8
Y-a
22

Digitized by Google

Leontij meminit Damascen. l. 3. de fid. ubi de cena

anc.ª assedpea s. cyrilli

syrus

Ioannes ep̃s Cessenij pag. 113: 95.

Bartan doctor. 99.

Nerseses generalis 1.

Gregorius ep̃s ad Sebrinus Nerseses 61.

Sappirius ep̃s 61

Petrus ep̃s. 61.

Isaacus ep̃s 123.

Ioannes Armeniae ep̃s circa an. 900. p. 185.

Gregorius ep̃s Armeniae ante Nersesē 187.

8-5-a-22

Digitized by Google

LEGATIO IMP. CÆSARIS MANVELIS COMNENI AVG. AD ARMENIOS,

sive

THEORIANI CVM CATHOlico disputatio, qua imago pij de religione colloquij repræsentatur.

ADIVNXIMVS

LEONIS MAGNI Græcolatinam epistolam, rectæ fidei columnam,

IO. DAMASCENI contra Manichæos dialogum,

LEONTII BYZANTINI sectarum historiam,

CONST. HARMENOPVLI de ijsdem,

Fidei confessiones Harmenopuli, Augustini, Hilarij.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Omnia nunc primum depromta ex IO. SAMBVCI V. C. *bibliotheca, de Græcis Latina faciente* LEVNCLAVIO.

Cum privilegio Cæsareo ad annos X.

BASILEÆ,

Ex Officina Petri Pernæ.

M. D. LXXVIII.

ORNATISSIMO ET PRAESTANTI DIGNITATE, VIRTVTE, DOCTRINA VIRO, D. IOANNI A STAINEBACH, COLLEGII *Mainfeldici Scholastico, & rei argentariæ apud Archiepiscopum & principem Septemvirum Trevirensem præfecto,*

IO. LEVNCLAVIVS S. D. P.

T hactenus meis in disciplina iuris civilis, historicisque studijs, semper aliquid intermiscere solitus fui, quod ad pietatis doctrinam pertineret: ita nunc quoq; Basilicorum ecloga, Zosimiq; mei libris historiarum publicatis, antequã ad ius pontificium orientalis ecclesiæ, redactũ in epitomen per Constantinũ Harmenopulum, Nomophylacem & Iudicem Thessalonicensem, ad Michae-

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE
chaelū Proconſulem Attalienſem, ad novellas principū conſtitutiones, patriarcharū ſanctiones, ſynhodorum decreta, pontificum & iuriſconſultorū reſponſa, quorum nō editorum magnā ſane copiam nanctus ſum, ad librum deniq; paratitlorū interpretandum me conferrē; paullum quaſi divertere lubuit ad has elegātiſsimas & plenas religioſę doctrinę diſputationes Theoriani, Damaſceni, Leontij, quas nobilis illa SAMBVCI noſtri, V. C. deq; republ. bene meriti, bibliotheca nobis ſuppeditaſſet. Exiſtimabā enim, me non nullā apud æquos lectores deſcribēdis hiſce tam Græce, quam Latine, gratiam initurū; quod pleræq; magni momēti controverſiæ, noſtro quoq; ſæculo repetitæ, ſane quā perſpicue et erudite libellis hiſce ſint expoſitæ atq; diſcuſſæ. Quod ſi qui nobis obijcient, uti facturos

aliquos arbitror, operam supervacaneam in huiusmodi veterū theologorum scriptis, quæ sectarum historias & refutationes continent, edēdis poni; quod à nostris hominibus cottidie magna cōsimilis argumēti volumina, nescio qua ingenio rū fœcūditate, promātur: fatebor equidē, in ista fatali licētia nasci, quēadmodum princeps ille vatū dixit,

Pharmaca multa quidē bona, mistaq;, sed mala plura.

Verum nos gravissimis de caussis iamdudum nostro cum animo constituisse, secundum litteras sacras piam venerari antiquitatem, deque scriptis illius, remotis ab ista immani acerbitate, quæ modo regnat, veritatē investigare. Præterea nescio quem velut ambitum recurrētium in se rerum, tam intra limites eius cœtus, qui verū dei cultum profitetur, quam profanis in negotijs imperiorū, animadvertisse videmur: quem

quem si gravissimus auctor historię veteris Thucydides non absre considerandum existimat, dum utilem propterea dicit historiam, quod in rebus humanis numquam non prioribus similia quędam soleant ęvenire: quanto magis hoc in ijs faciundum, quę ad intelligẽtiam rectæ religionis, & animorum salutem spectant? Sunt enim quidam reciproci quasi recursus earum sectarum, quę olim sopitæ, iam nostris hisce temporibus denuo veluti resuscitantur. Ad harum agnitionẽ atq; suppressionem, hæ nostræ sectarũ historiæ pariter, & confutationes, à doctis & pijs olim viris factæ, proderunt. Ac instituamus sane brevem quamdam collationem illorum priscorum sæculorum atq; sectarum, cum sæculo sectisque nostris: ut ab inferis illa monstra rursus excitata pareat, & ab ijs animi piorum maio-

re cum adtentione ſibi caveant. Theoriani legatio præcipue tendit ad eum finem, ut veritatem doctrinæ de duabus in Chriſto naturis, inſeparabiliter, & citra cõfuſionem unitis, adſerat; Eutychianos, & monophyſitas, qui poſt unionem volebant in Chriſto naturam dumtaxat unam eſſe, refellat; auctoritatem ſynhodi Chalcedonenſis, quæ damnaverat Eutychem, ſtabiliat. Idem & Leo, Romanus epiſcopus, & pleriſq; ſuis in orationibus Leontius agit. Eutychem narrat, propter unionem naturarum in Chriſto, nimium quantam, & quam artam, in eum eſſe prolapſum errorem, ut omnia, divinæ naturæ propria, cum humana prorſus communia faceret ac permiſceret. Quis modo conſimilia dogmata magno conatu paſſim à quibuſdam, nefarie munus apoſtolicum ſibi vendicantibus, ſe-

ri non videt, verbis dumtaxat nonnihil immutatis, quum quidem & synhodi Chalcedonensis auctoritatem ipsam convellere non dubitet? Habebāt illa tempora Sabellianos, Paulianos, Arianos. habent & nostra, proh dolor, sectatores eorumdem, quum alibi, tum apud Sarmatas & Iazygas, qui editis publice sacrilegis scriptis, auctoritatē synhodi Nicænæ conantur evertere, Gogoque ac Magogo fores aperiunt. Sabellius aiebat, trinitatem esse rem, cuius trinum tantummodo sit nomen. Quid aliud portentum illud hominis voluibolim tibi, Stainebachi, mihiq; notum, quum tecū coniunctissime viverem, quod Byzantium profugit ad barbaros, relicto post se abominabili scripto, quo trinomium dixit idolum, aliasque voces horrendas, & obruendas æterno silentio, cōfinxit? Erant olim,

qui dicerent, Deum Sermonẽ eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum corpore, quod adſumſit. An non itidẽ noſtra vidimus memoria, qui carnem & corpus è cœlo delatum, non adſumtum de virgine, clamitarunt? Ait Harmenopulus noſter, Maſſalianos tradidiſſe, mentẽ hominum ab ipſis detineri dæmonibus, hominumq; naturã in dæmonũ eſſe conſortio. Quid? nõ iſta nũc impudentius a quibuſdã promuntur, qui hominem non renatũ volunt eſſe non dei, ſed ipſius imaginem Satanæ? Idem tradebant, vitia ſive peccata in nobis eſſe natura, ſeu ſubſtantiale quiddã, non accidens. Item pueros, qui edantur in lucem, ex primo generis humani parente Adamo, ut naturam trahere, ſic etiam ſervitutem erga malos genios, adeoq; conſubſtantiatum quemdam dæmonẽ ſecum ferre. Circumſpice quæſo,

de-

deprehendes & noſtro tempore tã deliros inveniri quoſdã, ut opiniones cõſimiles foveant. Damaſcenus heic contra Manichæos probat, peccatum ſive vitium non eſſe ſubſtantiam, vel quiddam exiſtẽs; ſed amiſſionem & privationẽ ſpontaneam eorum bonorum, quæ à Deo naturæ rationis participi ſunt tributa. Hæc opinio Manichæorum, prorſus abſurdiſsima, non multos ante annos opera cuiuſdam male feriati Dalmatæ revixit. Nec proferuntur hæc à me, quaſi cum larvis pugnare cupiã, quod aiunt; ſed ijs dicuntur, qui ſuperſtites adhuc eiuſmodi portenta fœdarum opinionum defendere conantur. Quam illa, quæſo, quæ de enthuſiaſtis Harmenopulus cõmemorat, cũ inſtitutis Anabaptiſtarum noſtri temporis cõveniunt? Mõtanum ait, novã quandam Hieroſolymã ſibi finxiſſe. Nõ

idem à fanaticis hominibus nostra factitatum memoria, qui Miminge rodæ, in occidētali nostra Saxonia, quam urbem nunc Monasteriū dicimus, Hierosolymæ novæ nomen indiderunt. Meminit Sabbatianorū Harmenopulus idē. Quis hodie Marcomanorū Sabbatianos ignorat? De pfectione quidā olim somniabant, quotquot eā adtigissent, illis nō opus aliqua deinceps esse doctrina, frenū veluti quoddā iniicientē, prohibēteq; vitā inordinatā. Eosdē ab omnibus animorū adfectibus immunes esse volebāt. Ne nūc quidē hęc secta desideratur. Quis neget adfines esse Bogomilorum hæresi, quotquot deū patrē veluti seniorē, cū pmissa canaq; barba pingunt; filio vultū iuvenilē, cū barba coloris alterius, et minus prolixa tribuunt? Idē Harmenopulus in Fullone quorumdā mentionē facit, q divinitatē Christi

Christi passibilē dixerunt. Adferere voluerūt hoc ipsum quoq; nostris tēporib. quidā, ꝑ magnis se theologis gerētes, à quorū nominib. equidē lubens abstineo. En renatas nostro tēpore sectas veteres, à quib'ut eo facilius optim⁹ quisq; sibi caveat, perlubēter equidem egregias hasce Theoriani, & aliorū disputationes cōmunicare cū omnibus etiā Grēce volui, ꝑp. multas insignes sanctorū patrum auctoritates, quas omnino Grēce legi expedit, & à multis in ea lingua, requiri scio. quamq̄ ob aliā quoq; caussā Grēca cū Latinis cōiūxi, ꝑpter acutas nimirū Damasceni Leontiq; disputationes: ut sicubi lapsus sit interpres, ad ipsū quasi fontem lector recurrere nullo negotio possit. Theorianū quod peculiariter adtinet, expēdēd⁹ in eo prēcipue modus cōvertēdi nō recte sentiētes in aliqua religionis parte. Prēterea

cõsideretur Generalis illius Armeniorum antistitis in examinandis fundamentis ac rationibus adversarij circumspecta pietas; in concedẽda alteri victoria, ingenua sane modestia, qua se veritatem infitiari nõ posse testatur; in cupiditate convertendi ceteros adhuc errantes, ardor quidam eximius. Consimilia in eius consobrino laudanda veniunt. At Ioannis Syri quæ pertinacia? Nihil etiam cõvictus dicere voluit. Idem adversabatur Theoriano, ut suis aliquid dicere videretur. Ita nũc quoque non pauci sua theatra, suorumque plausus, non dei gloriam, non animarum salutem spectãt. De cærimonijs & adiaphoris, quæ vocãt, egregium heic exstat iudicium, at quales de his, quamque diras nostro tẽpore velitationes vidimus? Disputatio de trishagio perutilis est ad intelligẽdas historias Zonaræ, Ce-

ræ, Cedreni, Glycæ, ceterorũ. Leonis autem epistola prorsus apostolica est, nec opus fuisset de ea nescio quæ miracula fingere, quod monachi quidam in eius vita fecerũt. Nimirum ipse Leo si revivisceret, ea supervacanea profiteretur: is inquam Leo, qui homilia secunda dixit: Nõ aliud vobis, quam quod Petrus docuit, prædicamus. In Damasceni libro multa sunt insignia. verbi gratia, delictorum expiatio num restet à morte, quale quiddam sit vitæ futuræ supplicium, cur diabolum & impios deus crearit, quos perituros norat: an deus sit auctor & causa peccati, & multa sane alia. Leontiũ et Harmenopulum libenter his adiunximus, partim quod post Augustinum, Epiphaniũ, Theodoretũ, de sectis scripserint, adiectis etiam refutationibus: partim, quia præcipuas & maxime noxias exposue-

runt, omissis alijs, quas ipse dies extinxit, ut est in proverbio:

Producere uerum ipse in lucem solet dies.

Denique confessionem Augustini brevem de sancta trinitate, atque aliam Hilarij, quæ in monumentis huius non reperitur, ut à Græcis expositas inveni, sic in extremo collocare volui: tũ ut ostenderem, opus illud Augustini, de quo ista sunt exscripta, pro germano à Græcis habitum, contra cuiusdam opinionem: tum ut ex Hilarij fragmento refutarem hanc eiusdem vocem, sane non tolerandam, quam in Hilarium dũ præfatur, edit: Audemus, inquiens, spiritum sanctum adpellare deum verum, ex patre filioque procedentem, quod veteres aliquamdiu non videntur ausi. Atqui noster Hilarius hoc plane disertis verbis id tradidit. Habes, ornatissime Stainebachi, rationem consilij nostri, quod

inhac cõgerie plurium opuſculorũ edenda ſequuti ſumus; quę quidem ipſa cum mẽtione nominis tui proferre in lucem placuit. Novi enim, quanti venerandas iſtas piæ doctęque antiquitatis reliquias facere ſoleas. ac de his ſane, quæ tibi nunc à nobis offeruntur, etiam tuum cognoſcere iudicium avemus. Deniq; monumẽtum hoc eſto iucundiſsimæ conſuetudinis noſtræ priſtinę, mutuique amoris; cuius tibi memoriam, quæ mihi ſacraſancta ſemper habebitur, etiam atque etiam commendo. Vienna Pannonum. a.d.III.eid. Sextileis. anno A. O. R.

CIↃ IↃ LXXIIX.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΘΕΩΡΙΑΝΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ, ΠΡΟΣ τὸν καθολικὸν τῶν Αρμενίων.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΝ καὶ εὐλαβέστατον καθολικὸν τῶν ἀρμενίων.

ΕΝ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ς χοη, ἔτει δὲ εἰκοστῷ ὀγδόῳ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἐν βασιλεῦσιν εὐσεβεστάτου, καὶ φιλοχρίστου, καὶ θεοστέπτου κυροῦ ΜΑΝΟΥΗΛ, του πορφυρογεννήτου καὶ Κομνηνοῦ, ἰνδικτιῶνος τρίτης, κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην τοῦ μαΐου μηνὸς κατελάβομεν σὺν θεῷ τῶν ῥωμαίων κουλὰ· καὶ χαιρετίσαντες τὸν καθολικὸν τῶν ἀρμενίων, κύριν Νορσέσιν, ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, δεδώκαμεν αὐτῷ τὸ πρὸς αὐτὸν βασιλικὸν θεῖον γράμμα ἀναδιδάξαντες αὐτὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν θέλημα, ὃ πρὸς αὐτὸν κέκτηται ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς· καὶ ὅτι δι' ἐφέσεως ἔχων πλείστης τὴν αὐτοῦ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πρὸς τὴν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν ἕνωσιν, ἐξαπέστειλεν ἡμᾶς σὺν ἐλαχίστους δούλους αὐτοῦ, διὰ τοσούτου μακροῦ διαστήματος,

καὶ οὕτω

THEORIANI ORTHODOXI, CVM CATHOlico Armeniorum colloquium.

IMPERATORIVM DIPLOma, missum ad reverendissimum & religiosissimum Generalem Armeniorum.

Nno ab orbe cōdito VICIƆ ƆC LXXVIII, imperij nyssimi, et christiani et divinitus coronati domini* MANVELIS,* *in Porphyra nati, Comneni, decimo et octavo; indictione tertia, die* XV *mensis Maij adiuvante nos Deo, limites Romanorū adtigimus. quumque* generali Armeniorum, domino Norsesi, præpotentis & sancti imperatoris nostri nomine salutem dixissemus: datas ad ipsum imperatorias sacras litteras ei reddidimus, exposita simul benigna voluntate, quam erga ipsum præpotens & sanctus imperator noster gereret; et quod maximo desiderio tam ipsius, quā subditorum eius unionem cum sancta universali & apostolica ecclesia expetens, nos minimos servos suos tam longo locorum ex interval-*

*Hic annus est à nato Christo 1170.

* Palatij nomē, in quo pariebant Augustæ.

*Vulgò Catholicū vocant.

καὶ οὕτω σκληρᾶς ὁδοῦ, πρὸς τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου. Τούτων κατήκοος γενόμενος ὁ καθολικὸς, ἔφη πρὸς ἡμᾶς:

Εὐχαριστοῦμεν τῷ βασιλεῖ τῷ ἁγίῳ, ὅτι προνοεῖται καθ' ἡμῶν, τῶν ἐλαχίστων ὄχετῶν τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας· καὶ ὅτι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἔχων τὰς φροντίδας, οὐδὲ ἡμῶν ἐπελάθετο.

Τῷ ἐπαύριον μεταπαλεσάμενος ἡμᾶς, εἶπεν ἡμῖν.

ἀναγνοὺς τὸ πρὸς ἐμὲ βασιλικὸν καὶ θεῖον γράμμα τοῦ θεοπροβλήτου, καὶ θεοσεφοῦς, καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως, ἀνέμαθον τὸ θέλημα αὐτοῦ, καθ' ἣν τῆς ἁγίας τῶν ῥωμαίων ἐκκλησίας, ὅτι ἐὰν θελήσωμεν διορθῶσαι τὰ περὶ τὴν ὀρθοδοξον πίστιν σφάλματα ἡμῶν, ἑτοίμως ἔχει ὅ, τε ἅγιος βασιλεὺς, καὶ ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἀποστολικὴ, προσδέξασθαι ἡμᾶς, ὡς ἀδελφούς. Βουλόμεθα οὖν ἀναδιδαχθῆναι, τίνα εἰσὶν, ἃ ἡμεῖς εἰς τὴν πίστιν προσφαλλόμεθα· καὶ εἰ ἐλεγχθῶμεν κανονικῶς μετὰ χαρτικῶν ἀποδείξεων, καὶ εὔλογος, προθύμως δεξόμεθα τὴν διόρθωσιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. προσκαλῶ τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου, δέχεσθαι τὸν ἡμέτερον λόγον μετὰ τῆς ἐμφύτου αὐτῇ πραότητος. καὶ μὴ φορτικὰς ἡγεῖσθαι τὰς ἐρωτήσεις ἡμῶν. ἕως ἂν ἡμῖν ὡς ἐξ ἐπερωτήσεως καὶ ὁμολογίας ἀμφοτέρων, ὅταν ἀκούσωμεν ἃ

σὺν

lo, & adeo duro itinere, ad insignem ipsius sanctitatem ablegasset. Ea quum Generalis audisset, hæc ad nos loquutus est:

Agimus imperatori sancto gratias, quod et nostri curã gerat, minimorũ ex ijs, q̃ p sancto ipsius imperio preces fundũt; et q̃ orbis universi curas sustinẽs, nostri quoq; nõ sit oblit⁹.

Postridie nobis arcessitis, dixit:

Posteaquam datas ad me imperatorias et sacras ordinati coronatiq; divinitus, et pijssimi imperatoris litteras perlegi; tam ipsius, quam sanctæ Romanorum ecclesiæ voluntatẽ perspexi: quòd videlicet, si nostros circa fiaem orthodoxam errores corrigere velim⁹, paratus sit & sanctus imperator, & sancta generalis ac apostolica ecclesia, nos tamquã fratres recipere. Volumus ergo doceri, quænã illa sint, in quibus nos adversus fidẽ aberremus: ac si quidem ex instituto canonum per sacrarum litterarũ, & consentaneas demonstrationes convicti fuerimus; emendationẽ illã alacriter acceptabimus. THEORIANVS. *Obsecro eximiam illam sanctitatem tuam, ut orationẽ nostram cũ insita sibi mãsuetudine excipiat; nec graves ac molestas sibi nostras interrogationes ducat. Esto autẽ constitutum inter nos, velut ex stipulatu et p̃missio partis utriusq;, ut si qd audiuerimus,*

οὐκ ὀρθῆς ἐννοίας εἶναι δοκοῦν, μὴ εὐθὺς ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τοῦτο αἱρετικόν ἐστιν, ἀλλ' ἐρωτᾶν ἐπιμελῶς, καὶ διδάσκεσθαι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ τὸν νοῦν τοῦ χρωμένου αὐτῇ. παραφυλάττεσθαι δὲ δεῖ ἡμᾶς καὶ τὴν ἀγροικίαν τοῦ ἑρμηνέως, ὃς οὐ μόνον ὅτι γραμματικὴν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑλληνίδα πεζὴν διάλεκτον καλῶς ἐξεπίσταται· μή πως τὸ ἐκείνου ἀγνόημα, ἢ ὀλίσθημα, ἡμέτερον λογισθῇ. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. εὖ λέγεις. οὕτω γενέσθω. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἀπέστειλεν ἡ μεγάλη ἁγιωσύνη σου πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα ἐπιστολὴν, ᾗ διαλαμβανει περὶ τινῶν κεφαλαίων τῆς πίστεως, καὶ ἠθῶν ἐκκλησιαστικῶν. ἐρωτῶ οὖν τὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σου, εἰ οὕτω φρονεῖ, ὡς ἐν αὐτῇ γέγραπται, ἢ τὶ τῶν ἐν αὐτῇ γεγραμμένων ἀθετεῖ. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. οὕτως ἐφρόνουν, καὶ οὕτω φρονῶ, ὡς ἐν αὐτῇ ἔγραψα. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ποίας συνόδους δέχη; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. τὴν ἐν νικαίᾳ τῶν τιη ἁγίων πατέρων: καὶ τὴν ἐν κωνσταντινουπόλει τῶν ρν ἁγίων θεοφόρων πατέρων: καὶ τὴν ἐν ἐφέσῳ σ ἁγίων πατέρων, ἐν ᾗ νεστόριος καθῃρέθη. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ποίων διδασκάλων στέργεις τὰς γραφὰς, καὶ τὰς διδασκαλίας; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. τοῦ μεγάλου ἀθανασίου, τοῦ ἁγίου

γρηγο-

quod adversari rectæ sententiæ videatur; non continuo pronuntiemus, id hæreticum esse: sed diligenter interrogemus, ac erudiamur de vocis cuiusq; significato, & illius mente, qui ea sit usus. Cavendum quoq; nobis à ruditate interpretis, qui non solũ grammaticã nõ novit; sed ne soluta quidẽ orationẽ Græcã rectè tenet: ne ipsius ignorãtia vel lapsus, nobis imputetur. GENERALIS. Rectè ais. ita fiat. THEORIANVS. Misit epistolam ad præpotentẽ & sanctũ imperatorem eximia sanctitas tua, qua de quibusdam fidei capitibus, & consuetudinibus ecclesiasticis, tractat. itaq; sanctitatem tuam eximiã interrogo, itane sentiat, ut in ea perscriptum est; an aliquid eorum, quæ in illa perscripta sunt, nullius momẽti ducat. GENERALIS. Ita tum sentiebam, & ita sentio, sicut in ea perscripsi. THEORIANVS. Quas synhodos recipis? GENER. Nicænã, sanctorũ CCCXVIII patrũ: Constantinopolitanã, sanctorũ & instinctu divino gubernatorũ CL patrũ: & Ephesinã, sanctorũ CC patrũ, in qua Nestorius ab officio remotus fuit. THEORIANVS. Quorum doctorum scripta & doctrinas adprobas? GENERALIS. Magni illius Athanasy, sancti

χρηγορίου τοῦ θεολόγου, τοῦ μεγάλου βασιλείου, τοῦ ἁγίου χρηγορίου νύσσης, τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου, τοῦ ἁγίου ἐφραὶμ, τοῦ ἁγίου κυρίλλου ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλων πολλῶν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἀρξώμεθα λοιπὸν τῆς ἀναγνώσεως τῆς σῆς ἐπιστολῆς, καὶ σκεψώμεθα ἀδελφικῶς τῶν ἐν αὐτῇ κεφαλαίων τὸν νοῦν, εἰ τοῖς προρρηθεῖσι θείοις πατράσι, καὶ ταῖς ἁγίαις συνόδοις ἕπεται. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. εὖ λέγεις. ὅτω γενέσθω.

Καὶ ἀναγνῶντες, ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον: οὗ ἦν γεγραμμένον.

Λέγομεν μίαν φύσιν εἰς τὸν χριστὸν, οὐ κατὰ τὸν
" εὐτυχέα συγχέοντες, οὔτε κατὰ τὸν ἀπολινάριον
" ἐλαττοῦντες: ἀλλὰ κατὰ κύριλλον τὸν ἀλεξαν-
" δρείας ἐν ὀρθοδοξίᾳ, ἅτινα ἔγραψεν ἐν τῇ βί-
" βλῳ αὐτοῦ κατὰ νεστορίου, ὅτι μία ἐστὶν ἡ φύσις τοῦ
" λόγου σεσαρκωμένη. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ὁ ἅγιος κύριλλος οὐκ εἶπε μίαν φύσιν εἰς τὸν χριστὸν, οὔτε μίαν φύσιν τοῦ χριστοῦ: ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ λόγου, καὶ τότε ἐπήγαγε τὸ, ΣΕΣΑΡΚΩΜΕ'ΝΗΝ. ἡ δὲ ἁγιωσύνη σοῦ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀπεριμερίμνως καὶ ἀδεῶς εἶπε μίαν φύσιν εἰς τὸν χριστὸν. καὶ θαυμάζω, πῶς ἐτόλμησεν ἐναλλαγὴν ποιῆσαι τῆς παρὰ τῷ ἁγίῳ τεθείσης λέξεως. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. οὐκ ἤλλαξα. ταυτὸν γὰρ σημαίνει φύσις χριστοῦ, καὶ φύσις τοῦ λόγου σεσαρκωμένη. Ὁ ΘΕΩΡΙ.

οὐ ση-

Gregorij Theologi, Basilij magni, sancti Gregorij Nysseni, sancti Ioānis Chrysostomi, sācti Ephræmi, sancti Cyrilli Alexandrini antistitis, & multorum aliorum. THEORIANVS. Ergo lectionem epistolæ tuæ inchoemus, & capitum in ea comprahensorum mētem fraterne consideremus; an prædictos divos patres, & sanctas synhodos sequatur. GENERALIS. Recte dicis. ita fiat.

Tum perlegentes, ad eum locum venimus, ubi scriptum erat:

Dicimus in Christo naturam unam esse, "non secundum Eutychem confundētes; nec "secundum Apollinarim detrahentes: sed se- "cūdum Alexandrinum antistitem Cyrillū, "in Orthodoxia, quæ in libro contra Nestoriū "scripsit, unam esse naturam SERMONIS incarnatā. THEOR. Sanctus Cyrillus non dixit unam in Christo naturam, nec unam Christi naturam; sed unam naturam SERMONIS, ac deinde subjecit, INCARNATAM. Tua vero sanctitas nescio quo pacto incogitāter et libere naturā unā in Christo dixit. ac miror equidē, cur vocem à sancto viro positā mutare sit ausa. GENER. Non mutavi. nā idē significat natura Christi, & natura Sermonis incarnata. THEOR.

ὰ σημαίνει ταυτὸν. μὴ γένοιτο. τὸ γὰρ χριστὸς ὄνομα, κυρίως τὸ πανάμφοτέρον δηλοῖ θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον. διὸ, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, λέγομεν· ὁ χριστὸς ἢ σὰρξ ἐγένετο, ἃ λέγομεν. δηλον ἢ καὶ ἐκ τοῦ μηδεμίαν τῶν ἁγίων εἰπεῖν μίαν φύσιν τοῦ χριστοῦ: μία γὰρ φύσις λόγου ὁ, τε ἅγιος κύριλλος καὶ μετὰ αὐτοῦ ὁ ἅγιος ἀθανάσιος εἶπεν. ὅταν γὰρ λέγωμεν, μίαν φύσιν τοῦ λόγου, τὴν θείαν φύσιν σημαίνει τοῦ ἑνός. ὅταν δὲ μετάθωμεν τὸ, ΣΕΣΑΡΚΩΜΕΝΗΝ, καθὼς ὁ ἅγιος κύριλλος μετὰ σύκεισον ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, σύμπας ὁ λόγος τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας εἰσφέρεται. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. καὶ τίς τῶν ἁγίων μετὰ τὴν ἕνωσιν τοῦτο παρρησίαν εἶπεν; Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. πάντες, ὧν ἄνω τὰ ὀνόματα ἀπηριθμησάς. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ: δεῖξον ἡμῖν ἕνα τούτων, καὶ χρεία ἡμῖν. ὁ γὰρ εἷς τῶν ἁγίων λέγει, πάντες λέγουσιν, ὡς ἐξ ἑνὸς τοῦ θείου πνεύματος ἐμπνεόμενοι. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. οὐχ ἕνα μόνον, ἀλλὰ σὺν θεῷ πάντας, οὓς ἄνω ὀνομασὶ εἰρήκας. μόνον μὴ ἐκκάκησης ἀκούων, καὶ πάντων παρέχω τὰς μαρτυρίας. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. διὰ τοῦτο σπουδάσωμεν, ἵνα τὸ ἀληθὲς ὁρῶμεν· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς ἐκκακεῖν ἐν τοῖς τοιούτοις. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. περὶ τῆς τῶν χρήσεων παρεισφορᾶς, ἀναγκαῖον οἶμαι εἰπεῖν, τί ἐστιν οὐσία, καὶ τί ἐστὶ φύσις, τί τε ὑπόστασις,

Non idē ſignificat abſit,nā Chriſti nomen,utrumq; cōunctū ſignificat, Deū ſimul et hominē propterea dicimus, SERMO caro factus eſt.at verò, CHRISTVS caro factus, nō dicimus.Idē et inde patet,quòd nemo ſanctorū unā Chriſti naturā dicat. Vnam vero naturā SERMONIS,tū ſanctus Cyrill.tū S.Athanaſius ante ipsū dixit.quippe quū dicimus una naturā SERMONIS, divinā hoc filij naturā ſignificat: quum verò adȳcimus INCARNATAM,ſicuti S.Cyrill.in ſecūda ad Succeſſū epiſtola fecit;tota ratio administrationis cū carne cōprahēditur.GENERALIS. Et quis ſanctorū hominū poſt unionē hoc expreſſe dixit? THEOR.Omnes, quorū nomina ſupra recēſuiſti. GENER. Oſtēde nobis unū ex eis,et ſatis erit:nā quod ab uno ſanctorū dicitur,ab omnib.dicitur:q̄ omnes ab uno divino ſpiritu adflati fuerint. THEOR.Nō unū dumtaxat oſtendā.ſed universos,adiuvāte Deo,quos nominatim ſupra cōmemoraſti.ſaliē auſcultado ne defatigeris,et omniū tibi teſtimonia proferā. GENERALIS.Propterea cōvenimus,ut veritatem inveniamus: nec in huiuſmodi negotijs defatigari devem⁹. THEOR. Antequā ipſa dicta ꝓferamus, neceſſariū arbitror, ut quid eſſentia vel ſubſtātia ſit,q̄d natura,q̄d

στασίς, καὶ τί πρόσωπον· Διά τοι τοῦτο ἐρωτῶ· πῶς ταῦτα ἐκδέχη; ὡς οἱ ἔξω; ἢ ὡς οἱ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι διωρίσαντο; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἡμεῖς καὶ τῶν ἀμφοτέρων τοὺς ὁρισμοὺς τοὺς περὶ τῶν προκειμένων γινώσκομεν, καὶ πρὸς τὸ εὐθὺ τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἐπιστημονικῶς ἀπευθύνομεν.

Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἐγὼ πλείστην ἐν τούτοις διαφορὰν τῶν ἔξω πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας ὁρῶ. οἱ γὰρ ἔξω σοφοὶ τὸ ἄτομον, ἤτοι τὴν ὑπόστασιν, καὶ τὸ ἐν τῷ ἀριθμῷ, οὐσίαν ὁρίζονται. ὅπερ οἱ θεῖοι πατέρες οὐ παραδέχονται. οὐσίαν γὰρ οἱ θεοφόροι πατέρες καὶ φύσιν τὰ καθόλου λέγουσιν, ἅτινα οἱ ἔξω εἶδος ὠνόμασαν. διὸ ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος μίαν φύσιν καὶ μίαν οὐσίαν ἐδογμάτισαν, ὑποστάσεις δὲ τρεῖς· ὡς τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας πολλὰς ὑποστάσεις περιεχούσης. ἀμέλει καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις μία οὖσα, ἀπείρους ἔχει τὰς ὑποστάσεις· οἷον πέτρον, καὶ παῦλον, καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους. ὁ δὲ ἀριστοτέλης τὸ ἄτομον καὶ τὸ ἐν τῷ ἀριθμῷ, ἤτοι τὴν ὑπόστασιν, κυρίως οὐσίαν ὡρίσατο, οὕτω φάσκων· οὐσία δέ ἐστιν ἡ κυριωτάτη, καὶ πρῶτος, καὶ μάλιστα λεγομένη, ἢ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, μήτε ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ ἐστὶν, οἷον ὁ τίς ἄνθρωπος, ἢ ὁ τίς ἵππος. πῶς οὖν τοὺς

πρώτως.

θύραθεν

hypostasis, quid persona, dicatur. Propterea te interrogo, quomodo hæc accipias? num ut exteri scriptores, an uti doctores ecclesiæ definierunt? GENER. Nos amborum de vocibus hisce propositis finitiones novimus, & eas ad rectitudinẽ dogmatum pietatis scienter dirigimus. THEOR. Ego plurimum in his extraneos ab ecclesiæ doctoribus dissidere video. Nam illi eruditi homines exteri individuum, sive hypostasin, & unum numero, substantiam definiunt; quod sane divini patres non admittunt. quippe patres illi gubernati divinitus, substantiam et naturam esse universalia dicunt, quæ scriptores exteri speciẽ vocarunt. quapropter in sacrosancta Trinit. naturã unam et unã substantiã, hypostases verò tres, tradiderũt: natura nimirũ & substantia plures hypostases continente. hominũ quidẽ certe natura quũ una sit, infinitas habet hypostases; puta Petrũ, et Paulũ, et homines singillatim universos. Aristot. autẽ individuũ, et unũ numero, sive hypostasin, ꝓprie substantiã definijt, his verbis us⁹: substãtia, q̃ ꝓprijssime, primũq; ac maxime sic dicitur, est; quæ neq; de subiecto quodã dicitur, nec in aliquo subiecto est, velut hic homo, vel hic equus. Quo igitur pacto

Quid substãtia, quid hypostasis.

θύραθεν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, καὶ τοὺς διδασκάλους ἡμῶν εἰς οὐ κατὰ τοῦτο συναγαγεῖν δυνατόν ἐστι· τοὺς μὲν τὸ καθόλου, τοὺς δὲ τὸ καθέκαστον, οὐσίαν καὶ φύσιν ὁρισαμένους; Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. καὶ ἡμεῖς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν ἐπὶ τῶν καθόλου λαμβάνομεν, τὸ δὲ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν, ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. δῶρόν σοι τῆς ἀπολογίας, μακαριώτατε πάτερ. σύμφρων κἀν τούτῳ τοῖς ἁγίοις πατράσι τυγχάνεις. τί οὖν; τούτων εἴπομεν τοὺς ὅρους καὶ τὴν ἑρμηνείαν; ἢ τούτῳ μόνῳ ἀρκούμεθα, ὅτι ἡ οὐσία καὶ ἡ φύσις καθόλου ἐστὶν· ἡ δὲ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον, καθέκαστον; Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. εἴ σοι φορτικὸν οὐκ ἔστι λέγειν, ἐγὼ ἡδέως ἀκούσομαι. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἐγὼ ἐμὸν μὲν οὐδὲν ἐρῶ, ἀλλ' ὅπερ οἱ τῆς ἐκκλησίας. φωστῆρες ὑμᾶς ἐξεπαίδευσαν. Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. κἀγὼ τοῦτο ἐπιθυμῶ μαθεῖν, τί ἐστιν, ὅπερ οἱ τῆς ἐκκλησίας εἶπον διδάσκαλοι. Ο' ΘΕΩΡΙΑ-
ὄρος οὐσίας. ΝΟ'Σ. οἱ ἅγιοι πατέρες τὴν οὐσίαν οὕτως ὡρίσαντο. Οὐσία ἐστὶ πρώτως τε καὶ κυρίως, πᾶν ὅλιπερ αὐθυπόστατον ὑπάρχει, καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. τί δέ ἐστιν αὐθυπόστατον; ὃ καθ' ἑαυτὸ ἐστὶ, καὶ οὐ δι' ἄλλο, οὔτε ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. τουτέστιν, ὃ μὴ χρήζει τινὸς ἄλλου ἔξωθεν αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπάρχειν. οἷον πλέγω τὸ

χρῶμα,

fieri potest, ut alieni ab ovili nostro cum doctoribus nostris hac in parte concilientur, quum hi substantiam et naturam universale quiddam, illi singulare definiant? GENERALIS. Nos quoq; substantiã et naturam de universalibus accipimus, personam verò et hypostasin de singularibus. THEORIANVS. Macte animo, beatissime pater, ob hanc satisfactionẽ: qui et hac in parte cũ sanctis patribus consentis. Quid igitur? horum ne finitiones ac declarationem exponemus, an solum hoc nobis sufficiet, quod substantia et natura quiddam universale sint; hypostasis & persona, singulare? GENERALIS. Si tibi molestũ nõ erit exponere, lubens equidẽ audiam. THEORIANVS. Nihil ego meũ proferã. sed quidquid ipsa nos ecclesiæ lumina docuerunt. GENER. Idem et ipse cognoscere gestio, quid nimirũ ecclesiæ doctores tradiderint. THEORIANVS. Sancti patres ita substantiam definierunt. Substantia primum & proprie est, quidquid per se subsistit, nec esse suum habet in alio. Quid autem id quod per se subsistit? quod per se est, ac non propter aliud, vel in alio suũ esse habet: h.e. quod nõ eget alteri? alicui? extra se ad hoc, ut existat; quale quiddã est

Definitio substantiæ.

χρῶμα, τοῦτέστι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. καὶ τὰ παιδία οὐ δύνανται καθ' ἑαυτὰ εἶναι, χωρὶς σώματος, τοῦ δὲ χομένου αὐτά. καὶ διὰ τοῦτο ἀδιάστατα λέγομεν εἶναι τὰ χρῶμα. τὸ δὲ σῶμα αὐτό, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ χρῶμα, οὐ δέεται τοῦ χρώματος, εἰς τὸ εἶναι σῶμα. ἀμέλει καὶ τῶν χρωμάτων ἀλλαττομένων, αὐτὸ οὐκ ἀλλάττεται. καὶ γὰρ ἐκ λευκοῦ γίνεται μέλαν, καὶ ἐκ μέλανος ξανθόν, ἢ ἕτερον χρῶμα μεταμφιάζεται. αὐτὸ δὲ μένει, ὅπερ ἐστίν, ἀεί. ἔστιν οὖν τὸ μὲν χρῶμα διὰ τὸ σῶμα, ἵνα χρώζῃ αὐτό: τὸ δὲ σῶμα οὐ διὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ δι' ἑαυτό. καὶ τὸ μὲν χρῶμα ἐν τῷ σώματι ἔχει τὸ εἶναι, τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἐν τῷ χρώματι, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ εἶναι. διὸ τοῦτο οὖν τὸ σῶμα οὐσίαν καλοῦμεν, ἐπειδὴ αὐθυπόστατόν ἐστι, καὶ ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι. οὐκοῦν πᾶν ὃ τι περ αὐθυπόστατόν τε ὑπάρχει, καὶ ἐν ἑαυτῷ, καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ὑπάρχει, οὐσία ἐστί. ἔστι δὲ τοῦτο ἡ ὕλικὰ, ἢ ἄϋλα. ὑλικὰ μὲν, γῆ, ὕδωρ, ἀὴρ, πῦρ, καὶ τὰ ἐκ τούτων συνθέτα, λίθος, φυτὸν, ἔμψυχον σῶμα. ἄϋλα δὲ, ψυχὴ λογικὴ, ἄγγελος. ταῦτα μὲν οὖν, ὡς ἔφην, οὐσία καλοῦνται. ὁ δὲ θεὸς ὑπερούσιος, ὑπερέκεινα πάσης οὐσίας, καὶ εἴ τι τούτων πρεσβύτερον ὑπάρχει. τὰ μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία, ἔχομεν ἐγνωσμένον. φύσις δὲ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἑκάστου τῶν ἀπαριθμηθέντων

τούτων

color, puta niger, aut albus: quæ per se nequeũt existere sine corpore, quod ea recipiat. ac propterea colorẽ non dicimus esse substantiam. Ipsum vero corpus, cui color inest, ad hoc coloris haud indiget, ut corpus sit. immò mutatis coloribus, ipsum non mutatur. nam ex albo nigrum fit, ex nigro flavum, aliumve colorem induit; ipsum verò semper id, quod est, manet. Itaque propter corpus color est, ut id colore tingat; non autẽ corpus propter colorem, sed ex seipso. color itidem in corpore suum esse habet, corpus autem non in colore, sed in seipso existit. eam ob rẽ corpus substãtiam vocamus, quũ per seipsum subsistat, & in seipso, non in alio suum esse habeat. Quidquid ergo per se subsistit, et in seipso, nõ in alio existit, est substantia. Sũt autem hæc vel ex materie, vel expertia materiei. Materialia sunt, terra, aqua, aer, ignis; & res ex his compositæ, lapis, arbor, corpus animatum. Expertia materiei, anima ratione prædita, angelus. Hæc igitur, uti modo aiebã, substantia dicuntur. quippe Deus ultrasubstantialis est, supra omnẽ positus essentiã, & si quid his etiam ulterius. atq; hoc modo iam cognitum habemus, quid substantia sit. Natura vero, est horum cuiusque, iam recensitorum, Quid natura.

τούτων κινήσεως τε καὶ ἠρεμίας, ἐν οἷς πρώτοις αὐτοῖς ὑπάρχει, καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός. οἷον τὸ λέγω· ἡ γῆ κινεῖται μὲν, κατὰ τὸ βλαστάνειν, καὶ ζωογονεῖν, καὶ τὸ ὅλον ἀλλοιοῦσθαι, κατὰ τοῦτα αὐτὰ εἰς αὐτὸ μεταβαλλομένη· ἠρεμεῖ δὲ, κατὰ τὸν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβασιν, ἀκίνητος οὖσα παντελῶς, καὶ ἀπέραντος. τὸν οὖν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης ἠρεμίας τε καὶ κινήσεως, οὐσίαν ὡς τῇ γῇ ἐνυπάρχουσαν, οὐκ ἔκ τινος δὲ αἰτίας αὐτῇ γιγνομένην, φύσιν καλοῦμέν. παρῆκται δὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦ πεφυκέναι, τουτέστιν ὑπάρχειν. ὥστε τὸ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως· τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ εἶναι, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ πεφυκέναι. ἀμφότερα δὲ δηλοῦσι τὴν ὕπαρξιν. οὐ μόνον δὲ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ πράγματα ταυτόν ἐστιν ἡ οὐσία καὶ φύσις, ἡ ὅλη ἐγλίω. οὐ γὰρ τὴν κίνησιν αὐτὴν, καὶ τὴν ἠρεμίαν τῶν πραγμάτων, φύσιν εἰρήκαμεν, ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν, τουτέστι τὴν αἰτίαν, καθ' ἣν οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐσιωδῶς αἱ οὐσίαι κινοῦνται καὶ ἠρεμοῦσιν. ὑπόστασις δέ ἐστι, πρᾶγμα ὑφεστῶς τε καὶ οὐσιῶδες, ἐν ᾧ τὸ τῶν συμβεβηκότων ἀθροισμα, ὡς ἐν ἐνὶ ὑποκειμένῳ, πράγματι καὶ ἐνεργείᾳ ὑφέστηκεν. ἔστιν οὖν ἡ οὐσία, αὐτὸ τὸ ὂν πρᾶγμα· ἡ δὲ ὑπόστασις, καὶ αὐτὸ τὸ ὄν, καὶ τὰ τοῦτῳ ὡς κατὰ συμβεβηκὸς ὑπολαμβανόμενα. πρόσωπον δέ ἐστιν, ὃ

ὅρος ὑποστάσεως.

ὅρος προσώπου.

λόγῳ

motus & quietis principium, quatenus in ipsis primus existit, non secundum accidens. verbi gratia, terra quidem movetur, quatenus germina producit, & fetus, omninoq; alteratur; quatenus secundum hæc ipsa in id mutatur: sed eadem quiescit, quod transitionem de loco ad locũ adtinet, omnino immobilis et itineris expers. Itaq; motus et quietis huiusmodi principiũ, quod terræ substantialiter ineſt, nec ex causa quadam acceſsit; naturã vocamus. Ipsum vero naturæ nomẽ ab nascendo factũ est, i. ab existendo. quo fit, ut substantiæ naturæq; nomen idẽ significet: utrumq; deductũ à verbis paria denotantibus, et existendi significationẽ habẽtibus. neq; tantũ nominetenus idẽ est substantia et natura. sed etiã re; aut saltem proximũ quiddam. non enim motum ipsum, & quietẽ rerum, naturam esse diximus: sed principium, hoc est causam secundũ quã nõ accidẽtarie, sed substãtialiter movẽtur et quiescũt substantiæ. Hypostasis autem, est res existens & substantialis, in qua congeries accidentium, tamquã in uno subiecto, re & effectu existit. itaq; substantia est ipsa res, quæ existit: hypostasis vero, tũ id, q̃ existit; tũ q̃ in eo, veluti per accidens, cõsiderãtur. At persona est id, q̃

Quid hypostasis.

Quid persona.

διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμάτων, ἀρίδηλον, καὶ περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται τὴν ἐμφάνειαν. οἷον μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος ὅτε τῷ διαβόλῳ διεκρίνετο περὶ τοῦ μωϋσέως σώματος, καὶ ὅτε τὰς θείας ἐκείνας προρρήσεις* ἐνέπτησε τῷ δανιὴλ, ἐν πρόσωπον ἀποκεκριμένον τῶν λοιπῶν ἀγγέλων ὄντα ἡμῖν ἐδείκνυ. ἡ οὖν διὰ τῆς ἐνεργείας ἐγγινομένη τινὸς ἡμῖν γνῶσις, πρόσωπον τοῦτο αὐτὸ τὸ ἐνεργοῦν καλεῖν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν γνώσεως, ἐπὶ τὴν κατ' ἔννοιαν μετήχθη τὸ ὄνομα. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς καθ' ἕκαστον ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἐπιφαινομένης ἑκάστῳ ἰδέας τῶν προσώπων, τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διακρίνομεν, κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὁράσεως: τούτου χάριν καὶ τὸ δι' οἰκείων ἐνεργειῶν τε καὶ ἰδιοτήτων, τῶν ὁμουσίων διαιρούμενον, πρόσωπον ἐκαλέσαμεν. καὶ αὕτη μὲν ἡ τοῦ προσώπου ὑπογραφή. δοκεῖ δέ πως ταὐτὸν σημαίνειν τῇ ὑποστάσει, ἢ μικρὸν, ἢ οὐδὲν διαλλάττειν. τούτου προεγνωσμένου ἡμῖν, ὅτι ταὐτόν ἐστιν οὐσία τῇ φύσει, καὶ ἡ ὑπόστασις τῷ προσώπῳ: ὅσα περὶ τῆς οὐσίας λεχθήσεσθαι μέλλει, ταῦτα καὶ τῇ φύσει προσαρμοστέον· καὶ ὅσα περὶ ὑποστάσεως, ταῦτα καὶ τῷ προσώπῳ. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἐπιστημόνως οἱ πατέρες ὡρίσαντο ταῦτα, καὶ διηυκρινημένην

τὴν

*ἐνέπτυσε.

per actiones & proprietates suas, manifestũ & distinctum ab alijs, eiusdem naturæ consortibus, indicium sui præbet. veluti Michaelus archangelus, quum de corpore Mosis adversus diabolum disceptabat, & quum divina Danieli oracula pandebat sunam se nobis personam, à ceteris secretam angelis, mõstrabat. Itaque cognitio alicuius, quam ex effectu consequimur, ut eius effecti auctorem personam vocemus, docet. atq; hoc nomen à cognitione, quæ sensu fit; ad eam, quæ fit mente, translatum est. quum enim singulos homines, per adspectabilem vultuum cuiusque formam, ex oculorum intuitu reliquis ab hominibus secernamus: idcirco & id, quod per actiones ac proprietates suas ab eiusdem substantiæ consortibus seiungitur, personam adpellavimus. atque hæc personæ descriptio est. videtur autem quodam modo idem significare, quod hypostasis: aut parum, aut nihil differre. Hisce præcognitis, idem nimirum esse substantiam, quod naturam; idem hypostasin, quod personam: quæcumque de substantia dicentur, aptanda naturæ; & quæcumque de hypostasi, personæ. GENERALIS. Sane quam erudite patres hæc definierunt, & perspicue

τὴν τούτων ἐποιήσαντο ἑρμηνείαν. πλὴν ἤθελον καὶ χρήσεις αὐτῶν, ἵνα γνῶ, πῶς ταῦτα ἐκδέχονται θεολογοῦντες, ὡς ἂν κατὰ τὸν σκοπὸν αὐτῶν καὶ ἡμεῖς ποιησώμεθα τὴν διάλεξιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας οὕτως αὐτὰ ἐκλαμβάνουσιν, ὡς εἶπεν ἡ ἁγιωσύνη σου ἀνωτέρω· τὴν μὲν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν ἐπὶ τῶν καθόλου; τὴν ὑπόστασιν δὲ καὶ τὸ πρόσωπον, ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. αὐτὸ τοῦτο ζητῶ δειχθῆναί μοι ἐκ τῶν χρήσεων, καὶ μετὰ ταῦτα σὺν θεῷ ἀρξόμεθα συζητεῖν περὶ ὧν συνεληλύθαμεν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. γενέσθω καὶ τοῦτο, ἐπεί σοι δοκεῖ: καὶ παρίτω εἰς μέσον ὁ τῷ ὄντι φιλοσοφώτατος θεῖος βασίλειος. οὗτος γὰρ πρὸς τερέντιον

βασίλειος.

" γράφων, τάδε φησί. περὶ δὲ τοῦ θεοῦ ὅτι οὐσία καὶ
" ὑπόστασις οὐ ταυτόν ἐστι, καὶ αὐτοὶ, ὡς νομίζω,
" ἐπεσημήναντο οἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἀδελφοὶ. τὸ
" στενὸν γὰρ τῆς αὐτῶν γλώττης ὑφορώμενοι, τὸ
" τῆς οὐσίας ὄνομα τῇ ἑλλάδι φωνῇ παραδεδώ-
" κασιν, ἵνα εἴτις εἴη διαφορᾷ τῆς ἐννοίας, σώζοι-
" το αὐτῇ ἐν τῇ εὐκρινεῖ ἀσυγχύτῳ διαστάσει
" τῶν ὀνομάτων. εἰ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐν βραχεῖ τὸ
" ἡμῖν δοκοῦν εἰπεῖν, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι ὃν ἔχει
" λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἴδιον, τοῦτον ἔχει ἡ οὐσία
" πρὸς τὴν ὑπόστασιν· ἕκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῷ κοι-
" νῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τοῦ εἶναι μετέχει, καὶ τοῖς
" αὐτὸν ἰδιώμασιν ὁ δεῖνα ἐστὶ καὶ ὁ δεῖνα. οὕτω

κἀκεῖ,

declararunt. Sed equidem & auctoritates ipſorum dictaq; requiro, ut quo pacto hæc de Deo pertractantes accipiant, intelligam: & nos quoque iuxta ſcopum eorum, colloquiũ hoc inſtituamus. THEORIANVS. Eccleſiæ doctores hæc ita, uti ſanctitas tua ſupra dixit, accipiunt: ſubſtantiam ſcilicet, ac naturam de univerſalibus; hypoſtaſin et perſonam, de ſingularibus. GENER. Hoc ipſum mihi de patrum dictis monſtrari cupio, ac deinde Deo propitio colloqui de ijs incipiemus, quorũ cauſa cõvenimus. THEORIANVS. Fiat id quoq; quando ſic tibi videtur: adeoq; prodeat in medium doctiſſimꝰ reapſe divus ille Baſilius. nam eius, ad Terentium ſcribentis, hæc verba ſunt. Non idẽ eſſe, de Deo quũ loquimur, ſubſtantiam & hypoſtaſin: etiã ipſi, mea quidem opinione, fratres occidẽtales indicarunt. nam lingua ſua anguſtiam reveriti, ipſum Vſiæ nomen lingua Græca repoſuerunt: ut ſi q̃ in ſenſu diſcrimẽ eſſet, id ei pſpicua minimeq; cõfuſa vocũ diverſitate ſalvũ eſſet. Si tamẽ et nobis indicãda paucis noſtra eſt opinio, dicemꝰ eã ſubſtãtiæ rationẽ eſſe ad hypoſtaſin; q̃ rei cõmunis eſt ad peculiarẽ. nã quiſq; noſtrũ et cõmuni ratione ſubſtãtiæ, particeps eſt eſſentiæ, et ob peculiares ſibi pprietates, hic vel ille eſt. Sic Basilius.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

,, κἀκεῖ, ὁ μὲν τῆς οὐσίας λόγος κοινὸς, οἷον ἡ ἀ-
,, γαθότης, ἡ θεότης, ἢ εἴ τι ἄλλο, νοείτω· ἡ δὲ ὑπό-
,, στασις ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς πατρότητος, ἢ τῆς ἀ-
γεννησίας δυνάμεως θεωρεῖται. τὰ ὅμοια δ' ὁ
αὐτὸς θεῖος ἀνὴρ πρὸς ἀμφιλόχιον τὸν τῶν ἀ-
γιωτάτων ἐκκλησίαν τῇ εἰκονίᾳ φωτίσαντα ἐ-
,, πιστέλλων φησίν· οὐσίᾳ μὲν γὰρ ὑπόστασις ταύτῳ ἔ-
,, χει τὴν διαφοράν, ἣν τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ'
,, ἕκαστον· οἷον, ὡς ἔχει τὸ ζῷον πρὸς τὸν θεῖον ἄν-
,, θρωπον. διὰ τοῦτο οὐσίαν μὲν μίαν θεότητος ὁμολο-
,, γοῦμεν, ὥστε τὸν τοῦ εἶναι λόγον μὴ διαφόρως ἀ-
,, πολιδόναι· ὑποστάσεις δὲ ἰδιάζουσαν, ἵνα ἀσυγχυ-
,, τος ἡμῖν, καὶ τετραγωνισμένη ἡ περὶ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ
,, ἁγίου πνεύματος ὑπάρχοι. μὴ γὰρ νοούντων
,, τὰς ἀφορισμένας περὶ ἕκαστον χαρακτῆρας,
,, οἷον πατρότητα, καὶ υἱότητα, καὶ ἁγιασμὸν, ἀλλ' ἐκ
,, τῆς κοινῆς τοῦ εἶναι συνοίας ὁμολογούντων θεὸν,
,, ἀμήχανον ὑγιῶς τὸν λόγον τῆς πίστεως ἀποδί-
,, δοσθαι. χρὴ οὖν τῷ κοινῷ τὸ ἰδιάζον προσιθέν-
,, τας ὕστερον τὴν πίστιν ὁμολογεῖν· κοινὸν μὲν ἡ θεότης, ἴ-
,, διον δὲ ἡ πατρότης· εἶτα σωσάβελλας λέγειν πιστεύ-
,, ω εἰς θεὸν πατέρα. καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ ὁμολο-
,, γίᾳ ἀσφαλέστερον ποιεῖν, καὶ τῷ κοινῷ σωσάβελλα
,, τὸ ἴδιον, καὶ λέγειν· εἰς θεὸν υἱόν. ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ
,, ἁγίου πνεύματος καὶ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἐκφωνή-
,, σεως τὴν προφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· πι-
,, στεύω εἰς τὸ θεῖον πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὥστε διόλου
,, τὴν ἑνότητα σώζεσθαι ἐν τῇ τῆς θεότητος ὁμολο-

γίᾳ,

et ibi, substantiæ quidē ratio cōmunis intelligatur; ut bonitas, diuinitas, aut si quid aliud: hypostasis vero, in ꝓprietate paternitatis, aut facultatis sanctificātis, cernitur. Cōsimilia verba sunt eiusdē diuini hominis, ad Amphilochiū, sāctissimæ Iconiēsis ecclesiæ lumē, scribētis. Substātia et hypostasis, inquit, ita differūt; uti cōmune ac singulare. puta, q̄ animalis est ad unū aliquē hominē ratio. ꝓpterea substātiā diuinitatis unā cōfitemur, ut essentiæ ratio minime aiversa reddatur: hypostasin vero singulare qd dicimus ut inconfusa nobis et explicata de patre, filio. sanctoq̄ spiritu sit notio. quippe si separatas cuiusq̄ notas nō considerem⁹, ut paternitatē, ut filietatē, ut sanctificationē; sed de cōmuni notione essentiæ, Deū cōfiteamur: fieri nullo modo potest, ut recte fidei ratio reddatur. Itaq̄ necesse est, ad cōmune adiecto peculiari, hac fidei normam cōfitendo sequi. Commune est diuinitas, peculiare paternitas. hæc coniungentes dicamus, Credo in deum patrem. Rursus in confessione filij consimile fiat, & communi peculiare iungētes, dicamus; Credo in deū filiū. Similiter & de spiritu sācto, verbis cōsentaneo modo cōceptis; dicam⁹; Credo in diuinū spiritū illū sāctū: ita quidē ut ubiq̄ seruem⁹ in cōfessione diuinitatis unitatē; ac ni

,, γίᾳ, καὶ τὸ τῶν προσώπων ἰδίαζον ὁμολογεῖσθαι
,, ἐν τῷ ἀφορισμῷ τῶν περὶ ἕκαστον νοουμένων ἰδιω-
,, μάτων. οἱ δὲ ταυτὸν λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν.
,, ἀναγκάζονται πρόσωπα μόνον ὁμολογεῖν διά-
,, φορα, καὶ ἐν τῷ παραιτεῖσθαι λέγειν τρεῖς ὑ-
,, ποστάσεις, εὑρίσκονται μὴ φεύγοντες τὸ σαβελ-
*ὡς δὲ λίου κακὸν, *ὃς καὶ αὐτὸς πολλαχοῦ συγχέων
τὴν ἔννοιαν, ἐνεχείρει διαιρεῖν τὰ πρόσωπα,
,, τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν λέγων πρὸς τὴν ἑκάστο-
,, τε παρατυγχάνουσαν χρείαν μεταχηματί-
,, ζεσθαι. εἰ δέ τις τυχὸν μὴ νομίζοι ἀξιοχρέους
εἶναι τὰς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ παναγίου τοῦδε
πατρὸς μαρτυρίας, παραθησόμεθα καὶ ἐξ ἰδι-
κῆς ἐκθέσεως, ἣν περὶ πίστεως ἐποιήσατο, παρα-
σκευάσας τὸν ἀρμένιον εὐστάθιον ὑπογρά-
ψαι, ὑπόνοιαν τισὶ παρασχόμενον δόξης ἐναν-
,, τίας, ἐν ᾗ ἐκθέσει λέγει ταῦτα. προσήκει τοίνυν
,, ἐναργῶς ὁμολογεῖν, ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ
,, ῥήματα, τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων πατέρων ἐκτε-
,, θέντα ἐν τῇ νικαίᾳ, κατὰ τὴν ὑγιῶς ἀπὸ τῶν ῥη-
*ἐμφαινομένην. ,, μάτων *ἐμφερομένην διάνοιαν. εἰσὶ γάρ τι-
*ταύτῃ ,, νες, οἱ καὶ ἐν *αὐτῇ τῇ πίστει δολοῦντες τὸν λό-
,, γον τῆς ἀληθείας, πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα
,, τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων ἕλκοντες, ὅπου
*ἀσεβῶν εἰς τὴν ,, γε καὶ μάρκελλος ἐτόλμησεν *ἀσεβῶς τὴν ὑ-
,, πόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ψιλὸν
,, αὐτὸν ἐξηγούμενος λόγον, ἐκεῖθεν προφασί-
,, ζεσθαι τὰς ἀρχὰς εἰληφέναι, τοῦ ὁμοουσίου τὴν
διά-

hilominus ꝓsonarũ peculiare discrimẽ in separatione ꝓprietatũ, quas in singulis mente intelligim⁹, cõsiteamur. Qui vero substantiã et hypostasin idẽ esse dicũt, ꝓsonas saltẽ diversas fateri cogũtur, ac dũ tres hypostases dicere recusant, Sabellij scelus nõ evitare deprehenduntur: qui & ipse notionem hanc plerumq; confundens, personas dividere conabatur; eamdem hypostasin dicens, prout usus exigeret, transformari. Ceterum si quis fortasse testimonia sancti patris huius, ex epistolis depromta, nõ satis idonea putet: adiungemus alia de ipsius expositione peculiari, quam de fide composuit, & ut ei subscriberet, Eustathium illum Armenium impulit, qui opinionis cõtrariæ suspicionem de se nonnullis iniecerat. Ea in expositione Basilij verba hæc sunt. Itaque par est eos aperte fateri, quod secundum ea verba credant, quæ à patribus nostris Nicæa sunt exposita, & quidem in ea sententia, quæ integre de verbis elucet. Sunt enim, qui & in hac ipsa fide veritatis sermoni fraudem faciunt, & pro lubitu suo mentem verborum in ea positorũ trahunt: quando Marcellus etiam, impiè cõvellens hypostasin domini nostri Iesu Christi, eumq; nudum sermonẽ docens, præ se ferre ausus est, hinc eius opinionis sibi submini-

Basilius ad Eustathiũ Cæsariensem.

*τῆς δυσσεβείας τοῦ

,, διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. καὶ τινὲς τῶν ἀ-
,, πὸ* τῆς δύσεως, τὸ τοῦ λίβυος σαβελλίου, ὑπό-
,, στασιν καὶ οὐσίαν ταυτὸν εἶναι ὑπολαμβάνοντες,
,, ἐκεῖθεν ἕλκουσι τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατα-
,, σκευὴν τῆς ἑαυτῶν βλασφημίας, ἐκ τοῦ ἐγλε-
,, γράφθαι τῇ πίστει, ὅτι ἐάν τις λέγει ἐξ ἑτέρας οὐ-
,, σίας ἢ ὑποστάσεως τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τοῦτον ἀνα-
,, θεματίζει ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία. οὐ γὰρ
,, ταυτὸν εἶπον ἐκεῖ οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. εἰ γὰρ μίαν
,, καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλουν ἔννοιαν αἱ φωναί, τίς
,, χρεία ἦν ἑκατέρων; ἀλλὰ δῆλον, ὡς τῶν μὲν ἀρ-
,, νουμένων τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ πατρὸς ἄλλων
,, δὲ λεγόντων ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως. ὥστε ἐ-
,, κεῖνο μὲν κεῖται ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ πονηροῦ φρο-
,, νήματος, τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἔχει τοῦ σωτηρίου
δόγματος. εἰ δὲ δεῖ καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἁγίων
μαρτυρίας παρασχέσθαι, ἐλθέτω ὁ πολὺς τὰ θεῖα

Ναζιανζηνός

χρηγόριος, ὃς ἐν τῷ πρώτῳ περὶ θεολογίας συν-
τάγματι ἐπὶ λέξεως τάδε φησί. Μεσότητα ὅταν
,, εἴπω, τὴν ἀληθειαν λέγω, πρὸς ἣν βλέπειν κα-
,, λῶς ἔχει μόνον· καὶ τὴν φαύλην συναίρεσιν πα-
,, ραιτουμένους καὶ τὴν ἀτοπωτέραν διαίρεσιν: ὥστε
,, μη εἰς μίαν ὑπόστασιν συναιρεθέντα τὸν λόγον
,, δέει πολυθείας, ψιλὰ ἡμῖν καταλιπεῖν τὰ ὀνό-
,, ματα, τὸν αὐτὸν πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦ-
,, μα ὑπολαμβάνουσι. καὶ μετ' ὀλίγον· ἐπειδὴ χρὴ
,, καὶ τὸν ἕνα θεὸν τηρεῖν, καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁ-
,, μολογεῖν, ἤγουν τρία πρόσωπα, ἑκάστην μετὰ τοῦ
ἰδιώ-

strata principia; male ſ. ſententiã vocabuli conſubſtãtialis exponẽs. Itidẽ illius Afri Sabellij quidã impietati adhærẽtes, dũ idẽ hypoſtaſin et ſubſtantiã opinantur eſſe, hinc adſtruẽdæ blaſphemiæ ſuæ occaſiones rapiũt, q̃ in fide perſcriptũ ſit: Si quis dicit, ex alia eſſe ſubſtãtia vel hypoſtaſi filiũ Dei, hũc anathematiſſat ſanctа univerſalis eccleſia. Non. n. ibi dixerũt, idẽ eſſe ſubſtantiã & hypoſtaſin. quippe ſi unũ & idẽ voces hæ denotarẽt, q̃d op⁹ erat utrãq; poni? Manifeſtũ ſ. eſt, id eã ob cauſam factũ, q̃ alij filiũ de ſubſtãtia patris eſſe negarẽt, alij de alia hypoſtaſi eſſe perhiberent. itaq; poſitũ illud eſt, ad everſionem pravæ ſententiæ; hoc ſalubris doctrinæ declaratiõnẽ cõtinet. Quod ſi de alijs quoq; ſanctis hominib⁹ teſtimonia ſuppeditãda sũt, magn⁹ ille divinus in rebus Gregor. ꝑdeat, cuius in libro de theologia 1. hæc ipſa verba sũt. Mea diũ quũ dico, veritatẽ intelligo: ad quã ſolã ſi reſpiciam⁹, et pravã illã cõtractionẽ, abſurdioremq; hac etiã diviſionẽ vitabim⁹, rectè faciem⁹: ut nõ ad unã hypoſtaſin oratio noſtra cogatur, idq; hoc ſolo metu, ne deos plures cõſtituamus: ex quo fieret, ut nuda nobis nomina relinquerẽtur, exiſtimãtib⁹ patrẽ filiũ et ſpiritũ S. eũdẽ eſſe. Itẽ paulo poſt. Omnino deũ unũ retineam⁹ neceſſe eſt, et 3. hypoſt. ſiue tres ꝑſonas eſſe ꝑfiteamur, ſervata etiã

Nazianzeni loca.

ἰδιώματος. τηροῖτο δ' ἄν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος,
,, εἷς μὲν θεὸς, εἰς ἓν αἴτιον καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος
,, ἀναφερομένου. οὐδὲ συντιθεμένων, οὐδὲ συνα-
,, λειφομένων· καὶ κατὰ τὸ ἓν καὶ ταυτὸ τῆς θεότη-
,, τος, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, κίνημά τε καὶ βούλη-
,, μα, καὶ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα: αἱ δὲ τρεῖς
,, ὑποστάσεις, μηδεμιᾶς ἐπινοουμένης συναλοιφῆς,
,, ἢ ἀναλύσεως, ἢ συγχύσεως· ἵνα μὴ τὸ πᾶν κα-
,, ταλυθῇ δι' ὧν τὸ ἓν σεμνύνεται πλέον, ἢ καλῶς
ἔχει. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ συντακτικῷ λόγῳ ὁ μέγας
οὗτος καὶ θεῖος ἀνὴρ· πιστεύομεν, φησὶν εἰς πα-
,, τέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ὁμοούσιά τε καὶ ὁμό-
,, δοξα, ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τελείωσιν ἔχει, ἔν
,, τε ὀνόμασι καὶ πράγμασιν, (οἶδας ὁ μυηθεὶς)
,, ἄρνησις ὂν ἀθείας, καὶ ὁμολογία θεότητος·
,, καὶ οὕτω καταρτιζόμεθα, τὸ μὲν ἓν τῇ οὐσίᾳ
,, γινώσκοντες, καὶ τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνή-
,, σεως· τὰ δὲ τρία, ταῖς ὑποστάσεσιν, ἤτ' οὖν
,, προσώποις, ὅ τισι φίλον. μὴ δὲ γὰρ οἱ περὶ
,, ταῦτα ζυγομαχοῦντες ἀσχημονείτωσαν, ὥσ-
,, περ ἐν ὀνόμασι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας,
,, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγμασι. τί γὰρ φατὲ, οἱ τὰς
,, τρεῖς ὑποστάσεις εἰσφέροντες; μὴ τρεῖς οὐ-
,, σίας ὑπολαμβάνοντες, τοῦτο λέγετε; μέγα
,, οἶδα ὅτι βοήσετε κατὰ τῶν οὕτως ὑπειλη-
,, φότων· μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τρίων
,, δογματίζετε. τί δὲ οἱ τὰ πρόσωπα; μὴ ἓν

οἷόν

uniuſcuiusq; proprietate. Retinebimus autẽ deũ unũ, de mei quidẽ iudicij ſententia, ſi & filius et ſpiritus ad unã causã referãtur, neq; tamẽ vel cõpingantur, vel cõmiſceantur, tũ ratione unius et eiuſdẽ in divinitate (ut ſic loquar) motionis voluntatis q̃, tũ ipſius ſubſtãtiæ idẽtitatis: tres vero hypoſtaſes retinebim⁹, ſi nullã animi noſtri cõmiſtionẽ, vel reſolutionẽ, vel confuſionẽ cogitabũt: ne dũ unitatẽ ampli⁹ veneramur, quã rectũ fuerit, totã in nihilũ redigamus. Idẽ magnus ac divin⁹ vir in oratione, qua pacẽ cõpoſuit: Credim⁹, inquit, in patrẽ, et filiũ, et ſpiritũ sãctũ, eiuſdẽ ſubſtãtiæ ac maieſtatis, in quib. et baptiſmo ſua pfectio cõſtat, tã in nominib⁹, q̃ in rebus, (noſti hæc, quiſquis eo initiat⁹ es) quippe q̃ abiuratio eſt Deũ negãtis impietatis, divinitatis q̃ cõfeſsio. atq; ita pfectionẽ adipiſcimur, unũ quidẽ, quoad eſſentiã et individuã adorationẽ, adgnoſcẽtes; tria vero, quãtum ad hypoſtaſes, vel pſonas, ut quidã loqui malũt. nec. n. indecore ſe gerãt, de his q rixãtur: perinde ac ſi pietas nobis in nominib⁹, nõ in rebus conſiſteret. Quid enim dicitis, q tres hypoſtaſes adfertis? án hoc eo dicitis, q tres eſſentias exiſtimetis? ſcio vos adverſus eos, q ſic exiſtimãt, ingentẽ clamorẽ excitaturos. unã. n. et eamdẽ horũ triũ eſſentiã ſtatuitis.

" οἷόν τι σαύθετον ἀναπλάσσετε; καὶ τρι πρόσωπον;
" ἢ ἀνθρωπόμορφον ὅλως: ἄπαγε. καὶ ὑμεῖς ἀντι-
" βοήσετε. μηδὲ πρόσωπον, ὅ, τι ποτέ ἐστιν, ἴδοι θεοῦ;
" ὃς ὅτως ἔχει. τί οὖν αἱ ὑποστάσεις ὑμῖν βούλον-
" ται, ἢ ὑμῖν τὰ πρόσωπα; προσερήσομαι τὸ. τρία
" εἶναι τὰ διαιρούμενα, οὐ φύσεσιν, ἀλλ' ἰδιότησιν:
" ὑπέρευγε. πῶς ἄν τινες συμφρονοῖεν μᾶλλον,
" καὶ τὸ αὐτὸ λέγοιεν, ἢ οὕτως ἔχοντες, καὶ
ταῖς συλλαβαῖς διαφέρωσιν; ὁμοίως καὶ ἐν
οἷς ἐγκωμιάζει τὸν τῆς ἀλεξανδρέων φωστῆ-
ρα γενόμενον ἀθανάσιον, πάλιν φησί· τῆς
" γὰρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων
" λεγομένων ὑφ' ὑμῶν εὐσεβῶς, (τὸ μὲν γὰρ
" τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς
" τῶν τριῶν ἰδιότητας) νοουμένων καὶ παρὰ
" τοῖς ἰταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένων διὰ
" τὴν στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης, καὶ
" τὴν τῶν ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ τῆς
" οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντει-
" σαγούσης τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι
" παραδεχθῶσιν. ἀμέλει κἀν τῷ εἰς τὰ φῶ-
τα λόγῳ οὕτω φησί· θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, ἑνὶ
" φωτὶ περιαστράφθην καὶ τρισί. τρισὶ μὲν, κα-
*ὑποστάσεσιν τὰ τὰς ἰδιότητας, ἤγουν *ὑποστάσεις, ὅ τισι φί-
" λον καλεῖν, εἴτ' οὖν προσώποις· (οὐδὲν γὰρ
" περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχοῦμεν, ἕως ἂν
" πρὸς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσιν·)

ἑνὶ δὲ,

quid vos, qui personas dicitis? num unum veluti quiddam compositum fingitis, quod tres vultus aut humanam omnino formã habeat? vos quoq; reclamabitis, absit: nec dei faciem, quæcumq; tamdẽ illa est, umquã videat, qui ita sentit. quid ergo (nam & hoc interrogare lubet) aut vobis hypostases denotant aut vobis personæ? nimirũ esse tria, q̃ dividantur; non naturis sed proprietatibus. optime. quo pacto magis aliqui consentiant, & idẽ dicant, quã quũ ita sentiunt, alioqui syllabis discrepãtes? Similiter et in oratione, qua laudat Athanasiũ, Alexandrinæ lumẽ ecclesiæ: Quũ enim, ait, una substãtia, & tres hypostases à nobis piè dicerentur, quod alterum divinitatis naturã, alterũ personarũ triũ ꝓprietates declaret, ac simili quidẽ modo ab Italis intelligerẽtur, verũ ob linguæ illius angustiã, verborumq; inopiã, hypostasin ab essẽtia distinguere nõ possent, eaq; de causa in illius locum personarũ induxissent nomen, ne tres substãtiæ admitterẽtur. & cetera. Itidẽ in oratione de luminib⁹, inquit. Deũ quum dico, uno pariter et triplici lumine ꝑstringor: triplici quidẽ, quãtũ ad ꝓprietates, sive hypostases, uti qdã adpellare malũt, sive personas: (nec. n. de nominib⁹ cõtendimus, q̃ diu syllabæ ad eamdem sententiã tendunt)

ἐνὶ ᾖ, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, εἴτ' οὖν θεότητ-
ος. ἱκανῶς, οἶμαι, οἱ παρόντες δικλεέσατοι
διδάσκαλοι περὶ τῶν προκειμένων ἡμῖν ἐνομο-
θέτησαν, οὐσίας τε περὶ, καὶ φύσεως, ὑποστάσεώς
τε καὶ προσώπου· σαφῶς τε παραδεδώκασιν,
ὅτι αἱ μὲν τὸ καθόλου σημαίνουσιν· αἱ δὲ, τὸ κα-
θέκαστον. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. καιρὸς ἤδη,
τὰς χρήσεις εἰς μέσον προθῆναι, ἵνα ἐκ τούτων
τὸν νοῦν καταθρήσωμεν τῶν ἁγίων. περὶ μὲν
οὐσίας καὶ φύσεως, ὑποστάσεώς τε καὶ προσώ-
που, σύμφωνοι ἐσμὲν, κατ' οὐδὲν οὐδ' ὅλως
διαφερόμενοι. ταῦτα γὰρ καὶ πρὸ τοῦ σε εἰ-
πεῖν, ἐγνώσκομεν: ἀλλ' ἠθελήσαμεν ἀκοῦσαι
ἐκ τοῦ στόματός σου, πῶς ποτε περὶ τούτων φρο-
νεῖτε ὑμεῖς. νῦν οὖν εἰπὲ, τίς τῶν ἁγίων δύο
φύσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐδογμάτισεν. Ο
ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. Πρῶτον μὲν πρῶτον τῷ χρό-
ἀθανάσιος. νῳ τὸν μέγαν ἀθανάσιον παρεισαγαγεῖν ἄξιον,
ὡς ἐν τῇ πρὸς βασίλειον ἐπιστολῇ τοιάδε χράφοντα κατὰ λέξιν· καὶ μὲν
,, ἐκ τούτου τὸ ἄτοπον θεωρεῖν ἡμᾶς ἔξεστιν. εἰ ὁ
,, μοούσιος ὁ λόγος τῷ σώματι, ἐκ γῆς ἔχοντι
,, τὴν φύσιν ὁμοούσιος ἦ ὁ λόγος τῷ πατρὶ,
,, κατὰ τὴν τῶν πατέρων ὁμολογίαν· ὁμοούσιος ἔσται
,, καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ τῷ σώματι, τῷ ἐκ γῆς γε-
,, γενημένῳ. καὶ τί ἂν μέμφεσθε τοῖς ἀρειανοῖς,
,, λέγουσι τὸν υἱὸν κτίσμα, λέγοντες αὐτοὶ καὶ τὸν

πατέ-

uno autẽ, quantum ad substãtia, h.e. diuinitatis rationẽ. Satis opinor, hi celeberrimi doctores de rebus modo propositis, nimirũ de substantia et natura, de hypostasi et persona, nobis perscripserunt; aperteq; tradiderunt, illas uniuersalis rei significationẽ habere, has singularis. GENER. Iam tẽpus fuerit, ut auctoritates in mediũ proferas, de quibus sanctorũ hominum mentẽ perspiciamus. quippe de substantia & natura, de hypostasi & persona, consentimus; nulla penitus in re dissidentes. nam illa prius etiã, quam abs te dicerentur, intelligebamus: sed ex ore tuo lubebat audire, quanam de his uestra esset sententia. Nunc ergo dicito, quisnam sanctorum patrum naturas duas post unitionem statuerit. THEORIANVS. Primum, ceu tempore primum, magnum illum Athanasium proferre par est, cuius hæc ipsa uerba sunt in epistola ad Epictetum Corinthi episcopum. Ex hoc absurditatem perspicere potestis. Si sermo unius est substantia cũ corpore, de terra naturam suam habente: sicq; consubstantialis est patri sermo, iuxta cõfessionẽ patrũ: etiam ipse pater unius erit substãtiæ cũ corpore de terra facto. Et cur Arianis indignamini, filiũ dicentib⁹ esse creaturã; quũ ipsi di-

Athanasius ad Epictetum.

πατέρα ὁμοούσιον τοῖς κτίσμασι; Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. καὶ τί πρὸς ἡμᾶς ἡ χρῆσις αὕτη, φιλόσοφε; Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. σφόδρα καθάπερ τῶν λεγόντων μίαν φύσιν τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκός. καὶ ὅρα, πῶς θαυμασίως πλέκει τὸν συλλογισμὸν ἐν τρίτῳ χήματι ὁ ἐν ἁγίοις ἀθανάσιος. προομολογεῖται γὰρ, ὅτι ὅπερ πρὸς τῆς οὐσίας λεχθήσεσθαι μέλλει, ταῦτα καὶ τῇ φύσει προσαρμοστέον. ὡμολόγηται, ἢ οὔ; Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. πάνυ μὲν οὖν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. *μεταλάβωμεν οὖν τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα εἰς τὸ τῆς φύσεως, καὶ εἴπωμεν. εἰ ὁμοφυὴς ὁ λόγος τῷ σώματι, ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν· ὁμοφυὴς ἦ ὁ λόγος τῷ πατρὶ, κατὰ τὴν τῶν πατέρων ὁμολογίαν. ὁμοφυὴς ἔσται καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ τῷ σώματι, τῷ ἐκ τῆς γῆς γνωμένῳ. ὥστε τοῖς λέγουσιν ὁμοούσιον (τοῦτον γὰρ εἰπεῖν ὁμοφυῆ) τὸν λόγον τῷ σώματι, ἕπεται τὸ, καὶ τὸν πατέρα ὁμοούσιον καὶ ὁμοφυῆ εἶναι τῷ σώματι. οὗ τί ἀποπώτερον; τί οὖν ἐκ τούτου τοῦ ἀδυνάτου μανθάνομεν; ὁ λόγος τῷ σώματι οὐκ ἔστιν ὁμοούσιος, οὐδὲ ὁμοφυὴς. εἰ γὰρ ἔστιν ὁμοούσιος, ἔστι καὶ ὁμοφυὴς τῷ σώματι ὁ λόγος: δῆλον, ὅτι ἑτερούσιος καὶ ἑτεροφυής. καὶ εἰ ἑτεροφυὴς, ἑτέρα παντὸς φύσις τοῦ λόγου, καὶ ἑτέρα τοῦ σώματος. οὐκ ἄρα μία φύσις ὁ χριστός. εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην προτάσιν τοῦ θείου ἀθανασίου, ὡς

*μεταβάλωμεν.

tatis, patrẽ uniuscũ creaturis esse substãtiæ? GENER. Quid ad nos dictũ istud philosophe? THEOR. Graviter eos tangit, qui dicunt, unam esse naturã Sermonis & carnis. Ac vide obsecro, quã admirabili ratione sanctus vir Athanasius in tertia figura syllogismũ nectat. Quippe iam antea ꝓ confesso habetur, quæcumq; de substãtia dicẽda veniãt, eadẽ et naturæ accõmodanda. Hoccine in cõfesso est, an non? GENER. omnino id quidẽ. THEOR. Cõmutemus ergo substãtiæ nomẽ cũ naturæ vocabulo, & dicamus: Si eiusdem est naturæ sermo cũ corpore, de terra naturã suã habẽte; sique sermo unius est cũ patre naturæ, iuxta confessionẽ patrũ: etiã ipse pater erit eiusdẽ cũ corpore terreno naturæ. quo fit, ut si q dicãt sermonẽ uniꝰ esse cũ corpore substãtiæ; (valet aũt hoc tantumdẽ, ac si dicas, eiusdẽ naturæ) sequatur, & patrẽ esse uniꝰ cũ corpore substãtiæ ac naturæ, quoq absurdiꝰ? Quid ergo de hoc impossibi discimus? Sermo nõ est eiusdẽ cũ corpore substãtiæ, nec eiusdẽ naturæ. ꝙ si sermo nec eiusdẽ est cum corpore substãtiæ, nec eiusdẽ naturæ: planũ est, esse illum substantiæ naturæq; diversæ. Si naturæ diversæ, omnino alia natura sermonis est, alia corporis. non ergo Christus una natura est. Quod si primam hanc divi Athanasij

ὡς ἔχει ἀκριβείας, κατανοήσωμεν λέγουσαν: εἰ ὁμοούσιος ὁ λόγος τῷ σώματι ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν· μέγιστον εὑρήσομεν θησαυρὸν. οὐ μάτην γὰρ κεῖται τὸ, ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ὀρθότατα λέγεις· ἀλλ' ἔχου καὶ τῶν ἑξῆς. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἐλθέτω
κύριλλος. καὶ ὁ ἁγιώτατος κύριλλος, ᾧ μᾶλλον ὑμεῖς ἐπερείδεσθε, μαρτυρήσων τῷ λόγῳ: ὃς ἐν μὲν
,, τῇ πρώτῃ πρὸς σύκενσον ἐπιστολῇ λέγει· ἶσον γάρ
,, ἐστιν εἰς ἀτοπίας λόγον, τὸ εἰπεῖν, ὅτι μετεβλήθη
,, τὸ σῶμα εἰς θεότητος φύσιν: καὶ μὴν κἀκεῖ-
,, νο, ὅτι μετεβλήθη ὁ λόγος εἰς τὴν τῆς σαρκὸς
,, φύσιν. ὥσπερ γὰρ τοῦτο ἀμήχανον, (ἄτρεπτος
,, γὰρ, καὶ ἀναλλοίωτός ἐστιν) οὕτω καὶ τὸ ἕτερον. οὐ
,, γάρ ἐστιν εἰς θεότητος φύσιν μεταχωρῆσαι τὶ δύνασθαι τῶν κτισμάτων. κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ. σαφῶς δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸς εὐλόγιον ἐπιστολῇ, αὐτός τε ὁμολογῶν τὰς δύο φύσεις, καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς ἁγιωτάτων ἐπισκόπων ὑπερ-
,, μαχῶν, τὰ αὐτὰ λεγόντων, φησίν· ἐπελαμβά-
,, νοντό τινες τῆς ἐκθέσεως, ἧς πεποίηνται οἱ ἀνα
,, τολικοὶ, καὶ φασὶ· διατί δύο φύσεις ὀνομαζόν-
των ἠνέσχετο ἢ ἐπήνεσεν ὁ ἀλεξανδρείας; καὶ μετ' ὀλίγα φησίν. οὕτω καὶ ἐπὶ νεστορίου, καὶ
σημαίνων. λέγει δύο φύσεις, τὴν διαφορὰν *σημαίνειν
,, τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ λόγου: (ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ λό-
,, γου φύσις, καὶ ἑτέρα ἡ τῆς σαρκὸς) ἀλλ' οὐκ ἔτι

τὴν

propositionem, Si sermo unius est substantiæ cum corpore de terra naturam suam habentes; quã accurate facta sit, perspexerimus: maximum thesaurum reperiemus. quippe non frustra positum est, De terra naturam suam habente. GENER. Rectissime dicis. sed pergito. THEOR. Accedat & sanctissimus Cyrillus, cui vos magis innitimini, testimoniũ orationi nostræ perhibiturus; qui in priore ad Successum epistola inquit: Par est, quod absurditatẽ adtinet, dicere; quod corpus in divinitatis naturã mutatũ sit, et vicissim, ꝙ sermo mutatus sit in naturã carnis. nã sicut hoc fieri nequit, quũ ipse sermo sit incommutabilis et alterationis expers; ita nec illud alterũ. nõ enim creatorũ quidquam ad naturam divinitatis trãsire potest. et caro quoq; creatura est. Idẽ perspicue in epistola ad Eulogiũ tam ꝑ se naturas duas ꝓfitẽs, quã sanctissimos orientis episcopos, idẽ tradentes, ꝓpugnans: Reprehendunt, ait, nonnulli factã ab orientalibus episcopis expositionẽ. et cur, inquiunt, eos naturas duas dicentes Alexãdrinus episcopus ferre potuit, aut ꝓbavit? et paulo post subjicit. Sic et in causa Nestorij. quãvis duas naturas, discrimẽ carnis & sermonis significans, dicat: (nã alia natura sermonis est, alia carnis) unionẽ tamẽ nobiscũ

Cyrillus.

» τὴν ἕνωσιν ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. ἡμεῖς γὰρ ἐ-
* τοῦτο νώσαντες *ταῦτα, ἕνα χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύ-
» ριον ὁμολογοῦμεν. καὶ λοιπὸν, μίαν φύσιν τοῦ
» λόγου σεσαρκωμένην. καὶ μετ' ὀλίγον. σὺν οἷς
» οὐ τὸ εἰδέναι τῶν δύο φύσεων τὴν διαφορὰν,
» τέμνειν ἐστὶν εἰς δύο τὸν ἕνα χριστόν. καὶ μεθ' ἕτε-
» ρον. κἀκεῖνο ἢ μὴ ἀγνοείτωσαν. ὅπου γὰρ ὅλως ἕ-
» νωσις ὀνομάζεται, οὐχ ἑνὸς πράγματος σημαί-
» νεται σώματος, ἀλλ' ἢ δύο, ἢ καὶ πλειόνων καὶ
» διαφόρων ἀλλήλοις κατὰ φύσιν. ὁ τοίνυν λέ-
» γων ἕνωσιν, δηλονότι σαρκὸς, ἐμψυχουμένης
» νοερῶς, καὶ λόγου, καὶ οἱ δύο λέγοντες φύσεις, οὕτω
» νοῆσι. πλὴν τῆς ἑνώσεως ὁμολογουμένης, σὺν ἐ-
» πὶ διαιρέσει ἀλλήλων τὰ ἑνωθέντα, ἀλλ' εἷς λοιπὸν
» ὁ υἱὸς, μία φύσις αὐτοῦ τοῦ σεσαρκωμένου λόγου.
ἰδοὺ σαφῶς ἐν τούτοις ὁ τῆς θείας μνήμης πα-
τὴρ ἡμῶν κύριλλος, οὐ τὸ εἰδέναι, φησὶ, τῶν
δύο φύσεων τὴν διαφορὰν, τέμνειν ἐστὶν εἰς δύο
τὸν ἕνα χριστόν. τοῦτο γὰρ ὑμεῖς δεδοίκατε· ἀλλ'
ὁ μακάριος κύριλλος ἐκβάλλει τὸν τοιοῦτον
μάταιον φόβον ὑμῶν. ἀλλὰ καὶ τῇ δευτέρᾳ πρὸς
σούκενσον ἐπιστολῇ φαίνεται ὁ αὐτὸς τὰ αὐτὰ
» φρονῶν, δι' ὧν φησίν. Ἐννοοῦντες γοῦν τῆς ἐναν-
» θρωπήσεως τὸν τρόπον, ὁρῶμεν ὅτι δύο φύσεις
» συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἕνωσιν ἀδιαιρέτως,
» ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως. ἡ γὰρ σὰρξ, σὰρξ ἔστι, καὶ
» οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε θεοῦ σὰρξ. ὁμοίως δὲ
καὶ ὁ

non cõfitetur. Nos enim his unitis, unũ Chriſtũ, unũ filiũ, unũ dominũ cõfitemur: unã denique naturã ſermonis incarnatam. ac paulo poſt. Itaq; noſſe naturarũ duarũ diſcrimẽ, nõ eſt unũ Chriſtũ in duo ſecare. Rurſum poſt alia. Nec illud ignorẽt. Vbicũq; fit unionis omnino mẽtio, nõ uni? rei coitio ſignificatur; ſed vel duarũ, vel pluriũ, et inter ſe natura diſcrepantiũ. Qui ergo dicit unionem, videlicet carnis animatæ ac mente prædita, cũ ſermone; quiq; duas naturas dicũt: eorũ hæc mens eſt, atq; ſententia. verũ poſteaquã unionem confeſi ſumus, nõ amplius à ſe invicẽ unita diſcrepant: ſed unus deinceps filius eſt, una ſermonis incarnati natura. Ecce in his divæ memoriæ Cyrillus aperte dicit, duarũ naturarũ diſcrimẽ noſſe, nõ eſſe Chriſtũ unum in duo ſecare. Hoc enim vos vereri ſoletis. at beatus ille Cyrillus vanam hanc veſtram formidinem reiecit. Quin & idem in altera ad Succeſſum epiſtola eadem ſe ſentire, his verbis oſtendit. Itaque modum adſumtionis humanæ naturæ animo conſiderantes, naturas duas coiviſſe per unionem videmus; citra diviſionem, confuſionem & mutationem. Caro enim, caro eſt, non divinitas, licet dei caro facta ſit: ſimiliter

,, καὶ ὁ λόγος θεός ἐστι, καὶ οὐ σὰρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐ-
* σάρκα ποιήσατο τῷ * σάρκωσιν οἰκονομικῶς. ὅταν οὖν
,, ἐννοῶμεν τοῦτο, οὐδὲν ἀδικοῦμεν, τῷ εἰς ἑνότη-
,, τα συνδρομὴν ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι λέγον-
,, τες. μετὰ μέντοι τὴν ἕνωσιν οὐ διαιροῦμεν τὰς
,, φύσεις ἀπ' ἀλλήλων, οὐδὲ εἰς δύο τέμνομεν
,, υἱούς, τὸν ἕνα καὶ ἀμέριστον, ἀλλ' ἕνα φαμὲν υἱόν,
,, καθὼς οἱ πατέρες εἰρήκασι, μίαν φύσιν τοῦ λό-
,, γου σεσαρκωμένου. οὐκοῦν ὅσον ἦκεν εἰς ἔννοιαν
,, καὶ εἰς μόνον τὸ ὁρᾶν τοῖς τῆς ψυχῆς ὄμμασι,
,, τίνα τρόπον ἐνηνθρώπησεν ὁ μονογενὴς, δύο τὰς
,, φύσεις εἶναι φαμὲν· ἕνα δὲ χριστὸν, καὶ κύριον,
,, καὶ υἱὸν, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ
+ ἠ σεσαρκωμένον. τί τούτου * ἐστὶ σαφέστερον ἐπιζη-
τοῦμεν; δύο γὰρ φύσεις, τὰς φύσεις εἶναι φα-
μέν. πάλιν ὁ αὐτὸς θεῖος κύριλλος ἐν τῇ εἰς
τὸ λευϊτικὸν βιβλίον ἐξηγήσει τοῦ καθα-
,, ρισμοῦ τῆς λέπρας φησίν· ὅλον δὴ πάλιν ἐν
,, τούτοις περιλάβρει τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μυστή-
,, ριον, καὶ τὸν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κα-
,, θαρισμόν. δύο μὲν ὀρνίθια κελεύει ληφθῆ-
,, ναι ζῶντα καὶ καθαρὰ, ἵνα νοήσῃς διὰ τῶν πε-
,, τεινῶν τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον, ἄνθρωπόν τε ὁ
,, μοῦ καὶ θεὸν, εἰς δύο μὲν φύσεις (ὅσον ἦκεν εἰς
,, τὸν ἑκάστῃ πρέποντα λόγον) διαιρούμενον· (λό-
,, γος γὰρ ἦν, ὁ ἐκ θεοῦ ἀναλαμψας ἐν σαρκὶ
,, τῆς γυναικὸς) πλεῖν οὐ μεριζόμενον. εἷς γὰρ
ἐξ ἀμ-

& sermo deus est, non caro: licet dispensatione quadã carnẽ proprie suã fecerit. Quum igitur hoc animo consideramus, minime delinquimus, dicẽtes hũc in unionẽ cõcursum ex duabus naturis factũ. Sed tamen post unionẽ naturas à se invicẽ nõ dividimus, nec unũ & impartibilẽ in duos filios secamus: sed unũ dicimus filiũ, & uti patres loquuti sunt, unã naturã sermonis incarnatã. Quãtum ergo mente atque oculis animi dumtaxat videre possumus, quo pacto unigenitus ille factus sit homo: duas naturas esse dicim⁹, at unũ Christũ, et dominũ, et filiũ. dei sermonẽ. q homo factus et incarnatus est. Quid clarius hoc quærimus? naturas enim duas esse dicimus. Rursus idẽ ille divus Cyrillus in enarratione libri Levitici, de purgatione lepræ differens, ait. Totũ huc mihi rursus servatoris nostri mysteriũ, et purgationẽ, quæ p sacrosanctum baptismum fit, respice. Duas aves accipi vivas & mundas iubet, ut per has volucres hominem illum cœlestem intelligas, hominem pariter & deum, in duas, quidem naturas (quantum ad id, quod de utraque dici convenit) distinctum: (quippe sermo erat, exortus è Deo, in carne mulieris) non tamen divisum. unus enim ex ambo-

" ἐξ ἀμφοῖν ὁ χριστὸς. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς δύο λαμ-
" βάνοντα τὰ ὀνόματα, καὶ νοεῖται πάλιν ὡς ἓν ἀμ-
φότερα. ὁρᾷς, πῶς δίολος ὁ μακάριος κύριλ-
λος δύο φύσεις ὁμολογεῖ; ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ
δευτέρᾳ πρὸς σύκενσον ἐπιστολῇ φησὶν· ὁ γὰρ
" λέγων σαρκὶ παθεῖν γυμνῇ τὸν κύριον, ἄλογον
" καὶ ἀκούσιον ποιεῖται τὸ πάθος. ἐὰν δέ τις εἴ-
" πῃ, μετὰ ψυχῆς νοερᾶς παθεῖν αὐτὸν, ἵνα ᾖ
" τὸ πάθος ἑκούσιον, οὐδὲν κωλύει λέγειν, τῇ
" φύσει τῆς ἀνθρωπότητος αὐτὸν παθεῖν. εἰ γὰρ
" τοῦτο ἀληθὲς, πῶς οὐ πᾶς δύο φύσεις ὑφεσταναι
" δώσομεν μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἀδιαιρέτως; ὥστε εἴ
" τις λέγει, χριστοῦ σωῒ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν
" σαρκὶ, οὐδὲν ἕτερον λέγει, πλὴν ὅτι, χριστοῦ ὄν
" παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει. ὁ-
ρᾷς, πῶς σαφέστατον δύο φύσεις μετὰ τὴν ἕ-
νωσιν ὁμολογεῖ ὁ μακάριος κύριλλος; ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν πλὴν ἐν θεολογίᾳ χρηγό-
Ναζιανζηνὸς ριμον. φησὶ γὰρ ἐν τῷ πρὸς ἡμᾶς λόγῳ· Θεὸς ἦ λέ-
" γοιτο ἄν, οὐ τοῦ λόγου, τοῦ ὁρωμένου δὲ. πῶς γὰρ
" ἂν εἴη τοῦ κυρίου θεοῦ θεὸς; ὥσπερ καὶ πατὴρ,
" ὁ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ λόγου ἦ. καὶ γὰρ ἦν δίπλους. ὥστε
" τὸ μὲν κυρίου ἐπ' ἀμφοῖν, τὸ ἦ ὁ κύριος, ἐναν-
" τίως ἢ ἐφ' ἡμῖν ἔχει. ἡμῶν γὰρ κυρίως μὲν θεὸς ὁ
" θεὸς, ὁ κύριος ἦ πατὴρ. τοῦτό ἐστιν, ὃ ποιεῖ τοῖς αἱ-
" ρετικοῖς τὴν πλάνην, ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίζυξις, ἐν-
" αλλαττομένων τῶν ὀνομάτων διὰ τὴν σύγκρασιν.

σημεῖον

bus Christus Propterea duæ sumũtur aves, & ambæ rursus unius instar intelliguntur. Vides, ut ubique beatus ille Cyrillus naturas duas confiteatur? quin & in altera ad Successum ait epistola: Qui dominũ nuda carne passũ dicit, alienũ à ratione voluntateq; cruciatum facit. At si quis dicat, eum participe mẽtis anima passum, ut spõtaneus sit cruciatus; nihil dicere phibet, eum in hominis natura passum. q si verũ est, cur nõ duas naturas exstitisse dabimus post unionẽ, citra ullã divisionẽ? quare si quis ait, Christo p nobis carne passo: nihil aliud dicit, quã; Christo p nobis natura nostra passo. Vides, uti clarissime naturas duas beatus Cyrill. post unionẽ cõfiteatur? Etiã magnum illũ in rebus divinis Gregor. videamus. Ait. n. in oratione de filio: Deũ adpellari putemus, nõ Sermonis; sed eius, q oculis cernebatur. Qui. n. proprie dei de⁹ esse possit? quẽadmodũ et pater dicitur, nõ ei⁹, q cernebatur, sed sermonis. erat. n. duplex. itaq; partim hæc de utriusq; pprie, partim nõ pprie dicũtur; á verso s. modo, q in nobis res habet. nã de⁹ pprie q dẽ noster est de⁹, nõ autẽ pprie pater. et hoc illud est, q hæreticos in errorẽ trahit; vocũ s. harũ cõiũctio, pmutatis inter se, vocabulis, pp. naturarũ coalitionẽ. Nazianzenus.

,, σημεῖον δὲ. ἡνίκα αἱ φύσεις διίσανται ταῖς ἐ-
,, πινοίαις, συνδιαιρεῖται καὶ τὰ ὀνόματα. ὁρᾷς,
ὅτι διωλοῦ αὐτὸν καλοῖ τὸν χριστόν; καὶ πάλιν
φησίν. ἡνίκα αἱ φύσεις διίσανται ταῖς ἐννοίαις,
συνδιαιρεῖται καὶ τὰ ὀνόματα. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ
τὰ ἑξῆς. παύλου λέγοντος ἄκουσον· ἵνα ὁ θεὸς
,, τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δό-
,, ξης. χριστοῦ μὲν θεὸς, τῆς δὲ δόξης πατήρ. εἰ
,, γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον σὺ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει,
τῇ δὲ συνόδῳ. ἄκουε τί φησίν. εἰ γὰρ τὸ συν-
αμφότερον σὺ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει. εἰ δὲ οὐ τῇ
φύσει σὺ, λείπεται πάντως, δύο εἶναι τῇ φύ-
*πρώτῃ σει. ἐν ᾗ τῇ πρὸς κληδόνιον * δευτέρᾳ ἐπισο-
λῇ ὁ αὐτὸς διαρρήδην φησὶ· φύσεις δύο,
,, θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἐπεὶ καὶ ψυχὴ καὶ σῶ-
,, μα. ἢ οὐ δύο, οὐδὲ θεοί. οὐδὲ γὰρ ἐντεῦθεν
,, δύο ἄνθρωποι, εἰ καὶ οὕτως ὁ παῦλος τὸ ἐν-
,, τὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἐκτὸς προσηγόρευσε.
,, καὶ εἰ δεῖ σωτόμως εἰπεῖν, ἄλλο μὲν καὶ ἄλ-
,, λο τὰ, ἐξ ὧν ὁ σωτὴρ· εἴπερ μὴ ταυτὸν τὸ ἀό-
,, ρατον τῷ ὁρατῷ, καὶ τὸ ἄχρονον τῷ ἐν τῷ χρό-
,, νῳ· ὧδε ἄλλος ἢ καὶ ἄλλος. μὴ γένοιτο. πῶς γὰρ
,, συναμφότερα, ἐν τῇ συγκρίσει· θεοῦ μὲν ἐναν-
,, θρωπήσαντος, ἀνθρώπου δὲ θεωθέντος, ἢ ὅ-
,, πως ἄν τις ὀνομάσῃ. λέγω γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο
,, ἔμπαλιν ἢ ὅτι τῆς τριάδος ἔχει. ἐκεῖ μὲν γὰρ
,, ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις

συγ-

eius hoc argumẽtũ eſt. quũ naturæ cogitãdo diſtinguũtur,etiã ipſa ſimul vocabula diſtĩguũtur.Vides eũ Chriſtũ adpellare duplicẽ? Rurſus ait, Quũ naturæ cogitãdo diſtinguũtur,etiã ipſa ſimul vocabula diſtinguũtur. verũ videam⁹ et ſequẽtia.Paulũ dicentẽ audi.Vt de⁹ domini noſtri Ieſu Chriſti,pater gloriæ. Chriſti qdẽ ille de⁹ eſt,pater autẽ gloriæ. nã licet utraq; natura copulata, ſit quiddã unũ;nõ tamẽ hoc à natura eſt,ſed ꝓp. coitionẽ.Audi qd dicat.Licet utraq; natura copulata,ſit qddã unũ;nõ tamẽ hoc à natura eſt. Si vero nõ unũ à natura eſt,relinquitur omnino,duo eſſe à natura.Idẽ in 1. ad Cledoniũ epiſt.diſertis verbis ait:Naturæ duæ,deus & homo,quẽadmodũ et anima,et corp⁹;nõ tamẽ duo filij,nec dij,ſicut nec hicqdẽ duo homines, tametſi Paulus ad hũc modũ internã externãq; partẽ hominis adpellaverit.atq; ut pauca rẽ cõplectar,aliud qdẽ atq; aliud ſunt ea, de quib.ſervator cõſtat;(niſi adſpectabile ſit idẽ cũ inadſpectabili,et tẽporis expers idẽ cũ eo,ꝙ tẽpori ſubeſt)nõ tamẽ ali⁹ atq; ali⁹ abſit hoc.ambo.n.hæc copulatione unũ sũt,deo nimirũ humanã naturã,et homine divinitatẽ ſuſcipiẽte,vel quocũq; tandẽ alio verbo quis hãc rẽ exprimendã duxerit. Dico aũt aliud atq; aliud vice verſa,atq; in trinitate res ha-

,, χέωμεν· οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο. ἐν γὰρ τὰ
,, τρία, καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι. ὁρᾷς ἀκρίβειαν
θεολογίας; ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο φησὶ, τὰ ἐξ
ὧν ὁ σωτὴρ· τουτέστιν, ἄλλη καὶ ἄλλη φύσις.
τὸ γὰρ ἄλλο οὐδετέρως τιθέμενον, ἐπὶ τῆς φύ-
σεως τάττεται. τὸ δὲ ἄλλος, ἐπὶ τῆς ὑποστά-
σεως. καὶ τοῦτο δῆλον αὐτὸς ποιεῖ παρακα-
τιὼν. ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἐπὶ τῆς θεότητος δηλο-
νότι, ἄλλος καὶ ἄλλος: ἵνα μὴ τὰς ὑποστά-
σεις συγχέωμεν. οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο. ἐν γὰρ
τὰ τρία, καὶ ταυτὸν τῇ θεότητι. ἀλλὰ καὶ προ-
,, ϊὼν φησίν· ὥσπερ καὶ τὸ διὰ χριστοῦ γεγονέ-
,, ναι τὰ πάντα, καὶ κατοικεῖν χριστὸν ἐν ταῖς καρ-
,, δίαις ἡμῶν, οὐ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ θεοῦ,
,, ἀλλὰ κατὰ τὸ νοούμενον, κιρναμένων ὥσπερ
,, τῶν φύσεων, οὕτω δὴ καὶ τῶν κλήσεων, καὶ πε-
,, ριχωρουσῶν ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφυΐας.
ἀπόχρη ταῦτα παρὰ τοῦ μεγάλου γρηγορίου τοῦ
θεολόγου. τῆς δ' αὐτῆς ἐννοίας καὶ γρηγόριον
ὁ νύσσης. τὸν ἐν ἁγίοις ἐπισκοπήσαντα ἐν τῇ νυσσαέων
ἐπιδείξομαι, ἐν οἷς φησὶν ἐν τῷ πρὸς σιμπλί-
,, κιον λόγῳ κατὰ λέξιν οὕτως· ὥστε ἐπειδὴ δύο πε-
,, ρὶ χριστοῦ γινώσκομεν, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπι-
,, νον, ἐν μὲν τῇ φύσει τὸ θεῖον, ἐν δὲ τῇ οἰκονομίᾳ τὸ
,, κατὰ ἄνθρωπον, ἀκολούθως τὸ μὲν ἀΐδιον τῇ θεότητι
,, προσμαρτυροῦμαι· τὸ δὲ κτιστὸν, τῇ ἀνθρωπίνῃ λο-
γιζόμεθα φύσει. ἤκουσας ὅπως καὶ οὗτος ὁ θεῖος
ἀνὴρ

bet. illic enim alius atque alius, ne hypostases confundamus: non autẽ aliud atq; aliud, q̃ tria sint unum & idẽ, quoad divinitatẽ. Vides quã accurate de reb. divinis loquatur? Aliud, ait, atq; aliud sunt ea, de quib⁹ servator cõstat: h.e. alia atq; alia natura. Nam aliud, neutro genere positũ, de natura dicitur. Alius vero, de hypostasi. atq; hoc p̃grediẽs ulterius manifẽsto declarat. Illic, ait, nimirum in divinitate, alius atq; alius, ne p̃sonas confundam⁹: nõ aũt aliud atq; aliud, q̃ tria sint unum et idẽ, quoad divinitatẽ. Quin et ulterius inquit. Sicut et illud, p̃ Christum omnia facta esse, et Christum in cordib⁹ nostris habitare, nõ secũdũ eã Christi partẽ dicitur, q̃ in oculos cadit: sed eã, q̃ intellectu p̃cipitur p̃mistis videlicet, ut naturis, sic etiã nomini b⁹ seq; ratione cõnaturalitatis invicẽ cõplectẽtib⁹. Hac de magno illo Gregor. Theol. p̃tulisse satis est. Eiusdẽ vero sententia sanctum quoq; Gregoriũ Nyssẽsem episcopũ fuisse demonstrabo, in lib. ad Simpliciũ his verbis utentẽ. Quoniã duo de Christo agnoscim⁹, hoc divinũ, illud humanũ, unũ natura divinũ, et unũ dispẽsatione humanũ: iccirco aternitatẽ divinitati equidẽ adtribuo, creatũ vero humanã ad naturã referimus. Audistine G. Nyssen.

ἀνὴρ φησὶν, ὅτι δύο περὶ χριστοῦ γινώσκομεν, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. εἶτα, ἐν μὲν τῇ φύσει τὸ θεῖον, φησί. καὶ παρακατιὼν τὸ δὲ κτιστὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ λογιζόμεθα φύσει. ἰδοὺ φύσιν θείαν ἐπὶ χριστοῦ, καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ὁμολογεῖ ἀριδήλως. ἀλλὰ* κἂν τῷ βασιλείου βιβλίῳ, τῷ πρὸς τὸν εὐνόμιον τὰ αὐτὰ διδάσκον, φησί. τὸν μεσίτην θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καθὼς ὠνόμασεν ὁ μέγας ἀπόστολος, οὐδὲν οὕτως ὡς τὸ τοῦ υἱοῦ δείκνυσιν ὄνομα, ἑκατέρᾳ τῇ φύσει, τῇ θείᾳ τε καὶ ἀνθρωπίνῃ, κατὰ τὸ ἴσον ἐφαρμοζόμενον. ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ θεοῦ υἱός ἐστι, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου κατ' οἰκονομίαν ἐγένετο. ὁρᾷς πῶς δύο φύσεις, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην ὁμολογεῖ; τὰ δ' αὐτὰ πράττοντα κἂν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῆς αὐτῆς πραγματείας ἔξεστιν αὐτὸν θεωρῆσαι. πανταχοῦ γὰρ, φησὶ, τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸ θεῖον ἀνάκρασιν ὁ ἀπόστολος κηρύσσων, οὐδὲν ἧττον ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἴδιον καθορᾷ. ἐνταῦθα καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἑκατέρας φύσεως ἡμῖν διετάξατο, ὡς ὑπαρχόντων τε, καὶ τῇ θεωρίᾳ λαμβανομένων. εἶτα προϊὼν, μετ' ὀλίγον φησὶ. καὶ ὡς ἂν μή τις τῇ ἀκράτῳ φύσει τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθος προστρίβοιτο, δι' ἑτέρων τρανώτερον τὴν τοιαύτην ἐπανορθοῦται πλάνην, μεσίτην αὐτὸν θεοῦ καὶ ἀνθρώπων,

*καὶ τὸ βασιλείου βιβλίον τὸ

quo pacto & hic divinus vir dicat, duo nos de Christo adgnoscere, hoc divinũ, illud humanũ. deinde, unũ natura divinũ, inquit. & progressus ulterius: Creatũ, ait, humanã ad naturã referimus. Ecce divinã in Christo naturã, & naturã humanam manifeste cõfitetur. Quin et Basilij liber adversus Eunomium scriptus, eadẽ docens, hæc verba cõtinet: Mediatorẽ illum dei et hominum, sicut à magno illo apostolo adpellatur, nihil ita demonstrat, ut filij nomen utriq; naturæ, divinæ ac humanæ, ex æquo accommodatũ. Idem enim et dei filius est, & filius hominis p dispensationẽ factus est. Vides, uti duas naturas, divinam & humanam, confitetur? Eadem faciẽtem videre licet in quarto eiusdẽ argumenti libro, ubi hæc verba sunt. Vbiq; temperamentum eius, quod humanum est, cum illo, quod divinum, prædicans apostolus; nihilominus in utroq;, quod cuique proprium est, perspicit. Heic & de ijs, qua utriq; naturæ propria sunt, tradit; veluti quæ reapse sint, et animi consideratione percipiantur. Hinc paulò post subijcit. Ac ne quis naturæ temperamenti experti passionẽ in cruce adtribuat, per alia clarius errorẽ huiusmodi corrigit, mediatorẽ eũ dei et hominũ, Basilius.

,, πων, καὶ θεὸν ὀνομάζων, ἵνα ἐκ τοῦ τὰ δύο
,, ωθεὶ τὸ σὺ λέγεσθαι, τὸ πρόσφορον νοεῖτο ωθεὶ
ἑκάτερον. σαφέστατα ἐνταῦθα δύο ωθεὶ τὸ σὺ
λέγεσθαι φησὶ, δηλονότι φύσεις. ὁμοίως ἢ κἂν
τῷ δευτέρῳ λόγῳ ωθεὶ ἡμῶν ὁ αὐτὸς σαφέστε-
ρον ἡμῖν τῶν δύο φύσεων τὰ ἰδιώματα σώ-
ζεσθαι ωδιδάσκει καὶ μετὰ τὴν ἄφραστον
,, κένωσιν. πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα θεὸν, φησὶ,
,, πατέρα ἀγέννητον, καὶ εἰς ἕνα γνήσιον υἱὸν
,, ἰησοῦν τὸν χριστὸν, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ
,, τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν δὲ κατὰ τὴν σάρκα.
,, οὐ δύο, ἀλλ' ἕνα υἱὸν, σωζομένων τῶν ἰδιω-
,, μάτων τῶν φύσεων. ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἀμ-
ἀμβρόσιος. βρόσιος, ὁ μεδιολάνων τὴν ἀρχιερωσύνην
λαβὼν, πρὸς ἀπολινάριον γράφων, οὕτω φη-
,, σί. φυλάξωμεν τὴν διαφορὰν σαρκὸς καὶ θεό-
,, τητος. ἓν ἐν ἑκατέρῳ λαλεῖ ὁ υἱὸς, ἐπειδήπερ
,, ἑκατέρα φύσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ· ἀλλ' οὐχ ὁ αὐτὸς
,, λαλεῖ, οὐχ ἑνὶ μέντοιγε τρόπῳ λαλεῖ. ὁρᾷς γὰρ
,, ἐν αὐτῷ νῦν μὲν δόξαν θεοῦ, νῦν ἢ πάθη ἀνθρώ-
που. ἀκόλουθα ἢ τοῖς εἰρημένοις κἂν τῷ δευτέ-
τῳ τῶν πρὸς γραικιανὸν τὸν βασιλέα συντάγ-
,, ματος. λέγει· αὐθρωπος ἰησοῦς χριστὸς ὁ κύριος
,, τῆς δόξης ἐσωρώθη λέγεται, ἑκατέρας ὑπάρ-
,, χων φύσεως κοινωνός. ἔστιν αὐθρωπίνης καὶ
θείας. ἀμέλει κἂν τῷ πρὸς εὐβοῖνον τ' ἐπίσκοπον.
λόγῳ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος ἀνὴρ φησὶν·
ἐν τῷ

& deum adpellans: ut, quoniam duo de uno dicantur, de utroque quod utriq; competit, intelligatur. Heic apertißime duo de uno dici prædicat, nimirum naturas duas. Similiter et in oratione de filio secunda, clarius idem duarum naturarum proprietates, etiã post ineffabilem illam evacuationem, salvas & integras esse tradit. Credim⁹, inquit, in unum deum patrem ingenitum. & in unum filium genitũ, Iesum Christum, eiusdẽ substãtiæ cum patre, secundum divinitatẽ; & nobiscum, secundum carnem: nõ duos, sed unum filium, salvis naturarum proprietatibus. Quin & magnus Ambrosius, Mediolanensium pontifex, ad Apollinarim scribens, sic ait: Discrimen carnis & divinitatis servemus. Vnus in utrog; loquitur filiº, quoniã utraq; natura in ipso est: verũ licet idem loquatur, non uno tamẽ modo loquitur. Nam vides in eo nunc quidem dei maiestatẽ, nũc autẽ passiones hominis. Consentanea vero iam dictis et in secundo ad Gratianum Augustum libro tradit. Homo Iesus Christus, dominus maiestatis, dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est, humanæ atque divinæ. Sed & in libro ad Sabinum episcopum idem vir sanctißimus ait.

Ambrosij loci. Primus nõ exstat in editis.

Epistolarũ lib. VII. e. XLVII.

* legit, in ꝓprietate, quum libri latini habeãt, in plenitudine.

ἐν τῷ *ἰδίῳ τῆς θεότητος ὢν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, καὶ ἔλαβε τὸ τέλειον τῆς κατὰ ἄνθρωπον φύσεως ὁλόκληρον. ὡς οὐδὲν ἔλειπε τῷ θεῷ, οὕτως οὐδὲ τῷ καταρτισμῷ τῷ κατὰ ἄνθρωπον, ἵνα τέλειος ἐν ἑκατέρᾳ φύσει τυγχάνῃ. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι πρὸ πολλῶν χρόνων ἔσχες ἐπιμέλειαν τοῦ συναγαγεῖν βιβλία, καὶ παρεκβαλεῖν χρήσεις ἁγίων περὶ τῶν δύο φύσεων. Ὁ ΘΕΟΡΙΑΝῸΣ. ἐκεῖνα δέονται πολλῆς φροντίδος καὶ χρόνου, ὅσα σπάνια εἰσὶ, καὶ δυσεύρετα. περὶ δὲ τῶν δύο φύσεων, οὐ σπάνις, ἀλλὰ πλοῦτος ὑπερβολικὸς καὶ δαψίλεια ἐν πάσῃ τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ, ὅση ἀέρος χύσις. εἰ οὖν καὶ πλειόνων δέη, ἑτοίμως ἔχω καὶ ἄλλας παραγαγεῖν. αὐτίκα γοῦν, ἔξεστιν ἀκοῦσαι καὶ τοῦ μεγάλου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος ἰουστίνου, περὶ τῶν αὐτῶν λέγοντος ἐν τῷ περὶ τριάδος συντάγματι, κατὰ τὸ ιζ κεφάλαιον οὕτως· ὅταν ἀκούσῃς περὶ τοῦ ἑνὸς υἱοῦ τὰς ἐναντίας φωνὰς, ,, *κατ' ἀλλήλων μέριζε ταῖς φύσεσι τὰ λεγόμενα. ἂν μέν τι μέγα καὶ θεῖον, τῇ θείᾳ φύσει προσνέμων· ἂν δέ τι μικρὸν καὶ ἀνθρώπινον, τῇ ἀνθρωπείᾳ λογιζόμενος φύσει. ,, οὕτω γὰρ καὶ τὸ τῶν φωνῶν ἀσύμφωνον διαφεύξῃ, ἑκάστης ἃ πέφυκε *δεχόμενος φύσεως· καὶ τὸν υἱὸν ἕνα καὶ πρὸ πάντων αἰώνων, καὶ πρό-

ἰουστῖνος.

*καταλλήλως

* δεχομένης

*Quum esset in proprietate divinitatis, exinanivit se, et accepit plenitudinẽ naturæ et *pfectionẽ humanæ sicut deo nihil deerat, ita nec hominis cõsummationi; ut esset pfectus in utraq; *natura. GENER. Equidem arbitror ante multos annos curæ tibi fuisse, libros uti colligeres, sanctorumq; virorũ auctoritates de naturis duabus excerperes.*

* nostri legũt, perfectionis.

* nostri, forma.

THEOR. Ea vero multæ curæ, multiq; tẽporis egent, quæ rara sunt, & inventu difficilia. De duab. autẽ naturis nõ penuria, sed supra modum ingẽs abundãtia copiaq; reperitur in omni à spiritu dei pfecta scriptura, quãta ses aeris late diffusi amplitudo. Quare si etiã pluribus opus sit, paratus sum et alias proferre. Et quidẽ mox licet audiamus magnum illum philosophum atque martyrem Iustinum, de ijsdem loquentem in libro de Trinitate, capite decimo septimo. Quum audieris, inquit, de uno filio voces contrarias, conveniente partire naturis ea, quæ dicentur: si magnum ac divinum aliquid, divinæ naturæ adtribuens; sin exiguum & humanum, ad humanam naturam referens. Sic enim & ipsarum vocum discrepantiam vitabis, natura qualibet sibi cognata recipiente: & unum filium tam ante omnia sæ-

Iustinus

,, πρόσφατον, κατὰ τὰς θείας γραφὰς ὁμολο-
γήσεις. καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεῖος ἰουστῖνος. ὁ δὲ
χρυσόστομος χρυσοῦς τὴν γλῶτταν ἰωάννης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ
τῆς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς, οὕτω φησίν· ὁ
,, μεσίτης ἀμφοτέροις κοινωνεῖ, ὧν ἐστὶ μεσίτης.
,, μεσίτου γὰρ τοῦτό ἐστι, τὸ ἑκατέρου ἐχόμενον, ὧν
,, ἐστὶ μεσίτης, κοινωνεῖν. καὶ μετ' ὀλίγον· εἰ τοί-
,, νυν μὴ ἔχεται τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, οὐκ ἔ-
,, στι μεσίτης, ἀλλὰ ἀπεσχοίνισται. ὥσπερ γὰρ τῆς
,, ἀνθρώπων ἔχεται φύσεως, ἐπειδὴ πρὸς ἀν-
,, θρώπους ἤρχετο: οὕτω καὶ τῆς τοῦ θεοῦ, ἐπει-
,, δὴ παρὰ θεοῦ ἤρχετο. τούτοις τοῖς ἁγίοις πα-
τράσι συμφωνοῦσα ἡ ἁγία μεγάλη καὶ οἰκου-
ἡ ἐν χαλκηδόνι συνοδος μενικὴ σύνοδος ἡ ἐν χαλκηδόνι συναθροισθεῖ-
σα θεοῦ νεύματι, καὶ εὐσεβεῖ βασιλέων θεσπίσμα-
τι, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χριστὸν, υἱὸν, κύριον, μονογενῆ,
ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαι-
ρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον ἐδογμάτι-
σεν, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀ-
ναιρουμένης διὰ τὴν ἕνωσιν· σωζομένης δὲ μᾶλ-
λον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν
πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης· οὐκ εἰς
δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλ-
λὰ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ, θεὸν λόγον, κύ-
ριον ἰησοῦν χριστὸν. Ο ΚΑΘΟΛ. ὅλως τὸ λέ-
γειν δύο φύσεις, ἔμφασιν εἰσάγει διαιρέσεως:
καὶ δέδοικα, μή πως φεύγοντες τὸ τοῦ εὐτυχοῦς
τὸ μίαν

cula, quam recens ortũ iuxta litteras sacras confiteberis. Hæc divinus ille Iustin. Ioannes autem Chrysostom. in epistolæ ad Timotheũ scriptæ interpretatione sic ait: Mediator amborũ cõsors est, quorũ scil. est mediator. quippe mediatoris est, ut coniunctus eorũ utrique, quorũ mediator est, participet. Ac paulo post. Si ergo non coniunctus est cũ natura patris, nõ est mediator, sed est ab eo separatus. Quẽadmodũ enim cũ hominũ natura cõiunctus est, quoniã ad homines venit: ita et cum Dei natura, quoniã à Deo venit. Cũ hisce sanctis patribus consentiens sancta illa, magnaq; et universalis synhod⁹, Chalcedone nutu Dei, proq; decreto Augustorũ congregata, statuit unũ & eumdẽ esse Christũ, filiũ, dominũ, unigenã, in naturis duab⁹ citra cõfusionẽ, mutationem, divisionẽ, separationẽ adagnitũ: nequaquã naturarũ discrimine sublato, propter unitionẽ, sed salva potius proprietate utriusq; naturæ, ac in unã personã et unã hypostasin coeũte: nõ in duas personas partitũ vel divisum, sed unum et eumdẽ filiũ unigenam, deum sermonẽ, dominũ Iesum Christũ. Chrysost. Cócilium Chalcedonense.

GENER. Omnino duas dicere naturas, speciẽ quamdã divisionis introducit: ac vereor equidem, ne devitato Eutychis barathro,

τῷ μίαν. τὸ μίαν φύσιν λέγειν, εἰς τὸ τοῦ νεστορίου ἐμπέσωμεν βάραθρον, διὰ τὰς δύο φύσεις δύο πρόσωπα παρεἰπάγοντος. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἀλλ' ὁ νεστόριος δύο φύσεις ἔλεγε κεχωρισμένας, οὐχ ἡνωμένας εἰς πρόσωπον

κύριλλος. ἐν. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ἐν ἁγίοις κύριλλος, ἐν
,, τῇ πρὸς εὐλόγιον ἐπιστολῇ φησίν· οὕτω καὶ
,, ἐπὶ νεστορίου, καὶ λέγει δύο φύσεις, σημαί-
,, νων τὴν διαφορὰν τῆς σαρκὸς, καὶ τοῦ θεοῦ
,, λόγου: (ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ λόγου φύσις, καὶ ἑ-
,, τέρα ἡ τῆς σαρκὸς·) ἀλλ' οὐκέτι τὴν ἕνωσιν ὁ-
,, μολογεῖ μεθ' ἡμῶν. ἡμεῖς γὰρ ἑνώσαντες ταύ-
,, τας, ἕνα χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολο-
,, γοῦμεν, καὶ μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκω-
,, μένην. βάδιζε οὖν σὺ, κατὰ τὴν τοῦ σοφοῦ σολομῶντος παραγγελίαν, μήτε εἰς τὰ δεξιὰ, μήτε εἰς τὰ ἀριστερὰ: ἀλλὰ τὴν μέσην, καὶ βασιλικὴν ὁδὸν. τέσσαρες γὰρ εἰσὶν αἱρέσεις ἐκ διαμέτρου ἀλλήλαις μαχόμεναι: δύο ἐπὶ τῆς θεότητος, καὶ δύο ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότη-

περὶ σαβελλιου καὶ ἀρείου τος. ἐπὶ μὲν τῆς θεότητος, ὁ μὲν σαβέλλιος ἔλεγε μίαν φύσιν, καὶ μίαν ὑπόστασιν: ὁ δὲ ἄρειος τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς φύσεις ἐκφύλους. ἡμεῖς δὲ οὔτε εἰς ἓν τὰ τρία συναλείφομεν, ἵνα μὴ τὴν τοῦ σαβελλίου νόσον νοσήσωμεν· οὔτε διαιροῦμεν εἰς τρία ἔκφυλα καὶ ἀλλότρια, ἵνα μὴ τὰ ἀρείου μανῶμεν:

ἀλλὰ

quod est unam naturã dicere, in Nestorij ba rathrũ incidamus, p duas naturas, duas pſonas introducẽtes. THEOR. Nestorius vero duas naturas separatas aiebat, nõ unitas in unã pſonam. atq; hoc sane denotans sanctus ille Cyrillus, in epistola, quã ad Eulogiũ scripsit, ait: Sic et in causa Nestorij. quam vis duas naturas, discrimẽ carnis & sermonis significans, dicat. (alia namq; natura sermonis est, alia carnis) unionem tamẽ nobiscum non confitetur. Nos enim his unitis, unum Christum, unum filium, unum dominum confitemur; unam denique naturam sermonis incarnatam. Tu igitur, iuxta sapientis illius Solomonis admonitionem, nec ad dextram, nec ad sinistram inceſſeris; sed media regiaq; via. Sunt enim quatuor hæreſes, ex diametro inter se pugnantes: duæ de divinitate, ac duæ de humana natura. In divinitate Sabellius quidem aiebat eſſe naturam unam, & unam hypostasin: Arius vero tres hypostaſes, ac tres naturas diverſas & alienas à se invicem. Nos vero nec in unum tria commiſcemus, ne Sabellij morbo laboremus: nec in tria peregrina & aliena inter se dividimus, ne in Arij furorem incidamus: sed naturam u-

Error Nestorij.

Hæreſes quatuor præcipuæ. Sabellius. Arius.

ἀλλὰ μίαν φύσιν ἐν τρισὶ κηρύττομεν ὑποστάσεσι. πάλιν ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεοῦ λόγου ὥσπερ ἐκ διαμέτρου ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους ὅ, τε νεστόριος καὶ ὁ εὐτυχής. ὁ μὲν γὰρ νεστόριος ἔλεγε δύο φύσεις κεχωρισμένας, καὶ δύο πρόσωπα, καὶ δύο χριστοὺς, καὶ δύο υἱούς· ὁ δὲ εὐτυχὴς, μίαν φύσιν, καὶ μίαν ὑπόστασιν. ἡμεῖς δὲ μίαν ὑπόστασιν, ἕνα χριστὸν, ἕνα υἱὸν ἐν δύο φύσεσι τελείαις, θεότητι λέγω, καὶ ἀνθρωπότητι, ἀχωρίστως καὶ ἀσυγχύτως ἡνωμένας. βάδιζε οὖν τῷ μέσῳ καὶ βασιλικῷ, ὡς ἔπομεν, τρίβον· (ὡς φησιν ὁ θεολόγος γρηγόριος· μεσότητα δὲ ὅταν εἴπω, τὴν ἀλήθειαν λέγω, πρὸς ἣν βλέπωμεν καλῶς ἔχομεν μόνῃ,) μὴ φοβηθεὶς τὸν ἀριθμὸν τῶν δύο. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος τρεῖς ὑποστάσεις λέγοντες, οὐ πιοῦμεν διαίρεσιν φύσεως· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας δύο φύσεις λέγοντες, οὐ πιοῦμεν διαίρεσιν ὑποστάσεως. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ θεολόγος γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς κληδόνιον δευτέρῳ λόγῳ φησί· λέγω δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς τριάδος ἔχει. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἵνα μὴ τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν, οὐκ ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο. εἰ γὰρ τὰ τρία, καὶ πάντων τῇ θεότητι. κατόπιν καλῶς ἑκάστῳ τάξιν τοῦ ἱεροῦ θεολόγου, λέγω δὲ, φησὶν, ἐπὶ

περὶ νεστορίου & εὐτυχοῦς.

καλῶς ἔχει μόνον

περὶ ὑποστάσεως & φύσεως.

nam in tribus hypostasibus prædicamus. Rursum de incarnatione dei sermonis velut ex diametro inter se pugnabant Nestorij et Eutyches. quippe Nestorij aiebat duas naturas separatas & duas ꝑsonas, & duos Christos, et duos filios: Eutyches vero naturā unā, & unā hypostasin. Nos autē dicimus unā hypostasin, unū Christū, unū filiū, in duabus pfectis naturis, divinitate inquā, & humanitate, inseparabiliter et citra confusionē unitis. Itaq; semita media regiaq;, situti dixim⁹, incedito: (quemadmodū Gregorius ille Theologus ait: Medium quū dico, veritatē intelligo: ad quā solam si respiciemus, rectē faciem⁹) nec est quod numerū duûm reformides. Quemadmodū enim, quū in divinitate tres hypostases dicimus, nullā naturæ divisionē facimus: sic et in hac dispēsatione, quū duas naturas dicimus, nullam ipsius hypostasis divisionē facimus. atq; hoc illud est, quod Gregorius Theologus in 2. ad Cledoniū libro dicit: "Dico autē aliud atq; aliud versa vice, atq; in trinitate res habet. illic .n. alius atq; alius, ne hypostases confundamus: nō autē aliud atq; aliud; ꝙ tria sint unū et idē quo ad divinitatē. Rectē vero quālibet seriē verborū religiosi hui⁹ theologi cōsidera. Dico, inqt,

De Nestorio & Eutyche.

De hypostasi & natura.

ἐπὶ τοῦ χριστοῦ ἄλλο καὶ ἄλλο. τὸ γὰρ ἄλλο οὐδετέρως τιθέμενον, τὴν φύσιν δηλοῖ, ἤτοι ἑτέραν καὶ ἑτέραν φύσιν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ λέγει· τὸ δὲ ἄλλος, σημαίνει τὴν ὑπόστασιν. διὸ ἐπήγαγεν· οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος. ὅρα δὲ καὶ τὸ, ἔμπαλιν ἢ ἐπὶ τῆς τριάδος ἔχει. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τριάδος μία φύσις ἐστὶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μία ὑπόστασις· ἐπὶ δὲ τοῦ χριστοῦ, μία ὑπόστασις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μία φύσις. καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔμπαλιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ μία φύσις, καὶ τρεῖς ὑποστάσεις· ἐνταῦθα δὲ μία ὑπόστασις καὶ δύο φύσεις.

τούτων ῥηθέντων, ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος γρηγόριος, ὁ τοῦ ἁγιωτάτου καθολικοῦ ἀνεψιὸς, ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ· ἐγὼ ῥωμαῖος εἰμι· ἀνάθεμα τῷ μὴ λέγοντι δύο φύσεις ἐν τῷ χριστῷ.

Τῇ ἐπαύριον ἦλθεν ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος σαππιρίου. ἀνεκοινώσατο οὖν αὐτῷ ὁ καθολικὸς χωρὶς ἡμῶν τὰ λαληθέντα περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. ἔδειξε δὲ αὐτῷ καὶ ὅσας εἶχε χρήσεις ἁγίων, δύο λεγούσας φύσεις ἐν τῷ χριστῷ. ὁ δὲ διέστρεφεν αὐτὰς, λόγιος ὢν, εἰς τὸ ἑαυτοῦ θέλημα. ὡς οὖν εὗρεν αὐτὸν ὁ καθολικὸς σφοδρῶς ἐνιστάμενον καὶ ἀντιπαλαίοντα, μετεκαλέσατο ἡμᾶς, καὶ φησὶ πρὸς ἡμᾶς· Ὁ παρὼν ἐπίσκοπος πέτρος θέλει μετὰ σοῦ διαλεχθῆναι περὶ μέσον ἡμῶν καὶ ὑμῶν ὑποθέσεως. ἔλεγε γὰρ, ὅτι ὁ ἐν ἁγίοις

κύριλλος

in Christo aliud atq; aliud. nā aliud neutro genere positū, naturā significat; adeoq; aliā atq; aliā naturā in Christo dicit. Alius vero significat hypostasin. ideo subiecit: Nō aliꝰ atque aliꝰ. Etiā illud inspice: Versa vice, atque in trinitate res habet. Nā in trinitate una natura est, sed non itidem una hypostasis. In Christo aūt una hypostasis est, at nō itidē una natura. hoc scil. denotat illud, Vice versa. Nā ibi natura una est, ac tres hypostases: heic autem una hypostasis, & auæ naturæ.

His dictis, religiosissimus episcopus Gregorius, sanctissimi Generalis consobrinus, voce magna exclamabat: Ego Romanus sum. Anathema nō dicēti duas in Christo naturas.

Postridie religiosissimus Sappiriȳ episcopus advenit. itaq; cū illo Generalis seorsū ea cōmunicabat, quæ de ꝓpposita quæstione dicta fuissent. Etiā ostēdit ei quascumq; sanctorū hominū auctoritates habebat, duas in Christo naturas dicentiū. At is, q; disertus esset, ad lubitū suum eas pervertebat. itaq; quū Generalis eū valde resistentem, ac repugnātem deprehēderet; nos arcessebat, et his verbis utebatur: Petrus hic episcopus, q; præsens est, colloqui tecum de argumēto, quod inter nos tractamus, cupit. Ait enim, sanctū virū

κύριλλος μίαν φύσιν λέγει μετὰ τὴν ἕνωσιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. τοῦ λέγει τοῦτο, δέσποτα ἐπίσκοπε, ὁ ἅγιος κύριλλος; Ὁ ἘΠΊΣΚΟΠΟΣ. ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς σούκενσον ἐπιστολῇ, κατὰ τῶν λεγέντων· εἰ μία φύσις γέγονε μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἀνάγκη παθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν· οὕτω κατὰ ῥῆμα φησὶ· ,, ποῖα τοίνυν παθεῖν αὐτὸν ἀνάγκη εἰς ἰδίαν φύ- ,, σιν, εἰ λέγοιτο μετὰ τὴν ἕνωσιν μία φύσις υἱοῦ σεσαρκωμένη; ὁρᾷς, ὅτι μετὰ τὴν ἕνωσιν μίαν φύσιν λέγει. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. καὶ ποία ἐστὶν ἡ ἰδία φύσις τοῦ υἱοῦ, εἰς ἣν οὐκ ἔστιν ἀνάγκη παθεῖν αὐτόν; Ὁ ἘΠΊΣΚΟΠΟΣ. ἡ θεότης τοῦ υἱοῦ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. οὐκ ἔπαθεν οὖν ὁ υἱὸς εἰς ἰδίαν φύσιν; Ὁ ἘΠΊΣΚΟΠΟΣ. μὴ γένοιτο. ἡ γὰρ θεία φύσις οὐ πέφυκε πάσχειν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἔπαθε δὲ ὅμως κατὰ ἀληθειαν ὁ χριστὸς; Ὁ ἘΠΊΣΚΟΠΟΣ. ναὶ, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν. αὕτη γὰρ πέφυκε πάσχειν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. δύο οὖν ἔσχεν ὁ χριστὸς φύσεις, μίαν πεφυκυῖαν πάσχειν, καὶ μίαν μὴ πεφυκυῖαν πάσχειν.

Ἐν τούτοις τοῦ εὐλαβεστάτου πέτρου φιμωθέντος, ἀναστὰς ὁ ἄνωθεν ῥηθεὶς εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος γρηγόριος, ἔφη· ἐγὼ ῥωμαῖος εἰμὶ, καὶ ὡς οἱ ῥωμαῖοι φρονῶ.

Καὶ

Cyrillum unam dicere naturā post unitionem. THEOR. Vbinam hoc, domine episcope, sanctus Cyrillus dicit? EPISCOPVS. In secunda ad Successum epistola, adversus eos, qui dicunt: Si una natura facta est post unitionē, necesse est eum in natura sua passum: sic ad verbum ait, Qualia vero passum ipsum in natura propria necesse est, si post unitionē, una filij natura dicatur incarnata? Vidésne, quod post unitionem, unam naturam dicat? THEORI. Et quænam est illa propria filij natura, in qua necesse non est, eum esse passum? EPISCOPVS. Divinitas filij. THEORIANVS. Ergo filius in natura propria nō est passus? EPISCOPVS. Absit hoc. quippe natura divina sic comparata non est, ut pati possit. THEORIANVS. Tamen reapse Christus passus est? EPISCOPVS. Vero, sed in natura nostra, quæ sic comparata est, ut patiatur. THEORIANVS. Ergo Christus naturas duas habebat, unam sic comparatam, ut pateretur: alteram, ut non pateretur.

His quum obthuratum esset os religiosissimo Petro, supradictus religiosissimus episcopus Gregorius surgens: Ego Romanus sum, inquit, & cum Romanis sentio.

Καὶ μεθ' ἡμέρας δύο πάλιν μετακληθέντες αὐηλθομεν εἰς τὸ ὑπερῶον πρὸς τὸν ἁγιώτατον καθολικὸν, καὶ καθεζομένων ἡμῶν, εἶπε πρὸς πάντας. Οὐκ ἔστιν οὐδεμία ἀμφιβολία, δύο φύσεις λέγειν ἐν τῷ χριστῷ, ἐαν ἡνωμένας ταύτας ὁμολογῶμεν ἀδιαιρέτως εἰς μίαν ὑπόστασιν, καθά φησιν ὁ ἅγιος κύριλλος ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς σύκενσον ἐπιστολῇ. οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦκεν εἰς ἔννοιαν καὶ εἰς μόνον τὸ ὁρᾶν τῆς τῆς ψυχῆς ὄμμασι, τίνα τρόπον ἐνεωθρώπησεν ὁ μονογενὴς, τὰς δύο φύσεις εἶναι φαμὲν ἑνωθείσας· ἕνα δὲ χριστὸν, καὶ υἱὸν, καὶ κύριον, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον. ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες, ὧν ἄνω ὁ φιλόσοφος τὰς ἀπήγαγε χρήσεις ἤγαγε, τοῦτο διαῤῥήδην βοῶσι. καὶ λοιπὸν τοῖς θεοφανέσι καὶ φανεροῖς αὐτῖμάχεσθαι, καὶ ἀληθέσιν, οὐκ ἔστι χριστιανοῦ. καὶ ὡς μὲν τούτων ἀπὸ τοῦ νῦν κατηγορίαν οὐ θέμις. ἀλλὰ πῶς λύει καὶ δύο φύσεις ὁμολογεῖν, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς χριστοῦ, καὶ μίαν φύσιν, διὰ τὸ ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον τῆς τῶν φύσεων ἑνώσεως; εὑρίσκομεν γὰρ τὸν ἅγιον κύριλλον ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς σέκενσον ἐπιστολῇ οὕτω σαφῶς λέγοντα· οὐ γὰρ ἐπὶ μόνων τῶν ἀσωμάτων κατὰ φύσιν τὸ ἓν ἀληθῶς λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ σύνθεσιν * σωματωμένων. ὁποῖόν τι

* συνημμένων.

χρῆμα

Post biduũ rursus arcessiti, ascẽdimus in cenaculũ, ad sanctissimũ Generalẽ. quumq; consedissemus, omnes sic adloquutus est: Nihil ambigui est, duas in Christo naturas dicere, si confiteamur eas unitas inseparabiliter in unã hypostasin. quemadmodũ sanctus ille Cyrillus in prima ad Successum epistola loquitur: Quantũ, inquiẽs, mẽte atq; oculis animi duntaxat videre possumus, quo pacto unigenitus ille factus sit homo: duas esse naturas dicim⁹ unitas, at unũ Christũ, et filiũ, et dominum, dei Sermonẽ, qui homo fact⁹ & incarnatus est. Quinetiã omniũ illa lumina ecclesiæ, quorũ auctoritates antea philosoph⁹ adduxit, hoc ipsũ expresse clamãt. atq; manifestis, et apertis, et veris adversari, non est hominis Christiani. ac de his quidẽ posthac minime laborandum. Quid autẽ prohibet, quo minus & duas naturas in uno Christo, & unã naturã, ꝓpter expertẽ divisionis & separationis naturarũ unionẽ, cõfiteamur? quippe sanctum illũ Cyrillum in altera ad Successum epistola, sic diserte dicentem, reperimus: Non de ijs dumtaxat, quæ natura simplicia sunt, unum vere dicitur: sed etiam de illis, quæ cõpositione copulata sunt. quale quiddam est homo, ex animo & cor-

,, χρῆμα ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώ-
,, ματος. ἑτεροειδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ
,, ἀλλήλοις οὐχ ὁμοούσια· ἑνωθέντα γε μὴν, μίαν
,, ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν. ἐπειδὴ οὖν ἐκ
ψυχῆς καὶ σώματος, ἑτεροουσίων ὄντων, μία
φύσις ἀνθρώπου ἀποτελεῖται καὶ λέγεται: οὐκ
ἄτοπον οἶμαι, ἔκ τε τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀν-
θρωπότητος τοῦ χριστοῦ, μίαν ἀποτελεῖσθαι
καὶ λέγεσθαι φύσιν. λύσον τοῦτο, καὶ ἀρκέσει ἡ-
μῖν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἤρκει τῇ μεγάλῃ
σου ἁγιωσύνῃ εἰς τὸ συνιδεῖν, ὅτι οὐ δεῖ μίαν φύ-
σιν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ μετὰ τὴν ἕνωσιν λέγειν, ἡ εἰσ-
κομισθεῖσα αὐτῇ πρὸς ἡμῶν χρῆσις τοῦ ἁγίου
χρηγορίου τοῦ θεολόγου, ἡ ἐν τῷ περὶ υἱοῦ δευτέ-
ρῳ λόγῳ κειμένη, οὕτω κατὰ λέξιν ἔχουσα·
,, εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἓν, ἀλλ' οὐ τῇ φύ-
,, σει, τῇ δὲ συνόδῳ. ἐπειδὴ οὖν φησὶν, ἀλλ' οὐ τῇ
*ἐν τῇ φύσει ἓν: κωλύει δηλονότι σαφῶς, * ἐν τῇ
φύσει τὰ συναμφότερα λέγειν. τί τούτου ζη-
τεῖς σαφέστερον; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. οὐ
κεῖται ἐν τῇ ἀρμενικῇ γραφῇ οὕτως. Ὁ
ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἔσφαλται λοιπὸν τὸ βι-
βλίον σου. Τότε ἔχων ὁ Θεωριανὸς παρεκ-
βολὴν τοῦ ῥητοῦ τούτου συριστὶ, δέδωκε τῷ
καθολικῷ, λέγων· ἀνάγνωθι δέσποτα. ὁ
δὲ καθολικὸς προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν ἀ-
ναγινωσκόντων συριστὶ, ἀνέγνω, καὶ εὗρεν
ὡς εἶ-

pore constans. nam ea diversæ sunt formæ, nec eiusdem inter se substantiæ: verum unita, naturam hominis unam absolvunt. quoniam igitur ex animo & corpore, quæ diversæ naturæ sunt, una natura hominis absolvitur, atque dicitur: non absurdum arbitror, ex divinitate humanitateque Christi, unam absolvi dicíq; naturam. Hoc solvito, ac satisfactum nobis erit. THEORIANVS. Satis erat magnæ sanctitati tuæ ad hoc, ut perspiceres, non unam esse dicendam naturam in Christo post unionē prolata sancti viri, Gregorij theologi, à nobis auctoritas; quæ exstat in altera de filio oratione, ac huiusmodi verba continet: Licet utraque natura copulata, sit quiddam unum; non tamen hoc à natura est, sed propter coitionem. Quum ergo dicit, Non hoc à natura est, dare scil. prohibet, ne utraq; copulata, unū natura dicantur. quid dilucidius hoc requiris? GENER. Sic textus in Armenica scriptura non habet. THEORIANVS. mendosus est ergo liber tuus. Mox Theorianus, qui eius dicti Syriacam interpretationem excerptam haberet, eam Generali porrigens, ait: Lege domine. Generalis autē arcessito quodā ex ijs, qui Syriace legere nossent, legi iussit, et

ὡς εἶπεν ὁ Θεωριανὸς. τότε λέγει αὐτῷ ὁ Θεωριανὸς. ἀρκεῖ τοῦτο δέσποτα; ἢ θέλεις καὶ ἄλλην χρῆσιν; ἐγὼ γὰρ συριστὶ οὐ γινώσκω, ἀλλ' εὗρον οὕτως ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν σύρων ἐν κενσουνίῳ, καὶ πλεῖστον ἐχάρην τοῦτο εὑρὼν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν ἀρμενῖ γραφῇ οὐ κεῖται οὕτως, βούλομαι καὶ ἄλλοθεν ποθὲν πληροφορηθῆναι, ὅτι δύο μὲν ὀφείλομεν ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ φύσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μίαν δὲ οὔ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ῥᾶστον τοῦτο συνιδεῖν, τῷ μὴ κακουργεῖν ἐθέλοντι. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. μή μοι γένοιτο κακουργῆσαι ποτὲ, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς θείοις, μήτε μὴν ἄλλῳ τινὶ τῶν κατὰ χριστὸν ζῆν ἑλωμένων: ἀλλὰ βεβαιωθῆναι ἐπηθυμῶ, ἵνα μὴ ἀπροσέκτως καὶ κατὰ συναρπαγὴν ποιήσωμαι τὴν ἀπόφασιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ὁμολογεῖς ἑνωθῆναι τὰς φύσεις ἀτρέπτως, ἀναλλοιώτως; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. πάνυ μὲν οὖν. καὶ γὰρ ὁ ἅγιος κύριλλος ἐν τῇ πρὸς σούκενσον ἐπιστολῇ οὕτω φησὶν· ἴσον γάρ ἐστιν εἰς
" ἀτυπίας λόγον, τὸ εἰπεῖν, ὅτι μετεβλήθη τὸ σῶ-
" μα εἰς θεότητος φύσιν, καὶ μὴν κἀκεῖνο, ὅτι
" μετεβλήθη ὁ λόγος εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύ-
" σιν. ὥσπερ γὰρ τοῦτο ἀμήχανον, (ἄτρεπτος
" γὰρ, καὶ ἀναλοίωτός ἐστιν) οὕτω καὶ τὸ ἕτερον.
" οὐ γάρ ἐστι τῶν ἀφικτῶν, εἰς θεότητος οὐσίαν

ἤτοι

ita scriptum reperit, uti Theorianus dixerat. Itaque Theorianus: Hoccine sufficit, inquit, domine? an etiam et aliam requiris auctoritatem? nam equidem, Syriace non novi, sed ita perscriptum in Syrorum libris Cessuvij reperi; atq; hoc reperto, maximopere gavisus sum. GENER. Quãdo in Armeniorum scriptura textus ita nõ habet, aliunde certior fieri volo, debere nos duas in Christo naturas post unionem fateri, non unam. THEOR. Facillimum id quidem ei perspectu. qui agere malitiose nolit. GENERAL. Mihi vero ne contingat unquam agere malitiose, præsertim divinis in rebus; nec ulli alij, qui ex Christi præscripto vivere velit: sed confirmari desidero, ne incõsiderate, perque subreptionem pronuntiem. THEOR. Fateris unitas esse naturas citra mutationẽ & alterationẽ? GENERALIS. Omnino. quippe sanctus ille Cyrill. in epistola ad Successum sic ait: Par est, quod absurditatẽ adtinet, dicere; corpus esse mutatum in naturam divinitatis: &, Sermonem esse mutatũ in naturam carnis. nam sicut hoc fieri nequit, quum ipse sermo sit incommutabilis et alterationis expers; ita nec illud alterũ. non enim creatorum quidquam ad naturã di-

„ ἤτοι φύσιν μεταχωρῆσαι δύνασθαί τι τῶν κτι-
„ σμάτων. κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑ-
ΝῸΣ. ἀπήλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων, τὸν ἐν
ἁγίοις κυρίλλον μάρτυρα παραγαγὼν τοῦ ἡμε-
τέρου λόγου. εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐφικτὸν εἰς θεότη-
τος οὐσίαν ἤτοι φύσιν μεταχωρῆσαί τι δύνασθαι
τῶν κτισμάτων, κτίσμα δὲ καὶ ἡ σὰρξ: εἰπὲ σὺ
αὐτὸς, τί ἐκ τούτου συνάγεται; Ὁ ΚΑΘΟΛΙ-
ΚῸΣ. τί τοῦτο, οὐκ οἶδα. τί ἐστιν, ὃ συνάγεις;
Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ σὰρξ καὶ ὁ
λόγος μία φύσις. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἐγὼ
οὐκ ἐπελαθόμην τῶν ἄνω ῥηθέντων παρὰ τοῦ
ἁγίου κυρίλλου, ὅπηνίκα ἔλεγεν· ὁποῖόν τι χρῆ-
μα ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώμα-
τος. ἑτεροειδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀλλήλοις
οὐχ ὁμοούσια ἐνωθέντα γε μὴν, μίαν ἀνθρώ-
που φύσιν ἀπετέλεσαν. ἰδοὺ δύο φύσεις καὶ
ἐνταῦθα, ψυχὴ καὶ σῶμα. καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ εἰς
σώματος μετετράπη φύσιν, οὔτε τὸ σῶμα
εἰς φύσιν ψυχῆς μετεχώρησεν: ἀλλ' ἑκατέ-
ρων ἐν τοῖς ἰδίοις μενόντων ὅροις, μία ἐκ τούτων
φύσις ἀπετελέσθη. οὐκ ἔστιν οὖν τῶν ἀνεφί-
κτων, ἐκ δύο φύσεων μίαν φύσιν γενέσθαι. ἰδοὺ
γὰρ, ἐπὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦτό ἐστιν.
Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. τὸ παράδειγμα
τῆς καθ' ἡμᾶς συνθέσεως εἰς τοῦτο μόνον ἐλείφ-
θη τῷ ἁγίῳ κυρίλλῳ, εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι δυνατόν
ἐστιν

vinitatis transire potest. & caro quoq; creatura est. THEORIANVS. Ipse nos sublevasti à negotijs, qui sanctum Cyrillum testẽ doctrinæ nostræ produxeris. Nam si fieri nequit, ut in substãtiã vel naturã divinitatis creatũ aliquod transeat; & ipsa quoq; caro, creatũ est: quidnã de hoc colligatur, ipse dicito. GENER. Quid hoc sit, ignoro. quidnam est, quod colligis? THEOR. Carnem & sermonẽ non unã esse naturã. GENER. Equidem nõ oblitus sum eorum, quæ à sancto Cyrillo prolata sunt antea, quũ diceret: Quale quiddam est homo, ex animo & corpore constans. nam ea diversa sunt formæ, nec eiusdẽ inter se substantiæ: verum unita, naturam hominis unã absolvunt. En hetc quoq; naturæ duæ, anima & corpus. neq; tamen vel anima corporis in naturam conversa est, nec corpus in animæ naturam transijt: sed ambobus intra fines suos manentibus, una de his absoluta natura est. itaque non est ex eorum numero, quæ fieri nequeunt, ex duabus naturis unam fieri naturam. nam ecce hoc in hominis est compositione. THEORIANVS. Exemplum illud nostræ compositionis ad hoc dumtaxat à sancto Cyrillo est usurpatum, ut ostenderet, posse de duabus

ἐστιν ἐκ δύο καὶ διαφόρων φύσεων μίαν γνεάδα ὑπόστασιν, ὥσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὁ πέτρος, τυχὸν, ἢ ὁ παῦλος. τῷ δὲ νεστορίῳ *μαχομένῳ, ἀδύνατον λέγοντι ἐκ διαφόρων φύσεων μίαν γνεάδα ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς δύο χριστοὺς, καὶ δύο υἱοὺς, τὸν ἕνα χριστὸν καὶ ἀμέριστον ἀφρόνως καταμερίζοντι, ἱκανὸν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι ὥσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρωπος εἷς, οὕτως ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος εἷς χριστός. εἰ δὲ βούλει, εἴπωμεν καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐκ ψυχῆς συγκειμένου καὶ σώματος, φύσις μία λέγεται. λέγομεν γὰρ, τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀνεκαίνισεν ὁ χριστὸς, οὐ λέγομεν, τὰς φύσεις. ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ θεῖοι πατέρες δύο φύσεις λέγουσιν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ὡς μίαν φύσιν λαμβάνουσιν. ἐπὶ δὲ τοῦ χριστοῦ μίαν φύσιν λέγειν κεκώλυται. Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. βούλομαι λαθεῖν πρῶτον, πῶς τίνων κεκώλυται μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ τότε καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τοῦτο κεκώλυται, ἀκουσόμεθα, εἰ δοκεῖ. ἐμοὶ γὰρ οὐ δοκεῖ, ὅτι κεκώλυται πάντων τῶν ἁγίων πατέρων. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἀπὸ τοῦ λέγειν δύο φύσεις, νοεῖται, ὅτι οὐ μία. εἰ γὰρ δύο, οὐ μία. εἰ μία, οὐ δύο. Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ.

ἀπὸ

ac diversis naturis unam hypostasin fieri: sicut ex animo & corpore Petrus, verbi gratia, vel Paulus. Pugnans enim cõtra Nestorium, qui fieri posse negaret unam ex diversis naturis hypostasin, ideoq; in duos Christos, & duos filios, unũ & impartibilẽ Christum stulte divideret; hominis exemplũ adduxit, ut ostenderet, quemadmodum ex anima & corpore constet unus homo: sic ex divina humanaq; natura Christũ unum existere. Exponamus et causam, si placet, ob quã in homine cõposito ex anima & corpore, natura dicatur una. Quippe dicimus, Naturã humanam à Christo instauratam: non autem, naturas instauratas: Itidem quoties divi patres duas naturas in Christo dicũt, animam & corpus, unam naturam, accipiunt, At in Christo naturam unam dicere prohibitum est. GENERALIS. Cognoscere primum cupio, à quibus sit prohibitum, naturam unam in Christo dicere: deinde causam, ob quam sit prohibitum si placet, audiemus. nam mihi quidem ab aliquo sanctorum patrum hoc esse prohibitum, non videtur. THEOR. Ex eo, quod duas illi naturas dicunt, unam non esse dicendã, intelligitur. Nã si dua, nõ una: sin una, nõ dua. GENER.

ἀπὸ τούτου μόνον λέγεις ὅτι κεκώλυται, ἐκ τοῦ λέγειν, δύο· ἢ καὶ χρήσεις ἔχεις, ῥητῶς τοῦτο κωλυούσας; Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἔδει ἀρκεσθῆναι ἀπὸ τούτου. πλὴν καὶ χρήσεις ἁγίων μεγάλων ἔχω, τοῦτο κωλυούσας ῥητῶς. καὶ τὴν μὲν χρῆσιν τοῦ θεολόγου, τὴν λέγουσαν· εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἓν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει: παρήσειν μοι δοκῶ, διὰ τὸ λέγειν σὲ, μὴ κεῖσθαι οὕτως ἐν τῷ ἀρμενικῷ βιβλίῳ: παραγάγω δὲ τὸν ἅγιον ἀμβρόσιον τὸν μεδιολάνων, οὕτω διαρρήδην ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ ἀπολιναρίου λέγοντα· ἀνεφάνησαν ἕτεροι, τὴν σάρκα τοῦ κυρίου καὶ τὴν θεότητα μιᾶς εἶναι φύσεως λέγοντες. ποῖος ἅδης τὴν τοιαύτην βλασφημίαν ἐξήμεσεν; τὰ αὐτὰ καὶ ὁ θεῖος γρηγόριος ὁ νύσσης βοᾷ, ἐν τῷ λόγῳ καὶ αὐτὸς τῷ κατὰ ἀπολιναρίου λέγων· εἰ οὖν ἐν τοῖς ὑπεναντίοις ἰδιώμασιν ἡ θατέρου τούτων θεωρεῖται φύσις, τῆς σαρκὸς λέγω, καὶ τῆς θεότητος: πῶς μία αἱ δύο εἰσίν; ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος χρυσόστομος ἐν τῇ πρὸς ἀκάκιον τὸν μοναχὸν ἐπιστολῇ φησίν· ἕνα υἱὸν, ἓν πρόσωπον τὰ συναμφότερα, γνωριζόμενον μέν τοι ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως, λέγω· οὐκ ἐν μιᾷ μόνῃ φύσει, ἀλλ' ἐν δυσὶ τελείαις. τί πρὸς ταῦτα φῄς; Ὁ ΚΑΘΟΛ. οὐκ ἔστι καιρὸς νῦν ἀποφαίνεσθαί με, ἀλλὰ μόνον γυμνάζειν. ὅταν δὲ εἴη καιρὸς, μετὰ τῆς προσηκούσης ἀσφαλείας

καὶ ἀκρι-

Ex eo dumtaxat prohibitum ais, quod duas ipſi dicãt: an & auctoritates habes, quæ hoc diſerte prohibeant? THEOR. Satis hoc eſſe tibi debebat. verũ & ſanctorũ magnorumq; hominũ auctoritates habeo, diſerte hoc prohibẽtes. Ac Gregor. qui dẽ Theologi dictũ illud, licet utra q; natura copulata, ſit unũ qddã, nõ tamẽ hoc à natura eſt: illud igitur omittere lubet, quãdo tu ſic in Armenici libri textu ſcriptũ negas: pducã vero ſanctũ illũ Ambroſiũ, Mediol. epiſcopũ ſic expreſſe loquẽtem in lib. adverſus Apollinarim: Emergũt alij, q carnẽ domini dicant, et divinitatẽ, unius eſſe naturæ. Quæ tãtũ ſacrilegiũ inferna vomuerũt? Eadẽ divus ille Gregorius Nyſſen⁹, in libro et ipſe aduerſus Apollinarim ſcripto, clamat: Si ergo in adverſantiꝫ ſibi pprietatibus, horũ utriusq; natura cernitur, carnis inquã, et divinitatis: quomodo duæ sũt una? D. quoq; Chryſoſt. in epiſt. ad Acaciũ monachũ ait: Vnũ filiũ, unã dico pſonã utraq; copulata; q tamẽ citra cõfuſionẽ, ac diviſionẽ, adgnoſcatur: nõ in una ſola natura, ſed in pfectis naturis duaꝫ. Quid ad hæc ais? GEN. Nõ iã hoc pnũtiãdæ ſentẽtiæ, ſed exercitationi modo deſtinatũ tẽp⁹ eſt. Suo vero tẽpore qd mihi videatur, adhibita cautione cõveniẽti

Ambroſius de incarnationis ſacramẽto, cap. 6

καὶ ἀκριβείας τὸ δοκοῦν μοι ἀποφανοῦμαι. ἀλλ' εἰ κελεύεις, πληρωσον τὴν ὑπόσχεσιν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ποίαν. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. εἰπὲ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν κεκώλυται λέγειν μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ὧν μία φυσις, κοινὸς ὁ λόγος. ὧν δὲ κοινὸς ὁ λόγος, καὶ ἡ ὕπαρξις ὁμοούσιος. οὐδέποτε δὲ ἔσται ὁμοούσιος ἡ θεότης τοῦ χριστοῦ τῇ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ. οὐκ ἄρα εἷς ποτε τούτων ὁ λόγος. ὧν δὲ μηδέποτε εἷς ὁ λόγος ὅτι τούτων ἀεὶ αἱ φύσεις διάφοροι, παντὶ που δῆλον. ὥσπερ γὰρ καταφάσει ἀπόφασις αὐτίκειται, οὕτω καὶ τὸ λέγειν, δύο φύσεις ἐστὶν ὁ χριστὸς, τῷ λέγειν, μίαν. οὐδέποτε δὲ κατάφασις καὶ ἀπόφασις κατὰ τοῦ αὐτοῦ συναληθεύουσιν. οὐδέποτε ἄρα αἱ δύο, μία. καὶ εἰ δοκεῖ, λογικώτερον βασανίσωμεν τὸ παρὸν θεώρημα. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. πάνυ μὲν οὖν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. πῶν ὂν, εἴτε ἔστιν εἷν καὶ πολλὰ, οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸ εἷν, καθ' ὃ καὶ πολλὰ: ἀλλ' εἰ ἔστιν εἷν καὶ πολλὰ, κατ' ἄλλο ἐστὶν εἷν, καὶ κατ' ἄλλο πολλὰ. πολλὰ δὲ λέγω, τὰ πλέον τοῦ ἑνὸς. οἷον φέρε εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἁλίας τριάδος. αὐτὴ γὰρ εἷν ἐστι καὶ πολλὰ. εἷν μὲν τῇ φύσει, πολλὰ δὲ ταῖς ὑποστάσεσι. κατ' ἄλλο τοιγαροῦν ἐστὶν εἷν, καὶ κατ' ἄλλο πολλὰ. ἀδιώκητον λοιπὸν κατ' ἐκεῖνο εἶναι πολλὰ, καθ' ὃ ἐστὶν ἓν, ἢ κατ' ἐκεῖνο εἶναι ἓν, καθ' ὃ πολλὰ.

εἰ γὰρ

& accurato iudicio, pronuntiabo. Ceterum si placet, promisso fac satis. THEOR. Cui? GENER. Causam dicito, ppter quã prohibitum sit, unam in Christo naturam dicere. THEOR. Quorum una natura est, eorũ et cõmunis est ratio. quorũ vero ratio et cõmunis, eorũ et eiusdẽ substãtia est existẽtia. Nũquam vero Christi divinitas eiusdẽ est substantia cũ eius humana natura, itaq; nõ potest horũ una esse ratio. quorũ vero numquã una ratio est, eorũ naturas semp à se invicẽ differre, cuivis est ꝓspicuũ. quippe sicut neganti opponitur aiens, sic dicere, Christũ naturas esse duas, opponitur illi; Christũ esse naturã unã. Numquã vero negans et aiens de eodẽ pariter vera sunt. ergo nũquã duæ sũt una. Quod si placet etiã modo logicæ disciplinæ magis accõmodato theorema ꝓpositũ examinem⁹. GENER. placet omnino. THEOR. Quidq̃ existit, si unũ est, et plura: nõ secũdũ id unũ est, secundũ q̃ plura: sed si est unũ & plura, secundũ aliud est unũ, et secũdũ aliud plura. Plura vero dico, q̃ plus uno sunt. sicut exẽpli gratia videm⁹ in sacrosancta trinitate, q̃ unũ est, et plura. unũ, natura: plura, ꝓsonis. Igitur alteri⁹ respectu, est unũ; et alteri⁹, plura. Nequit ergo fieri, ut eatenus plura sit, quatenus est unũ: vel eatenus unũ, quaten⁹

Demonstratio Geometrica.

εἰ γὰρ δυνατὸν, ἔσω ἡ θεότης κατὰ τὰς ὑποστάσεις σὺ: (ἀλλ' ἀμηχανον) ἢ πάλιν, ἔσω κατὰ τὴν οὐσίαν πολλά. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀμήχανον. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. ὁμολογεῖται σὺ εἶναι, κατὰ τὴν ὑποστασιν. πάλιν ὁμολογεῖται κατὰ τὰς χρήσεις τῶν ἁγίων πατέρων, δύο εἶναι τὸν χριστὸν, κατὰ τὰς φύσεις. ἀδιαίρετον λοιπὸν, σὺ εἶναι κατὰ τὰς φύσεις. πῶν ἄρα ὂν, εἰ ἔστιν ἓν καὶ πολλὰ, κατ' ἄλλο ἐστὶν ἓν, καὶ κατ' ἄλλο πολλὰ, ὅπερ ἔδει δεῖξαι, ἵνα καὶ γεωμετρικῶς εἴπωμεν. καὶ γὰρ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, τὸ δὴ λεγόμενον, ἀποδέδεικται τὸ θεώρημα. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἐγὼ μίαν φύσιν κατὰ τὴν ἀδιάστατον λέγω ἕνωσιν, ἵνα μὴ εἰς δύο μερισθῇ χριστὸς ὁ χριστός. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ποταπὴν φύσιν τέως λέγεις; θεϊαν, ἢ ἀνθρωπίνην; ἢ ἑτέραν παρὰ ταύτας; μήτε θεϊαν, μήτε ἀνθρωπίνην; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. μίαν φύσιν σύνθετον λέγω ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. εἰ μίαν φύσιν σύνθετον λέγεις, τροπὴν καὶ σύγχυσιν εἰσάγεις τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἡ μία συνθέτου ἐγένετο φύσις. καὶ γυμνάσωμεν, εἰ δοκεῖ, ἐπὶ μιᾶς τῶν συνθέτων φύσεων τὸ προκείμενον ζήτημα. τόδε τὸ ξύλον μιᾶς συνθέτου φύσεως πάντως ἐστί. σύγκειται γὰρ ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, καὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος, καὶ νῦν ἐστὶ μία φυσις ἐκ τούτων σύνθετος. ἀλλὰ προη-

plura. nam si fieri potest, esto divinitas secundum hypostases unum quidda: (nequit autẽ hoc esse) vel vicissim, secundũ substantiam multa sit, quod ipsum quoq; nõ potest esse. Sic et de Christo, Pro cõfesso est, unũ qd esse secũdum hypostasin. Rursus in confesso est, iuxta sãctorũ patrũ auctoritates Christũ esse duo, respectu naturarũ. nequit ergo fieri, ut unũ sit, quo ad naturas. Quidq d igitur existit, si unũ est, et plura; respectu alterius unũ est, et alteri⁹ respectu, plura: q demonstrandũ erat, ut Geometrarũ more loquamur. Per Geometricas. n. necessitates, quas vocant, theorema demonstratũ est. GENER. Ego naturam unã dico respectu indiremtæ unionis, ne Christus in duos Christos dividatur. THEOR. Vtrã ergo naturã dicis? divinã, an humanã? an ꝑter has aliã? nec divinã s. nec humanã? GENER. Vnã naturã compositã dico ex divinitate ac humanitate. THEOR. Si unã naturam compositã dicis, mutationẽ et cõfusionem naturarũ introducis, ex quibus una fuerit composita natura. Iã, si placet, in una quadã composita natura ꝓpositã quæstionẽ explorem⁹. Hoc lignũ uni⁹ est omnino cõpositæ naturæ. Nã ex terra, et aqua, et igne, et aere cõstat, et est iã una natura de his cõposita.

προηγησατο τροπὴ καὶ ἀλλοίωσις τῶν, ἐξ ὧν ἐγένετο, φύσεων. καὶ νῦν οὔτε ἐστὶν, οὔτε λέγεταί τι τῶν, ἐξ ὧν συντέθειται, φύσεων. οὔτε γὰρ πῦρ ἐστὶν, οὔτε λέγεται, οὔτε ἄλλο τὶ τῶν εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ συνελθόντων. ἐπὶ δὲ τοῦ σωτῆρος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μεμενήκασιν αἱ φύσεις ἄτρεπτοι καὶ ἀναλλοίωτοι, συνελθοῦσαι καθ' ἕνωσιν ἀδιάσπαστον εἰς μιᾶς συμπλήρωσιν ὑποστάσεως. καὶ νῦν καὶ ἐστι καὶ λέγεται ἑκάστη τῶν συνελθουσῶν φύσεων ἀμετάβλητος. διὸ τέλειος θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς καὶ ἔστι καὶ λέγεται. οὐ γὰρ προηγήσατο φυρμὸς, ἢ τροπὴ, ἢ σύγχυσις τῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐμμανουηλ συνελθόντων. διὸ οὐδεμία φύσις σύνθετος δύναται εἶναι ὁ χριστὸς. τοῦτο γὰρ ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων συμβαίνειν πέφυκεν. Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ τί πανταχοῦ ἄνω καὶ κάτω οἱ ἅγιοι ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ σωτῆρος παραλαμβάνουσιν, ἐὰν τὴν ὁμοίωσιν οὐ φυλαττει τοῦ, οὗ ἐστι παράδειγμα; Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. παραφέρουσιν οἱ ἅγιοι τὸ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς παράδειγμα εἰς τὸ κατὰ τὸν ἐμμανουὴλ μυστήριον, ὅσον πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι εἷς χριστὸς, καὶ οὐ δύο, ὡς ὁ νεστόριος ἔλεγεν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται· καί περ ἑτέρῳ τὸ παράδειγμα οὐ προβαίνει.

Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ὅσον δοκεῖ συμβάλλεσθαι τῷ σκο-

verum mutatio & alteratio præcesſit earũ naturarũ, de quibus factum eſt: & iam nec eſt, nec dicitur aliquid earum naturarũ, de quibus eſt compoſitum. quippe nec ignis eſt, nec eſſe dicitur, nec aliud quid eorũ, quæ ad ipſius compoſitionẽ concurrerunt. At ea non eſt in Seruatore ratio, ſed naturæ manſerũt incõmutabiles, unione indiſſolubili ad perfectionẽ unius hypoſtaſis coeũtes: ac nũc quælibet in unũ coeuntiũ naturarũ & eſt et dicitur mutationis expers. propterea idẽ perfectus deꝰ, et homo pfectꝰ eſt atq; dicitur. quippe non antegreſſa eſt eorũ aliqua miſtio, vel mutatio, vel cõfuſio, q̃ ad cõſtituẽdũ Emmanuelem coiverũt. nequit igitur ulla natura cõpoſita eſſe Chriſtꝰ. nã hoc in ligno, alijsq; talibus locũ habet. GENE. Cur ſancti patres exemplũ illud hominis ubiq;, ſurſum (quod aiunt) ac deorſum, ad diſpenſationẽ ſeruatoris accommodãt, ſiquidẽ eius ſimilitudinem non retinet, cuius exemplũ eſt? THEOR. Proferũt illi ſancti viri hoc de nobis ipſis exemplũ, ad declarandũ iſtud circa Emmanuelem myſteriũ, ut demonſtrẽt, unum eſſe Chriſtũ, non duos, uti Neſtorius aiebat, ut ſuperiꝰ eſt indicatũ: licet exemplũ ipſum in altero non pcedat. GEN. Quantũ ergo pdeſſe

τῷ σκοπῷ σου, ἐκ τοῦ παραδείγματος δέχη, ὅσον δὲ ἀντίκειται, ἀποδοκιμάζεις. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. καὶ μάλα εἰκότως. τοῦτο γὰρ ἔθος τῇ θείᾳ γραφῇ ἐπὶ τῶν παραδειγμάτων ποιεῖν. ἔφη γάρ που ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· εἰ οὖν διόλου τηρήσομεν τὸ παράδειγμα, εἴπωμεν τοὺς ἀποστόλους ἀνελκῦσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐκ ζωῆς εἰς θάνατον. τοῦτο γὰρ ποιεῖ ὁ ἁλιεὺς. ἕλκει τοὺς ἰχθῦς εἰς ἀπώλειαν αὐτῶν. ἀλλὰ μὴ γένοιτο οὕτω φρονῆσαι τὰ τῶν χριστιανῶν. καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ χριστοῦ φησὶν ἡ γραφή· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτὸν; εἰ οὖν μὴ πρὸς τὸ εὐσεβὲς τὰ τοιαῦτα ἐκλάβωμεν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς θείας γραφῆς αὐτὰ ἀπευθύνωμεν, καὶ μόνον πρὸς ὅπερ ἐλήφθησαν, ἑρμηνεύσωμεν, οὐ μόνον εἰς ἀτοπίας, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις ἀπείρους κατολισθήσομεν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. σοφώτατα λέγεις. ἀλλ' ὥσπερ σὺ λέγεις, ὅτι εἴληπται τοῖς ἁγίοις τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα πρὸς μόνον τὸ δεῖξαι, ὅτι ὥσπερ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἄνθρωπος εἷς, οὕτως ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος εἷς χριστὸς: οὕτω δύναμαι κἀγὼ εἰπεῖν, ὅτι εἰς τοῦτο παραλαμβάνουσι τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ δεῖξαι, ὅτι ὥσπερ ψυχὴ

καὶ σῶ-

videtur ad institutum tuum, tantū de hoc exemplo admittis: quātum vero repugnat, reijcis. THEOR. merito id quidem. Hoc enim scriptura sacra in exemplis facere consuevit. Nimirum alicubi servator noster ad discipulos suos inquit: Sequimini me, ac faciam vos piscatores hominum. Ergo si exemplum per omnia servabimus, dicendum erit, apostolos è vita traxisse homines ad mortē. hoc enim piscator facit. trahit pisces ad eorum interitū. sed absit, ut ita de rebus Christianis sentiamus. Rursus alio loco scriptura de Christo dicit: Procūbens sopitus est instar leonis, & catuli leonini: quis excitabit eum? Itaq; nisi pie huiusmodi accipiamus, et ad sacræ scripturæ scopum ea dirigamus, atq; interpretando dumtaxat eo referamus; quo pertinent: non tantū in absurditates, sed etiam contumelias infinitas prolabemur. GENER. Sapientissime loqueris. verum uti tu dicis, exemplum hoc hominis eo tantum à sanctis patribus usurpatū, ut ostēdatur, quemadmodū ex anima & corpore unus homo constet; sita et Christum unum ex divinitate humanitateq; cōstare: sic & ipse dicere possum, eos ad hoc sumere istud hominis exemplum, ut ostendāt perinde, atq; anima

Exēplorūm sacris ratio.

Gen. 49.

καὶ σῶμα μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν, ὡς φησιν ὁ ἅγιος Κύριλλος, οὕτω καὶ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία φύσις ἀπετελέσθη, καὶ οὔτε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τροπὴ τῶν ἐξης συντεθεισῶν φύσεων παρηκολούθησεν, ἅτε ἐν τῷ χριστῷ. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. εἰ μὴ ἐκεκωλυτο τοιαῦτα τῶν ἁγίων πατέρων, τὸ λέγειν μίαν φησὶ τοῦ χριστοῦ μετὰ τὴν ἕνωσιν φύσιν, ἴσως ἂν ἐτόλμησε τις καὶ οὕτως, ὡς σὺ φῄς, ἐκλαβεῖν τὸ τοιοῦτον δόγμα: καὶ ἡ τῶν πραγμάτων φύσις οὕτως αὐτὸ ἐκλαμβάνεσθαι οὐκ ἐᾷ, ὡς δειχθήσεται. νυνὶ δὲ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἁγίων, ὡς βλάσφημον, αὐτὸ κωλυσάντων (τοῖς γὰρ ἁγίοις, φησὶν ὁ θεῖος ἀμβρόσιος, τοιαύτην βλασφημίαν ἐξήμεσεν;) ὡς δυσεβὲς τοιοῦτο δέχεσθαι, ἀνθρώπου νοῦν οὐκ ἔχοντος, οὐδὲ φρένας, ἐστίν. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. εἶπας ἄνω, ὅτι οὔτε ἡ φύσις τῶν πραγμάτων οὕτως ἐᾷ ἐκλαμβάνεσθαι. τί οὖν ἐστι τὸ κωλύον; καὶ πῶς ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐν τούτοις αὐτίκειται; Ο ΘΕΩΡΙΑΠΟΣ. ἡ φύσις φησὶ τῶν καθόλου καὶ κοινῶν λέγεται, οὐκ ἐπὶ τῶν μερικῶν καὶ ἀτόμων. ὁ οὖν ἄνθρωπος καθόλου ἐστί. κατὰ γὰρ πέτρου, καὶ παύλου, καὶ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων κατηγορεῖται. διὸ καὶ μία φύσις λέγεται. πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐκ ψυχῆς λογικῆς

εἰσὶ

et corpus unã hominis naturã absolvant, uti sanctus Cyrill. loquitur: ita etiã ex divinitate atq; humanitate naturã unã esse absolutã, nec in homine mutationẽ naturarũ deinceps cõpositarum comitatã, nec in Christo. THEOR. *Nisi prohibitũ esset à sanctis patrib⁹, ne unã in Christo naturã, post factã unionẽ, dicamus: fortasis ausus fuisset aliquis itidem, ut tu dicis, hoc exemplũ interpretari; licet ipsa rerum natura sic illud accipi non permittat, uti demonstrabitur. nunc quum tales ac tot sancti viri hoc prohibuerint, tamquam sacrilegum: (Quæ, inquit divus ille Ambrosius, tantum sacrilegium inferna vomuerunt?)ceu pium recipere, hominis nulla mente præditi fuerit.*
GENERALIS. Dixisti supra, ne ipsam quidem rerum naturam pati, ut sic accipiatur. quidnam igitur est impedimento? quo ve pacto natura rerum in his adversatur?
THEORIANVS. Natura de universalibus & communibus dicitur, non de particularibus & individuis. Homo quiddam est universale. nam de Petro, & Paulo, & omnibus singillatim hominibus prædicatur. quapropter & una natura dicitur. Omnes enim homines ex anima ratione

εἰσὶ, καὶ σώματος, καὶ τὸν ὅρον τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδέχονται, ὃς ἐστὶ, ζῶον λογικὸν θνητὸν. ὁ δὲ ὅρος τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος δηλοῖ. διὰ τοῦτο τὰ ἄτομα ἴδιον ὅρον οὐκ ἔχουσιν. ὁ δὲ χριστὸς οὐκ ἐστι καθόλου, οὐδὲ κοινὸν. μία γὰρ ὑπόστασις ἐστὶ, καὶ ἓν πρόσωπον, καὶ οἷον ἄτομον. οὐ γὰρ εἰσὶν ἄλλοι χριστοὶ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἵνα κατ' ἐκείνων κατηγορηθῇ. διὸ οὐδὲ μία φύσις δύναται εἶναι. μερικὴν γὰρ φύσιν, καὶ ἄτομον, ἀμήχανον εὑρεῖν: ἀλλὰ πᾶσα φύσις καθόλου ἐστὶ, καὶ κατὰ πλεόνων λέγεται. εὐθὺς γὰρ ἡ θεία φύσις κατηγορεῖται κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος: καὶ ἡ τῶν ἀγγέλων φύσις, κατὰ μιχαὴλ, καὶ γαβριὴλ, καὶ τῶν λοιπῶν: καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ σωκράτους, καὶ πλάτωνος, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων. ὁμοίως καὶ βοῦς, καὶ ἵππος, καὶ τὰ τοιαῦτα, κατὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὰ ἀτόμων. ἐπεὶ οὖν ἡ φύσις καθόλου ἐστὶν, ὁ δὲ χριστὸς οὐκ ἔστι καθόλου· πρόδηλον, ὅτι μία
παρὰ τῶν εὖ φύσις κατὰ τῶν εὖ φρονούντων οὐκ ἄν ποτε ῥηθήσεται. ἐπεὶ τοίνυν καὶ παρὰ τῆς φύσεως αὐτοῖς τῶν πραγμάτων, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων κεκώλυται, οὐ περιττὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τολμηρὸν ἔμοιγε τέως δοκεῖ, μίαν φύσιν λέγειν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. Ὁ ΚΑΘΟΛ. κλονεῖ μου τὸν νοῦν ἡ χρῆσις τοῦ μακαρίου κυρίλλου,

ἡ λέ-

prædita & corpore constant, hominisq; definitionem recipiunt, nimirum hanc: Animal ratione præditum, mortale. Definitio vero naturam rei subiectæ demonstrat. quam ob causam indivisa propriam definitionẽ nõ habent. Christus autem nec universale, nec cõmune quiddã est. una nimirũ est hypostasis, una persona, quasq; individuũ. nõ enim alij Christi sunt, ex divinitate atq; humanitate constantes, de ijs ut prædicetur. Ea propter una nequit esse natura. nam particularis et individua natura reperiri nequit. sed omnis natura universalis est, deq; pluribus dicitur. Nõ lõge abeam⁹. natura divina ꝑdicatur de patre, de filio, et spiritu sãcto: itidẽq; angelorũ natura de Michaelo, Gabrielo, cæteris: hominũ denigq;, de Socrate, Platone, de reliquis particulatim hominib⁹. Similiter et bos, et equus aliaq; talia, de omnib⁹ sub se indivisis. Quoniã ergo natura qddã est universale, Christ⁹ autẽ qddã universale nõ est: manifesto patet, homines recte sẽtiẽtes nunq; dicturos unã naturã. Itaq; quũ et ab ipsa natura rerũ, et à sãctis viris interdictũ sit: nõ modo supuacaneũ, sed nimis audax quoq; mea fuerit opinione, unã in Christo naturã dicere. GEN. Meũ vero animũ Cyrilli verberat

ἡ λέξις τα, μία φύσις τοῦ σαρκωθέντος λόγου. πολλάκις γὰρ κατ' ἐμαυτὸν σκοπῶν, οὐκ ἠδυνήθην νοῆσαι, διὰ ποίαν αἰτίαν εἶπε μίαν φύσιν τὴν σαρκωθέντος λόγου. κλονούμενος οὖν ὁ νοῦς μου, ὡς εἶπον, ἄνω καὶ κάτω ζητῶν αὐτὰ παῦσαι, ἵν' οὕτως εἴπω, τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, πλανώμενον συγκατατίθεται, λέγων· ὅτι εἰ μὴ ἠβούλετο δηλῶσαι, ὅτι τοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς μία φύσις ἐστὶ, μετὰ τὴν ἕνωσιν, οὐκ ἂν αὐτὸ εἶπεν. οὐδεὶς γὰρ τῶν αἱρετικῶν εἶπε δύο φύσεις τοῦ λόγου, ἵνα κατὰ τῆς ἐκείνου δόξης ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ εἴπῃ μίαν φύσιν τὴν λόγου. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἴσως οὐκ ἀνέγνως τὸν κατὰ Δρειανῶν τέταρτον λόγον τοῦ μεγάλου ἀθανασίου. εἰ γὰρ ἀνέγνως, οὐδ' ἂν κλόνον ὁ νοῦς σου ἐκέκτητο. ἔξεστι γὰρ ἐν ἐκείνῳ μαθεῖν, ὅτι ὁ Ἄρειος δύο φύσεις ἔλεγε τοῦ λόγου, μίαν κτιστὴν, καὶ μίαν ἄκτιστον. λέγει γὰρ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ μέγας οὗτος τῆς οἰκουμένης φωστὴρ ἀθανάσιος· ὁ μακάριος ἀλέξανδρος ἐξέβαλε τῆς ἐκκλησίας τὸν Ἄρειον, βλασφημοῦντα ταῦτα· οὐκ ἀεὶ ὁ θεὸς πατήρ, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ υἱός. καὶ, ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ καὶ αὐτὸς, καὶ κτίσμα, καὶ ἀρχὴν ἔχειν τοῦ εἶναι. ὅτε γὰρ ὁ θεὸς ἠθέλησεν ἡμᾶς δημιουργῆσαι, τότε πεποίηκεν αὐτὸν δι' ἡμᾶς· καὶ ἀφ' οὗ γέγονεν, ὠνόμασεν αὐτὸν λόγον, καὶ σοφίαν, καὶ υἱόν· λόγον μὲν, διὰ τὰ λογικὰ, ἃ ἔκτισε.

ἀθανάσιος περὶ ἀρείου.

auctoritas, quum ait; Vna natura Sermonis incarnati. Nam ſæpenumero mecum ipſe conſiderans, perſpicere non potui; quam ob cauſam dixerit unam naturam Sermonis incarnati. quapropter agitata mẽs mea, ceu dixi, ſurſumq́ deorſumq́ pedibus ſuis, ut ita loquar, requietem quarens: tamdẽ in eã ſententiã venit, ut diceret: Niſi voluiſſet indicare, naturã unã ſermonis et carnis eſſe poſt unionẽ; numquã hoc protuliſſet. quippe nullus hæreticorũ naturas duas Sermonis dixit, ut adverſus illi⁹ opinionẽ divinũs hic vir diceret naturã Sermonis unã. THEOR. De Cyrilli loco.

Fortaſsis illius magni Athanaſij librũ adverſus Arianos quartũ nõ legiſti. quippe ſi legiſſes, nullã mens tua ſuccuſſionẽ experiretur. Obiectionis ſolutio.

Nã ex eo cognoſcere licet, Arium tradidiſſe duas naturas Sermonis. unã creatã, & alterã increatã. Dicit enim in eo libro magnũ illud lumen orbis Athanaſius: Beatus ille Alexander Arũ expulit eccleſia, proferentẽ hac ſacrilega: Nõ ſemper Deus pater, non ſemper erat filius. Itẽ, de nihilo filius eſt, & creatura eſt, & exiſtendi principiũ habet. nam quum deus nos creare vellet, tũc eũ ꝓpter nos fecit: et ex quo factus fuit, adpellavit eũ ſermonẽ, et ſapientiã, et filiũ. Sermonẽ vel rationẽ, ꝓp. Athanaſi de Ario.

,, τισε· σοφίαν δὲ, δι' οὓς ἐσόφισεν· υἱὸν δὲ, δι' οὓς
,, υἱοθέτησε. προσετίθει δὲ, ὅτι ἕτερος ὁ ἐν τῷ πα-
,, τρὶ φύσει καὶ ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγος
,, καὶ σοφία, ἐν ᾧ τοῦτον πεποίηκε, καὶ ὅτι τῇ ἰ-
,, δίᾳ φύσει τρεπτός ἐστι, καὶ ὅτι κατὰ μετοχὴν
,, καὶ αὐτὸς, ὡς οἱ δίκαιοι, λέγεται θεὸς· ἀλλό-
,, τριος ὢν τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ. καὶ ὥσπερ ἡ
,, κάμπη καὶ ὁ βροῦχος λέγονται δύναμις τοῦ
,, θεοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς. καὶ ὅτι ὁ πατὴρ ἀόρα-
,, τός ἐστι τῷ υἱῷ. ἀρχὴν γὰρ ἔχων ὁ υἱὸς, οὐ δύ-
,, ναται γινώσκειν τελείως τὸν ἄναρχον. καὶ οὐ
οὐκ οἶδεν μόνον οὐκ οἴδαμεν ἀριβῶς τὴν τοῦ πατρὸς
φύσιν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ. ἐλήρει δὲ καὶ
ἄλλα τοιαῦτα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκ τοῦ μεγά-
λου ἀθανασίου. λέγωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ἀπὸ διαφόρων ἁγίων ἀναλεξάμενοι, πόθεν ἐκεῖνος τὸ ἑαυτοῦ φλυάρημα ἐβεβαίου, κατασκευάζων γὰρ τοῦτο, τὸ, ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐν τῷ πατρὶ λόγος, ἔμφυτος ὢν καὶ ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, φησὶν· ὅτι ὁ χριστὸς εἴρηκε πρὸς τοὺς ἰουδαίους· οἶδα τὸν πατέρα, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ: λόγον ἐκεῖνον νοῶν, ὃν αὐτὸς ἔλεγεν ἔμφυτον: μὴ συνιὼν, ὅτι λόγον ὁ χριστὸς ἐνταῦθα τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς προσηγόρευσεν. ἔτι ἔλεγεν, εἰπεῖν τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς τὸν ἐν ἰορδάνῃ λαὸν· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς.

καὶ ἐν

creata ſermone rationeq; prædita, qua condidit: ſapientiam, propter eos, quos erudyt: filium, propter eos, quos adoptavit. Addebat etiam, aliũ eſſe in patre à natura, et propriũ ſubſtantiæ ipſius Sermonem ac ſapientiam, in quo illum fecerit: quodq; natura ſua mutationi ſit obnoxius, et per communicationẽ, ut homines iuſti, deus adpelletur; alienus interim à dei natura. Item ut erucam & bruchum, ſic & ipſum poteſtatem dei dici. Patrẽ quoq; filio inadſpectabilem eſſe. nam filium, qui principiũ habeat, expertem principij nõ poſſe perfecte cognoſcere. Nec tantũ illũ accurate patris naturam non noſſe, ſed ne ſuam quidem. Huiuſmodi alia quoq; nugabatur. et hæc quidẽ ex illo magno Athanaſio. Dicam⁹ & nos, q̃ diverſis ex patribus excerpſim⁹, unde ſuum ille deliriũ cõfirmaverit. Probãs enim, alium eſſe inſitũ patri Sermonẽ, et ipſi⁹ ſubſtãtiæ propriũ, dixiſſe Chriſtũ ad Iudæos aiebat: Novi patrẽ, & Sermonẽ eius ſervo: quibus in verbis eum ſermonẽ intelligebat, quẽ inſitũ ipſe dicebat, ignorãs Chriſtũ heic ſermonẽ vocare voluntatẽ patris. Præterea dicebat, patrẽ ad filiũ hæc verba, ptuliſſe: De utero ante luciferũ te genui. Et alibi ad populũ, ppter Iordanẽ: Hic eſt fili⁹ meus dilect⁹.

Arij rationes.

καὶ ἐν τῇ μεταμορφώσει ὁμοίως. εἶπα φησίν· εἰ ὁ πατὴρ διὰ λόγου ελάλει πρὸς τὸν υἱὸν ἕτερος ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν καὶ τὸν υἱόν. πρὸς τὴν δόξαν οὖν ταύτην διαμαχόμενος ὁ μέγας ἀθανάσιος, ἔλεγε μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένου, καὶ οὐχὶ μίαν ἄκλιτον καὶ ἰδίαν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, καὶ ἄλλως κλιτὸν καὶ ἀλλοτρίαν. ἐκεῖθεν τοιγαροῦν τὴν χρῆσιν λαβὼν ὁ μακάριος κύριλλος, εἴρηκε μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένου. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγει· Ὡς εἶπον οἱ πατέρες· πατέρας καλῶν τὸν μέγαν ἀθανάσιον καὶ σὺν λοιποῖς, σὺν κατὰ τοῦ δυσσεβοῦς αὐξεντίου παπομένους ἀρείου. Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. πάνυ με ὠφέλησας, ἀδελφὲ. ἠγνόουν γὰρ, ὅτι τῶν αἱρετικῶν εἶπε τοῦτο. καὶ νῦν ἠρέμησεν ὁ νοῦς μου, τὰ ῥήματα ἀκούσας τοῦ μεγάλου ἀθανασίου. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἔχεις, ἀγνώστε δέσποτα, πρὸς τοῦτο, ὅτι δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ χριστοῦ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν, μαρτυρίας ἁγίων πολλὰς· καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι μίαν φύσιν οὐ δεῖ λέγειν. ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν αἰτίαν ἀκήκοας, δι' ἣν μίαν φύσιν εἶπον οἱ πατέρες σεσαρκωμένην. μηκέτι οὖν κόπους ἡμῖν παρέξεις, ἀλλ' οἰχέσθω εἰς κόραξας τὸ, μίαν φύσιν ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. σκάνδαλον γὰρ ἐκ τούτου οὐ μικρὸν ἐκφύεται. οὐκ ἀγνοεῖ γὰρ ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη σου, ὅτι ἐνίοτε λέ-

ξιν

Et in trāsformatione similiter. Hinc aiebat. Si pater per sermonē ad filium loquebatur, alius ſcil. erit ſermo, qua filius. Igitur adverſus hanc opinionem magnus Athanaſius ille dimicans, unam naturam Sermonis incarnatam dicebat, nōn unam increatam et dei ſubſtantiæ propriā, aliam creatam & ab eadem alienā. Atq; hinc beatus ille Cyrillus id verbum mutuatus, unam dixit naturā ſermonis incarnatam. Et hoc eſt, quod ait; uti patres loquuti ſunt: patres adpellās magnū illum Athanaſium, & reliquos, qui ſe impio illi Ario oppoſuerunt: GENER. Plurimum mihi pfuiſti, mi frater. ignorabā enim, ex hæreticis aliquē hoc dixiſſe. nūc mēs mea, pceptis magni Athanaſij verbis, quietē adepta eſt. THEOR. Hales, sāctiſſime domine, teſtimonia ſanctorum hominū plura de eo, quod naturas duas in Chriſto & credere debeamus, & confiteri; minimeq; naturam unam in eo dicere. quin & cauſam audiviſti, propter quam patres dixerint unam naturam incarnatam. itaq; nihil poſthac negotij nobis de hoc faceſſes, ſed malam in rem eat unius in Chriſto naturæ confeſſio. nam ex ea non exiguū naſcitur offendiculū. nec ignorat magna Sanctitas tua, vocē aliquando nō

ξιν οὐ πάνυ φαύλως· φαύλως δὲ ὅμως παρὰ ἄλλων νοουμένων καὶ ἑρμηνευομένων, ἀποβολῆς ἀξίαν ἔκρινον οἱ θεῖοι πατέρες. οἷόν ἐστι καὶ τὸ, χριστόκος, ἀπὸ τῆς θεοτόκου λεγόμενον. ἠδυνάμεθα γὰρ καὶ χριστοτόκον τὴν θεοτόκον καλεῖν. χριστὸν γὰρ ἐγέννησε θεὸν καὶ ἄνθρωπον. τοῦτο γὰρ δηλοῖ κυρίως τὸ ὄνομα. ἀλλὰ διὰ τὸ κακῶς ἐκλαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ νεωτέρου τὸ σημαινόμενον τοῦ ὀνόματος, ὡς βλάσφημον ἀπεδοκίμασαν διὰ τῶν ἁγίων τὸ ὄνομα. δεῖ οὖν σε, ἀγαπητε θέσπισε, τὴν παρὰ τῶν ἁγίων βλάσφημον κληθεῖσαν λέξιν (πῖος ἄδης τοιαύτην βλασφημίαν ἐξήμεσε, φησὶν ὁ θεῖος ἀμβρόσιος) ὡς βλάσφημον ἀποπέμπειν, καὶ μὴ τῆς ἐκείνων κρίσεως βεβαιοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν σὴν, καὶ σκανδάλου πρόφασιν πολλοῖς γενέσθαι τὴν κρίσιν σου. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. εὖ λέγεις. ἀλλὰ δότε μοὶ τὸν περὶ τῆς πίστεως ὅρον τῆς τετάρτης συνόδου. καὶ δόντες ἡμεῖς τὸν ὅρον αὐτῷ, ἀπήλθομεν ἀναπαυσόμενοι.

Τῇ ἐπαύριον κατέλαβεν ὁ ἐπίσκοπος Κεσαρείας Ἰωάννης ὁ Σύρος, καὶ ἀναμαθὼν, ὅτι ὁ καθολικὸς τῶν ἐρμενίων διαλεχθεὶς πολλάκις μετὰ τῶν ῥωμαίων, πέπεισται τοῖς λόγοις αὐτῶν, καὶ ἤδη συνέρχεται εἰς πάντα αὐτοῖς· ἐπαινεῖ γὰρ τὰ παρ' ἐκεί-

malam, quæ male tamen ab aliquibus intelligeretur & exponeretur, reiectione dignam à patribus esse iudicatam. qualis & Christipera vox est, Deipera virgini tributa. Nam & Christiperam dicere poteramus. Christum enim peperit, deum & hominem; quod ipsum nomen proprie denotat. Sed quod eius nominis significatum à Nestorio nequiter acciperetur, veluti sacrilegum à sanctis hominibus repudiatum est. Debes ergo, sanctissime domine, illam quoque vocem, iudicatam à sanctis sacrilegam, (quæ tantum, ait Ambrosius, sacrilegium inferna vomuerunt?) uti sacrilegam, missam facere: nec iudicium tuum illorum iudicio firmius ducere, nec pati, tuum uti iudicium pluribus, occasionem offendiculi præbeat. Cur Mariã dici deiperam voluerint patres.

GENERALIS. Recte dicis. sed date mihi quartæ synhodi de fide definitionem. quam quum ei obtulissemus, ad quietem nos composituri discessimus.

Postridie eius diei, episcopus Cessuvij Ioãnes Syrus adpulit; & intellecto Generalem Armeniorum, multoties habito cum Romanis colloquio, verbis corũ adsentiri, iamq; p omnia cũ eis cõvenire: (pbat enim, aiebãt a-

ἐκείνων λεγόμενα, λέγων· οὐδὲν ἔξω τῶν θείων γραφῶν ἡμῖν λέγουσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων, οὓς καὶ ἡμεῖς σεβόμεθα, τὸν οἰκεῖον λόγον κατασκευάζουσιν) ἀνῆλθεν εἰς τὸν καθολικὸν, καὶ λέγει αὐτῷ· τί τοῦτο δέσποτα, ὃ περὶ τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου ἀκούω; ῥωμαίοις τὰ τοῦ νεστορίου φρονοῦσι πείθῃ; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἐγὼ ῥωμαίοις οὐ πείθομαι. ἀλλ' οὐδὲ τῷ πατριάρχῃ τῆς κωνσταντινουπόλεως, ἢ αὐτῷ τῷ ὑψηλοτάτῳ βασιλεῖ περὶ γὰρ πάντας, διὰ τὸ πατριαρχικὸν, ἢ διὰ τὴν βασιλείαν αὐτὴν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐγνώκειν τὸ ἀληθές. τὴν ἀλήθειαν γὰρ οὐκ ἰσχύω ἀρνήσασθαι, οὐδὲ τοῖς ἁγίοις πατράσι δύναμαι ἀντιφέρεσθαι. Ὁ ΣΥ'ΡΟΣ. εἶπε πρὸς τὸν καθολικὸν. ἀκήκοα, ὅτι δύο φύσεις καὶ αὐτὸς ὡμολόγησας ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. οἶδας γὰρ, ὅτι ἐὰν δύο φύσεις ὁμολογήσωμεν, νεστοριανίσομεν· καὶ ἔσται ἡμῖν ἀντὶ τριάδος τετρὰς ἡ τριὰς, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύσεως. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. χθὲς, καὶ πρὸ ταύτης, καὶ σχεδὸν τὴν ὅλην ἑβδομάδα ταύτην, πλεῖστον κεκοπιάκαμεν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν διαλεγόμενοι. σήμερον γὰρ, καὶ αὔριον βουλόμεθα σχολάσαι, καὶ ἐν ἀνέσει εἶναι. μετὰ γοῦν τὴν τρίτην ἡμέραν, εἰ κελεύεις, ἔσο μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν διάλεξιν, καὶ ὃ ἂν ᾖ παριστάμενόν σοι, εἰπέ· καὶ ἡμεῖς ἡδέως ἀκουσόμεθα.

ἐπανέ-

ly, quæ ab ipsis dicũtur, nihil adfirmãs exera sacras scripturas à Romanis proferri: sed ex sãctis patribus, quos ipsi quoq; veneramur, suam eos doctrinam adserere) ad Generalẽ adscendit, &: Quid hoc rei est, inquit, domine, quod de tua insigni sanctitate audio? Tune Romanis, errores Nestorij probãtibus, adsentiris? GENER. Ego Romanis non adsentior. immo nec patriarchæ Cõstantinopolitano, nec ipsi excelsissimo supra omnes imperatori, vel ꝓpter dignitatẽ patriarchicã, vel maiestatẽ imperatoriã paruissẽ; nisi veritatẽ ipse adgnovissem. Eã vero negare nequeo, nec sanctis patribus adversari possum. Respõdit Generali SYRVS. Audivi te quoq; naturas duas in Christo cõfessum esse. Nosti vero, Nestorij nos opinionẽ sequi, si duas naturas cõfiteamur; & ꝓ trinitate quaternionẽ, propter naturæ alterius accessionẽ, habituros. GENER. Heri, ac nudiustertius, propeq; totam hãc septimanã, plurimũ laboravimus, cottidie colloquentes. Hodie vero, & cras, quiescere volumus, animumq; remittere. Post triduum vero, si placet, nobiscum aderis in colloquio; quodque tibi ad animum acciderit, dices. nos quidem id lubenter audiemus.

Ἑσπέρας δὲ καταλαβούσης, ἦλθεν ὁ διδάσκαλος βαρταὶ πρὸς τὸν θεωριανὸν, λάθρα τοῦ καθολικοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ· ὁ σύρος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ καθολικὸς ἡμῶν, διελέχθησαν ὅλην τὴν ἡμέραν σήμερον περὶ τῆς μιᾶς φύσεως, καὶ τῶν δύο. ὁ δὲ Θεωριανὸς εἶπε πρὸς βαρταὶ τὸν διδάσκαλον· ἤθελον μαθεῖν, τίνα εἰσὶν, ἃ λέγει ὁ σύρος εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου δόγματος. ὁ δὲ βαρταὶ εἶπεν· οὐδὲν ἄλλο πρὸς τὴν καθολικὸν ἄνω καὶ κάτω ἔλεγεν, εἰ μὴ ὅτι ἐὰν εἴπωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, οὐ μόνον νεστοριανοὶ ἐσόμεθα, ἀλλὰ καὶ τετράδα ἀντὶ τῆς τριάδος ἐπὶ τῆς θεότητος ὁμολογήσομεν, διὰ τὴν προσθήκην τῆς ἑτέρας φύσεως. εἶπε δὲ πρὸς τὸν βαρταὶ ὁ Θεωριανὸς· τίσι κατασκευαῖς ἀπεδείκνυε τοῦτο; ὁ δὲ βαρταὶ εἶπεν· οὔτε ἀπὸ χρήσεων, οὔτε ἀπὸ συλλογισμῶν κατεσκεύαζε τὴν οἰκεῖον λόγον, ἀλλὰ μόνον οὕτω φιλονείκως καὶ ἀπροσέκτως ἐρρήγνυε φωνὰς ἀτάκτους, ὥστε δόξαι τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ λέγειν τί. ἠρώτησε δὲ τὸν βαρταὶ ὁ θεωριανὸς· τί πρὸς ταῦτα εἶπεν ὁ καθολικὸς; ὁ δὲ ἔφη· εἶπεν αὐτῷ· τὴν ὅλην ἑβδομάδα ταύτην πλεῖστον κεκοπιάκαμεν διαλεγόμενοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν. καὶ νῦν βουλόμεθα τινὰς ἡμέρας ἐν ἀνέσει εἶναι. ὅταν δὲ πάλιν ἀρξόμεθα τῆς διαλέξεως, ἐσόμεθ' ἡμῶν, εἰ κελεύεις, καὶ εἰπὲ, ὃ ἂν ᾖ σοι παριστάμενον· καὶ ἡμεῖς ἡδέως ἀκουσόμεθα.

καὶ

Ceterum ubi adveſperaſſet, acceſsit ad Theorianum doctor Bartan, neſciẽte Generali, & ait: Epiſcopus ille Syrus, et noſter Generalis, totã hodie diem inter ſe colloquuti ſunt de una, duabuſq; naturis. Tum Theorianus; Vellẽ, ait ad Bartanẽ magiſtrũ, quanam illa ſint, quæ ille Syrus ad dogmatis ſui probationem dicat, cognoſcere. Bartan vero: Nihil, inquit, ultro citroq; noſtrum ad Generalẽ protulit, niſi hoc: Si duas in Chriſto naturas dixerimus, non Neſtoriani dumtaxat erimus: ſed et quaternionẽ loco trinitatis in divinitate cõfitebimur, ꝓpter naturæ alterius acceſsionẽ. Tum Bartani Theorianꝰ: Et quibus, ait, ꝓbationibus hoc demonſtrabat? Nec auctoritatibꝰ, inquit Bartan, nec ſyllogiſmis orationẽ ſuã ꝓbat; ſed tantũ ita contentioſe ac incõſiderate voces cõfuſas effundebat, ut ſacerdotib. ſuis aliquã dicere videretur. Theorianus vero Bartanẽ interrogãs: Quid, ait, General. ad iſta dixit? Dixit, inqt Bartan, tota iſta ſeptimana plurimũ laboratum eſſe, cottidianis colloquutionibꝰ habitis. nũ aliquot diebꝰ labores remittẽdos. Vbi vero colloquiũ denuo inchoabimꝰ, inqt, ipſe nobis adeſto, ſi placet, ac quidqd ad animũ tibi acciderit, dicito. nos qdẽ id libẽter audiemꝰ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς μεταπληθέντες, ἀνέβημεν εἰς τὸ ὑπερῶον, οὗ καὶ πρώην διελεγόμεθα. εὕρομεν δὴ τὸν σύρον ἐπίσκοπον ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καθήμενον τοῦ καθολικοῦ, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους καθημένους ἕκαστον ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. καθεσθέντων οὖν ἡμῶν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι τοῦ καθολικοῦ, κατὰ τὸ σύνηθες, εἶτα τῶν ἐπισκόπων καθεσθέντων, (προετίμων γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸ κάθισμα) οὐδεὶς οὐδενὶ πρὸς οὐδενὸς ἐλάλει μέχρι πολλοῦ, ἀλλὰ κωνὴ ἐγίνετο σιωπή. ὡς οὖν ὥρα παρῆλθε πλείστη, εἶπεν ὁ θεοφιλὴς πρὸς τὸν καθολικόν.

Ἤκουσα, ὅτι εἰσί τινες, οἳ λέγουσιν, ὅτι ἐὰν ὁμολογήσωμεν δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, οὐ μόνον ὅτι νεστοριανίσομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τριάδ@ τετράδα κηρύξομεν. καὶ θαυμάζω, πῶς οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ ταῦτα λέγοντες συνιδεῖν, ὅτι νεστοριαν@ οὐ διὰ τὸ λέγειν δύο φύσεις, καθηρέθη: (τοῦτο γὰρ λαμπρᾷ καὶ διαπρυσίῳ φωνῇ πάντες οἱ θεοφόροι πατέρες κηρύττουσιν. ὁ μὲν ἄνι@ κύριλλ@· δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμὲν. ὁ δὲ θεολόγ@ χρηγόριο@. φύσεις δύο, θεὸς καὶ ἄνθρωπ@. καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὓς σοι παρηκάμομεν μάρτυρας αὐτοτέρω) ἀλλὰ διὰ τὸ λέγειν δύο φύσεις ἀλλήλων κεχωρισμένας, ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρ@ τὴν θείαν, καὶ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρ@ τὴν ἀνθρωπίνην. διὸ καὶ

δύο

Post aliquot dies arcessiti, ascendimus in cenaculum, ubi nuper quoq; colloquuti eramus. Invenimus autẽ Syrũ illum episcopũ ad dextrum Generalis latus adsidentem, & Armenios episcopos sedentes singulos suo loco. quumq; nos ad sinistram Generalis, pro more, considere iussi fuissemus, deinde consedissent et episcopi: (quippe primas in cõsessu nobis offerebant) multo tempore nihil omnino quisquã ad alterũ ulla de re proferebat, sed commune silentium erat. Igitur ubi iam plurimum temporis præterijsset, his verbis Generalem Theorianus adloquutus est.

Audivi quosdam esse, qui dicant, si duas in Christo naturas confiteamur, non modo nos futuros Nestorianus: sed etiã trinitatis loco quaternionẽ prædicaturos. Ac miror equidẽ, quo nã pacto, qui hæc dicũt, perspicere non potuerint, minime Nestorium propterea depositum fuisse, quod duas naturas diceret: (hoc .n. illustri & clara voce divini patres universi prædicãt. Cyrillus quidem his verbis, Duas naturas esse dicimus: Gregor. vero Theologꝰ, Naturæ duæ, deus et homo: ceteriq; omnes, quos antea tibi produxi testes) sed ꝙ diceret naturas duas invicem separatas, divinã seorsum, itidemq; seorsum humanã. Ea

δύο υἱοὺς, καὶ δύο χριστοὺς ὁ ἐμβρόντητος ἐδογμάτιζεν· ἄλλον υἱὸν, τὸν ἐκ θεοῦ καὶ πατρὸς· καὶ ἄλλον τὸν ἐκ τῆς παρθένου παραληρῶν. διὰ τοῦτο καὶ θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον καλεῖν οὐκ ἠβούλετο. ὅτι δὲ τὴν ἕνωσιν οὐχ ὡμολόγει νεστόριος, δηλοῖ ὁ ἅγιος κύριλλος ἐν τῇ πρὸς εὐλόγιον ἐπιστολῇ γράφων ἐπὶ λέξεως οὕτως·

,, οὕτως ἐπὶ νεστορίου. καὶ λέγει δύο φύσεις,
,, τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ
,, θεοῦ λόγου· (ἑτέρα γὰρ ἡ τοῦ λόγου φύσις, καὶ
,, ἑτέρα ἡ τῆς σαρκὸς) ἀλλ' οὐκ ἔτι τὴν ἕνωσιν
,, ὁμολογεῖ μεθ' ἡμῶν. ἡμεῖς γὰρ ἑνώσαντες
,, ταῦτα, ἕνα χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν. περὶ δὲ τοῦ λέγειν, ὅτι τέτρας ἡ τριὰς ἔσται, εἰ δύο φύσεις ὁμολογήσομεν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, ἀρκέσει ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν ὁ ἐν ἁγίοις ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς * ἐπίκτην τὸν ἐπίσκοπον κορίνθου ἐπιστολῇ, τάδε κατὰ ῥῆμα διεξιὼν.

* ἐπίκτητον

,, Ἐροθριάσουσι δὲ μεγάλως, οἱ καὶ ὅλως ἐνθυ-
,, μηθέντες δύνασθαι αὐτὶ τριάδος γενέσθαι τε-
,, τράδα, εἰ λέγοιτο ἐκ μαρίας εἶναι τὸ σῶμα.
,, ὁμοούσιον μὲν γὰρ (φασὶν) ἐὰν εἴπομεν τὸ σῶ-
,, μα τῷ λόγῳ, μένει ἡ τριὰς τριὰς, οὐδὲν ξένον·
,, εἰς αὐτὴν εἰσφερομένου τοῦ λόγου. ἂν δὲ ἀν-
,, θρώπινον εἴπωμεν τὸ ἐκ μαρίας σῶμα, ἀνάγ-
,, κη ξένου ὄντος κατ' οὐσίαν τοῦ σώματος,
,, προσθήκην γίνεσθαι. ταῦτα οὕτω λέγοντες, οὐ

νοοῦσιν,

propter & duos filios, & duos Christos esse, fanaticus ille statuebat: alium filiũ esse delirans, qui ex Deo & patre sit, aliũ, qui ex virgine quã ob causam & sanctam illam virginem vocare deiperã nolebat. Quod autem minime Nestorius unionẽ cõfessius sit, sanctꝰ ille Cyrillus in epistola ad Eulogiũ his ipsis verbis ostendit: Sic et in causa Nestorij, quãvis duas naturas, discrimen carnis & sermonis indicans, dicat: (alia namq; natura sermonis est, alia carnis) unionem tamẽ nobiscum non confitetur. Nos enim his unitis, unum Christũ, unũ filiũ, unum dominũ cõfitemur. Ad id vero, quod subijcitur; trinitatẽ fore quaternionẽ, si duas naturas in Christo cõfiteamur: ꝓ nobis sanctus ille vir Athanasius satisfaciet, cuiꝰ in epistola ad Epictetũ Corinthi episcopũ hæc ipsa verba sunt: Insigni pudore adficientur, q̃ vel sola cogitatione putarunt, posse pro trinitate fieri quaternionẽ, si corpus esse de Maria dicatur. Si corpus, inquiunt, unius esse substantiæ dicamus cum Sermone, trinitas manet trinitas, quod hæc ratio nihil ei peregrinũ inferat. Sin humanũ dicamus illud ex Maria corpꝰ, necesse est, aliq̃d Trinitati accedere; q̃ corpꝰ illud secũdũ substãtiã ab ea sit alienũ. Hæc quũ ita

Obiectio. nis de quaternionere futatio.

,, νοῦσιν, ὅπως ἑαυτοῖς περιπίπτουσι. καὶ γὰρ καὶ
,, μὴ ἐκ μαρίας λέγωσι τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὁμοού-
,, σιον αὐτῷ τῷ λόγῳ, οὐδὲν ἧττον ὅπερ ὑπο-
,, κρίνονται μὴ ἄρα ὥσπερ φρονοῦντες νομισ-
,, θῶσι, τοῦτο κατὰ τὴν αὐτῶν ἔννοιαν δειχθή-
,, σονται, λέγοντες τετράδα. ὥσπερ γὰρ ὁ υἱὸς κα-
,, τὰ τοῦ πατέρας ὁμοούσιος ὢν τῷ πατρὶ, οὐκ
,, ἔστιν αὐτὸς ὁ πατὴρ, ἀλλὰ υἱὸς πρὸς τὸν πατέ-
,, ρα λέγεται ὁμοούσιος: οὕτω τὸ ὁμοούσιον σῶ-
,, μα τοῦ λόγου οὐκ ἔσται αὐτὸς ὁ λόγος, ἀλλ'
,, ἕτερον πρὸς τὸν λόγον. ἑτέρου δὲ ὄντος, ἔσται
,, κατ' αὐτοῦ ἡ ἁγία τριὰς τετρὰς. οὐ γὰρ ἡ ἀ-
,, ληθινὴ, καὶ ὄντως τελεία, καὶ ἀδιαίρετος
,, τριὰς δέχεται προσθήκην, ἀλλ' ἡ παρὰ τού-
,, των ἐπινενοημένη. καὶ πῶς ἔτι χριστιανοὶ, οἱ ἕ-
,, τερον παρὰ τὸν ὄντα θεὸν ἐπινοοῦντες; πάλιν
,, γὰρ καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ αὐτῶν σοφίσματι τὴν ἀ-
,, φροσύνην αὐτῶν ἔξεστι καθορᾶν. Εἰ διὰ τὸ εἶ-
,, ναι καὶ λέγεσθαι ἐν ταῖς γραφαῖς ἐκ μαρίας
,, ἀνθρώπινον τὸ σῶμα τοῦ σωτῆρος, νομίζου-
,, σιν αὐτὶ τριάδος τετράδα λέγεσθαι, ὡς προσ-
,, θήκης γινομένης διὰ τὸ σῶμα, πολὺ πλα-
,, νῶντα, τὸ ποίημα ἐξισοῦντες τῷ ποιητῇ, καὶ ὑ-
,, πονοοῦντες δύνασθαι τὴν θεότητα προσθήκην
,, λαμβάνειν· καὶ ἠγνόησαν, ὅτι οὐ διὰ προσθή-
,, κην θεότητος γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, ἀλλ' ἵνα
,, τὸ ἀνθρώπινον γένος λυτρώσηται. πῶς οὖν

οἴονται

dicunt, non cogitant, quo pacto seipsos evertant. Nam si maxime corpus ex Maria nõ esse dicant, sed eiusdem cũ sermone substãtiæ: nihilominus quod vereri se simulant, ne sentire videãtur, id ipsum eos iuxta sententiã suã dicere cõstabit, nimirũ esse quaternionẽ. Quippe sicuti filiꝰ, secundũ doctrinã patrũ, eiusdẽ existẽs cũ patre substãtiæ, nõ ipse pater est, sed filiꝰ cũ patre cõsubstãtialis dicitur: ita et illud cõsubstãtiale Sermoni corpꝭ nõ erit ipse Sermo, sed aliud quiddã cũ sermone. Si aliud quiddã est, sane secundũ ipsos sacrosancta trinitas erit quaternio. Nã vera planeq; pfecta, et expers illa divisionis trinitas nullã recipit acceßionẽ: sed ista ab eis excogitata trinitas. Et quo pacto Christiani erũt, q aliũ pter verũ deũ excogitãt? Rursus et in altero sophismate stoliditatẽ ipsorũ pspicere licet. Si propterea, qꝺ sit atq; dicatur in sacris litteris humanũ ex Maria corpus Servatoris, p trinitate quaternionẽ dici putãt, velut acceßione facta ꝓpter corpus; multũ sane falluntur, creatũ exaquãtes opifici, et existimantes aliquid accedere divinitati posse: ignorãt deniq; nõ ut aliquid accederet divinitati, sermonem factum esse carnem; sed ut genus humanũ redimeret. Quinam igitur

,, οἴονται τὸ διὰ τοῦ λόγου ληφθὲν σῶμα καὶ ζωο-
,, ποιηθὲν, προσθήκην εἰς θεότητα τῷ λόγῳ ποι-
,, εῖν; μᾶλλον γὰρ αὐτῷ τῷ ἀνθρωπίνῳ προσθή-
,, κη μεγάλη γέγονεν ἐκ τῆς τοῦ λόγου πρὸς αὐ-
,, τὸ κοινωνίας τὲ καὶ ἑνώσεως. ἀπὸ γὰρ θνητοῦ γέ-
,, γονεν ἀθάνατον, καὶ ψυχικὸν ὂν γέγονε πνευμα-
,, τικὸν, καὶ ἐκ τῆς γῆς γινόμενον τὰς οὐρανίας ὑπε-
,, ρέβη πύλας. ἡ μέντοι τριὰς καὶ λαβόντος ἐκ
,, μαρίας σῶμα τοῦ λόγου, τριὰς ἐστὶν, οὐ δεχο-
,, μένη προσθήκην, οὐδὲ ἀφαίρεσιν: ἀλλ' ἀεὶ
,, τελεία ἐστὶ, καὶ ἐν τριάδι μία θεότης γινώσκεται.
,, καὶ οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἷς θεὸς κηρύττεται,
,, ὁ τοῦ λόγου πατὴρ. ἀκήκοας, πῶς ὁ μακάριος
ἀθανάσιος· ζήλου πνέων ἀνθέου καθάπτεται
τῶν λεγόντων ὁμοούσιον τῷ λόγῳ τὸ σῶμα; ἐ-
ρυθριάσουσι, φησὶ. καὶ πάλιν· οὐ νοοῦσιν, ὅπως
ἑαυτοῖς περιπίπτουσι. καὶ αὖθις· τὴν ἀφροσύ-
νην αὐτῶν ἔξεστι καθορᾶν. καὶ ἀνοήτους, καὶ
ἄφρονας αὐτοὺς ἀποκαλεῖ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ὁ ἱερὸς ἀθανάσιος. ἡμεῖς δὲ ἀπελέγξομεν καὶ
ἄλλως, εἰ δοκεῖ τῶν ἐκείνων ἀσέβειαν. Ὁ ΚΑ-
ΘΟΛΙΚΟΣ. ἐμοὶ τέως δοκεῖ, μὴ δεῖσθαι πλείο-
νος ἐλέγχου εἰς τὸ γνωρισθῆναι τὸ τοιοῦτον ὀ-
λίσθημα. ὁ γὰρ τῷ ἁγίῳ ἀθανασίῳ πεισθῆναι
μὴ βουληθεὶς, εἴγε τέως τῆς τῶν χριστιανῶν μοί-
ρας τυγχάνει ὢν, τοσαῦτα καταβοήσαντι τῆς ἀ-
νοίας τῶν ὁμοούσιον τῷ λόγῳ τὸ σῶμα φλη-
ναφουν-

opinantur adsumptum à sermone corpus, et vivificatum, acceßionem aliquam ad divinitatẽ sermoni adferre? nam potius ei, quod humanum erat, magna contigit acceßio de sermonis cum eo societate ac unione. quippe de mortali factũ est immortale, de animali factũ est spirituale, de terra ortũ supra cœlestes portas euasit. Trinitas quidẽ certe trinitas est, etiãsi sermo corp⁹ ex Maria sumserit, nullã nec acceßionẽ admittens, nec deminutionem: sed perfecta semper est, & una in trinitate divinitas adgnoscitur. atq; hoc modo deus unus in ecclesia prædicatur, pater ille Sermonis. Audis quo pacto beatus Athanasius, divinũ quemdã zelum spirans, eos tangat, qui corpus eiusdem esse substantiæ cũ sermone dicunt? Pudore adficientur, ait. item, Non cogitant quo pacto seipsos evertant. Et rursus, Stoliditatẽ ipsorũ perspicere licet. Insipiẽtes & stultos vocat. Et hæc quidẽ Athanasius. nos autẽ alio quoq; modo, si placet, impietatẽ eorũ redarguemus. GENER. Mihi sane videtur, ad eiusmodi erroris adgnitionẽ, nõ esse opus ampliori refutatione. Nã qui adsentiri sãcto viro Athanasio nõ vult, modo Christianus est, tantopere occlamãti eorũ vesaniæ, q corpus eiusdẽ esse cũ sermone sub-

νάφοιύτων, καὶ τετράδα ἀντὶ τριάδος τὴν θεότητα γίνεσθαι ληρωδοιύτων, οὐκ οἶδα τίνι τῶν ἐπὶ γῆς νῦν ὄντων ἀνθρώπων πεισθήσεται. πλὴν ἐπεὶ πολλοὶ ἢ οὐδ' ὅλως ἀναγινώσκουσι τὰς θείας γραφὰς, ἢ ἀναγινώσκουσι μὲν, πλὴν ἀλλὰ παρέργως, καὶ οὐκ ἐπιμελῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐν βάθει νοῦν αὐτῶν ἀγνοοῦσιν: εἴ σοι δοκεῖ καὶ δύνασαι καὶ ἄλλως τὴν ἐκείνων ἐλέγξαι πλάνην, εὖ ἔσῃ ποιῶν καὶ φίλον θεῷ, καὶ ἡμῖν καταθύμιον. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ Σ. πολλοὶ τοῦ χαιρεκάκου καὶ μισανθρώπου σατᾶν μαθηταὶ γεγόνασιν, ἢ μᾶλλον ὄργανα εἰς ἀπώλειαν πολλῶν, οἷος ἦν ὁ θεήλατος σέβηρος, ὁ τοῦ θρόνου τῆς ἀντιοχείας κρατήσας τυραννικῶς, ὃς μὴ φοβηθεὶς τὴν φάσκουσαν ἐντολὴν, ἐπικατάρατος ὁ πλανῶν τυφλὸν ἐν ὁδῷ, πλείστους τῆς εὐθείας ἀποπλανήσας ὁδοῦ, εἰς βάραθρον ἀπωλείας ἐλεεινῶς κατεκρήμνισε, τοὔμπαλιν ὀφείλων ποιεῖν, ἐκ τῆς πλάνης ἐπιστρέφειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. τοῦτο γὰρ ἀπῄτει καὶ ἡ προεδρία αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ, πολλῷ δὲ πλέον ἐκ τῆς καρδίας τὰ ἐντάλματα τοῦ θεοῦ ἀπωσάμενος, τὰ οὑτωσί πως διακελευόμενα· πορεύεσθε διὰ τῶν πυλῶν μου, καὶ ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ, καὶ τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαρίψατε· λίθους, οὐ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ζῶντος ναοῦ, πρὸς πτῶσιν δὲ

μᾶλλον,

ſtantia nugantur, & quaternionẽ in divinitate, loco trinitatis, fieri ſomniãt: cuinam mortaliũ, nũc in terris exiſtenti, ſit adſenſurus, equidẽ nõ video. Quia tamẽ complures, aut omnino litteras ſacras nõ legũt, aut legunt illi quidẽ, ſed aliud quaſi agẽtes, nõ ſtudioſe; qua de cauſa mentẽ earũ intimã ignorant: rectè feceris, et acceptũ deo, nobisq; gratum præſtiteris, ſi errorẽ eorũ confutaveris; modo id tibi placeat, et alia facere viã poſsis.

THEOR. Multi Satanæ, qui malis oblectatur, et genus humanũ odit, exſtitere diſcipuli, vel inſtrumenta potius, ad multorũ perniciem. qualis erat abominabilis ille Severus, qui Antiochiæ thronũ p tyrannidẽ obtinuit. Is minime præceptũ illud reveritus, quo dicitur; Exſecrabilis, q̃ in itinere cæco cauſam erroris præbet: plurimos in errorẽ à recta devocatos via, in perniciei barathrũ miſerabiliter p̃cipitavit; quũ facere diverſum deberet, nimirũ ab errore ad veritatẽ divertere. quod quidem & præſulatus ipſius ab eo requirebat. Verũ & auribus, et multo magis à corde reiectis dei mãdatis, q̃ ita præcipiũt, Per portas meas ingredimini, & iter populo ſternite, deq; via lapides amovete: id operã dedit, ut nõ ad ſtructurã illi⁹ vivi tẽpli, ſed

De Severi ſecta.

μᾶλλον, καὶ πρόσκομμα πολλῶν, ἐμβαλεῖν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ζωῆς ἀφρόνως ἐσπούδακε, καὶ διὰ λόγου καὶ διὰ γραφῶν μίαν φύσιν τοῦ ἐμμανουὴλ ἐδογμάτισε· δεδοικὼς, μὴ τετρὰς αὐτὶ τριάδος γένηται ἡ τριὰς: οὐκ ἐννοῶν, ὡς ἔρικεν, ὁ ἄθλιος, ὅτι τὸ τριὰς πρόσρημα οὐκ ἔστι τῆς φύσεως σημαντικὸν, ἀλλὰ τοῦ ποσοῦ τῶν ὑποστάσεων. πῶς οὖν ἐκεῖνος σωνῆγε τετράδα, ἡμῶν μὴ ὁμολογούντων ὑπόστασιν ἀνειληφέναι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι τὸ ἡμέτερον; καὶ μίαν ὑπόστασιν, καὶ ἕνα υἱὸν δογματιζόντων τὸν ἐμμανουὴλ; εἰ μὲν οὖν ὁ καινὸς καὶ κενὸς θεολόγος τρεῖς φύσεις ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος ὁμολογεῖ, εἶτα τὴν πρὸς ἡμῶν ὁμολογουμένην ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν τῷ ἐμμανουὴλ ταῖς αὐτοῦ προσθεὶς τριτταῖς φύσεσι, συμπεραίνει αὐτὶ τριάδος τετράδα γίνεσθαι: ἄριστα τοῦτο ποιεῖ. εὐτέχνως γὰρ, καὶ ἐπιστημόνως ἀποσχοινίζει ἑαυτὸν τοῦ μόνου θεοῦ, καὶ εἰς πολυθείαν ἐξοστρακίζεται. εἰ δὲ μίαν θεότητος φύσιν ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς, δύο δὲ φύσεις ἐπὶ τοῦ χριστοῦ: οὐκ οἶδα, πόθεν αὐτῷ ἡ τετρὰς τῶν φύσεων ἐπεισέρχεται. ὑποστάσεων δ' αὖ τετράδα, δίχα προσθήκης ἑτέρας ὑποστάσεως, τὴν τριάδα νοεῖν, ἀμήχανον.

Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ὁ καθολικὸς τῷ σύρῳ ἐπισκόπῳ ἐνητένησεν. ὡς οὖν ἑώρα τοῦτον

εἰς γῆν

potius ad ruinam & offensionem plurium, lapides in via vitæ per infamiã spargeret, adeoq; verbis et scriptis naturã Emmanuelis unã tradidit; veritus, ne trinitatis loco quaternio fieret; haud cogitans miser, uti quidem videtur, nomen Trinitatis non habere significationem naturæ, sed numeri personarum vel hypostasium. Quo igitur modo collegit ille quaternionẽ, quum nos minime confiteamur dei sermonem adsumsisse hypostasin, sed nostrum illud in seipso cõstituisse? adeoq; statuamus, Emmanuelẽ esse unã hypostasin, et unũ filiũ? Quod si novus ac vanus ille Theologꝰ tres naturas in sancta trinitate cõfitetur, deinde natura Emmanuelis humana, quã nos confitemur, ad suas illas tres naturas adiũcta, p trinitate quaternionẽ fieri cõcludit: optime id q dẽ facit. quippe seipsũ artificiose periteq; separat ab uno solo Deo, et ad opinionẽ de pluribꝰ dijs deflectit. Sin unã divinitatis naturã et ipse cõfitetur, duasq; naturas in Christo: unde nã ei naturarum quaternio ꝓficiscatur, scire nequeo. Nec itẽ fieri potest, ut in trinitate quaternionẽ hypostasiũ, absq; alteriꝰ hypost. acceßione cogitemꝰ.

His dictis, oculos Generalis in Syrum illũ episcopum coniecit. quumq; videret eũ vul-

εἰς γῆν ἔχοντα τὸ ὄμμα, καὶ μηδαμῶς ἀναν εὐόντα, στραφεὶς πρὸς τὸν θεωριανὸν, ἐνένευεν αὐτῷ βλέψαι πρὸς τὸν σύρον. ὁ δὲ βλέψας, ὑπεμειδίασε· καὶ φησὶ πρὸς τὸν καθολικὸν· δέσποτα, ἐρώτημα ἔχω πρὸς τὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σου, καὶ παρακαλῶ, μὴ κατοκνήσεις εἰπεῖν μοι τὴν τούτου λύσιν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἐὰν ὁ θεὸς δώσει μοι τὴν τούτου γνῶσιν, οὐ κατοκνήσω ταύτην εἰπεῖν σοι. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἔστωσαν ὡς ἐν ὑποθέσει ἐνταῦθα ὑπέρπυρα τρία, μιᾶς ὄντα φύσεως, χρυσοῦ δηλονότι. ἐὰν οὖν τούτων ἓν πυρακτήσω, ἔσται πάντως τὸ πεπυρακτωμένον· δύο φύσεων, λέγω δὴ πυρὸς καὶ χρυσοῦ. εἶτα ἑνώσας τοῦτο τοῖς λοιποῖς δυσὶ τοῖς μὴ πεπυρακτωμένοις, ἐρωτῶ· πόσα νῦν εἰσὶ ταῦτα τὰ ὑπέρπυρα; τρία, ὡς πρώην; ἢ διὰ τὴν φύσιν τοῦ πυρὸς ἐγένοντο τέσσαρα; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. τούτου τοῦ ἐρωτήματος ὁ ἐλλαβέστατος ἐπίσκοπος κεσσουνίου ἰωάννης εἴπῃ τὴν λύσιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἡ σύνεσις δὲ τῆς ἁγιωσύνης σοῦ τί λέγει; ἡ φύσις τοῦ πυρὸς ἤυξησε τὸν ἀριθμὸν ἤτοι τὸ ποσὸν τῶν τριῶν, ἢ οὔ; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἔμοιγε τέως δοκεῖ, ὅτι οὐκ ἤυξησεν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. καὶ μὴν πρώην μιᾶς ἦσαν φύσεως τὰ τρία, νυνὶ δὲ ἐν τῷ ἑνὶ δύο καθορῶνται φύσεις. Ο ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ὡμολόγη-

tu in terram defixo, nequaquam suspicere: conversus ad Theorianum, innuebat ei, Syrum uti adspiceret. At is Syrum intuitus, subrisit; et ad Generalē ait: Est domine, quod insignem sanctitatem tuam interrogem; teque obsecro, ne tibi grave sit, eius indicare solutionē. GENERALIS. Si deus intellectum eius mihi dederit, non gravabor illam tibi exponere. THEOR. Sint hæc, velut in hypothesi, tria igne potiora, quæ tamen unius naturæ sint, auri scilicet. Si horum unum in ignem cōiecero, plane ignitum illud duarum naturarum erit; ignis inquam, & auri. deinde hoc unito reliquis duobus necdum ignitis, interrogo: quæ nam sint hæc ignita? triane, ceu prius? an propter ignis naturam facta sunt quatuor? GENERALIS. Huius interrogationis solutionem exponat Ioannes religiosissimus episcopus Cesunÿ. THEORIA. Quid vero sanctitatis tua prudentia dicit? ignis ne natura numerum sive quantitatem triū illorum auxit, an nō? GENERALIS. Mihi quidem nō auxisse videtur. THEORIA. Atqui prius hæc tria unius erant naturæ, nūc in uno duæ naturæ cōspiciuntur. GENER. Hoc quoq; in confesso est. Exemplum insigne.

λόγηται καὶ τοῦτο. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. οὐκ ἀνάγκη λοιπὸν τὴν τριάδα τῶν ὑπερπύρων τετράδα γενέσθαι διὰ τὴν ἑτέραν φύσιν, ἤτοι τοῦ πυρὸς; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. οὐκ ἀνάγκη. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. περιττολογοῦσιν ἄρα οἱ λέγοντες, ἀνάγκη τετράδα ἀντὶ τριάδος ὁμολογεῖν, εἰ δύο φύσεις ἐν τῷ χριστῷ δώσομεν.

Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ὁ σύρος ἐπίσκοπος ἀναστὰς ἐξῆλθε τοῦ ἀνωγαίου, μετὰ τῶν ἱερέων αὐτοῦ, μηδὲν ἐπειπὼν. ἐρωτηθεὶς δὲ παρὰ τῶν αὐτοῦ ἱερέων· διατί οὐκ ἐλάλησάστι πρὸς τὸν φιλόσοφον; εἶπεν, ὅτι οὐκ ἔξεστί μοι ἐν ἀλλοτρίᾳ συνόδῳ περὶ τῶν τοιούτων λαλεῖν.

* * *

λείποι φύλλον ἕν.

οὐκ ἦν δὲ ἀνθρωπότητι. θεότητι γὰρ οὐδενὸς ἄπεστιν. ἄρα οὖν καθὸ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθὸ θεὸς, θέλησεν εἰσελθεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν καὶ καθὸ ἄνθρωπος· καὶ ἑτέρωθι· θέλω ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ὦσιν· εἰ καθὸ θεὸς ὁ χριστὸς, ὑπὲρ τὸ ποῦ ἐστιν· (οὐ γὰρ ἐν τόπῳ, καθὸ θεὸς,) ὑπὲρ δὲ* τὸ πᾶν ἀδύνατον τὴν κτίστην ὑπάρχειν φύσιν· ἄρα καθὸ ἄνθρωπος θέλει, ἵνα ὅπου ἐστὶ, καὶ αὐτοὶ ὦσι. καὶ θελητικὸς ἦν αὐτὸς καὶ καθὸ ἄνθρωπος. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον εἶπε, διψῶ. καὶ ἔδωκαν αὐτῷ οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον. καὶ γευσάμενος, οὐκ ἤθελε πιεῖν. κατὰ ποῖον αὐτοῦ μέρος εἴπῃς αὐτὸν διψῆ-

,, ,, τὸ ποῦ

THEOR. Non igitur est necesse, trinitatem illorũ ignis vi potiorũ, fieri quaternionẽ, pp. alterã illã naturã, videlicet ignis. GEN. Nõ est necesse. THEOR. Ineptũt ergo, q dicũt, necessario nobis quaternionem pro trinitate cõfitendã, si naturas duas in Christo demus.

His dictis, surgens ille Syrus episcopus, nullo verbo prolato, cenaculo cũ sacerdotib⁹ suis egressus est. Interrogatus autem à sacerdotibus suis, cur nihil cum philosopho loquutus esset: non sibi licere dixit, in aliena synhodo de huiusmodi rebus loqui.

* * *

deest foliũ unum.

humanitate non erat. nam divinitate nusquam abest. Ergo quatenus homo, non quatenus deus, ingredi voluit. adeoq; voluntate præditus erat, etiam quatenus erat homo. Itẽ alibi; Volo, inquit, ut ubi sum ego, et ipsi sint. Si quatenus Christus est deus, supra illud Vbi est; (quatenus enim deus est, in loco nõ est) fieri vero nequit, ut natura creata supra tẽ illud ubi sit: sane, quatenus homo est, vult ut ubi sit, ibidẽ et ipsi sint. adeoq; voluntate præditus erat, etiã quatenus erat homo. Rursus alibi. Quũ venisset ad locũ, sitire se dixit, et obtulerũt ei vinũ felle mistũ, quo gustato, non voluit bibere. Secũdum quã partẽ ipse

Theorian⁹ contra monotheletas.

διψῆσαι εἰ μὲν κ᾽ τὴν θεότητα, ἐμπαθὴς ἔσται ἡ θεότης αὐτῦ, πόσεως κ᾽ φύσιν ἐφιεμένη· εἰ δὲ κ᾽ τὴν ἀνθρωπότητα, ἄρα καθ᾽ ἑαυτὸν ἔστη, κατ᾽ ἐκεῖνο, καὶ τὸ ἀκατάλληλον τῇ φύσει, οὐκ ἤθελε πιεῖν. καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ᾽ ἀνθρωπος. καὶ ἀλλαχοῦ φησί· καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. εἰς τῆς σαρκὸς φύσιν ὁ περιπατῶν, ἀλλ᾽ οὐ τῆς καθ᾽ ὑπόστασιν ἡνωμένης αὐτῇ θεότητος· ἄρα καθ᾽ ἀνθρωπον ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περιπατῶν, οὐκ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν. καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ᾽ ἄνθρωπον. καὶ ἑτέρωθι. κακεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶ. καὶ πάλιν ἑτέρωθι. κακεῖθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὅρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. εἰ καθ᾽ ὑπόστασιν ὁ Χριστὸς, δύναμις ἦν αὐτυπόστατος, καθ᾽ ὑπόστασιν δὲ ἀνθρωπος ἀθανασία· (εἰ γὰρ ἐσωρώθη, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἐξ ἀθανασίας: ἀλλὰ ζῇ οὐκ δυνάμεως θεοῦ) ἄρα καθ᾽ ἄνθρωπον, καὶ οὐ καθ᾽ ὑπόστασιν, εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶ, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ᾽ ἄνθρωπον. καὶ ἀλλαχοῦ φησί· καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

dixeris eũ sitijsse? si secundũ divinitatẽ, adfectibus erit obnoxia divinitas eius, q̃ natura sua potũ adpetiverit: sin quo ad humanitatẽ, sane quatenus sitijt, eatenus et q̃ naturæ nõ cõveniebat, bibere noluit: erat q̃ volũtate p̃ditus idẽ, etiã quaten⁹ erat homo. et alibi dicitur: Circũibat in Galilæa Iesus. non. n. Iudæã obire volebat. q̃ eũ Iudæi ad necẽ q̃rerẽt. Si circumitio carnis naturæ competit, nõ ei iunctæ in eadẽ hypostasi divinitatis: nimirũ quatenus erat homo, idẽ in Galilæa circumambulans, Iudæam obire non voluit. et idem voluntate præditus erat, etiã quaten⁹ erat homo. Et alibi, Inde egressi Galilæã pertransibant, nec id quemquam scire volebat. Item alio loco, Inde movẽs abijt ad Tyri Sidonisq́ fines, et domum ingressus, neminẽ id scire volebat; neq̃ tamen latere poterat. Si Christus, quatenus erat Deus, potẽtia per se subsistẽs erat; & infirmitas, quatenus homo: (licet crucifix⁹ est, inquit apostolus, ex infirmitate: vivit tamen potestate divina) ergo quatenus homo, nõ quaten⁹ deus erat, domũ ingressus, neminẽ id scire volebat; neq̃ tamẽ latere poterat. adeoq̃ voluntate præditus erat idem, etiam quatenus erat homo. Alibi quoque dicitur: Et accessere discipuli, dicẽ-

αὐτοῦ, λέγοντες· πῦ θέλεις ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; εἰ ἡ βρῶσις τοῦ πάσχα τῶν κατὰ νόμον ἐστὶ· γέγονε ἢ ὁ κύριος καθ' ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐ καθ' ὑπερβολὴν κατὰ νόμον· ἆρα καθ' ἄνθρωπον, ἤθελε φαγεῖν τὸ πάσχα. καὶ θεληματικὸς ἰδοὺ ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ἄνθρωπον· καὶ μυρία ἄλλα, ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις εὑρήσεις δεικνύοντα τὸν ἐμμανουὴλ θεληματικὸν καὶ καθ' ἄνθρωπον. Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. πῶς ὀφείλομεν λέγειν τὰς θελήσεις; φυσικὰς, ἢ ὑποστατικάς; Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. φυσικὰς. εἰ δὲ ὑποστατικὰς εἴπωμεν τὰς θελήσεις, δώσομεν δηλονότι τῆς ἁγίας τριάδος τρεῖς θελήσεις, διότι τρεῖς ὑποστάσεις εἰσίν. ὥσπερ οὖν μία θέλησις ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος, διότι μία φύσις: οὕτω δύο θελήσεις ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, διότι δύο φύσεις εἰσὶν, ὡς δεδήλωται. Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. σφόδρα με ὠφέλησας ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς ἁγίας τριάδος. καὶ πέπεισμαι, ὅτι φυσικὸν ὀφείλομεν λέγειν τὸ θέλημα, οὐχ ὑποστατικόν. ἐπεὶ οὖν δύο φύσεις δίδομεν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, ἐξ ἀνάγκης καὶ δύο θελήματα συνομολογήσομεν, θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἀνθρώπινον δὲ θέλημα νοεῖν, οὐ τὸ γνωμικὸν, ἢ προαιρετικὸν, ἀλλὰ τὸ φυσικὸν μόνον. Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. καὶ τί ἐστι φυσικὸν θέλημα, καὶ τί προαιρετικόν; Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. φυσικὸν θέλημα ἐστὶ δύναμις

*tes; Quo nos abire vis, & paſcha manducandum parare? Si manducatio paſchatis ad ſubiectos legi pertinet, dominus autem quatenus homo, non quatenus deus erat, legi ſubiectus fuit: ergo quatenus erat homo, paſcha māducare voluit, & erat idē volūtate præditus, etiā quatenus erat homo. Reperies & alia ſacris in oraculis infinita, q̄ Emmanuelem volūtate prædituꝫ fuiſſe demōſtrāt, etiā quatenus erat homo. DOCTOR. Quinā volūtates adpellare debemus? naturales, an *hypoſtaticas? THEOR. Naturales, quippe ſi volūtates hypoſtaticas dicemus, tres in ſacra ſancta trinitate voluntates cōcedemus, quoniā tres ſūt hypoſtaſes. Igitur ut una volūtas eſt in ſacra ſancta trinitate, quoniā una natura: ſic duæ volūtates in Chriſto ſūt, quoniā duæ naturæ, ſicut eſt indicatū: DOCTOR. Valde me iuviſti p exemplū illud ſacræ sāctæ trinitatis: eſtq̄ mihi perſuasū, debere nos voluntatē naturalē dicere, nō hypoſtaticā. Itaq̄ quū duas in Chriſto naturas cōcedam⁹, neceſſario duas quoq̄ volūtates cōfitebimur, divinā et humanā. THEOR. Humana volūtas intelligēda eſt, nō arbitraria, vel eligēs; ſed tātū naturalis. DOCTOR. Et q̄d eſt naturalis volūtas? q̄d eligēs? THEORIANVS. Volūtas naturalis eſt vis et facul-*

*vel perſonales

τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικὴ, καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴ πάντων ἰδιωμάτων, καθ' ἣν ἀεὶ τῷ φύσει θελητικῷ τὸ πεφυκέναι θέλειν ἐμπέφυκεν. οὐ ταυτὸν δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν, καὶ θέλειν ἐστὶν, ὡς οὐδὲ τὸ πεφυκέναι λαλεῖν, καὶ λαλεῖν. πέφυκε μὲν γὰρ τὸ λαλητικὸν λαλεῖν; λαλεῖ δὲ οὐκ ἀεὶ. ἐπειδὴ τὸ μὲν οὐσίας ἐστὶ, τῷ λόγῳ τῆς φύσεως συνεχόμενον· τὸ δὲ βουλῆς, τοῦ λαλοῦντος γνώμῃ τυπούμενον. ὥστε φύσεως μὲν τὸ ἀεὶ πεφυκέναι λαλεῖν, ὑποστάσεως δὲ τὸ πῶς λαλεῖν. ὥσπερ καὶ τὸ πεφυκέναι θέλειν, καὶ πῶς θέλειν. γνώμην δὲ καὶ προαίρεσιν ἐπὶ τοῦ κυρίου λέγειν ἀδύνατον, εἴπερ κυριολεκτεῖν βουλόμεθα. ἡ γνώμη γὰρ μετὰ τὴν περὶ τοῦ ἀγνοουμένου ζήτησιν, καὶ βούλευσιν ἤτοι βουλὴν, καὶ κρίσιν, πρὸς τὸ κριθὲν ἐστὶ διάθεσις, μεθ' ἣν ἡ προαίρεσις ἐκλεγομένη καὶ αἱρουμένη πρὸ τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον. ὁ δὲ κύριος οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ καὶ θεὸς, καὶ πάντα εἰδὼς, ἀνενδεὴς σκέψεως, καὶ ζητήσεως, καὶ βουλῆς ὑπάρχει, καὶ κρίσεως· καὶ φυσικῶς τήν τε πρὸς τὸ καλὸν ἔχει οἰκείωσιν, τήν τε πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτρίωσιν. διὰ τοῦτο γνωμικὸν ἢ προαιρετικὸν θέλημα ἐπὶ τοῦ κυρίου οὐ λέγομεν, ἀλλὰ φυσικόν. Ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ΙΣΑΑΚ εἶπεν. ἀρκεῖ τοῖς μὴ φιλονεί-

tas id adpetens. q̃ secundũ naturũ est omniumq́ ꝓprietatũ, q naturæ substãtialiter adsũt, cõservatrix: secũdũ quã semp ei, q̃ à natura volũtate p̃ditũ est, hoc ipsũ inest, ut ad volẽdũ sit cõparatũ. Nõ idẽ est aũt, cõparatũ esse ad volendũ, et velle: sicuti nec cõparatũ esse ad loquendum, & loqui. Nã quidq̃d p̃ditum est vi loquẽdi, cõparatũ q̃dẽ est ad loquẽdum; sed nõ semper loquitur: quoniã id q̃dẽ est substãtiæ, rationeq́ naturæ cõtinetur: hoc vero cõsilij est, et loquẽtis arbitrio formatur, quo fit, ut naturæ q̃dẽ sit, sẽper cõparatũ esse ad loquendũ: hypostasis autẽ, quodã modo loqui: sicut ad volẽdũ esse cõparatũ, et quodã modo velle. Arbitriũ vero, & electio, siquidẽ ꝓprie loqui volum⁹, in dominũ nõ cadũt. Nã arbitriũ post habitã de ignota re q̃stionẽ, & deliberationẽ sive cõsiliũ et iudiciũ, adfectio quædã est ad id, quo de iudiciũ factũ est: post quã electio sequitur, alterũ p̃ altero deligẽs. Dominus autẽ, q̃ nud⁹ homo nõ est, sed etiam deus, et q̃ novit omnia, nec cõsiderationis ullius eget, nec inquisitionis, nec cõsilij, nec iudicij: et tũ coniunctionẽ cũ bono naturaliter habet, tũ aversionẽ à malo. Quapꝓpter arbitrariũ aut eligentẽ volũtatẽ domino nõ tribuimus, sed naturalẽ. Tũ religiosissimus epi-

Quid volũtas naturalis.

Quid arbitrium & electio.

λονεάκως ἀκούσει τῶν ῥηθέντων περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ ἐμμανουὴλ. εἰπὲ ἡμῖν, εἰ κελεύεις, καὶ περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ χριστοῦ οὐκ οἶμαι ὑμᾶς δεῖσθαι λόγων πολλῶν εἰς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ ταῖς θείαις ἐντεθραμμένους γραφαῖς. τὸ γὰρ πνεῦσαι, καὶ πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος ποιῆσαι, καὶ χρίσαι τὰς κόρας τοῦ τυφλοῦ, ἀνθρωπίνη πάντως ἐστὶν ἐνέργεια· πτύειν γὰρ οὐκ ἂν εἴποιμεν τὴν θεότητα, εἴπερ οὐ μαινοίμεθα. τὸ δὲ τὸν πηλὸν εἰς ὄμμα καὶ φῶς μεταστοιχειῶσαι θεῖον, πάντως τῇ θεότητι δώσομεν. καὶ μυρίαι ἂν εἶεν βίβλοι τοιαῦται, τοῖς θείοις ἐπιμελῶς ἐγκύψας λογίοις. ἔστω δὲ σαφὲς τοῦτο καὶ ἀπὸ παραδείγματος τῆς πεπυρακτωμένης μαχαίρας. τέμνει γὰρ αὕτη ἐν ταυτῷ, καὶ καίει. καὶ ἔστιν ἡ μὲν καῦσις προδήλως οὐ τοῦ σιδήρου, ἀλλὰ τοῦ πυρὸς· ἡ δὲ τομὴ οὐ τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ τοῦ σιδήρου· καὶ ἄλλης καὶ ἄλλης φύσεως ἐνέργειαι ὅτε τομὴ καὶ ἡ καῦσις. διὸ δὴ τὴν ἕνωσιν μὴ μόνον τὸ πυρὸς εἶναι λέγομεν τὴν καῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σιδήρου. καίει γὰρ ὁ σίδηρος οὕτως, φαμὲν. σκοπήσομεν δὴ καὶ ἄτω. ψυχῆς ἐστὶ τὸ ψυχοῦν καὶ ζωοποιεῖν τὸ ἑαυτῆς σῶμα. καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ. χωριζομένης γὰρ ταύτης κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου ἀπὸ τοῦ οἰκείου σώματος, μένει τὸ σῶμα νεκρὸν. ἐπεὶ οὖν ἡ θεότης αὐτοῦ οὐδέποτε οὔτε

τοῦ

scopus ISAACVS dixit: Sufficiunt hæc de duabus volũtatibus Emmanuelis, ÿs quidẽ, qui non contentioſe, quæ dicta ſunt, audiũt. Nunc, ſi placet, etiã de geminis actionibus dicito. THEOR. Ad demõſtrandum actiones Chriſti duplices, apud vos oratione prolixa nõ opus eſſe arbitror, qui ſacris litteris eſtis innutriti. Nã exſpuere, lutũq; de ſputo cõficere, cæcig; pupulas inũgere, hominis omnino actio eſt. quippe divinitatẽ exſpuere nõ dicemus, ſi nõ inſani ſimus. At lutũ illud in oculũ & lucẽ convertere, id vero divinitati omnino adtribuem⁹. Eiuſmodi quis infinita reperiet, ſi oracula diuina diligenter inſpexerit. Erit autẽ res tota ꝑſpicua de gladÿ quoque candentis exemplo. nam is pariter et ſecat, & urit: eſtq; dubio procul uſtio quidem nõ ferri, ſed ignis: ſectio vero, nõ ignis, ſed ferri. effecta denig; diverſarum naturarum ſunt, tam ſectio, quam aduſtio. Verum propter unionem, non ignis tantum eſſe dicimus hanc uſtionem, ſed etiã ferri. Sic enim loqui ſolemus, Hoc ferrum urit. Sic quoque rem conſiderabimus. Anima eſt, corpus ſuũ animare ac vivificare. quod quidẽ ex amborum diremtu patet. nam anima tempore mortis à corpore ſuo direcꝫta, corp⁹ mortuũ manet. Quũ ergo divinitas ei⁹ numquã nec

Actiones Chriſti duplices.

Similitudo apta.

τοῦ σώματος, οὔτε τῆς ψυχῆς ἐχωρίσθη: πῶς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τῆς ψυχῆς, τὸ ζωο-
ζωοποιεῖν. γονεῖν φημι, οὐκ εἶχεν ἡ θεότης αὐτοῦ; ἀλλ' ἀχώριστος οὖσα τοῦ σώματος, καὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένη αὐτῷ, οὐκ εἴα μένειν αὐτὸ νεκρὸν. ψυχῆς γὰρ ἐνούσης τῷ σώματι, οὐδέποτε νεκρὸν ἐκεῖνο τυγχάνει ὄν. πνεῦμα γὰρ ζωτικὸν οὖσα ἡ ψυχὴ, ζωοποιεῖ τὸ σῶμα, ὥς που καὶ ὁ σοφὸς σολομὼν περὶ τινων παρανόμων καὶ εἰ-
,, δωλολατρῶν εἶπε· πηλοῦ ἀτιμότερος ὁ βίος
,, αὐτῶν, ὅτι ἠγνόησαν τὸν πλάσαντα αὐτοῦ, καὶ
,, τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτοῖς ψυχὴν ἐνεργοῦσαν,
,, καὶ ἐμφυσήσαντα αὐτοῖς πνεῦμα ζωτικόν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ὅστις τὸ οἰκεῖον κατα-
ἐν τῷ πατεῖ συνειδὸς, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περὶ πίστεως λόγῳ, οὐκ ἔστιν ἄξιος καλεῖσθαι χριστιανὸς. ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ ἐπὶ θεῷ μάρτυρι, ὅτι τῆς αὐτῆς ὑμῖν πίστεως καὶ ἤμην, καὶ εἰμὶ, ἐξότου ταῖς θείαις ἐνέκυψα βίβλοις, ἧς καὶ αὐτὸς εἶ, καὶ οἱ παρὰ σοῦ εἰς μέσον ἀχθέντες θεῖοι πατέρες. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. εἰ οὕτως ἐπίστευες καὶ πιστεύεις, ἕνεκεν τίνος λοιπὸν ἔγραψας ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου; λέγομεν μίαν φύσιν εἰς τὸν χριστόν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἀποβλέπων εἰς τὸ τοῦ ἀνθρώπου παράδειγμα, ᾧ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐχρήσαντο, τοῦ ἐκ ψυχῆς συγκειμένου καὶ σώματος, καὶ μία φύσις λεγομένου

à corpore, nec ab anima diremta fuerit: quo pacto vim istam animæ, vivificantem scilicet, non habuit eius divinitas? nimirum à corpore indiremta, eique copulata hypostatice, mortuum manere corpus haud sinebat. quippe dum ineſt anima corpori, numquam illud mortuum eſt. Nam quũ anima ſit ſpiritus vitalis, corpus ipſum vivificat, ſicut etiã alicubi ſapiẽs ille Solomo, de impijs quibuſdam & de aſtrorum cultoribus loquens, dixit: Luto vilior eſt vita ipſorum, quoniã ignorarunt eum, qui finxit eos, & efficacem animam inſpiravit eis, ac ſpiritũ vitalẽ eis adflavit. GENERALIS. Quicumq; conſcientiam ſuam pedibus proculcat, præſertim in doctrina fidei: non dignus eſt adpellari Chriſtianus. Ego vero Deum teſtẽ adpellans fateor, me & eiuſdem vobiſcum fuiſſe fidei, & eſſe; ex quo libros ſacros inſpexi: cuius ſcilicet es ipſe fidei, & in medium abs te producti divi patres. THEORIANVS. Si ſic credebas, & nunc credis; quare ſcribebas in epiſtola tua: Dicimus unam in Chriſto naturam? GENERALIS. Equidem reſpiciens ad illud exemplum ab homine ſumptum, quo ſancti patres uſi ſunt; homine inquã, ex anima corporeq; compoſito, quicq; poſt

γομένου μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὰς, ἐξ ὧν συνετέθη, φύσεις ἀσυγχύτους καὶ ἀτρέπτους φυλάττοντος, οὐκ ἐδόκουν, ὡς πολλάκις εἶπόν σοι, σφάλλεσθαι. ὑπελάμβανον δὲ καὶ τὸν μακάριον κύριλλον, μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένην λέγοντα, τοῦτο βούλεσθαι δηλοῦν. ἤκουον δὲ καὶ παρὰ πολλῶν, ὅτι οἱ ῥωμαῖοι δύο φύσεις κεχωρισμένας, ὡς ὁ νεστόριος, δογματίζουσι. καὶ διὰ τοῦτο σφοδρῶς ἀντιμαχόμενος τῆς μιᾶς φύσεως λέξεως, καὶ κατὰ τοῦ ΚΕΧΩΡΙΣΜΈΝΑΣ, τὸ, ΜΊΑΝ ἀνετιθέμεθα. κατὰ μέντοιγε τὴν νοῦν οὕτως ἐφρόνουν, καὶ οὕτω φρονῶ, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διετράνωσας, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς ἀποδείξεις ποιούμενος. νῦν οὖν εἰ ἔχεις ἄλλο κεφάλαιον, πρόσθες· καὶ περὶ ἐκείνου, εἰ δοκεῖ, ποιησόμεθα τὴν διάλεξιν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ἀναγνώσομεν λοιπὸν καὶ πάλιν ἐκ τῆς σῆς ἐπιστολῆς. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἄγε.

Ὡς οὖν ἀνεγινώσκομεν, ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἦν γεγραμμένον· ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου ἐννέα μηνῶν χρόνον, καὶ πέντε ἡμερῶν. εἶπεν ὁ Θεωριανὸς· πόθεν ἔχεις τοῦτο, ὅτι ἐννέα μῆνας, καὶ πέντε ἡμέρας ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς πανάγνου παρθένου; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἔχομεν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων, ὅτι τὰ πρωτότοκα παιδία ποιοῦσιν ἐν τῇ

μήτρᾳ

unionem esse natura dicitur una, & naturas, ex quibus est compositus, inconfusas & mutationis expertes retinet: minime mihi, ceu multoties tibi iam dixi, falli videbar. Praterea putabam, beatũ illum Cyrillũ, quum dicit unam naturã Sermonis incarnatam, hoc ipsum indicare velle. A pluribus audiebam denique, Romanos exemplo Nestorij duas naturas separatas statuere. quamobrem unius naturæ vocem vehementer impugnãtes, pro SEPARATIS naturis, VNAM reponebamus. Interim mente sic sentiebam, & sentio, quemadmodum ipse nobis declarasti per eas demonstrationes, quas ex divinis litteris contexebas. Itaque si nunc aliud caput habes, adijcito: ut etiam de illo, si videbitur, colloquamur. THEOR. Ergo rursus ex epistola tua legere pergemus. GENER. age vero.

Quum igitur legeremus, ad eum locum venimus, ubi scriptũ erat: Habitavit in utero virginis novem mensium & quinque dierum spatio. Dixit ergo THEORIANVS. Vnde quaso id habes, quod novem mensibus & quinque diebus habitaverit in castissima virginis utero? GENER. Accepimus à doctoribus nostris, primigenia quinque diebus

μήτρα τῶν ἑαυτῶν μητέρων ἐπέκεινα τῶν μὴ πρωτοτόκων, πέντε ἡμέρας. καὶ τοῦτο πιστοῦται ἀπὸ τοῦ σοφοῦ σολομῶντος, λέγοντος· ὠδὲ ἑαυτοῦ· δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν σώματι· τοῦτο βουλομένῳ δηλοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἐννέα μῆνας ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔλαβεν. ὡς πρωτότοκον σωὴ ὁ ἐμμανουὴλ, τὸν ἴσον αὐτοῖς χρόνον ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς πεποίηκεν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ὁ σολομὼν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἀριθμῶν τῶν ἑβραίων, δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ εἶπε παγεὶς ἐν σώματι. καὶ γὰρ οἱ μῆνες τῶν ἑβραίων μικρότεροί εἰσι τῶν ἡμετέρων μηνῶν. ἐκεῖνοι γὰρ τῇ σελήνῃ ἔχουσι μέτρον τῶν παρ' αὐτοῖς μηνῶν. τῇ γὰρ ἀρχῇ τῆς σελήνης ἔχουσιν ἀρχὴ τοῦ μηνὸς. καὶ τὸ τέλος πάλιν αὐτῆς, τέλος τοῦ μηνὸς αὐτῶν. οὐδέποτε ἢ ἡ σελήνη ἔχει ἡμέρας λ ἢ λα, ὡς ἔχουσιν οἱ μῆνες ἡμῶν. κατὰ γοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν μηνῶν τῶν ἑβραίων εἶπεν ὁ σολομών· δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν σώματι. ὁ γὰρ τῆς οἰκουμένης φωσὴρ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ τῶν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ ὡς τοῦ, πότε δεῖ τὴν τοῦ σωτῆρος γέννησιν ἑορτάζειν, σαφῶς ἀποδείκνυσιν, οὐ ἡ ἀρχὴ ἀπάλαι πατελάρχαι μὲν ὤδινον, ὡς φῆται ἢ ὡς ὕλεγον.

δίκαιοι

in matrum suarum alvo diutius existere, quam fetus non primigenios. atque huic opinioni fidē conciliant ex illo sapiente Solomone, de se ipso dicente: Decem mensiū spatio defixus in corpore fui: quibus verbis hoc indicare vult, quod non modo novem mēsibus in utero matris suæ fuerit, sed etiam decimi partē aliquā ceperit. Noster igitur Emmanuel, tamquā fetus primigenius, par tēporis spatiū in utero matris exegit. THEOR. Solomo Hebræorū more tēpora metiens, decē mensium spatio se in corpore defixum fuisse dicit. quippe mēses Hebræorū minores sunt nostris mensibus. Nam secundū lunā menses suos dimetiuntur, adcoq; lunæ principiū mēsis principiū faciūt; ac vicissim lunæ finem, mēsis sui finē. Numquā vero luna dies XXX vel XXXI, instar nostrorum mēsium habet. itaque iuxta numerum Hebræorū mēsium Solomo dixit: Decem mensium spatio defixus in corpore. Ceterum lumen illud orbis, Ioannes Chrysostomus, in oratione de nativitate domini nostri Iesu Christi, qua etiam clare demonstrat, quando natalis Servatoris celebrandus sit, cuius quidem orationis hoc est exordium: quæ olim patriarchæ parturiebant, prædicebant vates, iusti

Mēses Hebræi.

Chrysostomi locus.

δίκαιοι δὲ ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ταῦτα ἐξέβη, καὶ τέλος ἔλαβε σήμερον. πρὸς τὸ μέσον οὖν τοῦ
,, λόγου τούτον φησίν· ἐξ μῆνας ἐν γαστρὶ ἐχούσης
,, τὸν ἰωάννην τῆς ἐλισαβὲτ, ἡ μαρία ἤρξατο
,, συλλαμβάνειν. εἶτα μαθόντες, πότε ἤρξατο ἡ
,, μαρία συλλαμβάνειν, εἰσόμεθα καὶ πότε ἔτε-
,, κεν, ἐννέα μῆνας ἀριθμήσαντες ἐκ τῆς συλλή-
,, ψεως. οὐχὶ ἐννέα μῆνας, καὶ πέντε ἡμέ-
ρας. ὡς ἡ ἁγιωσύνη σου ἔγραψεν. Ο' ΚΑ-
ΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἡμεῖς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ χρυσοστόμου οὐκ ἔχομεν. πλὴν τοῦτο ῥᾶστον διορθωθῆναι. ἐάσωμεν οὖν, εἰ δοκεῖ, τοῦτο· καὶ ἴδωμεν τὰ ἑξῆς.

Ἀναγινώσκοντες οὖν τὸ ἑξῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἤλθομεν εἰς τὸ περὶ ἑορτῶν κεφάλαιον, ἐν ᾧ
,, ἔλεγε· πλὴν διὰ τὸ τὴν γένησιν καὶ τὸ βάπτισ-
,, μα ἐφάπαξ ἑορτάσαι, πολλὰς ἔχομεν μαρτυ-
,, ρίας. πρῶτον μὲν πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι οὕτως
,, ἑόρταζον, ἀρξάμεναι ἀπὸ τῶν ἀποστόλων. δεύ-
,, τερον δὲ λόγον, ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς λουκᾶς τοῦ-
,, το μαρτυρεῖ. διηγεῖται γὰρ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ ἱ-
,, λασμοῦ, ἥτις ἐστὶ τῷ μηνὶ τισρὸν τῇ δεκάτῃ,
,, ἥτις ἐστὶ σεπτεβρίου κζ, ἐν ᾗ εἰσῆλθεν ὁ ἀρχιε-
ρεὺς ζαχαρίας ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐθυμίασε, καὶ εἶδε τὴν ὅρασιν τοῦ ἀγγέλου. εἶπεν ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ δεκάτη τοῦ τισρὸν ἐστὶν ἡ κζ τοῦ σεπτεβρίου μηνός; Ο' ΚΑΘΟΛ. ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ.

Ο' ΘΕΩ-

videre desiderabant; ea nunc evenerunt, hodieq; consummata sunt: sub huius igitur orationis medium Chrysostomus ait. Quum Ioannem Elisabeta sextum iam mensem in utero gereret, Mariæ conceptio principium habuit. Hinc iam cognito cõceptionis Mariæ principio, novemq; mensibus à conceptione numeratis: quando pepererit, sciemus. Non menses novem & dies quinq; dicit, uti tua sanctitas scripsit. GENER. Nos orationem illam Chrysostomi nõ habemus. at enim hoc emendatu facillimum fuerit. itaq; missum id faciamus, & sequentia videamus.

Vlterius ergo legentes epistolam, ad caput de festis pervenimus, in quo hæc erant verba: Quod nativitatis & baptismi festum uno eodemq; die celebramus, id recte fieri multis testimonijs docemus. Primum omnes ecclesiæ sic factitabant, inde usq; ab apostolis. Altera ratio, quod evangelista Lucas id testatur. quippe commemorat, in festo propitiationis, quod est mensis Tisronis die X, hoc est XXVII Septembris: quo Zacharias pontifex templũ ingressus fuit, & suffitũ fecit, et angelum adspexit. Ad hæc THEOR. Vnde constat, ait, diem X mensis Tisronis, esse XXVII Septẽbris? GENER. Ex hebraico.

Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. πῶς ὁκ τοῦ ἑβραϊκοῦς καὶ μὴν οἱ τῶν ἑβραίων μῆνες ὁκ ἀκολουθοῦσι τοις ἡμετέροις μησὶν, οὔτε μὴν οἱ ἡμέτεροι τοῖς ἐκείνων. καὶ δῆλον ὁκ τοῦ πάσχα. διὰ γὰρ τοῦτο, ποτὲ μὲν μηνὶ μαρτίῳ, ποτὲ δὲ μηνὶ ἀπριλλίῳ τὸ πάσχα ἑορτάζομεν, ἐπειδὴ τῷ ἑβραϊκῷ ἀκολουθοῦμεν πάσχα. ἐκεῖνοι δὲ εὐθέως τοῦ παρ' αὐτοῖς πρώτου μηνὸς, ἤτοι τοῦ νισὰν, τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐξιαμένης, καθὼς ἡ τοῦ μωσέως νομοθεσία παραγγέλλεται. ὥστε ὁ παρ' αὐτοῖς πρῶτος μὴν, ποτὲ μὲν ὂν τῷ παρ' ἡμῖν μαρτίῳ λεγομένῳ μηνὶ, ποτὲ δὲ ὂν τῷ ἀπριλλίῳ ἐμπίπτει. καὶ λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης οἱ καθεξῆς μῆνες τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἀκολουθοῦσι· καὶ ὁ ζ μὴν αὐτῶν, καθ' ὃν ἡ ἑορτὴ τοῦ ἱλασμοῦ παρ' αὐτοῖς τελεῖται, ὁκ ἐμπίπτει ἀεὶ τῷ παρ' ἡμῖν σεπτεμβρίῳ· ἀλλ' ἀνάγκη ποτὲ μὲν περιλαμβάνειν αὐτὸν, ποτὲ δὲ ὑστερίζειν. πόθεν οὖν ἔχεις βεβαίως, ὅτι ἡ κζ σεπτεμβρίου, δεκάτη ἐστὶ τοῦ ἰσρὸν; Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. οὕτω παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. πῶς παρελάβετε; ἐγγράφως, ἢ ἀγράφως; Ο' ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἀγράφως. Ο' ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ὁκ τῶν ῥηθέντων πρὸ τῆς ἀνισότητος τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ τῶν παρ' ἑβραίοις μηνῶν, δῆλον ἐστὶν, ὅτι ὁκ οἶδας βεβαίως, εἰ ἔστιν ἡ δεκάτη τοῦ ἰσρὸν, κζ τοῦ σεπτεμβρίου.

ἀκολουθ.

THEORIANVS. qui nam ex hebraico? atqui menſes hebræorũ noſtris menſibus non reſpondent; nec ipſorũ menſibus, noſtri. quod ſane manifeſtũ eſt ex paſchate. propter illã enim cauſam aliquando Martio menſe, aliliquãdo Aprili paſcha celebramus: quũ illud Hebraicũ paſcha nõ ſequamur. At illi numquã à primi apud eos menſis, videlicet Niſanis, die XIIII recedunt, quemadmodum lex Moſaica præcipit. quo fit, ut qui primꝰ apud eos menſis eſt, nonnumquã in eum, qui apud nos Martius dicitur; nonnumquam in Aprilem incidat. ideoq; menſes ordine ceteri neceſſario ſequuntur eum, qui apud ipſos primus eſt: ac ſeptimus ipſorum menſis, quo feſtum propitiationis apud eos celebratur, nõ ſemper in Septembrem noſtrum incidit; ſed eſt neceſſe, nonnumquam ut anticipet, nonnumquam accedat tardius. Vndenam ergo certus es, diem XXVII Septembris eſſe Tiſronis X? GENER. Sic à maioribus noſtris accepimus. THEOR. Qui accepiſtis? per ſcripturam? an citra ſcripturã? GENER. contra ſcripturam. THEOR. Ex ijs, quæ dicta ſunt de inæqualitate noſtrorum & Hebræorum menſium, manifeſtum eſt, non te ſcire certo, an dies X Tiſronis ſit XXVII Se-

πτεβρίου. καὶ εἰ τοῦτο ἀγνοεῖς, οὐδὲ τὴν σύλληψιν ἰωάννου οἶδας. ἵνα κατὰ τὸν ϛ μῆνα ταύτης τὴν σύλληψιν εὑρήσῃς τοῦ κυρίου. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ἄλλην ἀσφάλειαν οὐκ ἔχω. πλὴν ἡ διόρθωσις τούτου γενήσεται, σὺν θεῷ, εἴγε διορθωθείη τὰ καιριώτερα. ἐγὼ γὰρ τὸν λόγον τοῦ θείου χρυσοστόμου, τὸν, πότε δεῖ τὴν ἑορτὴν τῆς χρι ϛοῦ γεννήσεως ἑορτάζειν, διαγορεύοντα: (οὗ μνείαν αὐτὸς ἀνωτέρω πεποίηκας) μέχρι τοῦ νῦν οὐχ ἑώρακα. ἀλλ' οὐδὲ ἤκουσα, ὅτι ἐστὶ λόγος τοῦ χρυσοστόμου περὶ τούτου. μᾶλλον δὲ τοῦ ἁγίου ἐπιφανίου τῆς κύπρου ἤκουον εἶναι λόγον περὶ τούτου. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνον εἶδον. λέγουσι γὰρ, ὅτι ὁ θεῖος ἐπιφάνιος, ἅτε ἐξ ἑβραίων ὢν, ἐκ τῆς τῶν ἑβραίων γραφῆς καὶ ἰωσήπου τοῦ χρονογράφου ἐβεβαίωσε, δεκεμβρίῳ κε τὴν γέννησιν ἑορτάζεσθαι τοῦ σωτῆρος. τούτῳ φασὶ συμφωνεῖν καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ τίτου ἀπὸ ἱερουσαλὴμ εἰς ῥώμην ἀχθεῖσας γραφὰς, ὅτε ταύτην αὐτὸς ἠχμαλώτευσεν. ἀλλ' οὐ πολὺς ἐμοὶ λόγος περὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας ἠθῶν, εἰ μόνον περὶ τὴν πίστιν ὁμοφρονήσωμεν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. τί δὲ περὶ τῆς τοῦ τρισαγίου ὕμνου προσθήκης; ἐάσομεν αὐτὴν ἀνεξέλεγκτον; ἐπειδὴ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου ἐμφέρεται, ὅπως τοῦτον τότε οἱ θεοφόροι πατέρες τὸν ὕμνον ἐξύμνησαν,

τῇ ἐκεί-

ptembris. quod quũ ignores, nec Ioãnis cõceptionẽ nosti: uti scil. eius mẽse sexto, reperire domini conceptionẽ possis. GENER. Equidẽ aliã certitudinẽ nõ habeo. corrigetur tamen hoc quoque, deo propitio, si quæ maioris momenti sunt, emendata fuerint. nã ego divi Chrysostomi orationẽ, qua docet, quando natalis Christi celebrãdus sit: (cuius ipse supra mentionẽ feciſti) hactenus nõ vidi. immo ne quidẽ audivi, aliquã Chrysostomi orationẽ eius argumẽti exstare. potiꝰ intellexerã, esse quamdã de hoc orationẽ sancti Epiphanij, Cypri episcopi, quã ipsã quoqꝫ nõ vidi. Aiũt enim divũ Epiphaniũ, q esset Hebræ natione, de litteris Hebræorũ, et annaliũ scriptore Iosepo adfirmasse, natalẽ Servatoris die XX Decẽb. celebrãdũ. Cũ eo cõsentire dicũt, et ea scripta, q Titꝰ Hierosolymis Romã deportaverit, quũ eã urbẽ caperet. Verũ nõ magnopere sollicitꝰ equidẽ fuero de festis, alijs qꝫ cõsuetudinibꝰ ecclesiæ, modo sentẽtijs de fide cõveniam. THEOR. Quidautẽ de illius hymni, quẽ Trisagiũ dicimus (q ter in eo Sãcti nomen repetatur) adpendice? Nũ illã inexaminatã relinquemꝰ? ut, quoniãin actis sãctæ ac universalis quartæ synhoditraditur, qua forma id tẽporis eũ isti divini patres, pnũciaverit,

Epiphanius Hebręus natione.

τῇ ἐκείνων ὑμνολογίᾳ ἀρκούμενοι; ἢ δεῖ καὶ περὶ ταύτης ἀνασκευὰς εἰπεῖν, καὶ δεῖξαι, ὅτι ἡ τοῦ κναφέως προσθήκη τῇ ἐκκλησίᾳ βδελυκτὴ ἐστὶ καὶ ἀπόβλητος; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. εὖ πεποίηκας ἀναμνήσας ἡμᾶς περὶ τοῦ τρισαγίου. εὑρίσκεις γὰρ χρήσεις τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, μόνῳ δοκούσας προσάπτειν τῷ υἱῷ τὸν τρισάγιον ὕμνον. καὶ πολλάκις ταύτας σκοπήσας κατ' ἐμαυτὸν, ἐν ἀμηχανίᾳ κατέστην πολλῇ. καί μοι δοκεῖ ἐκ τούτων ὁρμωμένους τῶν χρήσεων οὗτοι τὴν προσθήκην ταύτην πεποιηκότας πεποιηκέναι· καὶ διδάξαι ἡμᾶς, ὅταν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος τὸν θεῖον ᾄδωμεν ὕμνον, μηδεμίαν προσθήκην ποιεῖν· ὅταν δὲ ἐπὶ μόνου λέγομεν τοῦτον τοῦ υἱοῦ, προστιθέναι ποτὲ μὲν τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· ποτὲ δ' αὖ τὸ, Ἀναστὰς· ἢ τὸ, ἀναληφθεὶς· πρὸς τὸν καιρὸν τοῦ μυστηρίου ἁρμοδίως καὶ τὴν προσθήκην ποιούμενοι· τὸ, θεὸς: καὶ τὸ, ἰσχυρὸς: καὶ τὸ, ἀθάνατος: ἐπὶ μόνου τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ ἀναληφθέντος χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐκλαμβάνοντες. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. λοιπὸν, ὅταν μετὰ τῆς προσθήκης τοῦτον λέγητε τὸν ὕμνον, τρισάγιον καλεῖτε τὸν υἱόν; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ναὶ. καὶ γὰρ οὐ μόνον τρισάγιον, ἀλλὰ καὶ μυριάγιον ἐὰν καλῶμεν αὐτὸν, καλῶς ποιοῦμεν· καθὼς ὁ μέγας ἀθανάσιος ἐν

τῷ

*nos eorum in illo hymno pronuntiãdo forma contenti ſimus. an et hęic argumenta promẽda, probandumq́; ; *Fullonis iſtius adpendicem ab eccleſia pro abominabili & reiecula duci? GENER. Tu vero rectę, qui de Triſhagio nos admonueris. quippe magnorũ eccleſiæ doctorum auctoritates inveniuntur, qua ſoli filio hymnũ illum Trishagij adtribuere videntur. ac ſæpe mecum illas equidẽ conſiderans, admodum anxius hæſi: adeoq́; arbitror, eius adpendicis auctores, illis ꝓmotos auctoritatib⁹, eam feciſſe; nosq́; docuiſſe, quoties de ſancta trinitate divinum illum hymnũ canimus, nullã faciundã adpendicẽ: at quoties eũ de filio dumtaxat ꝓnuntiam⁹, interdũ quidẽ addendũ, Qui crucifixus es propter nos: interdũ vero, Qui reſuſcitatus es: vel illud, Qui adſumtus es ſurſũ: nimirũ ut ꝓ tẽpore myſterij, apta quoq; ſubijciatur adpẽdix: et illã vocẽ, De⁹; et alterã, Fortis; et tertiã, immortalis; de ſolo ꝓpter nos crucifixo, deq; mortuis ſuſcitato, & ſurſũ adsũpto Chriſto deo noſtro intelligamus. THEOR. Sequitur ergo, ut quũ ꝓnuntiatis hũc hymnũ cũ adpẽdice, filiũ ter ſanctũ adpelletis. GEN. vero. nã rectę facim⁹, eũ nõ modo ter ſanctũ, ſed millies ſanctũ adpellãtes: quẽadmodum*

*cognomẽ Alexandrini Epiſcopi de quo infrà Leõtius, & Harmenop.

,, ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκθῦσα, λόγον τὸν τοῦ πα-
,, τρὸς ἡμῶν, λόγον τὸν προαιώνιον θεὸν, λόγον τὸν
,, ἀΐδρεχον καὶ ἀίδιον, λόγον τὸν ὁμοούσιον τῆς ἀ-
,, χωρίτου τριάδ☉, λόγον τὸν σὺν πατρὶ καὶ ἁ-
,, γίῳ πνεύματι προσκυνέμενον, λόγον τὸν σύ-
,, θρονον τοῦ πατρὸς, λόγον τὸν ὑπὸ χερουβὶμ κα-
,, θήμενον, λόγον ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξο-
,, λογοῦσι λέγοντα· ἅγι☉, ἅγι☉, ἅγι☉ κύ-
ρι☉ σαβαὼθ. πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ
τῆς δόξης αὐτοῦ. Ὁρᾷς, ὅπως καὶ οὗτ☉ δο-
κεῖ μόνῳ τῷ ἡμῷ τὸν τρισάγιον ὕμνον προσαρ-
μόζειν; λέγων· ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξο-
λογοῦσι, λέγοντα· ἅγι☉, ἅγι☉, ἅγι☉, καὶ
τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖ☉ χρυσόστομ☉ εἰς
τ ὐλογημένον, οὗ ἡ ἀρχὴ· ἐκ θαυμάτων εἰς
,, θαύματα· τὰ αὐτὰ φησι· σήμερον, λέγων, ὁ
,, βασιλεὺς τῆς δόξης ἐπὶ γῆς προφητικῶς δο-
,, ξάζεται, καὶ κοινωνοὺς τῆς ἐπουρανίας ὠχίας
,, σὺν γηγενεῖς ἀναδείκνυσιν, ἵνα δείξῃ, ὅτι αὐ-
,, τὸς ἐστὶ κύρι☉ ἀμφοτέρων, ὡς ἑκατέρωθεν
,, συμφώνως ὑμνουμέν☉. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν
,, ἄνω τὼ ἐπὶ γῆς σωτηρίαν καταμιμούμενοι ἔ-
,, ψαλλον· ἅγι☉, ἅγι☉, ἅγι☉ κύρι☉ σα-
,, βαὼθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· οἱ
,, δὲ κάτω τῇ ἐπουρανίῳ εὐφροσύνῃ συμπανηγυ-
ρίζοντες, ἔκραζον· ὡσαννὰ τῷ ἡμῷ δαβίδ. ὁρᾷς,
ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι μεγάλοι τῆς ἐκκλησίας

φωστῆ-

ex te incarnatum peperisti; sermonẽ illum, qui patris est filius; sermonẽ, qui deus sæculis prior; sermonẽ, qui expers est principij, & æternus; sermonẽ, qui eiusdẽ est substantiæ cũ inseparabili trinitate; sermonẽ, qui cũ patre ac spiritu sancto adoratur; sermonẽ, qui cõsors est solij paterni; sermonẽ, qui Cherubis insidet; sermonẽ, quẽ illæ quadriformes bestiæ verbis hisce concelebrant; Sanctus, sanctus, sanctus dominus Sabaoth. Plenũ est cælũ & terra maiestate ipsi⁹. Viden' ut et ille soli filio ter sanctũ hymnũ adtribuere videatur? ait enim. Quem illæ quadriformes bestiæ verbis hisce concelebrant; Sanctus, sanctus, sanctus et cæt. Quin et divus ille Chrysostom. in oratione de benedicto, cuius initiũ, De miraculis in miracula: verbis his eadẽ dicit. Hodie rex maiestatis in terra sic cõcelebratur, uti vates descripsit; et lætitiæ cælestis participes terrigenas facit: ut ostendat amborũ se dominũ, qui utrimq; consona voce concelebretur. Propterea superi quidẽ illi salutẽ istã in terris indicantes canebãt: Sanctus, sanctus, sanctus domin⁹ Sabaoth, plena est universa terra maiestate ipsius: inferi vero cũ lætitiæ cælesti celebrationẽ suã cõiũgẽtes, clamabãt; Hosãna filio Davidis. Vides hæc tria magna

γομένου μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὰς, ἐξ ὧν συνετέθη, φύσεις ἀσυγχύτους καὶ ἀτρέπτους φυλάττοντος, οὐκ ἐδόκησω, ὡς πολλάκις εἶπόν σοι, σφάλλεσθαι. ὑπελάμβανον ἢ καὶ τὸν μακάριον κύριλλον, μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένην λέγοντα, τοῦτο βούλεσθαι δηλοῦν. ἤκουον ἢ καὶ ἀπὸ πολλῶν, ὅτι οἱ ῥωμαῖοι δύο φύσεις κεχωρισμένας, ὡς ὁ νεστόριος, δογματίζουσι. καὶ διὰ τοῦτο σφοδρῶς ἀνθιμαχόμενος τῆς μιᾶς φύσεως λέξεως, καὶ κατὰ τοῦ ΚΕΧΩΡΙΣΜΕΝΑΣ, τὸ, ΜΙΑΝ ἀνελήφθημεν. κατὰ μέντοι γε τὴν νοῦν οὕτως ἐφρόνουν, καὶ οὕτω φρονῶ, ὡς αὐτὸς ἡμῖν διετράνωσας, ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὰς ἀποδείξεις ποιούμενος. νῦν οὖν εἰ ἔχεις ἄλλο κεφάλαιον, φράσον· καὶ πρὸς ἐκεῖνο, εἰ δοκεῖ, ποιησόμεθα τὴν διάλεξιν. ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἀναγνώσομεν λοιπὸν καὶ πάλιν ἐκ τῆς σῆς ἐπιστολῆς. ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἄγε.

Ὡς οὖν ἀνεγνώσκομεν, ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ δὴ γεγραμμένον· ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παρθένου ἐνέα μησὶν χρόνον, καὶ πέντε ἡμερῶν. εἶπεν ὁ Θεώρμανος· πόθεν ἔχεις τοῦτο, ὅτι ἐνέα μησὶ, καὶ πέντε ἡμέρας ἐσκήνωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς παναγνου παρθένου; ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἔχομεν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων, ὅτι τὰ πρωτότοκα παιδία ποιοῦσιν ἐν τῇ μήτρᾳ

unionem esse naturæ dicitur una, & naturas, ex quibus est compositus, inconfusas & mutationis expertes retinet: minime mihi, ceu multoties tibi iam dixi, falli videbar. Præterea putabam, beatũ illum Cyrillũ, quum dicit unam naturã Sermonis incarnatam, hoc ipsum indicare velle. A pluribus audiebam denique, Romanos exemplo Nestorij duas naturas separatas statuere. quamobrem unius naturæ vocem vehementer impugnãtes, pro SEPARATIS naturis, VNAM reponebamus. Interim mente sic sentiebam, & sentio, quemadmodum ipse nobis declarasti per eas demonstrationes, quas ex divinis litteris contexebas. Itaque si nunc aliud caput habes, adijcito: ut etiam de illo, si videbitur, colloquamur. THEOR. Ergo rursus ex epistola tua legere pergemus. GENER. age vero.

Quum igitur legeremus, ad eum locum venimus, ubi scriptũ erat: Habitavit in utero virginis novem mensium & quinque dierum spatio. Dixit ergo THEORIANVS. Vnde quæso id habes, quod novem mensibus & quinque diebus habitaverit in castissima virginis utero? GENER. Accepimus à doctoribus nostris, primigenia quinque diebus

μήτρᾳ τῶν ἑαυτῶν μητέρων ἐπέκεινα τῶν μὴ πρωτοτόκων, πέντε ἡμέρας. καὶ τοῦτο πιστοῦνται ἀπὸ τοῦ σοφοῦ σολομῶντος, λέγοντος περὶ ,, ἑαυτοῦ· δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν σώματι· τοῦτο βουλομένῳ δηλοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἐννέα μῆνας ἦν ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔλαβεν. ὡς πρωτότοκον οὖν ὁ ἐμμανουὴλ, τὸν ἴσον αὐτοῖς χρόνον ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς πεποίηκεν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ὁ σολομὼν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἀριθμῶν τῶν ἑβραίων, δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ εἶπε παγεὶς ἐν σώματι. καὶ γὰρ οἱ μῆνες τῶν ἑβραίων μικρότεροί εἰσι τῶν ἡμετέρων μηνῶν. ἐκεῖνοι γὰρ τὴν σελήνην ἔχουσι μέτρον τῶν παρ' αὐτοῖς μηνῶν. τὴν γὰρ ἀρχὴν τῆς σελήνης ἔχουσιν ἀρχὴν τοῦ μηνὸς. καὶ τὸ τέλος πάλιν αὐτῆς, τέλος τοῦ μηνὸς αὐτῶν. οὐδέποτε δὲ ἡ σελήνη ἔχει ἡμέρας λ ἢ λα, ὡς ἔχουσιν οἱ μῆνες ἡμῶν. κατὰ γοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν μηνῶν τῶν ἑβραίων εἶπεν ὁ σολομὼν· δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ παγεὶς ἐν σώματι. ὁ δὲ τῆς οἰκουμένης φωστὴρ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶπταν ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ τῷ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, πότε δεῖ τὴν τοῦ σωτῆρος γέννησιν ἑορτάζειν, σαφῶς ἀποδείκνυσιν, οὗ ἡ ἀρχή· ἃ πάλαι πατριάρχαι μὲν ᾤδινον, προφῆται δὲ προὔλεγον.

δίκαιοι

in matrum suarum alvo diutius existere, quam fetus non primigenios. atque huic opinioni fidē conciliant ex illo sapiente Salomone, de se ipso dicente: Decem mensiū spatio defixus in corpore fui: quibus verbis hoc indicare vult, quod non modo novem mēsibus in utero matris suæ fuerit. sed etiam decimi partē aliquā ceperit. Noster igitur Emmanuel, tamquā fetus primigenius, par tēporis spatiū in utero matris exegit. THEOR. Solomo Hebræorū more tēpora metiens, decē mensium spatio se in corpore defixum fuisse dicit. quippe mēses Hebræorū minores sunt nostris mensibus. Nam secundū lunā menses suos dimetiuntur, adcoq; lunæ principiū mēsis principiū faciūt; ac vicissim lunæ finem, mēsis sui finē. Numquā vero luna dies XXX vel XXXI, instar nostrorum mēsium habet. itaque iuxta numerum Hebræorū mēsium Solomo dixit: Decem mensium spatio defixus in corpore. Ceterum lumen illud orbis, Ioannes Chrysostomus, in oratione de nativitate domini nostri Iesu Christi, qua etiam clare demonstrat, quando natalis Servatoris celebrandus sit, cuius quidem orationis hoc est exordium: quæ olim patriarchæ parturiebant, prædicebant vates, iusti

Mēses hebræi.

Chrysostomi locus.

δίκαιοι δὲ ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ταῦτα ἐξέβη, καὶ τέλος ἔλαβε σήμερον. πρὸς τὸ μέσον οὖν τοῦ
,, λόγου τούτου φησίν· ἓξ μῆνας ἐν γαστρὶ ἐχούσης
,, τὸν ἰωάννην τῆς ἐλισαβὲτ, ἡ μαρία ἤρξατο
,, συλλαμβάνειν. εἶτα μαθόντες, πότε ἤρξατο ἡ
,, μαρία συλλαμβάνειν, εἰσόμεθα καὶ πότε ἔτε-
,, κεν, ἐννέα μῆνας ἀριθμήσαντες ἐκ τῆς συλλή-
,, ψεως. οὐχὶ ἐννέα μῆνας, καὶ πέντε ἡμέ-
ρας. ὡς ἡ ἁγιωσύνη σου ἔγραψεν. Ὁ ΚΑ-
ΘΟΛΙΚῸΣ. ἡμεῖς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ χρυσοστόμου οὐκ ἔχομεν. πλὴν τοῦτο ῥᾶστον διορθωθῆναι. ἐάσωμεν οὖν, εἰ δοκεῖ, τοῦτο· καὶ ἴδωμεν τὰ ἑξῆς.

Ἀναγινώσκοντες οὖν τὸ ἑξῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἤλθομεν εἰς τὸ περὶ ἑορτῶν κεφάλαιον, ἐν ᾧ
,, ἔλεγε· πλὴν διὰ τὸ τὴν γένησιν καὶ τὸ βάπτισ-
,, μα ἐφάπαξ ἑορτάσαι, πολλὰς ἔχομεν μαρτυ-
,, ρίας. πρῶτον μὲν πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι οὕτως
,, ἑόρταζον, ἀρξάμεναι ἀπὸ τῶν ἀποστόλων. δεύ-
,, τερον δὲ λόγον, ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς λουκᾶς τοῦ-
,, το μαρτυρεῖ. διηγεῖται γὰρ ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ ἱ-
,, λασμοῦ, ἥτις ἐστὶ τῷ μηνὶ τισρὸν τῇ δεκάτῃ,
,, ἥτις ἐστὶ σεπτεβρίου κζ, ἐν ᾗ εἰσῆλθεν ὁ ἀρχιε-
ρεὺς ζαχαρίας ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐθυμίασε, καὶ εἶδε τὴν ὅρασιν τοῦ ἀγγέλου. εἶπεν ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ δεκάτη τοῦ τισρὸν ἐστὶν ἡ κζ τοῦ σεπτεβρίου μηνός; Ὁ ΚΑΘΟΛ. ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ.

Ὁ ΘΕΩ-

videre desiderabant; ea nunc evenerunt, hodieq; consummata sunt: sub huius igitur orationis medium Chrysostomus ait. Quum Ioannem Elisabeta sextum iam mensem in utero gereret, Mariæ conceptio principium habuit. Hinc iam cognito cõceptionis Mariæ principio, novemq; mensibus à conceptione numeratis: quando pepererit, sciemus. Non menses novem & dies quinq; dicit, uti tua sanctitas scripsit. GENER. Nos orationem illam Chrysostomi nõ habemus. at enim hoc emendatu facillimum fuerit. itaq; missum id faciamus, & sequentia videamus.

Vlterius ergo legentes epistolam, ad caput de festis pervenimus, in quo hæc erant verba: Quod nativitatis & baptismi festum uno eodemq; die celebramus, id rectè fieri multis testimonijs docemus. Primum omnes ecclesiæ sic factitabant, inde usq; ab apostolis. Altera ratio, quod evangelista Lucas id testatur. quippe commemorat, in festo propitiationis, quod est mensis Tisronis die X, hoc est XXVII Septembris: quo Zacharias pontifex templũ ingressus fuit, & suffitũ fecit, et angelum adspexit. Ad hæc THEOR. Vnde constat, ait, diem X mensis Tisronis, esse XXVII Septẽbris? GENER. Ex hebraico.

Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. πῶς ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦς καὶ μὴν οἱ τῶν ἑβραίων μῆνες οὐκ ἀκολουθοῦσι τοις ἡμετέροις μησὶν, οὔτε μὴν οἱ ἡμέτεροι τοῖς ἐκείνων. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ πάσχα. διὰ γὰρ τοῦτο, ποτὲ μὲν μηνὶ μαρτίῳ, ποτὲ δὲ μηνὶ ἀπριλλίῳ τὸ πάσχα ἑορτάζομεν, ἐπειδὴ τῷ ἑβραϊκῷ ἀκολουθοῦμεν πάσχα. ἐκεῖνοι δὲ οὐδέποτε τοῦ παρ' αὐτοῖς πρώτου μηνὸς, ἤτοι τοῦ νισὰν, τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης ἐξίστανται, καθὼς ἡ τοῦ μωσέως νομοθεσία παρακελεύεται. ὥστε ὁ παρ' αὐτοῖς πρῶτος μὴν, ποτὲ μὲν ἐν τῷ παρ' ἡμῖν μαρτίῳ λεγομένῳ μηνὶ, ποτὲ δὲ ἐν τῷ ἀπριλλίῳ ἐμπίπτει. καὶ λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης οἱ καθεξῆς μῆνες τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἀκολουθοῦσι· καὶ ὁ ζ μὴν αὐτῶν, καθ' ὃν ἡ ἑορτὴ τοῦ ἱλασμοῦ παρ' αὐτοῖς τελεῖται, οὐκ ἐμπίπτει ἀεὶ τῷ παρ' ἡμῖν σεπτεβρίῳ: ἀλλ' ἀνάγκη ποτὲ μὲν προλαμβάνειν αὐτὸν, ποτὲ δὲ ὑστερίζειν. πόθεν οὖν ἔχεις βεβαίως, ὅτι ἡ κζ σεπτεβρίου, δεκάτη ἐστὶ τοῦ τισρὸν; Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. οὕτω παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. πῶς παρελάβετε; ἐγγράφως, ἢ ἀγράφως; Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἀγράφως. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. ἐκ τῶν ῥηθέντων περὶ τῆς ἀνισότητος τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ τῶν παρ' ἑβραίοις μηνῶν, δῆλον ἐστὶν, ὅτι οὐκ οἶδας βεβαίως, εἰ ἔστιν ἡ δεκάτη τοῦ τισρὸν, κζ τοῦ σεπτεβρίου.

ἀκολουθ.

THEORIANVS. qui nam ex hebraico? atqui menses hebræorũ nostris mensibus non respondent; nec ipsorũ mensibus, nostri. quod sane manifestũ est ex paschate. propter illã enim causam aliquando Martio mense, aliquãdo Aprili pascha celebramus: quũ illud Hebraicũ pascha nõ sequamur. At illi numquã à primi apud eos mensis, videlicet Nisanis, die XIIII recedunt, quemadmodum lex Mosaica præcipit. quo fit, ut qui primᵘˢ apud eos mensis est, nonnumquã in eum, qui apud nos Martius dicitur; nonnumquam in Aprilem incidat. ideoq; menses ordine ceteri necessario sequuntur eum, qui apud ipsos primus est: ac septimus ipsorum mensis, quo festum propitiationis apud eos celebratur, nõ semper in Septembrem nostrum incidit; sed est necesse, nonnumquam ut anticipet, nonnumquam accedat tardius. Vndenam ergo certus es, diem XXVII Septembris, esse Tisronis X? GENER. Sic à maioribus nostris accepimus. THEOR. Qui accepistis? per scripturam? an citra scripturã? GENER. contra scripturam. THEOR. Ex ijs, quæ dicta sunt de inæqualitate nostrorum & Hebræorum mensium, manifestum est, non te scire certo, an dies X Tisronis sit XXVII Se-

πλεβείου. καὶ εἰ τοῦτο ἀγνοεῖς, οὐδὲ τὴν σύλληψιν ἰωαννου οἶδας. ἵνα κατὰ τὸν ς μῆνα ταύτης τὴν σύλληψιν εὕρησης τοῦ κυρίου. Ο ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἄλλως ἀσφάλειαν σὺκ ἔχω. πλὴν ἡ διόρθωσις τούτου γνήσεται, σὺν θεῷ, εἴγε διορθωθείη τὰ καιριώτερα. ἐγὼ γὰρ τὸν λόγον τῶν θείων χρυσοστόμων, τὸν, πότε δεῖ τὴν ἑορτὴν τῆς χριστοῦ γεννήσεως ἑορτάζειν, διαγορεύοντα: (ἃ μνείαν αὐτὸς αὐτοῦ πεποίηκας) μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐώρακα. ἀλλ' οὐδὲ ἤκουσα, ὅτι ἐστὶ λόγος τοῦ χρυσοστόμου περὶ τούτου. μᾶλλον γὰρ τοῦ ἁγίου ἐπιφανίου τῆς κύπρου ἤκουον εἶναι λόγον περὶ τούτου. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνον εἶδον. λέγουσι γὰρ, ὅτι ὁ θεῖος ἐπιφάνιος, ἅτε ἐξ ἑβραίων ὢν, ἐκ τῆς τῶν ἑβραίων γραφῆς καὶ ἰωσήπου τοῦ χρονογράφου ἐβεβαίωσε, δεκεμβρίῳ κε τὴν γέννησιν ἑορτάζεσθαι τοῦ σωτῆρος. τούτῳ φασὶ συμφωνεῖν καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ τίτου ἀπὸ ἱερουσαλὴμ εἰς ῥώμην ἀχθεῖσας γραφὰς, ὅτε ταύτην αὐτὸς ἠχμαλώτισεν. ἀλλ' οὐ πολὺς ἐμοὶ λόγος περὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας ἠθῶν, εἰ μόνον περὶ τὴν πίστιν ὁμοφρονήσωμεν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. τί γὰρ περὶ τῆς τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου προσθήκης; ἐάσομεν αὐτὴν ἀνεξέλεγκτον; ἐπειδὴ ἐν ταῖς πρακτικαῖς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου ἐμφέρεται, ὅπως τοῦτον τὸν τρόπον οἱ θεοφόροι πατέρες τὸν ὕμνον ἐξύμνησαν, τῇ ἐκεί-

*prembris. quod quũ ignores, nec Ioãnis cõceptionẽ nosti: uti scil. eius mẽse sexto, reperire domini conceptionẽ possis. GENER. Equidẽ aliã certitudinẽ nõ habeo. corrigetur tamen hoc quoque, deo propitio, si quæ maioris momenti sunt, emendata fuerint. nã ego divi Chrysostomi orationẽ, qua docet, quando natalis Christi celebrãdus sit: (cuius ipse supra mentionẽ feciſti) hactenus nõ vidi. immo ne quidẽ audivi, aliquã Chrysostomi orationẽ eius argumẽti exstare. potiꝰ intellexerã, esse quamdã de hoc orationẽ sancti Epiphanij, Cypri episcopi; quã ipsã quoqꝫ nõ vidi. Aiũt enim divũ Epiphaniũ, q esset Hebræꝰ natione, de litteris Hebræorũ, et annaliũ scriptore Iosepo adfirmasse, natalẽ Servatoris die XX Decẽb. celebrãdũ. Cũ eo cõsentire dicũt, et ea scripta, q̃ Titꝰ Hierosolymis Romã deportauerit, quũ eã urbẽ caperet. Verũ nõ magnopere sollicitꝰ equidẽ fuero de festis, alijs q̃, cõsuetudinibꝰ ecclesiæ, modo sentẽtijs de fide cõveniam*ꝰ*. THEOR. Quidautẽ de illius hymni, quẽ Trisagiũ dicimus (q̃ ter in eo Sancti nomen repetatur) adpendice? Nũ illã inexaminatã relinquemꝰ? ut, quoniãin actis sãctæ ac uniuersalis quartæ synhoditraditur, qua forma id tẽporis eũ isti divini patres, pnũciaverit,*

Epiphanius Hebręus natione.

τῇ ἐκείνων ὑμνολογίᾳ ἀρκούμενοι; ἢ δεῖ καὶ περὶ ταύτης ἀνασκευὰς εἰπεῖν, καὶ δεῖξαι, ὅτι ἡ τοῦ κναφέως προσθήκη τῇ ἐκκλησίᾳ βδελυκτὴ ἐστὶ καὶ ἀπόβλητος; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. εὖ πεποίηκας ἀναμνήσας ἡμᾶς περὶ τοῦ τρισαγίου. εὑρίσκεις γὰρ χρήσεις τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, μόνῳ δοκούσας προσάπτειν τῷ υἱῷ τὸν τρισάγιον ὕμνον. καὶ πολλάκις ταύτας σκοπήσας κατ' ἐμαυτὸν, ἐν ἀμηχανίᾳ κατέστην πολλῇ. καί μοι δοκεῖ ἐκ τούτων ὁρμωμένους τῶν χρήσεων οὐδὲ τὴν προσθήκην ταύτην πεποιηκότας πεποιηκέναι· καὶ διδάξαι ἡμᾶς, ὅταν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος τὸν θεῖον ᾄδωμεν ὕμνον, μηδεμίαν προσθήκην ποιεῖν· ὅταν δὲ ἐπὶ μόνου λέγομεν τοῦτον τοῦ υἱοῦ, προστιθέναι ποτὲ μὲν τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· ποτὲ δ' αὖ τὸ, Ἀναστὰς· ἢ τὸ, ἀναληφθεὶς· πρὸς τὸν καιρὸν τοῦ μυστηρίου ἁρμοδίως καὶ τὴν προσθήκην ποιούμενοι· τὸ, θεὸς: καὶ τὸ, ἰσχυρὸς: καὶ τὸ, ἀθάνατος: ἐπὶ μόνου τοῦ δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος, καὶ ἀναστάντος, καὶ ἀναληφθέντος χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐκλαμβάνοντες. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. λοιπὸν, ὅταν μετὰ τῆς προσθήκης τοῦτον λέγητε τὸν ὕμνον, τρισάγιον καλεῖτε τὸν υἱόν; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. ναί. καὶ γὰρ οὐ μόνον τρισάγιον, ἀλλὰ καὶ μυριάγιον ἐὰν καλῶμεν αὐτὸν, καλῶς ποιοῦμεν· καθὼς ὁ μέγας ἀθανάσιος ἐν

τῷ

*nos eorum in illo hymno pronuntiãdo forma contenti simus. an et heic argumenta promẽda, probandumq; ? *Fullonis istius adpendicem ab ecclesia pro abominabili & reiecula duci? GENER. Tu vero recte, qui de Trishagio nos admoneueris. quippe magnorũ ecclesiæ doctorum auctoritates inveniuntur, quæ soli filio hymnũ illum Trishagij adtribuere videntur. ac sæpe mecum illas equidẽ considerans, admodum anxius hæsi: adeoq; arbitror, eius adpendicis auctores, illis ꝓmotos auctoritatib⁹, eam feciſſe; nosq; docuisse, quoties de sancta trinitate divinum illum hymnũ canimus, nullã faciundã adpendicẽ: at quoties eũ de filio dumtaxat ꝓnuntiam⁹, interdũ quidẽ addendũ, Qui crucifixus es propter nos: interdũ vero, Qui resuscitatus es: vel illud, Qui adsumtus es sursũ: nimirũ ut ꝓ tẽpore mysterij, apta quoq; subiiciatur adpẽdix: et illã vocẽ, De⁹; et alterã, Fortis; et tertiã, immortalis; de solo ꝓpter nos crucifixo, deq; mortuis suscitato, & sursũ adsũpto Christo deo nostro intelligamus. THEOR. Sequitur ergo, ut quũ ꝓnuntiatis hũc hymnũ cũ adpẽdice. filiũ ter sanctũ adpelletis. GEN. vero. nã recte facim⁹, eũ nõ modo ter sanctũ, sed millies sanctũ adpellãtes: quẽadmodum*

* cognomẽ Alexandrini Episcopi de quo infrà Leõtius, & Harmenop.

τῷ περὶ σαρκώσεως καὶ τριάδος λόγῳ φησίν· οὐ τρὶς μόνον ἅγιος, ἀλλ' ἀορίστως καὶ ἀπειράκις ἅγιος, καὶ ὑπεράγιος. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. τὸν δὲ πατέρα, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ λέγετε τρισαγίους; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. οὔ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. καὶ πόθεν ἡ ἀποκλήρωσις, τοῦ τῷ υἱῷ μόνον προσαρμόζειν τὸν θεῖον τοῦτον ὕμνον, ἢ τῇ ὅλῃ τριάδι: τῷ πατρὶ δὲ μόνῳ, ἢ τῷ ἁγίῳ πνεύματι μόνῳ οὔ; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. ἐκ τῶν ἁγίων ἐδιδάχθημεν τοῦτο. εὐθὺς ὁ μέγας ἀθανάσιος ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι περὶ τῆς σαρκώσεως καὶ τριάδος λόγῳ, τοιάδε φησίν· εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχον εἶδος, οὔτε κάλλος. ἢν γὰρ αὐτὸν πρὸ τούτου θεωρήσας ἐν τῇ θεϊκῇ καὶ ἐνδόξῳ μορφῇ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου ὅτε τὰ σεραφὶμ ἐδοξολόγουν αὐτὸν, λέγοντα· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαὼθ. καὶ μετὰ ταῦτα ὁρᾷ αὐτὸν μορφὴν δούλου λαβόντα, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον. ὁρᾷς, πῶς μόνῳ τῷ υἱῷ δοκεῖ προσάπτειν τὸν τρισάγιον ὕμνον ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ; ὅτε φησὶ, τὰ σεραφὶμ ἐδοξολόγουν αὐτὸν, λέγοντα· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαὼθ. καὶ μετὰ ταῦτα ὁρᾷ αὐτὸν μορφὴν δούλου λαβόντα, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον. ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἅγιος ἐπιφάνιος ἐν τῷ εἰς τὴν ἁγίαν θεοτόκον λόγῳ τὰ ὅμοια φάσκων, φησίν· ἡ μακαρία ἐν γυναιξὶν, ἡ τὸν λόγον

ἐκ σοῦ

magnus ille Athanasius in oratione de carnis adsumtione trinitatéq; loquitur: Nõ ter modo sanctus, inquiens, sed infinite sanctus, & omnẽ supra sanctitatẽ positus. THEOR. Patrẽ vero, sanctumve spiritũ, ter sanctos nõ dicitis? GENER. Non. THEOR. Et unde profecta est ista hac distributio, ut vel soli filio hymnus hic tribuatur, vel toti trinitati: non autem vel patri soli, vel soli spiritui sancto? GENER. Sic à sanctis hominib. edocti sum⁹. Nec longe abiverimus. Magnus ille Athanasius in oratione de carnis adsumptione ac trinitate, cui⁹ supra mentio facta est, huiusmodi pfert: Vidim⁹ eũ, nec speciẽ, nec pulchritudinẽ habebat. Nã antea viderat eũ in divina glorioſaq; forma, ſedentẽ in alto ſublimiq; ſolio; quũ Seraphi maieſtatẽ ei⁹ verbis hiſce cõcelebrabãt: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth. poſtea vero videt eũ adſumpta ſervi forma, ſimilẽ hominibus factũ. Videſne divinũ hũc virũ ſoli filio videri terſanctũ iſtũ hymnũ adtribuere? Quũ, inquit, Seraphi maieſtatẽ ei⁹ verbis hiſce cõcelebrabant: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth. poſtea vero videt eũ adſumpta ſervi forma, ſimilẽ hominibus factũ. Quin et S. Epiphani⁹ in oratione de sãcta despera, ſimilia dicens: Beata, inqt, inter mulieres q̃ ſermonẽ

,, ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα, λόγον τὸν τοῦ πα-
,, τρὸς υἱὸν, λόγον τὸν προαιώνιον θεὸν, λόγον τὸν
,, ἄναρχον καὶ ἀΐδιον, λόγον τὸν ὁμοούσιον τῆς ἀ-
,, χωρίστου τριάδος, λόγον τὸν σὺν πατρὶ καὶ ἁ-
,, γίῳ πνεύματι προσκυνούμενον, λόγον τὸν σύν-
,, θρονον τοῦ πατρὸς, λόγον τὸν ἐπὶ χερουβὶμ κα-
,, θήμενον, λόγον ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξο-
,, λογοῦσι λέγοντα· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύ-
ριος σαβαὼθ. πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ
τῆς δόξης αὐτοῦ. Ὁρᾷς, ὅπως καὶ οὗτος δο-
κεῖ μόνῳ τῷ υἱῷ τὸν τρισάγιον ὕμνον προσαρ-
μόζειν; λέγων· ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξο-
λογοῦσι, λέγοντα· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, καὶ
τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος χρυσόστομος εἰς
τὴν εὐλογημένον, οὗ ἡ ἀρχὴ· ἐκ θαυμάτων εἰς
,, θαύματα· τὰ αὐτὰ φησὶ: σήμερον, λέγων, ὁ
,, βασιλεὺς τῆς δόξης ἐπὶ γῆς προφητικῶς δο-
,, ξάζεται, καὶ κοινωνοὺς τῆς ἐπουρανίου εὐωχίας
,, τοὺς γηγενεῖς ἀναδείκνυσιν, ἵνα δείξῃ, ὅτι αὐ-
,, τὸς ἐστὶ κύριος ἀμφοτέρων, ὡς ἑκατέρωθεν
,, συμφώνως ἀνυμνούμενος. διὰ τοῦτο οἱ μὲν
,, ἄνω τὴν ἐπὶ γῆς σωτηρίαν καταμηνύοντες ἔ-
,, ψαλλον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σα-
,, βαὼθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· οἱ
,, δὲ κάτω τῇ ἐπουρανίῳ εὐφροσύνῃ συμπανηγυ-
ρίζοντες, ἔκραζον· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ δαβίδ. ὁρᾷς,
ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι μεγάλοι τῆς ἐκκλησίας

φωστῆ-

ex te incarnatum peperisti; sermonẽ illum, qui patris est filius; sermonẽ, qui deus sæculis prior; sermonẽ, qui expers est principij, & æternus; sermonẽ, qui eiusdẽ est substantiæ cũ inseparabili trinitate; sermonẽ, qui cũ patre ac spiritu sancto adoratur; sermonẽ, qui cõsors est solij paterni; sermonẽ, qui Cherubis insidet; sermonẽ, quẽ illæ quadriformes bestiæ verbis hisce concelebrant; Sanctus, sanctus, sanctus dominus Sabaoth. Plenũ est cælũ & terra maiestate ipsi⁹. Videñ ut et ille soli filio tersanctũ hymnũ adtribuere videatur? ait enim. Quem illæ quadriformes bestiæ verbis hisce concelebrant; Sanctus, sanctus, sanctus et cæt. Quin et divus ille Chrysostom. in oratione de benedicto, cuius initiũ, De miraculis in miracula: verbis his eadẽ dicit. Hodie rex maiestatis in terra sic cõcelebratur, uti vates descripsit; et lætitiæ cælestis participes terrigenas facit: ut ostendat amborũ se dominũ, qui utrimq; consona voce concelebretur. Propterea superi quidẽ illi salutẽ istã in terris indicantes canebãt: Sanctus, sanctus, sanctus domin⁹ Sabaoth, plena est universa terra maiestate ipsius: inferi vero cũ lætitiæ cælesti celebrationẽ suãcõiũgẽtes, clamabãt; Hosãna filio Davidis. Vides hæc tria magna

φωςῆρες τῷ υἱῷ μόνῳ δοκοῦσι προσάπτειν τὴν τρισάγιον ὕμνον; Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. ὀρθῶς εἴρηκας, ὅτι δοκοῦσιν. οὐ γὰρ προσάπτουσιν, ἀλλὰ δοκοῦσι προσάπτειν. δοκοῦσι δὲ, τίσι; τοῖς μὴ εἰς τὸ βάθος εἰσδύναι δυναμένοις τοῦ νοὸς τῶν μεγάλων ταύτων καὶ θείων ἀνδρῶν. ὅτε τὰ σεραφὶμ ἐδοξολόγουν αὐτὸν, φησὶν ὁ μέγας ἀθανάσιος· ἀλλ' οὐκ εἶπε, μόνον ἐδοξολόγουν χωρὶς τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εἰ γὰρ τὴν ὅλην ἐδοξολόγουν τριάδα, ἐξ ἀνάγκης δηλονότι καὶ τὸν υἱὸν ἐδοξολόγουν. καλῶς οὖν εἶπεν ὁ πατὴρ, ὅτε τὰ σεραφὶμ ἐδοξολόγουν αὐτὸν. οὕτω νοήσεις καὶ τὸν ἅγιον ἐπιφάνιον, καὶ τὸν θεῖον χρυσόστομον, καὶ ἄλλους τῶν ἁγίων, ὅσους ἂν εὕρῃς τοιαῦτα γράφοντας. σαφὲς δ' ἂν εἴη, ὃ λέγει, καὶ ἐπὶ παραδείγματι τοῦτον τὸν τρόπον. γυνή τις, οὐ τῶν ἐκ γένους καταγομένων βασιλικοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν, ἔσχε θυγατέρα ὡραιοτάτην, κάλλει, καὶ σωφροσύνῃ, καὶ φρονήσει πάσας τὰς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γυναῖκας ὑπερνικῶσαν. ταύτην βασιλεὺς ἰδὼν πάσας ἔχουσαν τὰς τῶν γυναικῶν ἀρετὰς ἀκιβδήλους καὶ καθαρὰς, ἔλαβεν αὐτὴν ἑαυτῷ εἰς γυναῖκα καὶ στέφει βασιλικῷ, ὡς εἰκὸς, ἐταινίωσεν. ἐνστάντος δὲ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν πᾶσα ἡ πόλις
εὐφημισμὸν τὸν ἐφισμὸν ἀναπέμπει τοῖς βασιλεῦσιν,

εἶπε

ecclesiæ lumina videri filio solis tersanctũ illum hymnum adtribuere? THEOR. Bene dictum abs te, videri. non enim adtribuunt, sed adtribuere videntur. videntur autẽ, sed quibus obsecro? qui penetrare ad profunditatẽ sententiæ magnorũ istorũ divinorumq; hominũ nequeunt. Quum Seraphi maiestatẽ eius concelebrabãt, inquit eximius ille Athanasius: sed non ait, Solum concelebrabãt, absq; patre ac spiritu sancto. quippe si totam trinitatẽ concelebrabant, necessario scil. cõcelebrabãt & filiũ. quapropter recte dixit Athanasius, Quum Seraphi eũ concelebrabant. Sic & sanctũ Epiphaniũ & divũ illũ Chrysostomum, & ceteros sanctos homines, quoscumq; talia scribentes repereris, intelliges. Fuerit autẽ res tota perspicua per exemplum, hoc modo. Mulier quædam, non regio prognata genere, immo nec illustri quidem admodum, filiam venustissimam habuit; forma, pudicia, prudentia mulieres eius temporis universas superantem. Eam videns imperator omnibus præditam femineis virtutibus, ac sinceris quidem, minimeq; fucatis; uxorem sibi accepit, & imperatoria, pro more, corona redimivit. Adpetente vero tẽpore, quo urbs universa faustis vocibus Augustis

εἰπέ|ις τῇ μητρὶ τῆς βασιλίσσης. ἐλθὲ, ἵνα ἀκούσῃς τοῦ πάσης δ᾽ φημουμένου τ᾽ πόλεως θυγατέρα. καὶ ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ ἁρπάσας τὸν λόγον, εἶπεν· ἔγνων, ὃ βούλῃ εἰπεῖν. ἐπεὶ ὁ δ᾽φημισμὸς κοινός ἐστι τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, καλῶς δ᾽ωὰτά|ις εἰπεῖν, ὅτι τὸν πατέρα δοξολογοῦσιν, οἱ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πᾶσα γὰ πάντε καὶ ἅμα, καὶ χωρὶς ἐκφωνέμενα ἀληθεύει, ἄνθ᾽ τῆς τοῦ μόνου προσθήκης λεγόμενα. Ο᾽ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἀπήλαξας πραγμάτων ἡμᾶς, ἀγλώσσατε δέσποτα. οὐκ ἄρα μόνον τῷ υἱῷ ἥδε τὰ σεραφὶμ τὸν τρισάγιον ὕμνον, ἀλλὰ τῇ ὅλῃ τριάδι. καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ προσθεῖναι τὸ, Ο᾽ σταυρωθεὶς ἢ ἄλλῳ τινὰ προσθήκῃ. ἔστι γὰ καὶ ἄλλως ἀποδεῖξαι, ὅτι οὐκ ἐπὶ μόνου τοῦ υἱοῦ τὸν τρισάγιον ὕμνον ὁ μέγας δ᾽πιφάνι@ ἐξελάβετο, ἐξ αὐτῆς τῆς προτεθείσης αὐτῷ χρήσεως. φησὶ γὰρ λόγον τὸν σώθρονον τ᾽ πατρὸς, λόγον τὸν ἐπὶ τῶν χερουβὶμ καθήμενον. οὐκ ἐσήμανε μόνον τὸν υἱὸν ἐπὶ τῶν χερουβὶμ καθῆσθαι, ἀλλὰ τ᾽ πατρὸς καὶ τ᾽ πνεύματ@. σώθρονον γὰρ τ᾽ πατρὸς προεῖπεν αὐτὸν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς δοξολογίας δεῖ νοεῖν. κοινὸν τὸ καθῆσθαι, κοινὴ ἡ δοξολογία. συμβάλλεται δὲ ἡμῖν οὐ μικρῶς πρὸς τὸν προκείμενον νοῦν, καὶ ὁ πρὸς τῷ τέλει τῶν πράξεων ὁ θαυμελισὴς ἀναγράφει λουκᾶς.

acclamare cõsuevit: quidã matri Augustæ. Veni, ait, ut filiam tuam ab urbe tota faustis excipi acclamationib. audias. Tũ GENER. interrupto Theoriani sermone: Intelligo, inquit, quid dicere velis. quando illæc acclamatio fausta, cõmunis est Augusto cum Augusta; rectè quis dicere potest, quod qui filiũ, patrem quoq; cõcelebrent, & spiritũ sanctũ Hæc enim omnia tam simul, quã seorsum enuntiata, vera sunt: modo Solius vox non adijciatur. THEOR. Liberasti nos molestia, sanctissime domine. nimirũ sequitur, Seraphos non filio dumtaxat hymnum illũ tersanctum cecinisse: sed universæ trinitati. Propterea non addendum est illud, Qui crucifixus est: nec alia quapiã adpẽdix. Quamquam & aliunde probari potest, magnũ illum Epiphanium non de solo filio tersanctũ hymnum intellexisse; idq; de verbis dicti eius, antea positis. Aut enim: Sermonẽ, qui consors est soliy paterni; sermonẽ, qui Cherubis insidet. Certe non hoc vult, solum filiũ Cherubis insidere, sine patre ac spiritu sancto. nã antea soliy paterni consortem dixit. idem de concelebratione maiestatis intelligendũ. Cõmunis est sessio, cõmunis celebratio. Nec parũ nobis ad hũc sensũ et illud cõfert, q in a-

λουκᾶς. φησὶ γὰρ, εἰπόντος τοῦ παύλου ῥῆμα
" ἐν· ὅτι καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ
" ἡσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,
" λέγον· πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἶπον:
" ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνιῆτε· καὶ βλέπον-
" τες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἰδῆτε. καὶ τὰ ἑξῆς. τί
οὖν; μόνον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἴπωμεν κα-
θῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρ-
μένου, τῷ προφήτῃ ἡσαΐᾳ διακελευόμενον·
πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν, καὶ τὰ ἑξῆς; ἐπειδὴ
ὁ θεῖος παῦλος τοῦ ἁγίου πνεύματος μέμ-
νηται μόνου; ἢ καὶ τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν; Ὁ
ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. λέλυται τοῦτο, καὶ πλέον
περὶ τούτου οὐ χρὴ λέγειν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑ-
ΝῸΣ. ἴδωμεν λοιπὸν, τί ἔγραψας ἐν τῇ ἐπι-
στολῇ σου περὶ τοῦ μύρου. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ.
εὖ λέγεις. γενέσθω.

Καὶ ἀναγνόντες τὸ περὶ τοῦ μύρου κεφά-
λαιον, εὕρομεν οὕτως. πάλιν διηγόρευεν ἡ
γραφὴ ἀπὸ τῶν ἐλαιῶν τῶν λαχάνων, ὅπερ
σήσαμον ὀνομάζουσι, γίνεσθαι τὸ μύρον ἡμῶν·
καὶ οὐχὶ ἀπὸ δένδρων ἐλαιῶν. καὶ τοῦτο ἐν
ἀληθείᾳ ἐστὶν. ἔστι δὲ ἡ αἰτία τοιαύτη, ὅτι εἰς τὴν
χώραν τῶν ἀρμενίων οὐκ εἰσὶν ἐλαιῶνες, διὰ
τὸ ψυχρὸν τῆς χώρας τοῦ ἀέρος· καὶ ἀ-
νάγκη πρόκειται, τὸ ἔλαιον ἐκεῖνο, ὅπερ εὑ-
ρίσκεται εἰς τὴν χώραν, εἰς χρῆσιν τοῦ
μύρου

tis Evangelista Lucas in extremo scribit. Ait enim, Paulũ hoc verbũ protulisse: Recte spiritus sanctus per Esaiam vatem loquutus est ad patres nostros hisce verbis: Vade ad populum hunc, & dicito: Auribus audietis, & non intelligetis: videntes videbitis, & nõ perspicietis. et cæt. Quid ergo? solumne spiritum sanctum dicemus in alto sublimiq; solio considentem, Esaiæ vati præcipere: Vade ad populum hunc, & cetera, quoniam divus Paulus sancti dumtaxat spiritus meminit? an patrem quoque, cum filio? GENERALIS. Hoc iam solutum est, nec quidquam dicendum amplius. THEORIANVS. Deinceps videamus, quid in epistola tua de unguento perscripseris. GENER. recte dicis: fiat.

Itaque caput de unguento legentes, hæc scripta reperimus. Rursum præcepit ipsa scriptura, ut ex ijs oleis holerum, quæ sesanum vocant, unguentum nostrum conficiatur, non ex olivarum arboribus. atque hoc reapse verum est. Causa rei est hæc, quod in Armeniorum regione non sunt oliveta propter aeris in ea regione frigus. itaq; necessitas ipsa flagitat, ut oleũ illud, qꝑ in ipsa regione reperitur, ad usum unguẽti adhibeatur.

μύρου λαμβάνειν, καὶ οὐ συνεῖδον σφάλμα πνευματικὸν ἐν τούτῳ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. θαυμάζω δέσποτα, πῶς τοῦτο γέγραφας πρὸς βασιλέα. ὁρῶ γὰρ πλείστους ἐλαιῶνας ὧδε, καὶ ἔλαιον ἱκανόν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. ἀλλ' εἰς τὴν ἐνδοτάτην ἀνατολὴν ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ μύρου, ὅπου ἐλαιῶνες οὐκ εἰσὶ· κἀκεῖθεν παραλαβόντες ἡμεῖς φυλάττομεν ὃ παρελαβομεν μέχρι τοῦ νῦν.

Εἶτα ἀναγνόντες τὸ ἑξῆς τοῦ κεφαλαίου τούτου, εὕρομεν οὕτως· ὥσπερ γὰρ τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ὁ οἶνος ἐστὶν ὕλη, καὶ οἵας ἐστὶ χροιᾶς, ἀποδεκτέος ἐστὶ, κἂν μέλας, κἂν ἐρυθρός ἐστι, κἂν λευκὸς· ἐπειδὴ ἡ λειτουργία ἁγιάζει αὐτὸν καὶ γίνεται αἷμα χριστοῦ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ'Σ. τὸ παράδειγμά σου οὐκ ἔστι προσφυὲς. οὐ γὰρ περὶ χρωμάτων ἡμῖν ὁ λογος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἤτοι τῆς ὕλης. οἶδας γὰρ, ὅτι ἐκ διαφόρων δένδρων γίνεται οἶνος. γίνεται γὰρ ἐκ μήλων, καὶ κερασίων, καὶ ἄλλων φυτῶν, καὶ δὴ βοτάνων· ἀλλ' οὐ προσάγεται εἰς θυσίαν, ἀλλ' ἢ μόνον ὁ ἐκ τῆς ἀμπέλου. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου. γίνεται γὰρ ἔλαιον ἔκ τε δάφνης, καὶ σχίνου, καὶ ἄλλων πολλῶν: ἀλλὰ τὸ τῆς ἐλαίας προεκρίθη παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων. καὶ ἔξεστι τοῦτο μαθεῖν τῷ βουλομένῳ παντὶ, ἀπότε τοῦ ἁγίου διονυσίου τοῦ ἀρεοπαγίτου, καὶ

ἄλλων

qua in re nullum ego ſpirituale delictum video. THEORIANVS. Miror domine, cur ad imperatorem hoc perſcripſeris. nam plurima heic oliveta video, & quidem olei ſatis. GENERALIS. Verum iſta unguenti confectio principium habuit ad orientis plagam intimam, ubi nulla ſunt oliveta: indeq; nos acceptam ſervamus hactenus.

Deinde capitis eiuſdem parte proxima perlecta, ſic ſcriptum invenimus. Sicut vinũ ſanguinis Chriſti materies eſt, & cuiuſcumq; ſit coloris, recipi debet; ſive nigrũ, ſive rubrum, ſive album vinum fuerit: quoniam per miniſterium ſanctificatur, & Chriſti ſit ſanguis. THEOR. Exemplum hoc tuum parum ad ipſam rem quadrat. non enim de coloribus nobis eſt quæſtio; ſed de ſubiecto, ſive materie. Noſti enim, diverſis ex arboribus vinum fieri. Nam ex pomis, & ceraſis, et alijs fructibus, & herbis quoque conficitur: ſed ad hoc ſacrificium non adhibetur, niſi dumtaxat ex vite factum. Sic & de oleo. ſit ex lauro, iunco odorato, & alijs multis oleũ: ſed à ſanctis patribus oleum olivæ ceteris eſt prælatum. atq; hoc cuilibet cognoſcere licet, tam ex ſancto illo Dionyſio Areopagita, quã

ἄλλων ἁγίων οὐκ ὀλίγων. οὐ χεῖρον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος κατασκευάσαι, ὅτι τὸ ἔλαιον ἁπλῶς λεγόμενον, τὸ ἐξ ἐλαίας δηλοῖ. ἡνίκα δὲ δαφνέλαιον, ἢ σχινέλαιον, ἢ σησαμέλαιον, καὶ τὰ τοιαῦτα ..... ὥσπερ γὰρ ὅταν εἴπω ναῦς, νοεῖται ἡ ἐκ ξύλων, καὶ ἥλων, καὶ πίσσης ναῦς, δι' ἧς πλέομεν, οὐ μὴν νοεῖται ἡ ἐκ λίθων ναῦς· ἂν δὲ τὴν ἐκ λίθων ναῦν σημῆναι θελήσωμεν, προστιθέαμεν τὸ, λιθίνην· ἄνευ δὲ τῆς προσθήκης ταύτης οὐκ ἄν ποτε νοηθείη ἐκ μόνου τοῦ ναῦς ὀνόματος ἡ λιθίνη ναῦς· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου, καὶ σησαμελαίου. ἔλαιον οὖν χωρὶς προσθήκης λέγοντες, τὸ ἐξ ἐλαίας δηλονότι διασημαίνουσιν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. καὶ τοῦτο ῥᾶστον ἐστὶ διορθωθῆναι.

περὶ τῆς ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας στάσεως.

Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ἤρξαντο οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ ψάλλειν τοῦ ἑσπερινοῦ τὴν ἀκολουθίαν ἔξω τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὴν αὐτῶν συνήθειαν. καὶ φησὶν ὁ Θεωριανὸς. ἵνα τί ἵστανται ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ὅταν ψάλωσιν οἱ ἱερεῖς σου; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ. γέγραπται, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ὁμοίως γέγραπται· ἰδοὺ δὴ εὐλογεῖτε τὸν κύριον πάντες οἱ δοῦλοι κυρίου, οἱ ἐστῶτες ἐν οἴκῳ κυρίου. καὶ πάλιν· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν. καὶ μυρία τοιαῦτα. ἀλλ' ἐρωτῶ, πόθεν

τοῦτο

alijs ſanctis hominibus non paucis. Nec minoris eſt momenti argumentum, quod ex ipſo nomine contexitur. quippe ſi ſimpliciter oleum dicatur, ex oliua factũ intelligitur. at quũ laurinũ, vel iunceum, vel ſeſaminũ, et huiuſmodi alia ..... Quẽadmodũ enim, ſi navim dicam, facta de lignis, clavis, & pice navis intelligitur, qua navigamus, non navis lapidea; ſed ſi navim lapideã ſignificare velimus, lapideam adijcimus; abſq; qua adpendice numquam ex ſola navis appellatione, lignea navis intelligetur: eodem modo ſtatuendũ de oleo, & oleo ſeſamino. Quapropter oleum abſq; adpẽdice dicentes, ex oliva factum ſignificant. GENER. Hoc quoque correctu facillimum fuerit.

De ſtatione intra eccleſiam.

His ita dictis, ſacerdotes eius pſallere cepe runt hymni verſpertini ſeriem extra eccleſiam, de more ipſorum. Et THEOR. Cur extra eccleſiam ſacerdotes tui ſtant, ait, quum pſallunt? GENERALIS. Scriptum eſt: In omni loco dominij eius. THEORIANVS. Similiter ſcriptum eſt: En celebrate dominum omnes ſervi domini, ſtantes in domo domini. Et rurſus: In eccleſijs deum celebrate. & alia ſunt infinita eiuſmodi. Sed interrogo, unde

τοῦτο παρελάβετε; Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚῸΣ. οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν, οἱ τὴν ἀκολουθίαν τὴν ἐκκλησϊαστικὴν καὶ τὴν τάξιν ἡμῖν παραδεδωκότες, μόνην τὴν θείαν λειτουργίαν ἔνδον τοῦ θείου ναοῦ ἐπιτελεῖν διωρίσαντο, μόνου τοῦ ἱερέως εἰσϊόντος εἰς αὐτὸν· τοῦ λαοῦ παντὸς ἔξω ἱσταμένου. τὴν δ' ἄλλην πᾶσαν ἀκολουθίαν, ἔξω γίνεσθαι τοῦ θείου ναοῦ καὶ τοῦτο εὐλόγως, διετάξαντο. σφόδρα γὰρ ὑπερέχει τὰ νέα τῶν παλαιῶν, ὡς ἀλήθεια σκιᾶς. θύεται γὰρ ἔνδον ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου παντὸς σωτηρίας. καὶ δεῖ ἡμᾶς πλέον σέβας καὶ τιμὴν ἀπονέμειν τῷ παρ' ἡμῖν ναῷ, τοῦ παρ' ἑβραίοις. ἐκεῖνοι γὰρ καθαροὶ ὄντες, εἰσήεσαν εἰς τὸ λεγόμενον ἅγιον κοσμικὸν, οὐχὶ καὶ εἰς τὴν σκηνὴν, τὴν λεγομένην, ἅγια ἁγίων, ἢ σκιὰ ἦν τοῦ παρ' ἡμῖν θείου ναοῦ· ἡμεῖς δὲ ῥύπου πλήρεις τυγχάνοντες, πῶς εἰς τὸν ἁγιώτατον ναὸν εἰσέλθωμεν τοῦ θεοῦ; καὶ τοῦτο γινώσκοντες οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν, οὕτω γίνεσθαι διωρίσαντο. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν, οἱ ταῦτα διαταξάμενοι, ἐναντία δοκοῦσι διορίσασθαι τοῖς τιη ἁγίοις θεοφόροις πατράσι, τοῖς ἐν νικαίᾳ συνεγηγερμένοις. ἐκεῖνοι γὰρ ἐν δεκάτῳ κανόνι οὕτω φασὶ κατὰ λέξιν· περὶ τῶν
,, παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ χωρὶς ἀφαι-
,, ρέσεως ὑπαρχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἢ τινὸς

τοιούτου,

*hoc accepistis? GENER. Doctores nostri, qui seriem & ordinem rerum ecclesiasticarum nobis tradiderunt, solam divinam administrationem intra sacrum templũ perficiendam statuerunt, ingrediente solo pontifice, reliquo populo foris stante: cetera fieri extra templum debere, nec id citra rationẽ, ordinarũt. Nam valde veteribus nova præstant, ut umbræ veritas. quippe *mactatur intus dei filius pro totius mundi salute, maioremque reverentiam exhibere nos templo nostro, quam illi apud Hebræos, par est. Etenim illi, si puri essent, in id sanctum ingrediebantur, quod mundi vocabant; non tamen in tabernaculum, quod sanctum sanctorum dicebatur, & umbra sacri apud nos templi erat. Nos vero toti coinquinati, sordibus, quo pacto sanctissimum dei templum ingrediamur? quod quum doctores nostri non ignorarent, ita fieri debere statuerunt. THEOR. Doctores vestri, qui hæc ordinarunt, contraria statuisse videtur illis CCC XVIII sanctis ac divinitus gubernatis patribus, qui Nicææ convenerunt. Etenim illi sic in X canone ad verbũ aiunt: De iis, qui fidẽ Christianã citra coactionẽ, & facultatũ adctionẽ deseruerunt, aut absq; periculo, vel*

*hoc est, repræsentatur in sacra cena mactatio Christi.

,, τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος λικιν-
,, νίου, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ· εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦ-
,, σαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς
,, αὐτοὺς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία
,, ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσιν οἱ πιστοὶ, καὶ ἑπτὰ
ἔτη ὑποπεσοῦνται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσ-
φορᾶς κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν εὐχῶν. ὁ-
ρᾶς, ὅτι οὗτο τηλικούτῳ παραπεσόντας πτώμα-
τι, τρία μόνα ἔτη ἀκροᾶσθαι διακελεύεται ὁ κα-
νὼν, ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ἐν τῷ
νάρθηκι, καὶ τῶν θείων ἀκούειν γραφῶν. οἱ δὲ
σοὶ ἱερεῖς ἀεὶ ἐν ἀκροωμένοις εἰσίν. εἶτα τί φη-
σὶν ὁ κανὼν; καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποπεσοῦνται. τοῦτο
δὲ ἔστιν, ἐντὸς μὲν τῆς ἐκκλησίας εἰσέρχεσθαι· ἐν
δὲ τῷ ὄπισθεν μέρει τοῦ ἄμβρωνος ἵστασθαι,
καὶ ἐξιέναι μετὰ τῶν κατηχουμένων. ἐνιαυ-
οὗτο δὲ δύο συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι μετὰ
τῶν πιστῶν· μὴ μέντοι καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων
μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι, ἕως ἂν ἡ διετία πα-
ρέλθῃ. εἰ οὖν οἱ ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας δεδε-
μένοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχονται, διατί
οἱ ἱερεῖς σου οὐκ εἰσέρχονται; Ο ΚΑΘΟΛΙ-
ΚΟΣ. οὐδέποτε μέχρι τοῦ νῦν ἐπέστησα τῷ
κανόνι τούτῳ τὸν νοῦν. συμβάλλεται δέ σου
τῷ λόγῳ σφόδρα. ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων
οὐ δεῖ φροντίζειν, εἰ μόνον περὶ τὴν πίστιν, ὡς
εἶπον, ὁμοφρονήσομεν. Ο ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ.

ἀφέν-

eiusmodi quopiã, quod durante Licinij tyrannide contigit; visum est sancta synhodo: ut, tametsi humanitatem nullã mereantur, benigne tamen cum eis agatur. Quotquot ergo vere pœnitentiã agũt, tres annos inter audientes exigent fideles, & annos septẽ inferioris erunt ordinis, et biennio citra *oblationem cũ populo precabũtur. Vides tã fœde lapsis à canone præscribi, tres tãtũ ut annos auditores sint, hoc est, extra ecclesiam stẽt in *Ferula, sacrasq; litteras audiant. Tui vero sacerdotes semper inter auditores hærent. Quid deinde canon ulterius? Et septẽ, inqt, annis erunt ordinis inferioris: hoc est, ecclesiã quidẽ ingrediẽtur, sed in parte *ambonis postica stabunt, & cũ catechumenis exibũt. Annos denique duos fidelibus adstabunt, & cum eis precabuntur: non tamen sacramentorum quoq; perceptionẽ impetrabũt, donec bienniũ præterierit. Si ergo constricti excõmunicationis pœna, templũ tamẽ ingrediũtur: quare tui sacerdotes non ingrediuntur? GENER. Numquam animum isti canoni hactenus adverti. tuæ quidem orationi plurimum momenti adfert. Sed de his esse solliciti non debemus, modo circa fidem, ut dixi, consenserimus. THEORIANVS.

*id est, perceptionẽ sacramẽtorũ.

*locus, ubi stabant, qui erant veluti sub ferula.

*hoc est, suggesti.

ἀφέντες οὖν ταῦτα πρὸς τὸ παρὸν, ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν ὅρον τῆς τετάρτης συνόδου, ὃν σοι τῇ προτεραίᾳ δεδώκαμεν. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ'Σ. οὕτω γενέσθω. βούλομαι γὰρ ἐρωτῆσαι περί τινων λέξεων ἐκεῖ κειμένων. ἀλλὰ πρῶτον ἀντιβάλλωμεν ἀμφότερα τὰ βιβλία, καὶ ἴδωμεν, εἰ ἐξισάζει· καὶ τότε περὶ ὧν ἀμφιβάλλομεν, ἐρωτήσομεν.

Ὅ'ΡΟΣ ΤΗΣ Α'ΓΙ'ΑΣ
δ συνόδου.

,, Ἤρκει μὲν οὖν εἰς ἐντελῆ τῆς εὐσεβείας ἐπί-
,, γνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν, τὸ σοφὸν καὶ σωτήριον
,, τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον. περί τε
,, γὰρ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
,, ματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον, καὶ τοῦ κυρίου
,, τὴν ἐνανθρώπησιν τοῖς πιστῶς δεχομένοις πα-
,, ρίστησιν. ἀλλ' ἐπειδήπερ οἱ τῆς ἀληθείας ἀθε-
,, τεῖν ἐπιχειροῦντες τὸ κήρυγμα, διὰ τῶν οἰ-
,, κείων αἱρέσεων τὰς καινοφωνίας ἀπέτεκον, οἱ
,, μὲν τὸ τῆς δι' ἡμᾶς τοῦ κυρίου οἰκονομίας μυ-
,, στήριον παραφθείρειν τολμῶντες, καὶ τὴν ΘΕΟ-
,, ΤΟ'ΚΟΣ ἐπὶ τῆς παρθένου φωνὴν ἀπαρνού-
,, μενοι· οἱ δὲ σύγχυσιν καὶ κράσιν εἰσάγοντες, καὶ
,, μίαν εἶναι φύσιν τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος
,, ἀναπλάττοντες ἀνοήτως, καὶ παθητὴν τοῦ μο-
,, νογενοῦς τὴν θείαν φύσιν τῇ συγχύσει τερα-
,, τευόμενοι· διὰ τοῦτο πᾶσαν αὐτοῖς ἀποκλεῖσαι

κατὰ

His igitur in præsentia dimissis, definitionẽ quartæ synhodi, si placet, inspiciamus: quam hesterna die tibi obtulimus. GENER. *Ita fiat. Lubet enim de vocibus quibusdam, in ea positis, interrogare. Sed prius utrumq; librum inter se conferamus, & videamus, an sibi respondeant: deinde quæramus de ijs, in quibus hæremus.*

SANCTI IIII CONCILII

* *definitio.*

* rectius, decretum.

Sufficeret quidem ad perfectam pietatis cognitionem & confirmationem, hoc eruditum ac salubre divinæ gratiæ symbolũ, quod & perfectam de patre, & filio, et spiritu sancto doctrinam tradit, & incarnationem domini fideliter excipiẽtibus exhibet: sed quãdo illi, qui prædicationẽ veritatis abolere conantur, per suas hæreses novas quasdam doctrinas pepererunt, alijs susceptæ ppter nos administrationis dominicæ mysterium corrumpere audentibus, et Deiperæ vocẽ virgini tribuendam negantibus; alijs confusionẽ & commistionẽ introducentibus, et unã esse carnis divinitatisq; naturam stulte cõminiscentibus, adeoq; per hanc confusionẽ mõstrose statuẽtibus, divinã unigeniti naturã esse passibilem: ea propter hæc sancta, magna,

„ κατὰ τῆς ἀληθείας μηχανὴν βουλομένη ἡ
„ παροῦσα νῦν αὕτη ἡ ἁγία μεγάλη καὶ οἰκουμε-
„ νικὴ σύνοδος, τὸ τοῦ κηρύγματος ἄνωθεν ἀσά-
„ λευτον ἐκδιδάσκουσα: ὥρισε προηγουμένως,
„ τῶν τιη ἁγίων πατέρων τὴν πίστιν μένειν ἀ-
„ παρεγχείρητον. καὶ διὰ μὲν τοὺς τῷ πνεύματι
„ τῷ ἁγίῳ μαχομένους, τὴν χρόνοις ὕστερον πα-
„ ρὰ τῶν τῆς βασιλευούσης πόλεως συνελθόντων
„ ἁγίων ρν πατέρων περὶ τῆς τοῦ πνεύματος
„ οὐσίας παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν κυροῖ, ἣν ἐ-
„ κεῖνοι τοῖς πᾶσιν ἐγνώρισαν· οὐχ ὥς τι *λοι-
„ πὸν τοῖς προλαβοῦσιν ἐπεισάγοντες, ἀλλὰ
„ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτῶν ἔν-
„ νοιαν, κατὰ τῶν τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἀ-
„ θετεῖν πειρωμένων, γραφικαῖς μαρτυρίαις
„ τρανώσαντες· διὰ δὲ τοὺς τὸ τῆς οἰκονομίας
„ παραφθείρειν ἐπιχειροῦντας μυστήριον, καὶ
„ ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἐκ τῆς ἁγίας παρ-
„ θένου τεχθέντα μαρίας, ἀναιδῶς λη-
„ ρωδοῦντας, τὰς τοῦ μακαρίου κυρίλλου, τοῦ
„ τῆς ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας γενομένου ποι-
„ μένος συνοδικὰς ἐπιστολὰς πρός τε νεστό-
„ ριον, καὶ τοὺς τῆς ἀνατολῆς, ἁρμοδίους οὔ-
„ σας ἐδέξατο: εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς νεστορίου
„ φρενοβλαβείας, ἑρμηνείαν δὲ τῶν εὐσε-
„ βεῖ ζήλῳ τοῦ σωτηρίου συμβόλου ποθούν-
„ των τὴν ἔννοιαν· αἷς καὶ τὴν ἐπιστολὴν

* λεῖπον

τοῦ

*& universalis synhodus, eos ab omni contra veritatem machinatione volens excludere, doctrinamq; traditam antiquitus immotã adserens, ante omnia statuit, ut sanctorum CCCXIIX patrum fides inconvulsa permaneat. Ac propter eos quidem, qui spiritũ sanctum oppugnant, doctrinam de substantia spiritus à sanctis illis CL patribus, aliquot post annis in Augusta tu*be congressis, traditam confirmat; quam illi universis notam fecerunt, non quasi quiddam adferentes, quod prioribus deesset; sed suam de spiritu sancto sententiam adversus illos, qui potestatem eius abolere conabantur, sacrarum litterarum testimonijs illustrantes: propter eos vero, qui sacramentum dominicæ dispensationis falsariorum more corrumpere tentant, & impudenter purum hominem esse nugantur eum, qui de sancta virgine Maria procreatus fuit; beati Cyrilli qui Alexandrinæ pastor ecclesiæ fuit, synhodales ad Nestorium & orientales episcopos litteras sibi consentientes amplexa est; tum ad Nestorianæ dementiæ confutationem, tum ad interpretationem pro ijs institutam, qui pio zelo symboli salubris intellectum desiderant. atque his epistolam quo-*

*id est, Constãtinopoli.

,, τοῦ τῆς μεγίστης ῥώμης προέδρου, τοῦ μακαριω-
,, τάτου καὶ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος,
,, τὴν γραφεῖσαν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκο-
,, πον Φλαβιανὸν, ἐπ' ἀναιρέσει τῆς εὐτυχοῦς
,, κακονοίας, ἅτε δὴ τῇ τοῦ μεγάλου πέτρου ὁμο-
,, λογία συμβαίνουσαν, καὶ κοινὴν τινα στήλην
,, ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν κακοδοξούντων, εἰκό-
,, τως συνήρμοσε, πρὸς τὴν τῶν ὀρθοδόξων δογ-
*ἡῶν ,, μάτων βεβαίωσιν. τοῖς τε γὰρ εἰς *ἡὸν τὴν δυά-
,, δα, τὸ τῆς οἰκονομίας Διασπᾶν ἐπιχειροῦσε
,, μυστήριον, παρατάττεται. καὶ οὐδὲ παθητὴν λέ-
,, γειν τολμῶντας τοῦ μονογενοῦς τὴν θεότητα, τοῦ
,, τῶν ἱερῶν ἀπωθεῖται συλλόγου· καὶ τοῖς ἐπὶ τῶν
,, δύο φύσεων τοῦ χριστοῦ κράσιν ἢ σύγχυσιν ἐπι-
,, νοοῦσιν, ἀνθίσταται. καὶ οὐδὲ οὐράνιον, ἢ ἑτέρας
,, τινὸς ὑπάρχειν οὐσίας τὴν ἐξ ἡμῶν ληφθεῖ-
,, σαν αὐτῷ τὴν δούλου μορφὴν παραπταίον-
,, τας ἐξελαύνει. καὶ οὐδὲ δύο μὲν πρὸ τῆς ἑνώ-
,, σεως φύσεις τοῦ κυρίου μυθεύοντας, μίαν δὲ
,, μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀναπλάττοντας, ἀναθεματίζει.
,, Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα
,, καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν, τὸν κύριον ἡμῶν
,, ἰησοῦν χριστὸν, συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκο-
,, μεν· τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον
,, τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι· θεὸν ἀληθῶς, καὶ
,, ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν, ἐκ ψυχῆς λογι-
,, κῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ
θεότη-

que beatissimi sanctissimique archiepiscopi Leonis, illius maximæ Romæ præsidis, ad sanctæ memoriæ Flavianum archiepiscopum, evertendæ depravationis Eutychianæ causa scriptam, veluti magni illius Petri confessioni convenientem, & columnam quamdam rectæ sententiæ publicam, adversus malarum opinionũ auctores, ad orthodoxa dogmata stabilienda, merito coniunxit. Nam et ijs hæc opponit sese, qui sacramentũ dispensationis in duos filios distrahere nituntur; & eos cœtu sanctorum expellit, qui passibilẽ dicere divinitatem unigeniti audent; & ijs resistit, qui in duabus Christi naturis commistionem vel confusionem excogitant; & eos exterminat, qui sumtam de nobis servilem formam, cœlestẽ esse, vel alterius cuiusdã substãtiæ delirãt; & eos, qui duas quidẽ domini naturas ante unionẽ fabulãtur, unã vero post unionẽ fingũt, anathematissat.

Sequẽtes ergo sanctos illos patres, universi consona voce unum et eumdem filium dominũ nostrum Iesum Christũ, cõfitendũ esse docemus: eumdem in divinitate perfectum, et eumdẽ perfectũ in humanitate: vere deũ, & eumdẽ vere hominẽ, ex participe rationis anima corporeq; constantẽ: eiusdẽ cũ pa-

,, θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν ἡμῖν κατὰ τὴν
,, ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν, χωρὶς
,, ἁμαρτίας. πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς
,, γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ
,, τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡ-
,, μετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου
,, τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἕνα καὶ
*ἐκ δύο φύσεων ,, αὐτὸν Χριστὸν, υἱὸν, κύριον, μονογενῆ, *ἐκ δύο φύ-
,, σεων ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχω-
,, ρίστως γνωριζόμενον· οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύ-
,, σεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν,
,, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας
,, φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστα-
,, σιν συντρεχούσης· οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μερι-
,, ζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν
,, υἱὸν μονογενῆ, θεὸν λόγον, κύριον Ἰησοῦν Χριστόν·
,, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ
,, αὐτὸς ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαί-
,, δευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῶν παραδέδωκε
,, σύμβολον. τούτων τοίνυν μετὰ πάσης παντα-
,, χόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν
,, διατυπωθέντων, ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμε-
,, νικὴ συνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι
,, προφέρειν, ἢ συγγράψειν, ἢ συνθεῖναι, ἢ
,, φρονεῖν, ἢ διδάσκειν ἑτέρους. οὺς δ' ἂν τολμῶν-
,, τας ἢ συνθεῖναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομί-
,, ζειν, ἢ διδάσκειν, ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον

τοῖς

tre substantiæ, secundum divinitatem; & eumdem nobiscum eiusdem substantiæ, secundum humanitatem: similem nobis per omnia, excepto peccato: ante sæcula quidem ex patre genitum, quo ad divinitatem; extremis vero diebus eumdem propter nos, & salutem nostram, natum ex Maria virgine deipera, secundum humanitatem: unum & eumdem Christum filium, dominum, unigenitum, qui duabus ex naturis citra cõfusionem, mutationem, divisionem, separationem adgnoscitur; nequaquam naturarum discrimine propter unionem sublato, sed utriusq; naturæ proprietate salva potius, & in unam personam unamque hypostasin coeunte: non in duas personas discerptum, vel divisum, sed unum & eumdẽ filium unigenam, deum sermonem, dominũ Iesum Christum: sicut olim vates de ipso, & ipse nos dominus Iesus Christus erudiit, & symbolum illud patrum nostrorũ tradidit. His ergo cum omni undique accuratione diligentiaq; à nobis sanctis, sacra & universalis synbodus decrevit, neminifas esse, fidem aliam proferre, vel in litteras referre, vel cõponere, vel amplecti, vel alios docere. Si q vero fuerint ausi fidẽ aliã vel cõponere, sive pferre, vel docere, vel aliud ijs symbolũ*

* al. in natu r si

,, τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
,, θείας ἐξ ἑλληνισμοῦ, ἢ ἰουδαϊσμοῦ, ἤγουν ἐξ αἱ-
,, ρέσεως τῆς οἱασδηποτοῦν. τούτους εἰ μὲν εἶεν ἐ-
,, πίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοῦ ἐπι-
,, σκόπους τῆς ἐπισκοπῆς: καὶ τοὺς κληρικοὺς, τοῦ
,, κλήρου· εἰ δὲ μοναζοντες ἢ λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεμα-
,, τίζεσθαι αὐτούς.

Ἐπεὶ δὲ ἀνεγνώσθη ὁ ὅρος, καὶ τὰ βιβλία ἐρρέθησαν ἐξισάζοντα, τό, τε δρεμενικὸν, καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν: καὶ αἱ τῷ καθολικῷ δοκοῦσαι ἀσαφεῖς αὐτοῦ λέξεις μετρίαι οὖσαι ἱκανῆς τετυχήκασι σαφηνείας: εἶπεν ὁ Θεωφιλανὸς πρὸς τὸν καθολικόν. Ὁρᾷς ἀγιώτατε δέσποτα, ὅλη τῶν χλεοφόρων πατέρων θεῖος χορὸς, τῶν ἐν χαλκηδόνι συνηγερμένων, οὐ μόνον οὐδὲν ἔξω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος λελάληκεν ἢ πεφρόνηκεν: ἀλλ' οὐδὲ καὶ μιᾷ λέξει ξένῃ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ θείου τούτου ὅρου ἐχρήσατο. τετήρηκε γὰρ πάντῃ πίστιν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἁγίων πατέρων, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ῥήματα. καὶ εἰ κελεύεις, δείξω σοι, ἐκ ποίων προγενεστέρων θείων πατέρων τοῖς μακαρίοις τούτοις θείοις πατράσιν ἑκάστη λέξις τοῦ ὅρου τούτου παρείληπται. αἱ πλείους γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν τῷ μακαρίῳ κυρίλλῳ πεπιθεισῶν συγγραφῶν παρελήφθησαν, ᾧ ὑμεῖς μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀκολουθεῖν διεγνώκατε. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ.

ἠδέως

tradere, qui de paganismo, sive Iudaismo, sive secta quacumque veritatis ad agnitionem se convertere volunt: eos, si fuerint episcopi vel clerici, tam ab episcoporum, quam clericorum ordine removet. sin monachi, vel laici fuerint, anathemati statuit esse subiectos.

Posteaquam cōcilij decretum recitatum fuisset, atque liber Armenicus Romano respondere deprehensus satis esset denique declaratæ concilij voces, sane tolerabiles, quæ Generali visæ fuerant obscuræ: Theodorianus hisce Generalem verbis compellabat: Vides sanctissime domine, sacrum illum cœtum IↃC XXX *divinorum patrum, in opido Chalcedonensi congregatorum, non modo nihil extra dogmatum rectitudinem vel loquutum esse, vel sensisse: sed ne una quidem peregrina voce ad huius divini decreti expositionem usum. Nam & fidem patrum se maiorum ætate retinuit, & ipsa quoque verba. Ostendam vero tibi, si placet, ex quibus antiquioribus divis patribus hi beati patres vocē quālibet huius decreti sumpserint. Complures quidem certe de Cyrilli commentarijs usurpatæ sunt, quem vos magis, quā alios, sequi decrevistis. GENER.*

ἡδέως ἀκούσομεν, εἴγε θελήσεις εἰπεῖν. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝῸΣ. εἰμὴ ἤθελον εἰπεῖν, οὐκ ἂν ὑπεσχόμην. ἀλλὰ ἀναγινωσκέσθω ὁ ὅρος κομματικῶς, καὶ πρὸς ἕκαστον κόμμα τοῦ ὅρου, ἡ χρῆσις, ὅθεν ἐλήφθη, παρατιθέσθω.

ἘΚ ΤΟΥ ὅΡΟΥ.

,, Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα καὶ
,, τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν, τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν
,, χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς Σούκενσον α ἐπιστολῆς.

,, Ἐδιδάχθημεν παρὰ τῆς θείας γραφῆς, καὶ
,, τῶν ἁγίων πατέρων, ἕνα υἱὸν καὶ χριστὸν ὁμολογεῖν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς εὐλόγιον ἐπιστολῆς.

,, Ἡμεῖς γὰρ ἑνώσαντες ταῦτα, ἕνα χριστὸν, ἕνα
,, υἱὸν τὸν αὐτὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

ἘΚ ΤΟΥ ὅΡΟΥ.

,, Τέλειον τὸν αὐτὸν ἐνθεότητι, καὶ τέλειον τὸν
,, αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς ἰωάννην ἐπιστολῆς.

,, Τέλειος ὁ αὐτὸς ἐνθεότητι, καὶ τέλειος ὁ αὐ-
,, τὸς ἐν ἀνθρωπότητι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς τὰς βασιλίδας ἐπιστολῆς.

,, Προδιαμαρτύρασθαι δὲ κἀκεῖνο οἶμαι καλόν.

ὥσπερ

Perlubenter id quidem audiemus, si dicere tibi libuerit. THEOR *si dicere non libuisset, nõ promisissem. verum per incisa singula cõcilij decretũ recitetur, & ad quodlibet incisum decreti, dictũ illius, à quo sumtum est, adijciatur.*

EX DECRETO.

Sequẽtes ergo sanctos illos patres, universi cõsona voce unum & eumdẽ filiũ, dominũ nostrũ Iesum Christũ cõfitendũ esse docem⁹,

CYRILLI ex I ad Successum epistola.

Edocti sumus à scriptura sacra, sanctis q̃ patribus, ut unũ filiũ et Christũ cõfiteamur.

EIVSDEM, ex epistola ad Eulogium.

Nos unitis hisce, Christum unum, eumdẽ unum filium, unum dominum cõfitemur.

EX DECRETO.

Eumdem in divinitate perfectum, et eũdem perfectum in humanitate.

CYRILLI, ex epistola ad Ioannem.

Idem perfectus in divinitate, ac perfect⁹ idem in humanitate.

EIVSDEM, ex epistola ad Augustas.

Praterea si hoc quoq̃ pri⁹ adtester, rectè me fa

,, ὥσπερ γάρ ἐστιν ἐν θεότητι τέλειος ὁ ἐκ θεοῦ
,, πατρὸς λόγος, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέ-
,, λειος κατάγε τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον·
,, οὐκ ἄψυχον σῶμα λαβὼν, ἐμψυχωμένον δὲ
,, μᾶλλον λογικῇ ψυχῇ.

ΕΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

,, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν
,, αὐτὸν, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁ-
,, μοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοού-
,, σιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα,
,, χωρὶς ἁμαρτίας πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πα-
,, τρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων
,, δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν
,, ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου
,, τῆς θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάν-
νην ἐπιστολῆς.

,, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον, ἐκ ψυ-
,, χῆς λογικῆς καὶ σώματος· πρὸ αἰώνων μὲν
,, ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, κατὰ τὴν θεότητα.
,, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς,
,, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας
,, τῆς παρθένου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοού-
,, σιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον
,, ἡμῖν τὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ΕΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

,, Ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν χριστὸν, υἱὸν, κύριον, μονο-

γενῆ,

cturum arbitror. quemadmodum enim perfectus est in divinitate genitus ille de patre sermo, sic et in humanitate perfectus est, secundum ipsius humanitatis rationem: nec expers animæ corpus adsumsit sed animatũ potius per animam rationis participem.

EX DECRETO.

Vere deũ, et eumdem vere hominẽ, ex participe rationis anima corporeq́, constantẽ: eiusdẽ cũ patre substãtia, secũdũ divinitatẽ; & eumdẽ nobiscũ eiusdẽ substãtia, secundũ humanitatẽ: similem nobis p omnia, excepto peccato: ante sæcula quidẽ ex patre genitũ, quo ad divinitatẽ; extremis vero dieb. eũdẽ ppter nos, et salutẽ nostrã, natũ ex Maria virgine deipera, secundum humanitatem.

CYRILLI, ex epistola ad Ioannem.

Deum perfectũ, & perfectũ hominẽ, ex anima participe rationis & corpore cõstantẽ: ante sæcula quidẽ ex patre genitũ, quo ad divinitatẽ; extremis vero diebus eumdẽ ppter nos, & salutem nostram, natũ ex Maria virgine, secundũ humanitatẽ: eiusdẽ cũ patre substantia, secundũ divinitatẽ; et eumdẽ nobiscũ eiusdẽ substãtia, secundũ humanitatẽ.

EX DECRETO.

Vnum & eumdem Christũ, filiũ, dominũ,

„ γνῶ, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀ-
„ διαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ἐκ τῆς πρὸς Σάκενσον
α ἐπιστολῆς.

„ Ἐννοοῦντες πάντως, ὡς ἔφην, τὸν τῆς ἐνανθρω-
„ πήσεως τρόπον, ὁρῶμεν ὅτι δύο φύσεις συνῆλθον
ἀδιασπάστως ἀλλήλαις καθ' ἕνωσιν * ἀδιάστασον, ἀσυγχύ-
„ τως, ἀτρέπτως. ἡ γὰρ σὰρξ, σάρξ ἐστι, καὶ οὐ θεότης,
„ εἰ καὶ γέγονε θεοῦ σάρξ. ὁμοίως καὶ ὁ λόγος θεός
„ ἐστι, καὶ οὐ σάρξ. εἰ καὶ ἰδίαν ἐποιήσατο τὴν σάρ-
„ κα οἰκονομικῶς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς.

„ Δύο τὰς φύσεις εἶναι φαμὲν, ἕνα δὲ χριστὸν ἐμ-
„ φαίνω, κύριον, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον σεσαρκωμένον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ἐκ τῆς πρὸς Νεστό-
ριον ἐπιστολῆς.

„ Οὔτε δὴ τὴν σάρκα φαμὲν εἰς θεότητος
„ τραπῆναι φύσιν, οὔτε μὴν εἰς σαρκὸς τὸν ἀπερ-
„ ρητον τοῦ θεοῦ λόγου παρενεχθῆναι φύσιν. ἀ-
„ τρεπτος γάρ ἐστι καὶ ἀναλλοίωτος, ὁ αὐτὸς ἀεὶ
„ μένων, κατὰ τὰς γραφάς.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐν τῇ πρὸς Ἀλόγιον ἐπιστολῇ.

„ Οὕτω καὶ ἐπὶ νεστορίου. καὶ λέγει δύο φύσις,
„ τὴν διαφορὰν σημαίνων τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεό-
„ τητος. ἀλλ' ἀχὶ καὶ τὴν ἕνωσιν ὁμολογεῖ μεθ'
„ ἡμῶν. ἡμεῖς γὰρ ἑνώσαντες ταύτας, ἕνα χριστὸν, ἕνα
„ υἱὸν τὸν αὐτὸν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

ΕΚ

unigenitũ, qui duab⁹ in naturis citra cõfusionem, mutationem, diuisionem, separationem adgnoscitur.

CYRILLI, ex I. ad Successum epistola.

Itaq; modum adsumtionis humanæ naturæ animo considerantes, naturas duas coiisse per unionem videmus, citra diuisionem, confusionem, & mutationẽ, Caro enim caro est, nõ diuinitas, licet dei caro facta sit: similiter & sermo deus est, non caro, licet dispẽsatione quadã carnẽ proprie suã fecerit.

EIVSDEM, ex eadem epistola.

Duas naturas esse dicimus, unũ vero Christũ Iesum, dominũ, dei sermonẽ incarnatũ.

EIVSDEM, ex epistola ad Nestorium.

Nec carnem dicimus in diuinitatis naturam esse cõversam, nec ineffabilẽ dei sermonem in naturam carnis translatũ. Est enim incommutabilis, & inalterabilis, semper idẽ manens, secundum scripturas.

EIVSDEM, in epistola ad Eulogium.

Sic & in causa Nestorij. quamvis duas naturas, discrimẽ carnis & sermonis significans, dicat: (nam alia natura sermonis est, alia carnis) unionẽ tamen nobiscũ non confitetur, Nos enim his unitis, unum Christũ, unum filium, unum dominum confitemur.

ΕΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

*οὐδαμῶς ,, * Οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς αἰνη-
,, ρημένης, διὰ τὴν ἕνωσιν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ἐκ τῆς πρὸς νεστό-
ριον ἐπιστολῆς.

,, Οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς αἰνηρη-
,, μένης διὰ τὴν ἕνωσιν.

ΕΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

,, Σωζομένης μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέ-
,, ρας φύσεως.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς Σέκενσον
ἐπιστολῆς ϛ.

,, Εἰ γὰρ μὴ εἷς λέγοιτο παρ' ἡμῖν ὁ μονογενὴς υἱὸς
,, τοῦ θεοῦ σεσαρκωμένος, καὶ ἐνανθρωπήσας: οὐ
,, πέφυρται διὰ τοῦτο τὰ θεῖα τὰ ἐκείνοις δ' οἰκεῖα
,, οὔτε μὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μεταπεφοί-
,, τηκεν ἡ τοῦ λόγου· ἀλλ' οὐδὲ ἡ τῆς σαρκὸς, εἰς
,, τὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν ἰδιότητι ἑκατέρου μένοντός
,, τε ὁμοῦ, καὶ νοουμένου, κατάγε τὸν ἀρτίως ἡμῖν
,, ἀποδοθέντα λόγον.

ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

,, Καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν συ-
,, νεχούσης.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς ἰωαννην
ἐπιστολῆς.

,, Καὶ ὡς ἐν ἑνὶ προσώπῳ ἑνούμενον. εἷς γὰρ
,, κύριος ἰησοῦς χριστὸς, καὶ ἡ τῶν φύσεων μὴ ἀ-
,, γνοεῖται διαφορά.

ΤΟΥ

EX DECRETO.

Nequaquam naturarum discrimine propter unionem sublato.

CYRILLI, ex epistola ad Nestorium.

Non tamquam naturarum discrimine sublato propter unionem.

EX DECRETO.

Sed utriusq; naturæ proprietate potiùs salva.

CYRILLI ex II ad Successum epistola.

Licet enim unus à nobis dicatur unigenitus dei filius incarnatus, et homo factus: non tamen ideo commistus est, de ipsorum opinione; nec vel natura sermonis in naturã carnis transijt, nec carnis natura in naturam sermonis: sed utroque in sua proprietate manente simul ac intellecto, secundum expositam à nobis modo rationem.

EX DECRETO.

Et in unam personam, unamq; hypostasin coeunte.

CYRILLI, ex epistola ad Ioannem.

Et tamquam in una persona unitus. Vnus enim dominus Iesus Christus, tametsi naturarum discrimen non ignoratur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς νεστόριον β ἐπιστολῆς.

„ Ἐνὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς εὐαγγε-
„ λίοις πάσας ἀνατεθέον φωνὰς, καὶ ὑποστάσει
„ μιᾷ τῇ τοῦ λόγου σεσαρκωμένῃ. κύριος γὰρ εἷς
„ ἐστιν ὁ χριστὸς ἰησοῦς, κατὰ τὰς γραφὰς.

ἘΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

„ οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον, ἢ διαιρού-
„ μενον· ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ, θεὸν
„ λόγον, καὶ κύριον ἰησοῦν χριστόν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς σούκενσον ἐπιστολῆς.

„ Καὶ οὐκ εἰς δύο μερισθήσεται πρόσωπα καὶ
„ υἱοὺς· ἀλλὰ μεμένηκεν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς κύριος
„ ἰησοῦς χριστός.

ἘΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

„ Καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ
„ αὐτὸς ἡμᾶς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων
„ ἡμῶν παραδέδωκε σύμβολον.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ, ἐκ τῆς πρὸς νεστόριον ἐπιστολῆς.

„ Οὕτως εὑρήσομεν τοῦ ἁγίους πεφρονηκότας
„ πατέρας. ἘΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκρι-
„ βείας τὲ καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέν-
„ των, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδε-
„ νὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ συγγράφειν, καὶ τὰ λοιπὰ.

ΚΥΡΙΛ-

EIVSDEM, ex II. ad Nestorium epistola.

Vni ergo personæ omnes in evangelio voces adtribuendæ sunt, unique hypostasi sermonis incarnatæ. Christus enim Iesus dominus est, secundum scripturas.

EX DECRETO.

Non in duas personas discerptum, vel divisum: sed unum & eumdem filium unigenam, deum sermonẽ, dominũ Iesum Christũ.

CYRILLI, ex epistola ad Successum.

Non in duas personas filios discerpetur: sed mansit unus & idem dominus Iesus Christus.

EX DECRETO.

Sicut olim vates de ipso, & ipse nos dominus Iesus Christus erudiit, et symbolum illud patrum nostrorum tradidit.

CYRILLI, ex epistola ad Nestorium.

Sic sanctos sensisse patres inveniemus.

EX DECRETO.

His ergo cum omni undique accuratione diligentiaq; à nobis sancitis, decrevit sacra synhodus, nemini fas esse, fidem aliã proferre, vel in litteras referre, & cetera.

CYRILLI, ex Ephesina synhodo.

His ergo recitatis, decrevit sacra synhodus, nemini fas esse, fidem aliam proferre, & cetera. THEORIANVS. Vides, sanctissime domine, sacram hanc synhodũ Chalcedone habitam, à recta patrum sententia ne paullũ quidem recessisse: sed ipsa verba cum mente verborum retinuisse? GENERAL. Equidem in hoc decreto nihil invenio, quod orthodoxæ fidei adversetur: adeoq; miror, qui factum sit, ut nostri maiores impudenter ad id calumniandum progrederentur. THEOR. Adponamus, si placet, eorũ quoq; patrum auctoritates, qui partim ante Cyrillum, partim post eum illustres exstiterunt, tam verbis, quam sententijs sanctæ Chalcedonensi synhodo respondẽtes. GENERAL. id vero supervacaneum fuerit. quippe Cyrilli supra recitatæ auctoritates sufficiunt. THEOR. Videamus ergo, si placet, quot & qualibus sectis divinum hoc decretum sese obijciat. GENERALIS. Id vero præclarum fuerit intueri, ne quid eorum nobis desit, quæ deinceps eius stabiliendi causa proferri debent.

EX DECRETO.

Vnum et eumdem filium, dominũ nostrum

ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν.

Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟΣ. ἐν τούτοις τὸν σαμοσατέα παῦλον, καὶ νεστόριον, οὗ ἀνθρωπολάτρας ἐπιστομίζει, οὗ εἰς υἱῶν δυάδα τολμῶντας αὐτὸν διαιρεῖν· καὶ ἄλλον μὲν λέγοντας υἱὸν φύσει τὸν λόγον, ἄλλον δὲ πάλιν υἱὸν χάριτι τὸν χριστὸν ἰησοῦν, ἑνώσει καὶ συναφείᾳ τῇ πρὸς τὸν κατὰ φύσιν υἱὸν τὴν υἱότητα κεκτημένον· καὶ οὐχ ὁμολογοῦντας ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν, ἄσαρκον μὲν πρὸ τῆς καταβάσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως· σεσαρκωμένον δὲ τὸν αὐτὸν μετὰ τὴν δι' ἡμᾶς κατάβασίν τε καὶ ἐνανθρώπησιν.

ἘΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ.

,, τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. Τέλειον ἐν θεότητι εἰπὼν, τὴν ἀρειανῶν ἀπωθεῖται βλασφημίαν. οὗτοι γὰρ θεὸν μὲν εἶναι λέγουσι τὸν χριστὸν, ἀτελῆ δὲ, καὶ ἐλάττονα τοῦ πατρὸς θεὸν αὐτὸν δογματίζουσιν. ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν· καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι· οὐ μόνον τὴν ἀρειανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπολιναριανῶν διελέγχει ἄνοιαν. ὁ μὲν γὰρ ἄρειος ἄψυχον παντελῶς σάρκα ἀνειληφέναι τὸν λόγον ληρωδεῖ· ὁ δὲ ἀπολινάριος ἔμψυχον μὲν, ἄνουν δέ· ὡς ἀμφοτέρους ἀτελῆ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ κυρίου ἀμαθῶς δογματίζειν.

ἘΚ

Iesum Christum, esse confitendum; universi consona voce docemus.

THEOR. In his obthurat os Paulo Samosateno, & Nestorio, qui hominem adorabant; & in duos filios ausi sunt eum dividere, aliumq; dicere filiū natura sermonē, et aliū rursus filium per gratiam Christum Iesum, qui nomen filij per unionē & coniunctionē cum naturali filio sit adeptus: qui denig; nō confitebantur unū et eumdem filiū, carnis quidē expertē ante descensum & hominis adsumtionē: incarnatū verò eumdē post descensum et hominis adsumtionē nostri causa factam.

EX DECRETO.

Eumdem in divinitate perfectū, et eumdem perfectum in humanitate. Quum in divinitate perfectū dicit, Arianorum blasphemiam reijcit. Nam illi deum quidē esse Christum dicunt, sed imperfectū & patrem minorem deum tradunt. Quum autē inquit; Et eumdem perfectū, in humanitate: non Arianorū modo, sed Apollinaristarū quoq; dementiam refutat. Arius enim nugatur, sermonem adsumsisse carnem omnino inanimā: Apollinaris autē, animatā quidem carnē, sed mentis expertem: quo fit, ut imperite ambo imperfectam domini humanitatē tradant.

ἘΚ ΤΟΥ ὅΡΟΥ.

,, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν· ταῦτα διὰ μάνεντα, ὃς θεὸν ψιλὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ οὐκ ἄνθρωπον· καὶ διὰ παῦλον τὸν σαμοσατέα, καὶ ἀρτεμᾶν, ὅιτινες ἀρνοῦνται αὐτοῦ τὴν θεότητα, ψιλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ὁμο-
,, λογοῦντες. ἘΚ ΤΟΥ ὅΡΟΥ. ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος. ἐνταῦθα πάλιν ἀπολινάριῳ πολεμεῖ, λέγοντι μὴ ἐσχηκέναι νοερὰν ψυχὴν τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν, ἀλλὰ ζωτικὴν μόνον· καὶ διὰ μάνεντα καὶ ὀυαλεντῖνον, οὗς ἀρνουμένους αὐτοῦ τὴν σάρκωσιν. ἘΚ
,, ΤΟΥ ὅΡΟΥ. ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα. δι' εὐνόμιον καὶ ἄρειον, οὗς τὸν μονογενῆ λόγον ἑτεροούσιον τοῦ πατρὸς, καὶ κτίσμα, καὶ δοῦλον ἀσεβῶς αὐτὸν καταγγέλλοντας. ἘΚ
,, ΤΟΥ ὅΡΟΥ. καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. διὰ μαρκίονα, καὶ μάνεντα, καὶ ὀυαλεντῖνον, οὗς δοκήσει καὶ φαντασίᾳ ψιλῇ λέγοντας αὐτὸν ἄνθρωπον ὀφθῆναι, ὀυ μὴν ἀληθείᾳ, καὶ κατὰ φύσιν ἄνθρωπον ὁμολογοῦντας αὐτὸν γεγονέναι. ἘΚ ΤΟΥ
,, ὅΡΟΥ. πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, κατὰ τὴν θεότητα. διὰ σίμωνα, καὶ εὐνόμιον, καὶ ἄρειον, οὗς ἀρνουμένους αὐτοῦ τὴν ἐκ πατρὸς πρὸ αἰώνων γέννησιν. ἘΚ ΤΟΥ
,, ὅΡΟΥ. ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν

EX DECRETO.

Vere deum, et eumdem vere hominẽ. Hæc propter Manem posita sunt, qui eum purum fatetur deum, nõ etiam hominem: et propter Paulum Samosatenũ, et Artemam, qui divinitatẽ eius pernegant, purũ hominem cõfitentes. EX DECRETO. Ex participe rationis anima, corporeq; constantẽ. Hic rursus Apollinarim oppugnat qui dominũ nostrũ Iesum Christũ nõ dicebat animã habuisse mentẽ prædità, sed dũtaxat vitalẽ: itemq; Manẽ et Valentinũ, incarnationẽ eius negãtes. EX DECRETO. Eiusdẽ cum patre substãtiæ secundũ divinitatẽ. Hoc propter Eunomiũ & Ariũ, qui unigenã illũ sermonẽ diversæ à paterna substãtiæ, et creaturã, et mancipiũ, impie prædicabãt. EX DECRETO. Et eumdẽ nobiscũ eiusdem substãtiæ, secundũ humanitatẽ. Hoc propter Marcionẽ, et Manẽ, et Valẽtinũ, qui eũ per opinionẽ ac phantasiã dumtaxat aiebant hominẽ adparuisse; nõ reipsa, et naturaliter hominẽ factum cõfitebantur. EX DECRETO. Ante sæcula quidẽ ex patre genitũ, quo ad divinitatẽ. Hoc propter Simonem, et Eunomium, et Arium, qui generationem ipsius ex patre, factã ante sæcula, negabant. EX DECRETO. Extremis vero diebus

τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. ἐκ μαρίας τῆς παρθένου καὶ θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. διὰ φωτεινὸν, καὶ θεόδωρον, καὶ διόδωρον, καὶ νεστόριον, τοὺς διδόντας αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεως ἐκ τῆς παρθένου, καὶ λέγοντας αὐτὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρετῆς κατὰ προκοπὴν θεοποιηθέντα, καὶ οὐχὶ θεὸν ἐκ θεοῦ ὄντα, καὶ διὰ φιλανθρωπίαν ἀτρέπτως ἄνθρωπον γεγενημένον. ΕΚ ΤΟΥ ΟΡΟΥ. ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχήτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. ταῦτα διὰ νεστόριον, καὶ ἀπολινάριον, καὶ εὐτυχῆ, οἳ τὰς διαφόρους φύσεις, τοῦ λόγου λέγω καὶ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, μίαν φύσιν ἀποτετελεκέναι φασὶν, ἐκστάσας δηλονότι τῆς ἑαυτῶν ἰδιότητος· ὡς κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον μηκέτι δύνασθαι σώζεσθαι τοῦ χριστοῦ μή τε τὸ παθητὸν, διὰ τὸ ἀπαθὲς αὐτοῦ τῆς θεότητος, μήτε τὸ ἀπαθὲς, διὰ τὸ παθητὸν αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. τούτων οὕτως ἀναγνωσθέντων καὶ ἑρμηνευθέντων, εἶπεν ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ πρὸς τὸν Θεωριανὸν· ἐγὼ τοῦτον ἀναγνοὺς τὸν ὅρον, οὐδὲν ἐναντίον τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἐν αὐτῷ διέγνων, ὥς σοι καὶ πρώην ἐξεῖπον.

καὶ

eumdem propter nos, et salutem nostram, natum ex Maria virgine deipera, secundũ humanitatẽ. Hoc propter Photinum, et Theodorum, et Diodorũ, et Nestorium, qui existendi principiũ ei dant ex virgine, ac tradũt eum hominẽ esse, qui ob virtutẽ profectu quodã et incremẽto sit deificatus; non deũ de deo, qui amore generis humani citra mutationẽ homo factus sit. EX DECRETO. Qui duabus in naturis citra confusionem, mutationẽ, divisionem, separationẽ adgnoscitur; nequaquã naturarum discrimine propter unionẽ sublato, sed utriusq; naturæ proprietate potius salva, et in unã personam, unamq; hypostasin coeunte. Ista propter Nestoriũ, et Apollinarium & Eutychem, qui naturas diversas, Sermonis, inquam, et carnis eius, unam naturã absolvisse dicunt, amissa scilicet singularũ proprietate: quo fit, ut secundũ ipsorũ doctrinã, nõ amplius in Christo vel esse possibile quidquã statuere possimus, propter divinitatẽ ipsius, passionis expertẽ; vel quidq; impassibile, propter ipsius humanitatẽ, passioni obnoxiã.

His ita recitatis et declaratis, Generalis ad Theorian inquit: Equidẽ post recitationẽ huius decreti nihil in eo deprehẽdi, quod orthodoxæ fidei repugnet, sicut et pridẽ fassus sum.

καὶ θαυμάζω, πῶς οἱ πρὸ ἡμῶν ἀναιδῶς κατ' αὐτοῦ εἰς συκοφαντίαν ἐχώρησαν. ἀλλ' οἶμαι, ἐπεὶ κατὰ πολλῶν αἱρέσεων παρατάττεται ἡ ἁγία αὕτη καθολικὴ μεγάλη σύνοδος, ὡς δεδήλωται, πολλοὺς κατ' αὐτῆς ὁ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων πολέμιος τοῦ συκοφάντας ἐξήγειρεν ἀντὶ πολλῶν, ὧν κατὰ καρδίας ἐδέξατο πληγῶν παρ' αὐτῆς. ὀρθότατος ἐστὶν ὁ ὅρος, ὡς ὑπὸ τοῦ παναγίου πνεύματος διὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἁγίων θεοφόρων πατέρων ὑπαγορευθεὶς. οὐδεμία γὰρ ἁγία σύνοδος τοσούτους ἔσχε συνηλεγμένους ἁγίους πατέρας. νυνὶ δέ σοι καί τι τῶν μέχρι τοῦ νῦν ἀπορρήτων ἀποκαλύψω. πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἐγένετό τις καθολικὸς τῶν ἀρμενίων, ᾧ ὄνομα ἰωάννης, βίῳ καὶ λόγῳ τοῖς μεγάλοις ἁγίοις πατράσιν ἡμιλλημένος, παιδείας τε τῆς ἔξω πάσης, καὶ δὴ καὶ αὐτῆς φιλοσοφίας οὐκ ἀκροθινῶς ἥψατο· βίῳ δὲ ἐνθέῳ οὐκ οἶδα εἰ πάντας, τοῦ πλείστους τέως ὑπερηκόντισεν· ὃς διά τε τὸν βίον, διά τε τὸν λόγον, τοῦ θείου τούτου βαθμοῦ καὶ τοῦ θρόνου, τῶν καθολικῶν λέγω, ἠξίωτο. οὗτος ζήλου θείου πλησθεὶς, κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν ὥρμητο· καὶ δὴ καὶ γραφαῖς, καὶ γλώττῃ τούτους κατατραυματίζειν, τὸν ὅλον τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ χρόνον σχεδὸν οὐκ ἐπαύσατο: οὗ τὴν θείαν μνήμην ἐν-

ἀκροθιγῶς

τίμως

*miror etiam, qui factum sit, ut nostri maiores impudenter ad id calumniandũ progrederentur. Sed arbitror propterea, quod hæc sancta, universalis, magnaq; synhodus, adversus plures se sectas obiiciat, ut indicatum est; multos adversus eam ab hoste salutis humanæ calũniatores fuisse suscitatos, pro multis illis vulneribus, quæ ad cor ipsũ ei sunt à synhodo inflicta. Rectissimũ sane decretũ est, uti quod à spiritu sancto per tot tales q; sanctos patres dictatũ fuerit. quippe nulla synhodus tam frequentẽ sanctorum patrũ collectorum numerũ habuit. Ceterum modo tibi quiddã apertam, quod hactenus vulgo proditũ non fuit. Ante C C annos quidã Generalis Armeniorũ fuit, cui nomẽ Ioannes, vita doctrinaq; magnis sanctis q; patrib. par, et qui disciplinas exteras universas, adeoq; philosophiã ipsam nõ summatim adtigisset; vita quidẽ divina haud scio an omnibus, plurimis certe præivit; dignus habitus, tam vitæ, quã doctrinæ gratia, qui hoc sacro gradu solioq; Generaliũ potiretur. Hic divino repletus zelo, contra * Mõnophysitas ruebat, & toto eis propemodũ episcopatus sui tempore tam scriptus, quam lingua infligere vulnera non desyit: cuius & sacram memoriam honorifice*

Ioannes Armeniorum

* qui unam in Christo naturam credunt.

τίμως καὶ θεοσεβῶς ἑορτάζομεν. τούτου τοῦ θείου καὶ μακαρίου ἀνδρὸς ἐστὶ παρ' ἐμοὶ συγγραφὴ, ἣν κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν συνεγράψατο, πολλαῖς γραφικαῖς μαρτυρίαις, καὶ ἐνθυμήμασι, καὶ συλλογισμοῖς ἰσχυροῖς, καὶ κοιναῖς ἐννοίαις καὶ ἀποδείξεσιν ἐμπεπυκνωμένη. ταύτην ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ ὀλίγον πρὸ ἐμοῦ τῷ θρόνῳ τούτῳ διαπρέψας γρηγόριος ὁ καθολικὸς ἐπεκύρωσε, γράψας πρὸς τῷ τέλει αὐτῆς, ὅτι οὕτω πιστεύω κἀγὼ, ὡς ὁ ἁγιώτατος καθολικὸς ἰωάννης ἐνταυθοῖ γέγραφε, καὶ τοὺς μὴ οὕτω πιστεύοντας ἀναθεματίζει. καὶ εἰ κελεύεις, ἀναγνώσομεν ἐκ ταύτης ὀλίγον, ἵνα γνῶς τὸν ἄνδρα, ὡς ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα. Ὁ ΘΕΩΡΙΑΝΟ Σ. ἥδιστα ἀκούσαιμι τῆς γραφῆς.

ὡς οὖν ἀνέγνωμεν τὸ προοίμιον, εἶπεν ὁ Θεωριανὸς πρὸς τὸν καθολικὸν. παρακαλῶ τὴν μεγάλην ἁγιωσύνην σου μεταγραφῆναι τὴν συγγραφὴν ταύτην, καὶ δοθῆναί μοι, ἵνα ἐξελληνισθεῖσαν ἐν ῥωμανίᾳ ἔχοιμεν αὐτὴν, εἰς τιμὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τιμῶμεν δι' αὐτῆς τὸν γεννήτορα. Ὁ ΚΑΘΟΛΙΚΟ Σ. ἀποδέχομαι τοῦτο σφόδρα.

ἐς δὴ μεταγραφεῖσα ἐδόθη ἡμῖν, ἣν καὶ ἀποκομισάμεθα πρὸς τὴν βασιλεύουσαν.

τούτων οὕτω γενομένων, εἶπεν ὁ καθολικὸς πρὸς ἡμᾶς. ὁ μακάριος παῦλος ἔφη· ἐβουλόμην

αὐτὸς

pieq; celebramus. Huius divini beatiq; viri commentarius est apud me, quē contra monophysitas scripsit, pluribus scripturarū testimoniis, & enthymematis, & valētibus syllogismis, et notionibus cōmunibus, et demonstrationibus refertus. Eum beatæ memoriæ Generalis Gregorius, qui nō multo ante me illustris in hoc solio fuit, ita cōfirmavit, ut eius in extremo hæc verba perscriberet: Sic & ego credo, quemadmodū sanctissimus Generalis Ioannes hîc scripsit; et ita nō credentes, anathematisso. Ac legamus sane paullum ex eo, si placet, ut hunc virum adgnoscas, veluti leonem ex unguibus. THEOR. Equidem hoc scriptum lubentissime audiam.

*Quum ergo recitatum fuisset proœmium, Theorianus ad Generalem: Obsecro, inquit, eximiam sanctitatem tuam, ut hic liber describatur, ac mihi tradatur: quo Græcum factum habere in * Romania possimus, ad honorem patris ipsius, utq; per eum auctor à nobis ipse celebretur. GENERALIS. perplacet.*

* sic adpellabant imperium orientale.

*Itaq; descriptus & nobis traditus est, qui eum ad urbem * Augustam deportavimus.*

Secundum hæc Generalis ita nos compellabat. Beatus Paulus inquit; Optarem ipse-

* Constantinopolim.

,, αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, ὑπὲρ
,, τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου, τῶν κα-
τὰ σάρκα, μόνον ἵνα σωθῶσι. τοῦτο φημὶ κἀ-
γὼ ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ ἔθνους· ἐπεὶ καὶ ἀποθανεῖν
ὀφείλει ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὑπὲρ τῶν προβά-
των αὐτοῦ· πᾶσαν μηχανὴν καὶ σπουδὴν ποι-
ήσω, καὶ πάντα πᾶσι γένωμαι, ἵνα πάντας, ἢ
τινὰς πάντως, σώσω: ὡς ἂν κἀγὼ δικαιωθῶ εἰ-
πεῖν. ἰδοὺ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἐδωκεν ὁ
θεός. πῶς γὰρ τοῦτο ποιήσω, ἄκουσον. ἀπὸ τῆς ση-
μερον ἄρξομαι γράφειν ἀπιστολὰς πρὸς οὓς ἀ-
πανταχοῦ γῆς ἀρμενίων ἐπισκόπους, καλῶν
αὐτοὺς εἰς τὴν πύστιν. καὶ μὴ τὸ κρατηθῆ-
ναι τὴν πύστιν, προθήσω εἰς μέσον ὅσας χρή-
σεις ἔχουσιν οἱ ἀρμένιοι, δοκοῦσι αὐτοῖς βοη-
θεῖν, προθήσω δὲ καὶ ὅσας αὐτός μοι παρήγαγες γραφικὰς μαρτυρίας. καὶ πρῶτον μὲν
ἔσομαι ἐκ τοῦ μέρους τῶν ἀρμενίων, καθ' ὑ-
μῶν γυμνάζων τὸν λόγον· εἶτα ἑρμα, καὶ κατ'
ὀλίγον, καὶ μὴ πολλῆς τῆς οἰκονομίας, καὶ κα-
τὰ καιρὸν καὶ τρόπον προθέντα, ἄρξομαι ἀ-
νακαλύπτειν τὴν μέχρι τοῦ νῦν κρατήσασαν
πλάνην τῶν ἀρμενίων. ἐλέγξω δὲ καὶ αὐτοὺς
καὶ ἀπὸ συγγραφῆς τοῦ ἐν ἁγίοις ἰωάννου καὶ
καθολικοῦ, ᾗ σοι δέδωκα μεταχεάψας: καὶ
ἀπὸ πασῶν τῶν ἀποδείξεων, ἃς μοι πεποίηκεν
ἡ σὴ λογιότης. καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ἔσομαι ῥω-
μαῖος,

met esse à Christo anathema, pro fratribus Rom. 10.
meis, cognatis mihi, quod carnem attinet, dumtaxat ut ipsi salutẽ apiscerentur. Idem ego de mea gente dico. et quandoquidẽ bonus pastor etiam mori debet pro suis ovibus, omnem machinationẽ atq; studium adhibebõ, et omnib. omnia fiam; ut omnes, aut aliquos omnino servem: quo et ipse dicere possim. Ego, et liberi, quos deus mihi dedit. Quæ autẽ modo sim id facturus, audi. Ab hodierno die scribere litteras ad Armeniorum episcopos ubiq; gentium incipiam, quibus eos ad Synhodũ invitabo. Ea quũ habita fuerit, in medium proponã auctoritates omnes, quotquot Armenij habent, et pro ipsis esse vidẽtur. Proponam & illa sacrarum litterarum testimonia, quæcunq; tu mihi protulisti. Ac primũ quidem ero ex parte Armeniorũ, contra vos disserendo contendens: deinde paullatim, ac pedetentim, nec sine multo consilio, convenienti & tempore & modo, detegere incipiam Armeniorũ errorem, qui hactenus obtinuit Redarguã eos et de libro sanctæ memoriæ Ioannis illius Generalis episcopi, quem librum tibi descriptũ obtuli: de omnibus illis denique demonstrationibus, quas eruditio tua mihi suppeditavit. Ad summam, Romanus

μῆ Θ, ὑπὲρ ῥωμαίων, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τῶν ἑρμενίων ἀγωνιζόμενΘ· καί μοι ἄψας Θ ἐλπὶς ἐστιν εἰς θεὸν, ὅτι τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούσῃ, καὶ ἀκολουθήσῃ μοι· καὶ ἐσόμεθα σὺν θεῷ μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν· καὶ εἰ μὲν πάντες συνέλθοιεν ἐμοὶ, δι' αὐ ἔχοι· τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ οὐ πώσομαι δ' χαρισῶν. εἰ δέ γε καὶ μὴ, (ὅπερ ἀποδόκημι) μετὰ τῶν ἐπομένων μοι, καὶ στιχούντων, καὶ ὁμοφρονούντων κυρῶσω τὸ δόγμα τῆς ἀληθείας· καὶ ἀποστέλω πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα, καὶ τὸν ἁγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην σὺν ἀξιολόγους τῶν ἐχιερέων μου, φέροντας τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐγγραφον, καὶ ὑπογεγραμμένην οἰκείᾳ ἐμῇ χειρὶ, ἔχουσαν καὶ ὑπογραφὰς πάντων τῶν ὑπ' ἐμὲ ὄντων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, βεβαιώσοντας, καὶ δι' οἰκείας φωνῆς, καὶ γραφῆς λόγῳ ἡμῶν καὶ τῶν ὀρθοδοξησάντων ἑρμενίων ταύτην. ἔσται δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἐν τῇ παυτῇ ἐγγεγράφῳ πίστει ἐγκείμενον, ὅτι δεχόμεθα τὴν ἐν χαλκηδόνι μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν πεντάρτην ἁγίαν σύνοδον, καὶ οὓς αὐτὴ δέχεται ἁγίους πατέρας. οὓς δὲ πάλιν αὐτὴ ἀναθεματίζει, καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν· δύτυχέα τε καὶ δύσκορον, πρὸς δὲ καὶ σέβηρον, καὶ πομόθεον

ero, proq; Romanis, immo pro veritate, adversus Armenios decertabo: ac spe infallibili fretus erga deum, futurũ mihi policeor, ut oves meæ vocem meam audiant, ac me sequãtur: et erimus, deo iuvante, unum ovile, unus pastor. Quod si ad me universi accesserint, bene erit; ac benigno deo gratias agere non desinã: sin autẽ, (quod evenire nolim) cũ ijs, qui me sequentur, & mecum consentient, veritatis doctrinam confirmabo, et ad prepotentẽ sanctumq; nostrum imperatorẽ, et sanctissimum ac universalem patriarcham, meos auctoritatis præcipuæ pontifices mittam, qui fidem orthodoxam scripto comprehensam adferẽt, manu mea subnotatã, et omnẽ mihi subiectorũ recte sentientium episcoporũ subscriptiones continentẽ; quiq; tam voce propria, quam perscripturã, nostro nomine pariter, et amplexorũ veram sententiam Armeniorũ, eam cõfirmabunt. Atq; huic cõprehensæ scripto fidei hoc quoq;, præter alia, insertum erit; nos habitã Chalcedone magnã, universalẽ, quartam illã sacram synhodũ recipere cum ijs sanctis patribus, quos ea recipit: quos aũt è diverso anathemati subycit, eos nos quoq; anathematissare; nimirũ Eutychem, et Dioscorum, & præter hos Severum, & Timo-

μόθεον τὸν αἴλουρον, ⸗ πάντας τοὺς αὐτῆς καταφλυδρήσαντας. τοὺς δὲ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας τοὺς ὀφθαλμοὺς μύσαντας τῆς καρδίας, καὶ σοφωτέρους ἑαυτῶν τοὺς τῶν ἁγίων ὑπολαμβάνοντας, αἰωνίῳ ἀναθέματι παραπέμψω. ἕτα μὴ τὸ κυρωθῆναι συνοδικῶς ἐν τῇ βασιλούσῃ ταύτῃ πάντα, καὶ ὑποστρέψαι τοὺς ἐμοὺς ἀρχιερεῖς, ἄγε κελεύσῃ ὁ θεοφιλέστατος βασιλεύς, εἰσέλθω καὶ αὐτὸς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, προσκυνήσων τὰ ἐκεῖσε ἅγια προσκυνήματα, καὶ τὸν ἰσαπόστολον καὶ ἅγιον βασιλέα, καὶ τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐξέβαλε πάντας τοῦ ὑποστρώματος, ⸗ μὴ παθαινομένης ψυχῆς, ἔχων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων μεστούς, ἤρξατο λέγειν πρὸς ἡμᾶς.

Παρακαλῶ τὸν φιλόχριστον καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα, ἵνα μὴ τὸ εἰσελθεῖν τοὺς ἐμοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν, καὶ * βεβαιῶσαι ταῦτα πάντα, ἃ εἴπομεν, τηρήσῃ τὸν ἁγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην φορέσαι τὰ ἱερατικὰ αὐτοῦ, ὅσα φορεῖν ἔωθε, τὴν θείαν σκεπλῶν λειτουργίαν, καὶ ἀναβῆναι ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ⸗, ἢ ἐπὶ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ θρόνου, τοῦ ὄπισθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, κρατοῦντα τῇς χερσὶ τὸν ἅγιον σταυρὸν, ἔχοντα τὰ τίμια ξύλα, καὶ ἐν ἀκροάσει παντὸς τούτου πληρώματος ⸗

* βεβαιῶσαι

theum Aelurum, & omnes, qui adversus eam nugas meras effutiverunt. Quotquot autem cordis oculos ad veritatis lucē clauserint, & se viris illis sanctis doctiores existimabunt: æterno anathemati tradam. Deinde quum hæc omnia in urbe augusta, synhodo interveniente, corroborata fuerint, ac reversi mei pontifices: si quidem pyssimus imperator iusserit, & ipse urbem augustam ingrediar, adoraturus & res ibidem sanctas ac veneratione dignas, & apostolis parem ac sanctum imperatorem, & sanctissimum patriarcham: Quibus dictis, è cenaculo expulit universos, & animo dolorem præseferente, plenisque lacrumarum oculis, ita nos adfari cepit.

*Obsecro benignum et sanctum imperatorem nostrum, ut posteaquam mei pontifices Constantinopolim ingressi, & hæc, quæ diximus, omnia confirmata fuerint: iubeat sanctissimū et universalem patriarcham, ornatum pontificalibus suis, quæ gestare consuevit, quoties sacrum ministerium peragit, in *ambonem conscendere, vel in sacrum sanctum illud solium post sacrā mensam collocatum, crucem sanctam manibus suis tenentē, et venerabilia ligna; audientēq; toto eccle-* *suggestū

τος τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, εὐλογῆσαι τὸ γένος τῶν ἀρμενίων, ὃ σχεδὸν ὅλον αἰῶνα ὑπὸ κατάραν ἦν· εἶπε ποιῆσαι εὐχὴν ἐκτενῆ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἀρμενίων, ἵνα ὁ θέλων πάντων ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν θεὸς, ἀφήσει αὐτοῖς τοῦτο τὸ ἐξ ἀγνοίας, οὐ κακουργίας ἁμάρτημα. ὡς οὖν ἑωρῶμεν αὐτὸν μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ στεναγμῶν, ταῦτα πρὸς ἡμᾶς λέγοντα: κεκινήμεθα καὶ ἡμεῖς πρὸς οἶκτον, καὶ ὅλοι δακρύων καὶ θρήνων γεγόναμεν. ὥρας δὲ ὀλίγης παρελθούσης, καὶ οἷον τοῦ θρήνου κατηρεμήσαντος, εἶπεν ὁ Θεωριανός·

Ταύτην σου τὴν παράκλησιν, δέσποτα, εἴπομεν τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ. καὶ δοὺς ἡμῖν γραφὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, καὶ ἅγιον, καὶ φιλόχριστον ἡμῶν αὐτοκράτορα, περιέχουσαν τὸ ὅτι δέχομαι τὴν τετάρτην μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν ἁγίαν σύνοδον τὴν ἐν χαλκηδόνι· ἀπέλυσεν ἡμᾶς ἐν εἰρήνῃ: καὶ ἀψάμενος τῆς κεφαλῆς ἡμῶν, εὐλόγησεν ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ πᾶσι τούτοις εὐχαριστήσαντες τῷ θεῷ, τῆς πρὸς κωνσταντινούπολιν φερούσης οἰχόμεθα, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ἀμήν.

ſua corpore ac populo, genti Armeniorum bene precari, quæ totum prope ſeculũ exſecrationi ſubiecta fuit: deinde curet ſerias concipi preces etiam pro iis Armenijs, qui obdormierunt, ut deus, qui omnium vult ſalutem, profectũ hoc ex ignoratione, non malitia, delictum eis remittat. Quum ergo videremus eum, hæc corde contrito, et cum gemitibus ad nos proferentẽ: nos quoq; moti ſumus ad cõmiſerationẽ, totiq; meras in lacrumas et lamẽtationes ſoluti. Deinde quum paullum temporis interceſſiſſet, quaſiq; ploratus conquieviſſet, Theodorianus dixit.

Has preces tuas, domine, præpotẽti et ſanctõ imperatori noſtro exponemus. Inde tradita nobis epiſtola ad piiſſimũ, et ſanctũ, et Chriſtianũ imperatorẽ noſtrum, qua et illud complexus erat, ſe magna illam, et univerſalem, ſanctamq; ſynodũ quartam, Chalcedone habitam, recipere: pacifice nos dimiſit, tactoq; capite noſtro, bene nobis eſt precatus. Nos autem actis deo pro his omnib. gratijs, Conſtantinopolim continuis itineribus proficiſcebamur, deum interim et collaudantes, et prædicantes: cui quidem omnis maieſtas, honos, adoratio, & magnificentia, ſæculis infinitis competit. Amen.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑ-ΤΟΥ ΠΑΠΑ ῬΩΜΗΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ἘΠΙΣΤΟΛΗ, ΠΕΜΦΘΕΙ͂ΣΑ ΤΩ͂ ἘΝ ἁγίοις Φλαβιανῷ πατριάρχῃ κωνσταντινουπόλεως, κατὰ εὐτυχοῦς τοῦ ματαιόφρονος, καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ. ἥν τινα στήλην τῆς ὀρθοδοξίας* καλοῦσιν.

*οἱ τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου πατέρες.

Ἀναγνόντες τὰ γράμματα τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, ἅπερ οὕτω βραδύτατα γεγενῆσθαι θαυμάζομεν, καὶ τῇ τάξει τῶν ὑπομνημάτων ἐγκύψαντες, ἥτις ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ἐπράχθη: μόλις ποτὲ, τί παρ᾽ ὑμῖν σκάνδαλον ἀνεφύη κατὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως, ἔγνωμεν· καὶ τὰ πρότερον λεληθέναι δοκοῦντα, νῦν ἡμῖν δῆλα γίνηται· δι᾽ ὧν εὐτυχὴς, τῇ τοῦ πρεσβυτέρου προσηγορίᾳ τιμῆς εἶναι ἄξιος νομισθεὶς, πολύ τις ἀσύνετος καὶ λίαν ἀμαθὴς ἀποδείκνυται: ὡς περὶ αὐτοῦ καὶ τὸ τοῦ προφήτου εἰρῆσθαι· οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι, ἀδικίαν ἐμελέτησεν ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ. τί δ᾽ ἂν ἀδικώτερον εἴη τοῦ τὰ ἀσεβῆ φρονεῖν, καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσι καὶ σοφωτέροις μὴ εἴκειν; εἰς τὴν ἄνοιαν δὲ ταύτην ἐμπίπτουσιν, οἱ κατά τι μὲν ἐμπόδιον ἀσαφείας γνῶναι τὸ ἀληθὲς κωλυόμενοι, οὐκ ἐπὶ τὰς προφητικὰς φωνὰς, οὐκ ἐπὶ τὰς ἀποστολικὰς γραφὰς, οὐκ ἐπὶ τὰς εὐαγγελικὰς αὐθεντίας, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἑαυ-

EPISTOLA BEATISSIMI PAPÆ ROMANI LEONIS,

missa ad sanctum Flavianum, patriarcham Constantinopolitanum, adversus auctorem vanæ opinionis Eutychem, eiúque consentientes: quam rectæ fidei columnam * vocant.

* nimirum patres cõcilij Chalcedonensis. vide sup. in definitione concilij.

*LEctis dilectionis tuæ litteris, quas miramur fuisse tam seras, et gestorũ episcopaliũ ordine recẽsito, tamdem quia apud vos scandali cõtigerit, atq; cõtra integritatem fidei exortum fuerit, agnovimus: & quæ prius videbantur occulta, nunc nobis reserata patuerunt. quibus Eutyches, qui presbyterij nomine honorabilis videbatur, multum * imprudens, & nimis imperitus ostenditur: ut etiam de ipso dictum sit à propheta: Noluit intelligere, ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. quid autem iniquius, quam impia sapere, & sapientioribus doctioribusq; non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui quum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur * obstaculo, non ad propheticas voces, non ad apostolicas litteras, nec ad evangelicas auctoritates; sed ad semet ipsos re-*

* male alij, impudens.

Psal. 35.

* legendũ, obscuri obstaculo.

φ' ἑαυτοὺς ἀνατρέχουσι· καὶ διὰ τοῦτο διδάσκαλοι πλάνης ἀναδεικνύμενοι, ἐπειδὴ τῆς ἀληθείας μαθηταὶ μὴ γεγόνασι. ποίαν γὰρ ἀπὸ τῶν θείων βίβλων παιδείαν τῆς τε παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης προσέλαβεν, ὃς οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ συμβόλου τῶν προοιμίων ἐδράξατο; καὶ ὅπερ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῇ φωνῇ πάντων τῶν ἀναγεννωμένων προφέρεται, τοῦτο κατὰ νοῦν ἔτι τούτου τοῦ γέροντος οὐ λαμβάνεται; ἀγνοῶν τοίνυν, τί δέοι περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θεοῦ λόγου νοεῖν, καὶ τῶν θείων γραφῶν ἐν τῷ πλάτει πονεῖν οὐ βουλόμενος, ὅπως ἂν τοῦ φωτὸς τῆς ἐντεῦθεν γνώσεως ἄξιος γένηται· ἐκείνην γοῦν ὤφελε τὴν κοινὴν καὶ μὴ διαφωνοῦσαν ὁμολογίαν ἐν ἀκροάσει περιμερίμνῳ ποιήσασθαι, ἣν τῶν πιστῶν ἅπαν τὸ πλῆθος ὁμολογεῖ, πιστεύειν ἑαυτὴν εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς χριστὸν ἰησοῦν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν τεχθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ μαρίας τῆς παρθένου. δι' ὧν τριῶν ἀποφάσεων τὰ πάντα σχεδὸν αἱρετικῶν καταλύεται μηχανήματα. ὁπότε γὰρ θεὸς καὶ παντοκράτωρ, καὶ πατὴρ εἶναι πιστεύεται, συναΐδιος αὐτῷ καὶ υἱὸς ἀποδείκνυται, ἐν οὐδενὶ τοῦ πατρὸς διαφέρων· ἐπειδήπερ ἐκ θεοῦ θεὸς, ἐκ παντοκράτορος παντοκράτωρ, ἐξ ἀϊδίου γεννηθεὶς συναΐδιος· οὔτε μετὰ γενέστερος χρόνῳ, οὔτε ἐλάσσων δυνάμει, οὐδὲ ἀνόμοιος δόξῃ, οὐ κεχωρισμένος οὐσίᾳ.

ὁ δὲ

currunt, & ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuere. quam enim eruditionem de sacris novi & veteris testamenti, paginis adquisivit, qui nec ipsius quidem symboli initia comprehendit? & quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur. Nesciens igitur, quid deberet de Verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum intelligentiæ lumen, in sanctarum scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem & indiscretam confessionem sollicito adprehendisset auditu, qua fidelium universitas profitetur, credere se in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum, filium eius unicum, dominum nostrum, qui natus est de spiritu sancto,* ex Maria virgine. quibus tribus sententijs omnium fere hæreticorum machinæ destruuntur. Quum enim Deus & omnipotens, & æternus pater creditur, consempiternus eidē filius demonstratur, in nullo à patre differēs; quia de deo deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus; non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia.*

* alij male, Sed ideo.

* Græci, & Maria.

ὁ δὲ αὐτὸς τοῦ ἀϊδίου πατρὸς μονογενὴς ἀΐδιος, ἐτέχθη ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ μαρίας τῆς παρθένου: ἥτις γέννησις χρονικὴ τῆς θείας αὐτοῦ καὶ ἀϊδίου γεννήσεως οὔτε τι ἀπεμείωσεν, οὔτε μήν τι ταύτῃ προσέθηκεν: ἀλλ' ὅλην ἑαυτὴν εἰς τὸ σῶσαι τὸν ἄνθρωπον πεπλανημένον ἐκένωσεν· ἵνα καὶ τὸν θάνατον νικήσῃ, καὶ τὸν διάβολον, τὸν τὸ κράτος ἐχοντα τοῦ θανάτου, τῇ οἰκείᾳ κατὰ βάλῃ δυνάμει. οὐ γὰρ ἂν ἠδυνήθημεν νικῆσαι τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου τὸν ἀρχηγὸν, εἰμὴ τὴν ἡμετέραν αὐτὸς φύσιν ἀνέλαβε, καὶ οἰκείαν εἰργάσατο· ὃν οὔτε ἁμαρτία μολύναι, οὔτε θάνατος κατὰ σχεῖν ἠδυνήθη. συνεληφθη μὲν οὖν δηλονότι ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐν γαστρὶ παρθένου μητρὸς, ἥτις οὕτω φυλαχθείσης τῆς παρθενίας αὐτὸν ἀπεκύησεν, ὥσπερ οὖν καὶ ἀκεραίου μεινάσης τῆς παρθενίας συνέλαβεν. ἀλλ' εἴπερ ἐκ ταύτης τινα τῆς ἐν τῇ πίστει τῶν χριστιανῶν εὐαγεστάτης πηγῆς καθαρὰν ἀρύσασθαι διάνοιαν οὐκ ἠδύνατο, διὰ τὸ τῆς τηλαυγοῦς ἀληθείας ἑαυτῷ τὸ φέγγος ἐκ τῆς οἰκείας ἐπισκοτίζειν τυφλώσεως. τῇ διδασκαλίᾳ γοῦν τῇ τῶν εὐαγγελίων ἑαυτὸν ὑπήγα
,, γεν ἂν, καὶ λέγοντος ματθαίου· βίβλος γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ ἱεοῦ δαβὶδ, ἱεοῦ ἀβραὰμ. καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ δὲ κηρύγματος τὸν εἰσήγησιν ἂν ἐπεζήτησε, καὶ ἀναγινώσκων ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους· Παῦλος δοῦλος ἰη-
,, σοῦ χριστοῦ, κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐ-
,, αγγελιον θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφη-

τῶν αὐ-

Idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus, natus est de spiritu sancto, ex Maria virgine, quæ nativitas temporalis illi nativitati divinæ & sempiternæ nihil minuit, nihil contulit; sed totam se reparando homini, qui erat deceptus, impendit: ut & mortem vinceret, & diabolum, qui mortis habebat imperium, sua virtute destrueret. non enim superare possemus peccati et mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet, & suam faceret; quem nec peccatum contaminare, nec mors potuit detinere. Conceptus quippe est de spiritu sancto intra uterum matris virginis, quæ ita illum salva virginitate edidit quemadmodum salva virginitate concepit. Sed si de hoc christianæ fidei fonte purissimo sincerum intellectum haurire non poterat, quia splendorem perspicuæ veritatis obcæcatione sibi propria tenebrarat: doctrinæ se evangelicæ subdidisset, dicente Matthæo: Liber generationis Iesu Christi, filij David, filij Abraham. Apostolica quoq; prædicationis expetisset* instructum, et legēs epistolā ad Romanos; Paulus servus Iesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in evangeli ũ Dei, quod ante promiserat per pro-

* & Maria

Matth. 1.

* male alij, instrumentum.

Rom. 1.

τῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐ-
τοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος δαβὶδ τὸ κατὰ
σάρκα· ἔπειτα τὰς προφητικὰς οὕτως ἂν βί-
βλους εἰς τὴν εὐσεβῆ φροντίδα μετήγαγε, καὶ εὑρί-
σκων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἀβραὰμ λέγον
τος· ἐν τῷ σπέρματί σου εὐλογηθήσονται πάντα τὰ
ἔθνη· ὅπως ἂν περὶ τῆς κυριότητος τούτου μὴ ἀμφι-
βάλλοι τοῦ σπέρματος, ἠκολούθησεν ἂν καὶ τῷ ἀ-
„ ποστόλῳ λέγοντι· τῷ ἀβραὰμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγ
γελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. οὐκ εἶπε, καὶ τοῖς σπέρ
μασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν. ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὶ, καὶ τῷ σπέρ-
ματί σου, ὅπερ ἐστὶν ὁ χριστὸς· καὶ τὸ ἡσαΐου δὲ κήρυγ-
μα διὰ τῆς ἐνδοτέρας κατέσχεν ἀκροάσεως, λέ-
γοντος· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται
„ υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουὴλ, ὅπερ
„ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεὸς. καὶ τοῦ αὐ-
τοῦ δὲ προφήτου πιστῶς ἂν ἐπέγνω τὰ ῥήματα· παι
δίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐ-
„ πὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θεὸς ἰσχυρὸς, *[ἐξουσι-
αστὴς] ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶ-
νος. οὐδὲ ματαίως λαλῶν οὕτως ἂν εἶπε σάρκα γε-
γενῆσθαι τὸν λόγον, ὡς ὅτιπερ ὁ τεχθεὶς ἀπὸ τῆς παρθέ
νου χριστὸς, εἶχε μὲν ἀνθρώπου μορφὴν, οὐκ εἶχε δὲ
τοῦ μητρώου σώματος τὴν ἀλήθειαν. ἢ τάχα διὰ
τοῦτο τὸν δεσπότην χριστὸν οὐκ εἶναι τῆς ἡμετέρας φύ
σεως, ὅτι πρὸς τὴν μακαρίαν μαρίαν ὁ πεμφθεὶς
ἄγγελος εἶπε· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ,

*deest in Latina.

καὶ

phetas suos in scripturis sanctis, de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnẽ: ad propheticas paginas piam sollicitudinẽ contulisset, et invenisset promissionẽ dei ad Abraham dicentis: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et ne de huius seminis proprietate dubitaret, secutus fuisset apostolum dicentẽ: Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini eius. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno, Et semini tuo, quod est Christus. Esaiæ quoq; prædicationẽ interiore adprehendisset auditu, dicẽtis: Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatũ, Nobiscum Deus. eiusdemq; prophetæ fideliter verba legisset: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius potestas super humerũ eius, et vocabitur nomen eius magni cõsilij angelus [admirabilis consiliarius] deus fortis, princeps pacis, pater futuri sæculi. Nec frustratorie loqueris, ita verbũ dicere carnẽ factum, ut editus utero virginis Christus, haberet formã hominis, et nõ haberet materni corporis veritatẽ. An forte ideo putavit dominũ nostrũ Iesum Christum nõ nostræ esse naturæ, quia missus ad beatã Mariã angelus ait: Spiritus S. superveniet in te*

Gen. 22.

Gal. 3.

Esa. 7.

Esa. 9.

* desunt in Græca.

Luc. 1.

καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ; ὅπως αὖ, ἐπειδήπερ ἡ σύλληψις τῆς παρθένου θείας ἔργον γεγένηται δημιουργίας, ἐκ τῆς φύσεως τῆς συλλαβούσης ἡ σὰρξ τοῦ συλληφθέντος μὴ γένηται; ἀλλ' οὐχ οὕτω νοητέον ἐκείνην τὴν γέννησιν, ἥτις μονογενῶς ἐστι καὶ θαυμαστή, καὶ θαυμαστῶς ἐστι μονογενής, ὥστε διὰ τῆς καινοπρεποῦς γεννήσεως, τὴν τοῦ γένους ἐκβάλλεσθαι κυριότητα· τὸ μὲν γὰρ γόνιμον τῇ παρθένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα παρέσχεν, ἡ δὲ τοῦ σώματος ἀλήθεια προσελήφθη ἐκ τοῦ σώματος· καὶ τῆς σοφίας οἰκοδομούσης ἑαυτῇ οἶκον, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, τουτέστιν ἐν* τούτῳ τῷ σώματι, ὅπερ ἔλαβεν ἐξ ἀνθρώπου, καὶ πνεύματι ζωῆς λογικῆς ἐνεψύχωσε. σωζομένης τοίνυν τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον συνιούσης, ἀνελήφθη ἀπὸ μὲν* τῆς θεότητος ἡ ταπεινότης, ἀπὸ δὲ τῆς δυνάμεως τὸ ἀδύνατον, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀθανάτου τὸ θνητόν· καὶ πρὸς τὸ χρεωστούμενον ὄφλημα τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκτισθῆναι, ἡ θεία φύσις ἡνώθη τῇ φύσει τῇ παθητῇ· ἵνα τοῦτο δὴ τὸ ταῖς ἡμετέραις ἰάσεσιν ὑπάρχον ἁρμόδιον, ὁ εἷς καὶ αὐτὸς, ὢν μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος χριστὸς ἰησοῦς, καὶ ἀποθνήσκειν ἐκ τοῦ ἑνὸς δυνηθῇ, καὶ τελευτᾶν ἐκ τοῦ ἑτέρου μὴ δυνηθῇ. ἐν ἀκεραίᾳ τοιγαροῦν ἀληθοῦς ἀνθρώπου καὶ τελείᾳ φύσει, θεὸς ἀληθὴς ἐτέχθη, ὅλος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ὅλος ἐν τοῖς ἡμῶν. ἡμέ-

* latina sic, αὐτῇ τῇ σαρκί, ἥνπερ

* aliter latina.

ἀληθεῖς

*& virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: ut, quia conceptus virginis divini fuit operis, non de natura concipientis * fuerit caro cõceptu: sed non ita intelligenda est illa generatio singulariter mirabilis, & mirabiliter singularis, ut per novitatẽ creationis proprietas remota sit generis. Fecunditatẽ enim virgini spiritus sanctus dedit, veritas autẽ corporis sumta de corpore est: et ædificante sibi sapientia domũ, verbũ caro factum est, & habitavit in nobis. hoc est, in ea carne, quam sumsit ex homine, & quam * spiritu vitæ rationalis animavit. Salva igitur proprietate utriusque naturæ, & in unam coeunte personam, susceptа est * à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas; & ad resolvendum condicionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili: ut quod nostris remedijs congruebat, unus atque idem, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, & mori posset ex uno, & mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis, perfectaque natura, verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autam dicimus,*

* fieret

Prov. 9. Ioan. 1.

* male alij, spiritus

μέτερα ἠλέγομεν, ἅπερ ἐν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἐναπέθετο, καὶ ἅπερ ἀνακαινιστέα πάλιν ἐδέξατο. ἐκεῖνα γὰρ, ἅπερ ὁ ἀπατεὼν ἐπεισήγαγε, καὶ ὁ ἀπατηθεὶς ἄνθρωπος ἥμαρτε, τὸ τυχὸν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἴχνος οὐκ ἔσχηκεν· οὐ γὰρ ἐπειδὴ κοινωνίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεισελήλυθεν ἀσθενείας, διὰ τοῦτο καὶ κοινωνὸς τῶν ἡμετέρων γέγονεν ἁμαρτημάτων· προσέλαβε γὰρ δούλου μορφὴν δίχα ῥύπου τινὸς ἁμαρτήματος, καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὔξων, καὶ τὸ θεῖον οὐ μειῶν· ἐπειδήπερ ἡ κένωσις ἐκείνη, δι' ἧς ἑαυτὸν ὁρατὸν ὁ ἀόρατος παρεσκεύασε, καὶ ὁ ποιητὴς καὶ δεσπότης τῶν ὅλων εἷς τῶν ἀνθρώπων ἠβουλήθη γενέσθαι, συγκατάβασίς ἦν εὐσπλαγχνίας, οὐκ ἀσθένεια τῆς δυνάμεως. τοιγαροῦν ὡς μένων ἐν μορφῇ θεοῦ πεποίηκεν ἄνθρωπον. αὐτὸς ἐν μορφῇ δούλου* γέγονε. φυλάττει γὰρ ἑκατέρα φύσις ἀνελλιπῶς τὴν ἑαυτῆς ἰδιότητα· καὶ ὥσπερ οὐκ ἀναιρεῖ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἡ μορφὴ τοῦ θεοῦ, οὕτως οὐδὲ τὴν μορφὴν τοῦ θεοῦ ἡ τοῦ δούλου μόρφωσις ἐμείωσεν· ἐπειδὴ γὰρ κατεκαυχᾶτο ὁ διάβολος τὸν ἄνθρωπον τὸν ἠπατημένον ἐκ τῆς πλάνης αὐτοῦ, τῶν θείων δωρεῶν ἐστερημένον, καὶ τῶν τῆς ἀφθαρσίας ἀγαθῶν γεγυμνωμένον, ὑπὸ τὴν τοῦ θανάτου χαλεπὴν ἀπόφασιν γεγενῆσθαι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις κακοῖς παραμυθίαν αὐτὸν εὑρηκέναι τινά. ἐκ τῆς αὐτοῦ τοῦ γεγονότος προδότου κοινωνίας, ὡς καὶ τὸν θεὸν, τοῦτο τῆς αὐτοῦ δικαιοσύνης ἀπαιτούσης, ἀμεῖψαι περὶ τὸν ἄνθρωπον τὴν οἰκείαν ἀπόφασιν. χρεία τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀπορρήτου μυστηρίου γεγένηται, ἵνα ὁ ἀναλ-

* ὃς μένων
* γέγονεν ἄνθρωπος. ξ

λοίω

quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda suscepit. nam illa, quæ deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullũ habuere in salvatore vestigiũ, nec quia communionem humanarũ subijt infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorũ. adsumsit formam servi sine sorte peccati, humana augens, divina non minuens: quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, & creator ac dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei, fecit hominem; idem in forma servi, factus est homo. tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura, & sicut formam servi, Dei forma non adimit: ita formam Dei, servi forma non minuit. nam quia gloriabatur diabolus, hominem sua fraude deceptum, divinis caruisse muneribus; & immortalitatis dote nudatum, duram mortis subijsse sententiam; seque in malis suis quoddam de prævaricatoris consortio invenisse solatium; Deum quoq; iustitiæ exigente ratione, ejerga hominem, quem in tanto honore cõdiderat, propriã mutasse sententiam: opus fuit secreti dispensatione consilij, ut incõmu-

λοίωτος θεὸς, οὗτινος ἡ βούλησις τῆς ἐμφύτου χρη-
στότητος στερηθῆναι μὴ δύναται, πρώτην περὶ ἡμᾶς
τὴν τῆς οἰκείας εὐσεβείας ἀπορρήτῳ μυστηρίῳ πλη-
ρώσῃ διοίκησιν· καὶ ἵνα ὁ ἄνθρωπος, ὁ τῇ κακουργίᾳ
τῆς διαβολικῆς κακίας πρὸς ἁμαρτίαν συνελα-
θεὶς, μὴ παρὰ τὴν βούλησιν ἀπόληται τοῦ θεοῦ. παρέρχεται
τοίνυν εἰς τὸ ταπεινὸν τοῦτο τοῦ κόσμου ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ,
ἀπὸ τοῦ οὐρανίου θρόνου καταβαίνων, καὶ ἀπὸ τῆς πα-
τρικῆς δόξης οὐκ ἀφιστάμενος· καινῇ τινι τῇ τάξει, καὶ
καινῇ τῇ γεννήσει γεννώμενος· καινῇ μὲν τῇ τάξει, ὅτιπερ
ἀόρατος ὢν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁρατὸς γέγονεν ἐν τοῖς
παρ' ἡμῖν· καὶ ἀκατάληπτος ὢν, ἠβουλήθη κατα-
λαμβάνεσθαι· καὶ προαιώνιος μένων, εἶναι ἤρξατο
κατὰ χρόνον· καὶ τοῦ παντὸς ὢν δεσπότης, τὴν δουλικὴν
μορφὴν ἀνεδέξατο, τῆς οἰκείας θεότητος ἐπισκι-
άσας τὸ μέγεθος· καὶ ὁ ἀπαθὴς θεὸς, οὐκ ἀπηξίω-
σε παθητὸς γενέσθαι ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἀθάνατος νό-
μοις ὑποκεῖσθαι θανάτου· καινῇ δὲ τῇ γεννήσει τεχ-
θεὶς, ἐπείπερ ἡ ἄφθαρτος παρθένος ἐπιθυμίαν μὲν
ἠγνόησε, τὴν δὲ τῆς σαρκὸς ἐχορήγησεν ὕλην. καὶ προσε-
λήφθη ἐκ τῆς μητρὸς τοῦ δεσπότου φύσις, οὐχ ἁ-
μαρτία· καὶ ἐπειδήπερ ἐν τῷ δεσπότῃ ἰησοῦ χριστῷ,
τῷ τεχθέντι ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς παρθένου, θαυμαστή ἐ-
στιν ἡ γέννησις, διὰ τοῦτο ἡμῖν οὐχ ὁμοία ἡ φύσις.
ὁ γὰρ ὢν θεὸς ἀληθὴς, αὐτός ἐστι καὶ ἄνθρωπος ἀλη-
θὴς· καὶ ψεῦδος οὐδὲν ἐν ταύτῃ τῇ ἑνώσει τυγχά-
νει, ἐν ὅσῳ τὰ συναμφότερα μετ' ἀλλήλων ἐστί, καὶ

τοῦ

*tabilis Deus, cuius voluntas non potest sua benignitate privari; primam erga nos pietatis suæ dispensationem sacramento occultiore compleret; & homo, diabolicæ iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret. Ingreditur ergo hæc mundi infima filius Dei, de cælesti sede descendens, & à paterna gloria non recedens; novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris: incomprehensibilis, voluit comprehendi: ante tempora manens, esse cepit ex tempore: universitatis Dominus servilem formam; obumbrata maiestatis suæ immensitate, suscepit: impassibilis Deus, non dedignatus est esse homo passibilis; & immortalis, mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus; quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Adsumpta est igitur de matre domini natura, non culpa; nec in Domino Iesu Christo, ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo * nostræ est natura dissimilis, qui enim verus est Deus, idem verus est homo: & nullum est, in hac unitate mendacium, dum invicem sunt & humilitas homi-*

* male alij, nostra est natura

τοῦ ἀνθρώπου τὸ ταπεινὸν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς θεότητος. ὥσπερ γὰρ τῷ ἐλεεῖν ὁ θεὸς τροπὴν οὐχ ὑφίσταται οὕτως ὁ ἄνθρωπος τῷ μεγέθει τῆς θείας ἀξίας οὐκ ἀναλίσκεται. ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε· τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου· τοῦ δὲ *σώματος ἐκτελουῦντος, ὅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος· καὶ τὸ μὲν αὐτῶν, διαλάμπει τοῖς θαύμασι· τὸ δὲ, τῶν ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν· καὶ καθάπερ ὁ λόγος ἀπὸ τῆς ἰσότητος τῆς τοῦ πατρὸς δόξης ἐστὶν ἀχώριστος, οὕτω τὸ σῶμα τὴν φύσιν τοῦ ἡμετέρου γένους οὐκ ἀπέλιπεν. εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς, καὶ ἀληθῶς υἱὸς ἀνθρώπου τυγχάνει· θεὸς μὲν κατὰ τοῦτο, καθὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἄνθρωπος δὲ κατὰ τοῦτο, καθὸ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνσεων ἐν ἡμῖν. καὶ θεὸς μὲν κατὰ τοῦτο, καθὸ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν: ἄνθρωπος δὲ κατὰ τοῦτο, καθὸ γέγονεν ἐκ γυναικὸς, γέγονεν ὑπὸ νόμον. καὶ ἡ μὲν *τῆς σαρκώσεως γέννησις, ἀνθρωπίνης ἐστὶ δήλωσις φύσεως· ὁ δὲ τοκετὸς τῆς παρθένου, μήνυμα τῆς θείας ὑπάρχει δυνάμεως· καὶ ἡ μὲν νηπιότης τοῦ βρέφους διὰ τῆς τῶν σπαργάνων γινώσκεται εὐτελείας, τὸ δὲ μέγεθος τῆς αὐτοῦ μεγαλωσύνης διὰ τῶν ἀγγελικῶν φωνῶν ἀποδείκνυται. καὶ ὁμοιοῦται μὲν τοῖς νεωστὶ τικτομένοις ἀνθρώ-

* Latina, carne.

* Latina, τῆς σαρκὸς.

nis, & altitudo deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est; verbo scilicet operante, quod verbi est; & carne exsequente, quod carnis est. Vnum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniurijs: & sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non recessit, ita caro naturam nostri generis non reliquit. Vnus enim, idemque est, [quod sæpe dicendum est,] vere Dei filius, & vere hominis filius: Deus per id, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & deus erat Verbum: homo per id, quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Deus per id, quod omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: homo per id, quod factus est ex muliere, factus est sub lege. Nativitas carnis, manifestatio est humanæ naturæ: partus virginis, divinæ est virtutis indicium: infantia parvuli, ostenditur humilitate cunarum: magnitudo Altissimi, declaratur & demonstratur vocibus angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem He-

*Inclusa desunt in Græc.

θρώποις οὗτος, ὃν ἡρώδης ἀσεβῶς φονεῦσαι βούλεται· ἀλλ' ἐστὶ δεσπότης τῶν ὅλων, ὃν μάγοι χαίρουσιν ἱκετευτικῶς προσκυνεῖν. ὅτε δὲ πρὸς τὸ τοῦ προδρόμου αὐτοῦ ἰωάννου ἔρχεται βάπτισμα, ὅπως ἂν μὴ λάθῃ, ὅτιπερ τῷ προκαλύμματι τῆς σαρκὸς [ἡ θεότης] ἐκρύπτετο, ἡ τοῦ πατρὸς φωνὴ ἐξ οὐρανῶν ἐπιβοῶσα φησὶν· οὗτος ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα· τοιγαροῦν ὡς ἄνθρωπον ἡ τοῦ διαβόλου πειράζει πανουργία, τούτῳ ἅτε δὴ θεῷ, ἡ τῶν ἀγγέλων τάξις διακονεῖ· τὸ μὲν γὰρ πεινῶν, καὶ διψῶν, καὶ κοπιῶν, καὶ ὑπνοῦν, ὁμολογουμένως ἐστὶν ἄνθρωπου· ἀλλὰ τὸ πέντε ἄρτοις πεντακισχιλίους κορέσαι, καὶ χαρίσασθαι τῇ σαμαρείτιδι ὕδωρ ζῶν, ὅθεν ἀρυσαμένη αὐτῇ ὑπῆρχε τὸ μηκέτι διψῶν· καὶ ἐπὶ νώτων θαλάσσης περιπατεῖν, τῶν ποδῶν οὐ βαπτιζομένων· καὶ τὸ τὰς τῶν ὑδάτων οἰδήσεις ἐπιτιμωμένου τοῦ κλύδωνος κατευνάζειν, ἐστὶν ἀναμφιβόλως θεοῦ. ὥσπερ οὖν, ἵνα τὰ πολλὰ παραλείψω, οὐ τῆς αὐτῆς ἐστι φυσεως, τὸ κλαίειν ἐκ διαθέσεως οἴκτου τὸν τελευτήσαντα φίλον, καὶ τὸ [τὸν αὐτὸν ἀναζῶν μέλλοντα] διασκεδασθέντος τοῦ προσχώματος τῆς τεταρταίας ταφῆς ἤδη ἐξαναστῆναι τὸν ἀναζήσαντα, πρὸς τὸ κέλευσμα τῆς φωνῆς· ἢ τὸ ἐπὶ τοῦ ξύλου ἠρτῆσθαι, *καὶ ἐξ ἡμέρας εἰς νύκτα μεταβληθέντα τὰ στοιχεῖα πάντα συσσεῖσαι· ἢ τὸ διαπεπάρθαι τοῖς ἥλοις, καὶ τὰς τοῦ παραδείσου πύλας ἀνοῖξαι τῇ πίστει τοῦ

ληστοῦ:

*inclusa latinę desunt

*inclusa latinę desunt

* rectius, καὶ ἡμέρας εἰς νύκτα μεταβληθείσης.

*rodes * impius molitur occidere: sed dominus est omnium, quem magi gaudentes veniunt suppliciter adorare. Iam quum ad præcursoris sui Ioannis baptismum veniret, ne lateret, quod carnis velamine tegeretur, vox patris de cœlo intonans dixit: Hic est filius meus, in quo mihi bene * complacuit. Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lassescere, atque dormire, evidenter humanum est: sed & de quinque panibus quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, cuius haustus bibenti præstat, ne ultra iam sitiat; supra dorsum maris, plantis non subsidentibus, ambulare; & elationes fluctuum, increpata tempestate, consternere; sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo, ut multa prætream, non eiusdem naturæ est, flere miserationis adfectu amicum mortuum, & eumdem remota quatriduanæ aggere sepulturæ, ad vocis imperium excitare redivivum; aut ligno pendere, & in noctem luce conversa, omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse; & paradisi portam fidei latronis a-*

* Græci, impie. Matt. 2.

Matt. 3.

* complacitum.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Ioan. 11.

λῃστοῦ: οὕτως οὐ τῆς αὐτῆς ἐστι φύσεως, τὸ λέγειν· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ τὸ λέγειν· ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. εἰ καὶ ταμάλιστα γὰρ ἐν τῷ δεσπότῃ ἰησοῦ χριστῷ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἕν ἐστι τὸ πρόσωπον, ὅμως ἕτερόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἐξ οὗ καὶ ἐν ἑκατέρῳ κοινόν ἐστι τὸ τῆς ὕβρεως. καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ κοινὸν τὸ τῆς δόξης καθέστηκεν. ἐξ ἡμῶν γάρ ἐστιν αὐτῷ ἡ ἐλάσσων τοῦ πατρὸς ἀνθρωπότης, ἀπὸ δὲ τοῦ πατρός ἐστιν αὐτῷ ἡ μετὰ τοῦ πατρὸς ἴση θεότης. διὰ ταύτην τοίνυν τῶν προσώπων τὴν ἕνωσιν τὴν ἐν ἑκατέρᾳ φύσει νοεῖσθαι ὠφείλουσαν, καὶ υἱὸν ἀναγινωσκόμεν ἀνθρώπου κατεληλυθέναι ἐξ οὐρανοῦ, ὁπότε ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸ σῶμα ἐξ αὐτῆς τῆς παρθένου, ἐξ ἧς ἐτέχθη, προσέλαβε· καὶ πάλιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ σταυρωθεὶς λέγεται καὶ ταφεὶς, ὁπότε ταῦτα οὐκ ἐν αὐτῇ τῇ θεότητι, ἐν ᾗ μονογενὴς, καὶ συναΐδιος, καὶ ὁμοούσιός ἐστι τῷ πατρὶ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπομεμένηκε φύσεως. ὅθεν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν σταυρωθέντα καὶ ταφέντα πάντες ἐν τῷ συμβόλῳ συνομολογοῦμεν, κατ' ἐκεῖνο τὸ ἀποστολικόν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ τὴν πίστιν τῶν μαθητῶν διὰ τῶν οἰκείων ἐξεπαίδευσεν ἐρωτήσεων· τίνα με, φησὶν, οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; κἀκείνων ἀποκριναμένων ἄλλας ἄλλων εἶναι δόξας· ὑμεῖς, φησι,

τίνα

perire: ita non eiusdem naturæ est dicere; Ego & pater unum sumus, & dicere, Pater maior me est. Quamvis enim in domino Iesu Christo, Dei & hominis una persona sit; aliud tamen est: unde in utroque communis est contumelia: aliud, unde communis est gloria. De nostro enim, illi est minor patre humanitas; de patre, illi est aqualis cum patre divinitas. Propter hanc ergo unitatem personæ, in utraque natura intelligendam, & filius hominis legitur descendisse de cælo, quum filius Dei carnem de ea virgine, de qua est natus, adsumserit; & rursus filius Dei crucifixus dicitur, ac sepultus: quum hæc non in divinitate ipsa, qua unigenitus, consempiternus, & consubstantialis est patris; sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. Vnde unigenitum filium Dei crucifixum et sepultum, omnes etiam in symbolo confitemur, secundū illud apostoli dictū: Si enim cognovissent, numquā dominum maiestatis crucifixissent. Quum autē ipse dominus noster atq; salvator fidem discipulorū suis interrogationibus erudiret; Quē, inquit, dicunt homines, esse filiū hominis? quumq; illi diversas aliorū opiniones retexuissēt; Vos autem, ait, quē me Ioan.10. Ioan.14. 1.Cor.2. Matt.16.

τίνα με λέγετε εἶναι; ἐμὲ δηλαδὴ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὂν ἐν μορφῇ δούλου καὶ ἀληθείᾳ σώματος θεωρεῖτε, τίνα με λέγετε; ἔνθεν ὁ μακάριος πέτρος θεόθεν ἐμπνευσθεὶς, καὶ διὰ τῆς οἰκείας ὁμολογίας μέλλων πᾶσι γίνεσθαι σωτηρία τοῖς ἔθνεσι· σὺ εἶ, φησιν, ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ζῶντος. καὶ ἀξίως μακάριος ἀπεφάνθη παρὰ τοῦ κυρίου. καὶ ἀπὸ τῆς πρωτοτύπου πέτρας τὸ στερρὸν ἐπεσπάσατο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσηγορίας: ὅστις δι' ἀποκαλύψεως τοῦ πατρὸς, τὸν αὐτὸν καὶ υἱὸν θεοῦ ὡμολόγησε, καὶ χριστὸν· ἐπειδήπερ ἓν τούτων δίχα θατέρου λαμβανόμενον, ἀνόνητον τυγχάνει εἰς σωτηρίαν· καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑπῆρχε κινδύνου τὸ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν ἢ θεὸν μόνον ἄνευ ἀνθρώπου, ἢ δίχα θεοῦ πιστεύειν ἄνθρωπον μόνον. καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου, ἥτις δηλαδὴ τοῦ ἀληθοῦς σώματος αὐτοῦ γέγονεν, ἐπειδήπερ οὐκ ἄλλος ἀνέστη, εἰ μὴ ὁ σταυρωθεὶς καὶ ἀποθανὼν, τί ἕτερον τῇ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν διαγωγῇ αὐτοῦ γέγονεν, ἢ ἵνα ἐκ πάσης ἀχλύος τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν καθαρθῇ; διαλεγόμενος γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ συνδιατρίβων, καὶ συναλιζόμενος ἀκριβέστερόν τε καὶ πολυπραγμονικώτερον διὰ τῆς ἁφῆς αὐτὸν ψηλαφᾶσθαι παρὰ τούτων, οὓς ἔπληττε τὸ ἀμφίβολον, ἐνδιδοὺς· διὰ τοῦτο καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσῄει πρὸς οὓς μαθητὰς, καὶ τῷ φυσήματι τῷ ἑαυτοῦ παρεῖχεν ἅγιον πνεῦμα, καὶ χαριζόμενος

τὸ

esse dicitis? me utique, qui sum filius hominis, & quem in forma servi, atque in veritate carnis adspicitis, quem me esse dicitis? * ibi beatus Petrus, divinitus inspiratus, & confessione sua omnibus gentibus profuturus: Tu es, inquit, Christus filius Dei vivi. Nec immerito beatus est pronuntiatus à domino, & à principali petra soliditatem & virtutis traxit, & nominis; qui per revelationem patris eumdem & filium Dei est confessus, & Christum: quia unum horum sine alio receptum, non proderat ad salutem; sed æqualis erat periculi, dominum Iesum Christum aut Deum tantummodo sine homine, aut sine deo solum hominem credidisse. Post resurrectionem verò domini, quæ utique veri * corporis fuit, quia aliter non est resuscitatus, quam qui fuerat crucifixus & mortuus; quid aliud quadraginta dierum mora gestum est, quam ut fidei nostræ integritas ab omni caligine mundaretur? colloquens enim cum discipulis suis, & cohabitans, atque convescens, & pertrectari se diligenti curioseque contactu abeis, quos dubietas perstringebat, admittens; ideo & clausis ad discipulos ianuis introibat, & flatu suo dabat spiritum sanctum, &

*male legitur, ubi.

*male legitur, hominis.

Ioan. 20. Actor. 1.

τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως, τῶν θείων γραφῶν ἀνεκάλυπτε τὰ ἀπόρρητα, καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς τὰ τραύματα τῆς πλευρᾶς, καὶ τὰς διατρήσεις τῶν ἥλων, καὶ πάντα τὰ τοῦ νεκροῦ πάθους ἐπεδείκνυε σημεῖα, λέγων· ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα· ὅπως ἂν ἐν αὐτῷ μεμενηκέναι γνωσθῇ ἡ ἰδιότης τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀδιαίρετος· οὕτω τε μάθωμεν, τὸν λόγον μὴ τοῦτο εἶναι, ὅπερ ἐστὶν ἡ σάρξ· ἀλλ' ἕνα υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν λόγον ὁμολογήσωμεν, καὶ τὴν σάρκα· ἧς τινος πίστεως τοῦ μυστηρίου κοῦφος ὢν δυστυχὴς, οὗτος καὶ ἀμέτοχος ὀφείλει νομίζεσθαι. ὃς τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ἐν τῷ μονογενεῖ τοῦ θεοῦ υἱῷ οὔτε διὰ τῆς ταπεινότητος τῆς ἀνθρωπότητος, οὔτε διὰ τῆς δόξης ἐπέγνω τῆς ἀναστάσεως οὔτε τὴν ἀπόφασιν ἐφοβήθη τοῦ μακαρίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ ἰωάννου λέγοντος· „ ὅτι πᾶν πνεῦμα τὸ ὁμολογοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι, ἀπὸ θεοῦ ἐστι· καὶ πᾶν πνεῦμα, τὸ διαιροῦν ἰησοῦν χριστὸν, ἀπὸ θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος· τί δέ ἐστι τὸ διαιρεῖν τὸν ἰησοῦν, εἰ μὴ τὴν ἀνθρωπίνην ἀπ' αὐτοῦ φύσιν ἀποχωρίζειν; καὶ τὸ μυστήριον, δι' οὗπερ ἐσώθημεν μόνου, πειρᾶσθαι μάταιον διὰ πλασμάτων ἀναιδῶν ἀπεργάζεσθαι; ὁ δὲ ἀχλὺν ὑφιστάμενος περὶ τὴν φύσιν τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, ἀναγ-

καίως

donato intelligentiæ lumine, sanctarum scripturarum occulta pandebat; & rursus idem vulnus lateris, fixuras clavorum, & omnia recentissimæ passionis signa monstrabat, dicens; Videte manus meas & pedes, quia ego sum; palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: ut agnosceretur in eo proprietas divinæ humanæque naturæ individua permanere, & ita sciremus, verbum hoc esse, quod carnem; * & unum Dei filium, & verbum confiteremur, & carnem. quo fidei sacramento Eutyches ille nimium æstimandus est vacuus, qui naturam nostram in unigenito Dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnovit; nec sententiam beati Apostoli & Evangelistæ Ioannis expavit, dicentis: Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est; & omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est, & hic est antichristus. Quid autem est solvere Iesum, nisi humanam ab eo separare naturam, & sacramentum fidei, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacuare figmentis? Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est,

Luc. 24.

* Græci, scilicet

1. Ioan. 4.

καίως καὶ περὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῇ παραπλησίᾳ τυ-
φλώσει παραφρονεῖ. καὶ γὰρ εἰ τὸν σταυρὸν τοῦ δε-
σπότου ψευδὴ μὴ νενόμικε, καὶ τὸ πάθος τὸ ὑπὲρ
ἀναδεχθὲν τοῦ κόσμου σωτηρίας ἀναδεχθὲν, ἀληθῶς γινό-
μενον οὐδαμῶς ἀμφιβάλλει· οὗ τινος οὖν ἐπιγινώ-
σκει τὸν θάνατον, ἐπιγινωσκέτω καὶ τὴν σάρκα· καὶ
μὴ τὴν ἡμετέρας αὐτὸν σαρκὸς ἄνθρωπον ἀπαρ-
νείσθω, ὃν παθητὸν ἔγνω γινόμενον· ἐπειδήπερ ἡ
ἄρνησις τοῦ ἀληθοῦς σώματος, ἄρνησίς ἐστι καὶ τοῦ
πάθους τοῦ σώματος. εἰ τοίνυν δέχεται πίστιν χρι-
στιανῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελικοῦ
μὴ τὴν οἰκείαν ἀκοὴν ἀποστρέφει, σκοπείτω ποία
φύσις διαπεπαρμένη τοῖς ἥλοις ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ
ξύλῳ ἐκρέματο, καὶ νυγείσης τῆς πλευρᾶς τοῦ προσ-
πεπηγότος τῷ σταυρῷ διὰ τοῦ δόρατος τοῦ στρατι-
ώτου, νοείτω πόθεν τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ἐρρύη, ὥστε
τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ τῷ τε λουτρῷ καταρδεύε-
σθαι, καὶ τῷ πόματι. ἀκουέτω δὲ καὶ τοῦ μακαρίου πέ-
" τρου τοῦ ἀποστόλου κηρύσσοντος, ὅτι ὁ καθαρισμὸς
" τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ ῥαντισμοῦ γίνεται τοῦ αἵμα-
τος τοῦ χριστοῦ. μὴ δὲ παροδικῶς ἀναγινωσκέτω
τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου τὰ ῥήματα, λέγοντος· εἰδότες,
ὅτι περ οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐξηγορά-
" σθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν πατροπαραδότου ἀ-
" ναστροφῆς· ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώ-
καὶ ἀγνοῦ μου καὶ ἁγίου, ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ τοῦ μακαρίου ἰωάννου τοῦ
ἀποστόλου τῇ μαρτυρίᾳ μὴ ἀνθιστάσθω, λέγοντος. καὶ
τὸ

*ut etiam in passione eius eadem obcaecatione desipiat. Nam si crucem Domini non putat falsam, & susceptum pro mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; cuius credit mortem, agnoscat & carnem: nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem, quoniam negatio veræ carnis, negatio est etiam corporeæ passionis. Si enim Christianam suscipit fidem, & à prædicatione evangelij suum non avertit auditum; videat, quæ natura transfixa clavis pependerit in crucis ligno, & aperto per militis lanceam latere crucifixi, intelligat, unde sanguis & aqua effluxerint, ut ecclesiæ Dei & lavacro * rigaretur, & poculo. Audiat & beatum Petrum apostolum prædicantem, * quod sanctificatio spiritus per adspersionem fiat sanguinis Christi. Nec transitorie legat eiusdem Apostoli verba, dicentis: Scientes, quod non corruptibilibus, argento & auro, redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis; sed pretioso sanguine, quasi agni incontaminati & immaculati, Iesu Christi. Beati quoque Ioannis Apostoli testimonio non resistat, dicentis: * Sed sanguis Iesu*

Ioan.19.

*male legitur regeneretur.

*1. Pet.2.

*Et sanguis 1.Ioan.1. 1.Ioan.5.

τὸ αἷμα ἰησοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πά-
σης ἁμαρτίας· καὶ πάλιν. αὕτη ἐστὶν ἡ νικήσασα τὸν
κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. τίς ἐστιν, ὁ νικήσας τὸν κόσ-
νικῆ, νική-σασα. μον; εἰ μὴ ὁ πιστεύων, ὅτι ἰησοῦς χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;
οὗτος ὁ ἐρχόμενος δι' ὕδατος καὶ αἵματος, ἰησοῦς χρι-
στὸς· οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν ὕδατι, καὶ αἵ-
οἱ τρεῖς τὸ ἕν ματι. καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ μαρτυροῦν, ἐπειδὴ τὸ πνεῦ-
μα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. τρεῖς γὰρ εἰσιν οἱ μαρτυροῦν-
τες· τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα· καὶ οἱ
τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι, τὸ πνεῦμα δηλονότι τοῦ ἁγι-
ασμοῦ, καὶ τὸ αἷμα τῆς λυτρώσεως, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ
βαπτίσματος· ἅπερ τὰ τρία ἕν εἰσι, καὶ ἀμέριστα
μένει, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν χωρίζεται
συναφείας· ἐπειδήπερ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐν
ταύτῃ ζῇ καὶ προκόπτει τῇ πίστει, ἵνα μήτε δίχα τῆς
ἀληθοῦς θεότητος ἡ ἀνθρωπότης, μήτε δίχα τῆς
ἀληθοῦς ἀνθρωπότητος ἡ θεότης πιστεύηται. πρὸς
μέντοι γὰρ τὴν διαλαλίαν τῆς ὑμετέρας ἀκροά-
σεως, ὡς εὐτυχὴς ἀπεκρίνατο λέγων· ὁμολογῶ
ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι τὸν κύριον ἡμῶν πρὸ τῆς ἑ-
νώσεως, μετὰ τὴν ἕνωσιν μίαν φύσιν ὁμολογῶ· θαυμά-
ζω τὸ οὕτως ἀλλόκοτον καὶ οὕτω διεστραμμένην ὁμο-
λογίαν μηδεμιᾷ τῶν δικαζόντων ἐπιτιμήσει δόξα-
δόξασαν ἐπι-λήψιμον σαν ἀνεπιλήψιμον, καὶ τὸν οὕτως ἄφρονα λόγον ἐν
παραδρομῇ γεγονότα, ὡς τῶν ἀκουσθέντων οὐδενὶ προ-
σκρουσάντων. ὁπότε τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶν ἀσεβὲς, τὸ
λέγειν, ὡς ἐκ δύο φύσεων πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ

μονο-

filij Dei emundat nos ab omni peccato. & iterum; Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. et quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesus est filius Dei? hic est qui venit per aquam, & sanguinem, Iesus Christus. non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam spiritus est veritas. quia tres sunt, qui testimonium dant; spiritus, aqua & sanguis: & hi tres unũ sunt. spiritus utiq; sanctificationis, et sanguis redemtionis, & aqua baptismatis; quæ tria unũ sunt, & individua manent, nihilq; eorũ à sui connexione seiungitur. quia catholica ecclesia hac fide vivit ac proficit, ut in Christo Iesu nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas. Quum autem ad interloquutionẽ examinis veſtri Eutyches responderit, dicens; Confiteor ex duabus naturis fuisse dominũ nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam confiteor: miror tam absurdam, tamque perversam eius professionem, nulla iudicantium increpatione reprehensam, & sermonem nimis insipientem, nimisque blasphemum, ita omissum; quasi nihil, quod offenderet, esset auditũ: quum tam im-*

*male legitur, Christus.

μονογενής ἐστιν υἱὸς τοῦ θεοῦ ὥσπερ ἐστὶν ἀθέμιτον διαβεβαιοῦσθαι, ὡς μετὰ τὸ τὸν λόγον σάρκα γίνεσθαι, μία ἐν αὐτῷ φύσις ἐστίν. ὅπερ ὅπως ἂν μὴ ὁ ἐντυχὼν ὀρθῶς, εἴτουν ἀνεκτῶς ὑπολάβοι ῥηθὲν, ἐπειδήπερ ἐξ οὐδεμιᾶς ὑμῶν ἐπεστέμισαι ψήφου: τοῦτο τῆς σῆς ἀγάπης ὑπομιμνήσκομεν ἀκρίβειαν, ἀδελφὲ τιμιώτατε, ἵνα εἰ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ οἰκτιρμῶν εἰς ἀπολογίαν περιίσταται τὰ τοῦ πράγματος: ἡ ἀγνωσία τοῦ ἀμαθοῦς ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς φθορᾶς τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν διάνοιαν καθαρθῇ. ὅστις μὲν οὖν, ὡς ἡ τάξις τῶν πεπραγμένων δηλοῖ, καλῶς ἀναχωρεῖν ἦν ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐνστάσεως, ὁπηνίκα τῇ ὑμῶν ἀποφάσει συνεχόμενος ὡμολόγει λέγειν ἑαυτὸν, ὃ πρότερον οὐκ εἰρήκει, καὶ ταύτῃ ἐφησυχάζειν τῇ πίστει ἧς ἐτύγχανε πρώην ἀλλότριος· ἀλλ᾽ ὅτιπερ ἐν τῷ ἀναθεματιστέῳ ἀσεβεῖ δόγματι συναινεῖν οὐκ ἠβούλετο, ἔγνω αὐτὸν ἡ ὑμῶν ἀδελφότης ἐν τῇ οἰκείᾳ διαμένοντα κακοδοξίᾳ, καὶ ἄξιον εἶναι δέχεσθαι τὴν κρίσιν τῆς καθαιρέσεως. ἐφ᾽ ᾧπερ εἴ τις ὡς καὶ συμφερόντως ἀλγεῖ, καὶ εἰ βράδιον γοῦν, ὅμως ἐπιγινώσκει, ὅπως εἰς δέον ἡ τῶν ἐπισκόπων ἐπ᾽ αὐτῷ αὐθεντία κεκίνηται· ἢ εἰ πρὸς τὸ τέλειον τῆς ἀπολογίας ἴδοι, ὥστε πάντα τὰ παρ᾽ αὐτοῦ φρονηθέντα ἐναργεῖ τῇ φωνῇ, καὶ οἰκείᾳ ἢ καὶ παρούσῃ καταδικάσαι ὑπογραφῇ, οὐκ ἔσται δὴ κατὰ γνώσεως ἄξιον περὶ τὸν διορθωθέντα ὁποσονοῦν ἔλεος· ἐπειδήπερ ὁ κύριος ἡμῶν, ὁ ἀληθι-

pie duarum naturarum ante incarnationē unigenitus Dei filius fuisse dicatur, quam nefarie, postquam verbum caro factum est, natura in eo singularis adseritur. quod ne Eutyches ideo vel rectè, vel tolerabiliter æstimet dictum, quia nulla vestra est sententia confutatum: dilectionis tuæ diligentiam commonemus frater carissime, ut si per inspirationem misericordiæ dei, ad satisfactionem causſa perducitur; imprudentia hominis imperiti etiam ab hac sensus sui macula per te purgetur. qui quidem, sicut gestorum ordo patefecit, bene ceperat à sua persuasione discedere, quum vestra sententia coarctatus, profiteretur se dicere, quod ante non dixerat; & ei fidei adquiescere, cuius prius fuisset alienus. sed quum anathematizādo impio dogmati voluisset præbere consensum, intellexit eum fraternitas vestra in sua manere perfidia, dignumque esse, qui iudicium condemnationis exciperet. de quo si fideliter atque utiliter dolet, & quam rectè mota sit episcopalis auctoritas, vel sero cognoscit; vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia, quæ ab eo male sunt sensa, viva voce & præsenti subscriptione damnaverit: non erit reprehensibilis erga*

*Rectius, noluisset.

ληθινὸς καὶ ἀγαθὸς μιμεῖ, ὁ τὴν ψυχὴν θεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων τῶν ἑαυτοῦ, καὶ ὃς ἦλθε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων σῶσαι, οὐκ ἀπολέσαι, μιμητὰς ἡμᾶς τῆς οἰκείας ἀγαθότητος εἶναι βούλεται· ἵνα σὺ μὲν ἁμαρτάνοντας σωφρονίσῃ τὸ δίκαιον, σὺ δὲ ὑπερβάντας ὁ τῆς συμπαθείας οἶκτος μηδαμῶς ἀπώσηται. τότε γὰρ ὄντως τότε σὺ ἀγαθῷ τῷ καρπῷ τὸ τῆς πίστεως ἀληθὲς ἐκδικεῖται, ὅτε καὶ τοῦτο τῆς δυσσεβείας ἐξάρχων ἡ οἰκεία κακοδοξία καταδικάζεται.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, ΚΑΤΑ Μανιχαίων διαλογος.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἐπειδὴ συνελήλυθαμεν ἀλλήλοις, λογικῶς συζήτησιν ποιήσασθαι, ἐρωτῶ σε, τί τὸ ζητούμενον; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. τὸν περὶ πίστεως γυμνάσαι λόγον, ὅπως ἂν εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ ἐναντίον; ΜΑΝ. παντὶ τρόπῳ. ΟΡΘ. πῶς τοῦτο φῄς; ΜΑΝ. ἐπειδὴ ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις· τὸ δὲ ψεῦδος, τοῦ μὴ ὄντος.

ΟΡΘ.

*correctum quantacumq; miseratio. Dominus noster, verus & bonus pastor qui animam suam posuit pro ovibus suis, & qui venit animas hominum salvare, non perdere, imitatores nos vult esse suæ pietatis: ut peccantes quidem iustitia coerceat, conversos autem misericordia nõ repellat. Tunc enim demum fructuosissime fides vera * defenditur, quando etiam à sectatoribus suis opinio falsa damnatur.*

*quidã, deprehẽditur, sed male.

IO. DAMASCENI, SANCTAE MEMORIAE PATRIS NOSTRI, CONTRA MANICHAEOS DIALOGUS.

ORTHODOXVS. Quoniam inter nos cõvenimus, ut mutuo colloquamur; equidem te interrogo, quidnã illud sit, quod quærimus? MANICHAEVS. Fidei doctrinã pertractabimus, ut veritatem inveniamus. ORT. Mendacium ne veritati adversatur? MAN. omni modo. ORT. quonã id pacto dicis? MAN. quia veritas rerum est earum, quæ sunt, cognitio; mendacium vero, eius quod non est.

ΟΡΘ. οὐ καλῶς ἀπεκρίθης. ἡ μὲν γὰρ ἀλήθεια, τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις· τὸ δὲ ψεῦδος, οὐκ ἔστι μὴ ὄντος γνῶσις. τὸ γὰρ μὴ ὂν, οὐ γινώσκεται. ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. πῶς οὖν ἐστὶ τὸ ψεῦδος; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τῶν ὄντων ἀγνωσία. ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. ὀρθῶς εἴρηκας. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. εἰ οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος ἄγνοια τοῦ ὄντος· εἰ πέμοι, ἡ γνῶσις ἕξις; ΜΑΝΙΧ. ναὶ. ΟΡΘ. εἰ ἡ γνῶσις ἕξις, ἡ ἄγνοια παύτως στέρησις. ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. καὶ ἡ ἄγνοια ἕξις. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τί ἐστιν ἄγνοια; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. τὸ μὴ ἔχειν γνῶσιν. ΟΡΘ. τὸ μὴ, στερητικόν ἐστιν, ἢ ἀποφατικὸν καὶ ἐκτικόν; ΜΑΝ. τὸ μὴ, στερητικόν ἐστιν. ΟΡΘ. μὴ ὂν λέγομεν τὸ ἐστερημένον τοῦ εἶναι; ΜΑΝ. δῆλον ὅτι. ΟΡΘ. οὐκοῦν ἡ ἄγνοια, τὸ μὴ ἔχειν γνῶσιν ἐστί. τὸ δὲ μὴ, στερητικόν. ἡ ἄγνοια ἄρα στέρησις, καὶ οὐχ ἕξις. ΜΑΝ. ὀρθῶς εἴρηκας. ΟΡΘ. εἰ οὖν ἀλήθεια γνῶσις, ἕξις δηλονότι· εἰ δὲ τὸ ψεῦδος ἄγνοια, στέρησις κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον: ἔστιν οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια ἕξις· τὸ δὲ ψεῦδος, στέρησις. καὶ ἔστιν ἡ μὲν ἀλήθεια, ὄν· τὸ δὲ ψεῦδος, μὴ ὄν. ΜΑΝΙΧ. ἐκ παντός. ΟΡΘ. ψεῦδος ἡ κακία, ἢ ἀλήθεια; ΜΑΝΙΧ. ψεῦδος. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκ ὂν ἄρα ἡ κακία, καὶ ὅλως στέρησις, καὶ μὴ ὄν: καὶ ὡς στέρησις ἕξεως, αὐτικεί-

ται

ORT. non recte respõdisti. quippe veritas, est illa quiaẽ eorum cognitio, quæ sunt: at mendaciũ non est eius noticia, quod nõ est. quippe quod nõ est, nõ cognoscitur. MAN. Quid est igitur mendaciũ? ORT. eorũ, quæ sunt, ignoratio. MAN. recte dixisti. ORT. Ergo si veritas eorũ est noticia, quæ sũt; mendaciũ vero, eius ignoratio, quod est: dic mihi, noticiáne habitus est? MAN. vero. ORT. Si noticia est habitus omnino ignoratio est privatio. MAN. Imò et ignoratio habitus est. ORT. Quid est ignoratio? MAN. nõ habere noticiã. ORT. Vox illa, Non, privationẽ significat, an vim aientẽ, habitũve cõtinet? MAN. abesse denotat. ORT. an id nõ esse dicimus, quod caret esse? MAN. scilicet. ORT. Ergo ignoratio est, nõ habere noticiã. Vox aũt Non, abesse significat. Igitur ignoratio est privatio, nõ habitus. MAN. recte dixisti. ORT. Si ergo veritas est noticia, habitus est: et si mendaciũ est ignoratio, respectu veritatis privatio est. adeoq; sequeẽ, ut veritas sit habitus; mẽdaciũ privatio: et veritas quidẽ, existẽs aliquid erit; mẽdaciũ vero, quiddam nõ existẽs. MAN. omnino. ORT. Vtrum est ne mendaciũ, an veritas? MAN. Mendaciũ est. ORT. Ergo vitiũ nõ est quiddã existẽs. imò re apse privatio est, nõ existẽs aliquid: et ut ha-

πας τῷ ἀγαθῷ. ἀλλ' ὅτι τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. MANIX. ἔλθωμεν. Ο'ΡΘΟ'Δ. μίαν δὲ χιὼ λέγεις τῶν ὄντων, ἢ δύο; MANIX. δύο. μίαν μὲν ἀγαθὼ, καὶ μίαν πονηρὰν καὶ τὴν μὲν ἀγαθὼ ὀνομάζω δένδρον ἀγαθὸν, παντὸς ἀγαθοῦ ποιητικὸν καὶ ποιητικὸν, μὴ δυνάμενον καρπὸν κακὸν ποιεῖν· τὴν δὲ πονηρὰν, σκότος, φθορέα, δένδρον πονηρὸν, παντὸς πονηροῦ καὶ πάσης κακίας ποιητικὸν, μὴ δυνάμενον καρπὸν ἀγαθὸν ποιεῖν. Ο'ΡΘΟΔ. κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αἵδε αἱ δύο ἀρχαὶ, ἢ οὔ; MANIX. παντελῶς ἀκοινώνητοι καὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις ὑπάρχουσιν. Ο'ΡΘΟΔΟΞ. ἐν ἀλλήλαις, ἢ σὺν ἀλλήλαις εἰσὶν, ἢ κεχωρισμέναι; MAN. κεχωρισμέναι ἦσαν ἐξ ἀρχῆς, ἑκάστη ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις. Ο'ΡΘ. πῶς οὖν νῦν εἰσὶ συμμεμιγμέναι; MAN. ἡ ὁ ἀγαθὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ μακαριότητι. ἡ δὲ ὕλη, ἤγουν ἡ κακία, ἄζωος, ἀκίνητος, αἰσχρὰ, σκότος δυσῳδὲς, αὐαίσθητος ὅτι πολλοὺς αἰῶνας. ὕστερον δὲ ἐσασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτὴν, καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους· καὶ τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ φευγόντων, ἔφθασαν εἰς τὸ ὅρια τοῦ φωτὸς· καὶ ἰδόντες τὸ φῶς, ἐπεθύμησαν τοῦ κάλλους αὐτοῦ, καὶ ἐπαύσαντο τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου, καὶ συμφωνήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἐπέθεντο τῷ φωτὶ.

τὰ κεφάλαια τῆς μιχαΐου φλυαρίας.

καὶ ἀ-

bitui privatio, sis vitto bonũ opponitur. Sed ad institutũ revertamur. MAN. fiat. ORT. Vnum dicis rerũ principium, an duo? MAN. duo. bonũ unum, alterũ malum. ac bonũ quidem adpello arborẽ bonam, omne bonũ continentẽ et efficientẽ, unde fructus malus proficisci nequit: malum vero, caliginem, interitum, malã arborem, omnẽ malũ atq; vitiũ efficientẽ, quæ fructũ bonũ proferre nequit. ORT. Estne societas inter hæc principia duo, nec ne? MAN. Expertia sunt omnis societatis, et adversaria invicẽ sibi. ORT. Estne unũ in altero, & cũ altero, an separatim? MAN. Erant ab initio separata, quodq; suos intra limites. ORT. Qui fit igitur, ut modo cõmista sint? MAN. Erat bonus ille deus in loco suo, in omni bonitate beatitateq;: materies vero, vitium scilicet, erat expers vitæ, immobilis, turpis, caligo deformis, multis sæculis sensus expers. Tandẽ materies ipsa secum dissidere, eiusq; fructus mutuo semet oppugnarunt: et his quidem persequentibus, illis vero fugientibus, ad lucis fines pervenerunt. quumque vidissent lucem, pulchritudinem eius adpetiverunt, & intestino bello composito, initaque mutua concordia, lucem hostiliter adorti sunt. Tum bonus ille

Capita delirij Manichæorum.

καὶ ἀπέστειλεν ὁ ἀγαθὸς τὴν δύναμιν παρ' αὐτοῦ, καὶ συμπλοκῆς γενομένης, ἔφαγον μέρος τοῦ φωτὸς οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους. παρεχώρησε γὰρ ὁ ἀγαθὸς, ἁρπαγῆναι δύναμιν ἐξ αὐτοῦ. καὶ φοβηθεὶς, ἵνα μὴ κατακυριεύσωσι τοῦ τόπου αὐτοῦ, τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα διὰ τῆς μοίρας, ἧς παρέδωκε, κατακυριεύσῃ τῆς κακίας. καὶ οὕτως ἐγένετο σύγχρασις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ. ἐκ μὲν τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ ἐγένοντο αἱ ψυχαὶ· ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας, τὰ σώματα. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τέως ταῦτα διασκεψόμεθα. ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. διασκεψώμεθα. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἡ ἀρχὴ πόθεν λαμβάνεται; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. φράσον σὺ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἄνδρεχον μέν ἐστι, τὸ μὴ ἐχηχὸς δέχεται. τὸ δὲ τῆς δέχης ὄνομα, ὁμώνυμον ἐστί. καὶ γὰρ πολλὰ σημαίνει. λέγεται γὰρ δέχη κατὰ χρόνον, ὡς λέγομεν ἀρχὴ ἡμέρας, τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν, καὶ δέχη ἑνιαυτοῦ λέγεται. δέχεται καὶ κατὰ τόπους λέγομεν, δέχεται ὁδοῦ, καὶ δέχεται τοῦ φυσῶντος τὸν εὐώδεστον. λέγεται δέχη καὶ κατ' ἀξίωμα καὶ ἐξουσίαν, ὡς λέγομεν δέχεται εἶναι τὸν βασιλέα τῶν ὑπηκόων. λέγεται δέχη καὶ τὸ φύσει πρότερον, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ. δύο μὲν γὰρ ὄντων, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ τὸ εἷς· εἷς δὲ ὄντος, οὐκ ἐξ ἀνάγ-

κης

*deus vim quamdã à se dimisit, cõsertoq; prælio caliginis principes partem aliquam lucis devorarũt. nam bonus ille vim aliquã eripi sibi permisit, et quidẽ id fecit, veritus ne loco suo potirentur: uti per illẽ partem, quã concessit, vitio superior evaderet. Atq; hoc modo boni & mali coniunctio quædam facta est. quippe de illa boni parte, facta sunt animæ: de substantia vitij, corpora. ORTH. De his quidem certe dispiciendum erit. MAN. dispiciamus. ORT. Quot modis principium dicitur? MAN. idipse exponito. ORT. Expers quidẽ principij est, quod principium nõ habuit: principij vero nomen, æquivocum est. etenim plura denotat. Dicitur enim principium ratione temporis, sicut ortum solis principium diei vocamus, itidemq; principium anni dicitur. Locorum quoq; respectu principium dicimus, ut viæ principiũ, ut paradisum Phisonis fluvij principiũ. * Principatus etiam dignitatis ac potestatis respectu dicitur, veluti regem subditorum ἀρχὴν (magistratum) esse dicimus. Dicitur id quoque principium, quod natura prius est, velut in numero. nam quum duo sunt, necessario est unum: quum unum, non necesse est esse duo. Quippe duo, sunt unum & u-*

Significata principij.

* eadẽ heic vox Græcorum, ἀρχὴ.

κης δύο. *ἔστιν γὰρ δύο, σὺ καὶ σὺ. τὸ ἢ σὺ, οὐ δύο. ἀρχὴ οὖν τῶν δύο, τὸ σὺ λέγεται. ἀρχὴ καὶ κατὰ τάξιν. ὡς πρῶτον τὸ τοῦ αἰαγνώστου ἀξίωμα. εἶτα ὑποδιάκονος. εἶτα ἱερέως. καὶ οὕτως πρεσβύτερος. καὶ οὕτως ἐπίσκοπος. λέγεται καὶ ἀρχὴ κατὰ τὸ αἴτιον, καὶ τοῦτο τριχῶς. ἢ γὰρ φυσικὸν, ὡς ἀρχὴ ὁ πατὴρ· ἢ ποιητικὸν, ὡς ἀρχὴ κτίσεως ὁ κτίσης· ἢ μιμητικὸν, ὡς ἀρχὴ εἰκόνος τὸ εἰκονιζόμενον. κατὰ τοσούτους οὖν τρόπους λεγομένης τῆς ἀρχῆς, ἐκεῖνο ἐστὶ τὸ ὅλως ἄναρχον λεγόμενον. πῶς οὖν δύο ἀρχὰς οὐ φῂς ἀνάρχους; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. κατὰ πάντας οὖν τρόπους. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὕτως γὰρ ἔσονται ἀνάρχοι. ἀλλ' ἐψεύσω κατὰ τῆς σαυτοῦ κορυφῆς. ἀπὸ ψεύδους ἀρξάμενος, ἀδόκιμον ἔξεις τὸ τέλος. ΜΑΝ. πῶς τοῦτο λέγεις; ΟΡΘ. δύο εἰπών, ἀπὸ ἀριθμοῦ ἤρξω. τὰ ἢ δύο, οὐκ ἀρχή. ἄλλη γὰρ ἀρχὴ τῶν δύο ἡ μονάς. ταύτης ἀρχῆς οὖν διαλεγόμενος, μίαν ἀρχὴν εἰπέ, ἵνα ἡ πλείων ἡ ἀρχή. φύσει γὰρ μονὰς, ἀρχὴ δυάδος. εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ, τοῦ ἡ φύσει πρότερα ἀρχή, τουτέστιν ἡ μονάς; ΜΑΝ. σὺ οὖν τρεῖς ὑποστάσεις λέγεις. καὶ πῶς λέγεις, ὅτι ἀπὸ μονάδος δεῖ ἄρχεσθαι; ΟΡΘΟΔ. εἰ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις λέγω, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν φημὶ. ἀρχὴ γὰρ ὁ πατὴρ υἱοῦ καὶ πνεύματος, οὐ κα-

num: unum vere, non etiam duo. quamobrem unum dicitur esse duorum principium. Ordinis quoq; respectu principium dicitur, ut primum lectoris est officium. hinc subdiaconus, inde diaconus, post bresbyter; post episcopus sequitur. Principiũ et causſæ respectu dicitur, idq; triplicíter. Aut enim est naturale, sicut filij principiũ est pater: aut efficiens, velut opificij principiũ est opifex: aut imitãs, veluti principiũ est imaginis id, ꝙ exprimitur imagine. Tot modis quũ principiũ dicatur, id vere principiũ est, ꝙ expers principij dicitur. Tu ergo quo modo dicis esse duo principia, prĩcipij expertia? MAN. secũdũ omnes istos modos. ORTH. Ita ſ. erũt omnis expertia principij. sed cõtra verticẽ tuũ mẽtitus es exors? à mẽdacio, finẽ fædũ experieris. MAN. Quinã istuc? ORTH. Duo dicẽs, à numero cepisti. at duo, nõ sunt principiũ, nã aliud duorũ principiũ, est unitas. itaq; de principio diſſerẽs, unũ dic principiũ; ut sit pfectũ principiũ. Naturaliter. n. unitas binarij principiũ est. Si ergo duo principia sũt, ubi manet prĩ illud natura principium, videlicet unitas? MAN. Tu vero tres hypostaſes esse dicẽs, quo pacto ab unitate dicis incipiendũ? ORTH. Quãquã tres hypostaſes dico, tamẽ unũ esse principiũ aio. pater. n. filij ſpiritusq; prĩcipiũ

οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλ' κατ' αἰτίαν. ἐκ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα, εἰ καὶ μὴ μὴ πατέρα· ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πυρὸς φῶς, καὶ οὐ προτερεῖ κατὰ χρόνον τὸ πῦρ τοῦ φωτός· (ἀδιώατον γὰρ εἶναι πῦρ ἀφώτιστον. ἀρχὴ δέ ἐστι καὶ αἰτία τὸ πῦρ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτὸς) οὕτω καὶ ὁ πατὴρ ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος. ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα: οὐ προτερεῖ δὲ χρόνῳ. ἀδιώατον γὰρ εἶναι πατέρα ἐκ τοῦ ἠοῦ, ἢ λόγον ἐκ τοῦ πνεύματος. μίαν οὖν ἀρχὴν ὁμολογῶ, ὡς αἴτιον φυσικὸν, τὸν πατέρα, λόγου καὶ πνεύματος. σὺ δὲ οὐ λέγεις ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸν πονηρὸν, οὐδὲ τὸν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ. ὅτι δὲ οὐ κατὰ χρόνον αἰώνιους εἶναι διωατὸν τὰς καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχὰς, οὕτω γνωσόμεθα. τὸ μὴ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι, ἄτρεπτόν ἐστιν. εἰ γὰρ ἐτράπη, οὐ παντελῶς ἐστιν ἀνάρχον. τρεπόμενον γὰρ ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα, ἢ ἐξ ἀνειδέου εἰς εἶδος, ἢ ἐξ ἀκινήτου εἰς κίνησιν, ἢ ἐξ ἡσυχίας καὶ ἠρεμίας εἰς στάσιν, ἄρχεται τοῦ γίνεσθαι ὅπερ οὐκ ἦν πρότερον· καὶ οὐκ ἔστιν ἀνάρχον, τρεπόμενον ἐξ ἀνάρχου εἰς ἀρχόμενον. τὸ γὰρ ἀρχὴν λαμβάνον, καὶ ἠργμένον, οὐκ ἀνάρχον.

ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. τί οὖν; ὁ κατὰ σὲ θεὸς οὐκ ἐτράπη γεννήσας υἱὸν, καὶ προαγαγὼν πνεῦμα.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐδαμῶς. οὐ γὰρ λέγω.

non ratione temporis, sed causſæ. nam de patre sermo est, ac spiritus; non tamen post patrem. quippe sicut ex igne lux est, nec tamen ignis tempore lucem præcedit: (nam fieri nequit, ut ignis luce careat: quũ sit principium et causſa ortæ de se lucis) ita pater quoq; principiũ & causſa sermonis ac spiritus est. nam sermo quidem & spiritus ex patre sunt, non tamen prior est tempore pater. Etenim fieri nequit, ut pater ex filio sit, aut ex spiritu sermo. quo fit, unũ ut principiũ patrẽ confitear, tanquã causſam naturalẽ sermonis et spiritus. tu vero nec malũ è bono dicis ortũ, nec bonũ è malo. tam quod fieri nequeat, utilla vestra principia respectu tẽporis expertia sint principij, sic cognoscemus. Quod nõ cepit esse, mutationis expers est. quippe si mutatũ fuerit, nõ erit omnino expers principij. Nã de incorporeo mutatũ in corpº, vel in formã ex informi, vel in motũ ex immobili, vel ex quiete traductũ ad seditionẽ: incipit esse, quod prius nõ erat. ideoq; nõ expers est principij, quũ de principij experte mutetur in id, quod esse incipit. Etenim quod principiũ capit, & principium habuit nõ expers est principij. MAN. Quid igitur? an tuus ille deus nõ est mutatus, pcreato filio, spirituq; producto? ORT. Nequa-

μὴ ὢν πρότερον πατὴρ, ὕστερον γέγονε πατήρ· ἀλλ' ἀεὶ ἦν, ἔχων ἐξ ἑαυτοῦ τὸν αὐτὸν λόγον. καὶ ἀφ' τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευόμενον. MAN. εἶτα οὐδὲ κτίσας ὕστερον τὴν κτίσιν, ἑτέρα: δημιουργὸς γινόμενος; ΟΡΘ. οὐδαμῶς. MAN. πῶς τοῦτο λέγεις; ΟΡΘ. ὅτι οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὴν κτίσιν προήγαγε, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, θελήματι. MAN. εἶτα ὅτε ἠθέλησε γενέσθαι τὴν κτίσιν, οὐκ ἑτέρα θελήσας, ὅπερ οὐκ ἤθελε πρότερον; ΟΡΘ. οὐδαμῶς. οὐ γὰρ πρότερον μὴ θέλων, ὕστερον ἠθέλησεν· ἀλλ' ἀεὶ ἤθελεν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ὡρισμένῳ καιρῷ γενέσθαι τὴν κτίσιν. Οὔτε γὰρ οὐδὲ κατὰ τόπον ἀσώματον, δύο εἶναι ἀνάρχους, οὕτω γνωσόμεθα. τὰ δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶν· (ἀδιώατον γὰρ φῶς καὶ σκότος ἐν ἀλλήλοις εἶναι. φωτὸς γὰρ παρουσία, σκότος διαλύει) ἢ ἑκάτερον αὐτῶν ἐν τῷ ἰδιάζοντι τόπῳ, καὶ τὸ τέλος τοῦ τόπου τοῦ ἑνὸς, ἀρχὴ τοῦ ἑτέρου γίνεται. ἀλλὰ καὶ ἀδιώατον ἄμικτον εἶναι τῷ σκότει τὸ φῶς, μὴ ὄντος τινὸς διαφράγματος, τοῦ κωλύοντος συγκεραθῆναι ἀλλήλοις. χρὴ οὖν εἶναι τὸ φῶς, καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ τὸ σκότος, καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ τὸ διάφραγμα, τὸ διατειχίζον καὶ διορίζον ἑκάστου αὐτῶν τὸν τόπον· καὶ ἔσονται οὐ δύο ἀρχαὶ, ἀλλὰ πλείους.

MAN.

quam, nõ enim dico: Qui prĩ nõ erat pater, postea factus est pater; sed semper erat, et habebat ex se sermonẽ suum, & per sermonem suũ ex se procedentẽ spiritũ suũ. MAN. An nec condito quidẽ postea rerũ opificio, mutatus est, factus opifex? ORTH. Nequaquam. MAN. Quinam hoc? ORTH. quoniam opificiũ hoc rerũ de substantia sua nõ produxit? sed de nihilo, sola voluntate. MAN. At vero quũ hoc opificiũ fieri voluit, an nõ mutatus est, id volẽs, q̃ antea nõ volebat? ORT. Nequaquã. nõ enim prĩ nolẽs, postea voluit: sed semper voluit ab se præstituto tẽpore hoc opificiũ fieri. Iã quod ne loci quidẽ respectu fieri possit, ut duo sint expertes principy; sic intelligemus. Duo vel sic cõparata sunt, ut alterũ sit in altero: (nequit autẽ fieri, ut lux & tenebræ sint invicẽ, alterũ in altero. nã p̃sentia lucis, tenebras dissipat) vel ut eorũ quodlibet in ꝓprio sibi loco sit, & finis loci unius, principiũ erit loci alterĩ. Sed et illud fieri nequit, ut tenebra cũ luce nõ cõmisceãtur, nisi septũ aliquod sit, q̃ à mutua cõmistione repellat. Necesse est igitur exstitisse lucẽ, et locũ eĩ; tenebras, et locũ earũ; et septũ illud, q̃ horũ cuiusq; locũ à se invicẽ separarit ac disterminarit: eruntq; nõ duo, sed quinq; p̃cipia.

ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. τί οὖν; ὁ κατὰ σὲ θεὸς, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, οὐ τρεῖς αὐτοῖς ὑποστάσεσιν ; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐδαμῶς. ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐν τόπῳ φημὶ εἶναι τὸ θεῖον· (ἄτοπον γὰρ, καὶ ἀπεριληπτόν ἐστιν) οὐδὲ κεχωρισμένας ἀλλήλων φημὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· ἀλλ' ὥσπερ ὁ λόγος ἐκ τοῦ νοὸς γινώμενος, οὐκ ἐκφοιτᾷ ἐξ αὐτοῦ, οὐδὲ χωρίζεται, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ γίνεται, καὶ ἐν αὐτῷ ἐστιν : οὕτως ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς εἰσὶ, καὶ ἐν αὐτῷ. μία γὰρ ἡ θεία, καὶ αἱ ὑποστάσεις ἀδιάστατοι. ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ, ἀδιάστατοι αὐτοῦ εἰσὶν. ὑπερφυῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ δυνάμεις εἰσὶ τοῦ πατρὸς αὐτεξούσιοι, καὶ ὑποστάσεις τελεῖαι. ἐπειδὴ πρέπει τὰς τοῦ ὑπερφυοῦς θεοῦ δυνάμεις, ὑπερφυῶς εἶναι ὑποστάσεις. διὸ εἰ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' εἷς θεὸς, καὶ οὐ τρεῖς. ὁ γὰρ νοῦς, καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, εἷς νοῦς, καὶ οὐ τρεῖς νόες· ὡς τὸ φυτὸν τοῦ ῥόδου, καὶ τὸ ἄνθος, καὶ ἡ εὐωδία ἑκάστου αὐτῶν, ῥόδον λέγεται καὶ ἔστι, καὶ οὐ τρία ῥόδα λέγονται ἐν τῇ συναριθμήσει, ἀλλὰ ῥόδον ἡ ῥίζα, καὶ ὁ κλάδος, καὶ τὸ ἄνθος.

ἀλλ' ἢ

Ὅπῃ οὐδὲ κατὰ ἀξίωμα καὶ κράτος ἕστηκε δύο ἀρχαὶ, οὕτω γινώσκομεν. δύο μόνων ὄντων, θεοῦ καὶ ὕλης, ἡ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἐκράτει καὶ ἦρχεν, ἢ καὶ ἄλλα ἦσαν τὰ ὑποτασσόμενα

MAN. Quid ergo? deus ille, quem tu statuis, et filius eius, et spiritus eius, non ijsdem obnoxij sunt? ORT. Nequaquã. nam equidẽ diuinum illud numen nõ dico esse in loco (quãtitatis enim expers est, et incõprehensibile) nec separatas à se invicẽ tres hypostases aio; sed quẽadmodum sermo de mẽte genitus, nõ exit ab ea, nec separatur; sed ex ea gignitur, et existit in ea: sic filius et spiritus ex patre sunt, et in patre. Nã una substãtia est, et hypostases invicẽ à sese nõ distãt: quando mẽtis etiã facultates ab ea nõ recedunt. quippe modo quodã ultranaturali sermo atq; spiritus et facultates sunt patris, ab eo nõ recedẽtes; et hypostases perfectæ. par. n. est dei supra naturã positi facultates, etiã ultranaturaliter esse hypostases. itaq; licet tres sint hypostases, unus tamẽ deus est, nõ tres dij, mens. n. et sermo, et spiritus eius, una mens est, nõ tres mentes: sicut rosæ plãta, flos, et horũ cuiusq; fragrãtia, et dicitur, et est rosa; nõ tres rosæ dicunt in cõnumeratione. sed rosa radix est, & ramus, & flos. Iam quod ne dignitatis ac potestatis quidẽ respectu duo sint principia, sic cognoscimus. Quũ duo dũtaxat existerent, deus atq; materies, aut alter imperabat alteri, aut alia quoque duobus hisce principijs erant subiecta, coa-

* vel ratio. nam & internus quidam λόγος est. vide Naz. in orat. de Theolog.

σύμενα ἐκ τῶν δύο ἀρχῶν, συναΐδια αὐτῆς· καὶ οὐ δύο μόνον ἔσονται ἀλλὰ πλείονα· δύο μὲν τὰ ἄρχοντα, ἕτερα δὲ τὰ ἀρχόμενα. ἢ εἰ μὴ ἦσαν τὰ ἀρχόμενα συναΐδια τῆς ἀρχῆς, ἦν ποτὲ χρόνος, ὅτε οὐκ ἦσαν ἀρχαί. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. εἶτα καὶ τῷ σῷ θεῷ οὐ τὰ αὐτὰ συμβήσεται; ἢ γὰρ συναΐδιος αὐτῷ ἦν, ἢ ἐπακόλουθος αὐτῷ ἡ κτίσις· ἢ ἦν κύριος, ὅτε οὐκ ἦρχεν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐχ οὕτως. ἡ μὲν γὰρ κτίσις οὐ συναΐδιος αὐτῷ· ἀεὶ δὲ καὶ κύριος ἦν, καὶ ἔσται, ἐξουσιάζων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πᾶσαν ὑπάγειν οὐσίας τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. οὔτε δὲ ὁ λόγος προφορικός, ἀλλ' οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος· οὔτε τὸ στόμα αὐτοῦ μέλος σωματικὸν, οὔτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πνοὴ λυομένη· ἀλλ' ὑπερούσια πάντα τὰ τοῦ ὑπερουσίου, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς καταχνοούμεν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ κατὰ φυσικὴν καὶ οὐσιώδη αἰτίαν ἔσονται αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαί. ὁ γὰρ πατὴρ, ὁμοουσίου ἑαυτοῦ γεννήτωρ· ἀϊδίου, ἀϊδίου· ἀσώματος, ἀσωμάτου. εἰ οὖν αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαὶ κατὰ τὸ φυσικὸν αἴτιον ἀρχαί εἰσι πάντων τῶν ὄντων, ἔσονται τὰ πάντα ὁμοούσια καὶ συναΐδια τῆς καθ' ὑμᾶς ἀρχῆς.

εἰ δὲ ἀϊ-

terna scilicet eis: itaq; non duo tantũ erunt; sed plura: duo principatum obtinẽtia, cetera subiecta. vel si hæc subiecta, coæterna nõ erãt illis principatum obtinẽtibus; fuit aliquãdo tempus, quum principatu carebãt. MAN. An nõ eadẽ tuo quoq; deo cõtingent? vel enim erat ei coæternum, vel subiectum hoc rerũ opificium: vel fuit aliquãdo tempus, quũ principatu carebat. ORT: Non ita. nã opificiũ hoc ei coæternum nõ fuit, sed semper et erat, et erit dominus, qui potestatem habet ex nihilo substãtias in rerum naturã producendi per sermonẽ suum, & oris sui spiritum. Nec vero vel hic sermo vox est enunciando prolata; sed substantialis & hypostaticus; nec os eius; membrũ corporeum esse intelligitur; nec spiritus est flatus evanescẽs: sed in ultra substantiali Deo sunt omnia ultra substantialia, licent nos ex nostris rebus ea, quæ supra nos sunt, percipimus. Nec itẽ naturalis vel substãtialis caussæ respectu erũt illa duo vestra principia. Nam pater consubstantialis filij genitor est; æternus, æterni; incorporeus, incorporei. Si ergo vestra illa duo principia respectu caussæ naturalis omnium rerum principia sunt, erunt universa eiusdem substantia, vestrisque principijs illis coæterna:

εἰ δὲ ἀίδια, καὶ ἄτρεπτα, καὶ ἐναντία, καὶ ἀκινώνητα, καὶ ἄρχοντα, καὶ οὐκ ἀρχόμενα, καὶ κύρια, καὶ οὐ δοῦλα. εἰ δὲ κατὰ τὸ ποιητικὸν αἴτιον ἀρχαί εἰσι τῶν ὄντων αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαὶ, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ αἱ ψυχαὶ, οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ὕλης τὰ σώματα· ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν· καὶ οὔτε ἐπολέμησεν ἡ ὕλη μετὰ τοῦ φωτὸς, οὔτε ἥρπασεν ἐξ αὐτοῦ μέρος, καὶ ἐποίησε τὰς ψυχάς. πῶς δὲ καὶ τὰ ἐναντία καὶ ἀκινώνητα συνεβιβάσθησαν εἰς ἕνος κόσμου ποίησιν; ἢ πῶς ὁ μὲν πονηρὸς κατεσκεύασε τὸ σῶμα, ὁ δὲ ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν, καὶ ἐν ζῷον τὸν ἄνθρωπον ἀπετέλεσαν; εἰ δὲ κατὰ μίμησιν ὡς πρωτότυπον εἰκόνος αἴτιον τὸ εἰκονιζόμενον, αἱ καθ' ὑμᾶς ἀρχαὶ, ἄλλοι κόσμοι εἰσὶν ὧν καθ' ὁμοίωσιν γέγονεν ὁ κόσμος. οὐ γὰρ ἓν εἶδος, οὐδὲ μία ἢ δύο μορφαὶ ἐν τοῖς οὖσιν, ἀλλ' ἀναρίθμητοι. καὶ πῶς τὰ ἀναρίθμητα εἴδη τῶν δύο παρ' ὑμῖν ἀρχῶν εἰκόνες εἰσίν; οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀσύστατον τὸ παρ' ὑμῖν περὶ τῶν δύο ἀρχῶν φρόνημα. ἐρωτήσωσε γὰρ τὸν ἀπειρόκακον τῶν παίδων πληθὺν, ἡ δυὰς ἄρχει, ἢ ἡ μονάς· καὶ ἐροῦσιν, ὡς ἡ μονὰς ἄρχει παντὸς ἀριθμοῦ· ὧ νηπίων νηπιώδεστεροί τε καὶ ἀφρονέστεροι. καὶ τοῦτο δὲ ἡμῖν

ἐρωτῶ-

Si æterna, mutationis etiam expertia, et contraria, & expertia societatis, & principatũ obtinẽtia, et principatui nõ subiecta, et domina, & non serva. Quod si vestra illa duo principia respectu efficiẽtis causæ rerũ principia sunt, non ex dei substãtia sunt animæ, nec ex substantia materiei corpora; sed in ortũ è nihilo producta sunt: ac neq; materies luci bellum intulit, nec partẽ ex ea rapuit, animasq; cõdidit. Quo itẽ pacto & cõtraria, et societatis expertia coiverunt ad unius mundi effectionẽ? aut quo modo malus ille deus corpus cõdidit, bonus animã: & hominẽ, animal unũ, absolverũt? Sin imitationis respectu sunt illa vestra principia, sicut originaria caussa imaginis est id, quod per imaginem exprimitur: alij scilicet mundi sunt, ad quorũ imaginem mundus factus est. non enim una species, nec una vel duæ formæ sunt in rebus: sed innumerabiles. Et quo pacto formæ innumerabiles sunt istorum apud vos duorũ principiorum imagines? ita scilicet locum habere subsistereq; nequit vestra de duobus principijs sententia. Nam expertẽ malitiæ puerorũ multitudinẽ interrogate, sit ne prior binarius, an unitas: et unitatẽ omnis numeri principiũ esse respondebũt. ô homines pueris pue-

ἐρωτῶσιν εἴπατε· ἡ πολυαρχία ἐστι καλον καὶ στάσιμον, καὶ τακτικὸν, ἢ ἡ μοναρχία; πᾶσι δῆλον, ὡς ἡ πολυαρχία ἄναρχος ἐστὶ καὶ στασιώδης, καὶ πολέμου, καὶ μάχης, καὶ κακῶν αἰτία καὶ λύσεως· ἡ δὲ μοναρχία, βεβαία καὶ ἔννομος καὶ εἰρήνης αἰτία, καὶ τάξεως, καὶ γαλήνης, καὶ δικαιοσύνης, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐξήσεως. εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἄναρχοι καθ' ὑμᾶς, πολυαρχία ἄρχει τῶν ὄντων· καὶ ἀρχὴ τῶν πάντων, κακία. καὶ οὕτω μία ἀρχὴ ἡ κακία. πῶς δὲ ἀκοινωνήτους παντελῶς λέγετε τὰς δύο ἀρχὰς, ἃς αὐτοὶ ἀνεπλάσατε; εἰ γὰρ καὶ αὐτή ἐστι, κἀκείνη: καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία ἐστὶν ἄναρχος ἀρχὴ, καὶ ἀΐδιος, κἀκείνη ὁμοίως· οὐκ εἰσὶ παντελῶς ἀκοινώνητοι. κοινωνοῦσι γὰρ κατάτε τὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ, οὐσία καὶ ἄναρχος ἀρχὴ, καὶ ἀΐδιος εἶναι. καὶ κατὰ πάντα ψευδὴς ὁ λόγος ὑμῶν ἀποδέδεικται· καὶ πάλιν, εἰ δύο ἀρχαὶ ἄναρχοι, ἕκαστον ἐπὶ τῷ οἰκείῳ τῷ χαίρει καὶ τέρπεται. καὶ ἑαυτοῦ σύστασιν ἀγαθὸν λογίζεται: (ἑκάστῳ γὰρ ἀγαθόν ἐστι τὸ συστατικὸν τῆς οἰκείας φύσεως) καὶ ὁ παρ' ὑμῖν οὖν ἀγαθὸς, καὶ ὁ παρ' ὑμῖν πονηρὸς, ἕκαστος ἐφ' ἑαυτῷ χαίρει, καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιτέρπεται, καὶ τὰ οἰκεῖα ἀγαθὰ λογίζεται. τίς οὖν ὁ κρίνας τὸν ἕνα ἀγαθὸν, καὶ

riliores et magis insipientes. Ad hoc quoq; nobis interrogãtibus respondete. pluriũne imperium bonũ est, et stabile, et ordinis particeps, an unius imperiũ? omnibus cõstat, pluriũ imperium nullũ esse imperium, plenũ seditionis et causã belli, rixæ, malorũ, eversionis denique: quũ imperium unius firmum sit ac legitimũ, & origo pacis, et ordinis & trãquillitatis, & iustitiæ, & boni rerũ incremẽti. Quapropter si duo principia sunt, expertia principij, de vestra sentẽtia; sequitur, universũ hoc pluriũ dominatui subiectũ esse. malũ ergo principium rerũ. sic denique malum sõlũ erit rerum principium. Quo itẽ pacto societatis expertia dicitis illa duo principia, quæ cõsinxistis? quippe si hoc principium est, etiam illud erit principium: si hæc substãtia principium est, expers principij, et æternum; similiter erit & altera. non igitur omnino societatis expertia sunt. quippe cõmune quid habẽt existẽdi respectu, et quod substãtia, quod expers principij principiũ, et æterna sint. itaq; modis omnibus probatũ est, vestrã illã ratiõnẽ falsã esse. Rursũ si duo sũt expertia principij principia, et quodlibet suo gaudet ac delectat, et cõservationẽ sui p bono ducit: (nã cuiq; bonũ est, quod sua natura muniẽdæ prodest) etiã bonus

θὸν, καὶ τὸν ἕνα πονηρὸν; κακῶν δὲ μᾶλλον ἐστὶ θεὸς, μείζων ἀμφοτέρων. τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος, καὶ τὸ ἀρχόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος κρίνεται. εἰπὲ δὲ καὶ τοῦτο. κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ, ἢ παντελῶς εἰσὶν ἀκοινώνητοι; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. ἀκοινώνητοι πάντων παντελῶς. ἡ μὲν γὰρ μία ἐστὶ πληρώματι τῶν ἀγαθῶν ἰδίῳ· ἡ δὲ ἑτέρα ἐστὶ πληρώματι τῶν κακῶν. ἀλλ' ἐγένετο μετὰ ταῦτα σύγκρασις. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἀναβαλεῦ πέως τὸν τῆς συγκράσεως λόγον· φέρε δέ μοι πρότερον, τὸ ὂν τῷ ὄντι κατὰ τὸ εἶναι ἐναντίον, ἢ τὸ μὴ ὂν τῷ ὄντι; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. τὸ μὴ ὂν κακὸν, τῷ ὄντι ἀγαθῷ ἐναντίον. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκ ἠρώτησα, εἰ κατὰ τὸ κακὸν καὶ ἀγαθὸν εἰσιν ἐναντία, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶναι. τὰ γὰρ ὄντα οὐ παντελῶς ἐναντία. κατὰ γὰρ αὐτὸ τὸ εἶναι, κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις· τῷ γὰρ ὄντι τὸ μὴ εἶναι, ἐναντίον. ὥστε εἰ παντελῶς ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν, ἔστι τὸ ἀγαθὸν, οὐκ ἔστι τὸ κακὸν· *ὥστε τὸ κακὸν στέρησίς ἐστι τοῦ εἶναι, καὶ κακὸν λέγεται· καὶ εἰ οὐσία τὸ ἀγαθὸν, ἀνουσίον τὸ κακὸν, ἢ οὐ ταύτη ἐναντία; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. εἶπε οὐχ ὁρᾶται κακία ἐν τοῖς οὖσιν; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἡ παντελὴς κακία οὐχ ὁρᾶται ἐν τοῖς οὖσιν. οὔτε γὰρ θεὸς, ὁ ὄντως ὢν,

* ὅτι τὸ

παντελῶς ἡ

ille vester deus, itēq; malus, quisq; seipso gaudet, ac suis delectatur, & sua pro bono ducit. quis est igitur ille, cuius iudicio bonus hic est habitus, alter malus? nimirū potius ille deus est, ambobus maior. quippe minº à potiori, inferiº à superiore indicatur. Hoc quoq; nobis dicito. Num illa vestra duo principia cōmune quid inter se habēt, an omnino societatis expertia sunt? MAN. Erāt omnino societatis expertia. nā unū bonis abūdabat, alterū malis. sed tēperamentū postea quoddā factū est. ORT. Eāmodo de tēperamēto differ orationē, ac prīº nobis dicito, sit ne id, q̄ est, ei cōtrariū, q̄ itidē est, existēdi ratione: an id, q̄ nō est, ei quod existit? MAN. Quod malū est, ei quod bonū est, adversatur. ORT. Non quæsivi, an mali bonive respectu cōtraria sint, sed an ratione existēdi. quippe q̄ sunt, nō omnino sunt cōtraria. nā existendi ratione quiddā cōmune habent. ei vero, quod est, contrariū est, nō esse. quare si omnino malū bono cōtrariū est, siq; bonū existit, malū nō existit; (quia malū privatio est eius, quod esse debebat, & malū dicitur) et si bonū est substantia, malum substantia caret: an non prorsus cōtraria sunt? MAN. An non in rerum natura malū perspicitur? ORT. Malum in natura prorsus nō

ὢν, καὶ τοῦ εἶναι αἴτιος, κακία· οὔτε τι τῶν γεγονότων, καθὸ γέγονε, κακὸν· ἀλλὰ τό, τε τῶν πάντων αἴτιον ἀγαθὸν, καὶ πάντα τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἀγαθὰ. πάντα δὲ τὰ ὄντα, ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη, καὶ πάντα καλὰ, καὶ λίαν καλὰ. τὸ δὲ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἀποβολὴ καὶ στέρησις ἑκούσιος τοῦ ὑπὸ θεοῦ τῇ λογικῇ φύσει δεδωρημένων· ὥσπερ πενία, πλούτου ἀποβολὴ. πλοῦτος μὲν γάρ ἐστιν ὄντων κτῆσις, χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθων διαυγῶν, καὶ ἐσθῆτος διαφόρου, παίδων καὶ παιδισκῶν, ἀλόγων, καὶ ἀρρύρων, καὶ τῶν τοιούτων, ὧν ἕκαστον οὐσία ἐστὶ. διὸ καὶ πλούσιος λέγεται, ὁ ταῦτα κτησάμενος, οἷόν τις πολυπεριούσιος, πολλὴν ἔχων περὶ αὐτὸν οὐσίαν. ἡ δὲ πενία, μερικὴ μὲν, μερικὴ τούτων ἀποβολὴ· παντελὴς δὲ, παντελὴς στέρησις. καὶ ὥσπερ ἡ ὁλοκληρία τοῦ σώματος καλὸν, ἡ δὲ ἑνὸς μέρους ἀποβολὴ μερικὸν κακὸν, οὐχ ὑπάρχον, ἀλλ' ὑπάρχοντος στέρησις· ὁρᾶται δὲ, ἤτοι νοεῖται ἐν τῷ ὄντι οὐχ ὡς ὂν, ἀλλ' ὡς ἀπογενόμενον· οἷον ὀφθαλμὸς, καὶ ὅρασις, ὑπάρχει καὶ ἐστιν. ἡ δὲ τύφλωσις οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλὰ τοῦ ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ ἀπώλεια· θεωρεῖται δὲ ἐν τῷ σαυισταμένῳ καὶ ὄντι σώματι οὐχ ὡς ὂν, ἀλλ' ὡς ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ

στέρησις·

cernitur. Nec enim deus, qui revera existit, & existendi origo est, malũ est: nec eorũ, q̃ facta sunt, quidquã malũ est, quatenus factũ fuit: sed tã ipsum rerũ principiũ bonũ est, q̃ omnia p̃ ipsum facta, sunt bona. Res universe denig̃ p̃ ipsam de nihilo in ortum p̃ducte sunt omniaq̃ facta sunt bona, et valde quidẽ bona. Malũ vero nihil est aliud, quã eorũ, quæ à deo naturæ rationis participi tributa sunt, amissio privatioq̃ spõtanea: veluti paupertas, opũ est amissio. nã opulentia rerũ est possessio q̃ res existunt, ut auri, argẽti, gẽmarum pellucidarũ, diversa vestis puerorũ & ancillarũ, iumentorũ, arvorũ, aliorumq̃ talium, quorũ quodlibet est substãtia. qua p̃p. & opulẽtꝰ Græce dicitur, q̃ hæc possidet, ab rerũ, quas circa se habet, abũdãtia. Paupertas aũt, particularis q̃dẽ, est horũ particularis amissio: plena vero, eorundẽ plena p̃fecta q̃ privatio. Ac veluti corporis integritas bonũ est, uniusq̃ partis amissio, malũ est particulares nõ existẽs q̃ddã, sed existẽtis privatio: cernitur autem, h.e. intelligitur in eo, q̃ existit, nõ velut existẽs, sed velut amissũ: verbi gratia, oculꝰ et visꝰ, quiddã existens est; cæcitas verò nõ est substãtia sed interitus oculi, q̃ fuit; & consideratur in corpore, q̃ constat & existit

πλούσιος unde dicitur.

στέρησις· καὶ ὕτως κατὰ μέρ(ος) ἡ προσθήκη τῆς τῶν μελῶν στερήσεως, προσθήκη κακοῦ λέγεται· (ὃ γάρ ἐστι τὸ κακὸν, ἀλλὰ λέγεται, καὶ θεωρεῖται ἐν τῷ ὑπολελειμμένῳ σώματι ἡ τῶν ἀποβληθέντων αὐτῷ παρξία, οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς μὴ ὄν· οὐχ ὡς ἕξις, ἀλλ' ὡς στέρησις) ὕτω καὶ ἡ κακία ἤτοι ἁμαρτία ἐκουσίως ἐστὶ τῶν ἐκ θεοῦ δεδωρημένων τῇ λογικῇ φύσει ἀγαθῶν ἀποβολή. ὅπερ γὰ τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἑκούσιον, ἀλλ' ὅπερ λογικῶν. ἔστιν οὖν ἡ κακία, ἡ τῶν φυσικῶν δυνάμεων παρέκβασις. εἰ γὰ χρησόμεθα ταῖς ψυχικαῖς θεοῦ δεδωρημέναις τῇ ψυχῇ δυνάμεσιν ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, τουτέστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότ(ος), καλὸν· εἰ δὲ οὐκ ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, ἀλλὰ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότ(ος) χρησόμεθα, κακὸν. καὶ οὐκ αὐτὴ αἱ δυνάμεις, ἀλλ' ἡ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐστι κακὴ, ἀλλ' ὁ κακὸς τρόπος τῆς χρήσεως, ὁ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος θεοῦ. εἰ γὰ ἀγαθὸς ὁ θεὸς, ἀγαθὸς καὶ ὁ νόμ(ος) αὐτοῦ· φυσικὸς, καὶ ὢν ἐξ ὄντος. ἡ δὲ τούτου προσθήκη, στέρησις τοῦ ὑπάρξαντ(ος) ἡμῖν νόμου. οἷον, ἡ ἐπιθυμία, καὶ ὁ θυμὸς, καὶ ἡ πρᾶξις, καὶ ἐνέργεια, καὶ περὶ τούτων ὁ λογισμὸς, οὐ κακὰ, ἀλλὰ καλά· ἐὰν ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, χρησώμεθα καὶ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότ(ος). κακὰ δὲ, οὐκ αὐτὰ, ἀλλὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότ(ος) χρήσασθαι. εἰ γὰ περὶ σύσασιν τῆς ζωῆς χρησώμεθα

non ut existens aliquid: sed velut oculi, qui fuit, privatio: atq; ita particulatim mẽbrorum privationis incremẽtum, mali dicitur incrementum: (quippe malum non est, sed esse dicitur, & cõsideratur in reliquo corpore, amissorum abolitio; non ut quiddam existẽs, sed ut non existens; nõ ut habitus, sed ut privatio) sic etiã vitiũ, sive peccatũ, est amissio spontanea tributorum à deo naturæ rationis participi bonorũ. nã in brutis & inanimis rebus spontaneũ dici nequit, sed in ijs, quæ ratione pdita sunt. Itaq; vitiũ, est naturaliũ facultatũ abusus: quippe divinitus animæ cõcessis facultatib. ad id uti, ad quod eas accepimus, hoc est, secundũ legẽ eius, qui nobis eas largitus est, bonũ: nõ uti ad eã finẽ, ad quẽ accepimus, s. pter legẽ illius, q dedit malũ: nec vel ipsæ facultates, vel earũ usus malus est; sed malus utẽdi modus pter legẽ eius, q cõcessit, Dei. Nã si bonus est deus, etiã bona lex eius est; naturalis s. eius q; lex, q existit: cui nõ obtẽperare, privari est ea lege, quã habuim⁹. talia sunt adpetitus, iracundia, actio, efficacitas, et prior his ratiocinatio; nõ illa certe mala, sed bona: si iuxta legẽ eius, q nobis hæc dedit, et illũ ad finẽ eis utamur, ad quem data sunt. Mala vero nõ ipsa sunt, sed eis secundũ legẽ illius, qui dedit, nõ uti. quippe si cibo, po-

θα βρώσει, πόσει, ὕπνῳ, καὶ τοῖς τοιούτοις, καλὸν τούτων ἕκαστον· καὶ εἰ τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἀγάπῃ χρησώμεθα πρὸς τὸν θεὸν μόνον φύσει ἐπιθυμητὸν, καὶ πρὸς τὸν πλησίον, κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καλὸν· καὶ εἰ τῇ μίξει χρησώμεθα ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶ πρὸς τεκνογονίαν κατὰ τὸν νόμον τὸν δοθέντα τῇ φύσει παρὰ τοῦ θεοῦ, καλὸν· εἰ δὲ χρησώμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ πρὸς τὰ ἀλλότρια παρὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, κακὸν.

„ εἶπε γὰρ ὁ θεὸς. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὸν ἀγρὸν τοῦ
„ πλησίον σου, οὐδὲ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, οὐδὲ ὅσα αὐτῷ ἐστιν. ἡ πορνεία οὐ διὰ τὴν συνάφειαν ἐστὶ κακὴ, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ἀλλοτρίαν συναφθῆναι. ἡ κενοδοξία, οὐ διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὴν δόξαν, κακὴ· ἀλλὰ διὰ τὸ, μὴ τὴν ἐκ θεοῦ δόξαν ἀγαπᾶν. τὸ μῖσος καὶ ὁ θυμὸς, εἰ μὲν κατὰ τῶν κωλυόντων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν πρὸς θεὸν δι' ὑπακοῆς αὐτοῦ συνάφειαν, καὶ ἀφιστώντων ἐκ θεοῦ, τουτέστι κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, καλόν· φησὶ γὰρ· οὐχὶ οὓς μισοῦντάς σε κύριε ἐμίσησα; καὶ ἐπὶ οὓς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι. καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες ἐθυμοῦντο κατὰ τῶν τυράννων, δικαίως θυμούμενοι. καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ οἰκείου λογισμοῦ θυμωθῶ, χωρίζοντός με ἐκ θεοῦ, καλὸν. ἐάν τις ἀπο-

στερῇ

tu,somno,alijs talibus, ad vitæ conservationẽ utamur,quodlibet eorũ bonũ est: & si adpetitu & dilectione utamur erga deũ,qui solus adpetendus est natura,& erga proximũ, iuxta dei legẽ,bonũ: itidẽ si cõsuetudine nostrarum uxorum ad procreationẽ utamur, secundum legẽ à deo naturæ datam, bonũ. at si utamur adpetitu alienas ad res, præter legem dei,malum. Dixit enim deus,Non adpetes vicini tui prædium, nec eius uxorem, nec quæcumq; in illius bonis sunt. Scortatio non propter coniunctionem mala est: sed propter concubitum cum aliena muliere. Ambitio non propter amorem gloriæ mala est,sed quia non expetitur à deo concessa gloria. Odium & iracundia si quidẽ eis utamur adversus illos qui animi salutẽ impediũt,et cõiunctionem cum deo,profectam ex obœdientia; itemq; adversus illos,qui à deo nos avellunt,hoc est,adversus diabolum,eiusq; ministros; bonũ quiddam est. sic enim dicit Davides: An non eos odi,domine,qui te oderũt? & erga tuos inimicos extabui? odio perfecto odi eos,& hostium loco mihi facti sunt. Itidẽ sancti martyres adversus tyrannos excandescebãt,iusta quidẽ ira cõmoti. q̃ si adversus meã ipsius cogitationẽ iratus fuero, q̃*

* adpetitio vanę glorię

σερῆ με τῆς σωτηρίας, καλὸν θυμωθῆναι καὶ μισῆσαι· ἐὰν δὲ λυπῇ κατὰ κόσμον, καὶ ὠφελείας γίνεται αἰτία, ὑποστερῶν τῶν ὑλικῶν, ἀσχημόνως μᾶλλον, ἢ περ μισῶ. ὁ φόνος κακὸν. μόνου δὲ θεοῦ τὸ χωρίζειν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, τοῦ καὶ συνδήσαντος. εἰ δὲ φονεύσω τὸν θεοῦ κελεύσαντος, καλόν. πᾶν δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀγαθόν. κακὸν οὖν τὸ ἐπιθυμεῖν, ἁρπάζειν, ὃ οὐκ ἔστιν ἡμέτερον, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ. ἡ κατάκρισις κακή. θεοῦ δὲ μόνου τὸ κρίνειν, καὶ κακὸν ἁρπάζειν τὸ τοῦ θεοῦ ἀξίωμα, οἷς μὴ δέδοται παρὰ θεοῦ τὸ κρίνειν. ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια, κακή. θεῷ δὲ μόνῳ πρέπει τὸ ἔπαινος καὶ ἡ δόξα. ὥστε οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἡ κακία, εἰ μὴ τὸ παρὰ φύσιν καὶ νόμον κεχρῆσθαι τοῖς φυσικοῖς δυνάμεσιν· ὃ οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλ' ἡμέτερον ἐπίτηδευμα. χρὴ δὲ εἰδέναι, ὡς διττῶς λέγεται τό, τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ἀγαθὸν μὲν κυρίως λέγεται, τὸ ἐκ τοῦ φύσει ἀγαθοῦ θεοῦ δεδωρημένον. ὥσπερ πᾶν φῶς ἐξ ἡλίου ἢ τινος πυρὸς φωτίζεται, οὕτω πᾶν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ ἀϊδίου καὶ ἀκαταλήπτου πελάγους τῆς ἀγαθότητος τὴν ὕπαρξιν ἔχει. καὶ ὅσα τοῦ θεοῦ ἀγαθὰ, κυρίως καὶ ἀληθῶς λέγεται ἀγαθὸν ἃ κυρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, καὶ καθ' ἡμετέραν συνήθειαν, τὸ τῇ αἰσθήσει ἡμῶν καὶ τῇ ἐφέσει φανόμενον ἡδύ· ὃ πρὸς καιρὸν

me seiungere velit à deo; recte facio. Si quis salute me spoliet, recte irascar, & homini odero. Sin mundanis in rebus dolore me adficiat, & boni sit alicuius auctor, adimens externa; potius eũ diligã quã odero. Cades malum est. solius enim est dei, separare animã à corpore, qui et colligavit. at si dei iussu quẽ occidero, recte fecero. nã quidquid à bono ꝓficiscitur, bonũ est. Malũ igitur adpetere, rapere, quod nostrũ nõ est sed dei, condemnatio, mala. nã dei solius est iudicare, malumq; rapi ab ijs id ꝙ deo cõpetit, quibus à deo nõ concessum est ut iudicent. Ambitio & superbia, mala. nã excelsitas et gloria soli deo cõpetit. Nihil igitur aliud est vitium, nisi prater naturã et legem facultatibus naturalibus uti: quod quidem non substantia quadã est, sed à nobis provenit. Sciendum enim, duplici modo bonum ac malum dici. nam bonũ proprie dicitur, quod à deo natura bono, concessum est. Sicut omnis lux è Sole vel igne lucẽ suã haurit, sic omne bonum ex illo infinito & incõprehensibili bonitatis pelago suam originẽ habet: quaq; proficiscuntur à deo bona, proprie vereq; bona sunt. Dicitur itẽ bonũ, non ꝓprie, sed ꝑ abusũ, et more nostro, ꝙ sensui nostro et cupiditati suave videtur; & aliquã- Duplex bonum.

ρὸν μὲν τέρπει, ὕστερον δὲ καρπὸν πικρὸν ἀποδίδωσι παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον, καὶ δοκοῦν ἀγαθὸν εἶναι, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν, ἀλλὰ κυρίως κακὸν. καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως, κυρίως μὲν κακόν ἐστι καὶ λέγεται, τὸ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον· λέγεται καὶ κακὸν οὐ κυρίως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν συνήθειαν, τὸ καθ' ἡμετέραν αἴσθησιν ἐπίπονον καὶ * ἀληθινὸν, ὅπερ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ὀδύνας, ὕστερον δὲ καρπὸν σωτηρίας καὶ ἀεννάου εὐφροσύνης ἀναδίδωσιν. εἰπὲ δὲ, ἀρχὴ παντὸς πράγματος μία, ἢ δύο; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. μία. εἰ γὰρ δύο, πῶς ἐκ δύο ἐναντίων ἓν καὶ τὸ αὐτὸ προέρχεται; τὰ γὰρ παντελῶς ἐναντία, ἀκοινώνητον ἔχουσι παντελῶς τὴν ἐνέργειαν. πῶς γὰρ ἡ ἄϋλος ψυχὴ ἐξ ἀΰλου καὶ ὕλης ἔσται; ἢ πῶς τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία παρήχθησαν, μὴ ὁμονοήσαντα; παντελῶς γὰρ ἀκοινώνητα τὰ κατὰ φύσιν ἐναντία. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. καλῶς ἔφης. ἑκάστου τῶν ὄντων πάντων μία ἀρχὴ. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. παντὶ τρόπῳ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν δύο ἀρχῶν, τῶν κατὰ σέ, ἐστιν· ἢ αἱ δύο ἀρχαὶ, ἀρχαὶ τοῦ εἶναι; ΜΑΝ. πρὸς τί γὰρ συντείνει τοῦτο; ΟΡΘΟΔ. εἰ μὲν τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν κατὰ σὲ δύο ἀρχῶν, ἰδοὺ μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο.

*ἀλγεινὸν.

εἰ γὰρ

diu quidē oblectat, sed tamdē fructū amarū reponit. Fit enim præter legē opificis, & bonū esse videtur, quum nō sit bonum, sed propriè malum. Similiter & malū, proprie malū est, ac esse dicitur, quidquid fit præter legem opificis. Dicitur item malum, non proprie, sed more nostro, quod sensui nostro molestiam dolorēmq; procreat, ac in præsentia quidē cruciatus, sed tamdem fructum salutis & aternæ lætitiæ præbet. At enim respondē nobis, unum ne sit cuiusq; rei principium, an duo? MAN. Vnum. nam si duo statuantur, quo pacto de duobus contrarijs unum & idem oriretur? quippe, res prorsus contrarias, nullam inter se prorsus actionem communē habent. quo enim pacto materiei expers anima de re materiei experte constabit, deq; materie? vel quo modo contraria diversaq; producta sint ab eodem? nam nihil habent inter se cōmune, quæ natura sibi contraria sunt. ORT. Rectē dixisti. cuiuslibet rei prīcipiū est unū. MAN. Omni modo. ORT. Nū ipsum existere, prīcipiū est duorū prīcipiorū disciplinæ tuæ, an illa duo principia, sunt existendi principia? MAN. Quorsum hoc tēdit? ORT. Si quidē ipsum existere, principiū est duorū prīcipiorū tuorū, ecce principiū unū est, pō duo. Duplex malum.

εἰ γὰρ τὸ εἶναι ἀρχὴ τοῦ εἶναι, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ ἀρχῇ. οὐ γὰρ τὸ τοιῶσδε εἶναι φημί, τουτέστι κακὸν εἶναι ἢ καλὸν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἁπλῶς εἶναι. ἀρχὴ οὖν τῶν κατὰ σὲ δύο ἀρχῶν, μία ἀρχὴ, καὶ οὐ δύο. εἰ δὲ αἱ κατὰ σὲ ἀρχαὶ, ἀρχαὶ τοῦ εἶναι: ἔσονται δύο ἐναντία τοῦ αὐτοῦ πράγματος. ὥσπερ γὰρ ἡ ἁπλῶς οὐσία μία οὖσα δεκτικὴ ἐστὶ διαφόρων πιστήτων, καὶ κατὰ τοῦτο λέγονται πολλαὶ οὐσίαι: οὕτω καὶ τὸ ἁπλῶς εἶναι εἷν ἐστιν, εἰ καὶ ἐν διαφόροις θεωρούμενον, πολλὰ τὰ ὄντα παρωνύμως ποιεῖ κατονομάζεσθαι. ὁρίσω οὖν ἀκινδύνως εἶναι παντελῶς τὴν τῶν ἐναντίων ἐνέργειαν. οὐκ ἐκ δύο ἀρχῶν τὸ εἶναι, μάλιστα καὶ ἐναντίων· ἀλλ' ἐκ μιᾶς. οὐ γάρ που τὸ εἶναι αἴτιον τοῦ ὄντος. οὐ γὰρ περιῶ τὸ εἶναι τοῦ ὄντος. ἐν τίνι γὰρ ἐθεωρεῖτο; ἀλλ' ἐν τῷ ἀναρχῳ ὄντι τὸ εἶναι θεωρούμενον, ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ ὡς αἰτίου ὑφέστηκε. μία οὖν ἀρχὴ τοῦ εἶναι, καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης οὐκ ἔστι. καὶ πάλιν, ἡ ἀρχὴ τῆς ἑκάστου τῶν ὄντων κινήσεως, μία, ἢ δύο; ὑπαρκτική τε, καὶ ἐνεργητικὴ, καὶ ποιητικὴ, καὶ χρονική· ὑπαρκτικὴ μὲν, τῆς ἑκάστου ὑφέσεως· χρονικὴ δὲ, ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο τὰ ὑπὸ τούτου ἀρχόμενα· ἐνεργητικὴ δὲ, ἐξ ἧς ἐνεργείας, ἐνεργεῖ τὸ ἐνεργούμενον οἷον ἡ πρώ-

nam si existere, principium est existẽdi; sunt in uno principio. Non enim dico, esse tale, vel tale; puta bonũ aut malũ: sed ipsum simpliciter esse. quare duorum principiorũ tuorũ unum est principium, non duo. Sin illa tua principia, sunt existendi principia: erũt principia duo contraria unius et eiusdem rei. Sicut enim substantia simpliciter, quum una sit, diversarum qualitatum est capax, et hoc respectu multæ substantiæ dicuntur: sic etiam esse simpliciter, unum quid est, licet in diversis consideratum, multa faciat denominative adpellari existentia. Definiam ergo, nullam prorsus esse communionem in actione contrariorum. Non ex duobus principijs, præsertim contrarijs, esse provenit; sed ex uno. quippe non ipsum esse, causa est eius, q̃ est. nõ enim esse, prius erat illo, quod est. in quo enim cerneb atur? at quum in experte principij consideratur ipsum esse; nimirũ in eo, et ex eo, tamquã causa, subsistit. Vnum ergo principium est existendi, quod nullum sibi cõtrariũ habet. Rursum quæro, sit ne principiũ motus rei cuiuslibet unũ, an duo. De originis, et efficacitatis, locali, tẽporali principio loquor. Originariũ spectat ad ortũ cuiuslibet: tẽporale, à quo tẽpore ceperint esse, q̃ ab

πρώτη ὕπαρξις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀφ' οὗ χρόνου ἐγένετο, καὶ ἀφ' οὗ τόπου ἤρξατο κινεῖσθαι, βαδίζειν τυχὸν, καὶ τῆς βαδιτικῆς ἐνεργείας. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. μία. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἀληθῶς ἔφης. ἀδύνατον γὰρ δύο ἀρχὰς εἶναι τῆς τοῦ ἑνὸς ὑπάρξεως. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. οὕτως ἔχει. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τοῦτο ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων θεωρεῖται, ἢ οὔ; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων ἁπάντων. ΟΡΘΟΔ. ὅπερ οὖν ἐφ' ἑκάστου τῶν * ἁπάντων θεωρεῖται, καὶ ἐπὶ πάντων κοινῶς θεωρηθήσεται· οἷον ὅπερ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἔχει, καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἔχει· ὡς τὸ ζῆν, καὶ τὸ λογίζεσθαι· καὶ ὅπερ ἑκάστη οὐσία ἔχει, καὶ ἡ κοινὴ οὐσία ἔχει· ὡς τὸ αὐθύπαρκτον, καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχειν τὸ εἶναι. οὕτω τοίνυν καὶ εἰ ἕκαστον τῶν ὄντων ἐκ μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε, καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐκ μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε, καὶ οὐκ ἐκ δύο. καὶ οὐκ ἔσονται, δύο ἀρχαὶ, ἀλλὰ μία. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. διατί ἄναρχος ὁ θεὸς; ΟΡΘ. ὅτι τὸ μὴ ὂν, οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εἶναι. τὸ οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ ἔχον τὸ εἶναι, πῶς ἀφ' ἑαυτοῦ ἔσται; καὶ χρὴ οὖν ἔκ τινος ὄντος τὸ μὴ ὂν τὸ εἶναι λαβεῖν. τὸ δὲ πρῶτον μεταδοτικὸν τοῦ εἶναι, ἐξ ἑαυτοῦ

ἔχον

eo ceperunt: efficacitatis, qua vi motũ efficiat id, quod efficitur. Verbi gratia, primus intelligatur hominis ortus, et ex quo tempore extiterit, et ex quo loco moveri ceperit puta incedere, ac incedendi facultatẽ habere. MAN. Vnũ est horũ principiũ ORT. Vere dicis. nã fieri nequit, ut duo principia sint, quibus unũ aliquid existat. MAN sic est. ORT. Hoccine singulis in rebus cernitur, an non? MAN. in qualibet omniũ rerũ, quæ existũt. ORT. Quod igitur in qualibet re cernitur, idẽ cõmuniter ret in omnib. deprehẽdetur. verbi gratia, quod habet quilibet homo, idẽ habet universa hominũ natura. qualia sũt, vivere, ac ratiocinari. Quod itẽ substãtia qualibet habet, idẽ et substantia cõmunis habet: velut existere per se nec esse suũ habere in alio. Quapropter eodẽ modo, si singulæ res ex uno principio constant, etiã res universæ de uno constant principio, nõ duobus: adeoq; nõ duo, sed unũ erit principium. MAN. Cur expers est principij deus? ORTH. quoniam id, q̃ nõ est, à seipso suũ esse nõ habet. q̃ igitur à seipso suũ esse nõ habet, quo nã modo erit à seipso? necesse est ergo, id q̃ nõ est suũ esse ab aliquo cõsequi q̃ sit. At primũ illud, quod reb. essentiã suã impertiuit, quã ex seipso suũ esse

ἔχον τὸ εἶναι, ἄναρχον ἀεὶ ἔσται. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. διατί μία ἀρχὴ, καὶ οὐ δύο; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ὅτι δυὰς ἐκ μονάδος προέρχεται, ὡς μονάδος γέννημα· καὶ ἀρχὴ δυάδος, μονὰς· καὶ πρὸ τῆς δυάδος πάντως μονὰς. καὶ ὅτι παντὸς πράγματος ἀρχὴ μία. καὶ εἰ ἑκάστου τῶν ὄντων ἀρχὴ μία, καὶ πάντων ἔσται ἀρχὴ μία. ὁ γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων ἀποδιδόμενος λόγος, καὶ ἐπὶ πάντων ἀποδοθήσεται. καὶ πάλιν, εἰ δύο ἀρχαὶ, πολυαρχία· εἰ δὲ πολυαρχία, στάσις· ἡ δὲ στάσις ἀρχὴ τῶν ὄντων, κακία τῶν ὄντων ἀρχὴ· στάσις γὰρ κακία ἐστὶ. πρέπει οὖν τῷ θεῷ, ἁπάντων τῶν λεγομένων ἢ νοουμένων, μείζονα εἶναι καὶ ἔχειν. ποῖον οὖν μεῖζον; τὸ ἐξ οὐκ ὄντων θεοπρεπῶς * ποίας οὐσίας, ἢ ἀνθρωπίνως τῇ δημιουργικῇ, μᾶλλον δὲ τεκτονικῇ τέχνῃ παρὰ τὴν ὕλην καταγίνεσθαι; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. πάντως, ὅτι ἐκ μὴ ὄντων. ΟΡΘΟ. οὐκοῦν πρέπει θεῷ ἐκ μὴ ὄντων ποιεῖν οὐσίας· καὶ οὐκ ἦν ὕλη, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ὁ θεὸς κατὰ πάντα ἐστὶν ἄναρχος, ἢ κατά τι μὲν, κατά τι δὲ οὔ; ΟΡΘ. εἰ οὐ κατὰ πάντα ἄναρχος, καὶ ἄναρχος καὶ οὐκ ἄναρχος. εἰ δὲ κατὰ πάντα ἄναρχος, ὄντως ἄναρχος, καὶ φύσει ἄναρχος. τὸ δὲ ἄναρχον, καὶ ἀπέραντον. ἐν γὰρ ἀρχῆς εἶδος, καὶ τὸ

* ποιεῖσθαι

τέλος.

habeat, principij semper expers erit. MAN. Cur unũ principiũ, nõ duo? ORT. quia binarius ex unitate, veluti fetus unitatis, oritur; et binary principiũ, unitas est: omnino deniq; binariũ præcedit unitas. Cuiusvis præterea rei principiũ unũ est. Si vero singularũ rerũ principiũ est unum, etiã universarũ principium unũ erit. nam quæ de singulis ratio redditur, etiã de universis reddetur. Rursũ si duo principia sunt, pluriũ dominatus statuetur: si dominat? pluriũ, seditio: si seditio rerũ principiũ est, à vitio res ceperũt. nã seditio vitiũ est. Postulat autẽ dei dignitas, ut in omnib. ei potiora tribuamus, quæ vel dici, vel cogitari possũt. quodnã ergo maius est? modo quodã divino substãtias esse de nihilo cõditas: an easdẽ humano more, per structuræ, vel fabrilẽ potius artẽ, à materie provenire? MAN. omnino maius, ex nihilo. ORT. ergo cõpetit deo, substãtias ex nihilo condere. Nec fuit materies. sed à deo facta est. MAN. Estne deus expers omnino principij, an partim expers, partim nõ? ORT. Si nõ per omnia principij statuitur expers simul & expers est principij, & nõ est expers. Sin expers omnino principij creditur, vere ac natura principij expers erit. quod aũt expers est principij, nec finẽ habet. nam et si-

τέλος. πᾶν οὖν ἔχον ἀρχὴν, καὶ τέλος ἔχει κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· καὶ πᾶν τέλος ἔχον, καὶ ἀρχὴν ἔχει. καὶ οἱ ἄγγελοι γοῦν ἀρχὴν ἔχοντες, καὶ τέλος ἔχουσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, εἰ καὶ τῇ θείᾳ χάριτι πάλιν ἄρχοντας τοῦ εἶναι καὶ ἀϊδιαζομένους. ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκίνητον σῶμα δεξάμενον τοῦ κινεῖσθαι, ἐκ τόπου ἤρξατο, τουτέστι τὸ κυκλικὸν, φθάνον δὲ τὸν τόπον, ὅθεν ἤρξατο, ἐτελείωσε τὴν περιφέρειαν καὶ τὸ κυκλικὸν, πάλιν δὲ ἄρχεται τῆς κινήσεως, καὶ νέαν ἀρχὴν κινήσεως ποιεῖται, καὶ οὕτω διαμένει κινούμενον, ἕως ἂν ὁ κελεύσων αὐτὸ κινεῖσθαι, θέλει· οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι κινούμενοι ζωτικῶς, καὶ φθάνοντες τὸ φυσικὸν τέλος τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως, ἄρχονται τῆς ζωτικῆς κινήσεως πάλιν παρὰ τοῦ ποιήσαντος αὐτούς. ἀεὶ γὰρ παρὰ θεοῦ τὸ εἶναι, καὶ ζωτικῶς καὶ νοερῶς κινεῖσθαι λαμβάνουσιν, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τοῦτο. ὥσπερ τροχὸς κινηθεὶς, κινεῖται, καὶ παύεται· ἐὰν δὲ ἔχῃ τὸ ἀκίνητον, ἀεὶ κινεῖται· οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχων τὴν κίνησιν. οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τὸ εἶναι, ὅσον κινεῖ αὐτοὺς ὁ ποιήσας, κινοῦνται· αὐ μέντοι σκεῖν μὴ κινήσῃ, παύονται τῆς κινήσεως. ὥστε τὸ ἀρχὴν ἔχον, παύεται καὶ τέλος. καὶ τὸ τέλος ἔχον, παύεται καὶ ἀρχήν· καὶ τὸ φύσει μὴ ἄρχον,

κατὰ

nis quædam principij ſpecies eſt. quidquid enim principiũ habet etiã ex natura ſua finẽ: et quidquid finẽ habet, habet et principium. Angeli certe principiũ habẽtes, et finẽ habẽt, ſi ſpectes corũ naturã: licet per divinã gratiã rurſus eſſe incipiant & renoventur. Sicut enim corpus immobile, puta circulare, moveri ceptũ, de loco cepit, et poſt quã locum adtigit, unde cepit, ambitum illum circularẽ abſolvit, motumq; rurſus inchoat; atq; ita moveri pergit, quã diu libitũ eſt ei, qui corpus ipſum moveri iubet: ſic et angeli motu vitali prædi ti, poſteaquã naturalẽ eſſentiæ ſuæ finẽ adtin gunt, rurſus opificis ſui iuſſu motũ illum vitalẽ inchoant. Semper enim àdeo et eſſe ſuum et motũ vitalẽ accipiunt, cũ ipſo mẽtis et intelligẽtiæ motũ; quæ quidẽ ex ſeipſis non habẽt. perinde ac trochus quiſpiã agitatus moveẽ, ac viciſſim moveri deſinit. at ſi vi quadã perpetuo movẽte impellatur, ſemper movetur; licet ex ſe motũ illum non habeat. Sic et angeli ex ſeipſis eſſe ſuũ non habẽtes, eatenus moventur, quatenus eos opifex ipſe movet: qui ſi non moveat, moveri deſinunt. unde conſtat, omnino finẽ habere, quidquid principium habet; & prorſus habere principium, quod habet finem: quod denique

κατὰ πάντα ἄναρχόν ἐστι, κατά τε αἰτίαν, καὶ χρόνον, καὶ τόπον, καὶ ἐξουσίαν. τὰ οὖν δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις ἔσονται, ἢ τόπῳ ἀπειρα φήσονται, καὶ οὐκ ἄναρχα εἰσί. πῶς γὰρ ἐν ἀλλήλοις τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος; τὸ γὰρ φῶς, τοῦ σκότους αἱρετικόν. εἰ δὲ μεθόρια, εἰσὶ τοῦ φωτὸς, καὶ μεθόρια τοῦ σκότους· οὐδὲ τὸ φῶς ἀπειράπειρον, ὡς μὴ παντοχοῦ ὄν, οὐδὲ τὸ σκότος. καὶ οὐ πάντελῶς ἄναρχα, ἔχοντα τοπικὴν ἀρχήν. ἀμήχανον γὰρ, μὴ ὄντος τινὸς διαστηχίσματος καὶ τείχους, ἀνεπίμικτον πάντελῶς εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. εἰ γὰρ ἐν νυκτὶ λύχνον ἀνάψωμεν, ὁ μὲν περὶ τὸν λύχνον τόπος, φωτεινότερος ἔσται· κατὰ μικρὸν δὲ διάστημα ἔσται σκοτεινότερον, μέχρις ἂν τελείως σκληθῇ τὸ φῶς, καὶ καθαρὸν σκότος γένηται, φωτὸς ἀνεπίμικτον. ἢ γὰρ ἐξαρχῆς ἐμίγνυτο τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ οὐκ ἐναντία πάντελῶς ταῦτα καὶ ἀκοινώνητα. ἢ ἕτερόν τι μεσότιχον ἦν ἀπ' ἀρχῆς, τὸ ταῦτα χωρίζον: καὶ οὐκέτι δύο ἀρχαὶ, ἀλλὰ τρεῖς. τὸ φύσει πεφυκὸς, οὐ μεθίσταται· τὸ δὲ μεταβαλλόμενον, οὐ φύσει. εἰ οὖν φύσει ἀκοινώνητα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, πῶς ἐκοινώνησε μετὰ ταῦτα; πῶς ἐξ ἀγαθοῦ, καὶ πονηροῦ, ἓν ζῷον ἀπετελέσθη, ὁ ἄνθρωπος; εἰ γὰρ συνεβιβάσθησαν,

natura principij est expers, per omnia expers est principij, et causæ respectu, et tēporis, et loci, et potestatis. Itaq; duo vel invicē se cōtinebunt, vel loco circūscribent: et expertia principij nō erunt. quo enim pacto lux et caligo altera erit in altera? lux enim tenebras dissipat. sin fines quidā lucis sunt, et fines tenebrarū: nec lux erit incircumscripta, quū ubiq; non sit; nec tenebræ. quo fiet, ut nō plene sint expertia principij, quū locale principiū habeant. non .n. fieri potest, ut si quidē nullū sit interstitium, nullus q; paries, lux omnino cū tenebris nō cōmisceatur. quippe si noctu lucernā accendemus, locus lucernæ proximus, lucē maiorē habebit; et paulatim interiecto spatio, tenebrosior evadet: donec omnino lux defecerit, et pura caligo, nulla permista luce, exstiterit. Aut .n. ab initio luci tenebræ permiscebātur, et nō erant hæc cōtraria prorsus, et expertia societatis: aut aliud quoddā erat interstitium ab initio, quod ea separabat: & amplius duo principia nō erūt, sed tria. Quod itē natura cōparatū est, nō mutatur: quod autē mutaī, nō est natura. Si ergo natura cōmune nihil habēt lux et tenebræ, quomodo deinceps societas inita est? quinā homo, animal unū, ex bono et malo perfectū? quippe si cōsen-

σαν, ἐκοινώνησαν ἀλλήλοις. ὁ γὰρ συμβιβασμὸς, κοινωνία γνώμης ἐστὶ. καὶ οὔτε ὁ ἀγαθὸς καθαρῶς, καὶ τελείως ἔμεινεν ἀγαθὸς, οὔτε ὁ πονηρὸς· ἀλλ' ἀμφότεροι ἐτράπησαν. τὸ δὲ τρεπόμενον, οὐκ ἄναρχον, οὐδὲ θεὸς. ὁ γὰρ θεὸς πάντα προειδὼς τὰ ἐφ' ἡμῖν, πάντα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὁρίζει. καὶ πάλιν, τὸ εἶναι τοῦ εἶναι ἐναντίον, ἢ τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν τῶν κατὰ σὲ δύο παντελῶς ἐναντίων ἀρχῶν ἡ μία ἔσται, ἡ δὲ δευτέρα οὐκ ἔσται. καὶ πάλιν, τὸ εἶναι τῷ εἶναι ἐναντίον; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. τὸ εἶναι κακὸν, τῷ εἶναι ἀγαθὸν, ἐναντίον. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συνυπάρχουσι καὶ συνουσίωνται τὰ ἐναντία. καὶ πῶς ἐναντία; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. τὸ μὴ ὂν, ἀκατωνόμαστον· δεῖ γὰρ εἶναι, καὶ οὕτως ὀνομάζεσθαι. πῶς οὖν τὸ μὴ ὂν ἐναντίον τῷ ὄντι; τὰ γὰρ ἐναντία ἀλλήλοις, δεῖ πρῶτον εἶναι, καὶ τότε ἐναντία εἶναι, καὶ τότε ὀνομάζεσθαι ἐναντία. ὅπερ γὰρ οὐκ ἔστι, τί καὶ ὀνομάζεται; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. μὴ ὂν εἰπὼν ὀνόμασας, ἢ οὔ; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ὠνόμασα κατὰ ἀπόφασιν, οὐ κατὰ κατάφασιν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἡ κατάφασις ἔξιν δηλοῖ, καὶ ἀπόφασις στέρησιν; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ναί. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τὸ κακὸν

serunt societatẽ inter se habuerunt. nam cõ sensus, animi societas est. de quo sequetur, nec bonũ pure perfectéq; manssisse bonũ, nec malũ, sed ambos esse mutatos. quod autẽ mutatur, nõ expers est principij, nec deus. quippe deus præcognitis omnib. in hominis potestate positis, omnia determinat etiã nostra in potestate nõ posita. Rursus, suntne cõtraria sibi, esse et esse; an potius esse, et nõ esse? MAN. Esse contrariũ est ipsi nõ esse. ORT. Ergo duorũ plan cõtrariorum principiorũ, quæ tu statuis, unũ erit, alterũ non erit. Rursus, an esse et esse sibi cõtraria sunt? MAN. Esse malũ, et bonũ esse, sibi adversantur. ORT. ergo contraria simul sunt, et in eadẽ substãtia cohærẽt uni eidemq; rei. Et quomodo erunt cõtraria? MAN. Quod nõ est, nomen nõ habet. oportet enim rem esse, atq; ita nominari. quomodo igitur id, quod nõ est, contrariũ est ei, quod est? nam inter se cõtraria, primum esse oportet, hinc esse cõtraria, & tum demũ cõtraria vocari. nam quod non est, quodnam habebit nomen? ORT. Quũ diceres, Quod non est, an nomen indidisti, nec ne? MAN. Nominavi, negando tamen, non aiendo. ORTH. An non habitum significat adfirmatio, negatio privationem? MAN. ita est. ORTH. Malumne habitus ra-

κὸν καθ' ἕξιν λέγεται, ἢ κατὰ στέρησιν; ΜΑ-
ΝΙΧΑ῀ΙΟΣ. καθ' ἕξιν. Ο'ΡΘΟ'ΔΟ-
ΞΟΣ. τὸ καλὸν καθ' ἕξιν λέγεται, ἢ κατὰ
στέρησιν; ΜΑΝΙΧΑ῀ΙΟΣ. καθ' ἕξιν.
Ο'ΡΘΟ'ΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν οὐ πάντη ἐ-
ναντίον τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ. ἕξις γὰρ ἕξει οὐκ
ἐναντίον. ΜΑΝΙΧΑΙ῀ΟΣ. καὶ οὐκ ἔστι νό-
σος ὑγιείας ἐναντίον; Ο'ΡΘΟ'ΔΟΞΟΣ.
ναὶ, ἀλλ' ὡς ἕξει στέρησις, καὶ ἔλλειψις ὁλοκλη-
ρίᾳ. ΜΑΝΙΧΑ῀ΙΟΣ. καὶ τί φῆς; Ο'Ρ-
ΘΟ'ΔΟΞΟΣ. οὕτω καὶ τὸ κακὸν στέρησις
μᾶλλον ἔσται, καὶ οὕτως ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ,
ὡς ἕξις στερήσει. τὸ γὰρ κακὸν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν,
εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις· καὶ παντελὲς κα-
κὸν, παντελὴς τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις. διὸ τὸ κα-
κὸν φαμὲν μὴ ὂν μᾶλλον, ὡς στέρησιν τῆς φυσι-
κῆς ἕξεως, εἴπερ ὄν. τί οὖν φῆς τὴν ὕλην; ζωὴν,
ἢ φθορὰν καὶ θάνατον; κίνησιν καὶ κινουμέ-
νην, ἢ ἀκινησίαν καὶ * κινητὸν; φῶς, ἢ σκότος;
ΜΑΝΙΧΑ῀ΙΟΣ. φθορὰν καὶ θάνατον, ἀ-
κινησίαν καὶ ἀκίνητον, σκότος καὶ οὐ φῶς.
Ο'ΡΘΟ'ΔΟΞΟΣ. εἰ οὖν φθορὰ, πῶς καρ-
πούς προήγαγε; πῶς ἔζησεν; ἡ γὰρ φθορὰ οὐ
ζῇ, οὐδὲ ζωὴν ἔχει, οὐδὲ ζωῆς μεταδίδωσιν.
ὃ γάρ τις οὐκ ἔχει, πῶς μεταδίδωσι; πῶς δὲ
καὶ ἀκίνητος οὖσα, ἐκινήθη; καὶ μέχρι τῶν ὁ-
ρίων τοῦ φωτὸς ἔφθασε; τίς ὁ ταύτῃ δοὺς τὴν
ζωὴν

* ἀκίνητον;

tione dicitur, an privationis? MAN. habitus. ORT. Bonũne habitus ratione dicitur, an privationis? MAN habitus. ORT. Ergo malum nõ prorsus bono cõtrarium est. habitus enim habitui nõ adversatur. MAN. Et morbus an sanitati nõ adversatur? ORT. Vero, sed tamquam habitui privatio, defectus integro. MAN: quid inde? ORTH. Sic & malum privatio potius erit, atq; ita bono cõtrarium, ut habitus privationi. nam malum nihil est aliud, quã boni privatio: et plenũ perfectumq; malũ, plena boni est privatio. Propterea malum potius nõ existens aliquid dicimus, tamquam habitus naturalis privationẽ; quam existẽs. Et quid materiem dicis esse? vitãne, an perniciem et mortẽ? motumne ac præditã motu, an ipsam motus absentiam, & rem immobilem? lucem, an tenebras? MAN. Materiem esse dico perniciem, & mortem; absentiam motus, & rem immobilẽ; tenebras, non lucem. ORTH. Si ergo pernicies est, quo pacto fructus produxit? qui vixit? Pernicies enim nec vivit, nec vitã habet, nec vitam impertit alteri. nam quod quis non habet, quo pacto largietur alteri? quo itẽ modo, quũ esset immobilis, mota fuit? & lucis ad fines pervenit? quis ei vitam motumq; dedit? si bonus

ζωὴν, καὶ τὸ κινητὸν; εἰ μὲν ὁ ἀγαθὸς, οὐκ ἀγαθὸς, οὐδὲ σοφὸς. οὐκ ἀγαθὸς μὲν, τὴν κακίαν ζωώσας καὶ κινήσας· οὐ σοφὸς δὲ, οὐδὲ γνωστικὸς, ἑαυτῷ παρεσχηκὼς πολέμους καὶ πράγματα, καὶ καθ' ἑαυτοῦ κινήσας τὴν κακίαν ἠρεμοῦσαν καὶ ἡσυχάζουσαν. στάσεως γὰρ καὶ κακῶν ἐγένετο πρόξενος. εἰ δὲ οὐχ ὁ θεὸς, ἕτερος. καὶ οὐκ ἔτι δύο, ἀλλὰ τρεῖς· ὃ γάρ τις οὐκ ἔχει, οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσασθαι. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ἀλλὰ δυνάμει εἶχε τὸ ζῆν καὶ τὴν κίνησιν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. εἰ δυνάμει εἶχε ζωὴν καὶ κίνησιν, δυνάμει ἦν ἀγαθὴ. εἴπερ ζωὴ καὶ κίνησις ἀγαθὴ. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ἡ τῆς κακίας ζωὴ καὶ κίνησις οὐκ ἀγαθὸν, ἀλλὰ κακὸν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τὸ ἐκ δυνάμεως ἐρχόμενον εἰς ἐνέργειαν, τρεπτὸν, καὶ ἀρχόμενον, καὶ οὐκ ἄναρχον. καὶ εἰ δυνάμει εἶχε ζωὴν καὶ κίνησιν, ἐνέργειαν ἔσχεν ὕστερον. εἰ δὲ κακὴ ἡ ταύτης ζωή τε καὶ κίνησις, δυνάμει ἦν κακὴ, καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ· καὶ ἔσται ἡ κακία οὐκ ἄναρχος. εἰ δὲ ἀγαθὸν ἡ ταύτης ζωή τε καὶ κίνησις, ἐκ κακίας ἦλθεν εἰς ἀγαθὸν. ΜΑΝΙΧ. τί δὴ; οὐχ ἡ φθορὰ ἑτέρου, ἑτέρου γένεσις; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐχ ἡ φθορὰ γίνεται γένεσις, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προστάξει θεοῦ δημιουργηθεῖσα, τρεπτὴ οὖσα, ὡς ἀπὸ τροπῆς ἀρχομένη. τροπὴ

γάρ

Ille deus, nec bonus, nec sapiens erit. Non bonus, qui malum vita motuq; donaverit: non sapiens, nec intelligendi vi præditus, qui pugnas ipse sibi, negotiaq; conciliarit, & malitiam quiescentem contra sese commoverit. Nam seditionis & malorum auctor exstitit. Si non deus, alius quispiam dedit. & nō amplius erunt duo, sed tres. nam quod quis non habet, à seipso nequit adquirere. MAN. At vero potestate vitam & motum habebat. ORTH. Si potestate vitam ac motum habebat, etiam bona esse poterat: siquidā vita motusq; bona sunt. MAN. Mali vita & motus, non bonū, sed malum sunt. ORT. Quod à potestate transit ad actum, & mutationi obnoxium est, et principium habet, nō expers principij. Ac si quidem potestate vitā ac motum habebat, actum posterius habuit. Si vero mala ipsius vita est, atq; motus; potestate mala erat, non actu. de quo sequetur, malum non expers esse principij. sin bonum quiddam est vita & motus eius, de malo evasit bona. MANI. Quid? an non interitus unius, alterius est ortus? ORTH. Non ex interitu fit ortus, sed materies iussu Dei de nihilo in rerum productā naturam, & condita, mutabilis est, velut à mutatione profecta. nam mu-

*hoc est, vivere ac moveri poterat.

γάρ ἐστι τὸ σκ τοῦ μὴ ὄντ@ εἰς τὸ εἶναι ἐλθεῖν. ὧν γ' τ' εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, τρεπτὰ ϖαύτως καὶ ἀλλοιωτά. τρεπτὴ οὖν οὖσα ἡ ὕλη, τῷ θείῳ ϖροσώγματι ζωοῦται, καὶ φθείρεται, καὶ πάλιν ζωοῦται· ὥστε οὐχ ἡ φθορὰ δημίουργεῖ * γίνεσιν, ἀλλὰ τὸ θεῖον ϖρόσταγμα ζωοῖ καὶ γενεσιουργεῖ. εἰπὲ δὲ καὶ τοῦτο· τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια, φωτὸς πεπλήρωται, ἢ οὔ; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. ϖαντί που δῆλον, ὡς φωτὸς πεπλήρωται. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τὸ φῶς καὶ τὸ σκότ@ δεκτικὰ ἀλλήλων εἰσὶν, ἢ αἰεπίδεκτα; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. δεκτικά. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν οὐκ εἰσὶ φύσ, ὅ εἰσι. τὸ γὰρ φύσ πεφυκὸς, οὐ μεθίστα τ· καὶ ἡ φύσ ζωὴ, αἰενπίδεκτ@ θανάτου. ϖῶς οὖν ὠμίλησε φωτὶ τὸ σκότ@, καὶ οὐ διελύθη; εἶτε ὁ τόϖ@ τοῦ φωτὸς ἐπληροῦτο τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ φωτὸς, ἢ οὔ; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. ἐπληροῦτο. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ϖῶς οὖν ἐχωρήθη τὸ σκότ@; οὐ γὰρ μεδιμνέον ἀγγεῖον, χωρ σ διμεδιμνον· τουτέστιν, ἀγγεῖον ἑνὸς μοδίου χωρητικὸν, οὐκ ἂν χωρησ δύο μοδίους. εἶϑ εἰσελθόντες οἱ τοῦ σκότους καρποὶ εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτὸς, τί πεποιήκασιν; ἢ τί πεπόνθασιν; ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. εἶδον τὸ φῶς, καὶ ἠχάϑησαν, καὶ ϖροσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ εἰς ἔρωτα αὐτοῦ ἦλθον. ΟΡΘ. ὦ σκοτηνοὶ

tatio est, de nihilo in rerum naturam pervenire. at quorũ ipsum esse à mutatione cepit, ea sunt omnino mutationibus obnoxia. Quapropter materies, quæ mutabilis est, divino mãdato vitã accipit, et interit, et rursus vitã recuperat. itaq; nõ interitus efficit ortũ, sed mandatũ divinum vitã largitur et procreat. Hoc etiã mihi dicito. Limites illi lucis, suntne pleni luce, nec ne? MAN. Cuivis est perspicuum, luce refertos esse. ORT. Lux & tenebræ siccine cõparatæ sunt, ut alterũ alterius sit capax, nec ne? MAN. Capax est unũ alterius. ORT. Ergo natura nõ sunt, quod sunt. nam quod natura cõparatum est, non mutatur: & quæ naturæ vita est, morti non est obnoxia. Quo igitur pacto cõgressæ sunt inũ luce tenebræ, nec interim dissipatæ? Deinde quæro, lucis ille locus, eratne boni luciscq; plenus, an non? MAN. Plenus erat. ORT. quinam ergo tenebrarum capax fuit? vas enim unius medimni, medimnos duos non capiet: hoc est, vas unius modij capax, duos modios non capiet. Deinde, quid fecerunt fructus illi tenebrarum, lucis fines ingressi? vel quid eis accidit? MAN. Viderunt lucem, eamque mirati adorarunt, & amore prosequi ceperunt. ORTH. O vos caligi-

τεινοὶ καὶ ἀνόητοι. τυφλὸν τὸ σκότος, ἢ φωτεινὸν; ΜΑΝ. τυφλὸν. ΟΡΘ. καὶ πῶς ὁρᾶν δύναται τὸ τυφλὸν; ἢ πῶς τὸ παντελῶς κακὸν θαυμάσει ἢ ἐρασθήσεται τοῦ ἀγαθοῦ; ὅμως αὗται αἱ δύο ἀρχαὶ, φθαρτικαὶ ἀλλήλων εἰσὶ; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ναὶ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν οὐ μόνη ἡ κακία ἐστὶ φθορὰ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθὸς. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. ἡ μὲν κακία, φθορὰ· ὁ δὲ ἀγαθὸς, ζωὴ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. οὐκοῦν ἡ μὲν κακία φθείρει τὸν ἀγαθὸν, καὶ οὐχ ὑφίσταται· ὁ δὲ ἀγαθὸς ζωοῖ τὴν κακίαν, καὶ ὑποστήσεται μὲν ἡ κακία, ἀπωλεῖται δὲ ὁ ἀγαθὸς. ὡς οὖν ἔφης, ἡ ὕλη κακὸν, καὶ φθορὰ, καὶ θάνατος. τὸ οὖν κακὸν, εἰ μὲν ἄλλοις κακὸν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθὸν· συνίσταται μὲν ἑαυτὸ, καὶ οὐ παντελῶς κακὸν, οὐ παντελῶς φθορὰ: (συνιστῶν γὰρ ἑαυτὸ, κατὰ τοῦτο οὐκ ἔσται κακὸν) εἰ δὲ παντελῶς κακὸν, καὶ παντελῶς φθορὰ· καὶ ἑαυτοῦ ἔσται ἀναιρετικὸν καὶ ἀνύπαρκτον. ἔκθου δὲ ἡμῖν καὶ ὃν ἔφης συγκράσεως λόγον. ΜΑΝΙΧ. ἦν, ὡς ἔφην, θεὸς καὶ ὕλη, ἕκαστον ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις. ὁ μὲν θεὸς, ζωὴ, φῶς, κίνησις, γνῶσις, νόησις, καὶ πᾶν ἀγαθὸν· ἡ δὲ ὕλη, κακία, φθορὰ, σκότος, θάνατος, ἐν ἠρεμίᾳ, καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ ἀκινησίᾳ παντελεῖ· εἶτα μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐστασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτὴν,

καὶ οἱ

nosos & stolidos. cæcane caligo est, an lucis particeps? MAN. cæca. ORT. Et qui cernere potest id, quod cæcũ est? quove pacto id, quod plene perfecteq; malũ est, bonũ admirabitur, aut eius amore corripietur? Sit ita tamen. at ista duo principia num ipsa se mutuo corrũpunt? MAN. ita est. ORT. Ergo nõ solũ vitium pernicies, sed bonus etiã deus. MAN. Imò vitiũ pernicies est, at bonus ille deus, vita. ORT. Ergo vitiũ adfert interitũ bono, nec bonꝰ subsistit amplius: contra bonus malo vitã dat, & malũ quidẽ subsistet, bonus aũt deus peribit. Dixisti, materiẽ esse malũ, perniciem, mortẽ. Malũ ergo, si alijs malũ est, sibi bonũ: se quidẽ cõservat ac munit, et sequeĩ, nõ omnino malũ esse, nec omnino pernicie: (quippe seipsum muniens, hoc ipso respectu malũ nõ erit: sin omnino malũ est, et omnino pernicies; et iã seipsũ destruet, adeoq; redactũ erit in nihilũ. Ceterũ velim nobis et quã de horũ cõmistione doctrinã habere te dicebas, exponas. MAN. Erat, ut aiebã, deus et materies, quodlibet suos intra fines: deus, quidẽ vita, lux, motus, cognitio, intelligẽtia, bonũ omne: materies vero, vitiũ, pernicies, tenebræ, mors, inquietæ, tranquillitate, plena motus omnis absentia. Deinde post plura sæcula materies contra sei-

καὶ οἱ τούτης καρποὶ πρὸς ἀλλήλους, [καὶ ὄντω] τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ διωκομένων. καὶ λιὼ, ὡς ἔφλω, θεὸς καὶ ὕλη· τουτέστι, δύο ἀρχαὶ, καὶ τοῦ μὲν φωτὸς μέρος ἐστὶν ἡ ψυχὴ, τοῦ δὲ σκότους καὶ τῆς ὕλης δημιούργημα τὸ σῶμα. ἡ δὲ μίξις οὕτως ἐγένετο. ἕκαστον αὐτῶν κατὰ μέρος λιὼ. καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἐν ἐνὶ μέρει λιὼ, ὁ δὲ πονηρὸς ἐν τρισίν. εἶτα ἐκινήθη ὁ πονηρὸς ἀτάκτως ὁρμῇ ἐκ τῶν ὀρέων αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἀγαθοῦ. καὶ γνοὺς ὁ ἀγαθὸς, προεβάλετο ἐξ ἑαυτοῦ δύναμιν λεγομένην μητέρα ζωῆς. καὶ ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς προεβάλετο τὸν πρῶτον ἄνθρωπον. τοῦτον δὲ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον λέγω, τὰ πέντε στοιχεῖα, ἃ πνεῦμα ἐστὶν, ἀὴρ, αἴθερ, φῶς, ὕδωρ, καὶ πῦρ. ταῦτα οὖν ἐνδυσάμενος ἀπῆλθε, καὶ ἐπολέμησε τῷ σκότει. οἱ δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντες ἔφαγον ἐκ τῆς παγοσιάς αὐτοῦ μέρος, ὅ ἐστι ψυχὴ· κατέσχον δὲ καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ ἐβασανίζετο ὑπ' αὐτῶν, ὢν ἐν τῷ σκότει, καὶ ἐβόησε πρὸς τὸν ἀγαθὸν, καὶ προεβάλετο ἄλλην δύναμιν, λεγομένην ζῶν πνεῦμα. ὃ κατῆλθε, καὶ ἔδωκε δεξιὰν τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ, καὶ ἀνήγαγεν αὐτὸν. ἀφῆκε δὲ κατὰ τὸ μέρος, ὃ ἔφαγον οἱ ἄρχοντες, τουτέστι τὴν ψυχὴν. ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ, ἐγένοντο αἱ ψυχαὶ·

ἐκ

pſam, eiusq; fructus contra ſe invicem ſeditionem commoverunt; his perſequentibus, illis fugientibus. Et erant ut dixi, deus ac materies; hoc eſt, principia duo. ac lucis quidem pars, eſt anima; tenebrarũ vero, & materiei opificium, corpus. Horum ſic facta cõmiſtio. Singula ſeorſum erant. Bonus erat in una parte, malus in tribus. inde commotus eſt malus, impetu confuſo. ſuos extra limites, & intra boni limites venit. quo cognito, bonus à ſe vim quamdam emiſit, quã vitæ matrem vocant. Mater autem vitæ primum hominem produxit. hunc autem primum hominem voco quinq; elementa, quæ ſunt, aer, ventus, lux, aqua, & ignis. Hæc ergo quum induiſſet, abijt, & cum caligine pugnam cõſeruit. at principes caliginis de armatura eius partem, quæ anima eſt, devorarunt; & ipſum illum primum hominem comprehenderunt, quumq; torqueretur ab eis, et in tenebris eſſet; bonum inclamavit, uq; vim emiſit aliam, quæ ſpiritus vivus dicitur. Hic & deſcendit, & homini primo dextram porrexit, eumq; ſurſum reduxit. Dimiſit autem partem illam quam principes devorarunt, id eſt, animam. nam de parte hac boni, exiſtiterunt animæ: de vitij vero ſui ſtantia, ute-

ὂν ἢ τῆς οὐσίας τῆς κακίας, τὰ σώματα. Ο Ρ. ΘΟΔΟΞΟΣ. εἰ κατὰ τὸν θεῖον ἀπίστολον οὐκ ἔστι κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, πῶς ἐγένετο σύγκρασις ψυχῆς καὶ σώματος; καὶ αὐτὴ ἡ πεῖρα, ἡ ἧς ἐστι τῶν ματαίων λόγων ἰσχυροτέρα, διδάσκει. εἰσῆλθε τὸ σκότος εἰς τὰ ὄρια τοῦ φωτὸς, καὶ οὐκ ἐλύθη; καὶ πάλιν, πῶς ἐχωρήθη τὸ σκότος ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ὁρίοις; καὶ πάλιν, εἰ μὲν σοφὸς ἦν ὁ ἀγαθὸς, πῶς οὐ προέγνω τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ πονηροῦ, καὶ προεχώρησεν ἑαυτὸν, καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ; εἰ γὰρ μὴ ἦν σοφὸς, μηδὲ προγνώσης, μωρός. τὸν δὲ μωρὸν, πῶς λέγεις ἀγαθὸν; καὶ πάλιν, εἰ ὅλον τὸ σκότος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτὸς, κενὸς ἔμεινεν ὁ τόπος αὐτοῦ· εἰ δὲ μέρος αὐτοῦ, πῶς μέρος ἐνίκησε τὸν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποσταλέντα πολεμῆσαι αὐτῷ; ἀσθενέστερον πρὸς ἰσχυρότερον. ἢ ἀσθενὴς ὁ ἀγαθὸς, ὁ δὲ πονηρὸς ἰσχυρότερος. καὶ πάλιν, εἰ μὲν ἑκουσίως προέδωκεν ὁ ἀγαθὸς μέρος αὐτοῦ, τουτέστι τὴν ψυχὴν· οὐκ ἀγαθὸς, ἀγαθὸν κακῷ σκληδοῦς. πῶς δὲ αὐτὸς ὃς ἔκδοτον δέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ πονηρῷ, κρινεῖ τοὺς δυναδύοντας τῷ πονηρῷ; ἐροῦσι γὰρ αὐτῷ, σὺ παρέδωκας ἡμᾶς. ἀνήρηται ἡ κρίσις. εἰ δὲ αὐτοῦ μὴ θέλοντος, ἀφῆρπασαν μέρος αὐτοῦ οἱ ἄρχοντες τῆς κακίας, ἀσθενέστερός ἐστι καὶ ἀμαθέστερος,

εἰ πρῶ-

pora. ORT. Si de diuini illius apostoli sentẽtia, nulla lucis & tenebrarum societas est, quonam modo hac animæ corporisq; facta est mistio? Quin et ipsa vos experientia, quæ vanis rationibus potior est, erudit. Caligone fines lucis ingressa fuit, & non est dissipata? Rursú, quo pacto fines lucis capere tenebras potuerunt? Rursum, si sapiens erat bonus ille deus; cur non prævidit incursum mali, seq; præmunivit, & locum suum? quippe si non erat sapiẽs, nec futura prævidebat; stultus igitur. at stultum, cur bonum dicis? Rursum, si universa caligo lucis est ingressa fines, locus illius vacuus mansit: sin aliqua pars eiº, quo pacto pars vicit à bono missum, ut prælium cum eo consereret? non enim sapit, qui mittit imbecillorem adversus valentiorem. aut saltem imbecillis est bonus ille deus, & malus vires maiores habet. Rursum, si sponte sua bonus partem sui deseruit, animam scilicet: non bonus est, qui bonum malo prodiderit. Et quo nam modo, qui animam malo dedidit, malo servientes iudicabit? quippe respondebunt ei: Tu nos prodidisti. Sublatum erit iudicium. Sin eo nolente, vitij principes partem aliquam ipsius rapuerunt; imbecillior est, & imperitior:

εἰ πρῶτον μὲν ἀπολέσας μέρος αὐτοῦ, δεύτερον μὴ δυνηθεὶς ἀφαρπάσαι τὸ ἐξ αὐτοῦ ἁρπαγὲν. εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἠδυνήθη, οὐδὲ μετὰ ταῦτα δυνηθήσεται. πῶς δὲ παραλαβὼν τοὺς ἄρχοντας τῆς κακίας ἐσταύρωσε, καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους, ἐκ δὲ τῶν ὀστῶν αὐτῶν τὰ ὄρη, τὸ δὲ μέρος αὐτοῦ τὸ ἁρπαγὲν οὐ παρέλαβε; καὶ οὕτως δὲ ἀναιρεῖται ἡ κρίσις. ἀναίτιοι γὰρ οἱ ἁμαρτάνοντες. εἰ γὰρ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπολαβεῖν, πῶς ἡ ψυχὴ ἡ κατακυριευθεῖσα δυνηθήσεται μὴ ἁμαρτάνειν; καὶ ἀναίτιος ἔσται. καὶ εἰ τελευταῖον δεσμήσει ὁ ἀγαθὸς τὴν κακίαν, ἀπολήψεται τελείως τὴν ψυχὴν, καὶ οὐ κολασθήσεται ἄνθρωπος. καὶ πάλιν, εἰ ἐκ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ ἡ κακία, ἀναίτιος ἡ ψυχὴ. καὶ πάλιν, τὸ σῶμα νεκρὸν κείμενον, οὐχ ἁμαρτάνει. οὐκοῦν οὐκ ἐκ τοῦ σώματος ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχῆς. εἴπατε δὲ ἡμῖν, ὦ μανιχαῖοι, ἡ παρ' ὑμῖν ἄναρχος κακία, ἢ ὕλην ὀνομάζετε, ἀσώματος ἐστὶν, ἢ σῶμα; ἢ σύνθετον; καὶ εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ὕλη; ἡ γὰρ ὕλη οὐκ ἀσώματος. ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε, ὅτι ἀσώματος μέν ἐστιν, ἐποίησε δὲ τὸ σῶμα· εἴπατε οὖν ἡμῖν, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἢ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος; καὶ εἰ μὲν ἐκ τῆς ἑαυτῆς οὐσίας εἴπητε, ψεύδεσθε. ἐκ γὰρ ἀσω-

[illegible] ἄλλος. ἀ[illegible]

qui prius amissa quadam sui parte, deinceps ereptam sibi recuperare non potuerit. nam si hoc ab initio non potuit, nec postea præstiturus erat. Quo item modo redactos quidē in potestatem vitij principes in crucem egit deq; carnibus eorum homines fecit, ex ossib. montes: sui vero partem, quæ rapta fuerat, non recepit? Hac ipsa quoq; ratione iudiciū aboletur. sunt enim extra culpam, qui peccant. quippe si partem sui nō potuit ipse recipere, quo pacto redacta in potestatē hostis anima peccare non poterit? erit igitur expers culpæ. ac si quidē ad extremū bonus vitium constringet vinculis, anima integre recuperabit, & homo non punietur. Item si anima vitium contraxit è corpore nulla est animæ culpa. Rursum vero corpus, quod mortuū iacet, non peccat ergo peccatū no est è corpore sed ex anima. Cęterum respondete nobis, ô Manichæi, quod vos statuitis expers principij vitiū quam q; materiē dicitis, ea ne corporis expers est, an corpus? an quidda compositū? ac si quidē expers corporis, quo pacto materies est? nā materies corpore nō caret. Fortasse dicetis, incorporea quidē esse, sed condidisse corpus. Ergo respondete, nū id ex substātia sua condiderit an de nihilo? Si dixeritis,

Sine materies corporis expers.

ἀσωμάτου οὐσίας, σῶμα οὐ πεφύκασι. τὸ γὰρ φύσει πεφυκὸς, οὐ μεθίσταται. οὐδὲ ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα οὐσία τραπήσεται, οὐδὲ ἐκ σώματος εἰς ἀσώματον. οὐδὲ ἐκ λογικοῦ, εἰς ἄλογον· οὐδὲ ἐξ ἀλόγου, εἰς λογικόν. περὶ τροπῆς. ἡ γὰρ οὐσιώδης ποιότης ἀκίνητος. τὰ δὲ μεταβάλλοντα καὶ τρεπόμενα, κατὰ συμβεβηκὸς τρέπεται· ἄλλα γίνονται καὶ ἀπογίνονται δίχα τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. εἰ δὲ εἴποιτε, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· εἴπατε ἡμῖν, διατί ἀσώματος οὖσα καὶ πονηρὰ, μὴ ἐποίησε τὴν σύμμιξιν ἀπὸ πονηρῶν; διατί μὴ ἐποίησε καὶ ψυχὰς φύσει πονηρὰς, ὡς καὶ τὸ σῶμα, ὡς λέγετε; φύσει κακὸν; διατί συνέκρασε τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ; ὁ γὰρ ἀγαθὸς τοῦτο οὐκ ἐποίησεν. ὥστε οὐ τελέως ἐστὶ πονηρὰ, ἀλλ' ἔχει μέρος ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν εἰ ἀσώματον λέγετε. εἰ δὲ σῶμα, πῶς ἐκινήθη; πᾶν γὰρ σῶμα καθ' ἑαυτὸ ἀπρόαιρετον καὶ νεκρόν. πῶς οὖν ἐκινήθη; τίς αὐτῷ δέδωκε τὴν κίνησιν; ὁ ἀγαθὸς; οὐκοῦν οὐκ ἀγαθὸς, ἢ οὐ σοφὸς, οὐδὲ προνοητικὸς, ὁ κινήσας τὴν κακίαν.

εἰ σῶμα ἡ ὕλη.

εἰ σύνθετον ἡ ὕλη.

εἰ δὲ σύνθετον εἴπητε, γνῶτε ὅτι πᾶν τὸ σύνθετον, διαλυτόν· καὶ ἀνάγκη πρῶτον εἶναι τὰ ἄτομα, ἐξ ὧν ἡ σύνθεσις γέγονεν· ὡς ἀνάγκη πρῶτον εἶναι τὴν πίστιν καθ' ἑαυτὴν, καὶ τὸν κηρὸν καθ' ἑαυτὸν,

ὅτι δύο τῆς ὕλης αἱ ἀρχαί.

καὶ τότε

ex subſtãtia ſua, mẽtimini. Nã corpus ex incorporea ſubſtãtia nõ oritur. Quod enim cõparatũ eſt à natura, nõ mutatur: nec in corpº ex incorporeo ſubſtãtia mutabitur, nec de corpore in rẽ corporis expertẽ; nec in brutũ ex rationis participe, nec de bruto in particeps rationis. quippe ſubſtantialis qualitas immobilis eſt. quæ vero mutantur, p accidẽs mutationẽ accipiunt: eaq; tã fiunt, quã eſſe deſinũt, citra rei ſubiectæ interitũ. Sin reſpõderitis, è nihilo: dicite nobis, quare materies et incorporea, et mala, nõ miſturã hãc fecit è malis? cur nõ et animas natura malas cõdidit, ſicuti corpus quoq;, de veſtra ſentẽtia, natura malũ eſt? cur vitio ſuo partẽ boni admiſcuit? nã certe bonus id nõ fecit. ideoq; vitiũ nõ plene malũ eſt, ſed partẽ aliquã bonã habet. Et hæc quidẽ ſi materiẽ incorporeã dicitis. Sin corpus, quomodo motũ fuit? nã omne corpus p ſe nullã habet electionẽ, & mortuũ eſt. quo igitur pacto motũ fuit? quis ei motũ tribuit? an bonus ille deus? nõ ergo bonus, aut nõ ſapiens, nec providentiæ vi præditus, qui vitiũ cõmoverit. At vero ſi cõpoſitam dixeritis, ſcitote quodlibet cõpoſitũ facile diſſolvi, & oportere prius eſſe ſimplicia, de quibus cõpoſitio facta ſit. veluti neceſſe eſt priº eſſe pi-

De mutatione.

Si materies corpus.

Si cõpoſita.

Duo materiei principia.

καὶ τότε γενέσθαι τὴν τοῦ κηροπίσσου σύνθεσιν. ἔσονται οὖν τῆς κακίας ἀρχαὶ δύο, καὶ οὐ μία. εἴπατε οὖν ὦ μανιχαῖοι, αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ παντελῶς εἰσὶν ἀκοινώνητοι; ἢ ἔν τισι κοινωνοῦσι, καὶ ἔν τισι διαφέρουσι; καὶ εἰ μὲν παντελῶς εἰσὶν ἀκοινώνητοι, ἡ μία ἔσται, καὶ ἡ μία οὐκ ἔσται. εἰ δὲ κοινωνοῦσι κατὰ τὸ εἶναι ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκὸς, τὸ ἓν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἔχει τὴν ὕπαρξιν. τὸ γὰρ συμβεβηκὸς καθ' ἑαυτὸ οὐχ ὑφίσταται· ὡς τὸ χρῶμα οὐ δύναται συστῆναι ἄνευ σώματος. ἔστι δὲ τὸ μὲν σῶμα οὐσία· τὸ δὲ χρῶμα, συμβεβηκὸς. τὸ δὲ συμβεβηκὸς γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς φθορᾶς τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ χρώματος ἀλλασσομένου. τὸ δὲ σῶμα τὸ αὐτὸ μένει. οἷον θέλετε, εἴπατε οὐσίαν· καὶ οἷον θέλετε, συμβεβηκὸς. εἰ δὲ ἀμφότεραι οὐσίαι, γνῶτε ὅτι οὐ διαφέρει οὐσία οὐσίας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐναντία οὐσία οὐσίας, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς. εἰ ἔστιν ὁ πονηρὸς, καὶ ἔστιν ὁ ἀγαθὸς, καὶ οὐσία ἐστὶν ἀΐδιος, ἄτρεπτος, ἐνεργητικὴ, δημιουργικὴ, ἑκάτερον αὐτῶν, ἓν εἰσι τῇ οὐσίᾳ ἀμφότεροι, ποιότητι δὲ διαφέρουσι. καὶ πάλιν, ὁρῶμεν τὰ στοιχεῖα, καὶ τοὺς καιροὺς οὐρανόν τε καὶ γῆν, καὶ θαλασσαν, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα, καὶ νύκτα, καὶ ἡμέραν, ἡλίου τε καὶ ἀστέρων κινήσεις, καὶ ὄμβρους, καὶ τὰ τῆς γῆς ἐκφόρια, κατὰ λόγον καὶ

cem seorsum, et ceram seorsum; ac deinde fieri ceropissi compositionē. Erūt ergo vitij principia duo, non unū. Respondete nobis, Manichaei, suntne vestra illa duo principia prorsus omnis expertia societatis, an in aliquib. cōmune quid habent, in aliquibus dissidēt? Si prorsus cōmune nihil habent, unū erit, alterū non erit. Sin hoc eis est cōmune, q̄ sunt; instar substātiæ & accidentis: alterū existit in altero. nā accidens per se nō subsistit. quēadmodū color absq; corpore subsistere nō potest. & corpus quidē, est substantia; color, accidens. Fit autē accidens, et rursū desinit, citra subiecti interitū, colore mutato: quū corpus idē maneat. Vtrū vultis, substātiā dicite: et utrū vultis, accidēs. Sin ambo substantia sunt, scitote substantiā à substantia non differre, nec substantiā esse contrariā substātiæ, nisi per accidens. Quare si malus est, & si bonus est, & eorum uterq; substantia aeterna est, immutabilis, efficax, creatrix: unū quidē sunt ambo substantia, qualitate vero differunt. Et rursum, videmus elementa, et anni tēpora, & cælū, & terrā, & mare, semper eōdē in statu permanentia; itidemq; noctē, diē, solis & siderū motus, imbres, è terra provenientia, ratione quadam & serie quam ap-

γον καὶ καθ' εἱρμὸν τεταγμένα καὶ ῥυθμιζόμενα. εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἀλλήλοις ἐναντίαι, πῶς εὐθέτως τὰ πάντα διεξάγεται, εἰ μὴ συνεβιβάσθησαν φιλικῷ τρόπῳ; εἰ ἑαυτὴν ἀνήλισκεν ἡ ὕλη, πῶς ἐκινεῖτο; εἰ δὲ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀνάλωσιν ἐκινεῖτο, πῶς ἦλθεν ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια; εἰ κατωφερὴς ἡ ὕλη, καὶ φυσικὸς τόπος αὐτῆς τὰ κατώτερα καὶ σκοτεινότερα, πῶς ἐλθοῦσα ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως; τὸ σκότος τυφλὸν. πῶς οὖν εἶδε τὸ φῶς; εἰ ἄτακτος καὶ ἄνους ἡ ὕλη, πῶς ἔχει ἄρχοντας; πῶς δὲ καὶ πολεμῆσαι δύναται τῷ λόγον καὶ τάξιν ἔχοντι; ἢ καὶ πολεμοῦσα ἐπικρατεστέρα γενήσεται, ὥστε ἁρπάσαί τι παρὰ τοῦ σοφοῦ, καὶ μὴ ἁρπαγῆναι; εἰ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς συνεχώρησε μέρος αὐτοῦ ἁρπαγῆναι, διὰ τὸ ἐπισχεῖν αὐτὴν, τοῦ μὴ προβῆναι εἰς τὰ ἑαυτοῦ ὅρια, οὐ δυνηθεὶς: ἀλλ' ἰσχυρότερος ὁ πονηρὸς καὶ δολοπλόκος ὁ ἀγαθὸς· καὶ πῶς ἀγαθὸς * εἰ θεὸς δόλῳ, καὶ μὴ δυνάμει χρώμενος; τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον, ἀλήθεια ἐστὶν. ἡ δὲ ἀλήθεια, ἀγαθὸν. τὸ δὲ ἄναρχον, ἄτρεπτον. εἰ οὖν ἄναρχος ἡ ὕλη, καὶ ἄτρεπτος ἔσται. εἰ δὲ ἄτρεπτος, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα. εἰ δὲ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἀλήθεια ἐστὶν. εἰ δὲ ἀλήθεια ἐστὶν,

ὁ θεὸς,

ptissime ordinata. Si ergo duo principia sunt, invicē sibi contraria: quo pacto cōpositę omnia gubernātur, si nō amice inter se cōspirarūt? Si seipsam materies absumebat, quo modo movebatur? & si movebatur ad absumēdū seipsam, quomodo lucis ad fines accessit? Si deorsum fertur materies, eiusq; locus naturalis sunt inferiores maximeq; caliginosę partes: quonā pacto lucis ad limites pfecta, de natura sua exijt? Itidē caligo cæca est. & quomodo lucē vidit? Si et ordinis et mētis expers est materies, qui fit, ut principes habeat? quove pacto bellū facere potest ei, q rationis et ordinis est particeps? aut bellum inferens, usq; adeo superior evadet, ut eripere sapienti possit, ipsa nihil amittens? Quod si bonus ille deus partē sui sibi permisit eripi propterea, q eā inhibere, quo minus intra limites ipsius penetraret, haud posset: sequetur esse fortiorē malū, et bonū fraudulētū. Quinā vero bonꝰ erit deus, q fraude nō potestate utitur? Quod semper eodē adfectū est modo, veritas est. veritas aūt, bonū est: & q expers est principij, nulli obnoxiū est mutationi. quare si materies expers est principij, erit et immutabilis. si immutabilis, semper eodē adfecta modo. si eodē modo semp adfecta, veritas est. si veritas est,

ἐστὶν, ἀγαθὸν ἔσεσθαι· εἰ δὲ τρέπεται ἡ ὕλη, ἐξ ἀγαθοῦ τρέπεται εἰς κακὸν, καὶ πρότερον οὖσα ἀγαθὴ, ὕστερον ἐγένετο κακὴ· ἢ οὐκ κακοῦ εἰς ἀγαθὸν, καὶ πρότερον οὖσα κακὴ, ὕστερον ἐγένετο ἀγαθή. ἡ γὰρ τροπὴ εἰς τὸ ἐναντίον ἄγει. ἡ ἀΐδιος οὐσία, ἄτρεπτός ἐστιν. οὐ γὰρ ἐκ μὴ ὄντος ἦλθεν εἰς τὸ εἶναι, οὐδὲ ἡ ὕπαρξις ἐκ προσκοπῆς. ἄτρεπτος γὰρ ἡ οὐσία. ἀγαθὸς οὖν ὁ θεὸς, καὶ ἀΐδιος, οὐχ ὑπομένει τροπὴν, ἀλλ' ἀεὶ ἀγαθός ἐστι· καὶ ἃ ἂν ποιεῖ, ἀγαθά ἐστιν. ἐκ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὰ γίνεσθαι. ὅμως ἡ τροπὴ, ἐπεισάγει ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει. τὰ οὖν λογικὰ, δεκτικὰ μέν ἐστι τροπῆς, διὰ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγήν· ἀλλ' αὐτεξούσια, διὰ τὸ λογικὰ εἶναι. αὐτεξούσια γὰρ μένειν, καθὼς γέγονε, τουτέστιν ἀγαθὰ, δοῦλα, καὶ ἐπιγνώμονα, καὶ ὑπήκοα τοῦ πεποιηκότος, ἐστὶ τῇ κτιστῇ φύσει ἀρετή· ἀρετὴ γάρ ἐστι, τὸ μένειν ἐν τοῖς ὅροις τῆς οἰκείας φύσεως. αὐτεξουσίως οὖν ὁ διάβολος ἐτράπη, μεγάλου ἐπιθυμήσας, οὐ καλῶς γε. μέγα γὰρ τὸ εἶναι θεὸν, ἀλλὰ κακὸν τῷ μὴ ὄντι θεῷ, ἀγνωμονεῖν τὸν ποιήσαντα, καὶ ὑπερβαίνειν τὴν οἰκείαν φύσιν, καὶ θέλειν εἶναι, ὃ γενέσθαι ἀδύνατον. ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ἄναρχον εἶναι θεὸν, ἢ τὸν ἠρεμοῦντα εἶναι ἄναρχον. ἄγει οὖν

τῶν

est, bonum erit. Sin materies mutatur, aut de bono in malum mutatur; unde sequitur, bonã prius, postea factam esse malã: aut de malo in bonũ; et malã prius, postea factã esse bonã, constabit. quippe mutatio fit in cõtrariũ. Aeterna substantia, mutationis expers est. nec. n. de nihilo, rerũ in naturã pervenit; nec progressu esse cepit. mutationis enim expers est hæc substãtia. Bonus igitur deus, et aternus, nullã mutationẽ patitur; sed semper est bonus: & quæcumq; facit, bona sunt. nam fieri nequit, ut mala de bono existant: mutabilia tamen existunt, quoniã ea de nihilo rerũ in naturã producit. itaq; creatura tione prædita, mutationi sunt obnoxia, propter creationẽ ex nihilo factã: libera tamen propterea sunt, quod ratione prædita. Et manere libera, sicut facta sunt, hoc est bona, mãcipiaq; creatorẽ adgnoscẽtia, & eidẽ obsequẽtia: naturæ creatæ virtus est. Nam virtus est intra suæ naturæ fines manere. Quapropter libere mutatus est diabolus, rẽ magnã adpetẽs ille quidẽ. sed male. Magna quippe res est, deũ esse: sed malũ, eũ, q nõ est deus, cõtra creatorẽ cõtumacẽ esse; suamq; naturã excedere, ac id esse velle, q fieri nequeat. Nã fieri nõ potest, ut deo sit, qui nõ expers est principij: vel Lapsus diaboli.

τῶν ὄντων τὴν στέρησιν, ἡ τοῦ μὴ προσήκοντος
* στέρησις. *στέρησις. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. τίς ἡ κακία τοῦ
Διαβόλου; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἡ κατὰ
τοῦ ποιήσαντος ἐπανάστασις. δέδωκεν οὖν
αὐτῷ ὁ θεὸς τὸ εἶναι, ἵνα τὴ μὴ δόξῃ φοβεῖ-
σθαι τὴν τοῦ δούλου ἐπανάστασιν, καὶ ἵνα δι-
δάξῃ ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς κακοὺς δύσεργετικῶς
διακεῖσθαι. οὐ μόνον γὰρ ἐποίησεν αὐτὸν,
ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα τοῦ κόσμου ἐποίησεν αὐ-
τὸν, καὶ εἴπερ θελήσῃ ἀγαθὸς γενέσθαι, δέ-
χεται καὶ εὐεργετεῖ. διὸ καὶ δυνάμενος
ἀνελεῖν αὐτὸν, οὐκ ἀνεῖλεν· ἀλλ' ἀνέχεται
τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ, εὐεργετικῶς καὶ ἀ-
φθόνως τὸ εἶναι παρέχων αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶν
αὐτοῦ. τὸ δὲ καλὸν γενέσθαι αὐτὸν, οὐ τοῦ
θεοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ. τὸ γὰρ βίᾳ
γινόμενον, οὐ καλὸν, οὐδὲ ἀρετή. εἰ δὲ λέγεις,
ὅτι διατί εἴασεν αὐτὸν πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώ-
ποις; φημὶ, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον. πολλοὶ
γὰρ δι' αὐτοῦ στεφανοῦνται· εἰ δὲ λέγεις, ὅτι &
πολλοὶ ἀπόλλυνται· φημὶ, ὅτι ὥσπερ ἠ-
δυνήθη αὐτὸς ὁ Διάβολος ἐκτὸς προσβολῆς
ἄλλου γενέσθαι κακὸς, ἐξ οἰκείας γνώμης, ὅ-
περ καὶ χεῖρον αὐτῷ ἐστιν ἔγκλημα· οὕτως ἠ-
δυνάτησε καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἔχων
τὸν προσβάλλοντα, γενέσθαι κακὸς. καὶ ἐγένετο

αὖ αὐ

ut expers sit principij, qui esse cepit. Eorum ergo, quæ adsunt amissionem secum trahit, rei non competentis adpetitio. MAN. Quodnam est diaboli vitium? ORT. Quod adversus creatorem perduellis est. Is tamen ei largitur hoc ipsum, quod existit: partim ne servum perduellē formidare videatur, partim ut nos erudiat, malis ut etiā benefacere cupiamus. non enim dumtaxat eum condidit, sed mundi quoq; principem constituit; ac si quidem bonus fieri velit, recipit, atq; beneficijs adficit. quæ causa est, quod quū eum tollere de medio possit, non sustulerit. immo stulticiam eius perfert, benigneq; ac largiter ipsum esse illi suppeditat, quod dei est. Vt autem diabolus bonus fiat, non solius est dei facere; sed etiam ab ipso pendet. quod enim vi fit, nec bonum, nec virtus est. Iam si objicias: Cur eū sinit oppugnare homines? hoc ipsum ad utilitatem hominis fieri dico. Nam multi ex eo coronam consequuntur. Si rursus objicias, multos itidem perire; respondeo. Perinde ut ipse diabolus absque alterius impulsu malus fieri potuit, arbitrio proprio, quod criminis ab eo commissi gravitatem auget: sic & homo poterat ex seipso, nullo impellente, malus evadere. quo quidem.

Dei benignitas erga diabolum.

αὐτῷ ἡ ἁμαρτία χείρων. πολλῷ δὲ ὑπερβολῇ λογίας καὶ συγνώμης ἀξιοῦται, ὁ ἐξ * ὑπερβολῆς ἄλλου ἁμαρτάνων, εἴπερ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ. ὁ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτάνων, ἀναπολόγητός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ μετεχόμενος τῇ ἀρετῇ, πολλὸν ἐπαινεῖται. διὸ ὁ διάβολος μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας, ἀμετανόητος ἔμεινεν· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς, ἐν μετανοίᾳ γέγονε, καὶ ἠξιώθη τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. τὸ οὖν εἶναι, ἀγαθόν ἐστι, καὶ δῶρον θεοῦ. MANIXAΙΟΣ. καὶ διατί προγνοὺς ὁ θεὸς τὸν διάβολον πονηρὸν ἐσόμενον, ἐποίησεν αὐτόν; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. διὰ ὑπερβολὴν ἀγαθότητος ἐποίησεν αὐτόν. ἔφη γάρ· ἐπειδὴ οὕτως μέλλει ἔσεσθαι πονηρός, καὶ ἀπολλύειν πάντα τὰ διδόμενα αὐτῷ ἀγαθά, σεσήσω αὐτὸν κἀγὼ πλείους τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ αὐτοπάρχειν ποιήσω; οὐδαμῶς, ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς πονηρὸς ἔσται, ἐγὼ τῆς μετουσίας μου μὴ σεσήσω αὐτόν, ἀλλὰ δώσω αὐτῷ τὸ ἀγαθόν, τὴν διὰ τοῦ εἶναι μετουσίαν μου· ἵνα κἂν μὴ θέλῃ, μετέχῃ μου τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τοῦ εἶναι. οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὁ συγκρατῶν καὶ συνέχων τὰ ὄντα ἐν τῷ εἶναι, εἰ μὴ ὁ θεός. τὸ γὰρ εἶναι, ἀγαθόν ἐστι καὶ δῶρον θεοῦ. MANIXAΙΟΣ. τὸ εἶναι τρίς οὖν,

ipso peccatum eius longe deterius fieret. Nam facilius excusatur, et veniã impetrat, qui alio suggerẽte peccat; quã qui ex seipso. quippe qui ex seipso peccat, inexcusabilis est: quemadmodũ è diverso, qui virtutẽ ex se colit, magis prædicat̃. Ea propter diabolus quidẽ ita manſit, nullã ut pœnitentiã egerit, ut qui ex seipso deliquerit: at homo, qui ex se nõ peccavit, sed impulsu diaboli, ad pœnitentiã pervenit, & renovationẽ, atq; delictorũ remissionẽ impetravit. Igitur ipsum esse, bonũ est, ac dei munus. MAN. Qua vero de causſa deus, qui iam ante cognitũ habebat, diabolum futurũ esse malũ, nihilo minus eum condidit? ORT. Propter bonitatem quamdam exuberantem eum creavit. Sic enim deus ipse secũ: Egone hunc propterea, quod evasurus est malus, & amissurus omnia sibi cõcessa bona, prorsus omni bono spoliabo, atq; in nihilũ redigã? nequaquam, sed licet ipse malus erit, ego tamen eum à mei participatione nõ excludã; sed unũ bonũ largiar, ut mei per hoc ipsum particeps sit, quod existet: quo vel invitus, per ipsum illud esse, meo bono fruatur. Nullus est enim, qui cõtineat, & cõservet res universas in essentia sua, præter deum. nam esse, bonũ quiddam est, ac dei munus. MAN. Ipsum esse

Delicti hominis & diaboli discrimen.

σιν, ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ οὖν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀγαθὸν τὸ εἶναι, ὡς ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ δεδομένον: καὶ τῷ διαβόλῳ ἀγαθὸν τὸ εἶναι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. πάντα τὰ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ ἔσχε τὸ εἶναι. πάντα τὰ δοθέντα ἑκάστῳ ὑπὸ θεοῦ, καὶ ἀγαθά ἐστι. τὰ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόμενα, ἀγαθὰ. κακὸν δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἡ τῶν ἀγαθῶν, τουτέστι τῶν ὑπὸ θεοῦ δοθέντων, ἀποβολὴ.* οἷον, ἐκ θεοῦ καὶ τὸ εἶναι ἔχοντες, ἐν μετουσίᾳ μερικῇ τοῦ ἀγαθοῦ εἰσι, κατ' ἔσχατον ἀπήχημα. καλὸν οὖν ἐστιν εἶναι * τὸν διάβολον, καὶ διὰ τοῦ εἶναι μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. τὸ οὖν εἶναι, καλὸν. τὸ δὲ εὖ εἶναι, κάλλιον. τελεία γὰρ ὕπαρξις, τὸ ὑγιαίνειν. τὸ δὲ νοσεῖν καὶ εἶναι, μερικὸν κακὸν καὶ φθορά. οὐ γὰρ τελεία ἀνύπαρξία, ἀλλὰ μερικὴ ὕπαρξις, καὶ μερικὴ ἀνυπαρξία. τὸ δὲ μὴ εἶναι, τέλειον κακὸν. τελεία γὰρ ἀνυπαρξία, τὸ τελείως μὴ ὄν. τὸ οὖν εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι, καλὰ παρὰ θεοῦ. τὸ δὲ κακὸν ἐξ ἀγαθοῦ γενέσθαι, τῆς τοῦ γινομένου γνώμης. ὁ οὖν θεὸς, δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος, καὶ τῷ πονηρῷ τὰ ἀγαθὰ δέδωκε, τὸ εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι. ἐγκαλεῖτε ἡμῖν, ὦ μανιχαῖοι, διατί προγινώσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον κακὸν ἐσόμενον, ἐποίησεν αὐτὸν; καὶ ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων, ὅτι κατα

* οἱ οὖν ἐκ

* τῷ διαβόλῳ.

res habẽt, ais, ex deo, qui bonus est. Si ergo rebus universis bonum est esse, tamquã à deo cõcessum, qui bonus est: etiã diabolo bonũ est, esse. ORT. Vniversa, quæ sunt, esse suum à deo cõsequuta sunt. itidẽ omnia, quæ cuiq; cõcessa sunt à deo, bona sunt. nam quæ dantur à bono, sunt bona. Malũ verò nihil est aliud, nisi bonorũ, hoc est, à deo datorũ amissio. Qua propter quotquot ex deo vel ipsum esse dumtaxat habẽt, ex parte boni participes sunt, et extrema quasi linea. Igitur esse, diabolo bonum est; et per ipsum illud existere, boni participẽ esse. Bonũ est ergo, esse; sed bene esse, melius. Nam & perfectũ existere, sanũ est esse: at esse partier, & ægrotare, particulare malũ et pernicies est. nõ enim est plena extinctio, sed partim vivere, partim extingui. Malũ vero perfectum est, non esse. nam prorsus extinctum est, quod plane non est. Tam igitur esse, quam bene esse, bona sunt à deo provenientia: de bono autem fieri malum, ab eius, qui fit, arbitrio pendet. Deus ergo de bonitate quadam exuberanti, concessit & malo bona; tum ut esset, tum ut bene esset. Vos, Manichæi, nobis obijcitis, quamobrem Deus iam ante sciens, diabolum fore malum, tamen eum condiderit? nos pluribus

An esse, diabolo bonum sit.

τι κατὰ τὸν φυσικὸν τοῦ δικαίου λόγον, καλῶς ἐποίησεν αὐτόν. κρεῖσσον γὰρ κατὰ τὸν * φυσικὸν λόγον, καὶ εἶναι, καὶ κατὰ τοῦτο μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. ἐκ τοῦ θεοῦ γὰρ, τοῦ μόνου ἀεὶ ὄντος, αὐτὸ τὸ εἶναι ἀγαθοῦ, καὶ ἀγαθῶν παρεκτικοῦ. τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀγαθὸν πάντως ἐστίν. εἰ δὲ λέγετε, ὅτι συνέφερεν αὐτῷ μὴ γνέσθαι, εἴπερ γνέσθαι καὶ κολασθῆναι ἀπολύτητος· φαμὲν, ὅτι ἡ κόλασις ἐκείνη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ πῦρ ἐπιθυμίας τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας, καὶ πῦρ ἀσυχίας τῆς ἐπιθυμίας. οὐ γὰρ ἐπιθυμοῦσι θεοῦ οἱ ἐν τῇ κακίᾳ τὸ ἄτρεπτον ἐχηκότες, ἀλλὰ τῆς κακίας. ἐκεῖ δὲ ἐνέργεια κακίας καὶ ἁμαρτίας οὐκ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ ἐσθίομεν, οὐδὲ πίνομεν, οὐδὲ ἐνδυόμεθα, οὐδὲ γαμοῦμεν, οὐδὲ πλουτοῦμεν, οὐδὲ φθόνου ἰχνύομεν, οὐδέ τι τῶν τῆς κακίας εἰδῶν. ἐπιθυμοῦντες οὖν, καὶ μὴ μετέχοντες τῶν τῆς ἐπιθυμίας, πυρὸς δίκην κατὰ τῆς ἐπιθυμίας καταφλέγονται. οἱ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τουτέστι μόνου τοῦ θεοῦ ἐπιθυμοῦντες, τοῦ ὄντος, καὶ ἀεὶ ὄντος, καὶ τυγχάνοντες, ἀφραίνονται κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάλογον αὐτῶν, καθ' ἣν καὶ τυγχάνουσι τοῦ ἐπιθυμουμένου. τὸ μὲν οὖν ὄντως ἀγαθὸν, τὸ φύσει ἀγαθόν ἐστι, καὶ πῶς μετέχει κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ. τὸ δὲ δοκοῦν

* Τὸ εἶναι λόγον δηλοῖ.

demonſtravimus, quod ſecundum naturalē iuſti rationē eum rectē creaverit. Præſtat enim,* ſecundū naturalē rationem ſaltē eſſe, boniq; participē fieri hoc ipſo reſpectu. Nam ipſum exiſtere, de deo eſt, qui ſolus ſemper exiſtit, bonus pariter, & bonorum largitor. quod autē à bono proficiſcitur, omnino bonum eſt. Quod ſi obijcitis, Præſtaret ei numquā factū eſſe, quam eſſe factum, & ſine fine puniri: reſpōdemus, id ſupplicium nihil eſſe aliud, quā ignem adpetitionis vitij atq; peccati, & ignē ex adpetitus fruſtratione cocitatum. Non enim deum adpetūt, qui nanctī ſunt in vitio quādam immutabilitatē; ſed ipsū vitiū. At in altera vita nulla vitij et peccati erit efficacitas. Nec enim comedemus, nec bibemus, nec veſtiemur, nec matrimonia cōtrahemus, nec erimus opulēti, nec invidia locū habebit, nec ulla vitij ſpecies. Adpetētes igitur, et rebus adpetitis nō fruentes; inſtar ignis adpetitu flagrabūt. Qui vero bonū adpetunt, hoc eſt ſolū deum, qui et exiſtit, et ſemper exiſtit, eoq; potiuntur: pro ipſius adpetitus ratione lætitia fruuntur, ſecundū quam et expetita re potiuntur. Verū ergo bonū, natura bonū eſt, ſi vel aliquantulū boni particeps ſit, ſecundū ipsū exiſtere. Quod aūt boni ſpeciē habet, nō

* hoc eſt, exiſtendi ratione.

Quodnam alterius vitę ſupplicū

κοινῶ ἀγαθὸν, οὐ φύσει ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλὰ κακὸν· τὸ προκρίνειν τὴν τῶν κτισμάτων ἀπώλειαν τῆς τοῦ κτίσαντος ἀπωλείας. καὶ τὸ εἰκεῖον θέλημα, τοῦ θελήματος τοῦ δημιουργοῦ. οὐκ ἔστι δικαίου, οὐδὲ ἀγαθοῦ, προκρίνειν τὸ ἡμῖν δοκοῦν ἀγαθὸν, ὅπερ κακὸν μᾶλλον ἐδείχθη, τοῦ ὄντος φύσει ἀγαθοῦ. ἀλλὰ γνώσεσθαι μὲν αὐτὸν καὶ ἔχειν μοίραν τινὰ καὶ σμικροτάτην τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ, εἴπερ διὰ τὸ κακὸν, τουτέστι διὰ τὴν ἄδικον ἔφεσιν καὶ λύπην, στερηθῆναι καὶ αὐτῆς μικρᾶς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ. ὁ γὰρ θεὸς οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὴν ἄλογον κρίνει, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ δίκαιον· οὐδὲ τοῖς πάθεσιν ἡμῶν ἐξακολουθεῖ, οὐδὲ διὰ νομιζομένην συμπάθειαν, τὴν ὄντως ἐμπάθειαν, τὸν τοῦ δικαίου λόγον προδίδωσι. καὶ πάλιν, ὁ θεὸς τὸ μήπω ὄντα καλεῖ, καὶ τὰ ἐσόμενα ὡς ἤδη γεγενημένα θεωρεῖ καὶ κρίνει. ὥσπερ οὖν τὸν ἤδη ἁμαρτήσαντα ὁ κριτὴς δικαίως κολάζει, καὶ μὴ κολάσῃ, ἄδικός ἐστι· καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸς αὐτῷ τῆς τοῦ κολαζομένου ἁμαρτίας, ἢ τιμωρίας, ἀλλ' ἡ τοῦ ἁμαρτήσαντος προαίρεσις· οὕτως ὁ θεὸς ὡς ἤδη γεγενημένον τὸ ἐσόμενον βλέπων ἔκρινεν αὐτὸν γνώσεσθαι, καὶ εἰ κακὸς γένοιτο, ἐξ αὐτοῦ κολασθῆναι. διὸ καὶ ἐ-

ὄντως

natura bonũ eſt ſed malum: puta, creatorum fruitionẽ pluris facere, quam fruitionẽ ipſius creatoris: propriamq́ voluntatẽ, opificis volũtati anteferre. Non iuſti, nec boni eſt, potius ducere quod nobis bonũ videtur, (& malum id quidẽ verius eſſe probavimus) quã illud, quod natura bonũ eſt. Præſtat nimirũ eſſe, veriq́ boni portionẽ quamdam vel minimã habere; quã propter malum, hoc eſt, propter iniuſtam cupiditatẽ ac dolorem, etiã illa perexigua boni portione privari. Non enim deus ſecundum brutũ illud iudicium noſtrũ iudicat, ſed ex reapſe bono & æquo: nec noſtris adfectibus rapitur, nec propter adfectionem cõmiſerationis, in hominum opinione poſitã, quæ vitioſa potius eſt adfectio, iuris rationẽ deſerit. Item, deus ea, quæ necdum ſunt, adpellat ut exiſtentia: quæq́ futura ſunt, veluti tam facta cernit & iudicat. Quemadmodum ergo iudex eum, qui peccavit, iuſte punit, ac niſi punit, iniuſtus eſt; nec tamen eſt ipſe vel peccati hominis illius, qui punitur, vel pœnæ cauſſa; ſed eius ipſius electio, qui deliquit: ſic etiam deus, perſpiciens id, quod futurum erat, quaſi iam factum, ſtatuit creandum eſſe diabolum, & ſi malus evaderet, abſe puniendum. quamobrem & condidit

καὶ ἐποίησεν αὐτὸν, καὶ ἀγαθὸν ἐποίησεν αὐτὸν. αὐτὸς δὲ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως γέγονε κακὸς, καὶ ἑαυτῷ γέγονε τῆς τιμωρίας αἴτιος. μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν τιμωρεῖται, τῶν μὴ ὄντων ἐφιέμενος. ὅτι δὲ οὐχ ἡ πρόγνωσις τοῦ θεοῦ γέγονεν αἰτία αὐτῷ τῷ διαβόλῳ τοῦ κακὸν ἔσεσθαι, δῆλον. οὐδὲ γὰρ ὁ προγινώσκων ἰατρὸς τὴν ἐσομένην νόσον, αἴτιός ἐστι τῆς νόσου· ἀλλ' αἴτιον μὲν τῆς νόσου, ἡ ἀταξία, ἡ δὲ πρόγνωσις τῆς τοῦ ἰατροῦ ἐπιστήμης γνώρισμα· καὶ αἴτιον τῆς προγνώσεως, τὸ οὕτως μέλλειν ἔσεσθαι. ὅτι δὲ οὕτως ἐστὶ, φησὶν ὁ ἀπόστολος· ὁ καλῶν τὰ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι καθὼς ἐξέλθει ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος, οὕτως διαμένει ἄτρεπτος τοῦ λοιποῦ, εἴτε τὸ ἀγαθὸν ποθοῦσα, εἴτε τὸ πονηρὸν. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, τοῦτο φαμὲν ἀγαθὸν, ὅπερ θέλει ὁ θεὸς. ὥσπερ γὰρ τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου ὁρίζεται, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ θεοῦ. πᾶν οὖν, ὃ θέλει ὁ ἀγαθὸς, ἀγαθόν ἐστιν· καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαθὸν, ὃ θέλει. κριτής ἐστιν ὁ θεὸς, οὐχ ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ. τί οὖν αὐτὸν ἀνακρίνομεν; θεὸς ὀρρωδεῖ, καὶ δειλιᾷ, καὶ δέδοικε θεὸς, φοβούμενος, μὴ εἴη θεὸς; εἰ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη πλοῖα γεγόνασι, διὰ τὸ ἀγαγεῖν τὴν μοίραν, ἣν ἥρπασεν, ἡ ὕλη ἀπὸ θεοῦ; οὐκ ἦν πρὸ τούτου ἥλιος, οὐδὲ σε-

eum, & bonum condidit: ipse vero malus electione propria factus est, et ipse sibi supplicij auctor exstitit. immo se potius ipse punit, expetens ea, quæ esse nequeunt. Diabolus sui ipsius carnifex. *Quod autem Dei præcognitio nullã diabolo caussam præbuerit, ut malus esset; manifestum est. Nec enim medicus, qui morbũ instantem praevidet, auctor morbi est; sed morbi quidẽ caussa est, inordinata vivendi ratio: præcognitio vero, scientiæ medici est iudicium: & præcognitionis caussa, quod ita res eventura sit. Hoc verum esse, declarat apostolus, inquiens: Qui adpellat non existẽtia, tamquã existentia. Sciendum hoc quoq;. Sicut exit anima de corpore, sic deinceps absq; mutatione manet, aut bonum adpetens, aut malum. Ad summam denique, bonum hoc esse dicimus, quod vult Deus. nam sicut ex sole lux, ita bonum ex Deo definitur. quidquid ergo bonus ille vult, bonum est: & hoc ipsum est bonum, quod vult. iudex Deus est, non nos dei iudices sumus. Cur igitur in eum inquirimus? an metuit sibi Deus, ac formidolosus est, timens ne sit Deus? an sol & luna factæ sunt naves, quæ particulam illam vehunt, quam Deo materies eripuit? an non antea sol erat, non luna? & homo in tenebris e-*

δὲ σελήνη; καὶ ἐν σκότῳ ἦν ὁ ἄνθρωπος; εἰ καθ' ὑμᾶς ἡ θλίψις κακὴ, πάντως ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἀγαθὴ. καὶ εἰ τοῦτο, ἀγαθὸν ἡ πορνεία, καὶ ἡ γαστριμαργεία, καὶ ὅσα τέρπει καὶ ἡδεῖ τὸν πράττοντα. ὅσα δὲ λυπεῖ, ἐγκράτεια, νηστεία, ἀγρυπνία, καὶ τὰ τοιαῦτα, κακὰ. εἰ ἐγκαλεῖτε θεῷ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ πανολεθρίαν, καὶ τῶν σοδομιτῶν τὴν ἐκφλόγωσιν, καὶ τοῦ φαραὼ τὸν ποντισμὸν, πρὸς τὸ συμφέρον παιδεύοντι, ἐγκαλέσατε μᾶλλον αἰωνίως κολαζοντι. τὸ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας προφέρειν, οὐ δημιούργημα: τὸ δὲ ἐκ μὴ ὄντων, δημιούργημα. εἰ οὖν δημιουργεῖ ἡ κακία, ἐκ μὴ ὄντων παράγει, καὶ οὐκ ἔτι ἐκ τῆς ὕλης τὸ σῶμα· εἰ δὲ ἐκ τῆς ὕλης, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς κακίας, εἰ μὲν ἄναρχος ἡ κακία, ἀθάνατος πάντως καὶ ἄτρεπτος. τὸ γὰρ μὴ ἀρξάμενον, οὐ παύεται, οὐδὲ τρέπεται. εἰ δὲ τρέπεται, καὶ φθείρεται, οὐκ ἄναρχον. εἰ δὲ ἡ κακία ἄτρεπτος, καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς σῶμα ἄφθαρτον ἔσται καὶ ἄτρεπτον. τίνος οὖν ἦν ἡ φθορὰ καὶ ἡ κακία; ἡ γὰρ φθορὰ πάντως φθείρει τὶ, ἢ οὐκ ἔστι φθορά. εἰ μὲν τὸ ἀγαθὸν παθητὸν, παθητὸς καὶ ὁ ἀγαθὸς. καὶ πῶς οὖν τελείως ἀγαθὸς; φθειρόμενος δὲ ἀγαθὸς ὑπ' αὐτῆς, εἰς ἀνυπαρξίαν χωρήσει. εἰ δὲ ἑαυτὴν

rat? Si vestra opinione mala est adflictio, voluptas erit omnino bona. quod si verũ est, bonũ erit quiddã scortatio, ingluvies, & quæcumq; perpetrãti delectationẽ ac voluptatẽ pariunt: quæ vero dolorem adferunt, ut continentia, ieiunium, vigiliæ, aliaq; talia, mala. Si obijcitis deo generale diluvij excidiũ, & exustionẽ Sodomitarũ, & Pharaonis submersionem, ad utilitatem mortalium castiganti: potius æternis supplicijs multantẽ accusate. De substãtia sua producere, nõ est creatio: sed facere de nihilo creatio est. Si ergo vitiũ creat, producit ex nihilo: nec amplius ex materie corpus erit. Sin ex materie, hoc est, ex vitij substãtia; si quidẽ expers est principij vitium, prorsus est immortale, ac immutabile. quod enim nõ cepit, nec esse desinit, nec mutatur: nam si mutatur & interit, nõ expers est principij. Iam si vitiũ mutationi nõ est obnoxium, etiam ortum ex ipsius substantia corpus & interitus & mutationis erit expers. cuius igitur erat interitus atq; vitium? nam interitus omnino facit aliquid interire, vel non est interitus. Si bonum vitio est obnoxium, erit obnoxius & ipse bonus: & quonam modo perfecte bonus? Itidem læsus ab eo bonus, in nihilum redigetur. At si

αὐτὴν ἔφθειρεν, ἐφθάρη, καὶ ἀπώλετο, καὶ οὐκ εἶν. εἰ δὲ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ μέρος ἑαυτῆς ἔφθειρεν, ἧς δὴ φύσεως τὸ μέρος φθαρτὸν, καὶ πᾶσα φθαρτή. ἀδιύατον γὰρ τὴν φύσιν καὶ φθαρτὴν εἶναι, καὶ ἄφθαρτον. εἰ γὰρ λέγομεν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου φθαρτὸν, μέρος ὂν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ ψυχὴν ἄφθαρτον· ἀλλ' οὐκ εἰσὶ μιᾶς φύσεως. ἡ γὰρ ψυχὴ, εἰ καὶ ἐν σώματι πολιτεύεται, ἀλλ' οὐκ ἔστι σῶμα· ἀλλ' ἀσώματος. ὡσὲ ἄλλης φύσεως ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καὶ ἄλλης τὸ σῶμα: καὶ οὐ τὸ μὲν μέρος τῆς αὐτῆς φύσεως φθαρτὸν, τὸ δὲ ἄφθαρτον: ἀλλ' ἡ μὲν μία φύσις τοῦ ἀνθρώπου φθαρτὴ, ἡ δὲ ἄφθαρτος. καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ ἐξ ἀνάρχου οὐσίας, (τρεπτὴ γὰρ) οὔτε τὸ σῶμα: (καὶ αὐτὸ γὰρ τρεπτὸν καὶ φθαρτὸν) μιᾶς δὲ φύσεως λέγεται ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μιᾶς ἐστι φύσεως· ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμοίως ἕκαστος ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα, καὶ ἕκαστος δύο φύσεις ἔχει. ἡ τροπὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὸ ἐναντίον μεταβολὴ, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, ἢ ἐξ ὄντων εἰς τὸ μὴ εἶναι, ἢ ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ὅπερ ἐστὶν, ἐκ τῶν φυσικῶν ἕξεων εἰς τὴν τούτων στέρησιν. ἡ ἀρετὴ, πλήρωσίς ἐστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ νόμος, τοῦ θεοῦ θέλημα αὐτοῦ ἐστιν. οὐδεὶς γὰρ ἐν-

seipsum corrumpebat, interijt, & perijt, nec exiſtit amplius. Sin boni, vel ſui ipſius partem corrumpebat; ſequetur eam naturā totam obnoxiā eſſe interitui, cuius eidē obnoxia pars fuerit. nam fieri nequit, ut eadē natura ſit obnoxia pariter interitui, & nō obnoxia. Corpus quidē hominis, quod hominis pars eſt, interitui ſubiectū dicimus; animam vero expertē interitus: at illa nō unius naturæ ſunt. nam anima, licet in corpore degat, nō tamen corpus eſt, ſed incorporea. quo fit, alterius ut anima naturæ ſit, & corpus alterius: nec eiuſdem naturæ pars interitui obnoxia, pars nō obnoxia: ſed una hominis natura interit, altera nō interit. Nec vel anima eſt de ſubſtātia principij experte, (mutatur enim) nec corpus: (nam et illud obnoxiū mutationi et interitui) unius aūt homo naturæ dicitur eſſe, nō quod anima & corpus unius naturæ ſint: ſed quod omnes homines pari quilibet modo & animā, & corpus habeant, utidemq; duas quiſq; naturas. Mutatio eſt de contrario in contrarium cōverſio, de nihilo in eſſe, vel ex eſſe in non eſſe, vel ex virtute in vitiū: hoc eſt, ex habitibus naturalibus in eorumdē privationē. Virtus eſt divinæ legis impletio. Lex aūt ipſius dei volūtas eſt. nam ne-

γὰρ ἐντέλλεται, ὃ οὐ θέλει. τὸ δὲ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀγαθόν ἐστιν, ἄτρεπτον, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον. ὥστε τὸ ἀγαθὸν, ὃν ἐστίν. ὁμοίως καὶ ἡ ἀρετὴ. ἀγαθὸν γὰρ ἡ ἀρετὴ. ἡ δὲ κακία, οὐκ ὂν, ἀλλὰ τοῦ ὄντος, τουτέστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ ἑκούσιος παρακοὴ καὶ ἀναίρεσις, κατὰ σύμβασιν ἐν τῷ πράττεσθαι παρυφισταμένη, καὶ ἅμα τῷ παύσασθαι τῆς πράξεως παυομένη. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὁ θεὸς οὐ κολάζει τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι· ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν δεκτικὸν ποιεῖ τῆς μετοχῆς τοῦ θεοῦ. ἔστι δὲ ἡ μὲν μετοχὴ τοῦ θεοῦ τρυφὴ, ἡ δὲ ἀνεξικακία αὐτοῦ, κόλασις. ἐνταῦθα δὲ οὐ κολάζων ἐπιφέρει οὐ πειρασμοὺς ὁ θεὸς, ἀλλὰ παιδεύων καὶ ἰώμενος τὴν κακίαν, ἵνα ἐπιγνῶμεν αὐτὸν, καὶ ἐπιστρέφωμεν, καὶ τύχωμεν τῆς ἁγιώτητος αὐτοῦ. ἡ γὰρ παιδεία κυρίου, ἀνοίγει μου τὰ ὦτα. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. εἰ ἀγαθὸς, διατί ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κολάζει τὸν πονηρὸν, καὶ οὐ μᾶλλον ἀναιρεῖ αὐτὸν; ΟΡΘ. ὁ θεὸς ἀγαθός ἐστιν. ἀλλὰ καὶ δίκαιος. ὡς ἀγαθὸς οὖν ἐποίησεν, ὅσα ἐποίησεν, ἀγαθά. ὥσπερ οὖν δίκαιον ἦν, οὐ ὑπ' αὐτοῦ ἐσομένους ἀγαθοὺς, καὶ μέλλοντας οὐ μόνον φυλάττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπεργάζεσθαι αὐτὸ,

*γενέσθαι *γενέσθαι καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ τελείου ἀγαθοῦ, καὶ τῆς αἰωνίου τρυφῆς: οὕτως καὶ δίκαιον ἦν, οὐ

ὑπ'

mo, quod non vult, mandat. Dei vero volũtas bona est, immutabilis, semper eodem affecta modo. quamobrẽ bonum, existens quiddam est; itidemq; virtus. nam virtus, bonũ est. vitium vero, non quiddam existens est, sed eius, quod existit, divinæ scil. legis, spontanea neglectio & eversio; quod inter agendum quasi concurrendo simul existit, & actione desinente, simul desinit. Sciendum hoc quoque, deum non punire quemquam in futuro sæculo: sed quemq; seipsum fruitionis dei capacem efficere. ac dei quidem fruitio, voluptas est: eiusdem vero tolerantia, supplicium. In hac autem vita deus tẽtationes imponit, non puniens, sed castigans, et vitiositatem sanans: ut eum adgnoscamus, & cõvertamur, & ipsius sanctitate potiamur. Nam castigatio domini, aures meas aperit.

MAN. Si bonus est, cur malum in futuro sæculo punit, ac non potius eum extinguit?

ORT. Deus quidẽ bonus est, sed idem quoq; iustus. Vt bonus igitur, bona fecit, quæcumque fecit. itaq; sicut æquũ erat eos, qui sub ipso futuri essent boni, datumq; sibi bonũ nõ modo cõservaturi, sed etiã exculturi, percipere gustũ et reddi participes illius perfecti boni ac voluptatis æternæ: sic etiã iustũ erat, Deus & bonus & iustus

ἀπ' αὐτοῦ σὺν ἐσομένους ἀγαθοὺς, καὶ μέλλοντας οὐ φυλαττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθὸν, ἀλλ' ἐκουσίως ἐκκλίνειν διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀγαθῶν διὰ τὴν κακίαν, καὶ στερηθῆναι τῆς ἀϊδίου τρυφῆς. πολὺ ἀπέχει τὰ σεραφὶμ ἀπὸ θεοῦ, εἴπερ ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῶν σεραφὶμ. εἰ οὖν μὴ ἐγένετο ὁ διάβολος, ὁ πρὸ αὐτοῦ ἐφαίνετο χείρων πάντων, καὶ κακὸς, ἐν συγκρίσει τῆ πρὸς τὸν πρὸ αὐτοῦ: καὶ λέγομεν, διατί προφδὸς ὁ θεὸς, ὅτι τοιοῦτος μέλλει ἔσεσθαι, ἐποίησεν αὐτὸν; ὁμοίως καὶ διὰ τοῦ προκειμένου, ἕως ἀνέλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σεραφὶμ. καὶ γὰρ πολλάκις θεωροῦμεν παράγμα ἐλεεινότατον, καὶ δοκοῦμεν μὴ εἶναι ἐλεεινότερον αὐτοῦ ἄλλο. καὶ μετὰ ταῦτα ὁρῶμεν ἕτερον χεῖρον· ὅπερ δὲ ἔσχατον κακὸν ὂν εἴδωμεν ἢ λογισώμεθα, ὑπονοοῦμεν μὴ εἶναι αὐτοῦ χεῖρον, ἐποίησεν οὖν ὁ θεὸς τὰ πάντα καλὰ λίαν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, καθὼς ἠθέλησεν. οὐ γὰρ ὑπόκειται νόμῳ, ἀλλ' ὅπερ θέλει, τοῦτό ἐστιν ἀγαθὸν· οὐχ ὅπερ ἡμεῖς κρίνομεν. οὐ γὰρ ἐσμὲν ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου ἤρξατο τοῦ πυρὸς πᾶν φῶς φωτίζεται, οὕτως ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ πᾶν ἀγαθὸν ὁρίζεται. εἰ γὰρ λέγεις, ὅτι καλῶς ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τούτῳ, καὶ κακῶς ἐν τούτῳ, διατί ἐποίησε τοῦτο; καὶ διατί οὐκ ἐποίησε τοῦτο;

σὺ

non futuros sub ipso bonos, concessumq; sibi bonum non conservaturos, sed sponte per bonorum amissionem declinaturos ad vitiũ, aterna quoque voluptate spoliari. Longius absunt à deo Seraphi, quam malus ille à Seraphis absit. itaque si diabolus non existitisset, proximus ante ipsum peior alijs videretur omnibus, & in comparatione ad alios se potiores, malus: adeoq; diceremus, cur deus hunc, quem sciret talem futurum, condidit? Similiter in re proposita, donec ad ipsos Seraphos perveniamus. nam sæpe rem admodum miserandam cernimus, eaque nihil miserabilius esse putamus: donec aliquando peius aliquid adspicimus. etenim quodcumque malum extremum aut viderimus, aut animo concipimus; eo nihil esse tristius opinamur. Fecit ergo deus omnia valde bona, respectu naturæ suæ, prout ipsi libuit. non enim legi subiectus est, sed quod ipse vult, id bonum est; non quod nos bonum esse iudicamus. quippe nos dei iudices non sumus. Nimirum ut è sole, vel igne, lucem suam lux omnis haurit: sic omne bonum ex dei voluntate definitur. Nam si dicis, deum hoc bene fecisse, illud male: item, cur hoc fecit? aut, cur illud non fecit? tu dei iudex es,

σὺ κρείττης εἶ τοῦ θεοῦ, καὶ μείζων αὐτοῦ, καὶ σοφώτερος. ἐξουσίαν σοῦ ἔχει, ὡς θεὸς, ποιῆσαι ὅπερ θέλει, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν· καὶ ἐξουσίαν ἔχει ὧν ποιεῖ ἃς θέλει αἰτίας ἀποκαλύψαι ἡμῖν, καὶ ἃς θέλει, ἀποκρύψαι. ἕκαστον δὴ τῶν γνωμικῶν λογικῶν ἀγαθῶν ἐκουσίως ἢ ἔμεινεν ἐν τῷ ἀγαθῷ, ὡς ἐκτίσθη, ἢ ἐκουσίως ἐτράπη, καὶ ἀπεφοίτησε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀπώλεσεν αὐτό. ἀγαθὸν μὲν γάρ ἐστι, τάξις δρίση, ἑκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον διασωζουσα. τοῦτον δέ ἐστι καὶ ἀρετή. κακία δή, ἡ τῆς τάξεως λύσις, ἤτ' οὖν ἀταξία. τὰ ὄντα πάντα, καθόσον ἐστί, καὶ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ· καθόσον δὲ ἐστέρηται τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτι ἀγαθά, οὔτι ὄντα εἰσί. τὰ γὰρ ἄζωα, καθόσον οὐκ ἔχει ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ζωήν, ἄζωα ἐστίν· ὡς ἐστερημένα ζωῆς. ὁμοίως καὶ τὰ ἀναίσθητα, καὶ τὰ ἄλογα, καθόσον ἔχει, ἀγαθά ἐστιν. οἶδεν ὁ θεὸς τὸ κακὸν, ὡς ἀγαθόν: ὥσπερ τὴν πορνείαν οἶδεν, ὡς ἔφεσιν, καὶ φιλίαν, καὶ ἕνωσιν. καὶ πῶς αὐτῷ καὶ αἰτίαι τῶν κακῶν, δυνάμεις ἀγαθοποιοὶ πολλάκις ἐκ πορνείας γεγόνασι σκύμνοι ἐκλογῆς. εἰ κακὸν ἡ κακία, καλὸν ἡ κόλασις, τοῦτο ἐξορίζουσα. κακὸν γὰρ ἡ πορνεία, οὐχ ὁ σωφρονισμός. ἀγαθὸν γὰρ ἡ κόλασις κακῆ, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτῆ ποιοῦσα κολάσεως. εἰ τὸ κακὸν ἀίδιον, καὶ δημιουργεῖ, καὶ δύναται, καὶ ἔστι, καὶ δρᾷ, πόθεν αὐτῷ ταῦτα, ἢ εἰκ

deoq; maior,& sapientior. Habet ergo potestatem, tamquã deus, faciendi quod vult, et hoc ipsum bonũ est: itidemq; potestatẽ habet, eorum, quæ facit, causas nobis revelandi, quas vult; et quas vult, abscondendi. Quodlibet autẽ bonorum creatorũ, ratione præditorũ, sponte sua vel mansit in bono, sicuti creatũ fuit: vel sponte sua mutatũ est, et à bono recessit, et bonũ amisit. Nam bonũ est ordo præstantissimus, cuiq; propriũ naturæ suæ cõservans. Idẽ et virtus est. Vitiũ vero, est huius ordinis eversio, sive perturbatio. Res universæ, quatenus sunt, ex bono sunt: quatenus autẽ privatæ sunt bono, nec bonæ sunt, nec res existentes. Etenim expertia vitæ, quatenus è bono vitã nõ habuerũt, vitæ sunt expertia, tamq; vita spoliata. Similiter et sẽsus, et rationis expertia, quatenus aliqd obtinuerũt, bona sũt. Malũ deus æque novit, ac bonũ: sicuti scortationẽ novit, tanquã adpetitũ, et amorẽ, et cõtũctionẽ. Sũt apud ipsũ et causæ malorũ, potestates illæ boni effectrices. Sæpius è scortatione natæ sunt eximia q̃dã organa. Si vitiũ malũ est, bonũ est supplitiũ, quo exterminatur. Malũ est. n. scortatio, nõ castitas. Nõ ipsũ supplitiũ malũ est, sed dignũ se supplicio facere. Si malũ æternũ est, et creat, et potestatẽ habet, & existit, & agit: unde nã hæc habet? Nimirũ

Quid bonũ & virtus

aut habet à bono, aut bon⁹ habet à malo, aut ambo ab alia cauſa. Itē, malū quoq; in bono ſimul exiſtit, et malis, ſuaq; privationi bonitatē aliquā impertit. Amor enim, res bona, facit ut ſcortatio boni ſpeciem habeat. Quod in ipſo bono cōtēdit, quo pacto nō exiſtit? De⁹ quoq; nō eſſe dicitur, exēptione quadā ſ. qua ſupra res univerſas ponitur. Quod aūt ipſa natura principiū nobis unū ſtatuat, oſtēdit ipſe numer⁹, nō inchoās à duob⁹, ſed uno principio. quare ſi principiū numeri, eſt unitas; unū quoq; rerū principiū eſt. Si prorſus nihil eſt cōmune bono cū malo, bonū exiſtit, malū nō exiſtit. Nā duæ res, q̄ exiſtūt, exiſtendi reſpectu cōmune qd habēt. Si bonū eſt ſubſtātia, malū ſubſtātia caret. nā duæ ſubſtantiæ, reſpectu eius, q̄ ſubſtātiæ ſunt, cōmune qd habēt. Si malū ab initio motu carebat, bonū qdā eſt mot⁹, eius q̄ privatio malū. Vnde igitur malo mot⁹? Vita bonū, itemq; motus; eaq; ſemper erāt, et ſunt in bono: q vivus eſt, et bonus erat. Mors, uti dicitis malū eſt, et mot⁹ abſentia, et interitus, & extinctio, et ipſa deniq; in nihilū redactio. At vitiū mors erat, uti vos quidē loquimini. Sicut ergo bon⁹ ille deus et vita erat, et viv⁹: ſic vitū, mors eſt, et amiſſio vitæ, et mortuū quiddā. Vnde igitur revi-

τοῦ κακοῦ ζωὴ, ὅπερ ἀμήχανον. ἡ φθορὰ γὰρ οὐ ζωοποιεῖ. εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀγαθὸν, τῷ κακῷ ζωῆς καὶ κινήσεως γεγονὸς αἴτιον. καὶ διατί προειδὸς τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐσόμενα κακὰ, ἐζωοποίησεν αὐτὸ; τὸ κακὸν, καθὸ ἐστὶ κακὸν, τῷ ἀγαθῷ ἀκοινώνητον, καὶ ἐναντίον, καὶ ἐχθρὸν. ἡ δὲ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ, ἀγαθὸν. πῶς οὖν τὸ ἄκρως κακὸν, ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ; ἡ κακία ἀκίνητος, καὶ φθορὰ μᾶλλον, *ἢ γένεσις. πῶς οὖν προεβάλλετο τὰ ἑαυτῆς προβλήματα ἡ κακία; ἄζωος καὶ ἀναίσθητος. πῶς οὖν αἰσθάνεται τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῶν τοῦ ἀγαθοῦ προβλημάτων; τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου, ἄναρχον καὶ ἄκτιστον ἐστὶ. πῶς οὖν τὰ πάντα ἐκ τῆς οὐσίας τῶν καθ' ὑμᾶς ἀρχῶν λέγετε; εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσὶ τὰ πάντα, ἀρχαὶ ἄναρχοι εἰσὶ, καὶ οὐδὲν. εἰ δὲ κτίσματα εἰσὶν, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσι. τὸ κακὸν, φθορὰ καὶ θάνατος. τὸ οὖν κακὸν, εἰ μὲν ἄλλοις κακὸν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθὸν, συνιστᾷ μὲν *ἑαυτῷ, οὐ παντελῶς δὲ κακὸν. συνιστᾷ γὰρ *ἑαυτῷ, καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἔστι κακὸν. εἰ δὲ παντελῶς κακὸν, καὶ ἑαυτῷ κακὸν, καὶ ἑαυτοῦ ἀναιρετικὸν, καὶ ἀνύπαρκτον. εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ ἑτέρου φθορᾷ, ἑτέρου γένεσις γίνεται, οὐχ ἡ φθορὰ γενέσεως ἐστὶν αἴτιον· ἀλλὰ

*ἢ γένεσις.

*ἑαυτὸ

*ἑαυτὸ

δι' ὑπερ-

xit, & motũ accepit? si à seipso, vita de malo exstitit, quod fieri non potest. nã interitus nõ vivificat. sin ex bono, nõ bonũ est bonũ, quod malo vitæ motusq; causa fuit. Cur itidẽ ex eo futura mala ita ante ꝓspiciẽs, ei vitã impertijt? Malũ, quatenus malũ est, nihil habet cõmune cũ bono, eiq; contrarũ et inimicum est. Adpetitus aũt boni, res bona est. Quomodo igitur id, ꝙ extreme malũ est, bonũ adpetijt? Vitiũ motu caret, ac potius est interitus rerũ, quã ortus. quo igitur pacto vitiũ fetus suos ꝓduxit? ipsũ vitæ ac sensus expers est. et quonã modo sentit bonũ, eiusq; fet? Quod de substãtia principij expertis et increati est, et ipsum principio caret, & increatũ est. quo modo igitur omnia dicitis esse de substantia vestrorũ principiorũ? Nã si sunt omnia de ipsorũ substantia, et principia sunt carentia principio, & nihil. Sin autẽ creata sunt, non sunt ex eorũ substãtia. Malũ, interit⁹ et mors est. malũ ergo, si alijs malũ, sibi bonũ: sibi qdẽ cõsulit, nec ꝙ omnia malũ est. nã seipsum corroborat, eaq; ratione non est malũ. Sin plene malũ est, etiã sibi est malũ, et seipsum evertit, adeoq; redactũ erit in nihilũ. Licet autẽ in unius interitu existit ortus alterius, nõ ideo tamen interitus est ortus causa: sed deus ob

δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος, καὶ ὁκ τῆς ἑτέρου φθορᾶς, ἑτέρου κατεργάζεται γένεσιν ἡ γὰρ ὕλη ὑποχείριος τῷ ἀγαθῷ, ὑπ' αὐτοῦ γινομένη ἀγαθή. καὶ γὰρ ὁκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐν ἀρχῇ τὰ πάντα παρήγαγεν. οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ, ἀγαθὸν καὶ κακὸν· οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ φθορὰ καὶ γένεσις ἡ αὐτὴ, κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμις· οὔτε τὸ αὐτὸ δύναμις, ἡ αὐτοφθορά. τὸ μὲν οὖν κακὸν οὔτε ὄν, οὔτε ἀγαθὸν, οὔτε γενεσιουργὸν, οὔτε ὄντων, οὔτε ἀγαθῶν ποιητικόν. τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐν οἷς μὲν αὐτελέως ἐγένηται, τέλεια ἀγαθὰ ἀποδείκνυσιν. ἐν οἷς δὲ μερικῶς, μερικὰ. ἐν οἷς δὲ μηδόλως, οὔτε εἰσὶ, καὶ κακὰ λέγονται παντελῶς. ἡ ποριεία καθὸ μὲν ἔφεσις, καὶ φιλία, καὶ ἕνωσις, ἀγαθὸν· καθὸ δὲ τοῦ μὴ ὀφείλοντος καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ἔφεσις, κακὸν. τὸ γὰρ μὴ ἐντεταλμένον, ἀλλ' ἀπηγορευμένον, οὐκ ὄν, ὡς μὴ ὀφεῖλον. διὸ καὶ ἡ τοῦ μὴ ὄντος, μηδὲ ὀφείλοντος γένεσθαι ἔφεσις, κακὸν. τὸ κακὸν, διττόν. τὸ μὲν τῇ ἀληθείᾳ κακὸν, ὡς ἡ τῶν φυσικῶν ἕξεων ἀποπλωσις. ὁ γὰρ θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὀρθῶς, αὐτοὶ δὲ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλούς. ἕτερον δὲ κακὸν λέγεται, τὸ κατ' αἴσθησιν. ὡς αἱ θλίψεις, αἱ κατὰ θεὸν πειρασμοὺς. τὸ γὰρ τῆς κακίας ὄνομα, ὁμώνυμόν ἐστι. δύο γὰρ σημαίνει. ποτὲ μὲν γὰρ σημαίνει τὴν

exuberantē quamdā bonitatē. etiā ex unius interitu efficit ortū alteri⁹. quippe materies subiecta est bono, bona divinitus facta. nam deus initio de nihilo ꝓduxit universa. Idem nō est eodē respectu bonū & malū, nec idē unius eiusdemq; rei simul et interitus, et ort⁹, quatenus est ipsamet gignēdi vis: nec ꝙ ipsa gignēdi vis est, idē et ipse interitus est. Malū quidē nec existēs quiddā est, nec bonū, nec gignēdi vi præditū. nec quod existētia bona ve cōdere possit. Bonū vero in ijs, quibus inest ꝑfecte, perfecta efficit bona: quibus ex parte, particularia: quibus autē plane nō inest, ea nec sunt, et omnino mala dicūtur. Scortatio, quatenus est adpetitus, et amor, et cōiunctio, bonū quid est: quaten⁹ vero est adpetitio rei prohibitæ, quæq; nō debet adpeti, malū. nam ꝙ mandatū nō est, sed prohibitū; nō aliquid est. quippe quod esse nō debeat. ideoq; adpetitio rei, q̄ nō est, nec fieri debet, malū est. Malū, duplex. unū reapse malū, ut habituū naturalium amissio. nā deus hominē rectū cōdidit. homines autē ipsi varia cogitādo ꝑquisiverunt. alterū malū dicitur, ratione sensus. cuiusmodi sunt adflictiones in tentationibus. quippe mali vox plura simul denotat. nam significata duo habet. interdum. n. virtutis

τὴν τῆς ἀρετῆς στέρησιν, οὐτὶ ἡ τὴν τῆς χαρᾶς, τουτέστι τοῦ ἐπιθυμουμένου. ἡ μὲν γὰρ πορνεία, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ σωφροσύνης στέρησις, καὶ κακὴ χρῆσις. αὐτὶ γὰρ τοῦ ἀγαπῆσαι καὶ μιγῆναι εἰς τὸ ἴδιον σκῦ, τουτέστι τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ἀγαπᾷ καὶ μίγνυται τῇ ἀλλοτρίᾳ. ἡ ἀπιστία, αὐτὶ τοῦ πιστεῦσαι καὶ ἀγαπῆσαι τὸν φύσει θεὸν, πιστεύσαι τῷ μὴ ὄντι θεῷ. τοῦτο οὖν ἐστι κακία τὸ τῷ μὴ ὄντι ὡς ὄντι χρήσασθαι· τὸ μὴ παρέχειν ἑκάστῳ τὰ ἴδια. ἴδια ἑκάστῳ, τὰ τοῦ θεοῦ ὁριζόμενα. ἴδιον μὲν θεοῦ, ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ, ὡς δημιουργῷ πρέπουσα. ἴδιον δὲ τῶν κτισμάτων, τὸ μέτρον, ὃ ἑκάστῳ ὥρισεν ὁ τὸ εἶναι δοὺς. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστιν ἡ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσιν ἡμῖν τοῦ θεοῦ ἐφ' ᾧ δέδωκεν, ἢ μή. οἷον, ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ἐπιθυμητικὸν, ἵνα ἐπιθυμῶμεν αὐτοῦ μόνου ἀγαθοῦ. ἐὰν δὲ τούτῳ χρησώμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀρετὴ καὶ καλόν· εἰ δὲ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν ἀγαπήσωμεν, σὺν ἔστι χρῆσις, ἀλλὰ κακόχρησις. εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα μετέχωμεν αὐτοῦ ἐπιθυμοῦντες. λῦ, φησὶν, ἡ ὕλη ἄναρχος, ἀγένητος, ἐν ἰδίοις ὅροις, ἀεὶ ἀπάκτως κινουμένη, ἀεὶ ἑαυτῇ μαχομένη, καὶ ἑαυτὴν ἀναλίσκουσα. λῦ δέ, φησι, καὶ ὁ θεὸς ἐν ἰδίοις ὅροις, ἄναρχος, ἀγένητος, ἀΐδιος, ἀσώματος,

ὅλος

privationē significat, interdum privationē lætitia. hoc est, illius rei, q̄ expetitur. Etenim fornicatio nihil est aliud, quam castitatis privatio & abusus. nam loco dilectionis & consuetudinis erga vas suū, id est erga cōiugē suam, alienam quis diligit, & cum ea cōsuescit. Infidelitas est, in eū credere, q̄ nō est deus, pro eo, quod in ipsum natura deum credere quis, & eumdē amare debebat. itaq; vitium est, eo q̄ non est, ac si sit uti: nec sua cuiq; tribuere. sua cuiusq; sunt, q̄ à deo sunt definita. Dei ꝓprie sunt, maiestas et honor, ipsi, velut creatori, cōpetentia. Creatorum ꝓpria est ea mensura, quā cuiq; definivit is, q̄ esse dedit. In nostra vero est potestate ⌣, vel divinitus concessis, ad quem concessa sunt, finem uti, vel non uti puta, vim adpetendi nobis dedit, ut ipsum solum bonum adpetamus. Si ad hoc utamur adpetitu, virtus & bonum erit: sin aliud quippiam, præter ipsum, diligemus, non usus ille ⌣, sed abusus erit. nam ad hoc ipsum nos cōdidit, ut eo per adpetitum fruamur. Erat, inquit Manichæus, expers principij materies, & ingenita, suos intra fines, ac semp inordinate movebatur, secū ipsa semp pugnās, et ipsa se consumens. Itidē erat, ait, deus quoq; suos intra fines, expers principij,

ὅλος φῶς. ἀλλ' ἡ ὕλη, φησὶν, ἀτάκτως καὶ ἀλόγως κινουμένη, ἐπὶ τὰ τοῦ θεοῦ ὅρια ἦλθε· καὶ θαυμάσασα τὸ τοῦ θεοῦ φῶς, τῆς μὲν πρὸς ἑαυτῆς μάχης ἐπαύσατο· τῷ δὲ φωτὶ ἐπέθετο μαχομένη, ὡς καὶ μέρος αὐτοῦ ἁρπάσαι εἰς ἑαυτήν. καὶ γὰρ ἄρχοντας, ὡς ἐπὶ κεκρυμμένου βασιλείου, τὴν ὕλην ἔχειν διαβεβαιοῦνται, οὓς καὶ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, καὶ πνεύματα τῆς πονηρίας εἶναι φάσκουσι. συνεχώρησε δέ, φησιν, ὁ ἀγαθὸς θεὸς, μέρος ἑαυτοῦ ὑπ' αὐτῆς ἁρπασθὲν αἰχμάλωτον γενέσθαι, ὅπως αὐτὴν περιγράψῃ καὶ περιορίσῃ, τοῦ μὴ περαιτέρω προβαίνειν εἰς τὰ ἑαυτοῦ ὅρια. εἰ ἄναρχος, ἀγέννητος, ἀσώματος, ἄποιος, ἀόρατος ὕλη, ὁμοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς θεὸς, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὰ πάντα: πῶς ὁρῶνται τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα; τὸ γὰρ ἐξ ἀσωμάτου καὶ ἀοράτου οὐσίας προερχόμενον, ἀσώματον πάντως ἔσται καὶ ἀόρατον. καὶ πρὸ τούτου, εἰ καὶ αἱ δύο οὐσίαι ἄναρχοι, καὶ ἀγέννητοι, καὶ ἀΐδιοι, ἐξ αὐτῶν δὲ ἐσμὲν ἡμεῖς· οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ὑπ' αὐτῶν παραχθέντες, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν· ἄναρχοι, καὶ ἀΐδιοι ἐσμὲν ἡμεῖς. ἑκάστης γὰρ οὐσίας γέννημα, ὁμοούσιον τῇ γεννησάσῃ οὐσίᾳ· ἀϊδίου, ἀΐδιον· ἀγεννήτου, ἀγέννητον· ἀνάρχου, ἄναρχον. καὶ πάλιν, εἰ

ἐκ τῆς

non genitus, æternus, incorporeus, totus mera lux. Verũ materies, aut, absq; ordine ac ratione mota, pvenit ad dei fines, ac dei lucẽ admirata, secũ ipsa pugnare desyt, et lucẽ adgressa, sic oppugnare cepit; ut etiã partẽ quamdã eius ad se raperet. nã & principes, velut in occulta quadã aula, materiẽ habere adsirũt; quos & imperatores caliginis, & spiritus improbos esse dicunt. Bonus autẽ deus, inquit, partẽ sui, ab ea sibi ereptã, abduci permisit in captivitatẽ; ut ipsam circumscriberet, et intra certos fines cõcluderet, ne ulterius ad limites suos pgeret. Si materies expers est prĩcipij, ingenita, incorporea, qualitatib. carẽs, inadspectabilis; itidemq; bonus ille deus; & si de ipsorũ substãtia sunt universa: q fit, ut orta de ipsis, sub adspectũ cadãt? quod. n. ortũ est ex incorporea et inadspectabili substãtia, prors⁹ et corporeũ erit, et inadspectabile. Imo q̃ pcedit, si duo illa prĩcipia sũt expertia prĩcipij, et ingenita, et æterna; nos q̃ de ipsis sum⁹, nõ abeis de nihilo rerũ in natura p ductũ, sed de ipsorũ substãtia: sequitur, vt nos esse prĩcipij expertes, ac æternos. nã cuiusq; substãtiæ fet⁹, eiusdẽ est cũ illa substãtia, q genuit: ætern⁹, æternæ: ingenit⁹, ingenitæ: prĩcipio carẽs, principio carẽtis. Rursum si nos de substã

ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ἡ σύγκρισις ἡμῶν, οὐ κτίσματα, ἀλλὰ τέκνα ἐσμὲν· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἐν κόσμῳ. καὶ πάλιν, εἰ ἀδύνατον τραπῆναι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ πονηρὸν, καὶ ὅλως λογίσασθαι ἢ πρᾶξαι πονηρὸν· καὶ ἀδύνατον, τὸν πονηρὸν τραπῆναι, καὶ λογίσασθαι, ἢ πρᾶξαι τὶ ἀγαθόν· ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν, τοῦ ἀγαθοῦ· ἀδύνατόν ἐστι, πῶς ψυχὴ ἡμῶν λογίσασθαι φαῦλόν τι, καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν πρᾶξαι ἀγαθόν. ἀλλ' ὁρῶμεν πολλὰς ψυχὰς λογιζομένας πονηρὰ, ὡς τὰς τῶν μανιχαίων· καὶ πολλὰ σώματα ποιοῦντα ἀγαθά, ὡς τὰ τῶν ἁγίων. εἰ καὶ ὁ πονηρὸς σύνθετός ἐστιν ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, καὶ ὁ ἀγαθὸς ὁμοίως· καὶ ἡ μὲν ψυχὴ ἡμῶν, τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶ, τὸ δὲ σῶμα τοῦ πονηροῦ· καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν σύνθετος ἔσται ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος. καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν. καὶ πάλιν, εἰ ἄναρχος ἡ ὕλη, εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ἐξ ἀσωμάτου ἡ οὐσία προῆλθε; τὸ δὲ ἄναρχον πάντως ἄτρεπτον. τὰ φύσει ἀπλᾶ, ἃ πέφυκεν ἑνοῦσθαι. πῶς οὖν ἐγένετο σύγκρασις; καὶ πάλιν, εἰ σύνθετον ἡ ὕλη, ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, τὸ δὲ σῶμα, ἐναντίον τῷ ἀσωμάτῳ· τίς ὁ ἑνώσας τὰ ἐναντία; οὐκ ἄρα τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὁμιλεῖ φιλικῶς συναπτόμενα εἰς ἓν ὕφος· καὶ μίαν ὑπόστασιν,

tia boni et mali exſtitimus; nõ creata, ſed filij ſumus: neq; ullum creatũ erit in mundo. Rurſum, ſi fieri nequit, ut ſubſtãtia boni mutetur in malũ, et ullo modo malũ vel cogitet vel faciat; ita idemq; ſi fieri nequit, ut immutetur malꝰ ille deus, et boni qd vel cogitet, vel faciat; ſi demq; anima noſtra, boni eſt: nullo fieri modo poteſt, ut anima noſtra mali quid cogitet, et corpꝰ noſtrũ boni quidquã faciat. At vero videmus, cõplures animas, puta Manichæorũ, mala cogitare: corporaq; cõplura, puta ſanctorũ hominũ, bona facere. Si pariter et malus ex incorporeo et corpore cõpoſitꝰ eſt, & bonus eodẽ modo; ſiq; anima noſtra de boni eſt ſubſtantia, corpus vero mali: ſimul et anima noſtra, et corpus ex incorporeo et corpore cõpoſita erũt. Rurſum, ſi materies expers eſt principij, ſiqdẽ eſt incorporea, quomodo ex incorporea ſubſtãtia pdijt? nã ꝙ prĩcipio caret, omnino mutari nequit. Quæ natura ſimplicia ſũt, uniri nõ poſſunt. quo igitur pacto cõmiſtio facta fuit? Rurſũ, ſi materies eſt cõpoſita de incorporeo & corpore, ſiq; corpꝰ incorporeo contrariũ: quis univit cõtraria? nõ enim cõtraria cũ cõtrarijs amice coeunt, in unã cõiũcta telã, et unã hypoſtaſin: niſi creatoris ipſius poteſtas in unum ea conſolida-

σιν, εἰ μὴ ἡ τοῦ δημιουργοῦ δύναμις εἰς ἐν αὐτὰ συνεβίβασεν. ἡ ὕλη, παρασύνθετος οὖσα, ὑπὸ θείου λόγου τὸ εἶναι εἴληφε. καὶ πάλιν, ἡ ὕλη φθορά ἐστιν, ἢ φθαρτὴ; ἡ μὲν γὰρ φθορὰ φθείρει, καὶ οὐ φθείρεται. τὸ δὲ φθαρτὸν φθείρεται ὑπὸ τῆς φθορᾶς. καὶ τὸ μὲν φθαρτὸν, τουτέστι τὸ φθειρόμενον. ἡ ὕλη τί ἐστι; φθεῖρον, ἢ φθορὰ, ἢ φθαρτὴ; φθορὰ μὲν γάρ ἐστιν, ἡ τῶν συνθέτων διάλυσις. φθείρει δὲ, ὁ τὴν φθορὰν ἐπάγων. φθείρεται δὲ, τὸ διαλυόμενον σύνθετον. καὶ τὸ μὲν φθεῖρον καὶ φθειρόμενον, οὐσίαι εἰσίν· ἡ δὲ φθορὰ, συμβεβηκὸς, ἐν τῷ λύεσθαι τὰ συντεθέντα θεωρουμένη· καὶ οὔτε προϋπάρχουσα, οὔτε μετὰ τὸ λυθῆναι διαμένουσα. τί οὖν ἐστιν ἡ ὕλη; φθείρουσα, ἢ φθορὰ, ἢ φθαρτὴ; καὶ εἰ μὲν εἴπητε, ὅτι φθείρουσα· εἴπατε, τί φθείρει; εἰ μὴ τὸ ἀγαθὸν. οὐδὲν γὰρ λέγετε ἕτερον, εἰ μὴ τὴν ὕλην, καὶ τὸν ἀγαθὸν. εἰ οὖν δύο ἦσαν, φθείρει ἡ ὕλη, γενεσιουργεῖ δὲ ὁ ἀγαθὸς. ἡ μὲν ὕλη συνίσταται, φθείρεται δὲ καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀγαθὸς. εἰ δὲ ἑαυτὴν φθείρει, γνῶτε, ὅτι οὐδέν ἐστιν ἑαυτοῦ φθαρτικὸν· εἰ δὲ καὶ ἑαυτὴν ἔφθειρεν, ἀνάλωσεν ἂν ἑαυτὴν, καὶ εἰς ἀνϋπαρξίαν ἤλασε. πῶς δὲ καὶ τὸ φθειρόμε-

verit. Materies, omnẽ extra compositionẽ posita, divino iussu cõsequuta est, ut esset. Rursũ, estne materies interit⁹, an interitui obnoxia? Interitus. n interire facit, nõ ipse interit. at q obnoxiũ interitui est, interit per interitũ. & obnoxiũ interitui nihil est aliud, quã quod interit. Materies quid est? an quod adfert interitũ, an ipse interitus, an obnoxium quid interitui? Nã interitus quidẽ, cõpositorũ est dissolutio: interire vero facit, qui adfert interitũ: interit deniq;, quidquid cõpositũ dissolvitur. ac illa quidẽ duo, quorũ alterũ adfert interitũ, alterum interit, subsistãtia sunt: interitus aũt, accidẽs est, et in solutione cõpositorũ considerat̃; ac neq; prius erat, nec post solutionẽ factã superstes est. Quid est igitur materies? idne, quod adfert interitũ, an interitus, an interitui obnoxia? Si dicetis adferre interitũ, cuinã adfert obsecro, nisi bono? nihil enim aliud fuisse statuitis, præter materiẽ & bonũ. quare si duo erãt, materies interitũ adferebat, gignebat bonus. Materies ergo cõservatur, interit ac perit bonus. Sin ipsa sibi adfert interitum, scitote, nullã esse rem, sibi quæ interitũ adferat. Si tamẽ ipsa sibi adferebat interitũ, seipsã scil. absumsit, & in nihil̃ redacta est. at quo tandẽ modo, quod interit, ex-

ρόμενον, ἄναρχον; ἡ δὲ φθαρτὴ, ὑπὸ τὴν φθείρεται, ἡ μὴ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ; καὶ ἔστιν ὁ ἀγαθὸς, φθορεύς. εἰ δὲ φθορά ἐστιν, ὑπὸ τὴν ἐνεργεῖται, καὶ ἔστιν; ἡ γὰρ φθορὰ, διάλυσίς ἐστιν, ὡς εἴπομεν. τίς οὖν ὁ διαλύων, καὶ τί τὸ διαλυόμενον; ὅτι δὲ οὐ δυνατὸν ἡ ὕλη φθορὰ εἶναι, καὶ φθαρτὴ οὐσία, ἐντεῦθεν γνωστόν. ἡ μὲν γὰρ φθαρτὴ οὐσία, προηγεῖται καὶ προϋφίσταται, ὡς συντεθεῖσα ὑποστάσις· ἡ δὲ φθορὰ, ἐπιγίνεται μετὰ τὴν σύνθεσιν, λύουσα τὰ συντεθειμένα. πῶς δὲ καὶ ἡ οὐσία τῆς ὕλης, σύνδρομον καὶ συνουσιούμενον ἔχουσα τὴν φθοράν; ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε, ὅτι ἡ ποτὲ οὐκ ἐνεργείᾳ, φθορὰ· ἀλλὰ δυνάμει. ὁμοίως καὶ φθαρτόν. ἀλλὰ γνῶτε, ὅτι τὸ μὲν εἶναι φθαρτικὸν ἢ δημιουργικὸν, μὴ πω δὲ ἐνεργεῖν τὴν φθοράν, ἢ τὴν δημιουργίαν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ φθειρόμενα ἢ δημιουργούμενα συναίδια εἶναι τῷ φθείροντι, ἢ δημιουργοῦντι, ἀληθές· ἀλλ' ὑμεῖς οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προχωρεῖν λέγετε, ἀλλ' αὐτὴν ἑαυτῆς εἶναι τὴν κακίαν φθαρτικὴν καὶ ἀναλωτικήν· ὥστε αὐτὴν δύναμιν ἔχουσαν τό, τε φθείρειν καὶ φθείρεσθαι καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ. ἀτελὴς ἐνῶ. τὸ δὲ ἐξ ἁπλοῦς πεκόπτον εἰς πλειότητα, οὐκ ἄναρχον. εἰ γὰρ τὸ ἄτρε-

πτον

pers est principij. Si est interitui obnoxia per quē interit, nisi per bonū? unde sequetur, bonū illū deū esse corruptorē. Si deniq; interitus est, per quē est efficax, et existit? nā interitus, est dissolutio, sicuti diximus. quis est ergo qui dissolvit? et quodnā id, quod dissolvitur? Iam quod nequeat interitus esse materies, & substātia interitui obnoxia; hinc intelliget. nam interitui obnoxia substātia, precedit, et prior existit, tamq; existens quoddā cōpositū: interitus vero deinceps accedit post compositionē, cōposita dissolvēs. Quo itē modo materiei substātia erat, quæ sibi coniunctum in eadē substantia interitū habebat? Fortasse dicetis, quod actu aliquādo nō erat interitus, sed potestate. Simili ratione obnoxiā interitui fuisse. Sed scitote, vere quidē dici, quod aliquid interitū adferēdi vel creandi vim habeat, nondū tamē vel interitum adferat, vel creet, idq; propterea, quod quæ intereunt, aut creantē, coaterna esse vel interitū adferēti, vel creanti nequeant. Vos aūt nullā rem de nihilo productā in rerū naturā dicitis, sed ipsū vitiū sibimet adferre interitū, seq; cōsumere. quo fit, ut potestate sint in eo, nō actu, tā adferre interitū, q̄ interire. quare imperfectū est. quod autē ex imperfecto pficit ad pfectio-

πλον, ἄναρχον· τὸ τρεπτόμενον, οὐκ ἄναρχον. καὶ πάλιν. τί πρῶτον τῆς ὕλης; ἡ οὐσία αὐτῆς, ἢ ἡ φθορά; καὶ εἰ μὲν ἡ φθορά, ἀδύνατον αὐτῇ ὑπάρξαι πρὸ τοῦ εἶναι ἀναλισκομένῳ· εἰ δὲ ἡ οὐσία αὐτῆς προϋπῆρξε τῆς φθορᾶς, οὐσία μᾶλλον καὶ ὕπαρξίς ἐστι, καὶ οὐ φθορά. καὶ ἰδοὺ ἀφθαρσία ποτὲ, μὴ ἔχουσα ἐναντίαν τὴν φθοράν, καὶ οὐκ ἄναρχος ἡ φθορά. εἰ δὲ ἀεὶ, ἰδοὺ ἡ οὐσία αὐτῆς ἀναλίσκουσα ἑαυτὴν, πῶς προήχθη τοὺς καρποὺς; εἰ μερικῶς ἀνήλισκεν, οὐ παντελῶς φθαρτική, οὐδὲ παντελῶς φθαρτή. οὐ πλέως κακή. εἰ δὲ φθαρτὴ οὖσα, ἐπαύσατο τοῦ ἑαυτὴν φθείρειν: ἡ κακὸν τὸ φθείρειν, καὶ οὐκ ἀκεῖ εἰς ἀγαθὸν ἐτράπη· ἢ ἀγαθὸν τὸ φθείρειν, καὶ ἐξ ἀγαθοῦ γέγονε κακή. εἰ ἡ ὕλη κακία, ἑαυτὴν δὲ ἔφθειρεν, ἀγαθή· τὸ γὰρ φθεῖρον τὸ κακὸν, ἀγαθὸν· καὶ πάλιν εἴπατε. ἡ ὕλη φῶς ἰδοὺ, ἢ σκότος; καὶ εἰ μὲν φῶς, τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ἰδοὺ μία ἀρχή, καὶ οὐ δύο. εἰ δὲ σκότος, πῶς τὸ σκότος θεωρεῖ; εἰ γὰρ θεωρεῖ, φῶς ἔχει· εἰ δὲ οὐκ ἔχει φῶς, τυφλόν ἐστι. καὶ πῶς εἶδε τὸ φῶς; πῶς δὲ καὶ σκότος ἔσται ἐν τῷ φωτεινῷ, καὶ οὐ λυθήσεται; ἢ τίνα κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; καὶ πάλιν. ἡ ὕλη ἕξις, ἢ οὔ; καὶ εἰ μὲν οὐχ ἕ-

ξις,

nem, nõ expers est principij. nã si quod nõ mutaĩ, principio caret; sequitĩ id, quod mutaĩ, nõ expers esse principij. Rursum, quid primũ in materie? substãtiane ipsius, an interitus? Si interiº, nõ potuit existere prius, q̃ esset absumta: sin erat ante interitũ substãtia ipsius, magis est substãtia, et quiddã existẽs q̃ interitus. adeoq̃ fuit aliquãdo quedã ab interitu immunitas, nullũ habẽs aduersariũ interitũ: atq̃ ita nõ principio caret interitus. Si vero semp erat eius substãtia seipsã cõsumẽs, quomodo fructus ꝓduxit? Si ex parte cõsumebat, nõ plene vim adferẽdi interitũ habet, nec plene interitui est obnoxia, nec pfecte mala. Si nquũ esset interitui obnoxia, interitũ ipsa sibi dæsyt adferre: vel malũ est, adferre interitũ, deq̃ malo ad bonũ se cõvertit; vel interitũ adferre bonũ est, et ex bona facĩa est mala. Si materies est vitiũ, et ipsa sibi adferebat interitũ; bona est. nã quod malo adfert interitũ, bonũ est. Iterũ respõdete. Nũ materies lux erat, an caligo? si lux, ad boni substantiã pertinebat: et ecce unũ principiũ, nõ duo. sin caligo quomodo caligo videt? nam si videt, lucẽ habet: si luce caret, cæca res est. et quomodo videbat lucẽ? quo itẽ pacto caligo erit in loco lucido, nec dissipabitĩ? aut quæ societas luci eũ caligine?

ξις, πῶς ἐκινήθη; πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἔχον ζωὴν, ἀκίνητον. εἰ δὲ ἕξις, ἢ ἐξ ἑαυτῆς ἔχει τὴν ζωὴν, ἢ ἀλλαχόθεν ἔσχε τὴν ζωὴν, ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ. καὶ πῶς ἀγαθὸς, ὁ ζωώσας τὴν κακίαν; εἰ δὲ ἐξ ἄλλου, οὐκ ἔσονται δύο, ἀλλὰ τρεῖς. καὶ πάλιν. ἡ ὕλη ἀφ' ἑαυτῆς ἦν ἄναρχος, ἢ ἐξ ἄλλου ἐγένετο. καὶ εἰ μὲν ἐξ ἄλλου ἐγένετο, οὐκ ἄναρχος. εἰ δὲ ἄναρχος ἦν, πάντοτε εἶχε τὸ εἶναι, καὶ οὐδέποτε ἔσχε τὸ μὴ εἶναι. πῶς δὲ λέγετε αὐτὴν φθορὰν καὶ θάνατον; ἡ γὰρ φθορὰ, τὸ μὴ εἶναι παρέχει· ἡ δὲ ὕλη οὐκ ἔσχε ποτὲ τὸ μὴ εἶναι. ἀεὶ γὰρ ἦν, ὡς λέγετε. πῶς οὖν ὃ οὐκ ἔχει, δύναται δοῦναι; καὶ πάλιν. ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ, ἐναντία. ἡ μὲν γὰρ γένεσις, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή· ἡ δὲ φθορὰ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι διάλυσις. εἰ οὖν ὕλη καθ' ὑμᾶς φθορὰ, πῶς ποιεῖ καρποὺς, καὶ γεννᾷ; καὶ πάλιν, ἡ φθορὰ ἡ παντελὴς, καὶ ἑαυτὴν φθείρει· εἰ γὰρ ἑαυτὴν συνιστᾷ, οὐ παντελὴς φθορά. εἰ δὲ καὶ ἑαυτὴν φθείρει, οὐκ ἔστι. ἀγαθὸν λέγεται, παρὰ τὸ ἄγαν
* θεῖν πάντα γαν * θεῖον, πάντα πρὸς αὐτὸ, ὃ καὶ φύσει ἐστὶν ἐραστὸν, καὶ ἐφετὸν, οὗ φυσικῶς πάντα ἐφίεται. κακὸν δέ ἐστιν, ἡ παρὰ φύσιν ἔφεσις, τουτέστιν, ὅταν ἕτερόν τι παρὰ τὸ φύσει ἐ-

φετὸν

Rursum, est ne materies habitus, an nō? si non est habitus, quomodo mota fuit? quidquid enim vitā non habet, motus est expers. Sin est habitus, aut ex seipsa vitā habet, aut vitā aliunde habuit, aut ex bono. et qui bonus erit, à quo vitiū vita donatum? sin aliunde, nō erūt duo, sed tria principia. Rursum, materies aut erat à seipsa principij expers, aut ab alio id nancta est. Si ab alio, nō caret principio: sin expers erat principij, semper hoc habuit, ut esset; nec umquā habuit, ut nō esset. et qui nā vocatis eam interitum atq; mortē? interitus enim non esse suppeditat. at materies numq̄ hoc habuit, ut non esset. Semper enim erat, ut dicitis. quo igitur pacto largiri potest, quod ipsa nō habet? Rursum, ortus, & interitus contraria sunt. ortus enim, de nihilo in rerū natura productio est: interitus autē, existentis rei dissolutio, ut non sit. Si ergo materies opinione vestra interitus est, quomodo fructus edit ac gignit? Rursū, perfectus interitus etiā sibimet interitū adfert. quippe si seipsū conservat, nō perfectus erit interitus. Quod si adfert ipse sibi interitū, aliquādo nō erit. Ronū Græcis ex eo dicit, quod ad ipsū omnia valde currāt, quod natura scil. est amabile, et optabile, quū ipsū naturaliter expetāt univer-

φετὸν ἐφιέμεθα. πάντων, καὶ τῶν κακῶν ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶ, τὸ ἀγαθόν. τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ ἕνεκα πάντα, καὶ ὅσα ἀγαθὰ, καὶ ὅσα ἐναντία. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα πράττομεν, τὸ ἀγαθὸν ποθοῦντες. οὐδεὶς γὰρ εἰς τὸ κακὸν ἀποβλέπων, ποιεῖ ἅπερ ποιεῖ. διὸ οὐδὲ ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακὸν, ἀλλὰ παραϋπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον. πᾶν γὰρ γινόμενον, ἢ δι' ἀγαθὸν γίνεται, ἢ διὰ νομιζόμενον ἀγαθὸν. πλανᾶται ὑπὸ θεοῦ προφήτης, ἢ τοῦ θεοῦ παραχωροῦντος αὐτὸν πλανηθῆναι, κατὰ τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἀξίαν αὐτοῦ· ἢ προλέγων, καὶ τοῦ θεοῦ ἄλλα ποιοῦντος, παρ' ἃ προεῖπε, πεπλανῆσθαι λέγεται ὑπὸ θεοῦ, τουτέστι πλάνος ἀποδειχθῆναι. εἴπατε οὖν ἡμῖν, ὦ μανιχαῖοι. ἡ ὕλη, ἣν λέγετε κακίαν, καὶ σκότος, καὶ φθορὰν, καὶ θάνατον, ἄναρχον, καὶ ἀΐδιον, οὐσία ἦν, ἢ συμβεβηκὸς; καὶ εἰ μὲν οὐσία, ἢ σῶμα ἦν, οἷον γῆ, ὕδωρ, ἀὴρ, πῦρ· ἢ ἀσώματον, οἷον θεὸς, ἄγγελος, ψυχὴ· ἢ ἐκ σώματος καὶ ἀσωμάτου σύνθετος. καὶ εἰ μὲν σῶμα, ἀκίνητος ἦν. πᾶν γὰρ σῶμα, ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. καὶ πῶς μὴ κινουμένη, ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτὸς; ἢ πῶς ἔσχε κίνησιν; ἢ ὁ ἀγαθὸς, καὶ οὐκ ἀγαθὸς, ὁ δεδωκὼς τῇ κακίᾳ κίνησιν. ἢ ἄλλος

ἔδω-

ſa. Malum vero, eſt adpetitio prater naturã, hoc eſt, quũ aliud ab eo, quod expeti natura debet, expetimus. Omniũ, malorũ quoq; principiũ et finis, bonũ eſt. omnia namq; boni cauſa fiunt, tam quæ bona, quã quæ cotraria. nã & illa facimus, alicuius boni deſiderio. Nullus enim ad malũ reſpiciens, quæ facit, facit: propterea nec exiſtit per ſe malum, ſed exiſtit cũ alio; quũ nõ ſui, ſed boni cauſa fiat. Quidquid enim fit, aut vere boni cauſa fit, aut eius boni, quod hominũ opinione bonũ eſt. Decipitur à deo vates, vel permittente deo, ut decipiatur, pro cupiditatis ſuæ merito: vel dum futura prædicit, aliud agẽte deo, quẽ ipſe vaticinatus ſit, deceptus à deo dicitur, id eſt, declaratus impoſtor. Itaq; reſpõdete nobis, Manichæi: materies ea, quã vitiũ vocatis, et tenebras, & interitũ, & mortẽ, & principio carentem, et æternã, ſubſtantiane, an accidẽs erat? Si ſubſtantia, vel corpus erat, ut terra, aqua, aer, ignis: vel expers corporis, ut deus, angelus, anima: vel ex corpore cõpoſita, & incorporeo. Si corpus, motũ carebat. nã omne corpus, inanimum & motus expers eſt. qui verò nõ mota, lucis ad fines acceſſit? aut quomodo motũ adepta eſt? nimirũ aut bonus ille, nõ bonus, vitio motũ impertyt, aut alius prater bo

ἔδωκεν αὐτῇ τὴν κίνησιν πρὸς τὸν ἀγαθόν. καὶ ἔστιν τρεῖς ἀρχαὶ, καὶ οὐ δύο. εἰ δὲ λέγεται, ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ὕλη, πόθεν σῶμα; ἡ γὰρ ἀσώματος καὶ ἄναρχος οὐσία, οὐ δύναται εἰς σῶμα τραπῆναι. πόθεν οὖν ἡ ἀναρίθμητος τῶν σωμάτων πληθύς; εἰ δὲ σύνθετον εἴπῃτε τὴν ὕλην, ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, γνῶτε, ὅτι ἀδύνατον σύνθετον γενέσθαι ἄνθρωπον, εἰ μὴ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· καὶ ἀδύνατον γενέσθαι σῶμα, εἰ μὴ ἐκ τῶν ἁπλῶν στοιχείων, τῆς γῆς, καὶ τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τοῦ πυρός. χρὴ οὖν πρῶτον εἶναι τὰ ἁπλᾶ, καὶ τότε γενέσθαι ἐκ τῶν ἁπλῶν σύνθετον. ἔστιν οὖν, οὐ δύο ἀρχαὶ, ἀλλὰ τρεῖς. οὕτως ἀδύνατον ἄναρχον εἶναι τὴν ὕλην. καὶ εἰ σύνθετος ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, διατί οὐκ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἀσωμάτου αὐτοῦ φύσεως, καὶ σώματος; Ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου ἡ γῆ· πρόσεχε οὐρανὲ, καὶ λαλήσω· καὶ ἀκουέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. λαλήσω γὰρ ῥήματα, οὐκ ἐμῆς καρδίας· ἀλλὰ τῶν ἐσκοτισμένων καὶ μεμιασμένων μανιχαίων. ἀκούσατε λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι, ἀκούσατε. ἔνθεατρον γενέσθω σήμερον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. ἀκούσατε, τί λέγουσιν οἱ ἀπὸ κατάρατοι μανιχαῖοι, οἱ ἐσκοτισμένοι περὶ τὸ φῶς, τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ

num, motum ei dedit: eruntq; principia tria, non duo. Sin dicetis, incorpoream fuisse materiem; undenam ortum est corpus? nam expers corporis & principij substantia, nequit in corpus converti. Vnde igitur illa corporum innumerabilis multitudo? Sin denique materiem compositam dixeritis, ex incorporeo & corporeo; scitote, non posse componi hominem, nisi ex anima & corporeo: nec posse corpus existere, nisi de simplicibus elementis, terra, & aqua, & aere, & igneo, quapropter esse simplicia primum oportet, ac deinde compositum fieri de simplicibus. Erunt ergo non duo simplicia, sed tria. Sic expers principij materies esse nequit. Ac si quidem est composita de incorporeo & corporeo, cur non fecit hominem ex incorporea natura sua, & corpore? Audi cælum, & auribus terra percipe. Animadverte cælum, & loquar: audiat tellus verba de oreo meo prolata. Non enim cordis mei verba pronunciabo, sed caligantium pollutorumque Manichæorum. Audite populi, tribus, lingua, audite. Vnum hodie theatrum fiat cælum & terra. Audite quid dicant exsecrabiles illi Manichæi, caligantes in ipsa luce, os illud diabo-

Gravis exclamatio.

τοῦ Διαβόλου. λέγουσιν, ὅτι ἡ ὕλη ἐπολέμησε μετὰ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπέστασε μέρος ἀπ' αὐτοῦ. πειρατὴν λέγουσι τὸν θεὸν, πολεμοῦντα καὶ πολεμούμενον, καὶ λυπούμενον, καὶ ἀποτεμνόμενον. πολεμεῖται ὁ θεὸς; ἀποκόπτεται ὁ θεὸς; ὄιμοι, ὄιμοι. οὐκ ἀποκτενοῦμεν αὐτόν; οὐ πυρὶ καταναλώσομεν; τούτοις ὁμιλήσομεν; τούτους εἰς κοινωνίαν δεξόμεθα; ὁ κοινωνῶν αὐτοῖς, ὅμοιος αὐτῶν ἐστι, καὶ τῆς μερίδος αὐτῶν ἔσται, καὶ ἐν τῷ νυῦ αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. ἀδελφοὶ, κοινωνία λέγεται. ἀποθανώμεν, καὶ μὴ δεξώμεθα εἰς κοινωνίαν τοὺς μανιχαίους. ἀποθανώμεν, ἵνα ζήσωμεν. ὁ δεχόμενος αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν, μανιχαῖος ἐστιν, ὅμοιος αὐτῶν. κρεῖττόν ἐστιν ἰουδαΐσαι, καὶ ἰουδαῖον ἀποθανεῖν, ἤπερ κοινωνῆσαι τοῖς μανιχαίοις. ὦ ἀπὸ τῶν μανιχαίων, ἀκούσατε δὴ πρὸς θεοῦ ὦ ἄνδρες; ἀκούσατε τί φησιν ὁ θεόλεκτος μαΐης. Οὐκ ἔστι, φησὶν, ὁ κοσμὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ Διαβόλου. ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς βούλεται τοῦ θεοῦ ἡμῶν. καὶ ἐλυπήθη, φησὶν, ὁ θεὸς, ὅτι ἀπεκόπη μέρος ἀπ' αὐτοῦ. καὶ φθαρτός ἐστι. πᾶν γὰρ τὸ τεμνόμενον, φθαρτόν ἐστιν. ἐσύλησε καὶ ἥρπαξε, φησὶν, ἡ κακία μέρος ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καὶ διὰ τοῦτο πέμπει ὁ θεὸς, καὶ συλᾷ, καὶ ἁρπάζει τὸ μέρος τὸ συληθὲν ἀπ' αὐτοῦ. λη-

στὰς

li. Aiunt materiem pugnaſſe cum deo, & partem eius avulſiſſe. Certis deum finibus incluſum dicunt, qui bellũ gerat, & bello petatur, & adficiatur moleſtia, & aliquid amittat. An bello petitur deus? an à deo quidquã abſcinditur? hei, hei mihi. nõ eos occidemus? nõ igni conſumemus? cum illis verſabimur? eos ad communionẽ admittemus? Qui cũ eis cõmune quid habet, ſimilis eis eſt, & tam in hoc, quã in futuro ſæculo pars eorũ erit. Fratrum adpellatio ſocietatẽ ſignificat. moriamur potius, quã Manichæos ad ſocietatẽ admittamus. moriamur, ut vivamus. Qui eos ad ſocietatẽ & communionẽ admittit, Manichæus eſt, ipſis ſimilis. Iudaiſſare præſtat, & Iudæũ mori, quam cõmune quid cum Manichæis habere. O viri, qui ſtatis à Manichæis, audite, per deum vos obteſtor, audite quid lymfaticus ille Manes dicat. Mundus, ait, dei non eſt, ſed diaboli. A deo noſtro nos abalienare vult. Et indoluit deus, inquit, quod ab eo pars eſſet abſciſſa. Etiã interitui deus obnoxius eſt. nam quidquid ſcinditur, interitui ſubiectum eſt. Vitium, inquit, prædando partem deo eripuit. propterea miſit deus, ac viciſſim prædando partem ereptam ſibi recuperavit. Dei ne prædones introducis,

Portenta Manis.

στὰς θεοῦ εἰσάγεις, ὦ θεόλεστε; ἀλλὰ καὶ μη-
χανάς, φησιν, ἐποίησεν ὁ θεὸς, δώδεκα κάδ-
δους, καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, ἵνα λά-
βῃ τὸ ἴδιον. ἵνα τί τελευταῖον γένηται; ἵνα
πέμψει πῦρ ὁ ἀγαθὸς, καὶ καύσῃ τὸν κόσ-
μον, καὶ ἀναλώσῃ πάντα, καὶ ἀποκαταστή-
σῃ τὴν ὕλην κάτω εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ
τὰς ψυχὰς τὰς μὴ δεξαμένας τὸν μάνεντα. ἀ-
κούσατε, οἷα λέγει ὁ ἀντίδικος τοῦ θεοῦ, πό-
σην δύναμιν δίδωσι τῇ ὕλῃ. καταβάλλει τοῦ
θεοῦ τοῦ ὑψίστου τὴν δύναμιν. πρῶτον μέν φη-
σιν, ὅτι ἐσυλήθη καὶ ἐκλάπη. ὦ ἀδυναμίας. τὸν
θεόν μου λέγεις ἀδύνατον; ἀλλ' ἑκὼν παρε-
χώρησε. πῶς οὖν ἐλυπήθη, εἰ μὴ ἐβιάσθη; οὐ-
δεὶς προδίδωσι τὰ ἑαυτοῦ ἑκουσίως, καὶ λυ-
πεῖται. εἰ δὲ, ἵνα μὴ κατακυριευθῇ ὁ τόπος
αὐτοῦ, μὴ δυνηθεὶς ἄλλως περιγενέσθαι τῆς
ὕλης, ἐλυπήθη· πῶς οὐκ ἀδύναμος; εἶτα λυ-
πεῖται καὶ κολάζεται τὸ μέρος τὸ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τεχ-
νάζεται, καὶ μηχανὰς ποιεῖται, ἵνα λάβῃ τὸ ἴ-
διον. καὶ οὐδὲ ὅλον ἀπολαμβάνει τὸ ἴδιον. αἱ
γὰρ ψυχαὶ, αἱ μὴ ἀκολουθήσασαι τῷ μάνεντι,
εἰς αἰῶνα κολάζονται. καὶ τελευταῖον, ἡ ὕλη
πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις στασιάσασα τὴν ἀγαθὸν,
καὶ θλίψασα, αὐτὴ δὲ μὴ θλιβεῖσα; ἀλλὰ
τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ ἴδιον παλινδρομήσασα,
μετὰ καὶ τῶν ψυχῶν, τῶν μὴ πιστευσασῶν
τῷ μά-

limfatice? Quinetiam quaſdam machinas ait feciſſe deum, duodecim cados, & ſolem, et lunam; ut ſuum reciperet. Et quid tamdem ut fieret? uti bonus ille deus ignem immitteret, ac mundum exureret, omniáꝫ conſumeret, & ipſam materiem in locum ſuum inferiorem reſtitueret, easáꝫ pariter animas, quæ Manem non admiſerint. Audite qualia proferat adverſarius ille Dei, quantã materiei poteſtatem tribuat. Excelſiſſimi dei poteſtatem deprimit. Primum ait, deum ſpoliatum, & furta perpeſſum. ô imbecillitatem. tunc deum illũ meum impotentem dicis? At ſponte ceſſit. Cur ergo doluit, ſi vim nullam perpeſſus eſt? Nemo ſua ſponte tradit, ac dolet. ſin eam ob cauſſam, ne locus ipſius in poteſtatem veniret, quod alia via ſuperare materiem nequiret, indoluit: quo pacto non impotens eſt? Hinc iam pars eius læditur atque punitur, & ipſe technis utitur, machinasáꝫ ſtruit, ſuum uti recipiat: quod quidẽ ipſum totum non recuperat. Etenim animæ non ſequutæ Manem, æternũ puniuntur. Extremũ hoc eſt, quod iterum ſuis in locis materies ſeditionẽ contra bonũ deum cõmoverit, eumáꝫ adflixerit, ac tandẽ nullo accepto detrimento ſuũ ad locũ recurrerit, una cũ ijs animis, quotquot

τῷ μάνεντι. ἀλλὰ τυχὸν καὶ πάλιν ἀναστήσεται. εἴπατε ἡμῖν ὦ μανιχαῖοι, ἡ ὕλη ἡσυχάζουσα τὸ πρότερον, καλὴ ἦν, ἢ κακὴ; εἰ μὲν κακὴ, ὕστερον στασιάσασα καλὴ ἐγένετο. εἰ δὲ πρῶτον καλὴ, ὕστερον κακὴ. εἶτα στασιάσασα πρὸς ἑαυτὴν, καὶ ἀτάκτως κινηθεῖσα, καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια, εἰ μὲν ἐθεάσατο τὸ ἄϋλον φῶς, πῶς τυφλὴ; πῶς δὲ καὶ ὕλη ἄϋλον φῶς θεάσηται; εἰ δὲ ἐνόησε, πῶς ἄλογος καὶ ἄνους; καὶ ἠράσθη καθ' ὑμᾶς. πῶς ἄψυχος; πῶς δὲ κακὴ; τὸ γὰρ ἐρῶν τοῦ ἀγαθοῦ, οὐ κακὸν. πῶς δὲ ἄνους καὶ ἄσοφος, ἡ ἐκβᾶσα ἐκ τῶν αὐτῆς, ὥσπερ ζῶον οὐκ ἄλογον, ἀλλ' ὥσπερ ἄριστος στρατηγὸς καὶ εὔτακτος, καὶ λαβοῦσα ἀξιόλογον λάφυρον τοῦ φωτὸς, καὶ εἰς τὰ ἑαυτῆς ὑποστρέψασα; πῶς δὲ καὶ φαύλην λέγετε, τὴν τὸ ἀγαθὸν δεξαμένην καὶ χωρήσασαν; τὰ γὰρ δεκτικὰ ἀγαθοῦ, οὐκ ἐναντία, οὐδὲ * πολέμου. καὶ πάλιν, ἡ ὕλη ἀφήρπασε μέρος τοῦ θεοῦ. δραστήριον μὲν καὶ ποιητικὸν ἡ ὕλη, παθητὴ δὲ καὶ ῥευστὴ ἡ φύσις τοῦ ἀγαθοῦ. εἰ δὲ ἐκείνη μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἐπεθύμησεν, ὁ δὲ ἀγαθὸς μέρος αὐτοῦ ἔδωκε τῷ κακῷ, ἀμφότερα ἐτράπησαν. καὶ τὸ κακὸν γὰρ ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἐγένετο. καὶ τὸ ἀγαθὸν δεξάμενον μιγῆναι

* πολέμια

τῷ

Mani non crediderunt. Sed fortaſsis & rurſus exſurget. Dicite nobis, ô Manichæi, materies prius quieſcens, bonane, an mala erat? ſi mala, ſeditione tamdem concitata, bona facta eſt. Sin prius bona, deinceps mala. Deinde ſeditione cõcitata erga ſeipſam, et ordine nullo mota, quũ lucis ad fines pveniſſet; ſi quidẽ cõſpexit lucẽ illã expertẽ materiei, quomodo caca eſt? & quomodo materies expertẽ materiei lucẽ cõſpexerit? ſin mẽte percepit, quomodo bruta & mẽtis expers eſt? Etiã amore correpta fuit, veſtra quidẽ opinione. quo igitur pacto in anima eſt? qui mala? nam quod boni amore rapitur, malũ non eſt. Quomodo mẽtis expers & inſipiens, qua ſuos extra fines egreſſa, nõ ut brutum animal, ſed inſtar optimi, et ordinis obſervãtiſsimi ducis, egregiog; lucis potita ſpolio, ſuos intra fines reverſa fuit? quomodo malã dicitis, q̃ bonũ admiſit, eiusq; capax fuit? nam boni capacia, non bono cõtraria, nec inimica ſunt. Rurſum, materies dei partẽ abripuit. Strenuũ ſane quid dã, et efficax, eſt materies: boni vero natura paſsibilis eſt et fluxa. Sin illa bonũ adpetijt, et bonus ſui partẽ malo cõceſsit; ambo mutata ſunt. nam & malũ adpetijt bonum, ac bonũ factum eſt: & bonum, poſteaquam permi-

τῷ κακῷ, κακὸν ἐγένετο. καὶ πάλιν, ἐβλάβη τὸ ἀγαθὸν ὑπὸ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς μίξεως, ἢ ἔβλαψεν· ἢ ὠφέλησεν, ἢ ὠφελήθη. εἰ μὲν ὠφελήθη, ἐνεργὸν καὶ ἀγαθὸν τὸ ὠφελήσαν, καὶ ἧττον τὸ ὠφεληθὲν, καὶ παθητόν. εἰ δὲ ἐβλάβη, καὶ οὕτω παθητὸν τὸ βλαβὲν, καὶ ἐπικρατέστερον τὸ βλάψαν· εἰ δὲ ἔβλαψε, κακόν ἐστι· εἰ δὲ ὠφέλησε, φθονερὸς ὁ ἀγαθὸς, λυπηθεὶς, καὶ μνησίκακος, πυρὶ παραδοὺς τὴν ὕλην, καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς μνησικακίας καὶ ἐξ ἑαυτοῦ μέρος σὺν αὐτῇ. εἰ δὲ οὐδὲ ἔβλαψεν, οὐδὲ ἐβλάβη, οὐδὲ ὠφέλησεν, οὐδὲ ὠφελήθη· πρῶτον μὲν ἀνενέργητον. τὸ γὰρ ἀγαθὸν ἔνθα ἂν γένηται, ὠφελεῖ: ἐὰν ἔχῃ ἀγαθὴν ἐνέργειαν. δεύτερον δὲ ἄδικον, ὅτι μὴ ὠφεληθὲν, μηδὲ βλαβὲν, κολάζει τὴν μηδὲν ἀδικήσασαν ὕλην: εἰ δὲ διὰ τὸ ἐρασθῆναι αὐτοῦ τὴν ὕλην, καὶ μετασχεῖν αὐτοῦ, ὀργίζεται καὶ λυπεῖται καθ' ὑμᾶς· μηδεὶς ἐρασθῇ αὐτοῦ. εἰ δὲ, ὥς φατε, γνοὺς ὁ θεὸς τὴν ὕλην ἐπερχομένην αὐτῷ, ἑκὼν συνεχώρησεν ἁρπαγῆναί τι αὐτοῦ ὑπ' αὐτῆς, ἵνα αὐτῆς τὴν κίνησιν περιγράψας τιμωρήσηται, ὥσπερ βόλον ἐμπήξας τῇ γεέννῃ· πρῶτον μὲν, τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως ἔπηξε καὶ παρέδωκεν αὐτὴν τῇ γεέννῃ; εἰ δὲ οὐκ ἠδύνατο, εἰ μὴ τρόπῳ τοιούτῳ,

ὃν περίβολον

ἡμῖν

sit, ut malo misceretur, malũ factum est. Et rursus, bonũ p hãc rapinã & mistionẽ, aut læsum est, aut læsit; aut cõmodavit, aut cõmodũ cepit. Si cõmodũ cepit, efficax & bonũ est id, quod cõmodavit: quodq; commodũ cepit, inferius est illo altero, & adsici potest. Sin læsum fuit, etiã hoc modo erit id passibile, quod læsum est; et valẽtius, q læsit. E cõtrario, si læsit, malũ est. Si cõmodavit & pfuit, invidus est bonus ille deus, & iniuriarũ memor; qui dolore cõmotus, igni materiẽ tradiderit et una cũ ea partẽ sui ipsius, nimio s. ultionis studio. Si deniq; bonũ nec læsit, nec læsũ fuit; nec cõmodauit, nec commodũ cepit: primũ quidẽ omnis est actionis expers, & otiosum. quippe bonũ, ubicumq; fueris, cõmodat: si quidẽ efficacitate bona præditũ est. Secũdo iniustũ est, quod nullo vel cõmodo, vel detrimẽto accepto, materiẽ punit, à qua nulla p vocatũ fuit iniuria. Sin uestra quidẽ opinione, pperet iracscitur ac dolet, q materies amore boni correpta fuerit, eiusq; facta particeps: non iã id quisquã amaverit. Si vero, ut dicitis, quũ sciret invadentẽ se materiẽ deꝰ spõte pmisit, eripisibi ab ea partẽ aliquã sui, quo circũscripto ipsiꝰ motu, eã puniret, tamq; fixo quodã septo gehẽnæ: primũ qdẽ, cur nõ statim fixit, ac tradidit eã gehẽnæ? si nõ nisi hoc modo poterat,

ἡμῖν τί μέμφεται, μὴ ἀνθισταμένοις τῷ πονηρῷ, αὐτὸς προδοὺς τὰς ψυχὰς ἡμῶν δι' ἀδυναμίαν; εἶτα γεέννην λέγοντες, ἢ ὁμοούσιον τοῦ ἀγαθοῦ ταύτην ἐρεῖτε, ἢ ὁμοούσιον τοῦ πονηροῦ, ἢ ἄλλην οὐσίαν. καὶ οὐκ ἔτι δύο, ἀλλὰ τρεῖς. εἰ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ, πῶς κολάζει; οὐ κακὴ γὰρ ἡ γέεννα. εἰ δὲ τοῦ πονηροῦ, οὐ κολάζει τὸ κακόν. οὐδὲν γὰρ ἑαυτὸ κολάζει. εἰ δὲ ἕτερόν τι παρὰ τὰ δύο, τρεῖς ἀρχαὶ, καὶ οὐ δύο. ἢ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. καὶ εἰ τοῦτο, διὰ τί μὴ πρὸς τὴν εὐθεῖαν ἐρχόμενοι εἴπομεν, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη τὰ πάντα; τὸ ἄναρχον, ἄτρεπτον. τροπὴ γάρ ἐστι, τὸ μὴ πρότερον ὂν ὕστερον γενέσθαι. ὧν δὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, καὶ τρεπτὰ. ἀλλ' ἄναρχα, ἄτρεπτα φύσει. πῶς οὖν ἐκ τῶν ἀνάρχων οὐσιῶν ἐγενόμεθα; εἰ γὰρ καὶ αὐταὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἷοι ἡμεῖς, ἄνθρωποι καὶ αὐταὶ: εἰ δὲ μὴ τοιαῦται, πῶς ἐτράπησαν; οὐκ ἐκ τῶν ἀνάρχων τοίνυν οὐσιῶν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος. εἰ ἄναρχος ἀρχὴ καὶ ἀΐδιος ἡ ὕλη, καὶ ἡ κακία, ἐξ ἑαυτῆς ἔχουσα τὸ εἶναι, καὶ ὅσα ἔχει, τουτέστι τὴν τυραννίδα, καὶ τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν κακίαν, ἄτρεπτα ταῦτα ἕξει. πῶς οὖν ὁ τοσοῦτον αὐτὴν φοβηθεὶς, ὥστε παραχωρῆσαι μέρος αὐτοῦ αἰχμάλωτον ὑπ' αὐτῆς γενέσθαι, ἐσχάτως αὐτῆς περιγενέσθαι δυνή-

cur nobis malo nō resistētib. trascitur, quū ipse nostras animas ob imbecillitatē ꝓdiderit? deinde quū gehennā dicitis, aut illā eiusdē esse cū bono substātiæ fatebimini, aut eiusdē substātiæ cū malo; aut diversa ab his substātiā. quo fiet, ut nō amplius duo, sed tria sint principia. nā si gehēna boni est, quomodo punit? nō erit. n. mala gehēna. sin malu, malū nō punit. quippe nihil in rebus est, ꝙ seipsum puniat. Sin aliud quiddā est ꝑter illa duo; tria sūt principia, nō duo. vel saltē de nihilo rerū in naturā ꝓducta fuit. ꝙ si verū est, cur non directo incedētes, è nihilo ꝓducta dicim⁹ universa? Quod expers est prīcipij, nō mutatur. quippe mutatio est, id posterius fieri, ꝙ antea nō erat. Quæ autē existere ꝑ mutationē cepe rūt, mutationi sūt obnoxia. Expertia qdē prīcipij, natura mutatione carēt. quo pacto igitur ex substātijs expertib. prīcipij factī sum⁹ nā si & ipsa tales sūt, quales nos: ipsa quoq; sunt homines. sin aūt, quomodo mutatæ sūt? quare nos ex substātijs expertib. principij nō sum⁹, sed ex nihilo. Si materies et vitiū, principiū est, carēs principio, et æternū, ac esse sūm habet ex seipsa, cū alijs, q̄ habet; puta tyrānidē, robur, vitiositatē: habet ea citra mutationē. Quo igitur pacto is, q eā tātopere formidavit, ut partē sui ab ea ꝓmitteret in capti-

δυνήσεται; ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ. διατί προ-
γινώσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον ὅτι ἤμελλε τρέ-
πεσθαι ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ κακὸν, καὶ ἀπο-
βάλλεσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ τοῦ
ἀγαθοῦ εἶναι, ὅπερ ἐστὶ κακὸν, ἐποίησεν αὐτὸν;
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. εἰ προεγίνωσκεν αὐτὸν,
ὡς πάντως ἐσόμενον προεγίνωσκεν αὐτὸν. εἰ
γὰρ μὴ παντὸς ὡς ἐσομένου πρόγνωσις, οὐ πρό-
γνωσίς ἐστιν, ἀλλ' ἀγνωσία καὶ πλάνη. ΜΑ-
ΝΙΧΑΪΟΣ. θέλων ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεὸς;
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ναὶ θέλων. ΜΑΝΙ-
ΧΑΪΟΣ. καὶ διὰ τί ἠθέλησε ποιῆσαι αὐτὸν ἀ-
γαθὸς ὢν, τὸν κακὸν ἐσόμενον; ΟΡΘΟΔΟ-
ΞΟΣ. ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεὸς καλὸν, αὐτὸς δὲ
ἑκουσίως ἐτράπη, καὶ ἀπεβάλετο τὸ ἀγαθὸν,
ὅτι αὐτεξούσιος ἐγένετο. ΜΑΝΙΧΑΪΟΣ.
καὶ διατί ἐποίησεν αὐτεξούσιον καὶ τρεπτὸν;
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τρεπτὸν μὲν ἅπαν κτίσ-
μα κατὰ φύσιν. ὧν γὰρ ἡ γένεσις ἀπὸ τροπῆς ἤρξα-
το, ταῦτα ἀνάγκη κατὰ φύσιν τρεπτὰ εἶναι. ἢ οὐ
τροπὴ, ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὴ;
μόνον οὖν φύσει ἄτρεπτον τὸ θεῖον, ὡς ἄκτιστον
καὶ ἀεὶ ὄν· τὰ δὲ κτίσματα, ὅσα μὲν λογικὰ,
ἐθελότρεπτα, τῷ θελήματι τρεπόμενα: τὰ
δὲ λοιπὰ, κατὰ σῶμα. αὐτεξούσιον δὲ, ὅτι
μὴ ἐξ ἀνάγκης. πᾶν γὰρ λογικὸν, αὐτεξού-
σιον. εἰς τί γὰρ τῷ λογικῷ χρήσηται, μὴ
ὢν αὐ-

vitatem abripi, tamdē ea superior evadere poterit. MAN. Quare deus, qui futurū sciebat, ut diabol⁹ de bono in malū mutaretur, et bonū amitteret, eoq; plane careret (id quod malū est) nihilo minus eū condidit? ORT. Si prius eū norat, plane talē futurū norat. nam si cuiusq; rei præcognitio, nō tamquā futuræ præcognitio est: nō est præcognitio, sed ignoratio, & error. MAN. Volens ne deus eū fecit? ORT. volēs. MAN. Et cur ipse bonus, eū creare voluit, q malus futurus erat? ORT. Deus eum bonū cōdidit, at ipse sponte sua mutatus est, ac bonū amisit; quoniā liber erat facilus. MAN. Et cur eū liberū ac mutabilē cōdidit? ORT. Omne creatū, natura mutationi obnoxiū. Quorum enim ortus à mutatione cepit, ea necesse est natura mutationi subiecta esse. An nō est mutatio, quum quid de nihilo rerum in naturam producitur? solius ergo Dei numē natura mutationis expers est tāquam increatum, et semper existens: creata vero, quotquot ratione prædita, sponte mutantur, pro voluntatis arbitrio: cetera, corporis ratione mutabilia sunt. Liberum vero est, quod coactioni non subest. nam quidquid rationis est particeps, liberum est. ad quid enim rationis usus ei prodesset, si non

ὧν αὐτεξούσιος· τὸ γὰρ βιαζόμενον, ἢ ἀνάγκη φύσεως, οὐκ ἀρετή. ὅθεν οὐδὲ ἔχει ἀρετὴν τὰ ἄλογα. τὸ δὲ διὰ πόνων ῥαθυμίαν αἱρεῖσθαι τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀρετήν, οὐ δικαίου.

ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. ὤφελεν οὖν οὐκ μέλλοντας ἐνδρέπους ἔσεσθαι μόνους ποιῆσαι, ἵνα μόνον ἦ τὸ ἀγαθὸν, καὶ μόνη ἡ ἀρετὴ πολιτεύηται.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. τέλειον ἀγαθὸν, ὁ θεὸς μόνος· τῇ δὲ πρὸς αὐτὸν συγκρίσει, πάντα ἀτελῆ· κατὰ τοῦτο ὄντα καὶ λεγόμενα ἀγαθὰ, καθόσον αὐτοῦ μετέχουσι, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα συγκρίσει. ὅπερ γὰρ πλέον μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ, πλέον ἐστί τε καὶ λέγεται· ὅπερ δὲ ἔλαττον, ἔλαττον. ὅπερ δὲ οὐδόλως ἀγαθὸν, οὐδόλως. τὸ δὲ οὐδόλως ἀγαθὸν; παντελῶς κακὸν. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι, ἀγαθὸν. ἐκ θεοῦ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ εἶναι. ὥστε ὢν ὁ διάβολος, κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀγαθός ἐστι. ΜΑΝΙΧΑΙΟΣ. διὰ τί λέγει ὁ κύριος, καλὸν ἦν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος;

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. ἐπειδὴ τῷ μὲν ἀγαθῷ πρέπει, τὸ διδόναι τὰ ἀγαθὰ· τῷ δὲ λαμβάνοντι, αἰσχρὸν καὶ ὄνειδος, τὸ μὴ φυλάξαι, ἃ ἔλαβεν ἀγαθά· οὐ διὰ τὸν διδόντα, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥαθυμίαν. καὶ ὁ θεὸς οὐ δύναται μὴ παρέχειν τὰ ἀγαθὰ, ἀγαθὸς ὤν, τοῦτ' ἔστιν οὐ θέλει. ὁ δὲ μὴ θέλων λαβεῖν, αὐτὸς

esset liberum? nam quod vi fit, aut necessitate naturali, non est virtus. quapropter & bruta virtute carent. Ob culpam vero quorundam, virtutē bonorum tollere; hominis minime iusti fuerit. MAN. Debebat ergo dūtaxat futuros virtutis cultores condere. solū ut bonū esset, solaq; virtus vigeret. ORT. Solus deus perfectū bonum est, ad quem comparata res universe sunt impfecta: & sunt, atq; dicuntur eatenus bona, quatenus eius participes fiunt; itemq; per comparationem ad invicem. quod enim magis est boni particeps, magis & est, & dicitur bonum: minus autem, quod minus: nullo denique modo, quod plane bonum non est. atque hoc plane non bonum, perfecte malum est. ipsum esse, bonum. ex deo namque, qui bonus est. quapropter existens diabolus, ipsius existendi ratione, bonus est. MANICH. Cur dominus ait, bonum esset illi homini, non esse natum? ORT. Quoniam bonum, dare bona decet. accipienti vero, dedecus & probrum; bona, quæ acceperit, non servare: non id quidem eius respectu, qui dedit; sed sui ipsius, & propriæ culpæ causa. Nec potest deus bona non suppeditare, quum bonus sit: hoc est, non vult. at qui recusat accipere, nocens ipse

* ἑαυτῷ αὐτὸς * ἑαυτοῦ αἴτιος· ἑαυτῷ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον ποιῶν, τοῦ λαβεῖν. οὐ δίκαιον οὖν, οὐδὲ καλὸν, διὰ τὸ μὴ θέλειν τοῦτον λαβεῖν, κωλυθῆναι τὸν ἀγαθὸν τοῦ εὖ ποιεῖν, καὶ διδόναι τὰ ἀγαθά. οὕτω γὰρ ἂν ἡ κακία ἐνίκα τὸ ἀγαθὸν, εἰ ὁ θεὸς ἀγαθότητι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει, τὸ δὲ κακὸν ἔσεσθαι ἐξ ἀγαθοῦ ἑκουσίως τρεπόμενον, ἐκώλυσε τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργίαν. Διὸ οὐκ εἶπεν ὁ κύριος, συνέφερεν εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος· ἀλλὰ, συνέφερε τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ. καλὸν μὲν κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τὸ ἀγαθὸν εὖ ποιεῖν καὶ διδόναι τὰ ἀγαθὰ. ὁ δὲ λαβὼν καὶ μὴ φυλάξας, ἐπονείδιστον ἑαυτῷ τὸ λαβεῖν ἐποίησεν. αὐτὸς γὰρ ὁ μὴ θέλων τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὃ ἔχει ἀγαθὸν οὐ θέλει, οὐδὲ ἥδεται. τὸ μὲν γὰρ εἶναι, οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ μόνου· τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶναι, ἐκ θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν. ὁ θεὸς οὖν, ὅπερ αὐτοῦ ἐστι, δίδοσι τὸ εὖ εἶναι· ἡμεῖς δὲ ὅπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ φυλάξαι τὰ δοθέντα ἀγαθὰ, ἢ ποιοῦμεν, ἢ οὔ. ὅπερ δὲ μόνου θεοῦ ἐστι, καὶ θελόντων καὶ μὴ θελόντων ἡμῶν αὐτὸς δίδωσιν, ὡς ἀγαθὸς, ἵνα καὶ ποσῶς ᾖ ἐν ἡμῖν τὸ ἀγαθὸν. ὁ θεὸς καὶ τῷ διαβόλῳ ἀεὶ παρέχει τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐ θέλει λαβεῖν. καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πᾶσι δίδωσιν ὁ θεὸς

τὰ ἀ-

sibi est: qui potius sibi ducat, non accipere, quam accipere. Non aequum igitur, nec bonum fuerit, propterea quod is nolit accipere, bonum impediri, quo minus beneficus sit, & bona largiatur. Sic enim vinceretur à malo bonum, si, quum deus ex bonitate de nihilo res in ortum producat, bona boni creatio praepediretur ob id, quod aliquis malus futurus sit, ex bono sponte sua mutatus. Propterea nō sic loquutus est dominꝰ, Expediret illum hominem non esse natum; sed, expediret illi homini. Tam naturae, quā aequitatis ratione pulchrum est; ut quod bonum est, beneficū sit, & bona largiatur. qui vero accepit, nec servavit; probrosum sibi facit etiā hoc ipsum, quod beneficium acceperit. Nam qui bonum non expetit, nec illud etiam vult bonum, quod habet, nec eo delectatur. Vt enim simus, non nostra positum est in potestate, sed dei solius: ut autem boni simus, tum ex deo, tum nobis est. Deus ergo, quod ipsius est, bene esse largitur: nos autem id, quod in nobis est situm, videlicet ut bona data servemus, aut facimus, aut non facimus. Quid dei solius est, id ipse nobis tam volentibus, quam invitis tribuit, tamquam bonus: ut aliquo saltem modo bonum in nobis sit.

τὰ ἀγαθὰ. πηγὴ γάρ ἐστι τῶν ἀγαθῶν, πᾶσι βρύουσα τὴν ἀγαθότητα. ἕκαστος δὲ, καθὼς ἑαυτὸν κατεσκεύασε δεκτικὸν, μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ. ἐνταῦθα μὲν οὖν περὶ ἄλλα τὴν ὄρεξιν ἔχοντες, καὶ ἐπιτυγχάνοντες, καὶ ποσῶς, ἡδόμεθα: ἐκεῖσε δὲ, ὅταν εἴη ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι, μὴ βρώσεως οὔσης, μὴ πόσεως, μηδέ τινος σαρκικῆς ἡδονῆς, μηδέ τινος ἀδικίας, οἱ μηδὲ τὰς συνηθεις ἡδονὰς ἔχοντες, μηδὲ τῶν ἐκ θεοῦ δεκτικοὶ ὄντες, ὀδυνῶνται ἀνηκέστως· οὐ τοῦ θεοῦ κόλασιν ποιήσαντος, ἀλλ' ἡμῶν ἑαυτοῖς τὴν κόλασιν εὐτρεπισάντων. ἐπεὶ οὐδὲ ὁ θεὸς ἐποίησε θάνατον, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτοῖς τοῦτον ἐπεσπασάμεθα. φύσει μὲν γὰρ πᾶν σύνθετον διαλύεται· ἀλλ' ὅσον θεῷ διὰ θεωρίας ἥνωτο ὁ ἀδὰμ, ἐν ἑαυτῷ εἶχε τὴν ζωὴν, ὑπὲρ φύσιν ζωοποιοῦσαν τὴν θνητὴν αὐτοῦ φύσιν· ὅτε δὲ ἀπέστη τῆς πρὸς τὴν ζωὴν, ὄγουν τὸν θεὸν, ἑνώσεως: ἦλθεν ἐκ τῆς ὑπὲρ φύσιν ἀφθαρσίας εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοῦ συνθέτου διάλυσιν, ὅπερ ἐστὶ θάνατος. ἐπειδὴ δέ τινες φασὶν, ὡς ἔδη τὸν θεὸν προειδότα τοὺς ἁμαρτήσοντας, καὶ μὴ μετανοήσαντας, καὶ κριθησομένους, μὴ παραγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, οὐ γὰρ ἀγαθοποιῆσαι, καὶ κολάσαι: φαμὲν πρὸς αὐτοὺς,

πρῶτον

Idē deus & dialolo bona semper præbet, verū is recusat accipere. Omnibus itē dē in futuro quoq; sæculo bona largitur. Fōs. n. bonorū est, bonitatē effūdēs è scaturigine sua universis. quisq; vero, prout sese capacē reddidit, hoc bono fruitur. In hac quidē vita si occupatus circa q̄dā alia sit adpetitus noster, ac vel paullulū eis potiamur; voluptatē capimus. At istic, quū erit deus omnia in omnibus, nec vel cibus, vel potus, vel ulla carnalis voluptas restabit, ulla ve iniuria: quotquot voluptates solitas nō habēt, nec dei bonorū capaces sunt, insanabiliter dolorib. excruciātur; nō quod dē aliquod suppliciū cōdiderit, sed quod ipsi nobis suppliciū paraverim⁹. quippe nec mortē cōdidit dē, sed eā ipsi nobis adtraximus. Etenim natura quidē omne cōpositū dissolvitur, sed quoad p̄ cōtemplationē Adamus unit⁹ erat deo, vitā in se cōtinebat, quæ naturā ipsi⁹ mortalē ultra naturali modo vivificabat. Quū autē ab illa coniunctione cū vita. i. deo, discesserit: ab immortalitate ultra naturali, ad dissolutionē cōpositi naturalē, q̄ mors est, pvenit. Quia vero dicūt aliqui, nō debuisse deū, q̄ iā ante cognitos haberet peccaturos, nec pœnitētiā actūros, & cōdemnādos, in rerū naturā eos pducere, nedū benefi-

Pœnę fut u r seculi.

Quomodo Adam⁹ ante lapsum immortalis.

πρῶτον μὲν τὸ τοῦ ἀποστόλου· μενοῦνγε ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ, ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; τῷ γὰρ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; ὃ γὰρ θέλει, τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν· καὶ ἐξουσίαν ἔχει ὁ κεραμεὺς ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. αὐτὸς μὲν γάρ ἐστιν ὁ ποιῶν τοὺς μὲν δικαίους, καὶ οὐκ ἁμαρτωλοὺς, ἢ τιμίους, ἢ ἀτίμους. ὁ αὐτὸς γὰρ ἀποστολος ἐν τῇ πρὸς τιμόθεον ἐπιστολῇ, προαριθμήσας τὰς κακίας, ἐπάγει λέγων. ὅστις οὖν ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἐκ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμήν. αὐτεξούσιοι γὰρ γινόμενοι, ἐξουσίαν ἔχομεν ἐκκαθάραι ἑαυτοὺς ἐκ τῶν αἰσχίστων παθῶν, καὶ μολῦναι ἑαυτούς. ὅμως πάντας ὁ θεὸς ἀγαθοὺς ἐποίησεν· αὐτὸς μὲν οὖν καὶ τὸ εἶναι, καὶ τὸ εὖ εἶναι πᾶσι παρέχει, ὥσπερ ἥλιος ἐφαπλῶν τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ τὸ μὲν εἶναι, οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν λαβεῖν· τὸ δὲ εὖ εἶναι, ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. ἂν τοίνυν θελήσωμεν, καὶ ποθήσωμεν, μετέχομεν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ ἐν φωτὶ εἰς αἰῶνα ἐσόμεθα. ἐὰν δὲ ῥαθυμήσωμεν, καὶ ἑαυτοὺς τυφλώσωμεν, καὶ μὴ ποθήσωμεν αὐτὸν, ἀμέτοχοι αὐτοῦ ἐσόμεθα. οὐκ ἔδει οὖν διὰ τὴν ἡμετέραν ῥαθυμίαν ἀμετάδοτον γενέσθαι τῶν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὧν πρώτη ἐστὶ, τὸ εἶ-

cio adficere, ac deinde punire: primum illud apostoli respondemus; Atqui ô homo, tu quis es, qui respõsas Deo? quis enim ipsius voluntati obstitit? Quod enim vult, bonum est; & singulus potestatem habet faciẽdi vas unum ad honorem, alterum ad infamiam. Ipse nimirum est, qui facit tam iustos, quam peccatores, aut honoratos, aut infames. Idẽ enim apostolus in epistola ad Timotheum, enumeratis prius vitijs, hæc verba subijcit: Quisquis seipsum ab his expurgarit, vas eximiũ factus est. Quippe liberi facti, facultatem habemus tam expurgandi nos ipsos à turpissimis vitijs, quam nosmet polluẽdi. Nihilo minus omnes deus bonos fecit. nam universis ipse tam esse, quam bene esse suppeditat, bonitatis suæ radios supra universa opera sua solis instar expandens. ac esse quidem, nostra in potestate non est accipere: bene vero esse, situm in nobis est. itaque si volemus, eumque desiderabimus, bonitatis ipsius participes erimus, & aternum in luce degemus: sin erimus ignavi, & ipsi nosmet excæcabimus, nec expetemus eum; à fruitione ipsius excludemur. Quapropter haud parerat, nostram ob culpam ipsum bonitatis suæ munera nobiscum non communicare,

τ εἶναι: οὐδὲ ἐδεῖ τῷ ἡμετέραν κακίαν νικήσαι καὶ ἀνενέργητον ποιῆσαι τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐδεὶς ἂν τῶν ὄντων ἐγίνετο. οὐδεὶς γὰρ τῶν ὄντων ἀξίως πολιτεύεται τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. δικαίως γὰρ εἰ πρὸς αὐτὸν συγκρίνομεν τὰ πάντα, ἀνάξια τοῦ εἶναι εἰσίν. ὅμως οὐ μόνον ἀγαθός ἐστιν ὁ θεος, ἀλλὰ καὶ δίκαιος, καὶ ὁρᾷ τὰ πάντα μήπω γιγόμενα, ὡς ὄντα. ὁ καλῶν, γάρ φησι, τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. εἰ μὲν ὤφειλε δι' ἀγαθότητα μὴ ποιῆσαι σὺν κολαζομένους, μᾶλλον δ' ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα ὤφειλε καὶ ποιῆσαι αὐτοὺς, καὶ μὴ κολάσαι, ἀλλὰ συγχωρῆσαι αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν. αὐτὸς γὰρ κύριος ἀμφοτέρων ἐστὶ, καὶ τοῦ ποιῆσαι, καὶ τοῦ συγχωρῆσαι. εἰ δὲ δίκαιόν ἐστι τὸ κολάζεσθαι σὺν ἁμαρτάνοντας, δίκαιον ἦν καὶ γιγάσθαι αὐτούς. ὁρᾷ γὰρ τὸ μὴ ὄντα ὡς ὄντα ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν πραγμάτων κρίνει: ἀλλ' ἐκ τῆς προγνώσεως τῶν ἐσομένων. ἐπεὶ οὐδὲ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν γινομένων γινώσκει, ἀλλὰ προγινωσκει τὰ ἐσόμενα, καὶ κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ προορίζει. πῶς δὲ καὶ προγινώσκει τὸ μὴ ἐσόμενον; εἰ γὰρ προέγνω τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ μὴ ἐποίησεν αὐτὸν, οὐ πρόγνωσις ἦν, ἀλλὰ πλάνη.

ὥσπερ

quorum primũ est, esse: nec vitiositas nostra bonitatẽ ipsius superare, ac otiosam reddere debebat quippe si hoc esset, nihil omnino rerũ in natura factũ fuisset, nihil enim in hac universitate rerũ digne se gerit pro ipsius bonitate. Nam universa, si ad ipsum cõparentur, merito indigna sunt, quæ existant. Tamen deus nõ tantum bonus est, sed etiam iustus; & omnia necdum existentia, tamquam si sint, intuetur. Qui adpellat, inquit, non existẽtia, tamquam si essent. Quod si propter bonitatem eos, qui puniuntur, creare non debebat: potius propter eamdem bonitatem, ac nimiam quidem, & creare debebat eos, & non punire; sed peccantibus ignoscere. Dominus enim amborum est, & creandi, & ignoscendi. Quod si iustum est, puniri delinquentes: etiam iustum erat, eos existere. Deus enim non existẽtia, tamquam existentia videt; nec rerum ex eventu iudicat, sed ex futurorum præcognitione: quandoquidẽ nec ex eorum, quæ fiunt eventu res cognoscit; sed futura præcognoscit, & secundum præcognitionem suam prius de ijs statuit. Et quo quæso pacto præcognosceret rem non futurã? nam si præcognovisset delinquentẽ, nec tamen eum cõdidisset; nõ illa præcognitio foret, sed error.

ὥσπερ γὰρ ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐστὶν, οὕτω καὶ πρόγνωσις τῶν πάντων ἐσομένων ἐστὶ. μὴ οὖν κρίνωμεν τὸν θεὸν. οὐ γὰρ οἴδαμεν τὴν βουλὴν αὐτοῦ. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; οὐ γὰρ πᾶσαν τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν, ἀλλ' ὅπερ συνέφερεν ἡμῖν γνῶναι· ὅπερ δὲ οὐ συνέφερεν ἡμῖν γνῶναι, ἀπέκρυψε. μὴ οὖν εὐθύνωμεν τὸν θεὸν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ κριτὴς, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν: καὶ οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν, εἰ μὴ ὁ αὐτὸς βούλεται· ὥσπερ οὐκ ἔστι φῶς, εἰ μὴ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου πηγαζόμενον. αὐτὸς μὲν οὖν ὁ θεὸς, φύσει ἀγαθὸς καὶ συμπαθὴς ὢν, οὐ θέλει τὴν ἁμαρτίαν, οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων, οὐδὲ πάθει ὀργῆς κατέχεται, ἢ κολάζει· ἀλλὰ πᾶσι βρύει τὰ ἀγαθὰ. ὁ ποθῶν, λαμβάνει· καὶ ὁ ἀγαθὸς, ἀγαθῶν τυγχάνει. καὶ ἐν μὲν τῷ βίῳ τούτῳ οἰκονομία τίς ἐστι, καὶ κυβέρνησις, καὶ πρόνοια ἄρρητος, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν καλοῦσα οὐδ' ἁμαρτάνοντας· μετὰ δὲ θάνατον, οὐκ ἔτι τροπὴ, οὐκ ἔτι μετάνοια· οὐχὶ τοῦ θεοῦ μὴ δεχομένου μετάνοιαν· (αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀρνήσασθαι οὐ δύναται, οὐδὲ ἀποβάλλεται τὴν συμπάθειαν) ἀλλ' ἡ ψυχὴ οὐκ ἔτι τρέπεται. διὸ κἄν τις ποιήσῃ πᾶσας τὰς

δικαι-

Sicut enim cognitio rerum est existentium, ita præcognitio non nisi eorum, quæ futura sunt. Non ergo deum iudicemus. quippe consilium eius non novimus. quis enim mentem domini cognovit? aut quis ei fuit à consilijs? nam universum consilium suum nobis non revelavit, sed quantum nosse nobis expediebat. Quod autem scire nobis haud conducebat, abdidit. itaq; deum in ordinem nõ cogamus. nam ipse iudex est, ipse bonorũ fons est; nec bonum est, nisi quod ipse vult: sicuti nec lux est, quæ non è sole scaturiat. Deus igitur ipse, natura bonus et propitius, non vult peccatum, non vult mortem peccatoris, nec interitu vivorum delectatur, nec ira vitio tenetur, aut punit: sed in universos ex ipso bona promanant. qui desiderat, accipit: & bonus, bonis potitur. Atq; hac quidem in vita dispensatio quadam est, & gubernatio, providentiaq; ineffabilis, ad conversionem & pœnitentiam peccatores invitans: post mortem vero, nulla restat amplius mutatio, nulla pœnitentia: non quod deus nullam pœnitentiam admittat, (nam ipse seipsum infitiari nequit, nec cõmiserationem amittit) sed quod anima nullam amplius mutationẽ recipiat. Propterea licet aliquis omnia

Contra purgatorium ignem.

δικαιοσύνας, καὶ ἐπιστρέψας ἁμαρτήσῃ, καὶ ἐξέλθῃ ποθῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ βίου, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται. ὁμοίως καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ἐὰν μετανοήσῃ, καὶ ἐν τῇ μετανοίᾳ αὐτοῦ ἀποθάνῃ, οὐ μὴ μνησθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ. ὡς γὰρ οἱ δαίμονες μετὰ τὴν ἔκπτωσιν οὐ μετανοοῦσιν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι νῦν ἁμαρτάνουσιν, ἀλλ᾽ ἀμφότεροι ἔχουσι τὸ ἄτρεπτον· οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον τὸ ἄτρεπτον ἔχουσι. καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ποθοῦντες τὸν θεὸν, καὶ ἔχοντες αὐτὸν ἀεὶ, εὐφραίνονται· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ποθοῦντες τὴν ἁμαρτίαν; καὶ μὴ ἔχοντες τὰς ὕλας τῆς ἁμαρτίας, ὡς ὑπὸ πυρὸς καὶ σκώληκος καταθιόμενοι κολάζονται, μηδεμίαν παρηγορίαν ἔχοντες. τί γάρ ἐστι κόλασις, εἰ μὴ τοῦ ποθουμένου στέρησις; κατὰ τὴν ἀναλογίαν οὖν τοῦ πόθου οἵ τε τὸν θεὸν ποθοῦντες εὐφραίνονται, καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ποθοῦντες κολάζονται. καὶ γὰρ οἱ ἐπιτυγχάνοντες τοῦ ποθουμένου, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου εὐφραίνονται· καὶ οἱ ἀποτυγχάνοντες, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου ὀδυνῶνται. ὑμεῖς δὲ εἴπατε ἡμῖν, τί ἐστι παντοκράτωρ; πάντως, ὁ πάντα κρατῶν. φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· ὁ δὲ πάντα κατασκευάσας θεός. καὶ πῶς παντοκράτωρ ὁ θεὸς, μὴ κρατῶν τῆς ὕλης καὶ τῆς κακίας;

ἢ πῶς

iusta fecerit, & conversus peccaverit, exieritque de vita cum peccati desiderio: suo in delicto moritur. Eodem modo si peccatorem pœnituerit, & mortuus hac in pœnitentia sua fuerit: nulla delictorum ipsius memoria superabit. Sicut enim dæmones à lapsu suo nõ redeunt ad pœnitentiam, nec angeli modo peccant; sed utrique deinceps mutationis expertes sunt: ita post mortem homines quoque non mutantur. Iusti, qui deum expetunt, eumque semper habent; lætitia fruuntur. At peccatores, qui non nisi desiderio tenentur, nec tamen delinquendi materiem habent; velut abigne vermeque depasti puniuntur, nec ullã consolationem capiunt. Quid enim est pœna sive coercitio, nisi rei desideratæ privatio? Quamobrẽ pro desiderio dei tenentur, lætitiam percipiunt, quã qui peccatum expetũt, puniuntur. nam qui re desiderata potiuntur, pro desiderij modo gaudent: & quos spes sua frustratur pro modo desiderij dolorem capiunt. Vos autem dicite quæso nobis, quid est omnipotens? haud dubie, qui potest omnia. dicit enim apostolus; Qui omnia condidit, Deus. Et quo pacto Deus est omnipotens, si nullam potestatem habet in materiem atque vitium? aut quo-

ἢ πῶς δημϊουργὸς, μὴ δημϊουργήσας τὴν ὕλην; ἢ πῶς θεὸς, ἀτελὴς, καὶ ἐλλιπῆ ἔχων τὴν δύναμιν; διατί γὰρ οὐκ ἀνεῖλε καὶ ὑπέταξε τὴν ὕλην, ἀλλ' εἴασεν αὐτὴν στασιάζουσαν καὶ μέχρι καιροῦ ῥοπῆς; εἰ μὲν μὴ βουληθεὶς, οὐκ ἀγαθὸς. οὐκ ἀγαθοῦ γὰρ, οὐδὲ δικαίου, τὸ ἐφησυχάζειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν. εἰ δὲ μὴ δυνηθεὶς, θεὸς ἀδύνατος μὴ εἴη θεὸς. οὐ γὰρ * δύνασθαι εἰπεῖν, καθὼς ἡμεῖς ἔφημεν περὶ τοῦ γενέσθαι καὶ εἶναι τὸν διάβολον: ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτὸν, ἀγαθόν ἐστιν. ἡμεῖς γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόντες αὐτῷ τὸ εἶναι, ἀγαθὸν τὸ εἶναι αὐτὸν δικαίως εἴποιμεν. ὑμεῖς δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ διδόντες τῇ ὕλῃ ὕπαρξιν, ἀλλὰ καὶ κακὴν ταύτην λέγοντες, καὶ φύσει κακὴν, καὶ παντελῶς ἀμέτοχον ἀγαθοῦ. οὐκ ἀγαθὸν δυνήσεσθε εἰπεῖν τὸ εἶναι αὐτὴν. οὐκοῦν ἢ οὐκ ἀγαθὸς, ἢ οὐ δυνατὸς ὁ θεὸς καθ' ὑμᾶς, μὴ ἐξαρχῆς ταύτην ἀνελὼν. καὶ πάλιν, εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῆς οὐσίας τοῦ κακοῦ τὰ πάντα, οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς καὶ δημιουργὸς, οὐδὲ ὁ πονηρὸς· ἀλλὰ πατέρες τῶν ὄντων. καὶ πάλιν, εἰ ἡ κακία ἐναντία τῷ ἀγαθῷ, ὡς ὂν ὄντι, καὶ ἀρχὴ ἀρχῇ, καὶ οὐσία οὐσίᾳ, καὶ (καθ' ὑμᾶς εἰπεῖν) θεὸς θεῷ· ἐν ἡμῖν δέ ἐστι ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν, ἐν ἡμῖν δέ ἐστι δοῦναι τὰ νικη-

* δύνασθε

modo rerum conditor, si materiem non condidit? aut quomodo deus erit, qui imperfectus est, & imperfecta potestate præditus? Cur non sustulit, ac sibi subiecit materiem; immo vel ad momentum temporis seditiosam esse permisit? si volens id fecit, non est bonus. non enim boni, nec iusti, connivere si qui peccent. Sin autem haud potuit, deus impotens haud erit deus. non enim dicere potestis, uti nos de ortu & essentia diaboli diximus; etiam hoc ipsum esse bonum, quod existat. quippe nos ei de bono ipsum esse attribuentes, iure dicere possumus, bonum esse, quod sit. Vos autem, qui ortum materiei de bono non tribuitis, immo eam malam dicitis, et natura malam, & prorsus exsortem boni; nequaquam dicere poteritis, bonum esse, quod existat. ideoq; vestra quidem opinione vel non bonus est, vel nō potens deus, qui eam statim ab initio non sustulerit. Rursum, si de boni, sicq; de mali substantia res universa sunt: nec bonus ille deus creator est, nec malus; sed utergq; rerum pater. Rursum, si vitium bono contrarium, ut existens existenti, principium principio, substantia substantiæ, ac (vestro ut more loquar) deus deo; sicq; nostra est in potestate, bonū malumq; facere; nostra in potestate, præ-

κητήρια τῷ ἀγαθῷ, ἢ τῷ πονηρῷ: καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν αἴτιοι τῆς ἀπειρατείας ἑκατέρου. ἡμεῖς γὰρ ἕνα θεὸν φαμὲν ἀγαθὸν, δίκαιον, πάντων δημιουργὸν, πάντων κρατοῦντα, παντοδύναμον, ὅσα θέλει δυνάμενον· καὶ ὑπὸ αὐτοῦ σκεπάζεσθαι τὰ πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. πάντα γὰρ, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν ὁ κύριος: καὶ τοῦτο ἀγαθὸν φαμέν, ὃ θέλει. οὐ γὰρ τὰ ποιήματα κρίνει τὸν ποιήσαντα. ἀλλ' οὐδὲ ἴσμεν τὸν λόγον τῆς προνοίας αὐτοῦ. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; εἰ ἔγνωσε ἡ βουλὴ αὐτοῦ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὐκ ἂν θεὸς, οὐδὲ θαυμαστὸς. ὥσπερ γὰρ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἀκατάληπτος, οὕτω καὶ ἡ θέλησις, καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ. εἰ γὰρ τὰ τῶν ἀνθρώπων οὐδεὶς ἐπίσταται, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα ἑκάστου τὸ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ πάντα τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐπίσταται· (οὐ γὰρ τὸ μέλλον γινώσκει, οὐδὲ τί βούλεται, ἢ τί θελήσει ἢ βεβουλήσεται ἄριστον, ἐπίσταται·) πῶς οὖν τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα, καὶ τὴν αὐτοῦ βουλὴν γνώσεται; καὶ πολλάκις ὧν ἐβουλεύσατο, εἰς λήθην ἔρχεται. προνοεῖται ὁ θεὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν τῶν ἁπάντων. καὶ δοκεῖ μὲν ἡμῖν τοῖς μὴ εἰδόσι, μὴ δὲ

mia quasi victoriæ bono malove dare: nimirum nos quoq; potentiæ amborũ auctores sumus. Vnum nos deum dicimus, bonũ, iustum rerum omnium creatorẽ, universis imperantem, omnipotentem, qui omnia denig; potest, quæ vult: & esse ab eo creata universa, tam adspectabilia, quam inadspectabilia; nõ illa quidẽ ex ipsius substantia, sed de nihilo. Dominus enim omnia, quæ voluit, fecit: nosq; bonum id esse dicimus, quod ipse vult. Nam opificẽ creatã non iudicant. immo ne providentiæ quidem ipsius rationem intelligimus. Quis enim mentẽ domini cognovit? aut quis ei fuit à cõsilijs? Si notũ esset ipsius consilium atq; voluntas, non esset deus, nec admirabilis. nam sicut ipsius substãtia percipi nequit, ita nec voluntas, nec providentia. Res quidem hominum si nemo scit, nisi cuiusque spiritus, in ipsomet existens; immo si ne sua quidem omnia quisq; mortalium novit: (non enim quod futurum est, intelligit; nec quid velit, quamve sit habiturus voluntatem die crastino, scire potest) quo pacto dei voluntatem & consilium cognoscet? etiam deliberata sæpius oblivioni tradit. Deus secundum præcognitionem suam prospicit universis. ac nobis quidem, tam futura, quam prate-

De præcognitione dei.

μὴ δὲ τὰ μέλλοντα, μὴ δὲ τὰ προγεγονότα, μὴ δὲ πάντα τὰ ἐνεστῶτα, ἀνόμαλα καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτῶν. ὁμαλὴ δέ ἐστι, καὶ ἀγαθὴ, καὶ δικαία τῷ ὄντι. προγινώσκων γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν ὡς ὄντα, τὰ ἐσόμενα δικαίως, ὡς αὐτὸς θέλει καὶ βούλεται, κρίνει. οὐ γὰρ ὡς ὁρᾷ ἄνθρωπος, ὁ ὄψεται θεός. ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον ὁρᾷ, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. ἡμεῖς καὶ τὸ ἐπὶ τῶν αὐτῶν κρινόμενον δίκαιον πολλάκις, ἄδικον ὁρῶμεν διὰ προλήψιν κακίας· καὶ διὰ τὸ μὴ αὐτὸ πᾶσιν ἀρέσκον, ἀλλ' ἕτερον ἑτέρῳ κρίνει δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἐκ μεταμελείας, ἢ ἐπιγνώσεως, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. προεγνωκὼς γὰρ ὁ θεὸς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, προόρισεν ἑκάστῳ δικαίως, καὶ προνοητικῶς, καὶ συμφερόντως, καταλλήλως τοῖς ἐφ' ἡμῖν, τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. ἄλλο γάρ ἐστι γνῶσις, καὶ ἄλλο πρόγνωσις, καὶ ἄλλο ἐπίγνωσις, καὶ ἄλλο ὁρισμὸς, καὶ ἄλλο προορισμός. γνῶσις μὲν γάρ ἐστι, τὸ εἰδέναι τὰ ὄντα, ἢ τὰ γινόμενα· πρόγνωσις δὲ, τὸ εἰδέναι τὰ ἐσόμενα, πρὶν γενέσεως αὐτῶν. ἐπίγνωσις δέ ἐστιν, ἡ μετὰ ψυδῆ ἐπιγινομένη ἀληθὴς γνῶσις. καὶ ὁρισμὸς μέν ἐστι, κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς γεγονόσι· προορισμὸς δὲ, κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις. προειδὼς οὖν ὁ θεὸς τὰ ἐσόμενα ὑφ' ἡμῶν ἑκουσίως

*rita, immo pleraq; præsentia ignorantibus, ipsius gubernatio parum æquabilis esse videtur. Verũ & æquabilis est, & bona, & reapse iusta. quippe iam ante res humanas, ac si essent, cognoscẽs, ex æquo & bono, prout ipsi visum est, futura iudicat. nõ enim hominis instar deus videt. homo namq; vultũ, cor deus intuetur. Nos etiam illud, quod ab omnibus sæpenumero iustũ est existimatũ, propter vitij velut occupationẽ et præsumtionẽ, quodq; non omnibus idẽ, sed aliud alij placeat, iniurium ducimus. Deus vero nõ ex pœnitudine, vel noticia posteriore, sed præcognitione iudicat. Quũ enim prius omnia nosset deus, quã orirentur; cuiq; iuste, providenter, utiliter, quæque sita sunt in potestate nostra, quæq; non sita sunt, præfinivit. Aliud est enim cognitio, aliud præcognitio, aliud posterior cognitio; aliud * definitio, aliud * prædefinitio. Quippe cognitio est, res existentes, aut quæ iam fiunt, noscũ: præcognitio, futura prius nosse, quam existant: posterior cognitio, noticia vera, quæ post mendacium accedit. Definitio, est iudicium atque sententia de ijs, quæ facta sunt: prædefinitio, iudicium atque sententia de futuris. Quum ergo iam ante noris futura Deus, à nobis*

* vel, decretum.
* prædestinatio.

ἑκουσίως, ἤγουν τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἀρετὴν φημὶ καὶ κακίαν, προορίζει τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. καὶ ἡ μὲν προγνωστικὴ δύναμις τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐξ ἡμῶν ἔχει τὴν αἰτίαν. τὸ δὲ προγνῶναι ἃ μέλλομεν ποιεῖν, ἐξ ἡμῶν. εἰ γὰρ μὴ ἐμέλλομεν ποιεῖν, οὐδὲ αὐτὸς προεγίνωσκε καὶ μὴ ἐσόμενον. καὶ ἡ μὲν πρόγνωσις τοῦ θεοῦ, ἀληθής ἐστι καὶ ἀπαράβατος· ἀλλ' οὐκ αὐτὴ ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ γενέσθαι πάντως τὸ ἐσόμενον· ἀλλ' ὅτι μέλλομεν ποιεῖν τόδε ἢ τόδε, προγινώσκει. προγινώσκει δὲ πολλὰ, ἃ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀρεστά· καὶ οὐκ αὐτὸς αἴτιος τούτων. ὡς οὐδὲ ἰατρὸς αἴτιος τῆς νόσου, εἰ προέγνω, ὅτι μέλλει τὶς νοσεῖν: ἀλλὰ τὸ μὲν νοσῆσαι ἄλλης αἰτίας, τῆς ποιούσης τὴν νόσον· ἡ δὲ πρόγνωσις τοῦ ἰατροῦ, τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης. οὕτω τὸ ἐσόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ ἐκ τοῦ θεοῦ τὴν αἰτίαν ἔχει, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν θέλημα. οὐ κακὸν δὲ τὸ αὐτεξούσιον, εἰ ὡς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ ἐφ' ᾧ ἐδόθη, χρησώμεθα αὐτῷ. τὸ δὲ προγνῶναι τὸν θεὸν, τῆς προγνωστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. ἀλλ' οὐδ' αἱ τιμωρίαι ἡμῶν τὸν θεὸν ἔχουσιν αἴτιον. οὐ γὰρ ὁ κριτής ἐστι τῆς τιμωρίας τοῦ πονηροῦ αἴτιος, εἰ καὶ αὐτὸς θέλων κρίνει: ἀλλ' αἴτιος μέν ἐστιν ὁ πταίσας τῆς ἑαυτοῦ τιμωρίας, ὁ δὲ κριτὴς τῆς δικαιοσύνης αἴτιος. ἀγαθὸν δὲ ἡ δικαιοσύνη. εἰ γὰρ θέλων κρίνει, ἀλ-

sponte nostra, quæ videlicet in potestate nostra sunt, puta virtutẽ ac vitiũ; quæ à nobis haud pendent, prædeterminat. Ac præcognoscens quidẽ illa vis dei, causſam ex nobis nõ habet, ipsum vero præcognoscere, de nobis est. quippe ni facturi essemus, nec ipse rem nõ futurã præcognosceret. Itidem dei præcognitio verax est, et infallibilis: sed eadẽ minime causa est, ut quod futurũ est, omnino fiat. nimirũ fore præcognoscit, ut hoc illud ve faciamus: interim multa præcognoscẽs, quæ ipsi nõ placẽt; et quorũ auctor ipse non est. quemadmodum nec medicus, si præcognoverit aliquem morbo laboraturũ, morbi auctor est: sed alterius causſæ, morbũ efficientis, ægrotatio est; medici vero præcognitio, ab ipsius arte proficiscitur: sic quod à nobis futurũ est, nõ ex deo causam habet; sed in libera voluntate nostra positum est. Ea vero libertas non malũ quid est, si quidẽ illa, quemadmodũ data nobis est, & ad quod data, utamur. Dei vero præcognitio, facultatis est in eo futura prospicientis. Ne pœnæ quidẽ nostræ deum auctorẽ habent. nõ enim iudex pœnæ hominis improbi auctor est, licet volens iudicet: sed qui deliquit, ipse sibi auctor est pœnæ, iudex aũt iusticiæ. bona vero res est iusticia. quamvis enim volẽs iu-

An dei præcognitio causa mali.

γει, ἀλλ' οὐ κατὰ προηγούμενον θέλημα, ἀλλὰ κατὰ ἑπόμενον. προηγούμενον μὲν ἐστι θέλημα, ὅπερ τις ἀφ' ἑαυτοῦ θέλει· ἑπόμενον δὲ, ὅπερ ἐκ τῆς τῶν γινομένων αἰτίας. προηγουμένως γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ θέλει ὁ θεὸς πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπιγνῶσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· ἁμαρτανόντων δὲ ἡμῶν, θέλει παιδεύεσθαι ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον. καὶ τὸ μὲν προηγούμενον θέλημα τοῦ θεοῦ, τῆς ἀγαθότητός ἐστι· τὸ δὲ ἑπόμενον, τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. ὅτι δὲ προώρισεν ὁ θεὸς τὰ πάντα κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ, οὕτως γνωσόμεθα. ἄτρεπτον τὸ θεῖον, καὶ οὐκ ἐξ ἐπιγνώσεως κρῖνον, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. εἰ οὖν καθ' ἡμέραν κρίνει καὶ ὁρίζει, καθ' ἡμέραν γινώσκει τὸ γινόμενον, καὶ ὡς τινες φασὶ, καὶ μεταμελεῖται, καὶ προσίθησιν ἔτη ζωῆς, μὴ εἰδότες τί φασιν. εἰ γὰρ μεταμελεῖται καὶ προσίθησι, τρεπτὸν ἔχει καὶ τὸ θέλημα, καὶ τὴν γνῶσιν. καὶ τοῦτο ἀνάξιον θεοῦ. εἰ δὲ λέγετε, προσεθηκέναι τῷ ἐζεκίᾳ, κατὰ τὴν γραφήν· ἀλλ' οὐκ ἀγνοῶν, οὐδὲ μὴ προωρίσας, προσέθηκεν· ἀλλ' αὐτὸς μὲν καὶ προέγνω καὶ προώρισε τὰ κατὰ τὸν ἐζεκίαν, προνοητικῶς δὲ ἐσχημάτιζεν, οἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν· ἵνα δείξῃ, πόσον δύναται μετάνοια.

dicat, non tamen id facit ex voluntate præcedẽte, sed sequente. Voluntas præcedens est, quod à seipso quispiam vult: sequens autem, quod ex eorũ, quæ fiunt, caussa proficiscitur. Nam præcedẽte quadã voluntate deus ex seipso vult, ut omnes homines salvi fiant, ac veritatis ad cognitionẽ perveniant: verũ nobis delinquẽtibus, vult nos castigatos, prout expedit. ac præcedens quidẽ voluntas dei, bonitatis est: posterior aũt, iusticiæ ipsius. Quod aũt prædefiniverit omnia deus secundũ præcognitionem suam, sic cognoscemus. Expers est mutationis numen illud divinũ, nec de noticia posterius adquisita, sed ex præcognitione iudicat. Quod si de die in diem iudicat ac decernit, etiã cottidie cognoscit id, quod accidit. imò quod à nonnullis dicitur, etiam pœnitudine ducitẽ, annosq; vitæ adÿcit: quũ quidem illi, quid dicãt, ignorẽt. Nam si pœnitẽtia in deũ cadit, & annos adÿcit: tã voluntas in eo, q̃ cognitio mutabilis est, quod indignũ fuerit deo. Sin obÿcitis, annos Ezechiæ deũ adiecisse, sicut est sacris in litteris: scitote, nõ eos adiectos ab ignorãte, vel q̃ hoc ante nõ decreviſſet. Nimirũ et norat et decreverat antea, q̃ Ezechiæ acciderũt sed, p̃vidẽter ita rem agebat, saluti nostræ consulẽs; ut quantũ pæ-

Voluntas præcedens, & sequens.

νοια. μεταμελεῖσθαι δὲ λέγεται, ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. ἡ γὰρ γραφὴ ἀνθρωπικώτερον περὶ θεοῦ διαλέγεται, πρὸς τὴν νηπιότητα τῶν ἀκουόντων. ὥσπερ γὰρ λέγεται, ἵνα τί ὑπνοῖς κύριε; (οὐχ ὑπνοῖ δὲ ὁ θεὸς, ἀλλὰ τὴν ἀνοχὴν, καὶ τὴν μακροθυμίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπέρθεσιν τῆς βοηθείας αὐτοῦ, ὕπνον ἐκάλεσε. παρ' ἡμῖν γὰρ οἱ ὑπνοῦντες, οὐ βοηθοῦσιν) οὕτω καὶ μεταμέλεια. ἡμεῖς γὰρ, ὅταν δῶμεν τινὶ πλοῦτον, καὶ κακῶς αὐτῷ ἐκεῖνος χρήσηται, μεταμελούμεθα. οὕτως τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντος, καὶ τὸν σαοὺλ χρίσαντος εἰς βασιλέα, καὶ ἁμαρτησάντων αὐτῶν, μεταμελεῖσθαι λέγεται· οὐ τοῦ θεοῦ μεταμεληθέντος, (προῄδει γὰρ τὸ ἐσόμενον) ἀλλὰ τούτων ἄξια μεταμελείας πραξάντων. ἀγωνισώμεθα οὖν ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἀγαθοὶ γενέσθαι, ἵνα ὦμεν τῶν προεγνωσμένων ἀγαθῶν, καὶ προωρισμένων εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἰστέον δὲ, ὡς ἀγαθὸν μέν ἐστι τάξις ἀρίστη, ἑκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον διασώζουσα. ταυτὸν δέ ἐστι καὶ ἀρετὴ. κακία δὲ, ἡ τῆς τάξεως λύσις, ἤγουν ἀταξία. δισσῶς δὲ τὸ ἀγαθὸν λέγεται, ἢ τὸ ὄντως ἀγαθὸν, ὡς ἡ ῥηθεῖσα τάξις· ἢ καὶ τὸ δοκοῦν ἀγαθὸν, ἡ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ, παρὰ τὴν προειρημένην τάξιν: ὅπερ οὐκ ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον κακόν.

nitentia posſit, ostenderet. Pœnitere vero dicitur, humano more. nam sacræ litteræ respiciẽtes auditorum infantiam, paulo propius ad humanã loquendi rationẽ accedunt, quũ de deo dicunt, Sicut. n. dicitur, cur dormis domine? (nõ dormit autẽ deus. sed ipsius diuturna tolerãtia, subsidyq; dilatio somnus appellatur; quũ homines, q dormiunt, opẽ non ferant) ita et pœnitẽtia debet accipi. Nos. n. quũ diuitias alicui largiamur, is q; male datis utitur; facti pœnitet. Sic etiã deus, qui hominẽ condidisset, ac Saulũ unxisset in regẽ; posteaquã peccassent, pœnitẽtia ductus dicitur: nõ quod deũ pœnituerit, qui antea, quod futurũ erat, noverat; sed quod illi pœnitẽtia digna designassent. Cõtendamus igitur bene agere, ac boni evadere: ut eorũ in numero simus, quos bonos præcognovit deus, et æternæ vitæ prædestinavit. Sciendũ vero, bonũ esse præstantissimum ordinem, cuiq; conservantem id, quod ei natura proprium est. Idem et virtus est. Vitium vero, est ordinis solutio, sive confusio. Bonum duplici modo dicitur. vel reapse bonum, quale est ordo, de quo diximus: vel quod bonũ esse videtur, voluptas scilicet, quæ sensu percipitur, extra ordinem illum indicatũ: quod quidem bonũ nõ est, sed

κὸν. καὶ ἡ κακία ἢ διαπῶς λέγεται, ἢ τὸ ὄντως κακὸν, τουτέστι τὸ παρὰ τὴν φυσικὴν τάξιν γινόμενον, καὶ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος, καὶ οἰκείαν γνώμην: (φυσικὴ γὰρ τάξις, ἡ ὑπακοὴ τοῦ κτίσαντος· ἀταξία δὲ, ἡ παρακοὴ) ἡ τὸ δοκοῦν κακὸν, τὸ κατ' αἴσθησιν λυπηρὸν, καὶ ἡμῖν ἀπέπον. ὡς ἡ παιδεία, ἥτις μᾶλλον ἀγαθόν ἐστι καὶ συμφέρον, πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανάγουσα τάξιν. καὶ λέγονται, τὰ μὲν ἑκούσια κακὰ τὰ ὄντως κακὰ, τὰ εἴδη τῆς ἁμαρτίας· τὰ δὲ ἀκούσια, τὰ ἀπέπονα. ὅτε τούτων οὐδὲν, ὅτε ἐκείνων ἄλλῳ ὁ θεὸς, ὡς ἐδείξαμεν. εἰ γὰρ καὶ τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακὰ, διὰ τὸ ἡμῖν δοκεῖν κακὰ εἶναι, διὰ τὸ ἀηδὲς, καὶ διὰ τὸ παρὰβουλον ἡμῶν, καὶ διαμαρτάνειν ἡμᾶς τουτέστιν ἀποτυγχάνειν τοῦ δέοντος κόπου, τῷ πρὸς τὴν ἡδονὴν λίχνῳ, δικαίῳ λόγῳ ὁ θεὸς ἐπάγει, παιδεύων πρὸς τὸ συμφέρον, ἀλλὰ τῶν ἑκουσίων κακῶν ἤρτηται τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακά. ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς ἑκουσίοις κακοῖς τὰ ἀκούσια. τιμωρίαι γὰρ, καὶ παιδεία, ὡς τὰ πολλὰ, πρὸς διόρθωσιν αἱ συμφοραὶ γίνονται, καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κόλασις, τελεία τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας αἱρεσις· ἢ τὸ ἐναντίον εἰπεῖν, τοῖς ἀπαθοῦσι τὰς σωματικὰς παρὰ τὸν φυσικὸν νόμον ἡδονὰς, καὶ τὰς διὰ ταύτας ἁμαρτίας, ἢ ἀπο-

malum potius. itidem malum duplici modo dicitur, vel reapse malum, hoc est, quod praeter ordinem naturalem fit, praeterque legem creatoris, arbitratu proprio: (quippe naturalis ordo, est obœdire creatori: ordinis autẽ confusio, non obœdire) vel quod malũ videtur, sensui scil. dolorẽ creans, & nobis molestum. ut castigatio, quæ potius bonũ & conducibile quiddam est, quum ad ordinẽ natura cõsentaneũ reducat. Ac volũtaria quidẽ mala, dicũtur illa reapse mala, peccatorum species: involuntaria vero, ista dolorẽ adferẽtia. Deus ergo nec horũ, nec illorũ auctor est, sicut ostẽdimus. Quamvis enim & illa, quæ involuntaria mala dicuntur, (propter, quod nobis esse mala videantur, ob insua vitatẽ, et nostræ volũtatis adversationẽ, ac frustrationem laboris) voluptario luxui iusta ratione deus infert, castigans nos utiliter: tamẽ hæc ipsa mala, q̃ involuntaria dicuntur, à volũtarijs pendẽt. nã volũtaria mala comitãtur involũtaria. quippe calamitates ad emẽdationẽ plerumq; seruiũt, veluti castigationes. Futuri vero sæculi suppliciũ, plena vitij peccatiq; abolitio est. vel potiꝰ uti cõtrariũ dicã, expetẽtib. carnales p̃ter naturæ legẽ voluptates, eaq; peccata, q̃ harũ causa cõmittuntur,

ἡ ἀπορία τῆς τούτων χρήσεως ἔσται αἰνωνία κόλασις. κόλασις γὰρ, ἡ τοῦ προσδοκωμένου ἀποτυχία. ἄχρι γὰρ ἁμαρτίας ἡδονὴ παρὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως. αὐτὴ δὲ διττή. ἡ ψυχικὴ, ἡ σωματικὴ. καὶ ψυχικὴ μὲν, ἡ τῆς δόξης ἔφεσις· σωματικὴ δὲ, βρῶσις, πόσις, ἄνεσις σώματος, ὕπνος, συνουσία γυναικῶν. ταῦτα πάντα φυσικὰ, καὶ καλὰ, κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν, καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενα· κακὰ δὲ, παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος, καὶ τὴν φυσικὴν τάξιν, καὶ χρῆσιν. φυσικὴ δὲ τάξις, τὸ ἐφίεσθαι τῆς παρὰ θεοῦ δόξης· τὸ δὲ παρ' ἀλλήλων δόξης ἐφίεσθαι, παρὰ φύσιν· θεῷ γὰρ μόνῳ, τῷ φύσει δοξαστῷ, πρέπει ἡ παρὰ πάντων τῶν κτισμάτων αὐτοῦ δόξα· ἡμῖν δὲ, τὸ πεπνοῆσθαι θεῷ, ὡς δημιουργῷ, καὶ ἀλλήλοις, διὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος. τοῦτο γὰρ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον τεκμήριον. ἀγαπήσεις γὰρ κύριον τὸν θεόν σου, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτόν. καὶ, πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινώσας ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται. ὥστε τὸ ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἀλλήλων δόξαν, ἀπιστίαν σημαίνει. οὐ δύνασθε γάρ, φησι, πιστεύειν ὑμεῖς ἐμὲ, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητοῦντες. πάλιν, ἡ σωματικὴ ἡδονὴ, βρῶσις, καὶ πόσις, καὶ

æternum ſupplicium erit, ijs uti non poſſe. quippe ſupplicium eſt, re deſiderata non potiri. Nam ad peccatũ tendit voluptas præter legẽ naturæ, ac duplex eſt: aut animi, aut corporis. animi quidẽ, ut gloriæ cupiditas; corporis, cibus, potꝰ, corporis relaxatio, ſomnꝰ, coitꝰ. Hæc omnia naturalia ſunt, et bona, ſi ſecundũ ordinẽ naturæ, creatoris q; legẽ fiãt: mala vero ſi præter legẽ opificis, & ordinẽ uſumq; naturalem. Ordo naturalis eſt, gloriam à deo conceſſam expetere: mutuam vero gloriam invicẽ adfectare, præter naturam. nam deo ſoli, qui gloriam natura meretur, ab univerſis creatis gloriam tribui decet. nos autẽ ſubmittere noſmet deo par eſt, tamquam creatori; & invicem alterum alteri, propter creatoris legem. nam hoc & erga deum, & erga proximum d. lectionis argumentum eſt. Quippe diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo; & proximum tuum ſicut teipſum. Item, quiſquis ſemet extulerit, deprimetur; & qui ſeipſum ſummiſerit, extolletur. quo fit, ut amor gloriæ, quam alter alteri tribuit, infidelium opinionẽ confirmet. Nõ poteſtis, inquit dominus, in me credere, dum alter ab altero gloriam accipitis; ſoliusq; dei gloriam non quæritis. Rurſum, ſi corporis

σις, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν φυσικὴν χρῆσιν καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος λαμβανόμενα, καὶ παρὰ μὲν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, καθ' ἡμετέραν γνώμην καὶ μὴ χρῆσιν γινόμενα, κακά. οἷον βρῶσις καὶ πόσις, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν, καὶ σύστασιν τοῦ σώματος, καλά· ὁμοίως καὶ ὁ ὕπνος, καὶ ἡ τῆς γυναικὸς χρῆσις, τὸ εἰδέναι τὸ ἴδιον σκεῦος, καλόν· τὸ δὲ πρὸς ἡδονὰς ἀλόγους κεχρῆσθαι βρώσει, καὶ πόσει, καὶ γυναικὶ ἀδιαφόρως, ἀλόγων δίκην, πονηρόν. Διὰ οὖν τὴν κενὴν δόξαν, καὶ διὰ τὴν ἄμετρον βρῶσιν, καὶ πόσιν, καὶ τὰς περιέργους, ἡ φιλαργυρία τούτων ἔρεισμα φθόνος τε, καὶ ἔριδες, καὶ πονηρίαι, καὶ ψόγοι, καὶ συκοφαντίαι, καὶ ἁρπαγαὶ, καὶ φόνοι, καὶ τὸ πρὸς τὸν πλησίον μῖσος. Διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἁμαρτίαν, ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· πολλοὺς δὲ ἔφη, οὐδὲ κεχρημένους τῇ αὐομίᾳ. ἐκ τῶν φυσικῶν οὖν ἔρχονται τὰ παρὰ φύσιν, τοῦ διαβόλου προσβάλλοντος. πρὸς ταῦτα τοίνυν δύο ἡμῖν τρόποι μέγιστοι πρὸς βοήθειαν, τὸ διαζεύξαι ἑαυτοὺς, καὶ προσεύξασθαι. σύνδεσμα γὰρ ἀγάπης πρὸς τὸν θεὸν, ἡ βία, καὶ ἡ προσευχή. σύνδεσμα γὰρ ταπεινώσεως, ἡ προσευχή. ἐπιγινώσκοντες γὰρ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, τὴν τοῦ θεοῦ ἐπικαλούμεθα δύναμιν. δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι καὶ τὸ μὴ κενέναι, λυτροῦται ἀπὸ ἁμαρτίας. τὸ γὰρ

voluptas, cibus, potus, cetera secundum naturalem usum, & creatoris legem sumantur, bona sunt: sin præter dei legem, pro arbitrio nostro, & per abusum; mala. verbi gratia, cibus & potus, quatenus vitæ, corporisq; sustentationi seruiunt, bona sunt. similiter & somnus, & usus mulieris, ut quisque vas suum norit, bonum. Ad voluptates autem abhorrentes à ratione, velle cibo, potu, mulierculis citra discrimen, brutorum instar uti, malum. quo fit, ut propter ambitionem, & immoderatum cibum, potum, scortationes, auaritia fulcrum eorum sit; comitante inuidia, rixis, nequitijs, mendacio, calumnijs, rapinis, cædibus, odio proximi. Nam quia late peccatum excrevit, plerorumque refrixit caritas. Et plerosque dixit, qui scilicet inique se gerunt. De naturalibus ergo proveniunt, impellente diabolo, quæ præter naturam sunt. Adversus hæc omnia duobus maxime modis iuvamur, vi scilicet enitendo, & precando. Nam iste nisus, & precatio, sunt argumentum dilectionis erga deum. quippe summissionis argumentum, precatio. Nam dum imbecillitatem nostram agnoscimus, dei potestatem imploramus. Sciendum vero, etiam inhibitionē iudicij, à peccato liberare. quippe

μὴ κρίνειν, τῆς παῤῥησίας σημεῖον. οὐδὲ οὕτως προσκαλεῖται τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν, ὡς ἡ ταπείνωσις. ἴδε γάρ, φησι, τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ τὸν κόπον τῆς βίας μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρ-
» τίας μου. καὶ, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἐξε-
» λοῦ με· δηλονότι, ἐκ τοῦ πολεμοῦντός με ἐχ-
» θροῦ, καὶ τῆς ἁμαρτίας μου, καὶ ἀφροσύνης
» μου· συμβάλλεται δὲ πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἡ μετὰ τῶν ἐναρέτων ἀναγωγή: (μιμητικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος) καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αἴσθησιν ὁμιλίας τῶν ἐρεθιζόντων. ὅπου γὰρ ἐπὶ ὀφθαλμῶν, ποσοῦτον καὶ ἀπὸ καρδίας. δι' αὐτῶν γὰρ ἡ μνήμη τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ γίνεται. πρόκειται δὲ ἡμῖν, χωρίσαι τὴν νοερὰν τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν· ἵνα κεκαθαρμένῳ πρὸς τὸν νοητὸν ἀναπλήσῃ ἥλιον, καὶ τῷ ἀπροσίτῳ καὶ ἀμηχάνῳ αὐτοῦ κάλλει καταυγασθῇ. παχύνεται γὰρ νοῦς ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν, καὶ πρὸς αὐτὰ καθέλκεται, καὶ ἀφίσταται τῆς καθαρᾶς νοήσεως καὶ ἀπολαύσεως τοῦ νοητοῦ κάλλους. οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. ἔθει καταρθοῦσιν ἄνθρωποι πᾶσαν τέχνην, καὶ ἐπιμονῇ, καὶ βίᾳ. διὰ βίας οὖν, τῆς ἐξ ἀγάπης γινομένης, καὶ προσδοκίας, τῆς ἐκ παῤῥησίας, καὶ ἀποφυγῆς τῶν αἰσθητῶν, καὶ τοῦ φυγεῖν τὴν τῶν ἀμελεστέρων συνοίκησιν, καὶ τοῦ μὴ κρίνειν, καὶ παῤῥησίας, καὶ τῆς τῶν ἐναρέτων

συνα-

neminem iudicare, signũ est summissionis. Nihil autẽ adeo deũ ad ferendũ auxiliũ excitat, ut animi summissio. Adspice, inquit vates, summissionẽ meã, & laborẽ nisus mei, meaq; universa peccata mihi cõdonato. Itẽ, adspice summissionẽ meã, & eripe me, videlicet ab oppugnãte me hoste, peccatoq; ac demẽtia mea. Nec parũ ad virtutẽ momẽti adfert, cũ virtute pditis conversatio (nã homo studiosũ imitationis est animal) et ab ijs, abstinere, quorũ cõsuetudo sensus irritat. Quãtum. n. ab oculis, tantũ à corde. Nã ex ijs rerũ sensiliũ in animo suscitatur recordatio. Nos aũt eniti par est, ut mentẽ à sensiliũ recordatione separem⁹: ut levi ala sursum volet ad solẽ illũ intellectilẽ, et ipsi⁹ inaccessa, supraq; captũ nostrũ posita pulchritudine collustretur. quippe mẽs p recordationẽ sensilium fit crassior, & ad ea deprimitur, à cõsiderationẽ fruitioneq; venustatis illi⁹ intellectilis quasi resiliẽs. quippe nemo dominis duobus servire potest. usu mortales, et tolerãtia, & vi nisus, cuiusvis artis pfectionẽ adsequuntur. itaq; nitendo, (q̃ à dilectione, pficiscitur) et pcãdo, (q̃ à summissione) res q; sensiles evitãdo et negligẽti⁹ vivẽtiũ cohabitationẽ fugiẽdo, et nõ iudicãdo, et nosmet sũmittẽdo, et cũ virtute

Prouerbiũ.

σωναναστροφῆς, καὶ ὑπακοῆς, τῷ ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργαζώμεθα, μὴ κρύπτοντες τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη. πᾶν γὰρ κρυπτὸν, φανὸν: τὸ δὲ φανερούμενον, φῶς ἐστιν. οὐ γὰρ γυμνᾶ ὄφις ἐν ἡλίῳ, ἀλλ' ἐν φωλεοῖς: οὐδὲ σὸρος αὐξάνει ὑπὲρ γῆν κείμενος, ἀλλ' ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος. οὕτω καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ μὴ δημοσιούμενοι, καρποφοροῦσιν εἰς φθοράν· καὶ οἱ ἀγαθοὶ, εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν. ἀμήν.

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΣΧΟΛΙΑ, ὑπὸ φωνῆς ΘΕΟΔΩΡΟΥ, τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ, καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, τῷ τε θέᾳ & ἐξωλικὴν φιλοσοφήσαντος γραφήν.

ΠΡΑΞΙΣ Α.

Ἀναγκαῖον ἐστὶ, μέλλοντας ἡμᾶς αἱρέτεων ἐπιμνησθῆναι, πρῶτον τῶν πατέρων χρήσεσι διδαχθῆναι. εἰσὶ δὲ αὗται, οὐσία, φύσις, ὑπόστασις, πρόσωπον. ἰστέον οὖν ὅτι οὐσία καὶ φύσις ταυτόν

præditis cõversando, & obtẽperando, salutẽ nobis paremus; cogitationes interim, vitiaq; non occultantes. malũ. n. quidquid occultũ; lux vero, quidquid in apertũ prodit. quippe serpẽs in sole non gignit. sed in cavernis: nec positũ supra terrã, sed abditũ sub terra semẽ augescit. Sic & cogitationes malæ, quæ non proferũtur, fructus ad interitum ferunt: bonæ vero, ad vitam æternam, qua potiri nobis contingat universis, beneficio domini nostri Iesu Christi, quo cum patri gloria tribuatur, una cum spiritu sancto, nunc & semper, & sæculis infinitis. amen. amen.

LEONTII ADVOCATI BYZANTINI, SCHOLÆ, ex ore THEODORI, religiosissimi abbatis, doctissimique philosophi, divinis pariter, externisque litteris eruditi, exceptæ.

ACTIO PRIMA.

QVum ex antiquitatis memoria sectarũ historiam repetituri simꝰ, necessarium est, de quatuor ut vocabulis, q̃ in patrũ dictis reperiuntur, paucis differamus. Ea vocabula sunt, substãtia, natura, hy-

ταυτόν ἐστι παρ' αὐτῆς καὶ πάλιν, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ταυτόν. οὐσία δέ ἐστιν, ἥτοι φύσις, παρ' αὐτῆς, ὅπερ οἱ φιλόσοφοι λέγουσιν εἶδος. εἶδος δέ ἐστι, τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ λεγόμενον. ὑπόστασιν δέ, ἤτοι πρόσωπον καλοῦσιν, ὅπερ οἱ φιλόσοφοι ἄτομον οὐσίαν λέγουσι. καλῶς δὲ προσεθήκαμεν ἄτομον οὐσίαν. οἱ γὰρ ἐκκλησιαστικοὶ τὰ ἄτομα τῶν συμβεβηκότων, οὔτε πρόσωπον καλοῦσιν, οὔτε ὑπόστασιν. τούτων οὕτως προεγνωσμένων, ἡ ἡμετέρα πίστις ἐστὶν, ὅτι μία ἐστὶ θεότης ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι νοουμένη. ἔστι δὲ μία ὑπόστασις ἡ τοῦ πατρὸς, καὶ μία ἡ τοῦ υἱοῦ, καὶ μία ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ταῦτα δὲ τὰ τρία, οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὰ ἰδιώματα· κατὰ τὸ, τὸν μὲν, εἶναι πατέρα· τὸν δὲ, υἱόν· τὸν δὲ, πνεῦμα ἅγιον. ἐπεὶ μία οὐσία ἡ τῶν τριῶν, καὶ μία δύναμις, καὶ μία βούλησις. τοῦτο μόνον διαφέρουσιν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ πατρὸς, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ. πῶς δὲ γεννᾶται ὁ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, ἢ πῶς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι. ἰσέον δὲ, ὅτι οὐχ ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου δεῖ νοεῖν τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἡ γὰρ ἁγία γραφὴ οὕτω ἁπλῶς ταῦτα ὠνόμασεν,

postasis, persona. Sciendū ergo, substantiā & naturam apud ipsos idem esse: ac rursus idē, hypostasin & personam. Substantia sive natura, est apud eos, quod philosophi speciē vocant. Et species est, quæ de pluribus ac numero diversis dicitur. Hypostasin vero, sive personam vocant, quod individuam philosophi substantiam dicunt. ac rectè quidem adiecimus, individuam substantiam. nam ecclesiastici scriptores accidētium individua nec personam vocant, nec hypostasin. His ita præcognitis, fidem hanc profiteamur, unam scilicet esse divinitatem, quæ tribus in hypostasibus intelligatur. Vna patris est hypostasis, altera filij, tertia spiritus sancti. atque hæc tria, nihil inter se differunt, nisi solo proprietatum respectu; quatenus hic pater est, alter filius, tertius spiritus sanctus. nam horum trium una est substantia, & una potestas, una voluntas. In hoc tantum differunt, quod filius ex patre gignitur, spiritus procedit. Quo autem modo vel filius ex eo gignatur, vel spiritus sanctus procedat; curiosius investigandum non est. Sciendum vero, non humano more patris, & filij, & sancti spiritus voces accipiendas. Quippe sacra littera sic istis simpli-

μασεν, ὡς αὐ ἠυπόρησε περὶ αὐτῶν διδάξαι καὶ εἰπεῖν, ἢ ἡμεῖς δυνηθείημεν ἀκοῦσαι. αὕτη τοίνυν ἡ ἁγία τριὰς, μία θεότης, ἐκ τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος, ἐποίησε τὰ πάντα, τάπε ὁρατὰ, καὶ ἀόρατα. εἰ δὲ τὰ ἀόρατα πρότερον ἐγένοντο, ἐν τοῖς ἑφεξῆς μαθησόμεθα. τοῦτο δὲ δεῖ γνῶναι, ὅτι ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ πάντα· ἐν τῇ ὑστέρᾳ δὲ, ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. καὶ ποιήσας αὐτὸν, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. τί δέ ἐστιν ὁ παράδεισος, ἐν τοῖς ἑφεξῆς γνωσόμεθα. λαβὼν δὲ ὁ θεὸς ἐκ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ σάρκα, ἐποίησε γυναῖκα, ἥτις ὠνομάσθη ἐπὶ τοῦ ἀδὰμ Εὔα. ἐνετείλατο δὲ αὐτοῖς ἐντολὴν εἰπὼν, ὅτι εἰ μὲν φυλάξητε αὐτὴν, σωθήσεσθε· εἰ δὲ μήγε, ἀποθανεῖσθε. καὶ μὴ φυλάξαντες, ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ παραδείσου· καὶ ἐκατηράσατο ὁ θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος. ἐκβληθέντων δὲ αὐτῶν, ἔγνω ἀδὰμ τὴν Εὔαν, καὶ ἐγέννησαν αὐτοῖς τρεῖς υἱοὶ, κάϊν, καὶ ἄβελ, καὶ σήθ. τούτων γενηθέντων, ἐπολέσασε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἤρξαντο παραπικραίνειν τὸν κύριον. ὁ δὲ ὀργισθεὶς, ἔπεμψεν αὐτοῖς τὸν κατακλυσμὸν, ἐξ οὗ μόνος ἐσώθη ὁ νῶε, καὶ ἡ γυνὴ, καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, οἱ πάντες ὀκτὼ. τούτων σω-

citer adpellationibus usæ sunt, prout de rebus ijs docere ac loqui licuit, nosque auditu percipere potuimus. Hæc ergo sancta trinitas; unaque divinitas, prorsus ex nihilo condidit universa tam adspectabilia, quam inadspectabilia. Num vero inadspectabilia prius facta fuerint, ex sequentibus intelligemus. Hoc quidem sciendum, deum sex diebus universa condidisse, hominem ultimo die creasse, creatum in paradiso collocasse. Quid paradisus sit, deinceps cognoscemus. Hinc deus carne de hominis costa quadam sumta, feminam condidit; cui quidem ab Adamo Evæ nomen est inditum. Præscripsit autem ipsis mandatum deus, cui si obtemperarent, salvos fore; sin autem, morituros aiebat. quod quum illi non præstitissent, electi de paradiso fuerunt. simul deus humanum genus est exsecratus. Electis autem ipsis, Adamus cum Eva rem habuit, eisque nati sunt tres filij, Cainus, Abelus, Sethus. His procreatis, augeri genus humanum cepit, ac dominum offendere: qui quidem ira commotus, eis diluvium immisit, è quo solus Noa, cum uxore, tribus filijs, & eorum uxoribus, octo scilicet homines, salvi evaserunt.

τῶν σωθέντων, πάλιν ἐπλεόνασεν ἡ ἀνθρωπίνη γένεα, καὶ ἤρξαντο πάλιν εἰδώλοις προσκυνεῖν. καὶ τότε ἐπέβλεψεν ὁ θεὸς εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἄνδρα Χαλδαῖον, τῆς μεσοποταμίας χώρας, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἔξελθε ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἐγώ σοι δείξω, καὶ ἐξῆλθε, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ ὁ θεὸς τὴν γῆν τῆς Χαναναίας ἤτοι παλαιστίνης, εἰπὼν αὐτῷ· ταύτης σὲ καταστήσω κληρονόμον. ἐγέννησεν οὖν ἐν τῇ γῇ ὁ Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαάκ, ὁ δὲ Ἰσαὰκ, τὸν Ἰακώβ· ὁ δὲ Ἰακὼβ ἐγέννησε. β τέκνα, ὧν εἷς ἦν ὁ Ἰούδας. οὗτοι ἦσαν οἱ ιϛ πατριάρχαι. πατριάρχαι δὲ ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ αἱ δώδεκα φυλαὶ ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθησαν. ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι Ἰσραηλῖται, καὶ ἑβραῖοι, καὶ Ἰουδαῖοι. καὶ Ἰσραηλῖται μὲν ἐκαλοῦντο, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ. τοῦτο γὰρ εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι οὐ κληθήσῃ Ἰακὼβ, ἀλλ' Ἰσραήλ· τουτέστι νοῦς ὁρῶν θεόν. ἀπὸ τοῦ Ἰακὼβ οὖν, τοῦ ὀνομασθέντος Ἰσραὴλ, ἐλέγοντο Ἰσραηλῖται. ἑβραῖοι δὲ, ἀπὸ τοῦ ἔβερ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ. Ἰουδαῖοι δὲ ἐλέγοντο, οὐ κυρίως πάντες, ἀλλ' οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. καταχρηστικῶς δὲ ἐλέγοντο Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης γενέσθαι τοὺς βασιλεῖς· καὶ ἐκ τούτου ἐκράτησε τὸ ὄνομα ἐπὶ πάντων. τούτων τῶν ιβ λοιπὸν Ἰωσὴφ, ὃν παρεζήλωσαν οἱ ἄλλοι ἀ-

His ſervatis, iterum gens humana excrevit, cepereq; rurſus adorare ſimulacra. Tũc deus in Abrahamũ coniecit oculos, hominẽ Chaldæum, habitantem in Meſopotamia. Diſcede, inquit, eum adpellans, à cognatis tuis, & patria tua, in eam regionẽ, quam ego tibi monſtrabo. Quo inde digreſſo, deus et terrã Chananæam ſive Palæſtinam oſtendit, inquiens: Huius ego te poſſeſſorem conſtituam. In hac igitur regione Abrahamus Iſaacum genuit, Iſaacus Iacobum, Iacobus xij filios, quorum unus erat Iudas. Hi ſunt illi xij patriarchæ, quibus hoc nomen ex eo datum, quod xij tribubus adpellationes dederint. Vocabantur autem Iſraelitæ, & Hebræi, & Iudæi. quorum nominum primum à Iacobo nancti ſunt; cui deus aliquando dixit: Non Iacobus adpellabere, ſed Iſraelus, id eſt, mens deum adſpiciens. itaque ab Iacobo, cui cognomentum Iſraeli datum, Iſraelitæ dicti. Hebræi vero, ab uno de Abrahami proavis Hebero. Iudæi denique dicebantur, non proprie univerſi: ſed quotquot ex Iudæ tribu originem ducebant. nihilo minus & alijs hoc nomen abuſive tribuebatur ex ea cauſſa, quod ex illa tribu reges creabantur. In horum xij numero Ioſephus erat, quem cæteri fra-

λοι ἀδελφοὶ, ἕως οὗ ἐπωλήσαν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἀπιοῦσιν εἰς Αἴγυπτον. οὗτος ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον, ἔσχε χάριν ἐνώπιον Φαραὼ τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν οἰκείων. λιμοῦ δὲ γενομένου ἐν παλαιστίνῃ, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν παίδων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, πάντων ὀκτὼ, ἦλθεν ὁ ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, ἀκηδίας εἶναι σῖτον πολύν. καὶ γνωρισθέντος ὑπὸ τοῦ ἰωσὴφ, ἔμειναν ἐκεῖσε. πληθύναντος δὲ ἐκεῖσε τοῦ ἰακὼβ καὶ τοῦ ἰωσὴφ, κατεπονοῦντο ὑπὸ τῶν αἰγυπτίων οἱ ἰσραηλῖται. καὶ τότε ἐμνήσθη ὁ θεὸς τῆς ἐντολῆς, ἧς ἐνετείλατο τῷ ἀβραάμ. καὶ ἐξῆγαγεν αὐτοὺς ὑπὸ αἰγύπτου διὰ μωϋσέως τοῦ προφήτου, ὄντας χιλιάδας, χωρὶς παίδων καὶ γυναικῶν. ἔμειναν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη μ, ὅτι καὶ τὸν νόμον δέδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς διὰ μωσέως. ἦσαν δὲ πάντα πιστεύοντες κατὰ τοῦ νόμου, ὡς φησιν ἡ γραφή. καὶ μετὰ μ ἔτη ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοῦ μωσέως ὑποθανόντος. ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν γῆν ταύτην, οὐδὲ οὕτως ἐπράξαντο, προφητῶν πολλῶν ἀναφαινομένων, καὶ πολλὰ αὐτοῖς προφητευόντων: ἀλλ' ἔμφυτοι οἱ αὐτοὶ, καὶ τότε ὁ υἱὸς τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, ἐνοικήσας διὰ ἡμᾶς ἐν τῇ θεοτόκῳ, σῶμα ἐνδυσάμενος ἔμψυχον, νοερὸν, λογικὸν, καὶ ὡσαύτως εἰπεῖν ἀνθρώπινον, ἡνώθη τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. ἀσυγχύτως,

ἀλη-

tres æmulatione quadã perſequebantur, donec eum tamdẽ viris quibuſdã in Aegyptum profiſcentibus, venderẽt. In Aegyptũ delatus, apud Pharaonẽ regem, et alios ibidẽ grãtioſus eſſe cepit. quumq; annonæ caritas exſtitiſſet in Paleſtina, Iacobus cũ filijs nepotibuſq; ſuis, capitibus omnino lxxv, in Aegyptũ venit, ubi copiã eſſe magnã annonæ inaudiſſet. atq; hic à Ioſepho adgniti, manſerũt. Ibidẽ extinctis Iacobo et Ioſepho, ab Aegyptijs Iſraelitæ adfligebantẽ. itaq; recordatus eſt deus, quid Abrahamũ facere iußiſſet: eosq; per Mosẽ vatẽ eduxit ex Aegypto, ſexcẽta ſcil. hominũ millia, abſq; pueris et mulierculis. Manſerũt aũt in ſolitudine annis xl, quo tẽpore legẽ quoq; deus eis per Mosẽ dedit: cui quidẽ legi omnia, ceu ſacræ litteræ loquuntur, adverſa faciebãt. Poſt annũ xl egreſſi ſunt de ſolitudine in terrã promiſſã, Moſe rebus humanis exemto.

In hãc traducti, ne ſic quidẽ cõverſi sũt, licet multi vates exiſterẽt, eosq; plurimũ cohortarẽtur ac inſtruerẽt: ſed ijdẽ manſerunt. Tandẽ filius & ſermo dei, cõſtituto propter nos in deipara virgine domicilio, quũ corpus animatũ, mẽte præditũ, rationis particeps, et ſimpliciter ut loquar, humanũ induiſſet, eidẽ humano corpori unitus eſt citra confuſionem,

Incarnationis myſterium.

ἀληθινῶς, ἀδιαιρέτως. ἀληθινῶς μὲν, ὅτι μία ὑπόστασις ἐκ τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀνθρωπινου σώματος ἀπελέσθη· ἀσυγχύτως δὲ, ὅτι μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐφυλάχθη τὰ ἑνωθέντα, μηδὲν τῶν κατ' οὐσίαν μεταλλαξάντων· ἀδιαιρέτως δὲ, ὅτι μία ἐστὶν ἡ αὐτῶν ὑπόστασις. ταῦτα δὲ πάντα ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς πιστούμεθα. ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ διαφόρων φύσεων λέγει ἔργα γινόμενα, ποτὲ μὲν θεοῦ, ποτὲ δὲ ἀνθρώπου. πάντα γὰρ, ὅσα δεῖ ἄνθρωπον ὑπομεῖναι, ὑπέμεινεν. ἐτέχθη γὰρ, καὶ ἐγαλακτοτροφήθη, καὶ ἐτράφη, καὶ ηὔξησε, καὶ γινόμενος ἐτῶν λ ἐβαπτίσθη, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν, καὶ διδάσκειν τοὺς ἰουδαίους· καὶ τῷ λγ ἔτει ἐσταυρώθη, καὶ σταυρωθεὶς ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ σώματος, καὶ νῦν καθέζεται μετ' αὐτοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων εἰς τὴν ἀνάστασιν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς. αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν. τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἐν τῇ παρούσῃ θεωρίᾳ τεσσάρων αἱρέσεων ἡμεῖς ἐπιμνησθῶμεν. ὧν αἱ μὲν δύο, περὶ θεολογίας εἰσὶν, ἐκ διαμέτρου μαχόμεναι ἀλλήλαις. σαβέλλιος γὰρ μίαν φύσιν ἔλεγε τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ μίαν ὑπόστασιν πολυώνυμον· ὁ δὲ ἄρειος τρεῖς ὑποστά-

σεις

& vere, citraq; divisionem. Vere, quoniam ex deo sermone, humanoq; corpore, hȳ postasis absoluta est una: citra confusionē, quoniam post unionē nihilo minus unitæ res salvæ atq; integræ manent, nō mutatis substātialibus proprietatibus: citra divisionē, quoniam una est earū hypostasis. Horum omniū fidem sacra nobis litteræ faciunt. Sic enim loquūtur de uno et eodē, ac si diversis à naturis actiones ipsæ provenirēt; nunc quidē à deo, nunc autē ab homine. Nam omnia, quæcūq; sustinere hominem oportet, sustinuit. In lucē est editus, lacte nutritus, educatus, auctus statura corporis, et annos natus xxx baptissatus fuit, ac post baptismū prodigia facere cepit, et Iudæos docere: annoq; xxxiij in crucē actus, quo facto, tertio die resurrexit, in cælos adsumtus cum corpore: cū quo iam patris ad dextrā sedet; estq; is, qui vivos et mortuos in resurrectione iudicabit. Hæc Christianorū fides est. atq; his ita declaratis, in hac cōsideratione nostra de quatuor sectis commemorandū erit: quarum duæ quidē, ad doctrinam de deo spectāt, ex diametro secum invicē pugnantes. Quippe Sabellius unā sanctæ trinitatis naturā dicebat, et unā hypostasin, habentē plura nomina. Arius autē esse tres aiebat hypostases, ac

Idiomatū communicatio.

IIII sectæ principales

Primū paradoxicorū.

σεις ἔλεγε, καὶ τρεῖς φύσεις ἐκφύλους. πρῶ-
τον γὰρ ἔλεγεν εἶναι τὸν πατέρα, πεπόηται δὲ
αὐτοῦ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, γινόμε-
να ἐξ αὐτοῦ πρὸς ὑπουργίαν τῶν ἐξ αὐτοῦ
κληθησομένων. τούτων οὕτως ἀλλήλοις μαχο-
μένων, ἡ ἐκκλησία μέσον χορεύουσα, οὕτε ὡς
ὁ σαβέλλιος μίαν φύσιν δοξάζουσα, ὥστε καὶ
μίαν ὑπόστασιν δοξάζειν· οὔτε ὡς ὁ ἄρειος
τρεῖς ὑποστάσεις, ἵνα καὶ τρεῖς δοξάσῃ φύσεις·
(ὁ μὲν γὰρ σαβέλλιος ἀπὸ τῆς μιᾶς φύσεως
πλανώμενος, καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐδόξασεν· ὁ
δὲ ἄρειος διὰ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς
φύσεις ἔλεγε) χορεύουσα οὖν μέσον τούτων ἡ ἐκ-
κλησία, μίαν φύσιν λέγει τοῦ θεοῦ ἐν τρισὶν
ὑποστάσεσι. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν τριάδι μονὰς,
καὶ ἡ ἐν μονάδι τριάς. εἶτα καὶ περὶ τῆς ἐναν-
θρωπήσεως τοῦ θεοῦ λόγου ὥσπερ ἐκ διαμέ-
τρου ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, ὅ, τε νεστόριος
καὶ εὐτυχής. ὁ μὲν γὰρ νεστόριος ἔλεγε δύο
φύσεις, οὐκ ἔλεγε δὲ αὐτὰς δέχεσθαι ἕνωσιν· ἀλ-
λὰ σχέσιν πολλὴν ἔχειν τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον
πρὸς τὸν υἱὸν, ὥστε καὶ δι' αὐτοῦ ἐνεργεῖν, ὅσα βού-
λεται· καὶ δι' αὐτὸ ἔλεγε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖ-
νον, υἱὸν λέγεσθαι. εἴ τις δ' εἴποι πρὸς αὐτὸν, καὶ
διατί ἕνα λέγεις υἱὸν, καὶ μὴ δύο: αὐτα-
κρίνατο αὖ ὁ νεστόριος· τοσαύτη μοὶ ἡ φιλία καὶ
ἡ σχέσις τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον,
ὅτι

tres diversi generis naturas. Nam primũ dicebat esse patrẽ, eiusq; creata filium et spiritũ sanctũ, ab ipso facta ad serviendũ ei in creatione rerum cõdendarum. His in hunc modũ à se invicẽ dissidentibus, ecclesia medio incedẽs itinere, nec more Sabellÿ sic vnam naturam tradens, ut una quoq; statuatur hypostasis; nec ita tres hypostases, de Arÿ sentẽtia, ut tres itidẽ naturæ statuantur: quippe Sabellius propter unitatẽ naturæ in errorem actus, unam quoq; tradebat hypostasin: Arius vero, propter hypostases tres, tres quoq; naturas esse dicebat) medio igitur inter hos ecclesia incedens itinere, unam esse dei naturam dicit in tribus hypostasibus. atq; hæc est in trinitate unitas, & in unitate trinitas. Deinde Alterũ par.
similiter ex diametro quasi pugnabãt inter se, de incarnatione dei sermonis, Nestorius et Eutyches. Quippe Nestorius, duas ille quidẽ naturas fatebatur; sed non dicebat earum factam vnionẽ. Magnam volebat esse huius hominis ad filium adfectionẽ, adeo quidẽ, ut per eum, quæcũq; velit, efficiat: eamq; ob causam aiebat hunc hominẽ, filiũ quoq; adpellari. Quod si quis obÿceret, Cur unũ filiũ dicis esse, nõ duos? respondisset Nestorius, tantũ esse amorẽ et adfectionẽ dei sermonis erga hũc ho-

μὴ κρίνειν, ταπεινώσεως σημεῖον. οὐδὲν οὕτως προσκαλεῖται τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν, ὡς ἡ ταπείνωσις. ἴδε γάρ, φησι, τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ τὸν κόπον τῆς βίας μου, καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρ-
,, τίας μου. καὶ, ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἐξε-
,, λοῦ με· δηλονότι, ἐκ τοῦ πολεμοῦντός με ἐχ-
,, θροῦ, καὶ τῆς ἁμαρτίας μου, καὶ ἀφροσύνης
,, μου· συμβάλλεται ἡ προς ἀρετὴν, καὶ ἡ μετὰ τῶν ἐναρέτων ἀναγωγή: (μιμητικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος) καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αἴσθησιν ὁμιλίας τῶν ἐρεθιζόντων. ὅσον γὰρ ἀπὸ ὀφθαλμῶν, τοσοῦτον καὶ ἀπὸ καρδίας. δι' αὐτῶν γὰρ ἡ μνήμη τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ γίνεται. προσκείσθαι ἡμῖν, χωρίσαι τὸν νοῦν τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν· ἵνα καθάπερ προς τὸν νοητὸν ἀναπέμψῃ ἥλιον, καὶ τῷ ἀπροσίτῳ καὶ ἀμηχάνῳ αὐτοῦ κάλλει κατανοηθῇ. παχύνεται γὰρ νοῦς ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν, καὶ προς αὐτὰ καθέλκεται, καὶ ἀφίσταται τῆς καθαρᾶς νοήσεως καὶ ἀπολαύσεως τοῦ νοητοῦ κάλλους. οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. ἔθει κατορθοῦσιν ἄνθρωποι πᾶσαν τέχνην, καὶ ἐπιμονῇ, καὶ βίᾳ. διὰ βίας οὖν, τῆς ἐξ ἀγάπης γινομένης, καὶ προσοχῆς, τῆς ἐκ ταπεινώσεως, καὶ ἀποφυγῆς τῶν αἰσθητῶν, καὶ τοῦ φυγεῖν τὴν τῶν ἀμελεστέρων συνοίκησιν, καὶ τοῦ μὴ κρίνειν, καὶ ταπεινώσεως, καὶ τῆς τῶν ἐναρέτων συνα-

neminem iudicare, signũ est summissionis. Nihil autẽ adeo deũ ad ferendũ auxiliũ excitat, ut animi summissio. Adspice, inquit vates, summissionẽ meã, & laborẽ nisus mei; meaq; universa peccata mihi cõdonato. Itẽ, adspice summissionẽ meã, & eripe me, videlicet ab oppugnãte me hoste, peccatoq; ac demẽtia mea. Nec parũ ad virtutẽ momẽti adfert, cũ virtute pditis conversatio (nã homo studiosũ imitationis est animal) et ab ijs, abstinere, quorũ cõsuetudo sensus irritat. Quãtum. n. ab oculis, tantũ à corde. Nã ex ijs rerũ sensiliũ in animo suscitatur recordatio. Nos aũt eniti par est, ut mentẽ à sensiliũ recordatione separem9: ut levi ala sursum volet ad solẽ illũ intellectilẽ, et ipsi9 inaccessa, supraq; captũ nostrũ posita pulchritudine collustretur. quippe mẽs p recordationẽ sensilium fit crassior, & ad ea deprimitur, à cõsiderationẽ fruitioneq; venustatis illi9 intellectilis quasi resiliẽs. quippe nemo dominis duobus servire potest. usu mortales, et tolerãtia, & vi nisus, cuiusvis artis pfectionẽ adsequuntur. itaq; nitendo, (q̃ à dilectione, pficiscitur) et pcãdo, (q̃ à summissione) resq; sensiles evitãdo et negligẽti9 vivẽtiũ cohabitationẽ fugiẽdo, et nõ iudicãdo, et nosmet sũmittẽdo, et cũ virtute Proverbiũ.

σωναναστροφῆς, καὶ ὑπακοῆς, τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργασώμεθα, μὴ κρύπτοντες εἰς λογισμοὺς, καὶ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη. πᾶν γὰρ κρυπτὸν, φαῦλον: τὸ δὲ φανερούμενον, φῶς ἐστιν. οὐ γὰρ γεννᾶ ὄφις ἐν ἡλίῳ, ἀλλ' ἐν φωλεοῖς: οὐδὲ σπόρος αὐξάνει ὑπὲρ γῆν κείμενος, ἀλλ' ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος. οὕτω καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ μὴ δημοσιευόμενοι, καρποφοροῦσιν εἰς φθορὰν· καὶ οἱ ἀγαθοὶ, εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμὴν. ἀμὴν.

ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΣΧΟΛΙΑ, ἀπὸ φωνῆς ΘΕΟΔΩΡΟΥ, τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ, καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, τὴν τε θείαν καὶ ἐξωτικὴν φιλοσοφήσαντος γραφήν.

ΠΡΑΞΙΣ Α.

ΑΝαγκαῖον ἐστὶ, μέλλοντας ἡμᾶς αἱρέσεων ἐπιμνησθῆναι, πρῶτον περὶ τεσσάρων τινῶν ἐν ταῖς τῶν πατέρων χρήσεσι διαλαβεῖν. εἰσὶ δὲ αὗται, οὐσία, φύσις, ὑπόστασις, πρόσωπον. ἰστέον οὖν ὅτι οὐσία καὶ φύσις

ταυτὸν

præditis cõversando, & obtẽperando, salutẽ nobis paremus; cogitationes interim, vitiaq; non occultantes. malũ. n. quidquid occultũ; lux vero, quidquid in apertũ prodit. quippe serpẽs in sole non gignit. sed in cavernis: nec positũ supra terrã, sed abditũ sub terra semẽ augescit. Sic & cogitationes malæ, quæ non proferũtur, fructus ad interitum ferunt: bonæ vero, ad vitam æternam, qua potiri nobis contingat universis, beneficio domini nostri Iesu Christi, quo cum patri gloria tribuatur, una cum spiritu sancto, nunc & semper, & sæculis infinitis. amen. amen.

LEONTII ADVOCATI BYZANTINI, SCHOLÆ, ex ore THEODORI, religiosissimi abbatis, doctissimique philosophi, divinis pariter, externisque litteris eruditi, exceptæ.

ACTIO PRIMA.

QVum ex antiquitatis memoria sectarũ historiam repetituri simꝰ, necessarium est, de quatuor ut vocabulis, q̃ in patrũ dictis reperiuntur, paucis disseramus. Ea vocabula sunt, substãtia, natura, hy-

τωτὸν ἐστι παρ' αὐτῆς καὶ πάλιν, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ταυτὸν. οὐσία δέ ἐστιν, ἤτοι φύσις, παρ' αὐτοῖς, ὅπερ οἱ φιλόσοφοι λέγουσιν εἶδος. εἶδος δ', τὸ κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ λεγόμενον. ὑπόστασιν δὲ, ἤτοι πρόσωπον καλοῦσιν, ὅπερ οἱ φιλόσοφοι ἄτομον οὐσίαν λέγουσι. καλῶς δὲ προσεθήκαμεν ἄτομον οὐσίαν. οἱ γὰρ ἐκκλησιασταὶ τὰ ἄτομα τῶν συμβεβηκότων, οὔτε πρόσωπον καλοῦσιν, οὔτε ὑπόστασιν. τούτων οὕτως προεγνωσμένων, ἡ ἡμετέρα πίστις ἐστὶν, ὅτι μία ἐστὶ θεότης ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι νοουμένη. ἔστι γὰρ μία ὑπόστασις ἡ τοῦ πατρὸς, καὶ μία ἡ τοῦ υἱοῦ, καὶ μία ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ταῦτα δὲ τὰ τρία, οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὰ ἰδιώματα· κατὰ τὸ, τὸν μὲν, εἶναι πατέρα· τὸν δὲ, υἱὸν· τὸν δὲ, πνεῦμα ἅγιον. ἐπεὶ μία οὐσία ἡ τῶν τριῶν, καὶ μία δύναμις, καὶ μία βούλησις. τοῦτο μόνον διαφέρουσιν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ πατρὸς, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ. πῶς δὲ γεννᾶται ὁ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, ἢ πῶς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι. ἰστέον δὲ, ὅτι οὐχ ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου δεῖ νοεῖν τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἡ γὰρ ἁγία γραφὴ οὕτω ἁπλῶς ταῦτα ὠνόμασεν,

poſtaſis, perſona. Sciendū ergo, ſubſtantiā & naturam apud ipſos idem eſſe: ac rurſus idē, hypoſtaſin & perſonam. Subſtantia ſive natura, eſt apud eos, quod philoſophi ſpeciē vocant. Et ſpecies eſt, quæ de pluribus ac numero diverſis dicitur. Hypoſtaſin vero, ſive perſonam vocant, quod individuam philoſophi ſubſtantiam dicunt. ac rectē quidem adiecimus, individuam ſubſtantiam. nam eccleſiaſtici ſcriptores accidētium individua nec perſonam vocant, nec hypoſtaſin. His ita præcognitis, fidem hanc profiteamur, unam ſcilicet eſſe divinitatem, quæ tribus in hypoſtaſibus intelligatur. Vna patris eſt hypoſtaſis, altera filij, tertia ſpiritus ſancti. atque hæc tria, nihil inter ſe differunt, niſi ſolo proprietatum reſpectu; quatenus hic pater eſt, alter filius, tertius ſpiritus ſanctus. nam horum trium una eſt ſubſtantia, & una poteſtas, una voluntas. In hoc tantum differunt, quod filius ex patre gignitur, ſpiritus procedit. Quo autem modo vel filius ex eo gignatur, vel ſpiritus ſanctus procedat; curioſius inveſtigandum non eſt. Sciendum vero, non humano more patris, & filij, & ſancti ſpiritus voces accipiendas. Quippe ſacræ litteræ ſic iſtis ſimpli-

μασεν, ὡς αὖ ἠυπόρησε περὶ αὐτῶν διδάξαι καὶ εἰπεῖν, καὶ ἡμεῖς δυνηθείημεν ἀκοῦσαι. αὕτη τοίνυν ἡ ἁγία τριὰς, μία θεότης, ἐκ τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος, ἐποίησε τὰ πάντα, τάτε ὁρατὰ, καὶ ἀόρατα. εἰ δὲ τὰ ἀόρατα πρότερον ἐγένοντο, ἐν τοῖς ἐφεξῆς μαθησόμεθα. τοῦτο δὲ δεῖ γνῶναι, ὅτι ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ πάντα· ἐν τῇ ὑστέρᾳ δὲ, ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. καὶ ποιήσας αὐτὸν, ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. τί δέ ἐστιν ὁ παράδεισος, ἐν τοῖς ἐφεξῆς γνωσόμεθα. λαβὼν δὲ ὁ θεὸς ἐκ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ σάρκα, ἐποίησε γυναῖκα, ἥτις ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ εὖα. ἐνετείλατο δὲ αὐτοῖς ἐντολὴν εἰπὼν, ὅτι εἰ μὲν φυλάξητε αὐτὴν, σωθήσεσθε· εἰ δὲ μήγε, ἀποθανεῖσθε. καὶ μὴ φυλάξαντες, ἐξεβλήθησαν ἐκ τοῦ παραδείσου· καὶ ἐκατηράσατο ὁ θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος. ἐκβληθέντων δὲ αὐτῶν, ἔγνω ἀδὰμ τὴν εὖαν, καὶ ἐγένοντο αὐτοῖς τρεῖς υἱοὶ, κάϊν, καὶ ἄβελ, καὶ σὴθ. τούτων γεννηθέντων, ἐπλεόνασε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἤρξαντο παραπικραίνειν τὸν κύριον. ὁ δὲ ὀργισθεὶς, ἔπεμψεν αὐτοῖς τὸν κατακλυσμὸν, ἐξ οὗ μόνος ἐσώθη ὁ νῶε; καὶ ἡ γυνὴ, καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, οἱ πάντες ὀκτὼ. τούτων σω-

citer adpellationibus usæ sunt, prout de rebus ijs docere ac loqui licuit, nosque auditu percipere potuimus. Hæc ergo sancta trinitas; unaque divinitas, prorsus ex nihilo condidit universa tam adspectabilia, quam inadspectabilia. Num vero inadspectabilia prius facta fuerint, ex sequentibus intelligemus. Hoc quidem sciendum, deum sex diebus universa condidisse, hominem ultimo die creasse, creatum in paradiso collocasse. Quid paradisus sit, deinceps cognoscemus. Hinc deus carne de hominis costa quadam sumta, feminam condidit; cui quidem ab Adamo Evæ nomen est inditum. Præscripsit autem ipsis mandatum deus, cui si obtemperarent, salvos fore; sin autem, morituros aiebat. quod quum illi non præstitissent, ejecti de paradiso fuerunt. simul deus humanum genus est exsecratus. Ejectis autem ipsis, Adamus cum Eva rem habuit, eisque nati sunt tres filij, Cainus, Abelus, Sethus. His procreatis, augeri genus humanum cepit, ac dominum offendere: qui quidem ira commotus, eis diluvium immisit, è quo solus Noa, cum uxore, tribus filijs, & eorum uxoribus, octo scilicet homines, salvi evaserunt.

των σωθέντων, πάλιν ἐπλεόνασεν ἡ αἰθρωπίνη γενεὰ, καὶ ἤρξαντο πάλιν εἰδώλοις προσκυνεῖν. καὶ τότε ἐπέβλεψεν ὁ θεὸς εἰς τὸν ἀβραὰμ, ἄνδρα χαλδαῖον, τῆς μεσοποταμίας χώρας, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἔξελθε ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ τῆς γῆς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἐγώ σοι δείξω, καὶ ἐξῆλθε, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ ὁ θεὸς τὴν γῆν τῆς χαναναίας ἤτοι παλαιστίνης, εἰπὼν αὐτῷ· ταύτης σὲ καταστήσω κληρονόμον. ἐγέννησεν οὖν ἐν τῇ γῇ ὁ ἀβραὰμ τὸν ἰσαὰκ, ὁ δὲ ἰσαὰκ, τὸν ἰακὼβ· ὁ δὲ ἰακὼβ ἐγέννησε. ιβ τέκνα, ὧν εἷς ἦν ὁ ἰούδας. οὗτοι ἦσαν οἱ ιβ πατριάρχαι. πατριάρχαι δὲ ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ αἱ δώδεκα φυλαὶ ἐξ αὐτῶν ὠνομάσθησαν. ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι ἰσραηλῖται, καὶ ἑβραῖοι, καὶ ἰουδαῖοι. καὶ ἰσραηλῖται μὲν ἐκαλοῦντο, ὡς ἀπὸ τοῦ ἰακὼβ. τούτῳ γὰρ εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι οὐ κληθήσῃ ἰακὼβ, ἀλλ' ἰσραὴλ; τουτέστι νοῦς ὁρῶν θεὸν. ἀπὸ τοῦ ἰακὼβ οὖν, τοῦ ὀνομασθέντος ἰσραὴλ, ἐλέγοντο ἰσραηλῖται. ἑβραῖοι δὲ, ἀπὸ τοῦ ἕβερ τοῦ προπάτορος ἀβραὰμ. ἰουδαῖοι δὲ ἐλέγοντο, οὐ κυρίως πάντες, ἀλλ' οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ ἰούδα. καταχρηστικῶς δὲ ἐλέγοντο ἰουδαῖοι, διὰ τὸ ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης γίνεσθαι τοὺς βασιλεῖς· καὶ ἐκ τούτου ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα ἐπὶ πάντων. τούτων τῶν ιβ ἦν ὁ ἰωσὴφ, ὃν παρεζήλουν οἱ ἄλ-

λοι ἀ-

His ſervatis, iterum gens humana excrevit, cepereq; rurſus adorare ſimulacra. Tũc deus in Abrahamũ coniecit oculos, hominẽ Chaldæum, habitantem in Meſopotamia. Diſcede, inquit, eum adpellans, à cognatis tuis, & patria tua, in eam regionẽ, quam ego tibi monſtrabo. Qua inde digreſſo, deus et terrã Chananæam ſive Palæſtinam oſtendit, inquiens: Huius ego te poſſeſſorem conſtituam. In hac igitur regione Abrahamus Iſaacum genuit, Iſaacus Iacobum, Iacobus xij filios, quorum unus erat Iudas. Hi ſunt illi xij patriarchæ, quibus hoc nomen ex eo datum, quod xij tribubus adpellationes dederint. Vocabantur autem Iſraelitæ, & Hebræi, & Iudæi. quorum nominum primum à Iacobo nanctꝰ ſunt; cui deus aliquando dixit: Non Iacobus adpellabere, ſed Iſraelus, id eſt, mens deum adſpiciens. itaque ab Iacobo, cui cognomentum Iſraeli datum, Iſraelitæ dicti. Hebræi vero, ab uno de Abrahami proavis Hebero. Iudæi denique dicebantur, non proprie univerſi: ſed quotquot ex Iudæ tribu originem ducebant. nihilo minus & aliis hoc nomen abuſive tribuebatur ex ea cauſſa, quod ex illa tribu reges creabantur. In horum xij numero Ioſephus erat, quem cæteri fra-

λοι ἀδελφοὶ, ἕως οὗ ἐπώλησαν αὐτὸν ἀν-
θρώποις ἀπιοῦσιν εἰς αἴγυπτον. οὗτος ἐλθὼν
εἰς αἴγυπτον, ἔσχε χάριν ἐνώπιον φαραὼ
τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἐκεῖσε. λιμοῦ δὲ γενο-
μένου ἐν παλαιστίνῃ, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ
τῶν παίδων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, πάντων ο ε, ἦλ-
θεν ὁ ἰακὼβ εἰς αἴγυπτον, ἀκούσας εἶναι σίτον
πολὺν. καὶ γνωρισθέντες ὑπὸ τοῦ ἰωσὴφ, ἔ-
μειναν ἐκεῖσε. τελευτήσαντος δὲ ἐκεῖσε τοῦ ἰα-
κὼβ καὶ τοῦ ἰωσὴφ, κατεπονοῦντο ἀπὸ τῶν αἰ-
γυπτίων οἱ ἰσραηλῖται. καὶ τότε ἐμνήσθη ὁ θεὸς
τῆς ἐντολῆς, ἧς ἐνετείλατο τῷ ἀβραὰμ. καὶ ἐξή-
γαγεν αὐτοὺς ἀπὸ αἰγύπτου διὰ μωϋσέως τοῦ
προφήτου, ὄντας χ χιλιάδας, χωρὶς παί-
δων καὶ γυναικῶν. ἔμειναν δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔ-
τη μ, ὅτε καὶ τὸν νόμον δέδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς
διὰ μωσέως. ἦσαν δὲ πάντα ποιοῦντες κα-
τέναντι τοῦ νόμου, ὥς φησιν ἡ γραφή. καὶ μετὰ
μ ἔτη ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν γῆν τῆς
ἐπαγγελίας, τοῦ μωσέως ἀποθανόντος. ἐλ-
θόντες δὲ εἰς τὴν γῆν ταύτην, οὐδὲ οὕτως ἐ-
πεστράφησαν, προφητῶν πολλῶν ἀναφαινομέ-
νων, καὶ πολλὰ αὐτοῖς παραινούντων: ἀλλ' ἔμειναν
οἱ αὐτοὶ, καὶ τότε ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, ἐνοικήσας
δι' ἡμᾶς ἐν τῇ θεοτόκῳ, σῶμα ἐνδυσάμενος ἔμψυ-
χον, νοερὸν, λογικὸν, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀνθρώπι-
νον, ἡνώθη τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. ἀσυγχύτως,
ἀλη-

tres æmulatione quadã persequebantur, donec eum tamdẽ viris quibusdã in Aegyptum profiscentibus, venderẽt. In Aegyptũ delatus, apud Pharaonẽ regem, et alios ibidẽ gratiosus esse cepit. quumq; annonæ caritas exstitisset in Palæstina, Iacobus cũ filijs nepotibusq; suis, capitibus omnino lxxv, in Aegyptũ venit, ubi copiã esse magnã annonæ inaudiisset. atq; hic à Ioseph o adgniti, manserũt. Ibidẽ extinctis Iacobo et Ioseph o, ab Aegyptijs Israelitæ adfligebantur. atq; recordatus est deus, quid Abrahamũ facere iussisset: eosq; per Mosẽ vatẽ eduxit ex Aegypto, sexcẽta scil. hominũ millia, absq; pueris et mulierculis. Manserũt aũt in solitudine annis xl, quo tẽpore legẽ quoq; deus eis per Mosẽ dedit: cui quidẽ legi omnia, ceu sacræ litteræ loquuntur, adversa faciebãt. Post annũ xl egressi sunt de solitudine in terrã promissã, Mose rebus humanis exemto.

In hãc traducti, ne sic quidẽ cõversi sũt, licet multi vates existerẽt, eosq; plurimũ cohortarẽtur ac instruerẽt; sed ijdẽ manserunt. Tandẽ filius & sermo dei, cõstituto propter nos in deipara virgine domicilio, quũ corpus animatũ, mẽte præditũ, rationis particeps, et simpliciter ut loquar, humanũ induisset, eidẽ humano corpori unitus est citra confusionem,

Incarnationis mysterium.

ἀληθινῶς, ἀδιαιρέτως. ἀληθινῶς μὲν, ὅτι μία ὑπόστασις ἐκ τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπελέσθη· ἀσυγχύτως δὲ, ὅτι μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐφυλάχθη τὰ ἑνωθέντα, μηδὲν τῶν κατ' οὐσίαν μεταλλαξάντων· ἀδιαιρέτως δὲ, ὅτι μία ἐστὶν ἡ αὐτῶν ὑπόστασις. ταῦτα δὲ πάντα ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς πιστούμεθα. ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ διαφόρων φύσεων λέγει ἔργα γινόμενα, ποτὲ μὲν θεοῦ, ποτὲ δὲ ἀνθρώπου. πάντα γὰρ, ὅσα δεῖ ἄνθρωπον ὑπομεῖναι, ὑπέμεινεν. ἐτέχθη γὰρ, καὶ ἐγαλακτοτροφήθη, καὶ ἐτράφη, καὶ ηὔξησε, καὶ γινόμενος ἐτῶν λ ἐβαπτίσθη, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα ἤρξατο σημεῖα ποιεῖν, καὶ διδάσκειν τοὺς ἰουδαίους· καὶ τῷ λγ ἔτει ἐσταυρώθη, καὶ σταυρωθεὶς ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ σώματος, καὶ νῦν καθέζεται μετ' αὐτοῦ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων εἰς τὴν ἀνάστασιν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς. αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν. τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἐν τῇ παρούσῃ θεωρίᾳ τεσσάρων αἱρέσεων ἡμεῖς ἐπιμνησθῶμεν. ὧν αἱ μὲν δύο, περὶ θεολογίας εἰσιν, ἐκ διαμέτρου μαχόμεναι ἀλλήλαις. σαβέλλιος γὰρ μίαν φύσιν ἔλεγε τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ μίαν ὑπόστασιν πολυώνυμον· ὁ δὲ ἄρειος τρεῖς ὑποστά-

σεις

& vere, citraq; divisionem. Vere, quoniam ex deo sermone, humanoq; corpore, hȳ postasis absoluta est una: citra confusionē, quoniam post unionē nihilo minus unitæ res salvæ atq; integræ manent, nō mutatis substātialibus proprietatibus: citra divisionē, quoniam una est earū hypostasis. Horum omniū fidem sacra nobis litteræ faciunt. Sic enim loquūtur de uno et eodē, ac si diversis à naturis actiones ipsæ provenirēt; nunc quidē à deo, nunc autē ab homine. Nam omnia, quæcūq; sustinere hominem oportet, sustinuit. In lucē est editus, lacte nutritus, educatus, auctus statura corporis, et annos natus xxx baptisjatus fuit, ac post baptismū prodigia facere cepit, et Iudæos docere: annoq; xxxiij in crucē actus, quo facto, tertio die resurrexit, in cœlos adsumtus cum corpore: cū quo iam patris ad dextrā sedet; estq; is, qui vivos et mortuos in rejurrectione iudicabit. Hæc Christianorū fides est. atq; his ita declaratis, in hac cōsideratione nostra de quatuor sectis commemorandū erit: quarum duæ quidē, ad doctrinam de deo spectāt, ex diametro secum invicē pugnantes. Quippe Sabellius unā sanctæ trinitatis naturā docebat, et unā hypostasin, habentē plura nomina. Arius autē esse tres aiebat hypostases, ac

Idiomatū communicatio.

IIII sectæ principales

Primū par hęreticorū.

tres diuersi generis naturas. Nam primũ dicebat esse patrẽ, eiusq; creata filium et spiritũ sanctũ, ab ipso facta ad seruiendũ ei in creatione rerum cõdendarum. His in hunc modũ à se invicẽ dissidentibus, ecclesia medio incedẽs itinere, nec more Sabellij sic vnam naturam tradens, ut una quoq; statuatur hypostasis; nec ita tres hypostases, de Arij sentẽtia, ut tres itidẽ naturæ statuantur: quippe Sabellius propter unitatẽ naturæ in errorem actus, unam quoq; tradebat hypostasin: Arius vero, propter hypostases tres, tres quoq; naturas esse dicebat) medio igitur inter hos ecclesia incedens itinere, unam esse dei naturam dicit in tribus hypostasibus. atq; hæc est in trinitate unitas, & in unitate trinitas. Deinde Alterũ par.
similiter ex diametro quasi pugnabãt inter se, de incarnatione dei sermonis, Nestorius et Eutyches. Quippe Nestorius, duas ille quidẽ naturas fatebatur; sed non dicebat earum factam vnionẽ. Magnam volebat esse huius hominis ad filium adfectionẽ, adeo quidẽ, ut per eum, quæcũq; velit, efficiat: eamq; ob causam aiebat hunc hominẽ, filiũ quoq; adpellari. Quod si quis obijceret, Cur unũ filiũ dicis esse, nõ duos? respondisset Nestorius, tantũ esse amorẽ et adfectionẽ dei sermonis erga hũc ho-

ὅλως οἱ δύο εἷς ἰὸς ἐλέγοντο. ὁ δὲ Δυτυχὴς μίαν ὑπόστασιν ἔλεγε, καὶ τοσαύτην ἔλεγε γεγενῆσθαι ἕνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ μίαν φύσιν ἀποτελεσθῆναι ἐκ τῶν δύο. πάλιν δὲ ἐκκλησία μέσον χορεύουσα τούτων, οὔτε δύο φύσεις ἔλεγεν ὡς ὁ νεστόριος, ὥστε μηδὲ ἕνωσιν εἰπεῖν γεγενῆσθαι· ἀλλ' οὔτε τοιαύτην ἕνωσιν φησὶν, ὡς ὁ Δυτυχὴς γεγενῆσθαι. ὥστε καὶ μίαν φύσιν εἰπεῖν. ὁ μὲν γὰρ νεστόριος διὰ τὰς δύο φύσεις, οὐκ ἔλεγε γεγενῆσθαι ἕνωσιν. ὁ δὲ Δυτυχὴς διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ μίαν φύσιν ἔλεγεν. ἀλλὰ δοξάζει ἡ ἐκκλησία μίαν ὑπόστασιν ἐν δύο φύσεσι. καὶ ἔστι τὸ περὶ τῆς ἀνθρωπήσεως δόγμα· αὐτίστροφον τῷ περὶ τῆς θεολογίας, ὥς φησιν ὁ θεῖος χρηγόριος. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ ἓν παρέχομεν τῇ φύσει, τὸ δὲ διάφορον τὰς ὑποστάσεσιν, ἐνταῦθα δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸ μὲν ἓν, τῇ ὑποστάσει· τὸ δὲ διάφορον, τὰς φύσεσιν. ἐν τούτοις ἡ περαίρεσις.

ΠΡΑΞΙΣ Β.

Ακόλουθόν ἐστι μετὰ τὰ προλαβόντα, περὶ αἱρέσεων λυῶν διαλαβεῖν. εἰσὶ δὲ αἱ πᾶσαι, ὡσὶ· ἀς ἀπαριθμεῖται θεοφανὴς ὁ κύπρου ἐπίσκοπος. ἀλλὰ περὶ τοῦ

minem; ut duo filius unus adpellati fuerint. Eutyches vero perhibebat unã esse hypostasin, & tam artã aiebat unionẽ dei sermonis cũ homine factã: ut etiã de duabus, una fuerit effecta natura. Rursus autẽ ecclesia medio pergens inter hos itinere, nec duas naturas ita cum Nestorio fatetur, ut nõ & unionem factã dicat: nec vicissim talẽ dicit unionem factã, qualem Eutyches, ut unã quoq; naturam adserat. Nestorius enim propterea, quod duæ naturæ sint, unionem factã negabat: Eutyches propter unionẽ, naturam dicebat unam. Verum ecclesia tradit unã esse hypostasin, duabus in naturis. Atq; hæc doctrina de incarnatione filij doctrinæ de trinitate vice versa respõdet, sicut divus ille Gregorius ait. Nam istic unitatem naturæ tribuimus, discrimen hypostasibus: hic autem è contrario, unitatem hypostasi, discrimen naturis. Ac de his quidem heic agere modo lubuit.

ACTIO SECVNDA.

SEquitur, ut post illa iam præmissa, de sectis quibusdam breviter agamus. Universæ quidẽ numero lxxxuij sunt; quas Hæreses 84 *Epiphanius, Cypri antistes, enumerat. Prius*

τοῦ ἅψασθαι ἡμᾶς αὐτῶν, τέως ἀπαριθμησώμεθα τὰ ἐκκλησϊαστικὰ βιβλία. τῶν τοίνυν ἐκκλησϊαστικῶν βιβλίων, τὰ μὲν τῆς παλαιᾶς εἰσὶ γραφῆς· τὰ δὲ, τῆς νέας. παλαιὰν δὲ λέγομεν γραφὴν, τὴν πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ χριστοῦ· νέαν δὲ, τὴν μετὰ τὴν παρουσίαν. τῆς μὲν οὖν παλαιᾶς βιβλία εἰσὶν κβ· ὧν τὰ μὲν εἰσὶν ἱστορικὰ, τὰ δὲ, προφητικὰ· τὰ δὲ, παραινετικὰ· τὰ δὲ, πρὸς τὸ ψάλλειν γινόμενα. εἰ δὲ καὶ ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ εὑρίσκεται, ἀλλ' οὖν ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος ἕκαστον κέκληται. τὰ τοίνυν ἱστορικὰ βιβλία εἰσὶ ιβ. ὧν πρῶτόν ἐστιν ἡ γένεσις. περιέχει δὲ τοῦτο τὸ βιβλίον τὰ ἀπὸ τῆς ποιήσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἕως τῆς τελευτῆς τοῦ ἰωσὴφ. δεύτερον ἐστὶν ἡ ἔξοδος. περιέχει δὲ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ ἰωσὴφ, καὶ τῆς ἐξόδου τῶν ἰσραηλιτῶν, ἕως τῶν γινομένων ἄχρι τοῦ φθάσαι αὐτοὺς τὸ ὄρος τοῦ σινᾶ. ταῦτα δέ ἐστι, πῶς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διεπέρασαν, καὶ τί ἐν τῷ μεταξὺ γέγονε, καὶ πῶς τὸν νόμον διὰ μωσέως ἔλαβον ἀπὸ τοῦ θεοῦ. τρίτον ἐστὶ βιβλίον, οἱ λεγόμενοι ἀριθμοὶ, ἐν οἷς ἀπαριθμεῖται τὰς φυλὰς τῶν ἰσραηλιτῶν, καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν. τέταρτον ἐστὶ, τὸ λευϊτικὸν, ἐν ᾧ προστάττει, πῶς δεῖ λατρεύειν τοὺς ἱερεῖς. ὅθεν καὶ ἐκλήθα λευϊτικὸν· ἀπὸ γὰρ τῆς φυλῆς τῶν λευϊτῶν ἐγίνοντο οἱ ἱερεῖς.

πέμπτον

tamen, quam eas adtingamus, libros ab ecclesia receptos recēseamus. Igitur ex libris ecclesiasticis, alij scripturæ veteris sunt, alij novæ. Veterem scripturam vocamus eam, quæ ante Christi adventum litteris prodita fuit: novam, quæ post ipsius adventum. Veteris, libri sunt xxij, partim historici, partim prophetici, partim præcepta continentes, partim ad concinendum facti. Quod si alteorum in altero alicubi reperitur, à potiore tamen parte singulis adpellationes datæ. Historici libri sunt xij. Primus, est Genesis; resque gestas à condito cælo ac terra, usque ad Ioſephi mortem continet. Alter, Exhodus; & à morte Ioſephi, & exitu Israelitarum gesta complectitur ad illud usque tempus, quo ad montem Sinam pervenerunt. Ea vero sunt, quomodo mare rubrum transiecerint, quid interea factum, quomodo legem à Deo per Moſem acceperint. Tertius liber est, quem Numeros vocant; quo tribus Israelitarum, eorumque principes recensentur. Quartus, Leviticus est; quo præcipitur, quo ritu Deo servire & ſacerdotes debeant: vnde & Levitici nomen inuenit. Nam de Levitarum tribu ſacerdotes creabantur. Quin-

Catalogus sacrorū librorum, & partitio.

πέμπτον ἐστὶ, τὸ δευτερονόμιον, ἐν ᾧ ὡς ἐν συνόψει διηγεῖται τὰ ἀπὸ τῆς ἐξόδου γινόμενα, μέχρι τοῦ ὄρους τοῦ σινᾶ· καὶ ὅτι, τὸν νόμον πλατύτερος ἐκτίθεται, ὅθεν καὶ δευτερονόμιον ἐκλήθη. ἃ γὰρ ἐν τῇ ἐξόδῳ ὡς ἐν συντόμῳ γέγραπται περὶ τοῦ νόμου, ταῦτα πλατύτερον ἐν τῷ δευτερονομίῳ παραδίδοται μετὰ καὶ ἑτέρων ἄλλων. ταῦτα δὲ τὰ πέντε βιβλία, πάντες τοῦ μωσέως μαρτυροῦσιν εἶναι. τὰ γὰρ ἐφεξῆς, οὐδεὶς οἶδε τίνες εἰσὶ. λέγονται δὲ ταῦτα, ἡ πεντάτευχος. ἕκτον μετὰ τὸ δευτερονόμιον ἐστὶν, ἰησοῦς τοῦ ναυῆ, ἐν ᾧ λέγεται, πῶς ἐξήγαγε τοὺς ἰσραηλίτας ἀπὸ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὁ ἰησοῦς, μαθητὴς γινόμενος τοῦ μωσέως, καὶ ἰσοδυναμοῦν αὐτῷ· ἕβδομον ἐστὶν, οἱ λεγόμενοι κριταί. ἐλθόντες γὰρ οἱ ἰσραηλίται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἐποίησαν ἑαυτοῖς κριτὰς, ἵνα κρίνωσι τὸν λαόν. βασιλεῖς γὰρ οὐκ εἶχον; μόνον τὸν θεὸν βασιλέα ὀνομάζοντες. ἐν ᾧδὴ οὖν ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ διηγεῖται, ὅσα ἐποίησαν οἱ κριταὶ μέχρι τῶν βασιλέων. διὰ τοῦτο ἐκλήθη οἱ κριταί. ἄγγλοον ἐστὶ βιβλίον ἡ ῥοὺθ. ῥοὺθ δὲ λέγεται, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ διηγεῖται, πῶς ἡ ῥοὺθ γυνὴ οὖσα μωαβῖτις, εἰς τοὺς ἰσραηλίτας μετέβη. ἦν δὲ αὕτη γυνὴ τοῦ πατρὸς δαβὶδ.

με-

tus, est Deuteronomium; in quo velut in synopsi, ab exitu facta narrat, usque ad montem Sinam. Item, latius exponit legem. Unde Deuteronomium vocarunt, quasi legem iteratam. Nam quæ de lege breviter in exhodo præscripta sunt, ea latius in Deuteronomio, cum pluribus aliis, traduntur. Atque hos quinque libros, universi Mosis esse testantur. qui enim sequuntur proximi, cuius sint, nemo novit. Isti quidem Pentateuchus vocantur. Sextus Deuteronomium sequitur liber, Iesus Navæ filius; eoq; narratur, quo pacto Iesus, qui Mosis discipulus fuerat, & potestate post ipsum pari præerat, Israelitas è solitudine promissam in terram deduxerit. Septimus est, qui Iudicum nomen habet. nam quum in terrā promissam Israelitæ venissent, iudices sibi constituerunt, qui populo ius dicerent. Regibus enim carebant, solumque deum regem suum adpellabant. Itaque liber hic Iudicum nomen accepit, quod in eo commemorentur res ab iudicibus ad reges usque gestæ. Octavus Ruthæ liber est, propterea sic dictus, quod in eo narretur, quo pacto Rutha, mulier natione Moabitis, ad Israelitas accesserit. Erat autē hac avi Davidis uxor.

μετὰ ταῦτα ἐστὶ δύο βιβλία, καὶ περιέχει τὰς βασιλείας. τέσσαρες γάρ εἰσι λόγοι τῶν βασιλειῶν, ἐν δύο βιβλίοις φερόμενοι. ἐβασίλευσαν δὲ οἱ ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας. ὁ σαμουὴλ, ὃς ἐγένετο ὕστερος τῶν κριτῶν, ἀνὴρ ἐγένετο προφήτης καὶ μέγας, ὅστις μετὰ πάσης δικαιοσύνης ἔκρινε τὸν λαὸν ἰσραὴλ. οὗτος ἔσχε δύο παῖδας, οἵτινες γηράσαντος τοῦ σαμουὴλ γενόμενοι κριταὶ, οὐκ ἔκριναν τὸν λαὸν κατὰ τὰ δικαιώματα τοῦ πατρὸς· ἀλλὰ δῶρα λαμβάνοντες, προεδίδουν τὰς κρίσεις. γέροντος οὖν ὄντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν, συνήχθησαν οἱ ἰσραηλῖται, αἰτοῦντες αὐτὸν μεταστεῖλαι αὐτοῖς βασιλέα. ὁ δὲ εὐχόμενος τῷ θεῷ περὶ τούτου, ἤκουσεν ὅτι ποίησον αὐτοῖς βασιλέα. οὐ γάρ σε ἐξουδένωσαν, ἀλλ' ἐμὲ, αἰτήσαντες ἑαυτοῖς βασιλέα. ὁ δὲ ἀκούσας τοῦ θεοῦ, ἐποίησεν αὐτοῖς βασιλέα τὸν σαοὺλ, ἄνδρα ἐκ φυλῆς βενιαμὶν: ὅστις ἄρξας ἔτη μ, οὐκ ἐφύλαξε τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ. καὶ τότε ὁ θεὸς ἀντ' αὐτοῦ τὸν δαβὶδ ἐποίησε βασιλέα τῆς φυλῆς τοῦ ἰούδα. καὶ ἀπ' ἐκείνου ἔμεινεν ἡ φυλὴ τοῦ ἰούδα βασιλεύουσα, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενοι τὴν βασιλείαν: ἕως οὗ ναβουχοδονόσορ ἐλθὼν ἠνδραποδίσατο τὰ ἱεροσόλυμα· τὸ οὖν ἔννατον καὶ

δέκατον

Secundum hos libri duo sunt, qui regnorum historiã continẽt. quippe libri sunt de regnis omnino quatuor, libris duobus comprehensis. Regnũ Iudaeorum hanc originem habuit. Samuelus, iudicum postremus, & vates, & magnus vir exstitit; qui iustissime populo Israelitico cum potestate iudicis praefuit. Erant huic duo filij, qui Samuelo iam senio cõfecto iudices declarati, patris in iure dicundo iustitiam & aequitatẽ non imitabãtur: sed munera capientes, iudiciarias caussas prodebãt. Quapropter in ista Samueli senecta collectus Israelitarũ populus, ab eo petebat, regem sibi designaret. Ille votis ob hanc caussam ad deum conceptis, responsum tulit, quo regẽ eis cõstituere iubebatur. Non enim, inquit deus, te nihili fecerũt rege postulato; sed mepsum. Samuelus accepto Dei responsõ, Saulum eis regem dedit, virum Beniaminea tribus: qui regno annis xl potitus, mandatis Dei non est obsequutus. Quare Deus ipsius loco Davidem, è tribu Iudaea, regem fecit: à quo tempore Iudaea tribus in possessione regni mansit, filijs parentum in potestatem succedentibus; donec Nabuchodonosor eo cum copijs profectus, in servitutem Hierosolyma capta redegit. Nonus ergo, deci-

δέκατον βιβλίον περιέχει τὰς βασιλείας. ἐνδέκατόν ἐστιν, αἱ παραλειπόμεναι. παραλειπόμεναι δὲ ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇς διεξέρχεται, ἃ παρέλιπον οἱ συγγραψάμενοι τὰς βασιλείας. δωδέκατόν ἐστι τῶν ἰσραηλικῶν βιβλίων ὁ ἔσδρας, ἐν ᾧ ἐστι τὰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἰουδαίων γινόμενα, ἕως τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, τῆς ἀπὸ τῶν ἀσσυρίων, δηλ κύρου γινομένης. καὶ ταῦτα μὲν ἰσραηλικά. προφητικὰ δέ εἰσι πέντε. ὧν πρῶτον ἐστιν ὁ ἡσαΐας. δεύτερον ὁ ἱερεμίας. τρίτον ὁ ἰεζεκιήλ. τέταρτον, ὁ δανιήλ. πέμπτον, τὸ δωδεκαπρόφητον λεγόμενον, ἐν ᾧ δώδεκα προφητῶν κεῖται προφητεία. παραινετικὰ εἰσὶ βιβλία δ, ὧν πρῶτον ὁ ἰὼβ. τοῦτο δέ τινες ἐνόμισαν ἰωσήπου εἶναι σύγγραμμα. δεύτερόν ἐστιν, αἱ παροιμίαι σολομῶντος. τρίτον, ὁ ἐκκλησιαστής: τέταρτον, τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων. πεπάχθαι γὰρ νῦν μετὰ τὰ παραινετικὰ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων λέγω, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον θεωρεῖται ὑψηλοτέρα ἐστίν. εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ τρία βιβλία τοῦ σολομῶντος. μετὰ ταῦτα ἐστὶ τὸ ψαλτήριον. ἐκ ταύτων μέν εἰσι τὰ κ β βιβλία τῆς παλαιᾶς. τῆς δὲ νέας, ἐξ εἰσὶ βιβλία. ὧν δύο περιέχει τὸν τεσσαρας εὐαγγελιστάς. τὸ μὲν γὰρ ἔχει ματθαῖον καὶ μάρκον, τὸ δὲ ἕτερον, λουκᾶν καὶ ἰωάννην. τρίτον ἐστὶν, αἱ τῶν πράξεις ἀποστόλων. τέταρτον

α

musque liber regna continent. Vndecimus est, Paralipomena; quod nomen invenit ex eo, quod commemorando persequatur, quæ librorum de regnis auctores omiserant. Duodecim⁹ inter historicos libros Esdras est, quo facta post Iudæorum captivitatem exponũtur, usq; ad eorum ex Assyria terra reditũ, qui regnante Cyro accidit. Et hi quidem sunt historici libri. Prophetici quinque sunt. Primus, Esaias; alter, Ieremias; tertius, Iezechielus; quartus Danielus; quintus à prophetis XII dicitur, quo scilicet oracula XII vatum continentur. Qui præcepta continent, quatuor libri sunt. Primus Iobi, quem nonnulli conscriptũ ab Iosepho putarunt. Alter, Proverbia Solomonis. Tertius, Ecclesiastes sive Concionator. Quartus, Canticum canticorum. Et post libros, qui præcepta continẽt, hoc canticum canticorũ ordine proximum collocatum esse dico propterea, quod ipsarum rerum cõsideratio sublimior sit. hi vero tres libri, Solomonis sunt. Sequitur psalterium. Habes scripturæ veteris libros XXII. Nova, sex libri sunt; quorum duo, quatuor evangelistas continent: primus Matthæum & Marcum, alter Lucam & Ioannem. Tertius est acta apostolorum. quartus, epistolæ catho-

αἱ καθολικὴν ἔπιστολαὶ, οὖσαι ἑπτά. ὧν πρώτη τοῦ ἰακώβου ἐστὶν, ἡ β καὶ ἡ γ πέτρου, ἡ δ καὶ ε καὶ ς τοῦ ἰωαννου. ἡ δὲ ζ τοῦ ἰούδα. καθολικαὶ δὲ ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ οὐ πρὸς τὰ ἔθνη ἐγράφησαν, ὡς αἱ τοῦ παύλου· ἀλλὰ καθόλου πρὸς πάντας. πίμπτον βιβλίον, αἱ τοῦ ἁγίου παύλου ἐπιστολαὶ. ἕκτον ἐστὶν, ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου ἰωάννου. ταῦτα ἐστὶ τὰ κανονιζόμενα βιβλία ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ παλαιὰ, καὶ νέα: ὧν τὰ παλαιὰ παύτα δέχονται οἱ ἑβραῖοι. τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄξιον ἐκθέσθαι πρῶτον τὰ τῶν ἑβραίων δόγματα, ἔπειτα πρῶτον τὰ περὶ θεολογίας. οἱ τοίνυν ἑβραῖοι μίαν ὑπόστασιν λέγουσι τοῦ θεοῦ, καὶ μίαν φύσιν· τριάδα δὲ οὐδαμοῦ δοξάζουσιν, οὐδὲ λέγουσιν οὔτε πατέρα, οὔτε υἱὸν, οὔτε ἅγιον πνεῦμα. εἰ μὴ ἄρα πατέρα εἴποιμεν, φασὶ, τὸν θεὸν· ὡς πατέρα πάντων ἀνθρώπων ὄντα. ἰσχυρίζονται δὲ μίαν ὑπόστασιν εἶναι τοῦ θεοῦ, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὸν μωσέα· ἄκουε ἰσραὴλ, κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ἐστιν. ἡμεῖς δὲ λέγομεν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τοῦτο εἶπεν ὁ μωσῆς, ἀποβλέπων πρὸς τὴν οὐσίαν, οὐ πρὸς τὰς ὑποστάσεις. καὶ ἡμεῖς γὰρ ἕνα θεὸν λέγομεν, ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν. ἐπεὶ ἓν τριάς ἐστιν, ἀπὸ πολλῶν ἐστὶ δεῖξαι. πρῶτον ἀφ' ὧν λέγει θεὸς ἐν τῇ γενέσει, ὅτι ποιήσωμεν ἄνθρωπον· οὐκ αὖ γὰρ ἔλεγε πληθυντικῶς, ποιήσω-

luca, numero septem. prima, Iacobi; secunda, & tertia, Petri; quarta, quinta, sexta, Ioannis; septima, Iudæ. Catholicæ sive generales dictæ sunt, quod non ad unã scriptæ sint gentem, uti Paulinæ; sed generaliter ad omnes. Quintus liber, XIIII sancti Pauli epistola. Sextus, sancti Ioannis revelatio. Hi sunt libri, tam prisci, quam recentes; qui in ecclesia pro canonicis habentur. ac priscos quidem omnes Hebræi recipiunt. Quæ quũ ita sint, operæ pretiũ fuerit, Hebræorũ dogmata primo loco exponi; & primũ, quæ ad doctrinam de deo pertinent. Igitur Hebræi unã dicunt hypostasin (sive personã) anamq; naturã dei; nullã plane trinitatẽ admittentes, ac neque patrem, neq; filium, neq; spiritum sanctũ dicentes: nisi forte sic deum, inquiunt, adpellemus patrem; ut qui omniũ sit hominũ pater. Vnam ex eo probant esse hypostasin dei, quia Moses dixerit: Audi Israelitica natio, dominꝰ deus tuus, dominus unus est. Nos autẽ respondemus eis, hoc à Mose dictum, respiciente substantiã, non hypostases. quippe nos etiam deum unum dicimus, in tribus hypostasibus. Et esse trinitatẽ, plurib. ostẽdi argumẽtis potest. Primũ ex dei verbis, in Genesi dicẽtis; Faciamꝰ hominẽ. Nõ. n. pluriũ numero dixisset:

Hebræorũ secta.

ποιήσωμεν· εἰ μὴ καὶ ἄλλοι αὐτῷ τῆς δυνάμεως ἐκοινώνουν. δεύτερον, ἀφ' ὧν πάλιν ἐν τῇ γενέσει λέγει. ὅτι ἰδοὺ ἐγένετο ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. ὅτι μὲν οὖν ἁγίᾳ τριὰς, ἀπὸ πολλῶν ἐστι δεῖξαι. μετέλθωμεν δὲ νῦν, καὶ δείξωμεν, πῶς δοξάζουσι περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ χριστοῦ. τριῶν τοίνυν ζητουμένων περὶ τοῦ χριστοῦ, εἰ ἔρχεται, εἰ ἤδη ἦλθε, καὶ τρίτον, εἰ θεὸς ὁ ἐλθὼν· περὶ μὲν τοῦ πρώτου, εἰ ἔρχεται, οὐδὲν δεῖ λέγειν. καὶ αὐτοὶ γὰρ ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἥξει. περὶ δὲ τῶν ἄλλων δύο, δέον ἐστὶ, δεῖξαι αὐτοὺς κακῶς λέγοντας. ἡμῶν τοίνυν λεγόντων, ὅτι ἦλθε, καὶ τοῦτο δεικνύντων ἀπὸ πολλῶν, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν σημείων, ὧν ἐποίησε, δεύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ ἐξ αὐτοῦ καταλυθῆναι τὰ εἴδωλα: (ὁ γὰρ ἡσαΐας λέγει· ἰδοὺ κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης. καὶ ἥξει εἰς αἴγυπτον, καὶ σεισθήσονται τὰ χειροποίητα αἰγύπτου, ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ) τρίτον, ἀφ' ὧν λέγει ὁ δανιὴλ· (αἱ γὰρ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες τῶν ἐτῶν, ἃς λέγει αὐτῷ ὁ ἄγγελος, ἀφ' οὗ χρόνου δεῖ καὶ ἐκβάλλειν αὐτὰς, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ χριστοῦ καταλήγουσιν. ἔστι δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκβολῆς, ἀπὸ τοῦ κδ ἔτους ἀρταξέρξου τοῦ μακρόχειρος) ἡμῶν οὖν ταῦτα δεικνύντων αὐτοῖς, διισχυρίζονται λέγοντες, ὅτι οὐκ ἦλθε. λέγει γάρ, φασιν, ὁ ψαλμὸς, ὅτι

Faciamus: si non & alios potestatis consortes haberet. Secũdo ex ijs, quæ rursus in Genesi profert: Ecce factus est Adamus, velut unus ex nobis. Pluribus itaq; probari potest, esse sanctam trinitatem. Sed progrediamur, et quid de incarnatione Christi sentiant, ostendamus. Quum ergo tria de Christo in quæstionem venire soleant: an veniat, an venerit; & tertio loco, sitne qui vènit, deus: de primo, cum scil. veniat, nihil opus est dici. Nam ipsimet venturum fatentur. de duobus ceteris probandum, eos male loqui. Quippe dicẽtibus nobis, eum venisse, atq; hoc ipsum multis argumẽtis ostendentibus; primum ex signis, quæ facit, deinde ex eo, quod ab ipso sublata sint è medio simulacra: (nam Esaias inquit, Ecce dominus in levi nube consedet, ac in Aegyptũ veniet, et Aegypti simulacra manu facta quatientur ab ipsius conspectu) tertio, de verbis Danieli vatis: (etenim illa annorum septuagiuta septimana, de quibus ad eum angelus loquitur, ab illo tẽpore, quo inchoandæ sunt, in annos Christi desinũt. Estq; principium computationis ab Artaxerxis longimani anno XXIIII) nobis igitur hæc eis ostendentibus, ipsi non venisse Christum adfirmant. In psalmo dicitur, inquiunt, i-

Quod Christ⁹ venerit, contra Hæbr.

Septimanæ Danieli.

μὸς, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἀνατιλεῖ δικαιοσύνη, καὶ πληθος εἰρήνης. καὶ ἕτερα τοιαῦτα φασφέρουσιν ἀπὸ τῆς ἁγίας γραφῆς. νυνὶ δέ, φασιν, οὐδὲν τούτων ὁρῶμεν· ἀλλὰ τοὐναντίον, πλεονάσασαν ἀδικίαν καὶ ἁμαρτίας πολλὰς γνωμείας. ἡμεῖς δὲ πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι διττή ἐστιν ἡ παρουσία τοῦ χριστοῦ. ἡ μὲν μετὰ δόξης, ἣν ὁ δανιὴλ διεξέρχεται λέγων· ἐξῃδον ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἄχρι τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ πάντα τὰ ἔθνη αὐτῷ δουλεύουσι. καὶ τὰ ἑξῆς. ἡ δὲ, μετὰ ταπεινώσεως, ἣν ἡ λέγει ὁ ἡσαΐας· καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. ὅταν οὖν εἴπεν ὁ ψαλμὸς, ὅτι ἀνατιλεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, τοῦτο λέγει ὡς πρὸς τὴν ἔνδοξον μέλλουσαν παρουσίαν. ἐπεὶ ὅτι πάντως ἀνάγκη ἁμαρτίας γενέσθαι ἐπὶ τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ χριστοῦ, δῆλον ἐντεῦθεν. ἐρωτῶ γὰρ αὐτούς. ἰδίῳ θανάτῳ ἀποθανεῖται ὁ ἐρχόμενος χριστὸς, ἢ ἄλλοι αὐτὸν ἀποκτενοῦσιν; ἀποκρίνονται δηλονότι, ὡς ἄλλοι αὐτὸν φονεύσουσι.

τί οὖ, ὃ

pſius tempore iuſticiam & pacis copiam exorituram. aliaque talia de ſacris litteris male proferunt. Nunc autem, inquiunt, nihil horum cernimus: ſed è contrario, creviſſe iniurias, multaque peccata deſignari. Ad hoc nos reſpondemus, adventum Chriſti duplicem eſſe: unum cum maieſtate, de quo Daniel commemorat, inquiens: Offerebat ſe mihi viſum nocturnum, & ecce quidam quaſi filius hominis in nubibus cœli veniebat, & uſque ad antiquum dierum acceſſit, eique datum eſt imperium, & honor, & poteſtas, & omnes gentes ei ſervient. & cetera. Alterum cum humilitate, de quo loquitur Eſaias: Et vidimus eum, nec ſpeciem habebat ullam, nec pulchritudinem. immo ſpecies eius erat turpis, & infra omnes homines. Quum ergo pſalmus ait, exorituram ipſius temporis iuſticiam, hoc ipſum dicit reſpectu futuri aliquando glorioſi adventus. Nam in primo Chriſti adventu neceſſario futurum, ut peccata fiant, vel hinc plane manifeſtum eſt. Hebraos enim interrogo. Morieturne Chriſtus ille, qui veniet, à ſeipſo: an eum occident alij? Reſpondent ſcilicet, ab alijs occidendum. Quid autem? qui talem tan-

τί ἢ; ὁ τὸν τοιοῦτον μέγαν ἄνθρωπον ἀποκτείνων, οὐ μεγάλως ἁμαρτάνει; πάντως φήσουσιν, ὅτι ναί. οὐκοῦν εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀναγκη πάντως ἁμαρτίαν γενέσθαι ἐπὶ τῆς τοῦ χριστοῦ πρώτης παρουσίας. ὥστε, ὁ ψαλμὸς λέγει, ἐπὶ τῆς δευτέρας. ἄλλως τε καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ὁ ψαλμὸς. εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ οὖς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. δηλοῖ γὰρ, ὅτι ἔσχεν ἐχθροὺς. ὅπου ἢ ἔχθρα, οὐκ ἔστιν εἰρήνη. περὶ δὲ τοῦ μὴ εἶναι θεὸν τὸν χριστὸν, ὅπερ ἦν τρίτον ζητούμενον, ἰσχυρίζονται ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ μωσῆς· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὡς ἐμὲ. ἰδοὺ γάρ, φασιν, οὐ θεὸν αὐτὸν εἶπεν, ἀλλὰ προφήτην. ἡμεῖς δὲ πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι πάντα ἦν ὁ χριστὸς· καὶ ἄνθρωπος γὰρ ἦν, καὶ προφήτης, καὶ θεὸς. ὁθενοῦν δήποτε ἐξῆν αὐτὸν ὀνομάσαι. ὅτι γὰρ θεὸς ἦν, δειχθέντος τοῦ, εἰ ἦλθε, ῥάδιον ἦν ἀπὸ τῆς νέας γραφῆς ἀποδεῖξαι· πλὴν καὶ ἀπὸ τῆς παλαιᾶς δείξομεν τοῦτο. φησὶ γάρ που λέγων τοῦτο ἱερεμίας ἀναφανδὸν· οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ

τῆς

tumque necabit hominem, an non peccabit graviter? omnino peccaturum dicent. Ergo si hoc conceditur, omnino necesse est, in primo Christi adventu peccata fieri. adeoque dictum illud psalmi de adventu secundo erit accipiendum: præsertim quum & alibi psalmus dicat, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Indicat enim, Christum habuisse inimicos. Vbi vero inimicitia est, ibi non est pax. Christum denique non esse deum, de quo tertio loco quæritur, ex ijs, quæ Moses dixit, adfirmant: Vatem vobis suscitabit dominus deus, ex fratribus nostris, mei similem. Ecce, inquiunt, non deum adpellavit, sed vatem. Nos autem ad hoc respondemus, Christum omnia fuisse. nam & homo erat, & vates, & deus. itaque quovis adpellari nomine poterat. Etenim quod deus erat, demonstrata quæstione, an venerit, ex novi fœderis scriptura probari facile posset. Verum & illud ostendemus è scriptura veteri. Nam manifesto Hieremias id alicubi dicit his verbis: Hic deus noster est, alius cum eo non comparabitur. Omnẽ scientiæ viam invenit, eamque Iacobo, puero suo dedit, et dilecto ab se Israelo. Secundũ hæc in

τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνεστράφη. ταῦτα μὲν οὖν εἰσὶ τὰ τῶν ἑβραίων, καὶ αἱ πρὸς αὐτὰ ἀντιλογίαι: μετέλθωμεν δὲ καὶ ἐπὶ τὰ δόγματα τῶν σαμαρειτῶν. ἀλλὰ πρῶτον ἱστορίαν τινὰ μάθωμεν, πόθεν κατάγεται ἡ αἵρεσις τῶν σαμαρειτῶν. μετὰ οὖν τὸ βασιλεῦσαι τὸν σαοὺλ ἔτη μ, κατέστησεν αὐτ' αὐτοῦ ὁ θεὸς τὸν δαβὶδ βασιλέα τῶν ἰσραηλιτῶν, ἄνδρα τῆς φυλῆς ἰούδα. καὶ ἔμεινεν ἡ γενεὰ τοῦ δαβὶδ βασιλεύουσα, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενος τὴν ἀρχὴν, μέχρι σεδεκίου. ἀποθανόντος δὲ τοῦ βασιλέως δαβὶδ, ὁ σολομῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐδέξατο τὴν βασιλείαν. οὗτος μὲν οὖν πάντα μετὰ δικαιοσύνης ἔπραττεν, ὅθεν ὁ θεὸς πολλὴν αὐτῷ σοφίαν καὶ δυναστείαν ἐχαρίσατο. γηράσας δὲ, προσεκύνησεν εἰδώλοις, πειθόμενος ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξὶν. ὅθεν ὀργισθεὶς ὁ θεὸς, εἶπεν ἱεροβοὰμ, τῷ δούλῳ αὐτοῦ· ὅτι ἐὰν ποιήσεις τὸ θέλημά μου, ἐπὶ δέκα σκήπτρων τοῦ δεσπότου σου καταστήσω σὲ βασιλέα. τὰ γὰρ ἄλλα δύο ἐάσω, διὰ τὸν δαβὶδ, τὸν πατέρα αὐτοῦ. ἔσται δὲ ταῦτα, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸν. ἀποθανόντος δὲ σολομῶντος, ἤμελλε τῆς βασιλείας κληρονομεῖν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ῥοβοὰμ. καὶ συλλεγέντες οἱ ἰσραηλίται, εἶπον πρὸς αὐτὸν· ὁ πατήρ σου ἐβάρυνε τὸν ζυγὸν ὑμῶν, ἀλλ' ἐλάφρυνον σὺ αὐτὸν ἀφ' ἡ-

terra conſpectus eſt, & inter homines verſatus. Hæc igitur Hebræorũ dogmata ſunt, & eorumdem refutationes. Nunc ad Samaritanorum quoq; dogmata tranſeamus. ſed cognoſcenda prius hiſtoria quædam, unde ſcilicet hæc Samaritanorum orta ſit hæreſis. Poſtquã ergo Saulus annis XL regnaſſet, Davidem deus, è Iudæa tribu prognatum, eius loco regẽ Iſraelitarum conſtituit: ac Davidis poſteritas in poſſeſſione regni manſit, filijs parẽtum imperium excipientibus, uſq; ad Sedeciam. Ceterum mortuo Davide rege, Solomo filius eius regnũ ſuſcepit. Hic iuſte agebat omnia. quapropter ei deus magnam ſapientiam poteſtatemq; largitus eſt. Verũ ubi cõſenuiſſet, adoravit ſimulacra, uxorib. ſuis obtẽperãs. quã ob cauſam iratus deus, Hieroboamo Solomonis ſervo dixit; ſe decẽ domini ſui ſceptris eum præfecturum regem, ſi voluntati divinæ paritturus eſſet. reliqua quidem duo ſceptra Solomoni ſe relicturũ, propter patrẽ ipſius Davidẽ. atq; hæc poſt mortẽ Solomonis primũ eventura. Quum autẽ mortuus fuiſſet Solomo, filius ipſius Roboamus in regni poſſeſſione ſucceſſurus erat. itaq; collecti ad ipsũ Iſraelitæ, ſic eum cõpellare: Nimis gravi nos iugo pater tuus oppreſſit. tu fac tolerabilius

Hæreſis Samaritanorũ

ἀφ' ἡμῶν, καὶ δουλώσομέν σοι. ὁ δὲ θεὸς αὐτοῦ ἀπεκρίνατο· ἔνδοτέ μοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ λέξω ὑμῖν τὴν βουλήν μου. ἀπελθὼν δὲ, πρῶτον τοῖς πρεσβυτέροις τῶν πατρώων αὐτοῦ φίλων ἀνεκοινώσατο. οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· θεραπεύσεν τὸν ισραηλ, καὶ δουλώσει σοι. ἀνέθετο δὲ καὶ παιδαρίοις. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ· ὅπι εἶπε πρὸς αὐτούς. ὅλη ἡ σμικρότης μου, στερεωτέρα ἐστὶ τῆς ὀσφύος τοῦ πατρός μου. ἐκεῖνος ὑμᾶς μάστιξιν ἐπαίδευσεν, ἐγὼ σκορπίοις παιδεύσω. τούτοις πειθεὶς ροβοὰμ, ταῦτα τοῖς ισραηλίταις ἀπεκρίνατο. οἱ δὲ ισραηλίται ἀπεκρίναντο· βοσκε τὸν οἶκόν σου δαβίδ, ὁ δὲ ισραηλ ἕκαστος ἀποχωρείτω εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ. καὶ ταῦτα εἰπόντες, ἀπεχωρέλθησαν αὐτοῦ πάντες, πλὴν δύο φυλῶν, τῆς τε βενιαμὶν, καὶ τῆς τοῦ ιούδα. αὗται μὲν αἱ δύο τὰ ἱεροσόλυμα εἶχον, καὶ τὰ περὶξ αὐτῆς· αἱ δὲ ἀποχωρελθοῦσαι δέκα, τὰ περὶ νεάπολιν εἶχον. ἐκαλοῦντο δὲ αἱ μὲν δέκα φυλαὶ, ισραηλίται· ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος λαμβάνοντες τὸ ὄνομα: αἱ δὲ δύο, ιουδαῖοι. αἱ οὖν δέκα φοσηπάμεναι αὐτῶν ἱεροβοὰμ τὸν δοῦλον τοῦ σολομῶντος, συνεχῶς ἐπολέμουν πρὸς ἰουδαίους. ἐπάδη δὲ νόμος ἦν ἑκάστῳ ἔτει φοσκυνεῖν τοὺς ἑβραίους ἐν ἱεροσολύμοις τῇ κιβω-

leviusq; sit,& seruiemus tibi. Ad ea Roboamus: Triduum mihi concedite meumq; cõsilium vobis exponam. Ac digressus ab eis,primo rem cum natu maioribus amicis paternis communicabat:qui deleniendos Israelicorum animos aiebant,quo facto,lubẽter illos ipsi servituros. Hinc etiam ad adolescentulos rettullit. Illi respondendum dicere gracilitatem Roboami solidiorem esse lumbo paterno. Patrem flagris eos castigasse: se castigaturum scorpionibus. His adsensus Roboamus,in eam sententiam Israelitis respondit. Illi vero vicissim dicere: Tu Davidis patris tui,familiam administrato:& Israelici,quisque suas ad domos ac tabernacula,revertũtor. quibus prolatis, ab eo diverterunt universi,duabus exceptis tribubus,Beniaminea scilicet,& Iudæa; quarum erant in ditione tam Hierosolyma, quam loca continentia: decem vero tribus illæ,quæ secessionem fecerant,vicinam Neapoli regionẽ occupabant. Et adpellabantur hæ decem tribus,Israelitæ; nomẽ à maiori parte cõsequutæ: reliquæ vero duæ,Iudæi. Tribus igitur decẽ Hieroboamo Solomonis servo,sibi præfectos;cõtinua cũ Iudæis bella gerebat.& quia lex erat,ut Hebræi quotannis arca Hierosolymis adorarẽt

Neapolis eadẽ, quæ Samaria.

κιβωτῷ, φοβηθεὶς ὁ ἱεροβοὰμ, μὴ αὐτομολήσωσι, συνεχῶς ἀπόντες ἐκεῖ· ἐποίησε δύο δαμάλεις χρυσᾶς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς: ὅτι οὗτοι εἰσὶν οἱ θεοί, οἱ ἐξαγαγόντες ὑμᾶς ἐξ αἰγύπτου· τούτοις προσκυνεῖτε. καὶ οἱ ἰσραηλῖται σωῖ, καὶ οἱ ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοῦ ἱεροβοὰμ εἰδωλολάτρουν, ἕως πολλοὺς βασιλέας· ἕως οὗ ὁ θεὸς ὀργισθεὶς ἤγαγεν ἐπ' αὐτοὺς τὸν βασιλέα τῶν ἀσσυρίων τὸν σαλμανασὰρ· καὶ ἠχμαλώτισε τὰς δέκα φυλὰς τῶν ἰσραηλιτῶν. οὐ γὰρ ἰουδαίους οὐδὲ ἐπολέμησεν. αἰχμαλωτίσας δὲ οὗτος ἰσραηλίτας, ἀντ' αὐτῶν ἄλλους ἐκεῖσε κατέῳκησε, πρὸς φυλακὴν τῆς χώρας, οἵτινες ἐκλήθησαν σαμαρεῖται· ἐπειδὴ σαμαρεῖτης λέγεται ὁ φύλαξ παρ' ἑβραίοις. τούτους δὲ αὖπὶ τῶν ἰσραηλιτῶν οἰκοῦντας, λέοντες ἀπέκτεινον πυκνῶς· ἕως οὗ ἔπεμψαν, λέγοντες τῷ βασιλεῖ τῶν ἀσσυρίων· ὅτι λέοντες ἡμᾶς ἀπολλοῦσιν, ἐπειδὴ οὐκ ἴσμεν λατρεύειν τῷ θεῷ τῆς γῆς ταύτης. παῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἔπεμψεν αὐτοῖς ἕνα τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἱερέων, ἵνα τὸ διδάξαι αὐτοὺς, πῶς δεῖ προσκυνεῖν τῷ θεῷ τῆς γῆς ἐκείνης. ὁ δὲ ἐλθὼν, οὐδὲν ἄλλο ἐδίδαξεν αὐτοὺς, ὡς φασιν οἱ ἔξωθεν ἱστοροῦντες, εἰ μὴ μόνον τὸν πεντάτευχον. ὅθεν καὶ μόνῳ αὐτῷ δέχονται οἱ σαμαρεῖται.

μέχρις

veritus Hieroboamus, ne frequenter eo commeantes, transfugium facerent: duas iuvẽcas aureas fecit, suisque dixit, hos illos esse deos, qui ex Aegypto Israelicos eduxissent. eos adorarent. Quo factum est, ut pariter & Israelitæ, & Iudæi, ab Hieroboam temporibus simulacra sub multorum regum imperio colerent: donec iratus deus, Salmanasarum Assyriorum regem in eos duxit. Is decem Israelitarum tribus in servitutem redegit, Iudæis ne bellum quidem intulit. Quumque captivos Israelitas abduxisset, alios ibidem eorum loco, regionis custodiendæ causa, constituit; qui Samaritani sunt vocati, quippe Samarita, custos Hebræis dicitur. Eos autem incolentes Israelitarum terras, sæpenumero leones interficiebant; donec missis legatis, Assyriorum regi significarent, ab leonibus ad internicionem se deleri propterea, quod ritum colendi deum illius regionis ignorarent. quibus rex auditis, unum ex abductis in captivitatem sacerdotibus ad eos misit, qui doceret, quo pacto regionis illius deus esset adorãdus. Is ubi advenisset, nihil aliud eos docuit, ut extranei scriptores aiũt, nisi Pentateuchum. quamobrem illam solam Samaritani recipiunt. Hactenus

μεχρις ουὖ τῶν ἐνταῦθα λέγει ἡ γραφὴ. καὶ ἀπὸ τούτων λέγουσι γεγενῆσθαι τοὺς σαμαρείτας. ἡ δὲ αἵρεσις αὐτῶν, τοιαύτη ἐστὶ. περὶ μὲν τὴν θεολογίαν, τὰ αὐτὰ δοξάζουσι τοῖς Ἑβραίοις. μίαν γὰρ ὑπόστασιν, καὶ μίαν φύσιν δοξάζουσι. περὶ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ χριστοῦ, οὕτως ἔχουσιν. οὐ πιστεύουσιν, ὅτι ἦλθεν: ἀλλ' ὅτι μέλλει ἐλθεῖν· οὐδὲ ὅτι θεὸς, ὁ ἐρχόμενος, ἀλλὰ προφήτης. οὔτε δὲ ἄγγελον δοξάζουσιν εἶναι, οὔτε ψυχὴν ἀθάνατον, οὔτε ἀνάστασιν. οὐ συγκατατίθενται γὰρ τοῖς ἑβραίοις, ὅτι χριστὸς μέλλει κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς. καὶ ὅτι μὲν εἰσὶν ἄγγελοι, ἐλέγχονται ἀπὸ τῆς πεντατεύχου. ἐκεῖ γάρ φησιν· ἰδοὺ ὁ ἄγγελός μου προπορεύεται πρὸ προσώπου σου. καὶ, ὅτι ἄγγελος κυρίου ἐκάλεσε τὴν ἄγαρ. καὶ, ὅτι ἐκάλεσεν ἄγγελος κυρίου τὸν ἀβραὰμ. καὶ, ὅτι εἰσῆλθον οἱ ἄγγελοι εἰς σόδομα. καὶ ἕτερα τοιαῦτα. καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ θνητή ἐστι, φασὶ, καὶ οὐκ ἀθάνατος· μαρτυρεῖ ὁ μωϋσῆς, εἰπὼν: μὴ φάγεσθε αἷμα, ἀλλ' ἐκχεῖτε αὐτὸ κατὰ τῆς γῆς. παντὸς γὰρ ζώου τὸ αἷμα, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. ἡμεῖς δὲ πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι πρῶτον μὲν οὐκ ἔστι τὸ αἷμα ὁ ψυχὴ τῶν ζώων, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ αἵματος ἐκχεομένου, καὶ ἡ ψυχὴ ἀπόλλυται· ἐκ τούτου περὶ τοῦ αἵματος κτηνῶν ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, ἃ καὶ ἡμεῖς

θνητὰ

ſcriptura ſacra. Perhibent autem, ab his ortos Samaritanos: quorum eſt huiuſmodi ſecta. In doctrina de deo, cum Hebrais eadem ſtatuunt: unam hypoſtaſin, & unam eſſe naturam tradentes. quod ad incarnationem Chriſti adtinet, hoc modo ſentiunt. Chriſtũ veniſſe non credunt, venturum exiſtimant: nec deum eſſe, qui venlat, ſed vatẽ. Praeterea nec angelũ opinantur eſſe, nec animam immortalem, nec reſurrectionem. Non enim Hebrais adſentiuntur, credentibus Chriſtum vivos atq; mortuos iudicaturum. Ceterum angelos eſſe, de pentateucho convincuntur, ex hiſce verbis: Ecce angelus meus ante faciem tuam praeit. Item, Angelus domini compellavit Agarem. Item, Angelus domini compellavit Abrahamum. Item, Ingreſſi ſunt angeli Sodomorum opidum. aliaq; talia. Mortalem vero animam eſſe, non immortalem; teſtatur, inquiunt ipſi, verbis hiſce Moſes: Sanguinem ne comederetis, ſed eum in terram effundite. Nam cuiuſvis animalis ſanguis, ipſius eſt anima. Sed nos ad hoc reſpondemus, primum non eſſe ſanguinem animalium animam; ſed quoniam effuſo ſanguine, anima quoq; interit: iccirco de ſanguine iumentorũ ſic loquitur, quae nos

Capita doctrinæ Samaritanorũ

θνητὰ ὁμολογοῦμεν εἶναι· οὐ περὶ ἀνθρώπων. καὶ ἀπὸ ἱστορίας δὲ δεικνύομεν, ὅτι καὶ ἀθάνατόν ἐστιν ἡ ψυχὴ, καὶ κρίσις ἐστὶ νεκρῶν. ὁ Κάϊν καὶ Ἄβελ, δύο ἦσαν ἀδελφοί. καὶ ὁ μὲν ἦν γεωργὸς, ὁ δὲ, ποιμήν· καὶ ἔθυσαν ἀμφότεροι τῷ θεῷ, καὶ τὸν Ἄβελ, ὡς δίκαιον, προσεδέξατο· τὸν δὲ Κάϊν, οὐκέτι. σκέψεν οὖν παρεζήλου τὸν Ἄβελ, ἕως αὐτὸν ἀπέκτεινε. τῶν οὖν σαμαρειτῶν λεγόντων, ὅτι τῷ νῦν βίῳ ἀπολαμβάνειν πρὸς τὰς ἑαυτῶν πράξεις ἕκαστον· τί ἔχομεν εἰπεῖν περὶ τοῦ Ἄβελ; ᾧ δικαιοσύνην ἐμαρτύρησεν ὁ θεός. ὅσον γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν βίου, κακὰ αὐτὶ καλῶν ἀπέλαβεν. ἐκ τούτου οὖν δῆλον, ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, καὶ ἀνάστασιν δεῖ δοξάζειν. εἰ μὴ γὰρ ἦν, ὅτε ἦ τῶν οἰκείων ἔμελλεν ἀπολαύσειν πράξεων, οὐκ ἂν ὁ τοιοῦτος ἀδίκως ἀπέθανεν. αὕτη ἐστὶν ἡ αἵρεσις τῶν σαμαρειτῶν.

ἱστέον δὲ, ὅτι ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀσσυρίων, ἐλθὼν εἰς τὰ ἱεροσόλυμα ἐπὶ σεδεκίου τοῦ βασιλέως, καὶ τοὺς ἰουδαίους ἠχμαλώτευσε, καὶ ἔλαβεν εἰς περσίδα. ἐν οἷς ἦν ἀνανίας, ἀζαρίας, μισαὴλ, καὶ ἰεζεκιὴλ, καὶ ἔσδρας. μετὰ οὖν ὀ ἔτη, δηλ. κύρου τοῦ βασιλέως, ἐπανέλυσαν εἰς τὰ ἱεροσόλυμα, τοῦ κύρου αὐτοῖς συγχωρήσαντος τὴν ἐπάνοδον, διὰ τὸ πολλὰ αὐτῷ προ-

quoq; morti obnoxia fatemur esse; non de hominibus. Quin et animam esse immortalem, & iudicium fore mortuorũ; ex historia probamus. Cainus et Abelus, duo fratres erãt; unus agricola, pastor alter: quibus ambobus rem deo sacrã facientibus, Abelum deus, ut iustũ, acceptavit, neglecto Caino. Is hanc ob caussã adversus Abelũ æmulatione cõcepta, tandem eum occidit. Quum ergo Samaritani dicãt, in hac vita, cõpensari facta cuiusvis; quid de Abelo dicere possumus? cuius iusticiæ deus ipse testimoniũ perhibuit. Nimirũ quod hanc vitã adtinet, mala pro bonis recepit. Vnde manifesto patet, & immortalem esse animam, & resurrectionẽ esse, statui debere. nam nisi vita restaret, in qua suarũ actionum ille fructum capiet; nequaquã vir talis immerito fuisset interemtus. Et hac quidem Samaritanorum est secta. Sciendum vero, regem Assyriorum Nabuchodonosorem, quum regnante Sedecia cum copijs Hierosolyma venisset; Iudæos in captivitatem abduxisse, atq; in Persidem transtulisse. quorum in numero Ananias, Azarias, Misaelus, Iezechielus, & Esdras. Post annos lxx, regnante Cyro, rursus Hierosolyma profecti sunt, quum Cyrus eis reditum propterea

τῷ προλέγειν, ὧν ἤμελλε ποιεῖν. ὁ δὲ ἔσδρας συνεχάψατο τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν. καὶ ἐλθὼν εἰς τὰ ἱεροσόλυμα, καὶ ἰδὼν, ὅτι πάντα τὰ βιβλία ἦσαν κακωθέντα, ἠνίκα ἠχμαλωτίσθησαν: ἀπὸ μνήμης λέγεται συγγράψασθαι τὰ κδ βιβλία, ἅπερ ἐν τοῖς ἄνω ἀπηριθμησάμεθα. ἐν τούτοις ἡ θεωρία.

ΠΡΑΞΙΣ Γ.

Ἐπεὶδὴ περὶ χριστιανικῶν δογμάτων ὁ λόγος, ἀναγκαῖόν ἐστι τῶν χρόνων διαίρεσίν τινα ποιήσασθαι: ἵνα ἐκ τούτου γνῶμεν, τίνες διδάσκαλοι, καὶ πίστις αἱρέσεις, ὧν ἑκάστη τοῦ μὲν πρὸ αὐτῆς δέχεται πατέρας, τοῦ δὲ μετ' αὐτὴν οὐκέτι. τῶν τοίνυν χρόνων, οἱ μέν εἰσι πρὸ χριστοῦ, ὧν ἤδη ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐμνήσθημεν· οἱ δὲ μετὰ τὸν χριστόν. καὶ ἔστι τῶν μετὰ τὸν χριστὸν ἡ διαίρεσις τοιαύτη. οἱ μὲν γάρ εἰσιν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ, ἄχρι τῆς βασιλείας κωνσταντίνου· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας κωνσταντίνου, ἄχρι τοῦ νῦν. ὑποδιαιροῦνται δὲ πάλιν οἱ ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ, ἄχρι τῆς βασιλείας τοῦ κωνσταντίνου, εἰς τρεῖς. οἱ μὲν γάρ εἰσιν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ ἄχρι τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως, περὶ ὧν

διαι-

conceſſiſſet, quod ei pleraq; per ipſum gerenda prædixiſſent. Hunc reditum deſcripſit Eſdras, qui quũ Hieroſolyma veniſſet, omnesq; libros id temporis, quo in captivitatẽ abauĕti fuerant, reperiſſet exuſtos: ex memoria depromtos illos xxij libros, quos ſupra recenſuimus, in litteras rettuliſſe perhibetur. Hæc conſiderare libuit.

ACTIO TERTIA.

QVoniam de Chriſtianis dogmatibus habenda erit oratio, neceſſarium eſt, temporum partitionẽ quamdam inſtitui, ut hinc cognoſcamus, qui doctores, quæ ſectæ fuerint; quarũ qualibet patres ſe priores admittit, poſteriores reĭcit. Temporum igitur alia Chriſti nativitatem præcedunt, quorũ ſupra mentionẽ fecimus: alia Chriſtũ ſequuntur. Horum poſt Chriſtum temporũ hæc eſt diviſio. Partim à nativitate Chriſti ad imperiũ Conſtantini pertinent, partim ab imperĭ Conſtantiniani principio ad noſtrã memoriã. Rurſus anni à nativitate Chriſti, uſq; ad imperium Cõſtantini, triplices ſunt. Nam ex eis alĭ numerantur à nativitate Chriſti, uſq; ad ipſius adſumtionẽ; alĭ ab ad-

Temporũ partitio.

διαλαμβάνουσιν αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων· οἱ δὲ, ἀπὸ τῆς περιόδου καὶ τελευτῆς τῶν ἀποστόλων, ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας κωνσταντίνου. περὶ ὧν διαλαμβάνουσί τινες ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ, εὐσέβιος ὁ παμφίλου, καὶ θεοδώριτος, οὓς ἐξ ἀνάγκης οὐ δεχόμεθα. μέχρι γὰρ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων κεκανόνισται δέχεσθαι ἡμᾶς. οἱ δὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας κωνσταντίνου ἄχρι τοῦ νῦν, διαιροῦνται οὕτως. οἱ μὲν γάρ εἰσιν ἀπὸ τῆς βασιλείας κωνσταντίνου, ἄχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ κινήματος τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου· οἱ δὲ, ἀπὸ τοῦ κινήματος τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου, μέχρι τοῦ νῦν. ἐγένοντο δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ χριστοῦ μέχρι τῆς βασιλείας κωνσταντίνου, διδάσκαλοι καὶ πατέρες οἵδε· ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος, εἰρηναῖος, ἰουστῖνος φιλόσοφος καὶ μάρτυς, κλήμης καὶ ἱππόλυτος ἐπίσκοποι ῥώμης, διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, μεθόδιος ἐπίσκοπος πατάρων, γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς, πέτρος ὁ ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς. τούτους ἅπαντας αἱ μετ' αὐτοῦ γενόμεναι αἱρέσεις δέχονται. αἱρέσεις δὲ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἐγένοντο μὲν πολλαὶ, πλὴν μόνων τῶν ἐπισήμων δέον μνησθῆναι. ἐγένετο τοίνυν πρῶτον, ἡ τῶν μοντανῶν, περὶ ἧς ἐν ἄλλοις διαληψόμεθα.

εἶτα

sumtione, de quibus apostolorũ acta pertractant: alij à periodo & obitu apostolorũ, usq; ad principiũ imperij Constantiniani: de quibus historici quidã ecclesiastici memoria prodiderunt, Eusebius Pamphili, & Theodoritus; quorum scripta necessario non recipimus. Nam extra apostolorum acta nihil horum ut admittamus, patrum regulis sancitum est. Anni vero ab initio Constantiniani regni, ad nostram atatẽ usq; sic dividuntur. Alij à Constantini imperio numerantur, usque ad initium coactæ synhodi Chalcedonensis: alij à coacta Chalcedonensi synhodo, dd nostra usq; tempora. Ceterum temporibus illis, quæ à Christi nativitate usq; ad imperium Constantini numerãtur, hi doctores & patres exstiterunt: Ignatius ille Theophorus, Irenæus, Iustinus philosophus & martyr, Primus patrũ gradus. *Clemens et Hippolytus episcopi Romani, Dionysius Areopagita, Methodius Patarensis episcopus, Gregorius miraculorum effector, Petrus Alexandrinus episcopus & martyr. Hos omnes sequuta deinceps hæreses recipiunt. Et exstiterunt ijsdem temporibus* Hæreses sub ijsdem. *sectæ complures, sed claræ dumtaxat commemorandæ. Primum ergo secta Montanorum est orta, de qua tractabimus alibi:*

εἶτα τῶν μανιχαίων, ἥτις ἐξ ἑκάσης αἱρέσεως ἐκλεξαμένη τὰ χείρισα, οὐδὲν ἀγαθὸν ἔχει. ωὲι ἧς οὐ δύναταί τις εἰπεῖν ἀκριβῶς, εἰ μὴ τῆς αὐτῶν ψύητας πολιτείας. οὐ φείδεται δὲ οὐδὲ εἰδωλολατρείας, οὐ πάντως εἴδους κακοῦ. ἃ δὲ ωὲι τὴν θεότητα ἀφειδῶς ἁμαρτάνουσι, καὶ ωὲι τὴν * ἀνθρωπότητα, ταῦτά ἐστι.

* ἐναν θρώπησιν, infr.

ωὲι μὲν γὰρ τὴν θεότητα, οὕτως ἐπεισελήφασι δύο ἀρχὰς, καὶ δύο θεοὺς λέγουσιν, ἕνα ἀγαθὸν καὶ ἕνα κακόν. καὶ τὰ μὲν κρείττονα τῶ πραγμάτων, ἀναλιθέασι τῷ ἀγαθῷ θεῷ· τὰ δὲ χείρονα, τῷ κακῷ. οἷον, τὸ μὲν φῶς ἀναπιθέασι τῷ ἀγαθῷ θεῷ· τὸ δὲ σκότος, τῷ κακῷ. καὶ πάλιν, ἀπὸ τῶν συνθέτων ζώων, τὴν ὕλην τῷ κακῷ θεῷ· τὸ δὲ εἶδος, τῷ ἀγαθῷ θεῷ. οὕτοι καί τινα βιβλία τῆς παλαιᾶς χαράξῃ τῷ κακῷ θεῷ ἀναλιθέασιν. ὥσπερ τὴν ἀπὸ αἰγύπτου ἔξοδον τῶν ἰσραηλιτῶν. οὐκ ἔστι γάρ, φασι, τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ, τὸ ἐκλαβεῖν αὐτοὺς ἀπὸ αἰγύπτου, καὶ πολλὰ κακὰ αὐτῆς ὕστερον ποιῆσαι. οὗτοι καὶ βιβλία ἴδια ἑαυτῆς κατατομοῦσι. λέγουσι γὰρ εὐαγγέλιον κατὰ θωμαῆ καὶ φίλιππον, ἅπερ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν. διʼ οὓς καὶ ἐκάλεσαν οἱ ἅγιοι πατέρες, πῖα βιβλία δεῖ δέχεσθαι ἡμᾶς. ωὲι δὲ τὴν ἐναν θρώπησιν οὕτως δοξάζουσιν. οὐχ ὁμολογοῦσιν ἀληθῆ γενέσθαι τὴν ἐναν θρώπησιν τοῦ χριστοῦ, ἀλλὰ κατὰ φαντασίαν καὶ

deinde Manichæorum, quæ quia de sectis singulis pessima quæq; selegit; nihil omnino boni cõtinet. Nec potest quisquam accurate de hac loqui, nisi eorum se conversationi adiungat. Non de astrorum cultu, non malli specie quavis abstinet. Quæ circa doctrinam de deo, deque incarnatione Christi, magna cum licentia delinquunt; hæc sunt. De divinitate sic opinantur, ut esse duo principia, duosque deos dicant, unum bonum, & unum malum. Si qua meliora sunt, in rebus, ea deo bono adsignant; tenebras, malo. Rursus in compositis animalibus, materiem ad malum deum; formam ad bonum deum referunt. Iidem & veteris scripturæ libros quosdam deo malo attribuerunt. ut eum, qui de Israelitarum ex Aegypto discessu narrat. Aiunt enim, non esse dei boni, eos Aegypto ejicere, multaq; mala deinceps irrogare. Præterea novos quosdam sibi libros excogitant. Quippe commemorant Evangelium scriptum à Thoma, & alterum à Philippo; quæ nos ignoramus. Atque horum gratia sancti patres expressere nominatim, quos libros recipere debeamus. De incarnatione sic sentiunt. Non vere factam incarnationem Christi fatentur, sed specie tenus: & in

Manichæorũ pessima secta.

Evangelia Thomæ & Philippi.

καὶ ἐν τοῖς πάθεσιν ὅτι ἄλλον ἄνθρωπον ὑπέβαλεν αὐτ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἔφυγε. Ἐπιστοῦντο δὲ τὸ τῆς φαντασίας, ἀπό τινων ῥημάτων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κειμένων, ἐξ ὧν λέγουσιν, ὅτι ἐν τῷ ὄρει ὢν μετεμορφώθη καὶ ἄφαντος γέγονε. καὶ πάλιν, ὄχλου πολλοῦ περιεστηκότος, ἐξένευσεν ὁ ἰησοῦς. τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἱκανὸν παραστῆσαι, ὅτι κατὰ φαντασίαν γέγονεν ἡ ἐνανθρώπησις. καὶ ἄνθρωποι γὰρ μετεμορφώθησαν, καὶ γεγόνασιν ἄφαντοι. μετεμορφώθη γὰρ μωϋσῆς εἰς ἔνδοξον πρόσωπον, ὥστε μὴ δύνασθαι οὗτ' ἰουδαίους ἀτενίσαι εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ κεκαλυμμένος τὴν ὄψιν ἐλάλει αὐτοῖς. ἠφαντώθη δὲ καὶ ὁ φίλιππος, καὶ ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς ἐξαίφνης ἐγένετο εἰς ἄζωτον. ἐγένετο δὲ καὶ ἄλλη αἵρεσις κατὰ οὗτ' χρόνους τούτους, ἡ παύλου τοῦ σαμοσατέως. ὅστις καὶ περὶ τὴν θεότητα ἐσφάλλετο, καὶ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν. περὶ μὲν γὰρ τὴν θεότητα, ὅτι πατέρα μόνον ἔλεγε· περὶ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν, ὅτι ψιλὸν ἄνθρωπον ἔλεγε τὸν χριστὸν, γενέσθαι δὲ ἐν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, μὴ νομιζόμενος· καὶ μὴ δοξάζων τὰ αὐτὰ τῷ νεστορίῳ. ὁ μὲν γὰρ νεστόριος, εἰ καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον ἔλεγε τὸν χριστὸν, ἀλλ' οὖν τὸν αὐθυπόστατον λόγον τοῦ θεοῦ καὶ υἱὸν ἔλεγε γενέσθαι ἐν τῷ ἀνθρώ-

πῳ

ipsis cruciatibus Christum pro se hominem alium subiecisse, ac fuga evasisse. Huic de specie opinioni ex quibusdam dictis, quæ in evangelijs reperiuntur, fidem adstruebant: vnde perhibent, Christum in monte transformatum fuisse, ac inadspectabilē factum. Rursus, quum magna eum multitudo circumsteti isset, Iesus deflexit. Hoc vero non satis est ad probandum, incarnationem specie tenus esse factam. Nam et homines transformati fuerunt, & inadspectabiles facti. Quippe Moses transformatus est, vultu adeo maiestate referto, ut oculos in eum Iudæi dirigere nequirent; sed obvelato vultu ad eos loqueretur. Itidem & Philippus inadspectabilis factus est, & ex regione montana subito pervenit Azotum. Alia quoque secta, nimirum Pauli Samosatensis, his temporibus exstitit: qui & circa divinitatem, et incarnationem errabat. Circa divinitatem, quia patrem solum fatebatur: circa incarnationem, quia purum solumq; hominem esse Christum dicebat: in quo fuisse dei sermonem, non arbitrabatur; nec ea sentiens, quæ Nestorius. Quippe Nestorius, licet Christum diceret purum hominem esse: tamen subsistentem per se dei sermonem, ac filium, in

Samosatēni, sive Pauliana secta.

πω ἐκείνῳ. περὶ γὰρ τῆς τριάδος οὐχ ἡμάρτηνεν ὁ νεστόριος. ὁ δὲ παῦλος ὁ σαμοσατεὺς οὐκ ἔλεγε τὸν αὐτοπάτορα λόγον γεγωνῆσθαι ἐν τῷ χριστῷ, ἀλλὰ λόγον ἐλεγε τῆς κέλσιν καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦτέστιν, ἐκέλευσεν ὁ θεὸς διὰ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου, ὃ ἐβούλετο, καὶ ἐποίει. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῆς θεότητος τὰ αὐτὰ ἐδόξαζε τῷ σαβελλίῳ. ὁ μὲν γὰρ σαβέλλιος, τὸν αὐτὸν ἔλεγε πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα. καὶ τριώνυμον προσῶπον ἔλεγε τὸν θεὸν· οὐκέτι τριάδα δοξάζων. ὁ δὲ παῦλος, οὐ τὸν αὐτὸν ἔλεγε πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· ἀλλὰ πατέρα μὲν ἔλεγε τὸν θεὸν, τὸν πάντα δημιουργήσαντα· υἱὸν δὲ, τὸν ἄνθρωπον τὸν ψιλὸν· πνεῦμα δὲ, τὴν ἐπιφοιτήσασαν χάριν τοῖς ἀποστόλοις. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τούτοις καὶ ἡ σαβελλίου αἵρεσις ἐγένετο, περὶ ἧς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῖς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας κωνσταντίνου, ἄχρι τοῦ κινήματος τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου, ἐγένοντο διδάσκαλοι καὶ πατέρες οἵδε. Σίλβεστρος ῥώμης, ἐπίσκοπος, ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος ἀλεξανδρείας, εὐσέβιος ἀντιοχείας, ἀθανάσιος ἀλεξανδρείας, ἰούλιος ῥώμης, ἀλέξανδρος κωνσταντινουπόλεως, ἱλάριος πικταύβων πόλεως τῆς γαλατίας,

ἀμ-

homine illo fuisse fatebatur. Non enim circa trinitatẽ aliquod Nestorij fuit erratũ. Paulus autem Samosatenus subsistentẽ per se dei sermonẽ in Christo fuisse nõ dicebat, sed volebat sermonẽ esse iussum quemdã, ac mandatum: hoc est, iussit deus (ut ipse loquebatur) fieri per illũ hominem, quod volebat; idemq; per illũ condebat. Nec erat eadẽ Pauli de divinitate sententia, quæ Sabelly. Nam Sabellius eumdẽ dicebat esse patrẽ, & filium, & spiritum sanctum, deumq; rem trini nominis adpellabat, nullã prorsus esse trinitatem statuens. Paulus vero, non eumdẽ dicebat esse patrẽ, & filium, & spiritũ sanctum: sed patrem aiebat illũ esse deum, qui omnia creasset; filium, purũ illum hominẽ; spiritum, illã gratiam, quæ super apostolos venerit. His temporibus exstitit et Sabellij secta, de qua paullo ante loquuti sumus. Ceterum temporibus illis, quæ numerantur ab impery Constantiani principio, usq; ad collectionem synhodi Chalcedonensis; hi doctores & patres vixerunt. Silvester episcopus Romanus, Alexander episcopus Alexandrinus, Eustathius Antiochenus, Athanasius Alexandrinus, Iulius Romanus, Alexander Constantinopolitanus, Hilarius Pictavorum, Galliæ civitatis, Am-

Sabellij secta.

Alter patrũ gradus.

ἀμβρόσιος μεδιολάνων, βασίλειος καισαρείας τῆς καππαδοκίας, γρηγόριος νύσσης, γρηγόριος ὁ ναζιανζοῦ, ἀμφιλόχιος ἰκονίων, ἀντίοχος πτολεμαΐδος, τῆς κατὰ φοινίκην, γελάσιος καισαρείας παλαιστίνης, νεκτάριος, ἀττικὸς, ἰωάννης, πρόκλος, καὶ φλαβιανὸς, κωνσταντινουπόλεως· σεβηριανὸς γαβάλων, ἐπιφάνιος κύπρου, αὐγουστῖνος * ἱππόνης πόλεως τῆς ἀφρικῆς, θεόφιλος καὶ κύριλλος ἀλεξανδρείας. τούτους οὖν πάντας τοὺς ἐπισκόπους αἱ μετ' αὐτοὺς αἱρέσεις δέχονται, αἱ δὲ πρὸ αὐτῶν, οὐκέτι. ἐγένετο δὲ εὐθέως ἐν αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ κωνσταντίνου, ἡ τοῦ ἀρείου αἵρεσις· ὅστις καὶ περὶ τὴν θεότητα, καὶ περὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐσφάλλετο: περὶ μὲν τὴν θεότητα, ὅτι ἔλεγε κτίσμα εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· περὶ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ ἔλεγεν ἄψυχον εἶναι. ἀρκεῖν γὰρ ἔλεγεν ἐν αὐτῷ ἀντὶ ψυχῆς τὸν λόγον. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ἐπειδὴ συνεβάλλετο αὐτῷ εἰς δόγμα τῆς τριάδος, ὡς ἔχομεν δεῖξαι. ἐπιστοῦτο δὲ, ὅτι κτίσματα εἰσὶ θεοῦ, ἤτοι ποιήματα, ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀπὸ χρήσεων τινῶν τῆς ἁγίας γραφῆς. λέγει γὰρ, ὥς φησιν, ὁ πέτρος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων· ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος ἰσραὴλ, ὅτι κύ-

* ἱππῶνος (margin note)

brosius Mediolanensis, Basilius Cæsarea Cappadociæ, Gregorius Nyssenus, Gregorius Nazianzenus, Amphilochius Iconiensis, Antiochus Ptolemaidis, opidi Phœniciæ, Gelasius Cæsareæ Palæstinæ, Nectarius, Atticus, *Ioannes, Proclus, & Flavianus, Constantinopolitani: Severianus Gabalorum, Epiphanius Cypri, Augustinus Hipponis, civitatis Africæ, Theophilus & Cyrillus, Alexandrini. Hos igitur omnes episcopos sectæ posteriores ipsis recipiunt, at non itidem priores. Exstitit autem statim ipso Constantino imperante Arij hæresis, qui quidem & circa divinitatem, et circa naturā humanam errabat. Circa divinitatem, quia filium dicebat esse dei creatum, itidemque spiritum sanctum: circa incarnationem, quia Christi corpus aiebat inanimum esse, in quo animæ loco sermo principatum obtinuerit. Hoc autem propterea dicebat, quoniam conduceret ad stabiliendū ipsius de trinitate dogma; sicut ostendere possumus. Probabat autē filium spiritumq; sanctum esse dei creata, sive opificia; de sacrarū litterarū quibusdam auctoritatibus. Ait enim Petrum in actis apostolorū dicere: Certo sciat universa Israelicorum familia, quod Deus hunc Iesum, quē vos in crucem egistis,

* hic Chrysostomus est dictus.

Hæresis Ariana.

Probationes Arij.

ὅτι κύριον καὶ χριστὸν αὐτὸν ἐποίησεν ὁ θεὸς τοῦτον τὸν ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῇ· ὅθεν ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις φησίν· ὁ ἀποστείλας με πατήρ, μείζων μού ἐστι. τοῦτον δὲ ἀναιρέπουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες, καὶ πρῶτον μὲν, ἐναντίας τούτων τῶν χρήσεων ἀναφέρουσιν. ἔπειτα δὲ καὶ ταύτας τὰς παρενεχθείσας ἐξ αὐτῶν θεραπεύοντες. ἐναντίας μὲν, ὅτι φησὶν ἰωάννης· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῇ φησὶν ὁ ἀπόστολος· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. εἰ γὰρ ἦν κτίσμα, ἀλλὰ μὴ γέννημα τοῦ θεοῦ ὁ χριστὸς, οὐκ ἂν εἶχεν εἶναι χαρακτὴρ καὶ ἀπαύγασμα τοῦ θεοῦ. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ κύριος φησὶν· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν. καὶ ὅτω μὲν ἀπὸ τῶν ἐναντίων χρήσεων ἀναιρέπουσι τὸ ἄρρον. θεραπεύουσι γὰρ τὰς ἐξ αὐτῶν παρενεχθείσας, τοιούτῳ λόγῳ· ἆρα ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ πάντα ὑπομεῖναι ἀξιώσας, ὡς ἄνθρωπος, οὐκ ἀπηξίωσε καὶ μείζονα αἰτῆσαι τὸν πατέρα. ὅταν μὲν οὖν πτῶμα αὐτὸν καλεῖ ὁ ἀπόστολος, ἀπὸ πρὸς τὴν θεότητα ἀπο-

dominum Christum q; fecerit. Et rursus apostolum in epistola ad Hebræos scripsisse: Quapropter sancti fratres, consortes vocationis cœlestis, considerate apostolum illum pontificem q; confessionis nostræ Iesum, fidelem ei, qui fecit eum. Præterea dominum ipsum in evangelijs dicere: Qui me misit pater, maior me est. Sed refutant eum sancti patres, ac primo quidem, auctoritates hisce contrarias proferunt: deinde has ipsas quoque productas ab Arianis sanant. Contrarias, quod Ioannes dixerit: In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, & sermo ille deus erat. Ac rursus in epistola ad Hebræos de filio dicit apostolus: Qui radius est maiestatis, & effigies substantiæ patris. Quod si creatum, non soboles dei Christus esset; non caderet in eum, esse dei tum effigiem, tum radium. Quin & ipse dominus ait: Ego & pater unum sumus. Et hoc quidem modo per auctoritates contrarias Arium refutant. Productis autem per Arianos, opem hac ratione ferunt; quod filius dei scilicet, omnia sustinere dignatus, ut homo; non etiam dedignatus sit, patrem se maiorem dicere. Quũ apostolus factum dicit, non ad divinitatem respiciens, ita loquitur; sed ad naturam hu-

ἀποβλέπων, οὕτως αὐτὸν καλεῖ· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. καθὸ μὲν γὰρ θεὸς, γέννημα ἐστὶ θεοῦ, οὐ ποίημα· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, ποίημα, καὶ ἀπόστολος, καὶ ὅσα τοιαῦτα. καὶ ἰστέον, ὅτι τὸ δόγμα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐστὶ, τὸ ἀνατρέπον τὸν ἄρειον. εἰμὴ γὰρ δύο φύσεις εἴ-
*ἐπὶ πωμεν *περὶ χριστοῦ, καὶ τῇ μὲν ἀνθρωπίνῃ τὰς ταπεινὰς ταύτας φωνὰς ἀναθήσωμεν, τῇ δὲ θεότητι τὰς ἄλλας, οὐκ ἀνατρέπεται. διὰ τοῦτο τὸ δόγμα τοῦ ἀρείου, τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ ἔλεγεν ἄψυχον εἶναι· ἵνα τὰς τοιαύτας ταπεινὰς φωνὰς μηκέτι ὡς ἀνθρώπῳ ἀναθῶμεν τῷ χριστῷ, ἀλλ' ὡς υἱῷ τοῦ θεοῦ: καὶ εὑρεθῇ, κατὰ τὸ δόγμα αὐτοῦ, ὁ υἱὸς ἐλάττων τοῦ πατρός. ὅτι δὲ καὶ ψυχὴν ἔσχε τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ χριστὸς λέγων· ὅτι ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ ἀπὸ ἄλλων πολλῶν. κατὰ τούτου δὲ τοῦ ἀρείου, πρεσβυτέρου ὄντος ἀλεξανδρείας, ἐκροτήθη σύνοδος ἐν νικαίᾳ, ἐπισκόπων ἐκκρίτων τιν, βασιλεύοντος κωνσταντίνου· καὶ καθεῖλον αὐτὸν, καὶ σύμβολον, ἤτοι μάθ μὰ κατ' αὐτοῦ ἐξέθεντο, ὅπερ φέρεται, καὶ τοῖς βουλομένοις ἔξεστιν αὐτῷ ἐντυχεῖν. ἐν τούτοις ἡ πρᾶξις.

ΠΡΑΞΙΣ. Δ.

Μετὰ τὴν αἵρεσιν ἀρείου, μᾶλλον δὲ αὐτῆς ἔ-

τι συνι-

manã. Quatenus enim deus est, suboles dei, non creatum est: quatenus autẽ homo, tam creatũ, quã apostolus, & quæcumq; nomina sunt huius generis alia. Et quidẽ sciendum, hoc ipsum esse dogma ecclesiæ nostræ, quod Ariũ evertat. Nã nisi duas in Christo naturas esse dixerim⁹, et humanæ quidẽ humiles has ce voces adtribuerimus; divinitati vero, diversas: nequaquã confutatus evertitur. Iccirco Arianum dogma, Christi corpus inanimum esse, tradebat: ut humiles eiusmodi voces Christo, non ut homini, adtribueremus; sed ut dei filio: deq; ipsius sententia, filius patre minor deprahẽderetur. Quod autẽ Christi corpus anima præditum fuerit, Christus ipse verbis hisce testatur; Turbata est anima mea: deq; pluribus alijs probatur. Adversus hũc Arium, presbyterum Alexandrinũ, eximiorũ CCCXVIII episcoporũ synhod⁹ Nicææ, Constantino imperante, coacta fuit: qui et officio removerunt eũ, et symbolũ sive doctrinæ formulã adversus ipsum exposuerunt, quæ vulgo habetur; et possunt eam, qui cupiunt, consequi. Hæc tractare voluimus.

Ariani per doctrinã de idiomatũ communicatione refutandi.

ACTIO QVARTA.

Post Arij sectam, vel ea potius adhuc vi-

τῖ συνισταμένης· (ἐκράτησε γὰρ πολὺν χρόνον) ἀνεφύησαν καὶ ἄλλαι δύο αἱρέσεις, ἥτε μακεδονίου ἐπισκόπου ὄντος κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡ τοῦ ἀπολιναρίου πρεσβυτέρου ὄντος. ἦν δὲ ἡ μὲν τοῦ μακεδονίου αἵρεσις τοιαύτη. ἡμάρτανε περὶ τὴν θεότητα, ἐξ ἡμισείας συνασεβῶν τῷ ἀρείῳ. τὸν μὲν γὰρ υἱὸν λέγων γέννημα τοῦ θεοῦ, τὸ πνεῦμα ποίημα ἔλεγε, καὶ ἰσχυρίζετο τὸ δόγμα αὐτοῦ· ἀπὸ τοῦ μὴ φανερῶς, φησι, κεῖσθαι ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ, ὅτι θεὸς ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἐλέγχεται δὲ ἀπὸ πολλῶν χρησεων. καὶ περὶ τοῦ πνεύματος γὰρ τοῦ ἁγίου, ὡς θεοῦ, ἐμνήσθη ἡ ἁγία γραφή. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων πρὸς ἀνανίαν φησὶν ὁ ἅγιος πέτρος· ἀνανία, ἵνα τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαί σε ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; οὐχὶ μένον σοι ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ θεῷ· ἰδοὺ γὰρ φανερῶς θεὸν ἐκάλεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εἶτα πάλιν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων λέγεται, ὅτι νηστευόντων αὐτῶν, καὶ λειτουργούντων τῷ κυρίῳ, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατέ μοι τόν τε παῦλον, καὶ τὸν βαρνάβαν, εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτοῦ. ἔδειξε γὰρ διὰ τοῦ, ἀφορίσατε, τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν, ὅτι ὡς

αὐτὸ

gente,(nam longo tempore duravit) exortæ sunt aliæ duæ sectæ,Macedonij Constantinopolitani episcopi,& Apollinaris presbyteri.

Macedonij quidem hæresis huiusmodi fuit. Circa divinitatẽ delinquebat,& ex semisse particeps erat impietatis Arianæ. nam filiũ ex deo genitum tradens, spiritum creaturã esse dicebat. atque hoc dogma suum ex eo confirmabat,quod apertus sacris in litteris, ut ipse quidem aiebat,textus non extet,qui spiritum sanctum esse deũ tradat. Sed multis auctoritatibus convincitur. Nã et spiritus sancti,tamquam dei, mentionem sacra scriptura fecit. Primum in actis apostolorum ad Ananiam sanctus Petrus ait: Cur satanas,Anania,cor tuum implevit, ut spiritui sancto imponeres, partemq; de pretio fundi defraudares? Nonne tuum manebat, & in potestate tua distractum erat? Non hominibus, sed deo mentitus es. En aperte spiritum sanctum adpellavit deum. Deinde rursus in actis apostolorum dicitur, ipsis ieiunantibus, & ministrantibus domino,dixisse spiritum sanctum: Segregate mihi Paulum atque Barnabam ad illud opus, ad quod eos vocavi. Nam dum inquit, Segregate; potestatem suam ostendit, quod ita scilicet lo-

Hæresis Macedonij.

Refutatio.

αὐτὸ ὂν θεὸς ἀφαλέγεται. εἰ γὰρ κτίσμα ἐστὶ θεοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀπεσαλμένον, εἶχεν ἂν εἰπεῖν ὅτι εἶπεν ὁ κύριος, ἀφορίσατέ μοι τοῦτο παῦλον καὶ βαρνάβαν. οὕτω γὰρ ἡ ἁγία γραφὴ εἴωθε λέγειν, ὅτε μέν τινος ἐλάττονος πιέζεται ὁ κύριος τὸν λόγον. καὶ ὁ κύριος δέ φησιν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ὃ ἡμῖν μά ἐστι τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ. οὐδαμοῦ γὰρ ἐπὶ κτίσματος φαίνεται τοῦτο τὸ ῥῆμα λέγουσι ἡ ἁγία γραφή. πάλιν ἐν ἑτέροις λέγει ὁ κύριος· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εἰ γὰρ ἦν κτίσμα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἂν συνηριθμήθη αὐτὸ τοῖς ἀκτίστοις, ἵνα σὺν αὐτοῖς προσκυνῆται καὶ συνδοξάζηται. ὁ δὲ ἀπολινάριος περὶ μὲν τὴν θεολογίαν οὐ φαίνεται ἁμαρτάνων, πολλὰ διελέγχουσι καὶ τοῦτον οἱ χρηγόριοι περὶ τούτων ἁμαρτάνοντα. κτίσμα μὲν γάρ, φασιν, οὐ λέγει· ἐπιβαίνει δὲ μικρὰν λέγει τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν πατέρα. περὶ δὲ τὴν οἰκονομίαν φανερῶς διεσφάλετο. ἔλεγε γὰρ τὸ σῶμα, ὃ ἐνεδύσατο ὁ θεὸς λόγος, ψυχικὸν μὲν ἔχειν, νοερὸν δὲ οὐδαμῶς· ἀλλ' ὥσπερ ἄλογον ψυχικὸν οὕτως ἔλεγεν ἔχειν. διίσχυρίζετο δὲ τὸ δόγμα αὐτοῦ, οὐκ ἀπὸ ῥητοῦ τινος, ἀλλ' ἀπὸ περινοίας.

ἔλεγε

quatur, quasi qui deus sit. Quippe si dei creatum esset, et ab eo missus, sic loqui debuerat: Dixit dominus segregate mihi Paulũ et Barnabã. Sic enim litteræ sacræ loqui solẽt, quoties per aliquẽ minorẽ dominus verba facit. Ipse quoq; dominus in evãgelijs ait: Spiritus ille veritatis, qui de patre procedit: hoc est, q ortus est de substantia dei. Nusquã enim de creato verbum hoc usurpasse litteras sacras, constat. Rursus alibi dominus ait: Profecti docete gentes universas, baptisantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quod si spiritus sanctus creatũ esset, nõ cũ increatis connumeratus fuisset, uti cũ eis adoretur, et eadẽ gloria adficiatur. Apollinarẽ vero circa divinitatẽ deliquisse non adparet, quamquam & hunc duo Gregorij eo se errore convincunt obstrinxisse. Nam creati quidem ille mentionem non facit, inquiunt; inferiorem tamen gradũ filij tradit, et spiritus sancti, respectu patris. In dispẽsatione vero Christi, manifesto errabat. Corpus enim, quod deꝰ ille sermo induit, animã quidem habere, sed mente prorsus carere tradebat: quippe qui nõ aliter anima præditus esset, atq; brutum aliquod animal. Hoc dogma suum, nõ aliquo scriptura dicto, sed ratiocinando probabat.

Apollinaris secta.

ἔλεγε γὰρ, ὅτι ὁ νοῦς ἁμαρτητικόν τι ἐστὶν. ἄτοπον δέ ἐστιν ὅλως, ὑπονοῆσαι περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, ὅτι συνήφθη τινὶ ἁμαρτητικῷ. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι τοὐναντίον τῷ ἁμαρτητικῷ δεῖ μᾶλλον αὐτὸν ὑπονοῆσαι συναφθῆναι τῷ καὶ σωτηρίας δεομένῳ. ἐκεῖνον γὰρ ἔσωσεν, ᾧ καὶ συνήφθη. τούτων τῶν δογμάτων κινουμένων, συνέρχεται ἡ ἐν κωνσταντινουπόλει σύνοδος ἀνδρῶν ρ ν, ἥτις ἄνδρας ἔσχε μεγάλους τοῦ χρηγορίους, καὶ ἀμφιλόχιον. καὶ συναχθέντες, καθαίρουσι τὸν μακεδόνιον καὶ ἀπολινάριον, καὶ ἐκτίθενται ὅρον ἤτοι μάθημα πίστεως, ὅπερ λέγομεν. περὶ δὲ τοῦ χρόνους ἐκείνους ἐγένοντο δύο ἄνδρες μεγάλοι, διόδωρος ὁ ταρσοῦ ἐπίσκοπος, καὶ θεόδωρος ὁ μοψουεστίας: οἵ τινες ἀντηγωνίσαντο πρὸς ἀρειανοὺς, καὶ μακεδόνιον, καὶ ἀπολινάριον, καὶ τὴν ἄλλην γραφὴν ὑπεμνημάτισαν, καὶ ἐν τιμῇ ὄντες μεγάλῃ, ἀπέθανον: καὶ οὐδεὶς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, ἐπελάβετό τινος αὐτῶν· ἀλλ' ἐγκώμια ἔγραψαν εἰς αὐτοῦ πολλοὶ. καὶ βασίλειος γὰρ αὐτοὺς ἐγκωμιάζει, καὶ ἰωάννης ὁ χρυσόστομος. ὕστερον δὲ κινουμένου τοῦ νεστοριανοῦ δόγματος, ἠναγκάσθη κύριλλος, ὁ πρώην αὐτοῦ ἐπαινῶν, κατὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν γράψαι· ἐπειδὴ ἀπ' αὐτῶν ἰσχυρίζετο τὸ δόγμα αὐτοῦ ὁ νεστόριος. ὑπομνημα-

Quippe mentem aiebat esse quiddam peccato pollutum. Absurdum vero prorsus, de dei sermone cogitare, copulatum fuisse cũ re peccato contaminata. Nos autem respondemus, Refutatio. *è contrario potius existimandum, obnoxiæ peccato rei propterea fuisse copulatum, quod ea salutis indigeret. Nam illi salutem adquisivit, cui coniunctus fuit. Quum hæc essent moveri cepta dogmata, Constantinopolitana synhodus, hominum CL, coivit; in qua viri magni fuerunt, Gregorij duo, & Amphilochius. Hi collecti, Macedoniũ Apollinarim ab officio removerunt, & decretum sive doctrinæ fidei formulam, ut loqui solemus, exposuerunt. Exstiterunt ijs temporibus magni quidã duo viri, Diodorus episcopus Tarsi, et Theodorus Mopsi Vestæ: qui et adversus Arianos, & Macedoniũ, & Apollinarim pugnabãt; universasq; litteras sacras commẽtarijs illustrabãt; & in pretio habiti, mortem oppetierunt; nec ipsis vivis, quisquã dictum aliquod eorũ reprahẽdebat; immo cõplures scriptis encomijs eos celebrarũt. Nam et Basilius, et Ioannes Chrysostomus, eos prædicat. Verũ postea moto dogmate Nestoriano, coactꝰ est Cyrillus, q et ipse prideẽ eos laudasset, adversus eorum opera scribere; quod* De Diodoro & Theodoro. Origo sectæ Nestorij.

μνηματίσαντες γὰρ οὗτοι τὴν ἁγίαν γραφὴν, οὐκ ἔσησαν ἄχρι τοῦ δέοντος, ἀλλὰ βουληθέντες μερίσαι τὰς ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ φωνὰς, τὰς μὲν τῇ θεότητι, τὰς δὲ τῇ ἀνθρωπότητι: διῄρησαν δύο ὑποστάσεις τοῦ χριστοῦ καὶ διαίρεσιν εἰσαγοντες. καὶ δι' αὐτὸ ἠναγκάσθη ὁ κύριλλος κατ' αὐτῶν γράψαι, ἐπεὶ δὲ αὐτῶν ἰσχυρίζετο τὸ δόγμα αὐτοῦ ὁ νεστόριος. διὰ τοῦτο δὲ ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν οὐδεὶς αὐτοῖς αὐτεῖπεν, ἐπειδὴ τὸ μάχεσθαι πρὸς τοὺς μείζους αἱρέσεις, ἔοικε τὰ τοιαῦτα δόγματα. μετὰ δὲ χρόνον ὀλίγον τοῦ ἀποθανεῖν θεόδωρον καὶ διόδωρον, αὐξήθη ἡ αἵρεσις νεστορίου. διὰ δὲ κωνσταντινουπόλεως αὐτὸς ὁ νεστόριος ἐπίσκοπος, ἀλεξανδρείας δὲ κύριλλος, αὐθιοχείας δὲ ἰωαννης. τί δὲ διὰ τὸ δόγμα τοῦ νεστορίου, ἤδη μὲν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν καὶ νῦν δὲ μικρὰ διεξέλθωμεν. οὐκ ἔλεγε γὰρ ἕνωσιν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δύο ὑποστάσεις ἔλεγε, καὶ διαίρεσιν. ὅθεν οὐδὲ τὴν ἁγίαν μαρίαν ἐκάλει θεοτόκον, ἀλλὰ χριστοτόκον. εἰ δὲ καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεὸν ἀπεκάλει τὸν χριστὸν· ἀλλ' οὐκέτι ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ τῇ σχέσει καὶ τῇ οἰκειώσει. ὥσπερ λέγομεν πολλοὺς δύο τινῶν φίλων, πάνυ ἀλλήλους ἀγαπώντων· ὅτι οἱ δύο οὗτοι μίαν ψυχὴν ἔχουσι, κατὰ τὸ ταὐτὸ ἀλλήλοις ἀρέσκειν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας.

τούτῳ

dogma suũ Nestorius ex eis confirmaret. Nã editis illi sacras in litteras cõmẽtarijs, intra fines nõ cõstiterunt; sed quũ distribuere vellent sacrarũ litterarũ voces, alias ad divinitatẽ, alias ad naturã humanã relatas: deprahẽsum est, eos duas Christi hypostases, & divisionẽ quamdã introducere. quã ob causam Cyrill. adversus ipsos scribere coactꝰ fuit, cõfirmãte dogma suũ ex eis Nestorio. Vivis quidẽ ipsis cur nemo cõtradixerit, factũ ideo; q̃ pugnãdi cõtra sectas maiores necessitas, eiusmodi dogmata tegeret. At paulo post, quã diẽ Theodorus ac Diodorus obijssẽt, suscitata Nestorij fuit hæresis. eratq̃ Cõstãtinopol. episcopus hic ipse Nestorius, Cyrillus Alexandrinꝰ, Ioãnes Antiochenꝰ. Quodnã dogma Nestorij fuerit, expositũ id quidẽ est in ijs, q̃ modo diximus: sed nihilo minꝰ paucis explanemꝰ. Nõ esse factã aiebat unionẽ dei sermonis cũ homine, sed duas tradebat hypostases; ac divisionẽ. quamobrẽ nec sanctã illã Mariã vocabat Deiperã, sed Christiperã. Quod si maxime Christũ et hominẽ, & deũ adpellabat: nõ tamẽ hoc eo faciebat sensu, quo nos; sed adfectionis cõiunctionisq̃ respectu: quẽadmodũ de duobus quibusdã amicis dicimus, invicẽ valde se diligẽtibus, unã eos habere animã:

Secta Nestoriana.

τούτῳ δὲ τῷ νεστορίῳ ἐναντίος ἦν ὁ κύριλλος, καὶ ἔγραφεν αὐτῷ συνεχέστερον, ἀποστραφῆναι ἀπὸ τοῦ δόγματος τούτου. ἔγραψεν οὖν πρώτην αὐτῷ καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν, καὶ οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν. ὕστερον δὲ γράφει αὐτῷ τρίτην ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἔγραψε δώδεκα κεφάλαια περὶ πίστεως· καὶ ὕστερον ἔγραψεν, ὅτι εἰ μὲν καταδέχη ταῦτα, συλλειτουργὸς ἡμῶν εἶ, καὶ φίλος· εἰ δὲ μὴ, ἀνάθεμα ἔσῃ. οὐδ' οὕτως δὲ ἔπεισε. κινουμένης δὲ τῆς μάχης ταύτης, κελεύει ὁ βασιλεὺς (ἦν δὲ θεοδόσιος ὁ μικρὸς) γενέσθαι σύνοδον ἐν ἐφέσῳ, καὶ κριτὴν γενέσθαι κυρίλλου καὶ νεστορίου ἰωάννην τὸν ἀντιοχείας ἐπίσκοπον. ἦλθεν οὖν ὁ κύριλλος εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν μετὰ πάσης τῆς συνόδου αὐτοῦ εἰς τὴν ἔφεσον. ὁμοίως καὶ νεστόριος μετὰ τῆς αὐτοῦ συνόδου. ἐμβραδύναντος δὲ ἰωάννου ἐλθεῖν, καὶ παρὰ προθεσμήσαντος ἡμέρας ιϛ, νομίσας ὁ κύριλλος, ὅτι οὐκέτι ἔρχεται, συναγαγὼν τοὺς εὑρεθέντας ἐπισκόπους, καὶ ἀνεγνωκὼς ἐπὶ αὐτῶν τὰ νεστορίου συγγράμματα, καὶ ὕστερον ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων χρήσεις ἐναντιουμένας αὐτοῖς, νεστορίου μὴ συνελθόντος, ἀλλὰ λέγοντος περιμένειν τὸν κριτὴν, ποιεῖ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. μετὰ δὲ ιϛ ἡμέρας ἐλθὼν ὁ ἰωάννης, καὶ εὑρὼν τὴν καθαίρεσιν νεστορίου γενομένην χωρὶς αὐτοῦ, ἀγανακτήσας καὶ λυπηθεὶς, ὅτι πρὸς

ἀτιμίαν

quod amoris nimij causa, eadē ipsis placeāt. Huic autē Nestorio Cyrillus adversabatur, litterasq; frequentes exarabat, ut hominē ab illo dogmate diverteret. Hoc studio impulsꝰ, & primā ad ipsum, et alterā scripsit epistolā; nec tamē persuasit. Tamdē litteras ad eū tertias dedit, in ijsq; XII de fide capitula perscripsit, et adiecit in extremis; Si quidē hæc recipus, et ministerij consors, & amicus noster es: sin aūt, anathema eris. Verū nesic quidē persuasit. Hac autē rixa mota, iubet imperator, (is erat Theodosius minor) Ephesi synhodū haberi, iudicemq; cōstitui tā Cyrillo, quā Nestorio, Ioānē Antiochenū episcopū. Itaq; Cyrillus universo cū cætu suo, Ephesū, ad diē pstitutū, venit: itidēq; suo cū cōcilio, Nestoriꝰ. Quū autē Ioannes adventū suū longius extraheret, et ultra diē dictū morā XVI dierū interponeret: Cyrillus eū nō venturū amplius arbitratus, coactis episcopis, quotquot inventi sunt, & lectis in eorū præsentia Nestorij scriptis, itidemq; patrū auctoritatibus, quæ his adversarētur: absente Nestorio, q iudicē exspectare se diceret, eū ab officio removendum statuit. Post XVI vero dies, ubi Ioānes iā advētasset, factamq; Nestorij depositionē absq; se cōperisset: ira partim, partim dolore impul

Cyrilli epistolæ & capitula.

Ephesina synhodus prior.

Ioannis cū Cyrillo rixa.

αἱρεσίαν αὐτοῦ γέγονε χωρὶς αὐτοῦ ἡ καθαίρεσις νεστορίου: εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν αὖ ἦλθεν ὁ κύριλλος, οὐ σωθῆλθεν· εἰς ἄλλην δὲ ἀπελθών, ἐμάχετο μὲν πρὸς κύριλλον, καὶ ἀπεθεμάτιζον ἀλλήλους· οὐκ ἀπεδέχετο ἢ νεστόριον. αἱρέθη ἢ μετὰ ἰωάννου θεοδώρητος τῆς ἐλλογιμος, κύρου ἐπίσκοπος ἀνατολῆς. οὗτος καὶ τὰ κυρίλλου λέγων, ἐπελαμβάνετο καὶ τῶν ιβ κεφαλαίων, ὧν ἔγραψεν ἐν τῇ τρίτῃ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς νεστόριον, καὶ ἀνέτρεπεν αὐτά, λέγων ὅτι ἀρειανός ἐστι κύριλλος, καὶ τὰ ἀπολιναρίου φρονεῖ. ὁ δὲ κύριλλος νεστορίῳ ἀπομαχόμενος, τῷ διαιρεῖν τὴν οἰκονομίαν, τῆς ἑνώσεως μᾶλλον φροντίδα πεποίηται. ὅθεν καὶ ἐδόκει πῶς τῷ θεοδωρήτῳ ὁ κύριλλος, ὡς μίαν φύσιν δοξάζων, ὡς οἱ ἀρειανοὶ, καὶ οἱ περὶ τὸν ἀπολινάριον. πλὴν οὐδὲ θεοδώρητος φαίνεται πώποτε τὸν νεστόριον ἀποδεχόμενος, ἀλλὰ μόνον τὸν κύριλλον ἀπομεμφόμενος, διὰ τὴν συμβᾶσαν εἰς ἰωάννην ἁλμυρίαν. ἰστέον ἢ, ὅτι φέρεται ἰωάννου τοῦ αὐθοχείας ἐπισκόπου, πρὸ τῆς συνόδου ταύτης ἐπιστολὴ πρὸς νεστόριον, ἀνατρέπουσα τὸ δόγμα αὐτοῦ, ἐν ᾗ ὑπέγραψαν πάντες οἱ τῆς αὐτοῦ συνόδου. ἰστέον ἢ καὶ τοῦτο, ὅτι φέρονται τινες ἐπιστολαὶ θεοδωρήτου καὶ νεστορίου, ἐν αἷς ἀλλήλους ἀποδέχονται. πλασταὶ δέ εἰσι. πλάττουσι ἢ αὐτὰς οἱ αἱρετικοὶ, τοῦ μά-

sus, quod ipsius ad infamiã Nestorij depositio, nulla interveniente scil. eius auctoritate facta fuisset; in ecclesiã, quã Cyrillus adierat, minime se contulit: sed in aliã digressus, Cyrillũ quidẽ oppugnabat, invicemq; se anathemati subijciebant; non tamen Nestorium admittebat. Aderat Ioãni Theodoritus quidã, vir eruditus & eloquẽs; Cyri, oriẽtis opidi, episcopus. Hic Cyrillũ oppugnãs, XII quoq; capita reprahẽdit, q̃ in epistola ad Nestoriũ tertia perscripserat; eaq; sic refutabat, ut Cyrillũ & Arianũ, & ab Eunomio atq; Apollinari esse diceret. Quippe Cyrillus cũ Nestorio pugnans, dispensationẽ domini dividẽte, præcipuã inculcandæ unionis curã sibi sumpsit. Ideoq; Theodoreto Cyrillus quodam modo naturam unam, Arianorũ & Apollinaristarum more, opinari videbatur. Verum ne Theodoretũ quidẽ constat umquã admisisse Nestoriũ, sed dumtaxat de Cyrillo questũ, eius infamiæ causa, qua Ioãni cõtigisset. Sciendũ vero, circũferri Ioannis episcopi Antioch. scriptã ante hãc synhodũ epistolã ad Nestor. ipsi dogma refutãtẽ; cui astitites universi, ad Ioãnis cõciliũ ptinẽtes, subscripsere. Sciẽdũ & illud, circumferri quasdã Theodoreti ac Nestorij epistolas, in quibus sẽ mutuo recipiunt; sed fictitiæ sunt. et finguũt eas hæretici,

Theodoriti & Cyrilli certamina.

Epistolæ fictitiæ sub nomine Theodor.

τοῦ μάχεσθαι δι' αὐτῶν πρὸς τὴν σύνοδον. εἰ δὲ βούλεταί τις γνῶναι, ὅτι θεοδώρητος καὶ λίαν ἐμίσει νεστόριον, ἀναγνώτω περὶ τῶν αἱρέσεων τὸ αὐτοῦ θεοδωρήτου γεγραμμένον βιβλίον. καθαιρεθέντος οὖν νεστορίου, καὶ τούτων κινηθέντων, διαλύεται ἡ σύνοδος, ἑκάστου ἀναχωρησαντος εἰς τὸν ἴδιον τόπον. καὶ ὁ μὲν κύριλλος εἰς ἀλεξάνδρειαν ἦλθεν, ὁ δὲ ἰωάννης εἰς ἀντιόχειαν. καὶ ἦν ἐκ τούτου μάχη τῶν αἰγυπτίων πρὸς τοὺς ἀνατολικούς. καὶ ἐδοκοῦντο οἱ μὲν ἀνατολικοὶ τὰ νεστορίου φρονεῖν· οἱ δὲ αἰγύπτιοι τὰ ἀπολιναρίου. τῆς δὲ μάχης ταύτης ἐνισταμένης, γράφει ὁ θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς κυρίλλῳ, ἵνα φιλιωθῇ ἰωάννῃ· καὶ ἰωάννῃ, ἵνα φιλιωθῇ κυρίλλῳ. καὶ δεξάμενος ὁ ἰωάννης τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως, ποιεῖ ἐπιστολὴν πρὸς κύριλλον, περιέχουσαν πῶς δοξάζει· καὶ πέμπει διὰ παύλου, τῆς τῶν ἐμεσηνῶν πόλεως ἐπισκόπου. καὶ συναινέσαντος αὐτῇ κυρίλλου, διαλύεται ἡ μάχη τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων πρὸς αἰγυπτίους. χρόνου δὲ ὀλίγου διαδραμόντος, ἄρχεται ἡ ἐν χαλκηδόνι σύνοδος κινεῖσθαι. ἦν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, τῆς ἐκκλησίας ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος, διόσκορος· κωνσταντινουπόλεως δὲ, φλαβιανὸς· ῥώμης δὲ, λέων· ἀντιοχείας δὲ, δόμνος. ἐν δὲ κωνσταντινουπόλει ἦν τις εὐτυχὴς τῷ ὀνόματι, πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης:

ὅστις

ut earum ope synhodum oppugnent. Si cui vero cognoscere libet, quā gravi Nestorium Theodoretus odio prosequutus fuerit: is librum ipsius Theodoreti, perscriptum de sectis, legat. Itaq; Nestorio depositio, & hisce rebus motis, synhodus ipsa solvitur, quolibet suum ad locū profecto. Alexandriam Cyrillus, Ioannes Antiochiam abijt; & ex eo rixa inter Aegyptios & orientales erat. Orientales cum Nestorio sentire putabantur, Aegyptij cum Apollinari. Hac ineunte rixa, Theodosius imperator Cyrillo scribit, amicitiam cum Ioanne redintegraret: ac Ioanni, Cyrillo se reconciliaret. Ioannes acceptis litteris imperatoris, epistolam ad Cyrillum componit, qua sententiæ suæ formulā complectebatur, eamq; Pauli, Emesena urbis episcopi, opera Cyrillo mittit. Hac à Cyrillo adprobata, orientalium episcoporum adversus Aegyptios rixa extincta est. Quumq; paullum temporis interceßisset, Chalcedonense concilium cogi cepit. Erat autem illis annis Alexandrinæ præses ecclesiæ Dioscorus, Constantinopolitanæ Flavianus, Romanæ Leo, Domnus Antiochenæ: ac degebat Cōstantinopoli quidā, cui nomē esset Eutyches, dignitate presbyteri & archimandritæ præditus: qui Christi corpus

Piæ Theodosij litteræ.

Initia synhodi Chalcedonensis

Eutychis secta.

ὅτις ἐδόξαζε, μὴ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ ὁμοούσιον ἡμῖν μετὰ τὴν ἕνωσιν. Διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἑνώσεως, καὶ τὸ μίαν φύσιν λέγειν, οὐκ ἔλεγε ὁμοούσιον ἡμῖν μετὰ τὴν ἕνωσιν τὸ σῶμα. τούτῳ τῷ δυτυχεῖ γνώμῃ τῇ δυσεβεῖ ὁ δορυλέων ἐπίσκοπος, καὶ γνοὺς ἐξ αὐτοῦ τὸ δόγμα τοῦτο, ἀνήγγειλε Φλαβιανῷ, λέγων· δεῖ σε ἐπιπλῆξαι τῷ δυτυχεῖ, τοιοῦτο δόγμα εἰσφέροντι, ἵνα μὴ διαφθαρῇ ἡ πίστις ἡμῶν. ὁ οὖν Φλαβιανὸς τούτων ἀκούσας, σωπήσας οὐδὲν αὐτοῦ σωόδου ἐπισκόπους ὡς πρὸ λ, καὶ ἠρώτησεν ἐπὶ αὐτῶν τὸν δυτυχῆ, λέγων· ὅτι ὁμολογεῖς τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ ὁμοούσιον ἡμῖν, ναὶ ἢ οὔ; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι μέχρι μὲν τῆς σήμερον οὐχ ὁμολόγουν· δι' ὑμᾶς δὲ ὁμολογῶ. τοῦτο δὲ ἔλεγε φρονηματίᾳ. ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτὸν ὁ Φλαβιανός· οὐχ ἡμεῖς ἐσμεν, οἱ ταῦτα σιλέγοντες ὁμολογεῖν, ἀλλ' οἱ πατέρες. εἰ οὖν ὁμολογεῖς, ἀναθεμάτισον οὐδὲ μὴ ὄντα δοξάζοντας, ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὡς εἶπον, μέχρι τῆς σήμερον οὐχ ὡμολόγουν τοῦτο· δι' ὑμᾶς δὲ λέγω. οὐκ ἀναθεματίζω τινά. ἐὰν γὰρ ἀναθεματίσω τινὰ, οὐδὲ πατέρας μου ἀναθεματίζω, καὶ τὴν ἁγίαν γραφήν. αὕτη γάρ ἐστιν ἡ λέγουσα, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὁμοούσιον τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ. ταῦτα ἀκούσας ὁ Φλαβιανὸς, καθῆλεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πρεσ-

non unius esse nobiscum substantiæ post unionem traderet. Nam quod unionē nimiam, et unam adeo naturam statueret; Christi corpus unius esse nobiscum naturæ post unionē negabat. Huic Eutychi noticia cum Eusebio Doryleorum episcopo intercedebat, qui hoc eius ex ipsomet intellecto dogmate, rem ad Flavianū verbis hisce detulit: Increpandus tibi Eutyches, huiusmodi dogmatis auctor; ne fides nostra pervertatur. Quibus auditis, Flavianus episcopos suæ ditionis ad xxx coegit, ijsq; præsentibus interrogavit Eutychem; Christine corpus eiusdē esse nobiscū substantiæ fateretur, an non? ille vero respōdere, hactenus id se quidē minime fassum: sed ipsorū tamen caussa nunc cōfiteri. quod sane per simulationē ab eo proferebatur. Vicissim Flavianus dicere, nō ipsos esse, qui hæc eum cōfiteri iuberent; sed patres. ideoq; si cōfiteretur, anathemate diversum sentientes exsecraretur. Ille Flaviano respōdere, se, quemadmodū antea dixisset, ad eū diem id minime confessum: ipsorū tamē gratia facturū. Neminē interim anathematissare. quippe si hoc faceret, anathemate patres exsecraturū, ipsasq; sacras litteras quæ sic loquātur, ut Christi corpus eiusdē nobiscū esse substātiæ negēt. Qui-

πρεσβυτερείας, καὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἀρχιμανδρίτην, εἰπὼν ὅτι οὐκ ἔστι κατ' ἀνάγκην πίστις. τούτου δὲ καθαιρεθέντος, γράφει ὁ Φλαβιανὸς τῷ λέοντι ῥώμης ἐπισκόπῳ τὴν καθαίρεσιν· καὶ ἀντιγράφει πρὸς αὐτὸν λέων, ὅτι καλῶς αὐτὸν καθεῖλες. καλεῖται οὖν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τόμος λέοντος, περὶ οὗ ἀμφιβάλλουσιν οἱ διακρινόμενοι λέγοντες αὐτὴν κακῶς ἔχειν. ὁ δὲ εὐτυχὴς μετὰ τὴν καθαίρεσιν συνεχῶς ἐνετύγχανε τῷ βασιλεῖ, λέγων ἠδικεῖσθαι ὑπὸ Φλαβιανοῦ. καὶ τότε κελεύει ὁ βασιλεὺς θεοδόσιος, γενέσθαι ἐν ἐφέσῳ οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἵνα κρίνωσιν, εἰ καλῶς καθεῖλεν ὁ Φλαβιανὸς τὸν εὐτυχὴ, ἢ οὔ. ἐπέτρεψε δὲ τὴν πᾶσαν κρίσιν διοσκόρῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἀλεξανδρείας. γενομένης δὲ τῆς συνόδου, πρῶτον μὲν ἄτοπον ἐποίησεν ὁ διόσκορος. μόνον γὰρ ἀνέγνω τὰ πεπραγμένα Φλαβιανοῦ, οὐκ εἴασε δὲ αὐτὸν συνηγορῆσαι αὐτοῖς, ἢ ἐρωτῆσαι αὐτὸν τί ποτε, περὶ ὧν ἀμφιβάλλειν ἐνόμιζε. δεύτερον δὲ, οὐδὲ τὸν κατήγορον εὐτυχοῦς εὐσέβιον εἴασε παρελθεῖν εἰς τὴν κρίσιν· ἀλλὰ καταψηφισάμενος Φλαβιανοῦ, καθεῖλεν αὐτὸν· τὸν δὲ εὐτυχὴ ἐδέξατο, καὶ ἐποίησε πάλιν πρεσβύτερον καὶ ἀρχιμανδρίτην. τούτου γενομένου, διελύθη ἡ σύνοδος· καὶ ἀποθανόντος Φλαβιανοῦ, ἀπελθόντες οἱ τοποτηρηταὶ

τοῦ

bus auditis, ab ordine presbyterorũ, et archimandritæ munere Flavianus eum removit: quũ quidem diceret, fidẽ non admittere coactionem. Hoc ab officio remoto, Flavianus ad Leonem Romanũ episcopum de hominis depositione perscribit. Respondet Leo, rite depositionẽ illam esse factã. quæ quidẽ epistola Tomus Leonis adpellari solet, de quo ancipites sunt eorũ, qui Hæsitantes dicũtur sententia; male cõparatam dicentium. Eutyches autẽ ab officio remotus, imperatorẽ adire crebro, sibiq; factã à Flaviano iniuriam dicere. quapropter imperator Theodosius generale cõcilium Ephesi coire iubet, in quo cognosceretur; rectene Flavianus Eutychem deposuisset, annõ. Universam vero causæ cognitionẽ Dioscoro episcopo Alexãdrino mandat. Itaq; coacta synhodo, primũ hoc absurde Dioscorus egit; quod gesta Flaviani dũtaxat legebat, nec patrocinij copiã ei faciebat, aut interrogãdi de ijs, qua dubia putarentur. Alterũ, quod accusatorẽ Eutychis Eusebiũ adesse iudicio minime pmittebat: sed lata sentẽtia cõtra Flavianũ, mox eum abdicabat; admisso ad cõmunionem Eutyche, quẽ quidẽ et in ordinẽ presbyterorũ, et in archimãdritæ locũ restituit. Hoc peracto, sinẽ synhodus habuit. Quumq; diem

Tomus Leonis.

Altera synhodus Ephesina.

Insolentia Dioscori.

τοῦ ῥώμης ἐπισκόπου, (αὐτὸς γὰρ οὐδέποτε ἐβούλετο εἰς σύνοδον) ἀπαγγείλαν αὐτῷ τὰ γενόμενα. ὁ δὲ ἀκούσας, ἠγανάκτησε, καὶ παραγενόμενος Οὐαλεντινιανῷ τῷ ῥώμης βασιλεῖ, ὑπὲρ τοῦ ἐκδίκησιν παθεῖν. σὺν χρόνους γὰρ ἐκείνους, βασιλεὺς ἦν ὁ ἐν ῥώμῃ, καὶ εἷς ὁ ἐν βυζαντίῳ. οὐαλεντινιανὸς οὖν ὀχλούμενος ὑπὸ λέοντος τοῦ πάπα, χάρει θεοδοσίῳ τῷ μικρῷ, ἵνα ἐπιτρέψῃ σύνοδον γενέσθαι, ἵς τὸ γνῶναι, εἰ καλῶς ἔκρινεν ὁ διόσκορος, ἢ οὔ. ὁ δὲ θεοδόσιος αὐτίχα ἔφην αὐτῷ, λέγων ὅτι οὐ ποιῶ ἄλλως σύνοδον. καλῶς γὰρ ἔκρινεν ὁ διόσκορος. ἀποθανόντος δὲ θεοδοσίου, γίνεται βασιλεὺς μαρκιανὸς, καὶ ἐπιτρέπει αὖθις γενέσθαι οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν χαλκηδόνι, ὀφείλουσαν κρῖναι τὰ πεπραγμένα περὶ τῆς ἐν ἐφέσῳ συνόδου, εἰ καλῶς ἔκρινε γενέσθαι τὰ γινόμενα * περὶ φλαβιανὸν ἐν βυζαντίῳ. ταύτης οὖν τῆς συνόδου γενομένης, ἀνδρῶν χλ, τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ συνῆλθεν αὐτοῖς διόσκορος. εἶτα ἑτέρας καταλαβούσης, καὶ διαλυθέντος τοῦ συνεδρίου, τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐλθόντες ἔπεμψαν καὶ δίς, καὶ τρίτον, καὶ οὐκ ἠθέλετο ἐλθεῖν. ὡς δὲ οὐκ ἦλθε μετακαλεῖς ἐκ τρίτου, κατὰ τοὺς κανόνας καθῃρεῦσιν αὐτὸν, καὶ ἐξορίζουσιν εἰς γάγγρας· καὶ ἐκτίθενται μάθημα, πῶς δεῖ πρεσβύ-

* περὶ φλα βιανοῦ

Flavianus obyſſet, domum profecti vicarij Romani epiſcopi, qui ſynhodo nõ interfuerat; quucumq; accidiſſẽt, renuntiarũt. Ille rebus hiſce cognitis excandeſcere, Romanũ principẽ Valentinianũ adire, quo vindictã caperet. quippe temporibus ijs unus Romæ imperator erat, alter Byzantij. Valentinianus ergo, cui Leo Papa moleſtus eſſet, Theodoſio minori ſcribit, ſynhodũ haberi iuberet, in qua cognoſceretur, rectene Dioſcorus, an male iudicaſſet. Reſcribit Theodoſius, auctorẽ ſe alterius concilij nequaquã futurũ, quod recte iudicaſſet Dioſcorus. Sed Theodoſio mortuo, Marcianus imperio potitur, ſtatimq; generale concilium Chalcedone haberi mandat, quod de ſynhodi Epheſinæ actis cognoſceret, malene de geſtis à Flaviano Byzantij pronunciaſſet. itaq; quũ hæc ſynhodus conveniſſet, in qua viri 630 erant, primo quidem die Dioſcorus cum ceteris congreſſus eſt. Deinde quum adveſperaſſet, ſynhodusq; dimiſſa fuiſſet; poſtridie collecti reliqui, bis terve ad Dioſcorum miſerunt, qui tamen venire recuſabat. Vbi tertio citatus non venit, hominem ab officio ſecundum canones removent, & Gangras in exſilium mittunt; fideique formulam, quo pacto credendum ſit, exponunt: eſſe ſcilicet

Theodoſij pertinacia.

ςεύειν· ὅτι ἕνα χριςὸν ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀδιαιρετως. καὶ οὕτω διαλύεται ἡ σύνοδος.

ΠΡΑΞΙΣ Ε.

Διαλυθείσης δὲ τῆς συνόδου τῆς ἐν χαλκηδόνι, καὶ διοσκόρου ἐξορισθέντος εἰς Γάγγρας· συναπερράγη αὐτῷ πᾶς ὁ ὄχλος ἀλεξανδρείας καὶ αἰγύπτου. καὶ γίνεται αὐτ' αὐτοῦ δεχόμενος τὸ δόγμα τῆς συνόδου προτέριος. τούτῳ δὲ οὐδεὶς τῶν ἀλεξανδρέων ἐκοινώνει, ἀλλ' οὕτως αὐτὸν ἐμίσουν· ὥςε ἀναχθέντες ἔκαυσαν αὐτόν. οἷα δὲ αὐτοῖς ἐγένετο διὰ τὸ φονεῦσαι αὐτὸν κακὰ ἀπὸ τοῦ βασιλέως λέοντος, οὐδέ ἐςιν εἰπεῖν νυῦ. ἀποθανόντος δὲ διοσκόρου ἐν γάγγραις, διαδέχεται αὐτὸν τιμόθεος· καὶ ἦν ὁ μὲν προτέριος φανερῶς ἐν ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπος, ὁ δὲ τιμόθεος κρύφα. οὗτος δὲ ὁ τιμόθεος ἀνεθεμάτιζε καὶ τὴν σύνοδον, καὶ τὸν εὐτυχῆ, ἐπειδὴ μὴ ἔλεγεν ὁμοούσιον ἡμῖν τὸ σῶμα τοῦ χριςοῦ· τὴν δὲ ἐν χαλκηδόνι σύνοδον, ὅτι δύο φύσεις ἔλεγε τοῦ χριςοῦ. ἀπελογεῖτο δὲ καὶ ὑπὲρ διοσκόρου, ὅτι ὡς λέγει, οὕτως ἐπίςευε. καυθέντα δὲ τὸν προτέριον διαδέχεται τιμόθεος. καὶ ἦσαν δύο τιμόθεοι, ὁ μὲν φανερῶς, δεχόμενος τὸ δόγμα

unum Christum in naturis duabus, citra confusionem, ac divisionem, confitendum atque hoc modo concilium dimissum fuit.

ACTIO QVINTA.

SOluto Chalcedonensi conventu, & Dioscoro Gangras relegato: universa plebs Alexãdrina, et totius Aegypti, cum eo defecit. Substitutus est autẽ in eius locum Proterius, qui concilij decretum recipiebat. Cum hoc Alexandrinus nemo communicabat, sed hominẽ tanto prosequebantur odio, tamdem ut eum concursu facto vivum cremarẽt. Et quæ perpessi sint ob eadem huius ab imperatore Leone mala, ne dici quidem modo potest. Proterius crematus.

Dioscoro Gangris extincto, Timotheus succedit: eratq; palam Proterius Alexandrinus episcopus, Timotheus occulte. Hic Timotheus pariter & synhodum, & Eutychem anathematisabat: hunc quidem propterea, quod Christi corpus eiusdem esse nobiscum substantiæ non diceret; synhodum vero quod Christi naturas duas traderet. Dioscorum quoque purgabat, qui sicuti loquereturita crederet. Proterio cremato Timotheus successit. Itaque duo erant Timothei, palam unus, qui decretum synhodi recipiebat: al- Timothei duo.

μα τῆς συνόδου· ὁ δὲ κρύφα, δεχόμενος τὸν διόσκορον. ἀποθανόντων οὖν τῶν δύο τούτων, τὸν μὲν ἀπὸ διοσκόρου διαδέχεται πέτρος ὁ μογγὸς· τὸν δὲ τῆς συνόδου, ἰωάννης. ἐβασίλευε δὲ κατὰ τοῦ χρόνους τούτους ὁ ζήνων. οὗτος θεωρῶν τὸ σχίσμα τοῦτο μέγα, βουλόμενος ἕνωσιν ποιῆσαι τῶν ἐκκλησιῶν, γράφει ἐπιστολὴν, ἥπερ ἐκλήθη ἑνωτικὸν, περιέχουσαν περὶ πίστεως τινὰ, ἅπερ εἶχε τὸ μάθημα τῶν ἐν νικαίᾳ, καὶ ἄλλα τινὰ μέσα, ἅπερ ὡμολόγουν κοινῶς ἑκάτεροι, ὀρθῶς δὲ εἰς τὰ κατὰ τὰ ἐν χαλκηδόνι συνόδου· Διαρρήδην δὲ αὐτὴν οὐκ ἀνεθεμάτιζε, τοῦτο δὲ ἔγραψεν, ὅτι εἴ τις τῶν τῆς ἐν χαλκηδόνι συνόδου, ἢ τῶν πρότερον ἀλλαχοῦ γενομένων, μὴ καλῶς δοξάζει, ἀνάθεμα ἔστω. τούτου τοῦ ἑνωτικοῦ ἐλθόντος, δέχεται μὲν αὐτὸ πέτρος ὁ μογγὸς, φεύγει δὲ ἰωάννης εἰς ῥώμην. ἐφ' οὗ καὶ πέτρος ὁ κναφεὺς ἐν ἀντιοχείᾳ ὑπὸ ζήνωνος προβάλλεται ἐπίσκοπος. γενομένης δὲ τῆς ἑνώσεως, ὁ πέτρος δηλονότι παρὰ τοῖς ἀλεξανδρεῦσι προετιμᾶτο: δεξάμενος οὖν τὸ ἑνωτικὸν ὁ πέτρος, δέχεται καὶ τὸν θρόνον ἀλεξανδρείας, καὶ οὐκέτι ἦν κρύφα, ἀλλὰ φανερῶς ἐπίσκοπος. Διὰ δὲ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μίσους, ὅπερ εἶχον πρὸς τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον, ἀποσχίζονταί τινες ἀπὸ πέτρου, καὶ οὐκ ἐκοινώνουν αὐτῷ.

ter occulte, qui Dioscorum acceptabat. Hisce duobus mortuis, in adhærentis Dioscoro locũ Petrus Mongus succedit: ei vero, qui synhodum probabat, Ioannes. Imperio temporibus illis Zeno potiebatur. Hic magnum esse videns hoc discidium, et unire volens ecclesias: epistolam perscribit, quam Henoticum (ab unione) vocarunt; continentem quædam de fide, quæ quidem & fidei Nicænæ formula complectitur, & alia quædam media, quæ communiter illa quidem utriq; confitebantur; sed erant directo decretis synhodi Chalcedonensis contraria. quam ipsam tamen expresse non anathematizabat, sed erant hæc verba perscripta: Si quis, qui Chalcedonensi synhodo adfuerunt, aut alijs alibi prius habitis, non recte sentit, anathema sit. Hoc unionis scriptum Alexandriam allatum Petrus Mangus recipit, Ioanne Romam fugiente. Sub Zenone Petrus quoque Fullo auctoritate imperatoria sit Antiochenus episcopus. Vnione facta, Petrus apud Alexandrinos in honore præcipuo erat, probatoq; unionis illo scripto, solio potitur Alexandrino; nec iam amplius occulte, sed palã erat episcopus. Quidã tamen nimio cõtra synhodũ Chalcedonensem odio impulsi, secessionem à Petro

Zenonis scritũ dep Vnione.

τῷ· διὸ δεξάμενος τὸ ἑνωτικὸν, οὐ φανερῶς ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. καὶ ἐλέγοντο οἱ τοιοῦτοι ἀκέφαλοι, διότι τῷ πατριάρχῃ αὐτῶν μὴ ἀκολουθήσαντες, καθ' ἑαυτοὺς ἐκοινώνουν. εἶτα ὁ πέτρος θεωρῶν τὸν δῆμον δεινῶς φερόμενον, ἀναγκάζεται φανερῶς ἀναθεματίσαι τὴν σύνοδον, καὶ ἐδέχετο μὲν τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε δὲ καὶ τὴν σύνοδον φανερῶς. οὐδὲ οὕτως ἐκοινώνησαν αὐτῷ οἱ ἀκέφαλοι, ὅτι ὅλως ἐδέξατο ἐξ ἀρχῆς τὸ ἑνωτικὸν, μὴ ἀναθεματίσας τὴν σύνοδον. τὸν δὲ πέτρον διεδέξατο ἀθανάσιος, καὶ οὗτος δεχόμενος τὸ ἑνωτικὸν, ἀνεθεμάτιζε τὴν σύνοδον. πάλιν οὐδὲ τούτῳ ἐκοινώνησαν οἱ ἀκέφαλοι, διότι τὸν πέτρον ἐδέχετο. μετὰ δὲ τὸν ἀθανάσιον γίνεται ἰωάννης, καὶ πάλιν ἰωάννης, εἶτα διόσκορος, καὶ εἶθ' οὕτω τιμόθεος. καὶ οὗτοι δὲ πάντες, δεχόμενοι μὲν τὸ ἑνωτικὸν, ἀναθεματίζοντες δὲ τὴν σύνοδον. ἀποθανόντος δὲ ζήνωνος τοῦ βασιλέως, διαδέχεται τὴν βασιλείαν ὁ ἀναστάσιος. καὶ τότε πλέον κρατεῖ τὸ κατὰ τῆς συνόδου δόγμα. τῶν γὰρ διαφερομένων ἐπὶ ἀναστασίου, ἐφ' οὗ καὶ σεβῆρος γίνεται ἐν αἰλοχείᾳ ἐπίσκοπος, τὰ αὐτὰ φρονῶν τιμοθέῳ τῷ ἀλεξανδρείας. ἀποθανόντος δὲ ἀναστασίου, γίνεται βασιλεύς ἰουστῖνος ὁ πρῶτος,

faciunt, nec cum illo cõmunicabánt ob eam causam, quod unionis scripto probato, synhodũ anathemate manifesto nõ fuisset exsecratus. atq; hi vocabãtur Acephali, (capite carẽtes) quod patriarchã suum minime sequuti, seorsum communicarent. Hinc Petrus, qui populũ multipliciter scindi videret, tamdẽ palã synhodũ anathematissare cogitur. quo fiebat, ut pariter et unionis scriptũ reciperet, & palã anathemati synhodũ subijceret. Verũ ne sic quidẽ acephali cum eo cõmunicabant, qui ab initio scriptũ unionis adprobasset, nõ anathemisãta synhodo. Petro succesit Athanasius, qui scripto unionis susceptο, anathemati synhodũ subijciebat. Verũ nec cum illo cõmunicabant acephali, quia Petrũ recipereret. Post Athanasium Ioannes fit episcopus, & rursum Ioannes alter, inde Dioscorus, et tamdem Timotheus. Hi omnes unionis scriptum recipiebant, & synhodũ anathematissabant. Zenone vero principe mortuo, Anastasius in imperio succedit. quo tempore dogma synhodo contrariũ vires maiores adquirebat. Erat enim Anastasius ex eorũ numero, qui Hæsitantes vocabãtur: sub quo & Severus episcopus Antiochenus designatur, cũ Alexãdrino Timotheo cõsentiens. Anastasio rebus humanis

Acephali.

Anastasius imp.

τος, καὶ ὡς μετὰ ἕνα ἥμισυ ἐνιαυτὸν, Θεόδωρος Ἰουστινιανὸς. τοῦτον δὲ βασιλεύοντος, καὶ τῶν σωφρονιστῶν ὄντος, φοβηθεὶς ὁ σεβήρος, φεύγει εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Ἰουλιανόν τινα ἐπίσκοπον Ἁλικαρνασσοῦ. οὗτοι ἐλθόντες, ἐκαθέζοντο εἰς τὸ σύναγμα, καί πως λόγου κινηθέντος μεταξὺ αὐτῶν, ἠμφισβήτουν περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου, εἰ ἄρα τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ πρὸ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ φθαρτὸν ἦν, ἢ ἄφθαρτον. ὁ μὲν γὰρ Ἰουλιανὸς κατακολουθῶν τῇ ἀρχαίᾳ δόξῃ, ἔλεγεν ὅτι ἄφθαρτόν ἐστι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. ἐμὴ γὰρ εἴπωμεν αὐτὸ ἄφθαρτον, ἀλλὰ φθαρτὸν· διαφορὰν εἰσάγομεν πρὸς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. διαφορᾶς δὲ εἰσαγομένης, δύο φύσεις εὑρίσκονται ἐν τῷ Χριστῷ. καὶ τί ἀκαίρως μαχόμεθα τῇ σωφρονούσῃ; πρὸς ταῦτα ἔλεγεν ὁ σεβήρος, ὅτι δύναμαι καὶ ἄφθαρτον εἰπεῖν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ διαφορὰν εἰσαγαγεῖν, καὶ μίαν φύσιν εἰπεῖν. ἔμειναν οὖν οὗτοι μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐκτιθέμενοι. ὁ δὲ τιμόθεος ποτὲ μὲν τούτῳ, ποτὲ δὲ ἐκείνῳ συνήγορος ἦν. μέλλων δὲ ὁ τιμόθεος συνιέναι πρὸς τὸν βασιλέα, τελευτᾷ. μετεκάλατο γὰρ αὐτὸν, ὀφείλων ἢ πεῖσαι γενέσθαι σωφρονίστην, ἢ καθε-

exemto, Iustinus prior imperio potitur, ac post annum & dimidium mox Iustinianus succedit. Eo rerum potito, qui synhoditam se profiteretur, Severus metu impulsus, Alexandriam profugit, Iulianum quemdā, Halicarnasensem episcopum, secum abducens. Posteaquam eo venissent, sedebant ad* Eo natum; & mota inter ipsos aliquando quæstione, de corruptibili & incorruptibili ambigebant, num scilicet Christi corpus ante resurrectionem eius corruptibile fuerit, an incorruptibile. Iulianus enim, insistens opinioni pristinæ, Christi corpus esse dicebat incorruptibile. quippe si non incorruptibile, sed corruptibile dixerimus, inquit, inter corpus & sermonē Dei discrimen introducimus. At vero si discrimen constituatur, duæ in Christo naturæ reperiuntur. Et cur tam importune synhodū oppugnamus? Ad ea Severus, posse se pariter et Christi corpus incorruptibile dicere, & discrimen constituere, & nihilo minus unam ei tribuere naturā. Itaq; hi contendere inter se nō desinebant, libris q; rem prosequi. Timotheus autem modo huic, modo illi patrocinabatur. quumq; imperatorem aditurus esset, vivendi finē fecit. arcessitus enim à principe fuerat, vel persuasuro,

*hoc est, synhodi Chalcedonensis adprobatorē.

* apud Liberatū cap. 19 legitur, Sedebāt ad Labranum

De corruptibili & incorruptibili.

ἢ καθελεῖν αὐτὸν. ἦσαν δὲ τότε δύο ἄνδρες, Γαϊανὸς καὶ θεοδόσιος· ὁ μὲν γαϊανὸς ἀρχιδιάκονος τιμοθέου, ὁ δὲ θεοδόσιος λογογράφος. ἀποθανόντος οὖν τιμοθέου, χειροτονεῖ ὁ κλῆρος, καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως, θεοδόσιον ἐπίσκοπον. τούτου χειροτονηθέντος, εἰσελθὼν ὁ δῆμος, καὶ ἑωρακὼς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καθεζόμενον, οὕτως ἠγανάκτησεν, (ἐμίσουν γὰρ αὐτὸν) ὥστε εὐθέως τις ἀπὸ τοῦ θρόνου ἔρριψεν αὐτὸν. καὶ ὁ μὲν θεοδόσιος ἔφυγε· γαϊανὸς δὲ βίᾳ ἐγένετο αὐτ' αὐτοῦ ἐπίσκοπος. συναπέστησαν δὲ καὶ τοῖς προσώποις, οἱ τῆς πόλεως. οἱ μὲν γὰρ μεγαλοι τῆς πόλεως ἦσαν μετὰ θεοδοσίου, ὁ δὲ δῆμος μετὰ γαϊανοῦ. συνέβη οὖν οὐ μόνον τοῖς προσώποις συναπορραγῆναι τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς δόγμασιν. ὁ μὲν γὰρ γαϊανὸς τῷ δόγματι ἠκολούθει ἰουλιανοῦ, ὁ δὲ θεοδόσιος τῷ δόγματι σεβήρου. ἀκούσας δὲ τὰ γινόμενα ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς, πέμπει τὸν ναρσὴν, ὀφείλοντα μαθεῖν, τίς ἐκ τῶν δύο ὀφείλει εἶναι ἐπίσκοπος. ὁ δὲ ναρσῆς ἐλθὼν, καὶ ἐρωτήσας, τίς ἐκ τῶν δύο ἐστὶ πρῶτος γενόμενος, καὶ μαθὼν, ὅτι θεοδόσιος· τὸν μὲν γαϊανὸν ἐξώρισε, (καὶ ἀφανὴς ἐγένετο ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς σήμερον) τὸν δὲ θεοδόσιον ἐκάθισεν

synhoditis uti se coniungerent; vel hominem ab officio remoturo. Erant id temporis viri duo, Gaianus & Theodosius: ille quidem archidiaconus Timothei, Theodosius vero scriptor orationum itaq; mortuo Timotheo, clerus et urbis primates Theodosium suffragijs suis episcopum legũt. quo designato, plebs ingressa, quum in solio sedentem conspexisset; usq; adeo indignata est, quod hominem odisset, ut mox eum quidam è throno deijceret. quapropter aufugiente Theodosio, Gaianus ipsius loco per vim factus est episcopus. Et incolarum urbis quoque secutæ sunt factiones. quippe magnates urbis à Theodosio stabant, plebs à Gaiano. quapropter accidit, non solum ut hominum factionibus urbs tota distraheretur; sed etiam sententijs. Nam Gaianus Iuliani sententiam sectabatur, Severi Theodosius. Imperator autem Iustinianus auditis, quæ fierent; Narsem ablegat, cogniturum; uter ex ambobus esse deberet episcopus. Narses Alexandriam profectus, quũ uter amborum prior factus fuisset episcopus, interrogasset; idque de Theodosio comperisset: Gaianum quidem in exsilium misit, qui ab eo tempore in hodiernum usque diem evanuit: Theodosium vero in solium collo-

Gaianitæ ac Theodosiani.

σεν εἰς τὸν θρόνον. χρόνου δὲ μικροῦ διαδραμόντος, πέμπει καὶ καθαιρεῖ καὶ τὸν θεοδόσιον ὁ ἰουστινιανὸς, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς τὸ βυζάντιον, αὐτ' αὐτοῦ χειροτονήσας τὸν παῦλον, δεχόμενον τὸ δόγμα τῆς συνόδου. ὅστις καθῃρέθη, συνευδοκήσας φόνῳ. καθαιρεθέντος δὲ παύλου, γίνεται αὐτ' αὐτοῦ ζωΐλος, ὅστις καὶ αὐτὸς καθῃρέθη, ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς λέξομεν. μετὰ ζωΐλον γίνεται ἀπολινάριος, μετὰ τὸν ἀπολινάριον ἰωάννης, μετὰ ἰωάννην εὐλόγιος. πάντες οὖν οὗτοι ἀπὸ παύλου συνοδῖται. καὶ αὕτη μὲν ἡ τάξις τῶν ἐπισκόπων. καθεζομένου δὲ ἐν βυζαντίῳ κατιδίαν τοῦ θεοδοσίου, ἐκινήθη τὸ δόγμα τῶν ἀγνοητῶν. ἐπειδὴ γὰρ λέγει ὁ κύριος, ὅτι οὐδεὶς οἶδε τὴν ὥραν τῆς κρίσεως, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰμὴ ὁ πατὴρ μόνος· ἐζητήθη, εἰ ἄρα ἠγνόει ὁ χριστὸς, ὡς ἄνθρωπός που. καὶ ὁ μὲν θεοδόσιος ἔλεγε μὴ ἀγνοεῖν, καὶ ἔγραψε κατὰ ἀγνοητῶν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ἀγνοεῖν αὐτὸν, ὥσπερ καὶ πονέσαι λέγομεν αὐτὸν. καὶ ἐκ τούτου ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τῶν θεοδοσιανῶν οἱ λεγόμενοι ἀγνοηταὶ. καὶ ἐκκλησίαν ἰδίαν ποιήσαντες καθ' ἑαυτοῦ ἐκοινώνουν. ἔτι δὲ καθεζομένου τοῦ θεοδοσίου ἐν τῷ βυζαντίῳ, ἐκινήθη πάλιν τὸ δόγμα τῶν τριθεϊτῶν, οὗ αἱρεσίαρχος γέγονεν ὁ φιλόπονος. ἐπεὶ γὰρ ἠπόρητο

cavit. Nec multo elapso tempore, mittit Iustinianus, ac Theodosiũ quoq; removet, eiq; Byzantium deportato, Paulũ surrogat, qui sentẽtiam synhodi amplectebatur. Is deinde remotus fuit, propter adprobatam eadem. Paulo detecto, substituitur in eius locum Zoilus; remotus & ipse ab officio, sicuti deinceps indicabimus. Post Zoilum fit episcopus Apollinaris, post Apollinarem Ioannes, post Ioannem Eulogius. Omnes hi post Paulum, synhoditæ fuerunt. Et hæc quidem episcoporum fuit series. Quum autem privatus Byzantij Theodosius degeret, Agnoetarum (sic ab ignoratione dictorum) dogma motum fuit. Nam quia dominus ait, neminẽ horam iudicij scire, ne filium quidem, extra solum patrem: quæsitum est, an Christus eam ignoraret, ut homo. Theodosius Christum ignorare negabat, & adversus Agnoetas scripsit. Alij vero Christum horam ignorare tradebant quemadmodum ipsum & dolorem sensisse dicimus. Inde divulsi sunt à Theodosianis, qui Agnoetæ vocantur. quumq; peculiarem sibi fecissent ecclesiam, seorsum cõmunicabãt. Adhuc degẽte Byzantij Theodosio, denuo motũ fuit dogma Tritheitarũ; cuius sectæ princeps Philoponus exstitit. Quoniã. n.

Agnoetæ.

Tritheitæ.

ρητο τῇ ἐκκλησίᾳ. ὅτι εἰ δύο λέγετε φύσεις ἐν τῷ χριστῷ, ἀνάγκη ὑμᾶς καὶ δύο ὑποστάσεις εἰσάγειν· ἡ δὲ ἐκκλησία ἀνταπεκρίνατο, ὅτι εἰ μὲν ταυτόν ἐστι φύσις καὶ ὑπόστασις, ἀνάγκη ἡμᾶς ὁμολογῆσαι τὸ ἄτοπον· εἰ δὲ ἄλλο ἐστὶ φύσις, καὶ ἄλλο ὑπόστασις· ἆς ἡ ἀποκλήρωσις, λέγοντας ἡμᾶς δύο φύσεις, ὁμολογῆσαι πάντως καὶ δύο ὑποστάσεις ἀπεκρίναντο πρὸς τὴν ἐκκλησίαν οἱ αἱρετικοὶ, ὅτι ναὶ, ταυτόν ἐστι φύσις καὶ ὑπόστασις. εἶπε πάλιν ἡ ἐκκλησία· εἰ ταυτόν ἐστι φύσις καὶ ὑπόστασις, οὕτω λέγομεν καὶ τῆς ἁγίας τριάδος τρεῖς φύσεις· ἐπειδὴ ὁμολογουμένως τρεῖς ὑποστάσεις ἔχει· ἐπειδὴ ταῦτα ἔλεγεν ἡ ἐκκλησία, ἀπεκρίνατο ὁ φιλόπονος· ὅτι καὶ ἔσω τρεῖς φύσεις λέγειν ἡμᾶς ὀφείλει τῆς ἁγίας τριάδος. ἔλεγε δὲ ταῦτα, λαβὼν τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν ἀριστοτελικῶν. ὁ γὰρ ἀριστοτέλης φησὶν, ὅτι εἰσὶ τῶν ἀτόμων καὶ μερικὴ οὐσία, καὶ μία κοινή. οὕτως οὖν καὶ ὁ φιλόπονος ἔλεγεν, ὅτι εἰσὶ τρεῖς μερικαὶ οὐσίαι ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος· καὶ ἔστι μία κοινή. ἐν τούτοις ἡ θεωρία.

ΠΡΑΞΙΣ ΕΚΤΗ.

Μετὰ τὰ εἰρημένα, φέρε καὶ περὶ ὀλίγων χειρημάτων τινῶν, ἅπερ κοινῶς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν λέγουσι πάντες οἱ Θεμενόν-

obÿciebat ecclesiæ, si duas in Christo naturas diceret, necessario quoque duas hypostases cõfessurã: respõdebat ecclesia, si natura & hypostasis idẽ sint; necessario quoq; confitendũ individuũ. Sin aliud natura, & aliud hypostasis: quanã illa sortitio fuerit, ut naturas duas statuẽtes, omnino duas quoq; confiteamur hypostases? Et respondebãt hæretici plane idem esse naturã & hypostasim. Viciſsim ecclesia dicere, si natura & hypostasis idem sint, etiã in sancta trinitate naturas tres esse dicẽdas; quũ in confessõ sit, eam tres hypostases habere. Hæc proferente ecclesia, respondebat Philoponus admittendũ, ut tres naturas in sacra sancta trinitate, pfiteamur. Hæc autẽ dicebat, occasionẽ ex Aristotelicis nanctus. Tradit enim Aristoteles, individuorũ & particulares esse substantias, & unam communem. Sic igitur et Philoponus aiebat, esse tres particulares in sancta trinitate substantias, et unam communem. Hæc considerandа veniebant.

Philoponi error ex Aristotele.

ACTIO SEXTA.

POst ea, quæ hactenus exposuimus, age de argumentis quoque nonnullis, quæ omnes illi Hæsitates obyciunt ecclesiæ, pau-

Argumenta cõtra synodum refutantur.

χεμνόμενοι, μικρὰ διαλάβωμεν. διέλωμεν δὴ αὐτὰ τριχῇ, ἐπειδὴ τὰ μὲν αὐτῶν ἰσοτελικά εἰσιν, ἐκ τῶν προαχθέντων τῇ ἐν χαλκηδόνι συνόδῳ λαμβανόμενα· τὰ δὲ, ἀπὸ συλλογισμῶν, καὶ περιγοίας· τὰ δὲ, ἀπὸ χρήσεων. ἀλλὰ πρῶτον περὶ τῶν ἰσοτελικῶν διαλαμβάνωμεν. εἰσὶ δὲ μέλλομεν λέγειν, ἐπιχειρήματα τέσσαρα, ὧν πρῶτόν ἐστι τοῦτο, ὅτι οὐ δεῖ δέχεσθαι τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον, ἐπειδὴ οἱ ἐν αὐτῇ χρώμενοι ἄνδρες παλίμβολοι ἦσαν, καὶ ἀλλόκοτοι. οὗτοι γὰρ καὶ καθεῖλον τὸν εὐτυχῆ ἐν βυζαντίῳ, καὶ εἰς ἔφεσον ἐλθόντες, τὸν μὲν εὐτυχῆ ἐδέξαντο μετὰ διοσκόρου, τὸν δὲ φλαβιανὸν ἀπεβάλλοντο. περὶ τούτου λέγομεν, ὅτι πρῶτον μὲν δέον λογίζεσθαι ἡμᾶς τὰ ἀνθρώπινα. καὶ ἄλλαχοῦ γάρ τινες τῶν ἁγίων πατέρων ἐγκείτων, τοῦτο φαίνονται πολλάκις πεπονθότες. ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ πέντε, ἢ τριάκοντα, ἢ πλείω, ἀπὸ τῶν χλ ἐκείνων εὑρεθέντες ἐν τῇ συνόδῳ ἐφάνησαν παλίμβολοι, οὐ διὰ τοῦτο χρὴ χλ ἀνδρῶν σύνοδον ἀποβάλλεσθαι. δεύτερον δὲ ἐπιχείρημα ἐστὶν ἐπὶ τούτου, ὅτι αὕτη ἡ ἐν χαλκηδόνι σύνοδος, ὡς ἔστιν ἐκ τῶν πεπραγμένων αὐτῇ μαθεῖν, φαίνεται ἀπροῦσα, ὅτι οὐ διὰ πίστιν καθηρέθη ὁ διόσκορος. ἆρα αὐτὸς μὲν καλῶς ἐδόξα-

cis differamus. Et partiamur ea sane tripliciter, quod partim historica sint, sumta de ijs, quæ à synhodo Chalcedonensi acta fuerunt: partim ex syllogismis, & arguta ratiocinatione collecta: partim ex auctoritatibus. De historicis primum agamus. Sunt autem argumenta quatuor, quæ sumus exposituri. Primum est synhodum Chalcedonẽsem propterea non esse recipiendam, quod ei homines inconstantes, & sibi ipsis dissimiles interfuerint. Nimirum eos & Eutychem ab officio removisse Byzantij, & Ephesum præfectos, Eutychem una cum Dioscoro recepisse, reiecto Flaviano. Ad hoc respondemus, primum expendendas esse res humanas. Nam & alibi quibusdam sanctis adprobatisque patribus huiusmodi quid accidisse sæpenumero constat. Deinde, si vel maxime quinq;, vel XXX, vel plures ex illorum I ↄ C XXX patrum numero, repertifuerunt in synhodo, & inconstantes visi: non propterea I ↄ C XXX virorum synhodus reyci debet. Alterum argumentum est, quod istæc habita Chalcedone synhodus, uti de ipsius actis intelligi potest, dixisse videatur; Dioscorum nõ propter fidem abdicatum esse. Recte igitur sentiebat Dioscorus, & male synhodus eum

Argumenta historica

ἐδόξασεν, ἡ δὲ συνοδος κακῶς αὐτὸν ἀπεβάλλετο. καὶ πῶς τῷ τοιούτῳ συνόδου ἔχομεν ἀποδέξασθαι; ἄξιον δὲ ἐστὶν, ἐπιδὴ καὶ ἄλλο ἀτοπον ἐκ τούτου ἡμῖν ἀναφαίνεται εἰπεῖν τινος κινηθέντος ἐλέχθη τὸ ῥητὸν τοῦτο. ἰσέαν οὖν, ὅτι συναχθέντων τῶν χιλιάδων, καὶ καθελκύντων τὸν δίσκορον, μετὰ ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς, ὥστε ὕρον πίστεως καὶ μαθημα ποιήσαι. καὶ δὴ οἱ πρῶτοι αὐτῶν καθ' ἑαυτοὺς γινόμενοι, ἐξεφώνησαν τὸν ὅρον, ὃν ἀσκληπιάδης ἐναντίον τῇ συνόδῳ. ἐδείκνυε δὲ οὗτος ὁ ὅρος, τὸ ἐκ δυο φύσεων. τούτου ἀναγνωσθέντος, πολλὴ γέγονεν ἀμφιβολία μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων· οἱ δὲ ἄρχοντες, οὓς ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς πρὸς κατάσεσιν, ὁρῶντες αὐτοὺς ἀμφιβάλλοντας εἶπον πρὸς αὐτούς· ὅλι ὁ δίσκορος, τὸ ἐκ δυο φύσεων, ἐλεγεν: ὁ δὲ ἁγιώτατος λέων, ἐν δυο φύσεσιν ἔλεγε χριστὸν ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως. τίνι ἀκολουθεῖτε; δισκόρῳ, ἢ λέοντι; ἀνάσταντες δὲ πάντες εἶπον· ὅτι ὡς λέων, πιστεύομεν. ἀνάθεμα δισκόρῳ. τούτων δὲ καὶ ἄλλων τινῶν λεχθέντων, ὡς ἔχει τὰ πεπραγμένα, ἀνατόλιος ὁ πατριάρχης εἶπεν· ὅλι οὐ διὰ πίστιν καθῃρέθη ὁ δίσκορος, ἀλλ' ὅτι ἀνθινωνησιαν ἐποίησε τῷ μακαρίῳ λέοντι, καὶ ὅλι ἐκ τρίτου κληθεὶς ἐκ τῆς συνόδου, οὐκ ἦλθε. τούτων οὕτως ἐχόντων,

δὺο

abdicabat. Talem vero synhodum, quo pacto nos adprobare possimus? Fuerit autem pretium operæ, quando & aliud absurdum ex hoc nobis oritur, exponi; qua re mota id ipsũ in synhodo prolatum fuerit. Sciendum ergo, collectis Chalcedone I ↄ C illis & X X X patribus, posteaquã Dioscorum abdicassent: eis deinceps visum fuisse, ut fidei definitio, doctrinæq; formula conficeretur: itaque præcipui ex eis seorsum cõgressi, definitionem pronuntiarunt, quam Asclepiades Synhodo recitavit. Ea definitio verbum illud continebat, Ex naturis duabus. quod ubi recitatum fuisset, ingens inter episcopos exstitit dubitatio. Proceres vero, quos imperator moderãdæ synhodi causa miserat, quũ episcopos hæsitare viderent; sic eos adloquuti sunt: Dioscorus hãc vocẽ, ex duabus naturis, usurpavit: sanctissimus autẽ Leo Christũ in duabus naturis citra mutationẽ, confusionẽ, divisionẽ, dixit. Quẽ sequimini? Dioscorũ, an Leonẽ? Ibi cõsurgentes universi dixerũt: Sicut Leo, credimus. anathema Dioscoro. His et alijs quibusdã pnuntiatis, quemadmodũ in actis est, Anatolius patriarcha dixit: Nõ propter fidẽ depositꝰ est Dioscorus, sed quia fecit excõmunicationẽ beato Leoni, tertioq; vocatꝰ à syn-

δύο τῖνα ἀποροῦσιν οἱ διακρινόμενοι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. πρῶτον, ὅτι εἰ διὰ πίστιν εἶπεν ἡ σύνοδος αὕτη μὴ καθῃρεθῆναι τὸν διόσκορον, διατί ἀποβάλλεται ἡμᾶς; ὡς ἐκεῖνος γὰρ, οὕτω πιστεύομεν. πρὸς οὓς λέγομεν, ὅτι εἰ σκοπήσει τὶς τὴν ἀλήθειαν, οὐ διὰ τὴν πίστιν ἀπεβλήθη ὁ διόσκορος, οὐδὲ τοῦτο γέγονε τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ αἴτιον: (οὐδὲ γὰρ εἰσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον, ἵνα κριθῇ περὶ τούτου) ἀλλ' ὅτι κληθεὶς τῷ ὄντι ἐκ τρίτου, οὐκ ἠνέσχετο συνελθεῖν. εἰ συνῆλθε δὲ, καὶ διὰ τὴν πίστιν ἀπεβάλλετο: πλὴν πρὸς ταῦτα ἀποβλέπων ὁ ἀνατόλιος εἶπεν, ὅτι οὐ διὰ πίστιν καθῃρέθη ὁ διόσκορος. δεύτερον ἄπορόν ἐστι, διατί ἀπεβάλλετο ἡ σύνοδος τὸν ὅρον τὸν περιέχοντα, ἐκ δύο φύσεων; καί τοιγε ὁ ἅγιος κύριλλος ἄνω καὶ κάτω ἐκ δύο φύσεων λέγει. πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι οὐκ ἀπεβάλλετο αὐτὸν, ἐπειδὴ τὸ ἐκ δύο φύσεων εἶχε· (τοῦτο γὰρ καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ διακρινόμενοι δέ χονται, καὶ ὁ εὐτυχὴς) ἀλλ' ὅτι ἐλλειπὴς ἦν. οὐ γὰρ εἶχε τὸ ἀνατρέπον τὰ δόγματα εὐτυχοῦς, ἀλλ' ὃ μόνον κοινῶς ἡμῖν ἐδόξαζε. τοσοῦτον δὲ οὐκ ἀντέστη πρὸς τὸ ἐκ δύο φύσεων, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ ὅρῳ πανταχοῦ ἀνατρέπουσα

τὸν εὐ-

hodo, non venit. Quæ quũ ita sint, duo quæ dam obyciunt ecclesiæ dubia, quæ Hæsitãtes vocantur. Primũ, si hæc synhodus nõ propter fidẽ Dioscorũ depositũ dixit, cur nos reyciat? sic enim credimus, ut ille credebat. Respondemus autẽ, si veritatẽ quis consideraverit, nõ propter fidẽ abdicatũ esse Dioscorũ, nec illã fuisse depositionis ipsius causam: (quippe nec adyt propterea synhodum, ut hoc nomine de ipso iudicaretur) sed quoniã reapse tertio vocatus, venire recusavit. Si tamen venisset, etiam propter fidem fuisset abdicatus. Nihilominus ad ista respiciens Anatolius dixit, nõ propter fidem esse depositum Dioscorum. Alterum dubium est, cur synhodus definitionẽ illam repudiaverit, qua cõtinebatur verbũ istud, Ex duabus naturis: quũ tamen sanctus ille vir Cyrillus sursum deorsumq; duabus ex naturis dicat. Ad hoc respõdemus, nõ reiectã fuisse propterea, quod ista verba contineret, Ex duabus naturis: (hæc enim et nos admittimus, et ipsi Hæsitãtes, et Eutyches) sed quod esset imperfecta. Nullã. n. refutationẽ dogmatũ Eutychis habebat, sed id sõlũ cõplectebatur, quod cõmuniter utrisque probabatur. Tantum vero abest, ut restiterit illis verbis, ex duabus naturis: ut in secunda definitione ubique

τὸν Δυτυχῆ, οὐδαμοῦ ἐμνήσθη τὸ ἐκ δύο φύσεων, ὡς δηλονότι δεχομένη αὐτό. τετάρτη ἐστὶν ἀπορία, (ἡ γὰρ δευτέρα εἰς δύο διαιρεῖται) ὅτι αἱρετικοὺς ἀνθρώπους ἐδέξατο ἡ ἐν Χαλκηδόνι συνοδος. ἐδέξατο γὰρ Θεοδώρητον, καὶ τὸν Ἴβαν· ὧν ὁ μὲν Θεοδώρητος ἐστὶν ὁ ἀντειπὼν περὶ τὰ ιβ κεφάλαια τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, ὡς τὰ Νεστορίου Φρονῶν. ὁ δὲ Ἴβας καὶ αὐτὸς Νεστοριανὸς, ὡς δηλοῖ ἡ γραφεῖσα παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην, ἐν ᾗ ἄνω καὶ κάτω ἐπαινεῖ τὸν Θεόδωρον, ἀφ' οὗ τὰ οἰκεῖα δόγματα ἐχυρίζετο ὁ Νεστόριος. λέγομεν οὖν πρὸς μὲν τὸ Θεοδωρήτου δόγμα, ὅτι οὐ πρότερον αὐτὸν ἐδέξατο ἡ συνοδος, πρὶν ἀναθεματίσαι Νεστόριον καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ. ἀλλὰ πάλιν ἐπανατροῦσιν ἡμῖν, ὅτι καὶ Διὰ τί μὴ ἀνήτησεν αὐτὸν καὶ τὰ οἰκεῖα συγγράμματα, ἃ ἐποίησε πρὸς τὰ ιβ κεφάλαια τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, ἀναθεματίσαι; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔδει αὐτὴ τῇ συνόδῳ μᾶλλον ἐγκαλέσαι, ἢ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ. ἐκεῖνος γὰρ κοινωνίαν ποιήσας πρὸς σὺν αἱρετικοὺς, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεοδώρητον, οὐκ ἀνήτησεν αὐτὸν ἀναθεματίσαι τὰ οἰκεῖα συγγράμματα, τὰ πρὸς τὰ ιβ κεφάλαια γεγραμμένα. ὃ οὖν ὁ ἅγιος Κύ-

λλος

refutans Eutychem, nusquam mentionem fecerit huius loquendi formulæ, Ex duabus naturis; quasi scilicet eã admitteret. Quarta difficultas est, (secunda enim in duo dividitur) quod homines sectarios synhodi Chalcedonẽsis receperit, Theodoretum scilicet, ac Ibam. Ex his Theodoretus est ille, qui XII capitulis beati Cyrilli cõtradixit, tamquã Nestorij sententiã probans: Ibas autem & ipse Nestorianus fuit, quemadmodum ab eo perscripta ad Marin Persam epistola docet, in qua sursum deorsum Theodorum laudat, cuius auctoritate dogmata sua Nestorius confirmabat. Nos vero Theodoreti dogma quod attinet, dicimus; non prius à synhodo receptum fuisse, quam Nestorium, & ipsius sententiam, anathemati subiecisset. Rursus obijciunt, cur synhodus ab eo non postulaverit, ut scripta sua, quæ adversus XII beati Cyrilli Capitula composuerat, anathematissaret? Respondemus, ob id non tam accusandam synhodum, quam ipsum Cyrillũ, hominem sanctum. Nam is communione cum orientalibus, & ipso Theodoreto, constituta; non postulavit ab eo, ut anathemate scripta sua, quæ contra XII capitula facta fuissent, exsecraretur. Quod igitur ipse Cy-

De Theodoreto & Iba.

ριλλος οὐκ ἐποίησε, τοῦτο ἡ σύνοδος ὀφείλει ἐγκαλεῖσθαι μὴ ποιήσασα; καί τοι ὃ μὴ ἐποίησεν ὁ ἅγιος κύριλλος, αὕτη ἐποίησεν, ἀναγκάσασα τὸν θεοδώρητον ἐπὶ πάντων ἀπὸ στόματος ἀναθεματίσαι τὸν νεστόριον. πρὸς δὲ τὸ τοῦ ἴβα λέγομεν, ὅτι οὐδὲ τοῦτον ἐδέξατο, εἰ μὴ πρότερον τὸν νεστόριον ἀναθεματίσῃ, καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ. ἀλλὰ πάλιν ἐπαποροῦσιν, ὅτι καὶ διατί μὴ ἀπῄτησεν αὐτὸν ἀναθεματίσαι θεόδωρον, ἀλλ' ἐδέξατο τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, τὴν πρὸς τὸν μάριν: ἐν ᾗ πολλά ἐστιν ἐπαινῶν τὸν θεόδωρον; ὅτι καὶ τοῦτο πρότερον μᾶλλον ἐγκαλέσαι τῷ ἁγίῳ κυρίλλῳ ὤφειλον, ἤπερ τῇ συνόδῳ. αὐτὸς οὖν ὁ ἐν ἁγίοις κύριλλος, ζητησάντων τινῶν ἤδη ἀναθεματίσαι τὸν θεόδωρον, φαίνεται γράφων πρὸς πρόκλον, ὅτι οὐ δεῖ ἀναθεματίζειν. οἱ γὰρ ἀνατολικοὶ πάντες, φησὶ, μέγαν ἔχουσι διδάσκαλον τὸν θεόδωρον, καὶ ἐὰν αὐτὸν ἀναθεματίσωμεν, μέγα σχίσμα ποιοῦμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἀνατολικῶν. ὧν εἷς καὶ ἴβας, μὴ ἀνασχόμενος αὐτὸν ἀναθεματίσαι. ὃ οὖν ὁ ἅγιος κύριλλος ἐκώλυε, τοῦτο πῶς εἶχε ποιῆσαι ἡ σύνοδος; εἰ δὲ καὶ θῶμεν, ὅτι φανερῶς ἦσαν αἱρετικοὶ οὗτοι, οὐδὲ οὕτως ὤφειλον ἀποβάλλεσθαι τῆς συνόδου.

ἰδοὺ

rillus, vir ſanctus, non fecit; ob eius intermiſſionem an ſynhodus culpari meretur? Atqui ſynhodus id fecit, quod ſanctus ille Cyrillus non fecit. quippe Theodoretum in omnium præſentia coegit ore ſuo Neſtoriũ anathematiſſare. Quod Ibam adtinet, reſpondemus; ne hũc quidem ab ſynhodo receptũ fuiſſe prius, quam Neſtoriũ, eiusq; ſententiã anathemati ſubiecisſet. Sed rurſus obiiciunt: Cur ab eo non requiſivit, ut Theodorũ anathematiſſaret; immo ſcriptam ad Marin epiſtolam recepit: in qua Theodorum frequenter Ibas prædicat? Nimirum & hoc potius de ſancto Cyrillo queri debebant, quam de ſynhodo. Nam ſanctæ memoriæ Cyrillum, quũ nonnulli hoc ipſum quærerent, ut Theodorus anathemati ſubiiceretur, ad Proclum ſcripſiſſe cõſtat, minime Theodorum anathematiſſari debere. Nam orientales, inquit, univerſi Theodorũ pro magno doctore habent. quẽ ſi anathemati ſubiecerimus, in orientalium eccleſia diſcidium ingens excitabimus: quorum unus eſt Ibas, qui eum anathematiſſari nõ patietur. Quod ergo ſanctus Cyrillus fieri prohibebat, quo pacto ſynhodus facere poterat? Iã ſi maxime ponam⁹, hos duos palã fuiſſe ſectarios; tamen ne ſic quidẽ à ſynhodo reiici debebãt.

ἰδοὺ γὰρ καὶ ἡ ἐν νικαίᾳ σύνοδος ἐδέξατο ἐπὶ τὰ αἱρετικοὺς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀρειανοῦντας, καὶ μετὰ ταῦτα διαμείναντας. καὶ ὅμως οὐ διὰ τοῦτο λέγομεν τὴν σύνοδον τῶν τια, ἀλλὰ τῶν τιη. καὶ ἰουβεναλιος δὲ, ὁ ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν γνωμένων ἐν τῇ ἐν ἐφέσῳ δευτέρᾳ συνόδῳ, εἰς καπηδέχοντο, ἀρέθησαν ἐν χαλκηδόνι. τούτων δὲ ὄντως ἐχόντων, ἄλλη ἀπορία ἡμῖν ἀνεφύη διὰ τῶν χρόνων ἰουστινιανοῦ. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἰουστινιανὸς, θεωρῶν τοὺς διαμεμενομένους καταβοῶντας θεοδώρητου καὶ ἴβα, καὶ ὥσπερ δι' αὐτοὺς ἀποστρεφομένους τὴν σύνοδον, ἀνεθεμάτισεν αὐτοὺς· ἀπορροῦσιν ἡμῖν, ὅτι διατί αὐτοὺς ἀναθεματίζετε; ἢ καλοὶ ἦσαν, ἢ κακοί. καὶ εἰ μὲν καλοὶ, διατί αὐτοὺς ἀναθεματίζετε; εἰ δὲ κακοὶ, διατί αὐτοὺς ἐδέξατο ἡ σύνοδος; εἰ γὰρ καὶ ὑμεῖς νῦν αὐτοὺς ἀναθεματίζετε ὡς κακοὺς, τί πρὸς τὴν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον, τὴν δεξαμενὴν αὐτοὺς, ἣν ὑμεῖς καταδέχεσθε; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι κατ' οἰκονομίαν τινὰ τοῦτο ἐποίησε ἰουστινιανὸς. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα, ὥσπερ εἴπομεν, τοὺς διαμενομένους διὰ τούτους ἀποστρεφομένους τὴν σύνοδον, ἐνόμισεν ὅτι ἐὰν ἀναθεματίσῃ αὐτοὺς, ποιεῖ δεχθῆναι τὴν σύνοδον. ἠγήσατο οὖν δύο τινὰς ἀναθεματίσαι, (εἰ καὶ μὴ

Etenim ecce Nicæna quoque ſynhodus ſeptem hæreticos admiſit, qui & antea partes Arianas fovebant, & in ſententia deinceps perſeverarunt. Nec tamen iccirco vocamus eam CCCXI patrum ſynhodum, ſed CCCXVIII. Itidem Iuvenalis, Hieroſolymorum epiſcopus, & alij quidam, qui ſecundæ ſynhodo Epheſinæ interfuerant, eamque probaverant; Chalcedone quoque reperti fuerunt. Quæ quum ita ſint, alia nobis oritur de Iuſtiniani tẽporibus difficultas. Nam quia Iuſtinianus, qui videret Hæſitantes occlamare Theodoreto & Ibæ, quaſique propter ipſos averſari ſynhodum, anathemati eos ſubiecit: obijciunt nobis, quamobrem illos anathematiſſemus? Aut boni ſcilicet erant, aut mali. Si boni, cur eos anathematiſſatis? ſin mali, cur à ſynhodo recepti ſunt? Quod ſi vos iam ipſos, ut malos anathematiſſatis, quid hoc ad Chalcedonenſe cõcilium, à vobis probatum, quod eos recepit? Ad hoc reſpõdemus, Iuſtinianum hoc certo quodam conſilio feciſſe. Nam quia videbat, ut diximus, horum cauſſa Hæſitantes ſynhodum averſari: perfecturum ſe putabat, ut ijs anathematiſſatis, ſynhodus reciperetur. ideoque duos anathematiſßandos duxit, (quam-

Theodoretus & Ibas à Iuſtiniano anathematiſſati.

καὶ μὴ ἔδει αὐτοῦ ἀναθεματισθῆναι) ἵνα πάντων ἕνωσιν ποιήσῃ. καὶ διὰ τοῦτο ἀνεθεμάτισεν αὐτοῦ· καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδέξαντο οἱ διακρινόμενοι τὴν σύνοδον.

ΠΡΑΞΙΣ Ζ.

Μετὰ τὰ ἀπὸ τῶν πραχθέντων ἐπιχειρήματα, μετέλθωμεν καὶ ἐπὶ ἐπιχειρήματα, ἅπερ ἡμῖν ἀπὸ συλλογισμῶν προβάλλονται. ὧν πρῶτον ἐστὶ τοῦτο. εἰ δύο φύσεις, φασὶ, λέγετε ἐν τῷ χριστῷ, πάντως καὶ δύο ὑποστάσεις λέγετε. εἰ δύο ὑποστάσεις, καὶ δύο πρόσωπα, καὶ δύο χριστοὺς, καὶ δύο υἱοὺς. καὶ εὑρεθήσεσθε τὰ αὐτὰ φρονοῦντες τῷ νεστορίῳ. ταύτην τὴν ἀπορίαν ἐπιλυόμεθα ἐνστάσει καὶ ἀντιστάσει. ἐνστάσει μὲν, ὅτι κακῶς ἀπορεῖτε, καὶ τοσοῦτον, ὅτι καὶ ὑμῖν τὸ αὐτὸ συνάγεται ἄτοπον. εἰ γὰρ ἐκ δύο φύσεων λέγετε τὸν χριστὸν, οὐκοῦν δύο ὑποστάσεις, καὶ δύο πρόσωπα καθ' ἑαυτὰ, καὶ ἰδιοπριόριστα· καὶ ἦν ποτὲ καθ' ὑμᾶς ἡ ἀνθρωπότης χωρὶς τῆς θεότητος, ὅπερ ἄτοπον, καὶ οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέχεσθε ὁμολογῆσαι. ὃ γὰρ ὑμεῖς λέγετε ἑνωθῆναι, τοῦτο λέγομεν ἡμεῖς μετὰ τὴν ἕνωσιν. εἰ μὲν οὖν ἀνυποστάτους τὰς φύσεις λέγετε ἑνωθῆναι,

καὶ

quam minime anathematiſſatos oportuit) ut omnes ad unionem redigeret. hanc igitur ob cauſſam illos anathemati ſubiecit. Verum ne ſic quidem adducti ſunt Heſitantes, ut ſynhodum reciperent.

ACTIO SEPTIMA.

POſt expoſitionem argumentorũ, ex ipſis actis petitorum; ad ea tranſeamus, quæ ratiocinando nobis obiiciunt. Primum illud eſt. Si duas naturas, inquiunt, in Chriſto dicitis; omnino duas etiam hypoſtaſes traditis. Si duas hypoſtaſes, etiam duas perſonas, & duos Chriſtos, & duos filios. adeoq; reperiemini eadem ſentire, quæ Neſtorius. Hanc obiectionẽ & inſtando, & opponendo diſſolvimus. Inſtando, quia male obiicitis, & adeo quidem, ut eadem abſurditas vobis quoque colligatur. Si enim Chriſtum ex duabus naturis dicitis, erunt nimirũ & hypoſtaſes duæ, & duæ perſonæ ſeorſum, ac peculiariter circũſcriptæ, ſequeturq; de opinione veſtra, quod erat humanitas aliquãdo abſq; divinitate, quod abſurdũ eſt, ac ne vos quidẽ fateri ſuſtinetis. Nam quod vos dicitis unitũ eſſe, hoc nos dicimus poſt unionẽ. Enimvero ſi nõ hypoſtaticas naturas unitas eſſe dicitis,

καὶ ἡμεῖς τοῦτο λέγομεν· εἰ δὲ ἐνυπόστατους, ἄτοπον μὲν ὁμολογῆσαι, ὅμως δὲ λέγομεν, ὑμῶν δὲ προαρξαμένων τῆς ἀτοπίας. ἵνα δὲ καὶ τῇ αὐτῇ σὺν λύσωμεν τὴν ἀπορίαν, ἑτέραν τινὰ ἐπαγάγωμεν ἀπορίαν, ὁμοίαν μὲν τῇ προτέρᾳ, ἄλλως δέ πως πλεκομένην· ἧς λυομένης, καὶ ἡ αὐτοτέρα λυθήσεται· ἔστι γοῦν τοιαύτη. εἰ δύο φύσεις λέγετε, φασὶν, ἢ ἐνυπόστατοι εἰσὶν, ἢ ἀνυπόστατοι. εἰ μὲν οὖν ἐνυπόστατοί εἰσι, δύο πρόσωπα εἰσάγετε, καὶ δύο χριστοὺς, καὶ δύο υἱούς. εἰ δὲ ἀνυπόστατοι, οὐκ ἄρα τῶν ὄντων εἰσίν. εἰπεῖν δὲ τὰς φύσεις τοῦ χριστοῦ μὴ εἶναι τῶν ὄντων, ἄτοπον. πρὸς ταυτὶν πάλιν τὴν ἀπορίαν ἐνστήσει καὶ ἀντιπροβιστήσει μαχόμεθα· ἐνστήσει μὲν, ὅτι κακῶς ἀπορεῖτε. εἰ γὰρ ἐκ δύο φύσεων λέγετε τὸν χριστὸν, αὗται αἱ φύσεις ἢ ἐνυπόστατοί εἰσιν, ἢ ἀνυπόστατοι. εἰ μὲν οὖν ἐνυπόστατοι, δύο πρόσωπα εἰσάγετε, καὶ δύο χριστοὺς καὶ δύο υἱούς· εἰ δὲ ἀνυπόστατοι, ἐκ μὴ οὐσῶν φύσεων λέγετε εἶναι τὸν χριστόν. ἵνα δὲ μὴ ἀπορῶ τὸ ἄτοπον μόνωσιν ἐπιλυόμενοι, (τοῦτο γὰρ οὐδὲν γνναῖον) φέρε αὐτιπροβιστήσει χρησάμενοι, τὴν ἀπορίαν κακῶς ἐχουσαν διελέγξωμεν. ἰστέον οὖν, ὅτι τὸ ἐνυπόστατον ἤτοι ἡ ὑπόστασις δύο σημαίνει. σημαίνει γὰρ τὸ ἀπλῶς ὄν. καθ' ὃ σημαινό-

μενο-

idem nos quoq; dicimus: sin hypostaticas, absurdum id quidē fateri, sed dicemus tamen; vobis hanc absurditatē exorsis. Vt autem & opponendo solvamus obiectū, aliam quoq; difficultatem adferunt, priori similem. sed quæ diverso quodam modo texitur; qua soluta, soluta quoq; superior erit. Est autem huiusmodi. Si duas naturas dicitis, inquiunt, aut hypostaticæ sunt, aut nō hypostaticæ. Si hypostaticæ, personas duas introducitis, & Christos duos, & duos filios. Si non hypostaticæ, rerum in natura non sunt. At vero dicere, naturas Christi non esse in natura rerū, absurdum est. Ad hanc obiectionem rursus & instando, & opponendo pugnamus. Instando, quia male obijcitis. Nam si Christum ex naturis duabus dicitis, hæ quoq; naturæ vel hypostaticæ sunt, vel nō hypostaticæ. Si quidē hypostaticæ, duas personas introducitis, & duos Christos, et filios duos. Si nō hypostaticæ, de naturis nō existētibus Christū esse dicitis. Vt autē non pergamus rem inexplicabilē per aliud inexplicabile dissolvere, (nihil enim in eo præclari) age vicissim eis opponēdo nostra, obiectionē eorū male comparatā redarguamus. Sciendū igitur, hypostaticū et hypostasin duo significare. Nā & significat id, quod sim-

μενον λέγομεν καὶ τὰ συμβεβηκότα ἐνυπόστατα, εἰ καὶ ἐν ἑτέροις ἔχουσι τὸ εἶναι. σημαίνει καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ ὄν, ὡς τὰ ἄτομα τῶν οὐσιῶν. ὥστε συμβαίνει τὸ καθ' ἑαυτὸ ἐνυπόστατον, διχῶς λέγεσθαι ἐνυπόστατον, καθ' ὃ ὄν ἐστι, καὶ καθ' ἑαυτό, τουτέστι τὸ τρίτον καὶ πρῶτον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνυπόστατον διττόν. λέγεται γὰρ ἀνυπόστατον, καὶ τὸ μηδαμῶς ὄν, ὡς τραγέλαφος καὶ ἱπποκένταυρος. λέγεται πάλιν ἀνυπόστατον, οὐ τὸ μὴ ὂν μόνον, τὸ ἔχον δὲ ἐν ἑτέρῳ τὴν ὑπόστασιν, καὶ μὴ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον· ὡς τὰ συμβεβηκότα. τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅταν ἐρωτήσωσιν ἡμᾶς, ὅτι εἰ δύο φύσεις λέγετε τοῦ Χριστοῦ, ἐνυποστάτους αὐτὰς λέγετε, ἢ ἀνυποστάτους; ἀντερωτῶμεν αὐτούς, ὅτι πῶς λέγετε ἐνταῦθα τὸ ἐνυπόστατον; ἐὰν μὲν εἴπωσιν, ὅτι πρὸς τοῦ σημαίνοντος τὸ ὂν ἁπλῶς: λέγομεν, ὅτι δύο φύσεις λέγομεν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, καὶ οὐδὲν ἄτοπον συνάγεται ἡμῖν, ὥστε καὶ δύο πρόσωπα εἰσαγαγεῖν. οὐ γὰρ πρὸς τούτου τοῦ σημαινομένου ἐλάβομεν τὴν ὑπόστασιν. ἵνα δὲ σαφὲς εἴη τὸ λεγόμενον, μεταβαλόντες τὰ ὀνόματα, συλλογιστικῶς προσαγάγωμεν τὸν λόγον, καὶ εἴπωμεν οὕτως· εἰ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, παρέπεται τὸ ἐνυποστάτους αὐτὰς

pliciter existit. quo significato dicimus et accidentia hypostasin habere, licet in alijs esse suũ habeant. Significat et id, quod seorsũ & per se existit, qualia sunt individua substantiarũ. quo fit, ut hypostaticũ per se, dupliciter dicaẽ hypostaticũ: tum quatenus est quiddam existens, tu quatenus seorsũ ac per se existit, ut Petrus et Paulus. Itidẽ & non hypostaticum duplex est. nam expers hypostasis dicitur, quod prorsus nõ existit, ut tragelaphus et hippocentaurus. Rursus expers hypostasis dicitur, non id quidem, quod non existit; sed quod hypostasin habet in alio, ac non per se subsistit: qualia sunt accidẽtia. His ita cõstitutis, quoties nos interrogaverint, Si duas Christi naturas dicitis, nũ eas dicitis hypostaticas, an expertes hypostasis? nos vicissim ex eis quæramus, quomodo hypostatici vocẽ accipiant. Si dixerint, accipere se de eo, quod significet rem simpliciter existentem; fatebimur, duas nos Christi naturas hoc significato dicere, nec absurdi quidquã à nobis colligi, duas uti scil. personas introducamus. Non enim isto significato vocẽ hypostasis cepimus. Vt aũt perspicuũ sit, quod à nobis dicitur; permutatis nominibus, syllogistice rem proferamus, hoc modo: Si duæ sunt natura Christi,

τὰς εἶναι· τὸ δὲ ἀνυπόστατον, τὸ ὂν σημαίνει. οὐ δύο φύσεις ἄρα τοῦ χριστοῦ, τῶν ὄντων εἰσὶν. ἐὰν δὲ εἴπωσιν, ὅτι τὸ ἀνυπόστατον λέγομεν περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ὑπάρχοντος· λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι κατὰ τοῦτο αἱ δύο φύσεις τοῦ χριστοῦ οὐκ εἰσὶν ἀνυπόστατοι, ἀλλ' αὐυπόστατοι. καὶ οὐ σωζόμεθα ἡμῖν ἄρτιον. αὐυπόστατους γὰρ λέγομεν αὐτὰς, οὐ καθὸ μὴ εἰσὶν· ἀλλ' ὅτι τῶν μὴ καθ' ἑαυτὰ ὄντων εἰσὶν. καὶ ἵνα πάλιν σαφὲς εἴη τὸ λεγόμενον, μεταβαλόντες τὰ ὀνόματα, συλλογιστικῶς προσαγάγωμεν τὸν λόγον. εἰ δύο φύσεις τοῦ χριστοῦ, παρέπεται τὸ αὐυπόστατους αὐτὰς εἶναι. τὸ δὲ αὐυπόστατον σημαίνει οὐ τὸ μὴ ὂν, ἀλλὰ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὴ ὂν. αἱ δύο φύσεις ἄρα τοῦ χριστοῦ, καθ' ἑαυτὰς οὐκ εἰσί. καὶ οὕτως ἐὰν εἴπωμεν, οὐ δύο προσώπα εἰσάγομεν, οὔτε μὴν τῶν μὴ ὄντων * αὐτὰ ποιοῦμεν. αὐυπόστατον γὰρ ἐλάβομεν ἐνταῦθα τὸ σημαῖνον τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ, οὐκέτι τὸ μὴ ὄν. ὅθεν ἡ δύο σημαινόμενα οἶδε τῆς ὑποστάσεως ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια, τότε σημαῖνον τὸ ἀπλῶς ὄν, καὶ τὸ σημαῖνον τὸ πρόσωπον καὶ καθ' ἑαυτὸ ὄν, δηλοῖ ὁ ἅγιος Κύριλλος. καὶ πάλιν, εἴ τις ὅτι τοῦ ἑνὸς χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις, τῇ μὲν περὶ τοῦ ἁπλῶς ὄντος λέγων, τῇ δὲ ὅτι τοῦ καθ' ἑαυτὸ,

* αὐτὰς

sequitur eas hypostaticas esse. Hypostatici vero vox significat id, quod existit. Ergo duæ Christi naturæ sunt earũ in rerũ numero, quæ existunt. Sin dixerint, hypostaticũ accipere se de eo, quod per se subsistit, inferemus nos, ea ratione duas Christi naturas nõ hypostaticas esse, sed expertes hypostasis. nec absurdi quidquã à nobis colligitur. nam expertes hypostasis eas dicimus, nõ ideo, quod non sint: sed quod eorũ è numero sint, quæ seorsum ac per se nõ existunt. Rursus uti perspicuũ sit, quod dicimus; permutatis nominibus, syllogistice rem proferamus. Si duæ sunt Christi naturæ, sequitur eas expertes hypostasis esse. Quod autẽ hypostasis expers est, nõ id significat, quod nõ existit: sed quod seorsũ ac per se nõ existit. Ergo duæ Christi naturæ seorsum ac per se nõ existunt. quo pacto si loquemur, nõ duas personas introducimus, nec Christi naturas ad ea referimus, quæ nõ existũt. nam expers hypostasis ita cepimus, ut significet id, quod seorsũ per se nõ existit; non autẽ, quod nõ existit. Adgnoscere vero ecclesiæ scriptores hæc duo hypostasis significata, tũ de eo, q̃ simpliciter existit; tũ de persona, req̃ seorsũ, ac per se existẽte: sanctus etiã Cyrillus indicat. Et rursus, si quis in uno Christo dividit hy-

ἑαυτὸ, ὅτι δὴ ἀσύγχυτοι μεμενήκασι τοιγαροῦν αἱ ὑποστάσεις, ἐντεῦθεν ἰσόμεθα. ὅστις δὲ δυσὶ προσώποις, ἤγουν ὑποστάσεσι, τὰς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀπονέμει φωνὰς, ἀνάθεμα ἔστω. ὥστε δέδεικται, ὡς ἀπὸ τῆς ὁμωνυμίας βούλονται ἡμᾶς συλλογίσασθαι. ἄλλως δὲ ἡμῖν ἀπορίαν ἀποροῦσι, καὶ ἔστι τοιαύτη. ὅτι, εἰ δύο φύσεις λέγετε, διαίρεσιν εἰσάγετε. ἀριθμὸν γὰρ εἰσάγετε. ὁ δὲ ἀριθμὸς τοῦ διωρισμένου ἐστὶ ποσόν. πρὸς τοῦτο πάλιν τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον ἐστὶν εἰπεῖν· ὅτι καὶ ὑμῖν τὸ αὐτὸ ἄτοπον συνάγεται. εἰ γὰρ οὐ δύο φύσεων λέγετε εἶναι τὸν χριστὸν, ἐπειδὴ τὸ δύο ἀριθμὸν εἰσάγει, ὁ δὲ ἀριθμὸς ἀπὸ τὸ διωρισμένον ἀνάγεται· εὑρεθήσεσθε διαίρεσιν εἰσάγοντες. ἵνα δὲ ὥσπερ καὶ αὐτοὶ εὐφιλοσόφως ἐπιχειρήσωμεν, δεῖ γνῶναι, ὡς οὐδὲ πᾶσα τοῦ διωρισμένου ποσοῦ ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς, ἀλλὰ ὅτι τῶν συνεχῶν ἐστιν εὑρεῖν αὐτὸν λεγόμενον. ὥσπερ λέγομεν πεπάτηκα ξύλον, καὶ ὡς φησὶν ἀριστοτέλης, ὅτι χρόνος ἐστὶν ἀριθμὸς κινήσεως. ἀριθμὸν γὰρ σκάλεσι τὸν χρόνον συνεχῆ ὄντα ὡμολογημένων. δίτιος οὖν ὁ ἀριθμὸς, καὶ ἐπὶ τοῦ διωρισμένου, καὶ ὅτι τοῦ συνεχοῦς λεγομένου ποσοῦ. εἰ δὲ δεῖ καὶ ἀκριβείας ψηφᾶσθαι, οὐ δέον

ὡμολογημένως

postaſes, partim dicens deo eo, quod ſimpliciter exiſtit, partim de eo, quod ſeorsũ exiſtit; inconfuſas manſiſſe ſcil. hypoſtaſes, hinc cognoſcemus. Quiſquis autẽ duabus perſonis, ſive hypoſtaſibus exſtãtes in Evangelijs voces attribuit, anathema ſit. Probatum igitur, quod ex æquivocatione nobis imponere velint. Aliam nobis obiectionẽ huiuſmodi proferunt. Si duas naturas dicitis, diviſionem introducitis. quippe numerum introducitis. numerus autẽ diſcretæ quantitatis eſt. Ad hoc reſpondere licet, quod & ſuperius dictũ fuit; Vobis eamdem abſurditatem colligi. Quippe ſi Chriſtum duabus ex naturis eſſe dicitis, quũ vox duarum, numerũ introducat, et numerus ad quantitatẽ diſcretam referatur, deprehẽdemini diviſionẽ introducere. Vt autẽ philoſophice, quemadmodũ & ipſi faciunt, argumẽtemur: ſciendũ, ne quidẽ omnis diſcretæ quantitatis dũtaxat eſſe numerũ, ſed eũ reperiri de cõtinuis quoq; dictũ: quẽadmodũ lignũ quinq; cubitorũ dicimus, et ut Ariſtoteles tradit, tẽpus eſſe numerũ motus. Quippe tẽpus adpellat numerũ, quod citra cõtroverſiã eſt continuũ. Duplex igitr nume⁹ eſt, tũ diſcretæ, tũ cõtinuæ, ceu loqui ſole m⁹, quãtitatis. Quod ſi ſubtilitatib. utẽdũ erit

Argumẽta philoſophica.

δέον ἐστὶν ἡμᾶς τὴν δυάδα ἐπὶ τοῦ συνεχοῦς ἀριθμοῦ λέγειν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. συνεχὲς γάρ ἐστιν, οὗ τὰ μόρια κοινὸς ὅρος συνάπτει. μόρια δὲ ἐννοῆσαι ἐπὶ θεότητος, ἵνα καὶ κοινὸς ὅρος αὐτὰ πρὸς τὸ σῶμα συνάψῃ, οὐδὲ πλάσαι ῥάδιον. τὸ γὰρ συνεχὲς, ἐπὶ μόνων μεγεθῶν λέγεται. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διωρισμένου ποσοῦ δέον παραλαμβάνειν ἐνταῦθα τὸν ἀριθμὸν. διωρισμένον γάρ ἐστιν οὐ πάντως τὸ καθάπαξ διῃρημένον, ἀλλὰ καὶ ἡνωμένον· πλὴν τὸν οἰκεῖον λόγον διακρινόμενον ἀποσώζοντα· ὥσπερ τὸ σῶμα συνεχὲς λέγομεν, καὶ διωρισμένον· συνεχὲς μὲν, καθὸ διαστάσεις ἁπλῶς ἔχει· διωρισμένον δὲ, καθὸ τρεῖς εἰσὶ διαστάσεις. καί τοι οὐκ εἰσὶ διεσπασμέναι ἀπ' ἀλλήλων αἱ διαστάσεις, ἀλλὰ διὰ τοῦτο διωρισμένας αὐτὰς λέγομεν, ἐπειδὴ ἑκάστη αὐτῶν ἴδιον λόγον ἔχει. ἐπειδὴ δέ τινες δυσχεραίνουσιν ὅλως τοῦ διωρισμένου ἀκούοντες, φέρε αὐτὴν τὴν λύσιν εὖ ἔχουσαν ἐάσαντες, ἄλλην ἐπαγάγωμεν. ἰστέον οὖν, ὅτι ὥσπερ τὸ ἓν πολλαχῶς λεγόμενον ἐστὶ· λέγεται γὰρ ἓν τῷ ἀριθμῷ, ὡς ὁ σωκράτης· καὶ ἓν τῷ εἴδει, ὡς ἄνθρωπος· καὶ ἓν τῷ γένει, ὡς τὸ ζῶον· ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ὁμοίως. λέγονται γὰρ δύο τῷ ἀριθμῷ, ὡς ὁ σωκράτης, καὶ πλάτων· καὶ δύο τῷ εἴδει, ὡς ἄνθρω-

ἀποσώζον

non neceſſe eſt, nos binarium de quantitate continua dicere, quũ de Chriſto loquimur. quippe continuum eſt, cuius partes cõmunis terminus coniungit. at vero in divinitate cogitare partes, ut cõmunis terminus eas cum corpore coniungat: ne fingendo quidẽ facile. nam cõtinuum de ſolis magnitudinibus dicitur. Nimirũ de quantitate diſcreta numerus heic accipi debet. Etenim diſcretũ non omnino dicitur id, quod prorſus eſt ſeparatũ; ſed etiam coniunctũ & unitum, quod tamẽ ſuam quamdã rationem, qua ſecernitur, retinet. veluti corpus continuũ dicimus, et diſcretũ: continuum quidẽ, quatenus dimenſiones ſimpliciter habet; diſcretũ vero, quatenus tres ſunt dimẽſiones. atqui nõ invicem à ſe divulſæ ſunt dimẽſiones, ſed iccirco diſcretas dicimus, quoniã qualibet earũ ſuam rationẽ habet. At quia nonnullis omnino diſcreti nomen audire moleſtũ eſt, age omiſſa ſolutione hac, ceteroqui bona, ſubijciamus aliã. Sciendũ ergo, pluribus modis unũ dici. quippe dicitur unũ numero, ut Socrates: & unũ ſpecie, ut homo: & unũ genere, ut animal. Similiter & duo pluribus modis efferuntur. nam dicuntur duo, numero; ut Socrates, & Plato: & ſpecie duo, ut homo & equus: & ge-

θρωπος καὶ ἵππος καὶ δύο τῷ ἀριθμῷ, ὡς οὐσία καὶ λευκόν. τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ὅταν εἴπωμεν τὰ δύο ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὐ τῷ ἀριθμῷ λέγομεν αὐτὸν δύο, ἀλλ' εἶα μὲν τῷ ἀριθμῷ, δύο δὲ τῷ εἴδει. ὅτι δὲ δυνάμεθα οὕτως εἰπεῖν, δηλοῖ καὶ ὁ ἁγιώτατος, ὡς ἐπὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους φανερῶς εἰπὼν, ὅτι ταῦτα ἐν μὲν εἰσὶ τῷ ἀριθμῷ, δύο δὲ τῷ εἴδει: ὁ δὲ ἅγιος χρηγόριος, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων· ὥστε τὸ πανταμφότερον ἓν, οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ. πρὸς τοῦτο πάλιν ἐπαποροῦσιν ἡμῖν, ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ ἓν λέγοντες, καὶ τὰ δύο, αὐτίφασιν εἰσάγετε· καὶ ἀρεθήσεται ἢ ὃ λέγετε, ψευδές· ἢ ἡ αὐτίφασις συναληθεύουσα· πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι οὐ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀληθεύει· ἀλλὰ κατ' ἄλλο, ὅπερ οὐκ ἄτοπον. ἰστέον δὲ, ὅτι πᾶσαι αἱ ἀπορίαι αὗται οὐκ εἰσὶ τῶν Διαφερομένων ἴδιαι· ἀλλ' ἀπὸ τῶν νεστοριανῶν κλέψαντες, ἀπορροῦσιν ἡμῖν αὐτάς. ἐκεῖνοι γὰρ δύο πρόσωπα καὶ δύο χριστοὺς δοξάζοντες, κοινῶς πρὸς πάντας τοὺς λέγοντας δύο φύσεις εἴτε συνθέσεως, εἴτε μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἠπόρουν αὐτούς· ὅτι εἰ δύο φύσεις λέγετε, καὶ δύο πρόσωπα εἰσάγετε. ἐμέλει δὲ αὐτὸ καὶ τὸ ἄτοπον συνῆχθη ἡμῖν τε καὶ τοῖς Διαφερομένοις ἐκ τούτων τῶν ἀπορημάτων. τοῖς νεστοριανοῖς δ' οὐκέτι τὸ ὅμοιον συνάγεται, ἀλλὰ

nere duo, ut substantia & album. His ita constitutis, quum duo de Christo dicimus, non eum duo dicimus esse numero: sed unum numero, specie duo. Quod autem ita loqui possimus, etiam ipse ostendit Aristoteles, aperte de materie ac forma dicens, esse illa unum quidem numero, sed specie duo: itemq; sanctus ille Gregorius, de Christo dicens: Vtraque natura copulata, unum quid est; non tamen natura, sed coitione. Verum heic rursum nobis obijciunt. Si unum & duo de eodem dicitis, contradictionem introducitis: adeoque deprehendetur, vel id, quod dicitis, esse falsum; vel contradictionem pariter esse veram; Ad hoc respondemus, non eodem respectu veram esse, sed diverso; quod minime absurdum est. Sciendum autem, universas obiectiones hasce, non esse proprias Hæsitantium, sed quod eas Nestorianis suffurati, nobis proponant. Nam illi duas personas, & duos Christos dicentes, cõmuniter hæc omnibus, duas naturas vel vnitas, vel post unionẽ, confitentibus obijciebãt: Si duas esse naturas dicitis, etiã duas personas introducitis. Nempe iccirco & absurdũ illud tam nobis, quã Hæsitantibus per has obiectiones colligitur: quũ nihil tale Nestorianis accidat,

ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἰσχυρίζεται τὰ αὐτῶν ὅσον ἀπὸ τούτων. ἀποδοῦσι δὲ ἡμῖν καὶ ἄλλην τινὰ ἀπορίαν, ἥτις ἰδία μὲν αὐτῶν ἐστιν, εἰς νεστοριανῶν δὲ δόγμα καταλήγει. ἐπειδὴ γὰρ λέγει πρὸς αὐτοὺς ἡ ἐκκλησία, ὅτι ἃ λέγετε ἀσύγχυτα τὰ σιωθέντα, καὶ τὸ μὲν παθητὸν, τὸ δὲ ἀπαθὲς, καὶ ὁρατὸν, καὶ ἀόρατον, καὶ περιγραπτὸν, καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ θνητὸν, καὶ ἀθάνατον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἐξ ἀνάγκης δύο φύσεις εἰσάγετε· αὐτὰ λέγουσι πρὸς ταῦτα, ὅτι οὐδὲν ἄτοπον, καὶ ἀσύγχυτα ὁμολογῆσαι τὰ σιωθέντα· καὶ τὸ μὲν παθητὸν, τὸ δὲ ἀπαθὲς: καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ αὐτῶν. καὶ λοιπὸν παραφέρουσι πρὸς πίστιν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου. ἰδοὺ γάρ, φασιν, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀσυγχύτως ἑνώθη ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ τὸ μὲν ὁρατὸν, τὸ δὲ ἀόρατον· καὶ θνητὸν, καὶ ἀθάνατον, καὶ τἆλλα· καὶ ὅμως οὐ λέγομεν δύο φύσεις, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. πρὸς ταῦτα πάλιν λέγουσιν οἱ ἀπὸ τῆς σαμόσατου, ὅτι ὃν τρόπον λέγετε σώζεσθαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἑνωθέντα μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὸ μὲν θνητὸν, τὸ δὲ ἀθάνατον, καὶ τἆλλα πάντα· οὕτω λέγομεν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. ταῦτα δὲ πάντα δύο φύσεων εἰσὶ γνωριστικά. πρὸς ταῦτα οἱ μὴ ἀπὸ γαϊανοῦ οὐδὲν εὑρίσκουσιν εἰπεῖν. σιω-

sed è diverso ipsorum sententia, quod hac ad tinet, confirmetur. Obijciunt nobis & aliam difficultatem, quæ peculiariter ipsorum quidem est; sed in Nestorianorũ dogma desinit. Quum enim ad ipsos ait ecclesia, si unita dicant inconfusa, et unum passibile, alterum passionis expers; unum a spectabile, alterũ inadspectabile; unũ circumscriptũ alterum nõ circumscriptũ; unũ mortale, alterum immortale; quæq; alia sunt huiusmodi; duas necessario naturas eos introducere: respõdẽt illi vicißim, nullã absurditatẽ esse, incõfusa cõfiteri unita, nihilq; min⁹ unũ passibile, alterũ passionis expers; et unã in eis naturã. Quũ probent, hominis exemplũ proferũt. En, inquiunt, corpus & anima citra confusionem in homine unita sunt, unũ adspectabile, alterũ inadspectabile; unũ mortale, alterũ immortale; aliaq; talia: non tamen naturas duas dicimus, sed unã hominis naturã. Ad ea synhodi sectatores vicißim respõdẽt, quẽadmodum ipsi salvas esse res in homine unitas, post unionẽ facta, dicãt; nihilq; minus unum esse mortale, alterũ immortale, aliaq; omnia: sic de Chr. sto se quoq; loqui. at hac omnia duarũ naturarũ esse indicia. Nihil ad hæc Gaianitæ quod dicant, habent. Quum

ὁμολογοῦντες γὰρ ἀσύγχυτα εἶναι τὰ ἐνωθέντα, οὐκ ἀνέχονται ὅλως οὐδὲ διαφορὰν εἰπεῖν, οὐδ' ὅλως τὸ δύο ὀνομάσαι: ἀλλ' ἔν τι τὰ ἐνωθέντα μετὰ τὴν ἕνωσιν λέγουσιν. οἱ δὲ θεοδοσιανοὶ, ἤτοι ἀπὸ σεβήρου, εὑρήκασιν ἑαυτοῖς ἀπολογίαν, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν διάφορα εἶναι τὰ μέρη, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἕν· ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου διάφορα εἰσὶ τὰ μέρη, ἥτε ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἕν. βούλονται γὰρ κατὰ πάντα μεθαρμόζειν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. εἶτα ἐπειδὴ συνήσθοντο ἑαυτοὺς εἰς τὸ δόγμα τῆς συνόδου ἐμπεσόντας, ἐπὶ ἕτερόν τι μεταβιβάζουσι τὸν λόγον, καὶ φασὶν, ὅτι διαφόρους φύσεις φαμὲν ἡμεῖς τῶν μερῶν· τοῦ δὲ ἀποτελέσματος, μίαν. τῇ μέντοι συνόδῳ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἦν ὁ λόγος. πρὸς οὓς λέγομεν, ὅτι ψεύδεσθε. οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἦν ὁ λόγος τῇ συνόδῳ, ἀλλὰ περὶ τῶν μερῶν. καὶ τοῦτο δῆλον ἀπὸ πολλῶν ἐστι. πρῶτον ἀπὸ τῶν γαϊανιτῶν. ἐκεῖνοι γὰρ τὸ ἀρχαῖον δόγμα φυλαττοντες, οὕτω μάχονται νῦν τῇ συνόδῳ, ὡς δύο λεγούσῃ τὰ μέρη. αὐτοὶ γὰρ καὶ τὰ μέρη ἔν τι βούλονται εἶναι μετὰ τὴν ἕνωσιν. ἀλλ' ἴσως λέγουσι πρὸς τοῦτο οἱ θεοδοσιανοὶ, ὅτι οὐχὶ· οὐ γὰρ οἱ γαϊανίται εἰσὶν οἱ φυλάττοντες τὸ ἀρχαῖον δόγμα, ἀλλὰ μᾶλλον ἡμεῖς. ἀλλὰ πάλιν πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι εἰ καὶ μὴ ἀπὸ τῶν γαϊανιτῶν πιστοῦσθε τοῦτο,

ἀλλ'

enim unita fateantur inconfusa, omnino ne discrimen quidē aliquod dicere sustinent, ullove modo duum vocem admittere: sed unum quiddam unita, post unionem, facta dicunt. At Theodosiani, vel qui à Severo sunt, satisfactionem sibi quamdam invenerunt, seq; dicunt fateri, partes esse diversas; at unum effectum: quemadmodum & in homine partes diversæ sint, anima & corpus, at unum effectum. Nam per omnia hominis exemplum ad Christum accommodare volunt, deinde semet animadvertentes in synhodi dogma prolapsos, ad aliud orationem transferūt, seq; diversas dicere partium naturas aiunt, effecti unam: quum synhodus de effecto loquuta sit. Nos autē respondemus eos mentiri. Non enim synhodus de effecto loquebatur, sed de partibus: quod quidē ex plurtibus constat. Primū indicant hoc ipsi Gaianitæ, Nam antiquū illi dogma retinētes, ita nunc synhodum oppugnāt, quasi quæ partes duas dicat: quū ipsi post unionē partes quoq; velint unum quiddam esse. Fortassis ad hoc Theodosiani respondebunt, nequaquā Gaianitas, sed se potius illos esse, qui antiquū dogma retineāt. Nos vero rursum respōdemus, si maxime nō à Gaianitis ipsi fidē illā sumserīt,

ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ τῶν ἀκεφάλων ἀνάγκη ὑμᾶς τοῦτο πιστώσασθαι. ἐκεῖνοι γὰρ ἐχαιρέτισαν ὑμῶν καὶ τῶν γαϊανιτῶν φανερῶς ὄντες, οὕτω μάχονται τῇ συνόδῳ, ὡς δύο λεγούσης τὰ μέρη. ἔπειτα καὶ ἀπὸ δυτυχοῦς πιστούμεθα τοῦτο. πρὸς γὰρ τὸν δυτυχῆ ἐποιεῖτο τὸν λόγον ἡ σύνοδος, ὅσπερ καὶ τῶν μερῶν ἡμφισβήτει, μὴ λέγων ἡμῖν ὁμοούσιον εἶναι τὸ σῶμα. ὡς οὐδὲ πρὸς ἐκεῖνον ποιουμένη τὸν λόγον, δηλονότι καὶ αὐτὴ περὶ τῶν μερῶν ἐποιεῖτο τὸν λόγον, ἀλλὰ δὲ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος. ἔτι δὲ εἰ μὴ τοῦτο δέξηθε, πάσας τὰς προειρημένας ἀπορίας ἐξ ὑμῶν ἀναιρέψετε. οὕτω γὰρ αὐτὰς ἡμῖν ἠπορεῖτε, ὡς τὸ δύο οὐκ ἂν οἰωσθήποτε λεχθῇ μετὰ τὴν ἕνωσιν, εἰ μὴ διαίρεσιν εἰσάγουσιν. ἀλλ' ἴσως λέγουσιν ἡμῖν καὶ αὐτοὶ πρὸς ταῦτα, ὅτι θῶμεν τῇ συνόδῳ τὸν λόγον εἶναι περὶ τῶν μερῶν, ὑμεῖς διατί οὐ λέγετε νῦν τοῦ ἀποτελέσματος μίαν φύσιν; λέγομεν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πρῶτον μὲν οὐδαμοῦ φαίνονται τοῦτο λέγοντες οἱ πατέρες. ἔπειτα δὲ, οὐδὲ τοῦ ἀποτελέσματος, εἰ τις ἀκριβῶν σκοπήσει, μία ἐστὶν ἡ φύσις, ἀλλὰ δύο. ἀλλ' εἶπε τις ἂν· καὶ πῶς οὐκ αὐτάρκειαν ἡμῖν τὸ παράδειγμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ὢν, μίαν ἔχει τὴν φύσιν, οὐκ ἔτι δύο, ὡς λέγομεν ἔχειν τὸν Χριστόν; πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι αὐτὸ γὰρ τοῦτο,

tamen esse necesse, ut ab Acephalis acceperint. Nam illi manifesto Theodosianis & Gaianitis antiquiores, ita synhodū oppugnant, quasi qua partes duas tradat. Idem & per Eutychem docere possumus. Etenim adversus Eutychem synhodus illa verba proferebat, cuius erat de partibus controversia; dicentis, corpus non esse nobiscum unius substantiæ. ideoq; verbis ad illum directis, & ipsa scilicet de partibus loquebatur; non de effecto. Præterea nisi hoc admiseritis, omnes expositas hactenus obiectiones vestras everteris. Sic enim nobis eas opponebatis, quasi duorum vox nullo modo post unionē proferri possit, nisi ab ijs, qui divisionem introducāt. Verum nobis ipsi fortasse respondent, dare se, de partibus loquutam synhodum. Vos autē, cur modo nō dicitis unam effecti naturam? Primum dicimus, nusquam hoc dictum à patribus constare. Deinde ne quidem effecti, si quis subtiliter rem consideret, una natura est; sed duæ. Fortasse dixerit aliquis: Et quonam fieri pacto potest, ut hominis exemplum nobis non adversetur? qui ex anima corporeque constans, unam naturam habet, non duas; quas Christum habere dicimus? Ad hoc respondemus, id ipsum in causa esse,

τοῦτο, ἐπειδὴ μίαν φύσιν λέγομεν τοῦ ἀνθρώπου, δύο δὲ τοῦ χριστοῦ. ὃν γὰρ λόγον ἔχει ἡ μία φύσις ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸν αὐτὸν ἔχουσιν αἱ δύο ἐπὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ χριστοῦ. καὶ ἵνα σαφὲς εἴη τὸ λεγόμενον, ἐπαναληπτέον τὰς προλεχθείσας ἀπορίας. τῆς ἐκκλησίας λεγούσης, ὅτι εἰ ἀσύγχυτα λέγετε τὰ ἑνωθέντα, καὶ σώζεσθαι τὰς φύσεις αὐτῶν μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὸ μὲν θνητὸν, τὸ δὲ ἀθάνατον, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐξ ἀνάγκης δύο φύσεις εἰσάγετε: ἀντέλεγον ἐκεῖνοι, ὅτι οὐδὲν ἄτοπον, καὶ ἀσύγχυτα λέγειν τὰ ἑνωθέντα, καὶ σώζεσθαι τὰς φύσεις αὐτῶν μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ μίαν φύσιν εἰπεῖν. ἰδοὺ γὰρ λέγομεν, φασὶ, μίαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὅμως ἀσύγχυτά εἰσιν ἐπὶ αὐτοῦ τὰ ἑνωθέντα. πρὸς τοῦτο τὸ παράδειγμα στενοχωρούμενοι οἱ ἀπὸ τῆς συνόδου, εἶπον: ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου δύο φύσεις λέγομεν. εἶτα οἱ θεοδοσϊανοὶ· οὐκοῦν εἰ δύο φύσεις τοῦ ἀνθρώπου λέγετε, ἀναγκαῖον ὑμᾶς τοῦ χριστοῦ τρεῖς εἰπεῖν. εἶτα πρὸς αὐτοὺς πάλιν οἱ συνοδῖται· εἰ ἀναγκάζετε ἡμᾶς εἰπεῖν τὸν χριστὸν ἐν τρισὶ φύσεσιν, οὐκοῦν καὶ ὑμεῖς ἐκ τριῶν αὐτὸν λέγετε. λέγετε γὰρ αὐτὸν ἐξ ἀνθρωπότητος, καὶ θεότητος. καὶ ἔστι μὲν τῆς ἀνθρωπότητος δύο φύσεις, καὶ τῆς θεότητος μία.

ἐπιστῆ-

quod unam hominis naturam, Christi duas dicamus. Quam enim rationem habet una natura in hominis hypostasi, eamdem & duæ in hypostasi Christi habent. Atque uti perspicuum sit, quod à nobis dicitur; obiectiones prius expositas repetamus. Quum dicebat ecclesia, si vos inconfusa dicitis ea, quæ unita sunt, & salvas eorum naturas esse post unionem; unumque mortale, alterũ immortale; quæque sunt huiusmodi alia; duas necessario naturas introducitis: illi vicissim respondebant, nihil esse absurdi, & inconfusa dicere, quæ unita sint; & post unionem, salvas esse naturas eorum; & unam profiteri naturam. Nam ecce, inquiunt, unam hominis naturam dicimus, & in eo tamen inconfusæ sunt partes unitæ: Hoc exemplo in angustum quasi coacti defensores synhodi, se in homine quoque naturas fateri duas aiebant. Mox Theodosiani: Si duas hominis naturas dicitis, necesse est Christi tres esse fateamini. Vicissim synhodita: Si nos cogitis dicere Christũ tribus in naturis, etiã vos eum ex tribus naturis dicetis. Nam dicitis eum ex humanitate divinitateque constare. Divinitatis autem una natura est, humanitatis dua. Sciendum

ἀπιστῆσαι δέον, ὅτι τῇ μὲν συνόδῳ συναγεται, τὸ λεγειν τρεῖς φύσεις: οὐκέτι ἢ τοὺς θεοδοσιανεῖς ἐκ τριῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐξ ἀνθρωπότητος καὶ θεότητος χριστὸν λέγοντες, μίαν φύσιν λέγουσι τοῦ ἀνθρώπου: ἡμεῖς ἢ δύο. ὥστε ἡμῖν συναγεται τὸ λεγειν τρεῖς φύσεις, οὐκ ἐκείνοις. δύο γὰρ λέγομεν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μιαν τοῦ λόγου. ἀσωλῶς δὲ οὐ λεγομεν, ἀλλ' ὅτι μία φύσις ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, δυο ἢ αἱ τοῦ χριστοῦ. καὶ πῶς τοῦτο, γνωστέον. λέγομεν, ὅτι εἰσὶν ἀρχαί τινες κοιναὶ τῇ ἀγίᾳ γραφῇ, κοιναὶ πᾶσιν ὁμολογούμεναι, ἃς καὶ ἡμεῖς καὶ αὐτοὶ δεχόμεθα. ἐξετάσωμεν οὖν ὅπῃ ταύταις ἑκάτερον δόγμα, καὶ ὃ δ' ἂν εὕρωμεν συμφωνοῦν ταῖς ἀρχαῖς, ἐκεῖνο δηλονότι καλῶς ἔχει: τὸ δὲ ἐναντιούμενον, ἐκεῖνο ὡς κακῶς ἔχον, προδηλον ὡς δεῖ ἀποβαλλεσθαι. ὁμολόγηται γοῦν, ὅτι αὐτὸς ἦν θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι αὐτὸς κυρίως θεὸς. καὶ κυρίως ἄνθρωπος. καὶ ὅτι αὐτὸς φυσει θεὸς καὶ φύσει ἄνθρωπος. καὶ ὅτι αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν. καὶ ὅτι αὐτὸς ἐκ τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ εἷς ἐξ ἡμῶν. καὶ ὅτι ὁ θεὸς λόγος ἐσαρκωσεν ἄνθρωπος γενεσθαι καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εὑρήσομεν ἐν τῇ ἁγίᾳ γραφῇ. ἐξετάσωμεν οὖν ὅπῃ ταύταις ἑκάτερον δόγμα, καὶ πρῶτον ὅπῃ τῆς μιᾶς φυσεως, καὶ εἰ μὲν καλῶς

tamen, ex adsertione synhodi quidem colligi, tres naturas dici: sed non à Theodosianis illud, ex tribus. Etenim hi tradentes, Christū ex humanitate divinitateq; constare, naturam hominis unam dicūt: nos autem, duas. quo fit, ut ex doctrina nostra, nō illorum, colligatur, tres naturas dici. Nos enim duas hominis naturas dicimus, et unā Sermonis. Nō tamen hoc simpliciter dicimus, sed unam esse naturā hominis, duas Christi. & hoc quidem unde, cognoscēdum. Principia quadam sacris in litteris esse dicimus, quæ apud omnes in confesso sint. quæq; pariter à nobis & ipsis recipiantur. Ad hæc utrumque dogma examinemus, quodque principijs convenire deprehenderimus, id rectè comparatum scil. erit: quod ijsdem adversabitur, ceu malè cōparatum reijci debere, manifesto patet. Si igitur in confesso, Christum fuisse deū & hominē; proprie deū eumdē, & proprie hominē; natura deū eumdē, et natura hominē: unius eumdē, ū patre naturæ, & eiusdē naturæ nobiscum: unum de sancta trinitate, ac unum de nobis: quodq; deus sermo dignatus sit homo fieri: alia deniq; plura talia sacris in litteris reperiemus. Examinemus igitur ad ista principia utrumq; dogma, & primū adeo de

καλῶς ἔχῃ, δεξόμεθα· εἰ δὲ κακῶς, ἀποβαλώμεθα. ὑποκείσθωσαν οὖν τρία τινὰ, ψυχαὶ ἁπλῶς, καὶ σώματα ἁπλῶς, καὶ ἄνθρωποι ἀποτελεσθέντες. λαβόντες οὖν ἡμεῖς ἐκ τούτων μίαν ψυχὴν, καὶ ἓν σῶμα, ἀποτελέσωμεν τὸν τινὰ ἄνθρωπον, τυχὸν τὸν πέτρον· καὶ οὐ δ' ἂν εὐρεθείη ἔχων τὴν φύσιν ἐκείνων, δηλονότι ὁμοούσιος ἐστὶν ἀνθρώποις. ὁ τοίνυν πέτρος ἀποτελεσθεὶς, οὐδὲ ταῖς ψυχαῖς ἐστὶν ὁμοούσιος, οὐδὲ τοῖς σώμασιν· οὐδὲ κυρίως ψυχὴ, οὐδὲ κυρίως σῶμα. οὐδὲ γὰρ ὃν ἂν λόγον ἀποδῶ τις τῆς ψυχῆς, ἢ τοῦ σώματος, τὸν αὐτὸν ἀποδίδωσι πέτρου. ἀλλὰ τίνι ἐστὶν ὁμοούσιος τοῖς ἀνθρώποις, (ἐκείνων γὰρ καὶ τὸν ὅρον ἐπιδέχεται) καὶ ἄλλό τι ἐστὶ παρὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα. ἔλθωμεν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ. ἀναλογεῖ γὰρ παρ' αὐτοῖς ἡ μὲν θεότης τῇ ψυχῇ, ἡ δὲ ἀνθρωπότης τῷ σώματι. οὐκοῦν ὁ χριστὸς οὐδὲ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, οὐδὲ ὁμοούσιος ἡμῖν· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πέτρος οὐδὲ ὁμοούσιος ἐστὶ τῇ ψυχῇ, οὐδὲ ὁμοούσιος τῷ σώματι· οὐκοῦν καὶ ὁ χριστὸς οὐδὲ κυρίως θεὸς, οὐδὲ κυρίως ἄνθρωπος· οὐδὲ φύσει θεὸς, οὐδὲ φύσει ἄνθρωπος· οὔτε εἷς τῆς ἁγίας τριάδος, οὔτε εἷς ἐξ ἡμῶν· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πέτρος οὐδὲ εἷς ἐστὶ τῶν ψυχῶν,

οὐδὲ

una natura; quod si bellè habebit, acceptabimus: sin autem, reiiciemus. Sint igitur tria quædam posita, simpliciter anima, & corpora simpliciter, & homines absoluti: nosque sumta de his anima una, & uno corpore, quemdam hominem efficiamus, puta Petrũ. Is vero, tametsi naturam eorum habere deprehendatur: eiusdem tamen substantiæ cum hominibus non erit. Petrus enim absolutus, nec eiusdem est cum animis naturæ, nec eiusdem cum corporibus: nec anima proprie, nec proprie corpus. Non enim quæ corporis, aut animæ tradi definitio potest; eadem & Petri traditur: sed aliquo tenus eiusdem est substantiæ cum hominibus, (nam illorum definitionem quoque recipit) & diversum quiddam est tam ab anima, quàm corpore. Nunc ad Christum veniamus. quippe respondet apud ipsos divinitas animæ, humanitas corpori. Christus ergo nec eiusdem cum patre, nec eiusdem nobiscum est substãtiæ: quemadmodum & Petrus nec eiusdem est cum anima, nec eiusdem cũ corpore substantiæ. quamobrem & Christus nec proprie deꝰ est, nec pprie homo; nec deꝰ natura, nec natura homo; nec unꝰ sãctæ trinitatis, nec unꝰ ex nobis: sicut et Petrꝰ nec unꝰ ex animis est,

οὐδὲ εἷς τῶν σωμάτων. τὰ δὲ τοιαῦτα λέγειν ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, ἀνελεῖν ἐστιν ἃς ἔχομεν ὡμολογημένας ἀρχὰς, ὅπερ ἄτοπον. εἰ δὲ δύο φύσεις ὑποθώμεθα ἔχειν τὸν χριστὸν, οὐδὲν τούτων ἀναιροῦμεν τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ πάντα συμφωνοῦντα εὑρίσκομεν. ὁ αὐτὸς γὰρ καὶ θεὸς ἐστὶ, καὶ ἄνθρωπος· καὶ ὁ αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν· καὶ κυρίως θεὸς, καὶ κυρίως ἄνθρωπος. καὶ φύσει θεὸς, καὶ φύσει ἄνθρωπος· καὶ εἷς τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ εἷς ἐξ ἡμῶν. ἡ αὐτὴ γὰρ ὑπόστασις οὐ ὅρους τῶν δύο φύσεων ἐπιδέχεται· καὶ ὃν δ' ἂν λόγον ἀποδῶ τις τῆς θεότητος, τὸν αὐτὸν εὑρίσκει καὶ ἐπὶ τοῦ χριστοῦ· καὶ ὃν δ' ἂν ἀποδῶ τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν αὐτὸν εὑρίσκει καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ χριστοῦ κατ' οὐσίαν ἁρμόζοντα. ὥστε ἐξ ἀνάγκης δύο φύσεις εἶναι τῆς μιᾶς ὑποστάσεως τοῦ χριστοῦ. ἀποροῦσι δὲ, λέγοντες· καὶ πῶς ἐπὶ ἑνὸς ἀτόμου δύο ἐστὶν εὑρεῖν; πῶς, ἐπιλυόμεθα τῷ παραδόξῳ· ὅτι οὐ τὸ γεγονέναι τὶ παράδοξον ἐπὶ τοῦ χριστοῦ, ἄτοπον· ἀλλὰ τὸ ψεύδεσθαι, καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐναντιοῦσθαι. τοῦπο ἄτοπόν ἐστιν. ἰστέον δὲ, ὅτι τοῖς μίαν φύσιν δοξάζουσιν ἐπὶ χριστοῦ, ἐξ ἀνάγκης συνάγεται, ἡ δύο ὑποστάσεις εἰπεῖν τῆς θεότητος, ἢ τέσσαρας, οὐκέτι δὲ τρεῖς, ὡς παρὰ πᾶσιν ὡμολόγηται. εἰ γὰρ μίαν φύσιν λέγουσιν ἡμῖν ἐπὶ χριστοῦ, ποῦ παρέ-

χουσιν

nec unus ex corporibus. At huiusmodi de Christo dicere, nihil est aliud, quã indubitata principia, quæ habemus, subvertere: quod absurdũ fuerit. At vero si Christum duas habere naturas dabimus, nullum ex hisce principijs evertimus, sed omnia consonantia reperimus. Idem enim & deus est, & homo: idẽ eiusdem cum patre substãtiæ, & eiusdẽ substantia nobiscum: proprie deus, et proprie homo: natura deus, & natura homo: unus sanctæ trinitatis, & unus ex nobis. Nam eadem hypostasis duarũ naturarũ definitiones recipit: & quodcumq; de divinitate quis protulerit, idem & in Christo invenit: ac vicissim quidquid de humanitate dixerit, idem et in substãtia Christi invenit, eidẽ substãtialiter cõpetens. quo fit, ut necessario duæ sint unius hypostasis Christi naturæ: Verũ heic isti hæsitantes: Quo pacto, inquiũt in uno individuo reperiri duo possunt? Hoc ipsum, Quo pacto, prẽ abhorrentẽ ab opinione solvimus. Quippe nõ absurdũ est, accidisse quid in Christo præter opinionẽ hominũ: sed absurdũ est mẽtiri, ac principijs adversari. Sciendũ autẽ, ab ijs, q unã in Christo naturã statuunt, necessario colligi, vel duas ut hypostases divinitatis dicãt, vel quatuor; nõ tres, quod omnes cõsiten-

χουσιν ἡμῖν τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς θεότητος; ἔχομεν γὰρ μίαν τοῦ πατρὸς, καὶ μίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὴν δὲ ἄλλην, οὐκέτι δύνανται εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ χριστοῦ μίαν φύσιν λέγοντες. εἰ γὰρ μία φύσις ἐστὶν, οὐκέτι φύσει θεὸς, ὡς ἤδη δέδεικται ἡμῖν. μὴ ὢν δὲ φύσει θεὸς, πῶς λεχθείη ὑπόστασιν ἔχειν θεότητος; ὥστε δύο ὑποστάσεις αὐτοῖς συνάγεται λεγεῖν. ἐὰν δ' οὕτως εἴπωσιν, ὅτι ἡ τρίτη ὑπόστασις ἐστὶ τοῦ θεοῦ λόγου· ἵνα ἡ μία μὲν τοῦ πατρὸς, δευτέρα δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τρίτη δὲ τοῦ θεοῦ λόγου: τέσσαρας ἐξ ἀνάγκης εἰσάγουσι, μίαν τοῦ πατρὸς, καὶ μίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ μίαν τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ μίαν τοῦ χριστοῦ. πανταχόθεν δέδεικται, ὅτι δύο φύσεις δεῖ δοξάζειν, οὐ μίαν.

ΠΡΑΞΙΣ. Η.

Υπόλοιπόν ἐστι περὶ τῶν ἐπιχειρημάτων, ὧν ἀπὸ χρήσεων τῶν ἁγίων πατέρων παραφέρουσιν ἡμῖν, διεξελθεῖν. τούτων δὲ, τὰ μὲν εἰσὶν, ἀφ' ὧν οὐκ εἶπεν ἡ σύνοδος. τὰ δὲ παραφέρουσι πρὸς πίστιν τοῦ οἰκείου δόγματος· τὰ δὲ, ἀφ' ὧν εἶπεν. ἀφ' ὧν μὲν οὐκ εἶπεν, ἐπιλαμβάνονται αὐτῆς ἐκ τριῶν· ὅτι οὐκ εἶπεν ἡ σύνοδος τὴν καθ' ὑπό-

tur. Nam si unam nobis in Christo naturã tradunt, unde trẽs nobis hypostaſes divinitatis deprom ent? Habemus enim patris unã, et unam ſanctiſpiritus: reliquam dicere nullam poterũt, unam in Christo naturam ſtatuentes. quippe ſi una natura eſt, nõ tam natura deus erit, uti modo probavimus. Si non eſt natura deus, quemodo divinitatis hypoſtaſin habere dici poterit? quo ſit, ut ipſos duas hypoſtaſes dicere colligatur. Sin dixerint, tertiam hypoſtaſin eſſe dei ſermonis; ut una ſit patris, altera ſpiritꝰ ſancti, tertia dei ſermonis: neceſſario quatuor hypoſtaſes introducunt, unam patris, unam ſpiritus ſancti, unam dei ſermonis, et unã Chriſti. Modis omnibus probatũ eſt, duas naturas ſtatuendas, non unam.

ACTIO VIII.

Reſtat, ut de ijs argumẽtis q̃ de ſanctorũ patrũ dictis nobis proferũt, agamus. Ea vero partim petita ſunt ex ijs, quæ ſynhodus nõ dixerit; partim ad cõciliandã ipſorum dogmati fidẽ proferũtur; partim deniq; ſtruuntur ex ipſis ſynhodi verbis. Ob ea, quæ non dixerit, tribus modis ſynhodum reprehendũt: quod nimirũ nõ unionẽ hypoſtaticã,

ὑπόστασιν ἕνωσιν, οὐδὲ μίαν τοῦ θεοῦ λόγου φύσιν σεσαρκωμένην. οὐδὲ τὸ ἐκ δύο φύσεων. ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἅγιος κύριλλος εἶπεν. ἄξιον δὲ εἰπεῖν, διατί λέγει τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. διττὴ τοίνυν ἐστὶν αὐτῆς ἡ ἔννοια. τοῦ γὰρ νεστορίου λέγοντος, ὅτι κατὰ σχέσιν γέγονεν ἡ ἕνωσις τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα, καὶ σχετικῶς λέγοντος ἓν πρόσωπον τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, ὁ ἅγιος κύριλλος ἀντιλέγων πρὸς αὐτὸν φησὶν, ὅτι καθ' ὑπόστασιν γέγονεν ἡ ἕνωσις, τουτέστι καθ' ὕπαρξιν, καὶ αὐτῶν πραγμάτων. καὶ οὐκέτι λέγει κατὰ σχέσιν. καὶ σημειωτέον πάλιν ἐνταῦθα τὴν ὑπόστασιν καὶ ἐπὶ τῶν ὄντων ἁπλῶς. δευτέρα δὲ ἔννοια ἐστὶν, ὅτι καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν εἶπε γενέσθαι, τουτέστιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει. καὶ ἑκατέρα μὲν ἔννοια ἀντίκειται νεστορίῳ, πλὴν ἀληθινωτέρα ἡ πρώτη. λέγουσιν οὖν, τοῦ ἁγίου κυρίλλου ταῦτα εἰπόντος, ἡ σύνοδος ἀπεβάλλετο αὐτὰ, καὶ οὐδὲν περὶ αὐτῶν εἶπεν. ἐνὶ δὲ λόγῳ ταῦτα πάντα ἀνατρέπομεν, ὅτι ὡς κοινὰ ὄντα καὶ ὁμολογούμενα παρείασεν αὐτὰ ἡ σύνοδος. πρὸς εὐτυχῆ γὰρ τὸν λόγον ἐποιεῖτο, ὅστις ἐκ διαμέτρου τῷ νεστορίῳ μαχόμενος, δηλονότι καὶ ταῦτα ὡμολόγει. καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης δεῖ τὰ ὁμολογούμενα πάντως τιθέναι· ἀλλ' ἔστιν ἐνίοτε παραλιμπάνειν. καὶ δηλοῦσιν αἱ πρότεροι σύνοδοι,

nec unã dei ſermonis naturã incarnatã, nec iſtud loquẽdi gen⁹ uſurpauerit, Ex duab. naturis. Et iſtæc (inquiũt) omnia ſanct⁹ ille Cyrill⁹ ꝓtulit. Eſt autẽ par indicari, quamobrẽ hypoſtaticã unionẽ illedixerit. Duplex ſ. hui⁹ eſt intellect⁹. Nã quia Neſtorius diceret, unionẽ dei ſermonis cũ carne ꝑ adfectionẽ quandã eſſe factã, adeoq; perſonã dei ſermonis & carnis unã ratione mutui adfectus eſſe traderet: iccirco ſanctus vir Cyrillus ei cõtradicens, unionẽ hypoſtaticã eſſe factã ait, hoc eſt, ratione ſubſiſtẽtiæ, ipſarumq; adeo rerũ unionẽ; nõ adfectionis reſpectu. Ac notandum heic rurſus, hypoſtaſin dici de ijs, quæ ſimpliciter exiſtũt. Alter intellectus eſt, quod hypoſtaticã unionem factã dixerit, hoc eſt, in unã hypoſtaſin. Ac ſentẽtia quidẽ utraq; refragatur Neſtorio, prima tamẽ verior eſt. Obijciũt igitur, ſynhodũ hæc à ſancto Cyrillo tradita reiecißẽ, nec eorũ mentionẽ ullã feciſſe. Verũ uno verbo iſtæc omnia ſubvertimus, ſynhodũ illa, quaſi quæ cõmunia & in cõfeſſo eſſent, omiſiſſe. na adverſus Eutychẽ diſſerebat, qui ex diametro cũ Neſtorio pugnãs, & iſta citra controverſiã fatebatur. Nõ eſt autẽ neceſſariũ, ut quæ cõfeſſa ſunt, omnino ponantur: ſed licet ea nonnunq; omittere. Satis hoc ſyn-

De unione hypoſtatica

οδοι, πολλὰ τῶν ὁμολογουμένων ἐν πολλοῖς παραλείψασαι. ἔπειτα εὑρίσκομεν ἐν πολλοις τόποις τὴν σύνοδον εἰποῦσαν, μίαν ὑπόστασιν, καὶ ἓν πρόσωπον· ὅπερ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν, εἰ μὴ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσίν. καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶν, ἀφ' ὧν οὐκ εἶπε. πρὸς πίστιν δὲ τοῦ οἰκείου δόγματος παραφέρουσι χρήσεις πολλὰς. καὶ πρώτη μὲν, ὅτι ὁ ἅγιος κύριλλος φανερῶς εἶπε μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην. πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὁμολογοῦμεν τὸν ἅγιον κύριλλον τοῦτο εἰρηκέναι· ἀλλ' οὐδὲν ἐναντιοῦται τοῦτο τῷ δόγματι. οὐ γὰρ εἶπε τοῦ χριστοῦ μίαν φύσιν σεσαρκωμένην, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, τὴν ἄλλην φύσιν δηλῶν. καὶ ὅτι τὴν ἄλλην βούλεται δηλῶσαι φύσιν, τῷ εἰπεῖν σεσαρκωμένην· δῆλον ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐπεξηγεῖται ἐν τῇ πρὸς σούκεν-
,, σον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ λέγων· εἰ μὲν γὰρ μίαν
,, φύσιν εἰπόντες τοῦ θεοῦ λόγου, σεσιγήκα-
,, μεν, οὐκ ἐπενεγκόντες τὸ, σεσαρκωμένην·
,, ἀλλ' οἷον ἔξω θέντες τὴν οἰκονομίαν· ἦν
,, αὐτοῖς τάχά που καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ
,, λόγος προσποιουμένοις ἐρωτᾶν, ποῦ τὸ τέ-
,, λειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἢ πῶς ὑφέστηκεν ἡ
,, καθ' ἡμᾶς οὐσία. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἐν ἀνθρω-
,, πότητι τελειότης, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἡ

δήλω-

hodi priores ostendunt, quæ pleraq; confessa in pluribus omiserũt. Deinde synhodorũ multis in locis unã hypostasin, & unã personam dixisse deprehendimus; quod nihil est aliud dicere, quam unionem hypostaticam. Et hæc quidẽ sunt de ijs, quæ synhodus omiserit. Ad faciundum vero fidẽ dogmati suo plures auctoritates producunt, quarũ est prima, quod sanctus ille Cyrillus unam naturã dei sermonis incarnatã aperte dixerit. Ad hoc respondemus fateri nos id à sancto Cyrillo dictum: sed idẽ nihil omnino sententiæ nostræ refragari. Non enim Christi naturam unam incarnatã dixit, sed unam naturam dei sermonis incarnatã; videlicet alterã illam naturã denotans. Et quod alteram illam significare voluerit, dum incarnatam ait: ex ijs manifestum est, quibus seipsum in secũda ad Successum epistola declarat, inquiens: Quod si unam dei sermonis naturam dicentes obticuissemus, nec verbum illud, Incarnatã, subiecissemus; adeoq; dispensationẽ ipsam velut omisissemus: fortasse probabilis esset ipsorũ oratio, quærere de nobis præ se ferentiũ, ubi sit illa perfectio in humanitate, vel quomodo substantia, quã nos tradamus subsistat. Sed quoniã et ipsa in humanitate perfectio et substan-

» δήλωσις εἰσκεκόμισται διὰ τὸ λέγειν σεσαρ-
» κωμένην· παυσάσθωσαν καλαμίνην ῥάβδον
» ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες. τοῦ γὰρ ἐκβάλλον-
» τας τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἀρνουμένους τὴν σάρ-
» κωσιν, ἣν τὸ ἐγκαλεῖσθαι δικαίως, ἀφαιρου-
» μένους τὸν υἱὸν τῆς τελείας ἀνθρωπότητος.
» εἰ δὲ ἔφην, ἐν τῷ σεσαρκῶσθαι λέγειν αὐτὸν,
» σαφής ἐστι καὶ ἀναμφίλογος ἡ ὁμολογία
» τοῦ, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος: οὐδὲν ἔτι κω-
» λύει νοεῖν, ὡς εἷς ὑπάρχων καὶ μόνος ὁ χρι-
» στὸς, αὐτὸς θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος· ὥσπερ
» ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπό-
» τητι τέλειος: ὀρθότατα δὲ, καὶ πάνυ συνε-
» τῶς ἡ σὴ τελειότης τὸν περὶ τοῦ σωτηρίου πά-
» θους ἐκτίθεται λόγον, οὐκ αὐτὸν τὸν μονογενῆ
» υἱὸν τοῦ θεοῦ, καθὸ νοεῖται καὶ ἐστι θεὸς, παθεῖν
» εἰς ἰδίαν φύσιν τὰ τοῦ σώματος διϊσχυρι-
» ζομένη: παθεῖν δὲ αὐτὸν μᾶλλον τῇ χοϊκῇ
» φύσει. ἔδει γὰρ, ἔδει σαφῶς ἀμφότερα σώ-
» ζεσθαι τῷ ἑνὶ κατ' ἀλήθειαν υἱῷ, καὶ τὸ μὴ,
» πάσχειν θεϊκῶς, καὶ τὸ λέγεσθαι παθεῖν ἀν-
θρωπίνως. ἡ αὐτοῦ γὰρ πέπονθε σὰρξ. ἰστέον
δὲ, ὅτι πρῶτος ἐν ὀρθοδόξοις τὸ, μίαν φύ-
σιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, εἶπεν ὁ ἅ-
γιος κύριλλος. ἐν ὀρθοδόξοις δὲ εἴπομεν,
ἐπειδὴ ὁ ἀπολινάριος πολλάκις ἔλεγε τοῦ-
το. ὅθεν καὶ ἐνομίσθη ὁ ἅγιος κύριλλος
παρὰ

tia, quam nos tradimus, significatio per verbū istud, Incarnatum, cōprahensa est: inniti arundineo baculo desinat. Nam dispensationem reijcientes, & incarnationē negantes, merito accusaremur; ceu filium perfecta humanitate spoliantes. At vero si dicam, in eo, quod incarnatū dixi, perspicuam minimeq; ambiguam esse confessionem, quod homo factus sit: nihil est amplius, quod cogitare vetet, Christum unū & unicum, pariter & deum, & hominē esse: ut perfectum in divinitate, sic etiam perfectū in humanitate. Rectissime vero, et admodū erudite perfectio tua doctrinam de passione salutari exponit, quum non ipsum unigenam dei filium, quatenus intelligitur & est deus, passū in natura sua, quæ cadunt in corpus, adfirmas: sed potius eum natura terrena passum. Oportebat enim, oportebat utraq; manifesto salva esse uni reapse filio; tum ut divinitatis respectu non pateretur, tum ut humanitus esse passus dicere tur. quippe caro ipsius passa fuit. Sciendum autem, primum inter orthodoxos Cyrillum protulisse verbum illud, Unam naturam dei sermonis incarnatam. Inter orthodoxos dicimus, quoniam sæpius hoc Apollinaris repetebat. unde factum, ut sanctus Cyrillus pro

* Theodorus supra demōstrat, Cyrillum hoc ab Athanasio sumsisse.

παρὰ τῶν ἀνατολικῶν ἀπολιναριστὴς εἶναι, οὐκ ἦν δὲ. οὐδὲ γὰρ δέον ἐστὶ πάντα, ὅσα λέγουσιν οἱ αἱρετικοὶ, πάντως μὴ δέχεσθαι· τὰ δὲ κακὰ ἀποβάλλεσθαι. παραφέρουσι δὲ καὶ ἑτέραν χρῆσιν ὡς ἀπὸ τοῦ μακαρίου ἰουλίου, κειμένην ἐν τῇ πρὸς διονύσιον τὸν κορίνθου ἐπίσκοπον ἐπιστολῇ, ἧς ἡ ἀρχὴ· θαυμάζω πυνθανόμενος περί τινων. καὶ ἔστιν ἡ χρῆσις τοιαύτη. ἀνάγκη γὰρ δύο λέγοντας αὐτοῦ φύσεις, τὴν μὲν προσκυνεῖν, τὴν δὲ μὴ προσκυνεῖν. καὶ εἰς μὲν θείαν βαπτίζεσθαι, εἰς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην μὴ βαπτίζεσθαι. καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ κεῖται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ· ἡμεῖς δὲ ἀπὸ πολλῶν διελέγχομεν, μὴ εἶναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ μακαρίου ἰουλίου, ἀλλὰ τοῦ ἀπολιναρίου. πρῶτον μὲν, ὅτι εἴ τις ἀκριβῶς σκοπήσοι, οὐδὲν φέρεται τοῦ μακαρίου ἰουλίου. ἀλλὰ καὶ αἱ ἑπτὰ ἐπιστολαὶ, ἃς λέγουσιν εἶναι αὐτοῦ, τοῦ ἀπολιναρίου εἰσιν. ἔπειτα, ὅτι μνησθεὶς ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ σώματος, οὐδαμοῦ νοερὸν εἶπεν, ἢ ἔμψυχον. ἔθος δὲ εἶχον οἱ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν πατέρες, ἔνθα ἂν μνησθῶσι τοῦ σώματος, τὸ νοερὸν λέγειν καὶ ἔμψυχον. καὶ τοσοῦτον ἐστὶ τοῦτο ἀληθὲς, ὅτι ὑφορώμενοι τοῦτο τὸ ἔγκλημα, προσέθηκαν ὕστερον, τὸ νοερὸν καὶ τὸ ἔμψυχον. καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τινὰ τῶν μεταγενεστέρων

βιβλία,

Apollinaristæ sit habitus ab orientalibus, quũ talis nõ esset. Nec enim necesse est omnia, quæcunq; dicunt hæretici, omnino non admitti; mala quidem reijci debent. Adferunt aliud quoq; dictum, velut à beato Iulio profectũ, quod existat in epistola scripta ad Dionysium Corinthi episcopum, cuius initium est: Miror de quibusdã audiens. est q; dictum huiusmodi: Necesse est eos, quũ duas naturas dicunt; unam adorare, alterã non adorare: ac in diuinam quidem baptisari, at in humanam non baptisari. aliaq; plura istæc epistola continet. Sed nos argumentis pluribus convincimus, non illam epistolam esse beati illius Iulij; sed Apollinaris. Primum ex eo, quod si quis eam subtiliter consideret, nihil Iuliano dignum nomine habeat. quin & septem illæ epistolæ, quas eius esse dicunt, Apollinaris sunt. Deinde, quod in eadẽ epistola corporis mentione facta, nusquam id mente præditũ vel animatũ dixerit. Erat autẽ in more patribus illius sæculi, ut sicubi corporis mentionem facerẽt, idipsum mente præditũ animatumq; dicerẽt. quod quidẽ usq; adeo verũ est, ut reformidantibus eis hoc crimen, ideoq; deinceps illas voces, Mente præditum & animatum, adjcientibus; nulli posteriorum li

Suppositicia Iulij Romani pontificis epistola.

βιβλία, μὴ ἔχοντα τὴν προθήκην τῶν παλαιῶν. ἔτι δὲ καὶ ἐκ τούτου ἐλέγχεται τοῦ ἀπολιναρίου οὖσα, καὶ οὐκ αὐτοῦ τοῦ μακαρίου ἰουλίου. Γρηγόριος γὰρ ὁ νύσσης ἐν τῇ πρὸς ἀπολινάριον πραγματείᾳ φαίνεται μεμνημένος πολλῶν τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, καὶ αὐτερέσων αὐτὰ, ὡς κακῶς ἐχόντα. ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλου αὐτὴν διελέγξαι μὴ οὖσαν τοῦ μακαρίου ἰουλίου. φασὶ γὰρ κεῖσθαι αὐτὴν ἐν ταῖς πραχθείσαις ἐν ἐφέσῳ ἐπὶ τοῦ μακαρίου κυρίλλου· καὶ ψεύδονται φανερῶς. οὐδὲν γὰρ τοιοῦτον κεῖται ἐκεῖ, ἀλλὰ ἄλλη ἐστὶν ἡ κειμένη ἐκεῖ, ὡς ἀπὸ τοῦ ἰουλίου: ἥτις οὐδὲ ἰουλίου ἐστὶν, ἀλλὰ πιμοθέου, ὡς ἔστιν ἀπὸ πολλῶν αὐτηγράφων καταμαθεῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ μηδὲν ἡμῖν ἐναντιοῦται, εἰ καὶ ἰουλίου ταύτην εἰπώσιν, οὐ φροντιστέον. ἀλλὰ καὶ ἄλλην ἡμῖν χρῆσιν προσφέρουσιν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου χρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐκ τῆς κατὰ μέρος πίστεως.

„ οὐ δύο πρόσωπα, οὐ δύο φύσεις. οὐ δεῖ γὰρ τέσσαρα προσκυνεῖν, καὶ τὰ ἑξῆς. λέγομεν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι πρῶτον μὲν καὶ αὕτη ἀμφεβλήθη παρὰ τοῖς παλαιοτέροις, μὴ εἶναι τοῦ ἁγίου χρηγορίου. ἔπειτα χρηγόριος ὁ νυσσαὺς γράφων ἐπιτάφιον εἰς τὸν θαυματουργὸν λέγει, μηδὲν σύγγραμμα φέρεσθαι

bri reperiantur, qui hanc veterum adpendicem non habeant. Præterea de hoc quoque non beati Iulij, sed Apollinaris esse redarguitur: quod Nyssenus ille Gregorius in opere contra Apollinarim aperte multa refutet, quæ hac epistola continentur, eaque ceu prava, refutet. Potest & aliunde convinci, quod beati Iulij non sit. Aiunt enim actis synhodi Ephesinæ sub beato Cyrillo insertã, quod quidem aperte mentiuntur. Nam ibi nihil in textiu tale reperitur, sed alia quædam insereta est epistola, velut à Iulio scripta; nec ipsa Iulij, sed Timothei: quemadmodum de multis exemplaribus intelligi potest. Enimvero quum nihil nobis adversetur, quod eam Iulij dicant, flocci scilicet faciendum. Proferunt nobis & aliam quamdam auctoritatem sancti Gregorij, quem prodigiorum effectorem nominamus, ex illius confessione fidei, seorsum exposita. Non duas personas, inquit, non duas naturas: quia non adorandæ sunt quatuor. & alia, quæ sequuntur. Adhoc quoq; respondemus, primum de hac itidem dubitatũ apud antiquiores, an sit Gregorij: Deinde Gregorius Nyssenus orationem de illo prodigiorum effectore funebrem scribens, nullum aut opus ipsius in manibus

ρεσθαι αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνην τὴν πίστιν, ἣν κατὰ ὀπτασίαν εἶδεν. ἔτι δὲ καὶ ἄλλην παραφέρουσι χρῆσιν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἀθανασίου, ἐκ τοῦ περὶ σαρκώσεως λόγου. ἔστι δὲ τοιαύ-
„ τη. καὶ εἶναι τὸν αὐτὸν υἱὸν θεοῦ κατὰ πνεῦ-
„ μα, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου κατὰ σάρκα. οὐ δύο
„ φύσεις τὸν ἕνα υἱὸν, μίαν προσκυνητὴν, καὶ
„ μίαν ἀπροσκύνητον· ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ
„ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην. πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι πρῶτον μὲν οὐδὲν ἡμῖν ἐναντιοῦται, οὐδὲ γὰρ δοξάζομεν δύο φύσεις, τὴν μὲν προσκυνητὴν, τὴν δὲ ἀπροσκύνητον· ἀλλὰ δοξάζομεν μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην. ἔπειτα δὲ οὐδ' ἔστι τοῦ ἁγίου ἀθανασίου. ἐρωτώμενοι γὰρ παρ' ἡμῶν, ποῦ κεῖται· καὶ μὴ εὐπορούντες δεῖξαι, στενοχωρούμενοι παραφέρουσι μικρόντινα λόγον, ὡς δύο φύλλων, ἐν ᾧ κεῖται αὕτη ἡ χρῆσις. δῆλον δὲ πᾶσιν, ὅτι πάντα τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου ἀθανασίου, πάνυ μεγάλα εἰσίν. ἀλλὰ τί ἔχομεν εἰπεῖν, ὅτι παραφέρουσι τὸν μακάριον κύριλλον, παράγοντα αὐτὴν κατὰ θεοδώρου, ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἀθανασίου; λέγομεν πρὸς τοῦτο, ὅτι τῷ ὄντι μὲν κεῖται ἐν τοῖς τοῦ μακαρίου κυρίλλου κατὰ θεοδώρου ῥηθεῖσιν, ἀλλὰ σφάλμα ἐστὶν ἀρχαῖον. ὁ γὰρ διόσκορος διάδοχος γενόμενος τοῦ μακαρίου κυρίλλου,

καὶ

esse, prater solam fidem, quam in visione conspexerit. Aliam quoq; proferunt auctoritatem sancti Athanasij ex oratione de incarnatione, quæ quidē huiusmodi est: Eumdem esse dei filium, ratione spiritus & hominis filium, ratione carnis: non duas naturas unum illū filium, quarū una sit adoranda, nō adoranda sit altera: sed unam naturam dei sermonis incarnatā. Respondemus primo, dictū hoc nobis non adversari. Non enim duas naturas ita tradimus, ut adoretur una, non adoretur altera: sed unam statuimus esse naturam dei sermonis incarnatam. Deinde ne quidē est Athanasij. nam quū à nobis interrogantur, ubi dictum hoc exstet; nec eius ostendendi copiam habent: in artum coacti, pusillam quamdā orationem proferūt, quasi duorum foliorū, in qua dictum hoc legitur. At notum est universis, omnia sancti Athanasij opera valde magna esse. Quid autē ad hoc respondebimus, quod beatum Cyrillum producunt, citantem hoc dictum libro adversus Theodorum, quasi profectū ab Athanasio? Nimirum dicimus, reapse quidē illud in beati Cyrilli contra Theodorum invectivis legi; sed mendum esse priscum. Dioscorus enim, successor beati Cyrilli factus, Opera Cyrilli depravata.

καὶ εὑρὼν τὰ αὐτοῦ συγγράμματα, ἴσως οὐκ ἂν ὤκνει τινὰ θεῖναι ὧν ἐβούλετο. μήποτε δὲ καὶ ἐπιστοχάσασθαι, ὅτι οὐ παρήγαγεν αὐτὴν ὁ μακάριος κύριλλος κατὰ θεοδώρου, καὶ ἐντεῦθεν δῆλον. θεοδώρητος γὰρ ὑπὲρ θεοδώρου λέγων, ἀνατρέπων πάσας τὰς χρήσεις, ὅσας παρήγαγε κατ' αὐτοῦ ὁ ἅγιος κύριλλος, ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, οὐδαμοῦ ταύτης τῆς χρήσεως μέμνηται. ἀλλὰ λέγουσι πρὸς τοῦτο, ὅτι κακούργως αὐτὴν παρείασεν ὁ θεοδώρητος. μὴ δυνάμενος γὰρ πρὸς αὐτὴν ἀντιβλέψαι, ὡς πάνυ φανεραὶ, ἑκὼν παρέλειπεν αὐτὴν. πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι τοσοῦτον οὐ παρέδραμεν αὐτὴν κειμένην ἐκεῖ, ὅτι τοῦ μακαρίου κυρίλλου ἐν ἄλλοις εἰρηκότος, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, εἰ ᾔδει τὴν χρῆσιν ταύτην κειμένην παρὰ τῷ μακαρίῳ, κυρίλλῳ, ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἀθανασίου προενεχθεῖσαν, οὐκ ἂν οὕτως ἀμαθῶς ἔμελλεν εἰπεῖν· τίς σοι τῶν πατέρων εἶπε μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην; ἀλλὰ λέγουσι πάλιν, ὅτι τοσοῦτον ᾔδει αὐτὴν εἰρημένην τῷ ἁγίῳ ἀθανασίῳ, ὅτι εἶπεν· ὡς οἱ πατέρες εἰρήκασι. πρὸς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἕκαστος σπεύδει ἃ λέγει δεῖξαι οὗ πατέρας εἰρηκότας, εἰ καὶ μὴ αὐτολεξεὶ, ἀλλὰ δυνάμει.

παρὰ

quum eius opera reperisset; forte non veritus est inferere nonnulla, quæ ipsi lubitum fuit. Opera Cyrilli depravata.

Neq; vero coniecturis nos modò niti, quod beatus Cyrillus illud contra Theodorũ non produxerit; ex eo quoq; manifestũ est. Nam Theodoretus, qui Theodorũ defendebat, universas auctoritates refutãs, quascumq; sanctus Cyrillus contra Theodorũ de sanctis patribus protulerat; nusquã huius dicti meminit. At enim isti referunt, à Theodoreto callide omissũ. quod enim adversis eam auctoritatẽ oculis adspicere nõ posset, ut admodũ planam & apertã; iccirco sponte ab ipso prætermissam. Respondemus, tantũ abesse, ut eam Theodoretus ibi positã præterire voluerit; ut quũ beatus ille Cyrillus alibi dixisset, Vnam naturã dei sermonis incarnatã; si quidẽ scivisset Theodoretus id verbũ, quod apud Cyrillũ exstat, ex sancto Athanasio citatũ, nequaquã adeo temere dicturus fuerit. Quis tibi patrũ dixit unã naturã dei sermonis incarnatã? Vicissim ingerunt, tam esse certum, scivisse sic loquutũ Athanasium; ut etiã dixerit, Quemadmodum patres loquuti sunt. Nos contra, quemq; dicimus eniti, ut ostẽdat, à patribus ea prolata, quæ ipse tradat; si non Erechthius obscurus pater.

ijsdem verbis, saltẽ vi verborum eadẽ. Pro-

παραφέρουσι δὲ καὶ ἄλλην χρῆσιν ἀπὸ ἐρεχθίου, ὅστις οὐδέποτε ἠκούσθη εἰς πατέρας, καὶ τοσοῦτον, ὅτι τιμοθέου γράψαντος κατὰ τῆς συνόδου, καὶ παραγαγόντος χρῆσιν ἀπὸ ἐρεχθίου, κύρος ὁ οἰκεῖος πρεσβύτερος ἔγραψε πρὸς αὐτὸν· ὅτι ἠθελόν σε διορθώσασθαι τοῦτο. ὁ γὰρ ἐρέχθιος οὐδέποτε ἠκούσθη εἰς πατέρας. ἐν τούτοις ἡ θεωρία.

ΠΡΑΞΙΣ Θ.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ λέξεων τινῶν πραττόμενοι ἐκ τοῦ ὅρου τῆς συνόδου, ἐπιλαμβάνονται αὐτῆς· φέρε καὶ ταύτας ἐκθέμενοι, καὶ πως ἐπιλαμβάνονται αὐτῶν εἰπόντες, ὕστερον τὰς πρὸς ταύτας ἀνατροπὰς ἐπαγάγωμεν.
,, τῆς συνόδου τοίνυν εἰπούσης· Ἤρκει μὲν οὖν εἰς
,, ἐντελῆ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσιν τὸ σοφὸν τοῦ-
,, το καὶ σωτήριον τῆς θείας χάριτος σύμβο-
,, λον. πρέπει γὰρ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ
,, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον,
,, καὶ τοῦ κυρίου τὴν ἐνανθρώπησιν τοῖς πι-
,, στῶς δεχομένοις παρίστησιν. ἔστι δὲ λίαν ἐπόψυχρος ἡ ἐπιλαβὴ. πρῶτον μὲν γὰρ τοσοῦτον οὐ φρονεῖ τὰ νεστορίου, ὅτι ἰωάννης τὶς αἰγεώτης πρεσβύτερος νεστοριανὸς, ἐπιλαμβανόμενος τῆς συνόδου φησὶν, ὅτι αὐ-

ducunt et aliam auctoritatẽ ex Erechthio, cuius inter patres nec auditũ est umquà nomen: adeo quidẽ, ut quum Timotheus cõtra synhodũ scripsisset, et auctoritatẽ Erechthij citaßet; Cyrus, qui apud ipsũ presbyteri loco esset, his ad eum verbis perscripserit: Mallem hoc te corrigere. Nam Erechthij nomen inter patres auditum numquam fuit. Hæc considerandà veniebant.

ACTIO NONA.

QVia vero voces etiam nonnullas carpendo de synhodi definitione, synhodũ ipsam reprahendunt: age & illis expositis, ubi quemadmodũ eas reprahendant, indicaverimus; ita deinde refutationes nostras subijciamus. Synhodi verba sunt. Sufficeret quidem ad perfectam pietatis cognitionem et confirmationem, hoc eruditum ac salubre divinæ gratiæ symbolum, quod & perfectam de patre, & filio, & spiritu sancto doctrinam tradit, & incarnationem domini fideliter excipientibus exhibet. Est autem sane quam frigida reprahensio. Primo tantum abest, ut cum Nestorio sentiat; ut Ioannes quidam Aegeota presbyter Nestorianus, synhodum reprahendens, diceret;

ὅτι αὕτη σύνοδος κυριλλιανή ἐστι, καὶ τὰ ἐκείνου φρονεῖ. εἰ δὲ ἦν νεστοριανή, οὐκ ἂν τοῦτο εἶχεν ὁ ἰωάννης εἰπεῖν. ἔπειτα εἰ ἀπὸ τῶν τοιούτων λέξεων ἐπιλαμβάνονται τῆς συνόδου, διατί μὴ καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἐπιλαμβάνονται; καὶ αὐτοὶ γὰρ πολλὰ τοιαῦτα εἰρήκασι. φησὶ γὰρ ὁ μακάριος κύριλλος ἐν τῷ εἰς ζαχαρίαν τὸν προφήτην ὑπομνήματι, οὗ ἡ ἀρχὴ· προφητεύει μὲν ὁ ἅγιος
,, ζαχαρίας, οὕτως. δεῖ δὴ ἄρα οὖν τοιού-
,, των ἀποφοιτᾶν, καὶ ὡς ἐκ γῆς ἀλλοτρίας,
,, τῆς ἀπεψυγμένης καὶ νεκρᾶς τοῦ νοῦ διαθέσεως μεταφοιτᾶν εἰς σιὼν, τουτέστιν εἰς τὸ
,, ἀληθες· ἵνα νοῶμεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χρι-
,, στοῦ, ἐν ᾗ γεγονότες, κατοψόμεθα τὸ τῷ θεῷ
,, δοκοῦν, καὶ οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ τε καὶ ὁμο-
,, ουσίῳ τριάδι περιαθρήσομεν λόγους, καὶ αὐ-
τὸν εὑρήσομεν ἐκ παντὸς ἡμᾶς * τρόπου
,, συναγείροντα τὸν χριστὸν, καὶ συνδέοντα πνευματικῶς εἰς ὁμοψυχίαν. ἰδοὺ γὰρ εἰπὼν τὸ, τῷ θεῷ δοκοῦν, ἐπήγαγε· καὶ οὐδὲ ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ τε καὶ ὁμοουσίῳ τριάδι περιαθρήσομεν λόγους, καὶ αὐτὸν εὑρήσομεν ἡμᾶς συναγείροντα τὸν χριστὸν. καὶ ὅσον ἐξ ὧν λέγουσι, καὶ ὁ μακάριος κύριλλος τετράδα δοξάζει. καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πολλὰ παρὰ τοῖς ἁγίοις πατρασιν εὑρίσκομεν, ἃ διὰ πολυλο-

γίαν

Eam synhodum esse Cyrillianam, & à Cyrilli sententia stare. Quod si Nestoriana, numquam hoc Ioannes ille dixisset. Deinde si propter huiusmodi voces synhodum reprehendunt, cur itidē sanctos quoq; patres non reprehendunt? Nam & illi plura talia protulerunt. Etenim beatus ille Cyrillus in cōmentario Zachariā vatē declarante, cuius initiū; Vaticinatur quidem sanctus ille Zacharias; sic ait. Discedendū igitur à talibus, & à mentis adfectione rigida mortuaq;, velut è terra peregrina, transeundum ad Sionē, hoc est, ad veritatem; ut ecclesiam Christi considerem⁹. in qua constituti, perspiciemus id, quod deo placet, & ad illas in sancta uniusq; substantia trinitate rationes oculos circumferem⁹, ipsumq; Christum deprehendemus ex omni loco nos colligentem, ac spiritaliter in unanimen consensum colligantem. Nam ecce, postquam dixit, Quod deo placet; subiicit: Et ad illas in sancta uniusq; substantia trinitate rationes oculos circumferemus, ipsumque Christum deprehendemus ex omni loco nos colligentē. Quantū ergo colligitur ex ijs quæ ipsi dicunt; etiā beatus ille Cyrillus quaternionē statuit. Alia quoq; consimilia multa reperimus apud sanctos patres, quæ nūc vi-

Chalcedonensis synhodus Cyrilliana.

Cyrillus in Zachariam.

γίαινιῶ οὐ δεῖ περιαθέσθαι. ἐπιλαμβάνονται δὲ αὐτῆς πάλιν, ὡς εἰπούσης τὸ ἐν δύο φύσεσιν. ὅτι δὲ καὶ τοῦτο εἴρηται παρὰ τοῖς πατράσι, ῥάδιον δεῖξαι ἀπὸ πολλῶν.

ΠΡΑ͂ΞΙΣ ΔΕΚΑ΄ΤΗ.

Ἄξιον ἐστὶ μετὰ τὰ προρρηθέντα ἅπαντα, καὶ περὶ τῆς δόξης τῶν γαϊανιτῶν, καὶ ἄλλων τινῶν, διεξελθεῖν. οἱ τοίνυν γαϊανῖται, ὁμολογοῦσι τὸν θεὸν λόγον ἐνανθρωπῆσαι ἐκ τῆς παρθένου τελείως καὶ ἀληθινῶς· ἀπὸ δὲ τῆς ἑνώσεως ἄφθαρτον ὁμολογοῦσιν εἶναι τὸ σῶμα. πάντα μὲν γὰρ τὰ εἴδη τῶν κακῶν λέγουσιν αὐτὸν ὑπομεῖναι. καὶ ἐπείνησε γὰρ, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασεν. οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ταῦτα ἡμῖν παθεῖν. φασὶ γὰρ, ὅτι ἡμεῖς μὲν ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν· ὁ δὲ χριστὸς ἑκουσίως πάντα ὑπέμεινεν. οὐ γὰρ ἐδούλευε τοῖς τῆς φύσεως νόμοις. ἐπεὶ καὶ ἀκούσια ὁμολογήσομεν τὰ πάθη, ὅπερ ἄτοπον. αὕτη μὲν ἡ τῶν γαϊανιτῶν δόξα. ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα λέγομεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἑκούσια ὁμολογοῦμεν τὰ πάθη. οὐ διὰ τοῦτο δὲ λέγομεν, ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῖν ἢ ἐξ ἀνάγκης ἔπαθεν: ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἑκουσίως ἐδούλευε τοῖς τῆς φύσεως νόμοις,

tandæ prolixitatis causa, non sunt hic adjicienda. Rursus eam reprehēdunt, quasi quæ formulam illam verborum, In duabus naturis, usurpaverit. Verum & illa patres usos, de pluribus ostensu facile.

ACTIO DECIMA.

De Gaianitarum refutatione.

POst omnia, quæ hactenus exposita sunt, operæ fuerit pretium; de Gaianitarum quoq; ac aliorū quorūdā opinione, narrationē instituī. Cōfitētur ergo Gaianitæ, deū sermonē è virgine naturā humanā adsumsisse perfectē ac vere: sed post unionē esse corpus incorruptibile dicunt. Omnes .n. malorū species Christū perpessum aiūt, qui & esurierit, et sitierit, et defatigatus fuerit: at nō eodē istā, quo nos, modo passum. Aiunt enim, nos quidē naturali quadā necessitate tū esurire, tū sitire: sed Christū hæc omnia spōte sustinuisse. nō enim, inquiūt, natura legib⁹ serviebat. alioqui passiones istas fatebimur ei præter voluntatē accidisse, quod absurdum fuerit. Hæc Gaianitarū est opinio. Nos ad ea respōdemus, etiā nos fateri passiones et adfectiones illas fuisse volūtarias: nec tamē iccirco dicere, Christū eas passum eodē modo, quo nos. Nā spōte dicim⁹ ipsū servuisse naturæ le-

Refutatio.

καὶ ἑκὼν ἐδίδου τῷ σώματι, παθεῖν τὰ ἴδια τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν. καὶ μαρτυροῦσι τούτοις οἱ πατέρες, ὁ μὲν ἅγιος γρηγόριος εἰπών· τῇ φύσει ἐδίδου, ὅτε ἐβούλετο, ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. ὁ δὲ μακάριος κύριλλος, εἰρηκώς· ὅτι διὰ τῆς εἰσπορεύσεως τῶν βρωμάτων, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως, διεκράτει τὴν ὑπόστασιν, τουτέστι τοῦ σώματος. καὶ πάλιν ἐκ τοῦ διαλόγου, ὅτι εἷς ὁ χριστός· Ἐφιέναι αὐτὸν τῇ ἰδίᾳ σαρκὶ, διὰ τῶν τῆς ἰδίας φύσεως ἰέναι νόμων. καὶ αὖθις. ὡς ἐπιτρέπει τὸ σωμα. τικὸν κατὰ τὴν φύσιν προσόντα παθεῖν, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὄντως καὶ κατ' ἀλήθειαν φορέσαι σάρκα, καὶ ἄνθρωπον γενέσθαι κατὰ τὰς γραφάς. ὁ δὲ ἅγιος ἀθανάσιος, ἐκ τοῦ κατὰ ἀπολιναρίου λόγου· ὅτι διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ κύριος, νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. τὸ δὲ νῦν τοῦτο ἐστὶν, ὅτε ἠθέλησεν. ὅμως μέντοι τὸ ὂν ἐπιδείκνυται. οὐ γὰρ τὸ μὴ ὂν ὡς παρὸν ὠνόμαζεν, ὡς δοκήσει γινομένων τῶν λεγομένων. φύσει γὰρ καὶ ἀληθείᾳ τὰ πάντα ἐγίνετο. πάλιν ἐν ἑτέρῳ ὅτι καὶ μὴ ἡττήματι φύσεως συνέβαινε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐπιδείξει ὑπάρξεως ἐγίνετο τὰ γινόμενα. ὥστε εἰ τὸν αὐτὸν ἡμῖν τρόπον ἔπασχεν, οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν αὐτὸ ἄφθαρτον, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἡμέτερον. καὶ ἀποροῦμεν τοιαύτην ἀπορίαν, ὅτι εἰ ἄφθαρτον λέγετε τὸ σῶμα

τοῦ χρι-

volentemq; conceſsiſſe ſe corpori, ut ſua perpeteretur eodem modo, quo & nos patimur. atque hæc teſtimonijs ſuis patres ipſi comprobant, ut ſanctus ille Gregorius, inquiens: Naturæ permittebat, quū vellet, ut ageret ſua. Beatus autem Cyrillus dixit: Per immiſsionē ciborum, & excretionem, conſervabat ſubſtantiā, corporis ſcil. Rurſus ex dialogo, quo unum eſſe Chriſtū probat, Permiſiſſe ipſum carni ſuæ, ut naturæ ſuæ legibus obſequeretur. Et rurſus. Sic permittit id, quod corporeū erat, ea perpeti, q̄ ipſi naturaliter adſunt; ut oſtenderet, ſe reapſe veregz geſtare carnē, et ſecundū litteras ſacras hominē eſſe factū. Sanctus autē Athanaſius, libro adverſus Apollinarem: Propterea dicebat dominus, animā ſuā nūc perturbari. Et hoc NVNC ſignificat, quādo ipſe voluit. Id tamen, quod erat, indicatur. nō enim quod nō erat, quaſi ſi præſens eſſet, protulit: ac ſi ſpecietenus fierēt, quæ fieri dicebantur. quippe natura et vere omnia fiebant. Rurſus alibi: Non defectu naturæ tamē accidebāt, q̄ dicebantur; ſed q̄ fiebāt, demonſtrādæ cauſa veræ ſubſtantiæ fiebant. Quapropter ſi eodē nobiſcū modo patiebatur, nō poſſumus ei corp⁹ incorruptibile tribuere, ſicuti ne nobis quidē. Adeoq; tale quiddā eis

τοῦ χριστοῦ, οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὁμοούσιος, εἰ τὸ μὲν τοῦ χριστοῦ ἄφθαρτόν ἐστι, τὸ δὲ ἡμέτερον φθαρτόν. ἀλλὰ πρὸς τοῦτο αὐτείπωμεν αὐ καὶ αὐτοί, ὅτι ὃν τρόπον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄφθαρτον λέγοντες τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, ὁμοούσιον λέγετε αὐτὸ εἶναι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἄφθαρτον λέγοντες, ὁμοούσιον ἡμῖν ὁμολογοῦμεν εἶναι. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι εἰ καὶ ἄφθαρτον αὐτὸ ὁμολογοῦμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, οὐ τῇ φύσει λέγομεν αὐτὸ ἄφθαρτον, τῇ δὲ χάριτι. εἰ δέ τινες εἴποιεν, ἔστω καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως τῇ χάριτι ἄφθαρτον· λέγομεν, ὅτι καὶ συγχωρεῖται τοῦτο τὰ περὶ τοῦ χριστοῦ λεγόμενα. πρό μὲν γὰρ τῆς ἀναστάσεως λέγεται καὶ πάσχειν, καὶ διψῆσαι. πῶς ἂν εἴη τὸ ταῦτα πεπονθὸς, ἄφθαρτον; μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν οὐδεὶς τῶν τοιούτων ἔπαθεν. ὡς δῆλον, πρὸ μὲν τῆς ἀναστάσεως, φθαρτὸν εἶναι τὸ σῶμα· μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἄφθαρτον. εἰ γὰρ καὶ λέγεται φαγεῖν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τοῦτο δι' οἰκονομίαν ἐποίησεν, οὐχ ὡς τὸ ὄντι πεινῶν· ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. ὃν τρόπον καὶ τοῦ τύπους τῶν ἄλλων λέγεται δεδειχέναι αὐτοῖς. καίτοι ἡμεῖς οὐδεὶς τῶν πρὸ τῆς ἀναστάσεως παθῶν ἀνιστάμεθα ἔχοντες. ἀπαρχὴ δὲ τῆς ἐκ νεκρῶν ἡμῶν ἀναστάσεως ὁ χριστὸς. καὶ ὅμως αὐτὸς διρέθη ἔχων, ὡς δῆλον, ὅτι δι' οἰκονομίαν

τοῦτο

obȳcimus. Si Christi corp⁹ incorruptibile dicitis, nō eiusdē est nobiscū substātia: quando corpus illius incorruptibile, nostrū est corruptibile. Sed fortaſsis ad hoc ipſi vicim inferēt, quo modo nos à resurrectione Christi corpus incorruptibile dicētes, nihilo min⁹ eiusdē esse nobiscū substātia tradam⁹. eodē ſe quoq; modo dicētes idē ante resurrectionē incorruptibile, nihilo min⁹ eiusdē esse nobiscū substātia fateri. Verū nos respōdem⁹, etiāſi post resurrectionē incorruptibile fateamur; nō tamen à nobis incorruptibile natura dici, ſed gratia. Si subiecerīt, Etiā ante resurrectionē incorruptibile p gratiā esto: dicimus, non hoc ea p̄mittere. q̄ de Christo tradūtur. etenī ante resurrectionē et esurȳsse dicitur, et sitȳsse. Quo aūt modo incorruptibile fuerit, q̄ talia paſsū est? At post resurrectionē nihil eī tale accidit. unde patet, ante resurrectionē corpus fuisse corruptibile, post resurrectionē incorruptibile. Nam quod edisse post resurrectionem dicitur, id vero per dispensationem fecit: nō quia revera esuriret, ſed uti discipulis ſuis ostēderet. ſe ipſum esse, qui de mortuis resurrexisſet. quo quidem modo clavorum quoq; cicatrices eis mōſtrasse dicitur. atqui nos ita resurgemus ut earum nulli paſsionum obnoxiȳsimus, quas ante resurrectionem experimur. Interim primitia resurrectionis noſtræ de mortuis Christus est. & tamen hæc ille repertus est habere: de quo manifeſtum est,

Qui post resurrectionē Christus ederit.

τοῦτο γέγονεν. ἀμέλει οὐδὲ λέγει ἡ γραφὴ, ὅτι ἐπείνησεν, ἀλλ' ὅτι ἔφαγεν. ἐπιστῆσαι δὲ δέον, ὅτι παραφέρουσι χρήσεις τινὰς ἀπὸ τῶν πατέρων, ἄφθαρτον τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ λεγούσας. ὥσπερ καὶ τὸν μακάριον κύριλλον εἰπόντα, ὅτι
„ οὐχ ὑπεδέξατο φθαρτὸν ἡ τοῦ λόγου σάρξ. ὅταν δὲ τὰς τοιαύτας παραγάγωσι χρήσεις, δεῖ ἐπισκέψαι, ὅτι ὁμώνυμόν ἐστι τὸ τῆς φθορᾶς ὄνομα. λέγεται γὰρ φθορὰ, ἡ παντελὴς διάλυσις τοῦ σώματος εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνετέθη· καὶ λέγεται φθορὰ, τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη· τουτέστι τὸ πεινῆν, καὶ διψεῖν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὅταν οὖν εἴπῃ τις τῶν πατέρων, ὅτι οὐχ ὑπέμεινε φθορὰν τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ, τοῦτο λέγει· ὅτι οὐ διαμπὰξ ἐλύθη. ὅπερ ἀληθὲς, δῆλον ἐξ ὧν αὐτοὶ λέγουσιν. ἐν πολλοῖς γὰρ πρὸ τῆς ἀναστάσεως φθαρτὸν αὐτὸ λέγουσι, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν, ἄφθαρτον. καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ γαϊανιτῶν.

οἱ δὲ ἀγνοηταὶ πάντα ὁμολογοῦντες ὡς οἱ θεοδοσιανοὶ, εἰς τοῦτο διαφωνοῦσιν, ὅτι οἱ μὲν θεοδοσιανοὶ οὐ λέγουσιν ἀγνοεῖν τὸ ἀνθρώπινον τοῦ χριστοῦ· οἱ δὲ, ἀγνοεῖν. κατὰ πάντα γὰρ, φασὶν, ἔοικεν ἡμῖν. εἰ δὲ ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς, δηλονότι καὶ αὐτὸς ἠγνόει. καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις φησὶν, ὅτι οὐδεὶς οἶδε τὴν ἡμέραν. οὐδὲ τὴν ὥραν, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ μόνος ὁ πατὴρ. καὶ πάλιν, ποῦ τεθήκατε λάζαρον; ταῦτα γὰρ πάντα τὰ προσρήματα,

id per dispensationem factum. Et quidē scriptura non dicit eum esurijsse, sed comedisse. Sciendū vero, proferri ab eis quasdā patrum auctoritates, quæ incorruptibile Christi corpus dicūt. sicut et Cyrillū allegāt, his verbis: Nihil corruptibile suscepit caro sermonis. sed quoties huiusmodi auctoritates proferūt, cō siderandū venit, æquivocū esse corruptionis uocabulū. Nā corruptio dicitur plena dissolutio corporis in elemēta, de quib⁹ cōpositū fuit: itidemq; corruptionē vocamus adfectiones siue passiones illas humanas, ut esurire, sitire; quæq; sunt eius generis alia. Quū ergo patrū aliquis dixerit, Christi corpus nō sustinuisse corruptionē; hoc nimirū dicit, nō pros⁹ fuisse dissolutū. quod sane verū esse, de cōtrarijs eorū dictis patet. Pluribus. n. in locis ante resurrectionē ipsum esse corruptibile tradūt. post resurrectionē incorruptibile. Tantū de Gaianitis. Agnoetæ vero cōfitentes omnia, q̄ Theodosiani; discrepāt in hoc, quod Christi humanitatē ignorare Theodosiani negāt; illis ignorare adfirmātib⁹. Aiūt. n. p̄ omnia Christū nobis adsimulari. Quod si nos ignorem⁹, et ipsū ignorasse. Quin et in evāgelijs ipsummet ita loqui, ut neminē dicat illū diē et horā nosse; ne filiū quidē, extra solū patrē. Et rursus. Vbi De Agnoētis.

ρήματα, φασὶν, ἀγνοίας εἰσὶν. ἀλλ' αὐτὶ λέγουσι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ταῦτα εἶπεν ὁ χριστὸς κατ' οἰκονομίαν, ἵνα ἀποτρέψῃ τοὺς μαθητὰς μαθεῖν ἐξ αὐτοῦ τὴν ὥραν τῆς σαυτελείας. ἀμέλει φασὶ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐρωτώμενος πάλιν ἐξ αὐτῶν, οὐκέτι εἶπεν, ὅτι οὐδὲ ὁ υἱὸς, ἀλλ' ὅτι οὐδεὶς ὑμῶν. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι οὐδεῖ πάνυ ἀκριβολογεῖν περὶ τούτων. τοιγαροῦν οὐδὲ ἡ σύνοδος τοιοῦτο ἐπολυπραγμόνησε δόγμα. πλὴν ἰστέον, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν πατέρων, σχεδὸν δὲ πάντες, φαίνονται λέγοντες αὐτὸν ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ κατὰ πάντα λέγεται ἡμῖν ὁμοούσιος, ἀγνοοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς· δηλονότι καὶ αὐτὸς ἠγνόει. καὶ ἡ γραφὴ δὲ λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ· δηλονότι ἐκεῖνο μανθάνων, ὅπερ ἠγνόει. ἄξιον δὲ καὶ περὶ ὠριγένους, καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων εἰπεῖν. ὁ τοίνυν ὠριγένης ἀρχαῖος ἄνθρωπος ὢν τῶν πρὸ κωνσταντίνου γνωμένων, μέγας τε ἦν, καὶ πεπαιδευμένος εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν, γραμματικός τε ἦν. τούτου ὁ πατὴρ ἐμαρτύρησε, καὶ αὐτὸς δὲ ἠγχθη ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι. ἠναγκάσθη δὲ ἐπιθῦσαι, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας. ἐν τῷ αὐτὸν μαρτυρεῖν, παρήγαγον αὐτῷ αἰθίοπα τινὰ, καὶ ἠνάγκαζον ἡ μετὰ τοῦ αἰθίοπος ἀσχημονῆσαι, ἡ τοῖς θεοῖς ἐπιθῦσαι. ὁ δὲ μᾶλλον εἵλετο ἐπιθῦσαι τοῖς θεοῖς. καὶ λαβὼν, ἔρριψε τῇ θυσίᾳ.

ὕστερον

Lazarum posuistis? Hæc.n.omnia verba,inquiũt,ignorationẽ significãt.Verũ alij respondent,ea Christũ cõsilio quodã sic pronuntiasse, ut ab se discipulos averteret, q horã cõsummationis avebãt ex ipso cognoscere.Nẽpe,dicũt,à resurrectione rursus ab eis interrogat⁹ nõ amplius respõdebat,Ne fili⁹ qdẽ: sed,nemo vestrũ.Nos autẽ dicimus nõ adeo de his subtiliter inquirẽdũ.nec synhodus ipsa curiosi⁹ de hoc dogmate sollicita fuit.Secundũ tamẽ, cõplures ex patribus,ac propemodũ uniuersos videri dicere,quod ignoret.Nã quũ p omnia nobiscũ unius esse substantiæ dicatur,& nos ignorem⁹:nimirũ ignorabat et ipse.Quin et ipsa scriptura dicit eũ,pfecisse tã statura, quã sapiẽtia:discẽtẽ id scil. quod ignorabat.

Par est etiã de Origine,deq; dogmatis ipsi⁹ ut aliquid dicam⁹.Origenes ergo,prisci⁹ homo, de illorũ numero,q ante Constantinũ exstiterũt,et magn⁹ habebatur,et sacris erat in litteris erudit⁹,et grãmaticus.Eius pater martyr fact⁹ est,et ipsemet quoq; deduct⁹,ut martyriũ obiret.Verũ sacrificare coact⁹ ex huiusmodi causa fuit.Dũ martyriũ obiret,quẽdã ad cũ producebãt æthiopẽ,ac vel cũ Aethiope fœda cõmitteret,vel dijs sacrificaret, urgebãt. Origenes dijs sacrificare maluit.acceptumq;

De Origenis opinionibus.

ὕστερον δὲ μεγάλως μετενόησε καὶ ἐθρήνησεν ἐπὶ τοῦτο. περὶ δὲ τὰ δόγματα τοιοῦτος ἦν. ὑπόβασιν ἔλεγε τοῦ υἱοῦ, ὥσπερ μετὰ ταῦτα οἱ ἀρειανοὶ ἀπολογοῦνται ὑπὲρ αὐτοῦ λέγοντες, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῶν πατέρων οὐκ ἐφρόντιζον ἀκριβολογίας. μήπω γὰρ ἀναφανεισῶν τῶν αἱρέσεων, ἁπλούστερον ἐκέχρηντο ταῖς λέξεσιν. ὅτε δὲ ἀνεφάνησαν, τότε ἤρξατο ἕκαστος τῶν πατέρων ἑαυτὸν ἀσφαλίζεσθαι. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι οὐχ ὡς ἁπλούστερον κεχρημένος ταῖς λέξεσιν ὑπόβασιν ἐδόξαζεν, ἀλλὰ τῷ ὄντι ἰσχυρῶς ἀντελαμβάνετο τούτου τοῦ δόγματος. φαίνεται γὰρ ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ περὶ τούτου ἀγωνιζόμενος γενναίως, καὶ λέγων· ὅτι ὁ υἱὸς ἢ μείζων ἐστὶ τοῦ πατρὸς, ἢ ἐλάττων, ἢ ἴσος. εἰ οὖν δείξω, ὅτι οὐδὲ μείζων ἐστὶν, οὐδὲ ἴσος· δῆλον ὅτι ἐλάττων ἐστὶν. εἰ καὶ δοξάζει ὑπόβασιν, ἀλλ' οὖν σπεύδουσιν ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ. ὁ δὲ φανερῶς δοξάζει, καὶ ἀπολογίαν οὐκ ἔχει. τὸ δὲ, περὶ τῆς προϋπάρξεως ἐστὶ, καὶ ἀποκαταστάσεως. καὶ τέως περὶ τῆς προϋπάρξεως ἐδόξαζεν ὅυτως, ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων νόες ἦσαν πάντες καθαροὶ, καὶ οἱ δαίμονες, καὶ αἱ ψυχαὶ, καὶ οἱ ἄγγελοι, λειτουργοῦντες τῷ θεῷ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιοῦντες. ὁ δὲ διάβολος εἷς ὢν, ἐπειδὴ τὸ αὐτεξούσιον εἶχεν, ἠβουλήθη ἀντιστῆναι τῷ θεῷ, καὶ ἀπώσατο

αὐτὸν

tus abiecit in sacrificium. sed eius eum facti magnopere postea pænituit, idq; cõmissum deploravit. Opiniones habebat huiusmodi. Gradum inferiorem filio tribuebat, sicut eũ & Ariani postea defendunt, dicentes priscos illos patres nõ fuisse de subtilitatibus sollicitos. Quum enim sectæ nondum emersissent, simplicius eos vocabulis usos: at posteaquam emerserint, cepisse quemque patrum sibi cavere. Nos autem dicimus, eum non ut simplicius vocabulis usum, filio gradum inferiorẽ tribuisse: sed istud dogma reapse totis viribus oppugnasse. Nam paret eum in epistola quadam sua de hoc alacriter certare, quum ait: Filius aut patre maior est, aut minor, aut æqualis. Si probavero, nec maiorẽ esse, nec parem: patebit esse minorem. Quamvis igitur inferiorem filij gradum tradit, tamen eum purgare nituntur. At vero manifeste hãc opinionẽ fovet, et excusationẽ nullã habet. Alterũ est de p̃existẽtia, deq; restitutione in integrũ. De p̃existẽtia tradebat, ante sæcula mẽtes fuisse, ac puras quidẽ omnes, tum dæmonas, tum animas, tũ angelos; ministeria divina obeuntes, ac dei mandatis obtemperantes. Diabolum vero, de his unum, quod arbitrij libertate præditus esset, Deo voluisse re-

αὐτὸν ὁ θεὸς. συναπέστησαν δὲ αὐτῷ πᾶσαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις. καὶ οἱ μὲν πάνυ ἁμαρτήσαντες, δαίμονες ἐγένοντο· οἱ δὲ ἔτι ἔλαττον, ἄγγελοι· οἱ δὲ ἔτι ἔλαττον, ἀρχάγγελοι· καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἕκαστος πρὸς τὴν οἰκείαν ἁμαρτίαν ἀπέλαβεν. ὑπελείποντο δὲ αἱ ψυχαὶ, αἵ τινες οὐδὲ τοσαῦτα ἦσαν ἁμαρτήσασαι, ἵνα δαίμονες γένωνται· οὐδὲ πάλιν οὕτω κουφοτέρως, ἵνα ἄγγελοι γένωνται. ἐποίησεν οὖν τὸν παρόντα κόσμον, καὶ τὴν ψυχὴν συνέδησε τῷ σώματι πρὸς κόλασιν. οὐδὲ γὰρ, φησὶ, προσωπολήπτης ὁ θεὸς, ἵνα πάντα ταῦτα μιᾶς φύσεως ὄντα, (πάντα γὰρ λογικὰ εἰσὶ καὶ ἀθάνατα) τοὺς μὲν ποιήσοι δαίμονας, τοὺς δὲ, ψυχάς. τοὺς δὲ, ἀγγέλους· ἀλλὰ δῆλον, ὅτι ἕκαστον πρὸς ὃ ἥμαρτε τιμωρούμενος, τὸν μὲν ἐποίησε δαίμονα, τὸν δὲ, ψυχὴν· τὸν δὲ, ἄγγελον. εἰ μὴ γὰρ ἦν τοῦτο, καὶ προϋπῆρχον αἱ ψυχαὶ, διατί τινὰς μὲν τῶν νεωστὶ τεχθέντων εὑρίσκομεν τυφλοὺς μηδὲν ἁμαρτήσαντας· ἄλλους δὲ μηδὲν ἔχοντας κακὸν τικτομένους; ἀλλὰ δῆλον, ὅτι προϋπῆρχον τινὲς ἁμαρτίαι ταῖς ψυχαῖς, ἀφ' ὧν ἑκάστη πρὸς τὴν ἀξίαν ἀπολαμβάνει. περὶ δὲ τῆς ἀποκαταστάσεως, οὕτω δοξάζει: ὅτι γίνεται νεκρῶν ἀνάστασις, καὶ γίνεται κόλασις, ἀλλ' οὐκ ἀπέραντος. κολαζομένου γὰρ τοῦ σώματος, κατὰ

μικρὸν

sistere; ideoq; reiectum à deo, simul universas alias copias cũ eo defecisse. Qui graviter deliquissent, dæmonas factos, q minus, angelos: qui adhuc minus, archangelos: eodemq; deinceps modo quẽlibet ꝓ delicto suo pœna tulisse. Reliquas fuisse animas, q̃ neq; tã gravi ꝯcelere semet obstrinxissẽt, ut dæmones evaderẽt: nec rursus adeo levi, ut angeli fierẽt. Itaq; mundũ hunc cõdidisse deũ, & animã supplicij causa corpori alligasse. Nec enim, ait, ꝑsonarũ acceptator est deus, q hæc omnia, naturæ unius existẽtia (sunt. n. omnia ratione p̃dita, et immortalia) sic ab initio conderet; ut alios, dæmonas; alios, animas; alios, angelos faceret: sed manifestũ potius est, deũ ꝓ ratione delicti quemq; sic punivisse, ut alium faceret dæmonẽ; aliũ, animã; aliũ, angelũ. Absq; quo esset, ac nisi pexisterent animæ, qui fieri possit, ut alios recens in lucẽ editos, nullo admisso crimine, cæcos; alios cõtra, sine vitio nasci, depræhendamus? Nimirũ patet, inquit, exstitisse prius in ipsis animis delicta quædã, quorũ causæ qualibet ex merito pœnam refert. De restitutione vero in integrũ, hæc eius est opinio: futuram mortuorum resurrectionem, atque supplicium; sed minime finis expers. Nam dum corpus, ait, punitur;

LII. Origenis delirium.

μικρὸν καθαίρεται ἡ ψυχὴ, καὶ οὕτως ἀπο-
καθίσταται εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν. καὶ τοὺς δαί-
μονας δὲ, καὶ ἀγγέλους λέγει ἀποκαθίστασθαι.
ἀνατρέπωμεν δὲ ταῦτα παντα, καὶ πρῶτον τὸ
τῆς προϋπάρξεως. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τοῦ λέγειν, ὅτι
οὐκ ἐστι προσωπολήπτης ὁ θεὸς, συναγει τὰς
ψυχὰς λογικὰς οὔσας καὶ ἀθανάτους, ὥσπερ
καὶ οἱ ἄγγελοι, τὰς μὲν συνδῆσαι θεὸν τῷ σώ-
ματι, οὐδὲ ἐᾶσαι ἐν οὐρανῷ, αὐτῷ συμπολι-
τεύεσθαι: ἰστέον, ὅτι τὸ τοῦ λογικοῦ καὶ ἀθανά-
του, ὁμώνυμόν ἐστιν. ἄλλο γάρ ἐστι τὸ λογικὸν
καὶ ἀθάνατον τῶν ἀγγέλων, καὶ ὑπερβαῖ-
νον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἄλλο τὸ ἡμέ-
τερον. ἐπεὶ καὶ τὸν θεὸν λογικὸν καὶ ἀθάνατον
λέγομεν. καί τοι οὐ λέγομεν αὐτὸν εἶναι τῆς ἡμῶν
φύσεως. πρὸς δὲ τὸ λέγειν, ὅτι καὶ πῶς οἱ
μὲν τίκτονται τυφλοὶ, οἱ δὲ μηδὲν κακὸν ἔ-
χοντες· λέγομεν, ὅτι ταῦτα κρίματά εἰσι κυ-
ρίου, καὶ δεῖ ὑμᾶς ταῦτα μὴ ζητεῖν. ἐπεὶ αὐτα-
ποροῦμεν αὐτοὺς, διατί οἱ ἵπποι μιᾶς ὄντες φύ-
σεως, οἱ μὲν μοχθοῦσιν ἐν ἀρτοκοπείοις, οἱ δὲ
ἐν τρυφῇ ζῶσι παρὰ μεγάλοις ἀνθρώποις; καί
τοι τὰς ψυχὰς τούτων οὐχ ὁμολογοῦσι προϋ-
πάρχει. οἱ δὲ πλατωνικοὶ ἐκ ταύτης στενοχω-
ρούμενοι τῆς ἀπορίας, καὶ τῶν ἀλόγων εἶπον
προϋπάρχειν τὰς ψυχὰς. περὶ δὲ τοῦ λέγειν
αὐτοὺς, μὴ εἶναι ἀπέραντον τὴν κόλασιν·

(λέγουσι

anima paullatim purgatur, atq; hoc modo pristinũ in locum, restituitur. Quin et dæmonas, & angelos in integrũ restitui tradit. Sed enim hæc omnia nos, ac primũ illud de præexistentia refutemus. Nam quia fretus ea ratione, quod personas deus non acceptet; colligit, eum rationis participes animas & immortales, quales & angeli sunt, alligasse corporibus; angelos autẽ in cælo reliquisse, uti cũ ipso conversarentur: sciendũ voces istas, Rationis particeps, & immortale, æquivocas esse. Nã aliter angeli rationis participes et immortales sunt, aliter nos, minus scilicet, quã illi. quippe deum ipsum quoq; rationis participẽ & immortalẽ dicimus, nec tamen eum esse naturæ nostræ statuimus. Ad hoc vero, quod ait, quonã pacto cæci quidã nascantur, alias vitij nihil habẽtibus: respõdemus, esse illa dei iudicia, q̃ inquirenda non sint. Nos enim ei vicissim obycimus, quinã fiat, ut quũ equi naturæ sint unius; alij tamen in pistrinis laborent, alij magnos apud homines in delicijs vivant? atqui nullas horũ animas Origenici prius existere cõfitentur. Platonici tamen, hac obiectione pressi, brutorũ animas quoq; prius existere dicebant. Quod autem inquiunt, non esse supplicium finis expers;

Refutationes.

(λέγουσι γὰρ, ὅτι τὸ τοῦ αἰῶνος ὄνομα ἐπὶ ὡρισμένου χρόνου λαμβάνεται, καὶ ὅταν εἴπωμεν ἡ γραφὴ, ὅτι αἰωνία ἐστὶν ἡ κόλασις, οὐ λέγει, εἰ μὴ ἐπὶ ὡρισμένου χρόνου) ἰστέον, ὅτι τῷ ὄντι τὸ τοῦ αἰῶνος ὄνομα καὶ ἐπὶ τοῖς ἔξω, καὶ ἐπὶ τῆ γραφῆ πολλάκις ἐπὶ ὡρισμένου χρόνου λαμβάνεται· πλὴν ἐπὶ τῆς κολάσεως, οὕτως οὐ δύναται ληφθῆναι. αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι ἀπελεύσονται, οἱ μὲν, εἰς ζωὴν αἰώνιον· οἱ δὲ, εἰς κόλασιν αἰώνιον. καὶ ἢ τὸ τῆς ζωῆς ὡρισμένον λαμβάνομεν, ὅπερ ἄτοπον· ἢ ἀμφότερα ἐπὶ τοῦ ἀπεράντου. ταῦτα τοῖς ἀποδείξιν τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων, καὶ ἔλεγχον τῶν κακοδόξων αἱρέσεων, ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς ἐν αὐτοῖς τοῦ ζόματος ἡμῶν ἐχορήγησε Χριστὸς ὁ θεὸς· ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ

πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.
ἀμήν.

ΚΩΝ-

(tradunt enim, nomen ævi de tempore definito accipi: & quoties scriptura dicat, supplicium illud ad ævum durare; non nisi de tempore definito eam loqui) sciendum, vere quidem id dici, quod ævi nomen tam apud extraneos scriptores, quam sacris in litteris sæpe de tempore definito accipiatur: sed de supplicio non sic intelligi posse. Nam Christus ipse dixit, alios quidem abituros in vitam ad ævum duraturam, alios ad supplicium in ævum duraturum. Aut igitur spatium vitæ definitum accipimus, quod absurdum fuerit: aut utraque de tempore finis experte. Et hæc quidem ad demonstrationem dogmatum veris sententijs innixorum, atque sectarum pravas opiniones amplectentium refutationem, in ipsa oris apertione Christus deus, largitor ille bonorum, nobis suppeditavit: cui gloria, & imperium, cum patre ac spiritu sancto, nunc & in ævum. Amen.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΕΒΑστοῦ, καὶ νομοφύλακος, καὶ κριτοῦ θεσσαλονίκης, περὶ ὧν οἱ κατὰ καιροὺς αἱρετικοὶ ἐδόξασαν.

α Οἱ περὶ τὸν ἄρειον, κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγοντες, τὸ ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅπερ ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἐκ προσώπου λέγει τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ ἰωάννου, ἀντὶ τοῦ, πρὸ ἐμοῦ ἐκτίσθη, παρεξηγοῦνται. ἐλέγχονται δὲ κακῶς φρονεῖν, ἐκ τοῦ μετ' αὐτὸ· διότι πρῶτός μου ἦν. τοὐναντίον γὰρ πάντως εἰπεῖν ὤφειλεν, ὅτι πρῶτός μου ἐστὶ, διότι πρῶτός μου γέγονεν. ἀλλ' ἡμεῖς τὸ, ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ἀντὶ τοῦ, ἐνδοξότερος καὶ προτιμότερός μου γέγονεν, ὀρθῶς φρονοῦντες νοοῦμεν. ἐλέγχονται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν αὐτὸν ἰωάννην· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, (ὅπερ ἐστιν, ἐξ ἀρχῆς) καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οἱ αὐτοὶ καὶ τὸ, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ὡς δι' ὀργάνου τινὸς ἐνόησαν· πρίονος τυχὸν, ἢ ἑτέρου τοιούτου. ἀλλ' ἡμεῖς, ὡς δι' υἱοῦ φαμὲν τὸν βασιλέα τήνδε τυχὸν κτίσαι πόλιν, οὕτω καὶ τοῦτο νοοῦμεν. οἱ αὐτοὶ καὶ μονογενῆ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγουσιν, ὡς μόνον

CONSTANTINI HARMENOPVLI,* SEBASTI, Nomophylacis, & iudicis Theſſalonicenſis, de opinionibus hæreticorum, qui ſingulis temporibus exſtiterunt.

* nomen dignitatis, excogitatum ab Alexio Comneno imp.

ARiani, filium dei creaturam eſſe dicentes, verbum iſtud, Ante me factus eſt, quod Evangeliſta Ioannes in perſona præcurſoris & baptiſtæ Ioannis protulit; male pro eo, ac ſi diceretur, Ante me creatus eſt, interpretantur. Sed male ſentire cõvincuntur, ex illo ſequẽte verbo: Quoniã me prior erat. Omnino enim contrariũ dicere debebat, hoc quodã modo: Me prior eſt, quoniã prior me factus eſt. Nos autẽ illud, Ante me factus eſt, pro eo, ac ſi diceretur, Glorioſior & honoratior me factus eſt, rectè ſentientes accipimus. Refutãtur etiam, quũ de pluribus alys, tũ quod idẽ Ioannes dixerit: In principio (id eſt, à principio) erat ſermo, & ſermo erat deus. Itaq; et illud, Omnia per ipsũ facta ſunt, quaſi per inſtrumentũ quoddã intelligebãt; puta ſerram, aliudve tale. Nos autẽ hoc ità dictũ accipimus, ut loqui ſolemus; Regẽ per filium civitatẽ aliquam condidiſſe. Iidem & unigenam dei filium dicunt, quaſi qui ſolus 1

νον γενόμενον ὑπ' αὐτοῦ· ὡς τῶν ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ τάχα τοῦ χριστοῦ γενομένων. ἡμεῖς δὲ μονογενῆ τοῦτον φαμὲν, ὡς μόνον ἀρρήτως ἐξ αὐτοῦ πρὸ τῶν αἰώνων ἁπάντων γεγεννημένον. καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα παρεξηγοῦνται, τὴν οἰκείαν αἵρεσιν συνϊστῶντες.

β οἱ περὶ τὸν μακεδόνιον, δοῦλον καὶ κτίσμα τὸ πανάγιον λέγοντες πνεῦμα, καὶ τὸ παρὰ τῷ ἰωάννῃ ῥητὸν, τὸ φάσκον, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ἐνταῦθα στίξαντες, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς λέγουσιν· ὃ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν· περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦτο νοοῦντες. ἡμεῖς δὲ ἀναγινώσκοντες, ὡς ἐν ἀρχῇ προτέτακται, περὶ τοῦ υἱοῦ τὸ ὅλον εἰρῆσθαι νοοῦμεν.

γ οἱ περὶ τὸν σαβέλλιον, τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις καὶ τρία πρόσωπα τῆς μακαρίας θεότητος, μίαν ὑπόστασιν καὶ ἓν πρόσωπον ἐδογμάτιζον· ποτὲ μὲν ὡς πατέρα, ποτὲ δὲ ὡς υἱὸν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὡς πνεῦμα φαινόμενον. ἐλέγχονται δὲ, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἰωάννην· καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, ἀντὶ τοῦ, μετὰ θεοῦ· δύο προσώπων ἐντεῦθεν εἰσαγομένων: καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν εὐαγγελικῶν ῥήσεων.

δ οἱ περὶ τὸν ἀπολινάριον τὸν λαοδικέα, ἄνουν σάρκα καὶ ἄψυχον προσειληφέναι τὸν κύριον λέγουσιν· ὡς ἀντὶ νοῦ καὶ ψυχῆς, ἀρκούσης

ab eo factus sit: ceteris ab ipso forte Christo factis. At nos unigenã hunc dicimus, veluti qui solus ex ipso ante omnia sæcula genitus sit. Etiam huius generis alia plura interpretando depravant, sectæ suæ fidem adstruentes.

Macedoniani spiritũ sanctum esse servum 2
& creaturam adserentes, in dicto Ioannis, Sine ipso factum est nihil, puncto post hæc verba collocato, versum alium sic inchoant: Quod factum est, in eo vita erat. atq; hoc de spiritu sancto intelligũt. Nos vero locum illũ ita legentes, ut ab initio series ipsa declarat, totum de filio dictum intelligimus.

Sabelliani patrem, filium, & spiritũ san- 3
ctum, tres illas hypostases, atq; tres personas beatæ divinitatis, unam hypostasin & unam personam esse tradebant: quæ nonnunquam patris, nonnunquam filij, nonnunquã spiritus speciem præferret. Sed arguuntur ex eo, quod Ioannes dixit: Et sermo erat apud Deum, hoc est cum Deo; unde colliguntur esse personæ duæ: deque pluribus alys dictis Evangelicis.

Apollinaris Laodicẽsis sectatores aiunt, ad 4
sumsisse dominũ carnẽ mentis expertẽ, & inanimã; ut cui divinitas mẽtis et animæ loco

σης αὐτῷ τῆς θεότητος· παρεξηγούμενοι τὸ, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. μὴ εἰδότες, ὡς ἡ θεία γραφὴ συνήθως καὶ τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζει· ὡς ἔχει καὶ τὸ, ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. οἱ αὐτοὶ καὶ ἐκ τοῦ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, σωτηρίαν ἑαυτοῖς πεποιήκασιν, οὕτω λέγοντες· εἰ ναὸς ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου λέγεται, ἄψυχος δὲ ναός· ἄψυχος ἄρα καὶ αὕτη. οἱ αὐτοὶ καὶ τῷ σάρκα ταύτην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσί τον κύριον ἔχοντα, ὡς διὰ σωλῆνος, οὕτως ἐλθεῖν διὰ τῆς παρθένου. ἐκ τοῦ, οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ· τοῦτο δῆθεν πίσουμενοι μὴ εἰδότες, ὡς διὰ τὸ ἐν δύο φύσεσι μίαν ὑπόστασιν τὴν χριστὸν ἔχειν, οὕτως εἴρηται τοῦτο.

ε οἱ πρὸ τὸν δυτυχῆ καὶ δυόσκορον, κατὰ φαντασίαν ἔλεγον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον γενόμενον, μίαν ἔχοντα φύσιν· οὐκ οἶδ' ὅπως νοσοῦντες τὸ ἀποφθεγμα· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά.

ς οἱ πρὸ παῦλον τὸν σαμοσατέα, ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν χριστὸν ἔλεγον· θείας χάριτος, καθάπερ οἱ προφῆται, κατηξιωμένον. ἐλέγχονται δὲ ἐκ τοῦ τὸν βαπτιστὴν ἰωάννην εἰπεῖν, ὅτι πρῶτός μου ἦν, κατὰ τὸ προάνιον ὕπαρξιν δηλαδή· ἐπειδὴ περ ὁ βαπτιστὴς

sufficeret: prave scil. enarrantes illud, Et sermo caro factus est. Nō enim norāt, divinas litteras carnē adpellare hominē; ut in illo quoq; dicto, Adspiciet universa caro salutare Dei. Quærebāt ijdem sibi patrocinium ex verbis illis, Solvite templū hoc, & ita ratiocinabantur: Si caro domini templū dicitur, & si templum res est inanima; nimirū & ipsa est inanima. Dicunt ijdem, dominum, qui carnem hanc haberet è cœlo, tamquam per canalem, transijsse per virginē; idq; de verbis illis colligūt: Nemo adscendit in cœlū, nisi qui de cœlo est, filius ille Dei, qui est in cœlo. Sed ignorabant, id propterea sic prolatū; quod duabus in naturis unā Christus haberet hypostasin.

Eutychis atq; Dioscori sectatores, filium 5
dei dicebant specie tenus hominē esse factum, quum unam naturā habeat: haud scio, quonam modo dictum illud Ioannis intelligentes; Et sermo caro factus est. Addebant huius generis & alia plura.

Pauli Samosateni discipuli, Christum di- 6
cebant esse purum ac solū hominem; divinæ gratiæ, sicut & prophetas, participē factum. Coarguuntur autē ex Ioannis baptistæ verbis, Me prior erat; quatenus scilicet existebat ante sæcula: quum ratione carnis bapti-

στὴς κατὰ σάρκα πρότερος ἦν τοῦ χριστοῦ. οἱ αὐτοὶ καὶ τὸ, ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο· οὕτως ἀναγινώσκουσι, καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶν. ἐνταῦθα στίξαντες, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς αὖθις ἀναγινώσκουσι· μὴ θαυμάζετε τοῦτο.

ζ οἱ περὶ τὸν νεστόριον, τὸν χριστὸν ἔλεγον συνημμένον ἀλλαπάστως ἑαυτῷ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον δι' ἀρετὴν ἔχειν· ὡς δύο υἱοὺς ἐν αὐτῷ θεωρεῖσθαι, ἕνα τὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἕνα τὸν τῆς παρθένου· καὶ διὰ τοῦτο καὶ χριστοτόκον, ἀλλ' οὐ θεοτόκον τὴν ὄντως ἔλεγε θεοτόκον. ἐλέγχονται δὲ καὶ αὐτοὶ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν, καὶ ἐκ τοῦ· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

η οἱ περὶ σέργιον καὶ πύρρον, μίαν θέλησιν, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ χριστοῦ ἔλεγον, τοῦ ἐκ δύο φύσεων πεφυκότος.

θ οἱ περὶ ὠριγένην προϋπάρξιν τῶν ψυχῶν κατὰ τοὺς ἕλληνας ἐδογμάτιζον, καὶ τέλος τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως ἐψηφίζοντο, καὶ τὰς ψυχὰς γυμνὰς τῶν σωμάτων ἀνίστασθαι.

ι οἱ περὶ πέτρον τὸν κναφέα, τῷ τρισαγίῳ προσέθηκαν τὸ, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· παθητὴν τὴν ἀπαθῆ ποιοῦντες θεότητα.

οἱ περὶ

ſta Chriſto prior eſſet. Iidem & illud, Poteſtatem ei cõceſſit etiam exercendi iudicij, quod filius ſit hominis, id ne miremini: hoc igitur ita legunt, Et poteſtatem ei conceſſit etiam exercendi iudicij, quod filius ſit hominis. Hîc integra diſtinctione poſita, verſum alium inchoantes, rurſum legunt: Id ne miremini.

Neſtoriani dicebant, Chriſtum habere 7
propter virtutẽ inſeparabiliter ſibi coniunctum dei ſermonẽ: ita quidẽ, ut in eo filij duo cõſiderentur, unus dei, virginis alter. Eaq; de cauſa Chriſti peram, non deiperam vocabat eam, quæ reapſe deipara eſt. Verum & hi quũ de pluribus alijs dictis coarguuntur, tũ de illo: Sermo caro factus eſt.

Sergij Pyrrhiq; complices, unam voluntatem, 8
& unam actionem in Chriſto, qui duabus ex naturis eſſet, tradebant.

Origeniani more paganorũ exiſtere ani- 9
mas ante corpora docebant, & finẽ ſupplicij numquam finiendi ſtatuebant, & animas à corporibus nudas reſurgere.

Petri cognomẽto Fullonis adſeclæ, hymno 10
quẽ Trishagium vocãt, (quod ſancti vox ter in eo repetatur) adiecerũt hæc verba; Qui crucifixus es propter nos: paſſibilem ſcil. divinitatẽ facientes, quæ paſſionis omnis expers eſt.

ια οἱ περὶ μαρκίωνα καὶ μάνεντα, τὴν παλαι
τοῦ πονηροῦ δημιουργοῦ λέγουσιν εἶναι νομ
θεσίαν. οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπειδάν τις ἀβάπτ
ςος παρ' αὐτοῖς ἀποθάνῃ, ὑπὸ τὴν κλίνη
τοῦ τετελευτηκότος κρύψαντες τινὰ ζῶντ
προσιᾶσι τῇ κλίνῃ, καὶ ἐρωτῶσι τὸν νεκρὸν, εἰ βε
λοιτο βαπτισθῆναι. καὶ ἀποκρίνεται κάτω
θεν ὁ κεκρυμμένος, ναί. καὶ οὕτως αὐτὸ
ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος βαπτίζουσι. καὶ ἐρω
τώμενοι, λέγουσι τὸν ἀπόστολον τοῦτο διδάξα
ἐν τῷ λέγειν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τ
καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ἀγνοοῦν
τες, ὡς διὰ τὸ ἐπὶ ὁμολογίᾳ τῆς τῶν νεκρῶν
* ταύτης ἀναστάσεως, καὶ ἐπ' ἐλπίδι* ταύτῃ οὖν βα
πτιζομένους βαπτίζεσθαι, τοῦθ' οὕτως εἴρη
ται. οὗτοι οἱ μανιχαῖοι λέγουσι τὸν χριστὸν
ἀποθέμενον ἐν τῇ γῇ τὸ σῶμα, ψιλὸν θεὸν εἰς
οὐρανὸν ἀνελθεῖν. οἱ αὐτοὶ καὶ τὸν κόσμον, πο
νηρὸν, καὶ τὴν σάρκα διαβάλλουσι, τῆς τοῦ
θεοῦ ταύτην δημιουργίας ἀλλοτριοῦντες. οὗ
τοι καὶ δύο ἀρχὰς δογματίζουσι, πονηράν
τε καὶ ἀγαθὴν, ἤτοι θεόν τε καὶ ὕλην. τὴν πα
λαιὰν βλασφημοῦσι διαθήκην. σελήνην καὶ
ἀστέρας προσκυνεῖν, οἷα θεοὺς, ἐπιτρέπουσι.
σαρκὸς ἀνάστασιν ἀρνοῦνται. μετεμψύχωσιν
διδάσκουσι. βοτάνας, καὶ δένδρα, καὶ ὕδωρ
ἔμψυχα εἶναι φάσκουσι. μανιχαῖοι δὲ λέγον-

ται,

Marcionitæ ac Manichæi legislationem testamenti veteris mali rerũ opificis esse dicũt. Iidem quoties apud ipsos baptisſatus aliquis moritur, sub lectulo defuncti vivo quodam occultato, lectulũ adeunt, ac mortuum interrogant, an baptisſari velit. Respondet occultatus ab imo, velle. atq; ita loco defuncti eum baptisſant. Causſam rogati, dicunt hoc apostolum docuisſe, quum ait: Si prorsus mortui non resuscitantur, cur etiam baptisſantur pro mortuis? Sed ignorant, id hoc modo prolatum propterea, quod quicumque baptisſantur, in confessione resurrectionis more tuorum, eius q; spe baptisſentur. Hi Manichæi Christum dicunt depositio in terra corpore, purum solumque deum in cælum adscendisſe. Iidem & mundum, ut malum, & carnem criminantur, ac dei ab opificio excludunt. Tradunt & duo principia, malum & bonum, sive deum & materiem. De testamento veteri sacrilege loquuntur. Lunam & sidera, ceu deos, adorare iubent. Carnis resurrectionem negant. Animarum de corporibus in corpora migrationem docent. Herbas, & arbores, & aquam, esse res animatas aiunt. Manichæi vero dicuntur, quod dogmata Ma- 11

Baptismus pro mortuis.

1. Cor. 15.

ται, ὡς πρεσβεύοντες τὰ τοῦ μαίνεντος, ὃς τὸ[...]κλητον ἑαυτὸν ἐκάλει, καὶ τὸν χριστὸν δοκησ[...] καὶ φαντασίᾳ εἰσηγεῖτο πεφηνέναι.

ιϐ οἱ περὶ τὸν μάρκελλον, καὶ φωτεινὸν, κ[...] σωφρόνιον, τὴν ἁγίαν τριάδα μὴ ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ πνεῦμα μόνον τὸν θεὸν ὀνομάζοντες, τὸν τούτου λόγον ἐνέργειαν ἔλεγον εἶναι τῷ ἐκ σπέρματος δαβὶδ ἐνοικήσασαν οὐκ οὐσίαν * ἐνυποστάτως. κακῶς φρονοῦντες. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὔτε προφορικός ἐστιν, οὔτε ἐνδιάθετος: (οὗτοι γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς τε, καὶ φυσικῶν) ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ὤν, οὐχ ὑποβάλλεται τοῖς κάτω τεχνολογήμασιν.

*ἐνυπόστατον

ιγ οἱ περὶ τὸν εὐνόμιον, ταυτὰ τῷ ἀρείῳ καὶ μακεδονίῳ φρονοῦντες, καὶ τοὺς αὐτοῖς προσερχομένους κατὰ κεφαλῆς ἐβάπτιζον εἰς μίαν κατάδυσιν: καὶ τὴν κόλασιν δὲ τὴν μέλλουσαν, καὶ τὴν γέενναν, οὐ κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ φόβον ἔλεγον ἀπειληθῆναι. οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνόμοιοι καλοῦνται, διὰ τὸ λέγειν, μηδεμίαν ἔχειν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν πατέρα.

ιδ οἱ ἐπὶ τὸν ναυάτον, τἄλλα εὐσεβοῦντες, τὴν διγαμίαν ἐβδελύσσοντο, καὶ τοὺς παραπεσόντας, μετανοήσαντας οὐκ ἐδέχοντο.

ιε οἱ περὶ τὸν σαββάτιον, ταυτὰ φρονοῦντες

τοῖς

nis in pretio habeant; qui se Paracletum adpellabat, & Christum specie tenus conspectum adparuisse docebat.

Marcelli, Photini, & Sophronij sectatores, 12
non confitentes sanctam trinitatem, sed spiritum solum deum adpellantes, eius sermonem esse dicebant efficacitatem, quæ in prognato de semine Davidis habitasset; non substantiam, quæ suam habeat hypostasin: male quidē sentientes. Nam Dei sermo nec is est, qui profertur; nec ei similis, qui mente concipitur: (hi namq; sermones, humani sunt, & naturales) sed quum ultra naturam sit positus, terrenis argutijs minime subijcitur.

Eunomiani eadem, quæ Arius & Macedo- 13
nius, sentiebant: & eos, qui se partibus ipsorū adiungebant, demissos in caput, una mersione baptisabant. Minas quoq; futuri supplicij, & gehennæ, non ad veritatem, sed ad metum prolatas aiebant. Vocantur ijdem & Anomæi, (dissimiles) quod filium & spiritum ratione substantiæ nullam cum patre similitudinem habere dicerent.

Navatiani, cetera pij, nuptias secundas 14
abominabantur; & lapsos, postea quam resipuissent, non admittebant.

Sabbatiani cū Navatianis eadē sentien 15

τοῖς ναυατιανοῖς, καὶ τοῖς ἰουδαίοις ἦσαν συνεορτάζοντες. οἱ αὐτοὶ καὶ ἀριστεροὶ καλοῦνται, ὅτι τὴν ἀριστερὰν εἰσὶ βδελυσσόμενοι χεῖρα, δι' αὐτῆς προσίεσθαι τὸ οἰονοῦν μὴ τολμῶντες. οἱ αὐτοὶ καὶ τεσσαρεσκαιδεκατῖται, ὅτι μὴ κατὰ τὴν κυριακὴν, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆς σελήνης τὸ πάσχα μετὰ ἰουδαίων τελοῦσιν. οἱ αὐτοὶ καὶ τετραδῖται, ὅτι τὸ πάσχα ἑορτάζοντες, οὐ καταλύειν, ἀλλὰ νηστεύειν αἱροῦνται, ὡς ἐν ταῖς τετράσιν ἡμεῖς, ἰουδαίους καὶ τούτῳ μιμούμενοι, τοῦ μετὰ τὸ πάσχα, ἄζυμα καὶ πικρίδας ἐσθίοντας.

ιϛ οἱ περὶ τὸν μοντανὸν, ὃς ἑαυτὸν παράκλητον προσηγόρευε, καὶ γυναῖκας εἶχε δύο παρεπομένας αὐτῷ, πρίσκιλλαν καὶ μαξιμίλλαν, ἃς καὶ προφήτιδας ἐκάλει, καὶ πέπουζάν τινα κώμην φρυγίας ἐκθειάζων ἱερουσαλὴμ ὠνόμαζεν· οὗτοι οὖν εἰς ἐν πρόσωπον τὴν ἁγίαν συναιροῦντες τριάδα, καὶ τὸ πάσχα διέστρεφον. καὶ αἷμα παιδὸς κατακεντουμένου ἀλεύρῳ συμφύροντες, καὶ ἀρτοποιοῦντες προσέφερον, καὶ μετελάμβανον ἐξ αὐτοῦ. καὶ τὸν γαμον ἐκώλυον, καὶ βρωμάτων ἐδίδασκον ἀποχήν.

ιζ οἱ περὶ τὸν δονάτον, ὀστοῦν τῇ χειρὶ κατέχοντες, ἐκεῖνο πρότερον ἠσπάζοντο, καὶ οὕτω μετελάμβανον τῶν ἁγιασμάτων.

οἱ περὶ

tes, Iudæorum morẽ in celebrandis festis observabant. Vocãtur & Sinistri, quod manũ levam abominẽtur, nec ea sumere quidquã audeant. Iidem & Quartodecumani dicuntur, quod non dominico die, sicut nos; sed lunæ decimotertio, cum Iudæis Pascha celebrẽt. Adpellantur ijdem & Quartani propterea, quod Pascha celebrantes, non ad alios divertere. sed ieiunare malũt, quo pacto nos quarto quoq; die facere solemus: in hoc quoq; Iudæos imitantes, qui una cũ Pascha, panes nõ fermẽtatos, & lactucas silvestres comedunt.

Montani sectatores, eius qui se paracletum 16
adpellat, & mulierculas duas se comitantes habebat, Priscillam ac Maximillã, quas etiã vates nuncupabat; quiq; Pepuzam, Phrygiæ vicum, augustiorem reddẽs, Hierusalemam nominabat: hi ergo sanctam trinitatem in unam personam contrahentes, etiam Pascha pervertebant; sanguinemq; pueri confossi cũ farina commiscentes, panẽ inde confectum invicem sibi offerebant, eoq; vescebantur. Matrimonium quoq; prohibebant, & abstinendum certis à cibis docebant.

Donatistæ quoddam os manu tenẽtes, id- 17
ipsum prius exosculabantur; atq; ita sacramenta percipiebant.

ιη Οἱ μασαλιανοὶ, τὰ τῶν μανιχαίων νοσοῦν-
τες προσεξεῦρον καὶ ἄλλ' ἅπτα μιαρώτερα.
τὸν γὰρ νοῦν τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δαιμό-
νων κατέχεσθαι λέγουσι· τὴν ἀνθρωπείαν φύ-
σιν, τῶν δαιμόνων εἶναι κοινωνικὴν· τὸ βάπτισ-
μα, μὴ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον, μὴ δὲ τὴν μετά-
ληψιν· ἀλλὰ μόνην τὴν παρ' αὐτοῖς εὐχὴν·
φύσει εἶναι τὰ κακὰ ἐν ἡμῖν. τῆς κοινωνίας τοῦ
νυμφίου αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχὴν, ὡς ἡ γυ-
νὴ αἰσθάνεται τῆς τοῦ ἀνδρὸς συνουσίας. τὸν
σταυρὸν βδελύσσονται. τὴν θεοτόκον οὐ τιμῶ-
σιν, οὐδὲ τὸν πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν ἰωάν-
νην, οὐδὲ τοὺς ὁσίους, εἰ μὴ μόνον τοὺς μάρ-
τυρας. οἱ βουλόμενοι, ἀποτέμνονται. λύου-
σι τοὺς γάμους. ὀμνύουσιν ἀδεῶς ἐπιορκοῦ-
σιν. ἀναθεματίζουσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν.
ταύτης τῆς λύμης ὑποπλησθεὶς καὶ ἐλευ-
θέριος ὁ παφλαγὼν, προσεξεῦρε καὶ
αὐτὸς ἄξια ἑαυτοῦ: τὸν μοναχὸν δυσὶ συν-
ευνάζεσθαι γυναιξὶ, καὶ χρόνον ἕνα ἐγκρα-
τευσάμενον, τοῦ λοιποῦ καὶ ταῖς συγγενέ-
σιν ἀδεῶς χρῆσθαι, μηδὲν διαστέλλοντα.
τὸ δὲ, τῶν μασαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνι-
ζόμενον εὐχίτας δηλοῖ. πολὺ γὰρ παρ'
αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα, ἣν καὶ τοῖς
πολλοῖς ποιοῦσιν ἀνέκφορον. καλοῦνται
δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ ἐνθουσιασταί.
δαίμο-

Masaliani Manichaeorum erroribus infecti, quædam insuper alia magis impura excogitarunt. Quippe mentem hominum à dæmonibus occupatam dicunt: naturam humanam in dæmonum esse consortio: nec baptismum, nec perceptionem sacramentorum hominem purificare: sed solam ipsis familiarem precationem. Mala in nobis natura existere. Sic animam sponsi communionem sentire, quemadmodum viri coitum mulier sentiat. Crucem abominantur. Deiperam nullo dignantur honore, neque præcursorem ac baptistam Ioannem, neque sanctos, martyribus exceptis. Qui volunt, castrantur. Matrimonia solvunt. Impune iurant, ac peierant. Sectam suam anathematissant. 18

Eleutherij Paphlagonis deliria.

Hac peste totus infectus Eleutherius ille Paphlago, præterea se digna quædam adinvenit: debere monachum cum duabus cubare mulierculis, unoque anno continenter exacto, posse deinceps impune cognatarum quoque consuetudine citra discrimen uti. Nomen ipsum Masalianorum Græcam in linguam traductum, Euchitas sive precum studiosos significat. Nam precatio magno est apud ipsos in pretio, quā & in vulgus efferri vetāt. Ex re quoq; vocantur Enthusiastæ.

δαίμονος γὰρ ἐνέργειαν λαβόντες, πνεύματος ἁγίου εἶναι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν. οἱ γὰρ τέλεον τὴν νόσον ταύτην εἰσδεδεγμένοι, ἀποστρέφονται μὲν τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν, ὡς πονηρὰν· ὕπνῳ δὲ τὰ πολλὰ σφᾶς αὐτοῦ ἐκδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνείρων φαντασίας καλοῦσι. φύσει λέγουσιν εἶναι τὰ κακὰ, καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ πνεῦμά τε θεῖον συνοικεῖν, καὶ δαίμονα. τοῦ τικτομένους παῖδας ἐκ τοῦ προπάτορος ἕλκειν ἀδὰμ ὥσπερ τὴν φύσιν, οὕτω δὴ καὶ τὴν πρὸς τοῦ δαίμονας δουλείαν, καὶ συνουσιωμένον φέρειν δαίμονα, ἑκάστῳ τούτων συνοικοῦντα καὶ κατεξουσιάζοντα. καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ἀδυνάτως ἔχειν ἐξελαύνειν αὐτὸν, ἢ τὰς ῥίζας ἀνασπᾶν τῶν ἁμαρτημάτων· μόνην δὲ τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτοῖς εὐχὴν ἐκεῖνόν τε ἐξωθεῖν, καὶ ταύτας καθαίρειν. καὶ μετὰ τὴν γενομένην τοῖς αὐτῶν τελειοτέροις ἀπάθειαν, ἐπιφοιτᾶν αὐτοῖς ὁρατῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τῆς τῶν παθῶν κινήσεως τὸ σῶμα ἐλευθεροῦν: ὡς μηκέτι λοιπὸν δεῖσθαι μήτε νηστείας, πιεζούσης αὐτὸ, μήτε διδασκαλίας χαλινούσης, καὶ μὴ βαίνειν ἄτακτα παιδευούσης. τὴν ἁγίαν τριάδα τοῖς αἰσθητοῖς λέγουσιν ὁρᾶν ὀφθαλμοῖς, κἀντεῦθεν τὰ μέλλοντα προβλέπειν. νομοθετοῦσι μὴ δεῖν μεταδιδόναι τοῖς

Nam dæmonis vi correpti, eam ſancti ſpiritus eſſe opinantur. Quos enim morbus iſte prorſus invaſit, omnem ij manuum laborẽ, ceu malum, averſantur: & ſomno plerunq; dediti, ſpecies illas inſomniorum vocant enthuſiaſmum. Mala dicunt eſſe natura, & quovis in homine tam ſpiritum divinum, quã dæmona cohabitare. Pueros, qui naſcantur, ex Adamo, primo parente generis humani, ut naturam trahere, ſic etiam ſervitutẽ illam, qua dæmonibus obſtringantur: adeoq; conſubſtantiatum geſtare dæmonem, ſingulis eorum cohabitãtem, & poteſtatem in eos habentem. Ac baptiſma quidem illum expellere non poſſe, vel peccatorum radices evellere: ſolam eis præſcriptam precationem & ejicere dæmonem, & radices ipſas expurgare. Poſtquam vero perfectiores ex ipſis ſtatum expertẽ adfectionum cõſequuti ſint, venire ſuper eos ſpiritum ſanctum adſpectabiliter, & corpus ab impulſu vitiorum adfectuumq; liberare: ut amplius deinde nec ieiunio corpus premente ſit opus, nec doctrina frenum mycente, ſuaque non inſolenter incedere doceat. Sanctam trinitatem oculis ſe ſenſibilibus videre dicunt, indeque futura proſpicere. Mendicis nihil impertiendum le-

ναι τοῖς προσαιτοῦσιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς καὶ μόνοις· ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες πτωχοὺς τῷ πνεύματι, οὓς καὶ ὁ κύριος ἐμακάρισεν. οἱ αὐτοὶ καὶ οὐαλεντινιανοὶ καλοῦνται, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους *οὐαλεντίνου καὶ οὐάλεντος ἡ τούτων ἐβλάστησεν αἵρεσις. λέγονται δὲ καὶ βογόμιλοι.

*οὐαλεντινιανοί.

ιθ Ἡ τῶν Βογομίλων αἵρεσις, οὐ πρὸ πολλοῦ συνέστη τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, μέρος οὖσα τῆς τῶν μασσαλιανῶν, καὶ συμφερομένη τὰ πολλὰ τοῖς ἐκείνων δόγμασιν· ἔστι δὲ ἃ καὶ προσεξευροῦσα, καὶ τὴν λύμην αὐξήσασα. εἴη δ' ἂν Βογόμιλος κατὰ τὴν τῶν μυσῶν γλῶτταν, ὁ τοῦ θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπισπώμενος. οὗτοι τὰς τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς ἀθετοῦσι βίβλους, μετὰ τοῦ ἐν αὐταῖς γεγραμμένου θεοῦ, ὡς κατ' ἐπίπνοιαν γραφείσας τοῦ σατανᾶ, πλὴν μόνων ἑπτά, ὧν ἐστι καὶ τὸ εὐαγγέλιον. παρερμηνεύουσι δὲ καὶ ταύτας, καὶ βλασφήμοις ἐννοίαις καὶ μυσαραῖς, πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, μεταφέρουσιν. ἀτιμάζουσι τὸν θεῖον σταυρὸν, ὡς ἀναιρέτην τοῦ κυρίου: ἔτι δὲ καὶ τὴν φρικτὴν ἱερουργίαν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος, τῶν ἐνοικούντων τοῖς ναοῖς δαιμόνων θυσίαν ταύτην ἀποκαλοῦντες. λέγουσι γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοὺς δαίμονας κατοικεῖν. καὶ τὸ μὲν παρ' ἡμῖν βάπτισ-

ge quasi lata statuunt, sed sibi dumtaxat: quum quidem se spiritu pauperes dicant, quos ipse dominus beatos prædicaverit. Vocantur ijdem & Valentiniani, quod *Valentini & Valentis temporibus hæresis eorum pullulaverit. Adpellantur & Bogomili.

*Valētinia-ni.

Hæc Bogomilorum hæresis non multo ante nostram ætatem exorta fuit, pars sectæ Massalianorum, & cum eorum dogmatibus maxime ex parte consentiens: excogitatis præterea nonnullis alijs, & aucta peste. Significat autem Bogomilus iuxta *Mysorum linguã, qui *dei misericordiam implorat. Hi veteris & novi testamenti libros repudiant, una cum exposito in eis deo; quasi qui per adflatum satanæ perscripti fuerint, septem dumtaxat exceptis, in quorum numero et Evangelium est. Hos ipsos quoq; libros falso interpretantur, & sacrilegis exsecrandis sensibus ad ea, quæ ipsis videntur, detorquent. Ignominia crucem divinam adficiunt, veluti quæ dominum necaverit; itidemque reverentia dignum illud sacrum dominici corporis atque sanguinis: quod quidem in habitantium templis dæmonum sacrificium adpellant. Nam in omnibus sacris ædibus habitare dæmonas aiunt. Nostrum baptisma,

19

*qui & Bulgari.

*Bog, deus, Mile, propitius, lingua Henetа.

στὴς κατὰ σάρκα πρότερος ἢν τοῦ χριστοῦ. οἱ αὐτοὶ καὶ τὸ, ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο· οὕτως ἀναγινώσκουσι, καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶν. ἐνταῦθα στίξαντες, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς αὖθις ἀναγινώσκουσι· μὴ θαυμάζετε τοῦτο.

ζ οἱ περὶ τὸν νεστόριον, τὸν χριστὸν ἔλεγον συνημμένον ἀδιαπάστως ἑαυτῷ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον δι' ἀρετὴν ἔχειν· ὡς δύο υἱοὺς ἐν αὐτῷ θεωρεῖσθαι, ἕνα τὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἕνα τὸν τῆς παρθένου. καὶ διὰ τοῦτο καὶ χριστοτόκον, ἀλλ' οὐ θεοτόκον τὴν ὄντως ἔλεγε θεοτόκον. ἐλέγχονται δὲ καὶ αὐτοὶ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν, καὶ ἐκ τοῦ· ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

η οἱ περὶ σέργιον καὶ πύρρον, μίαν θέλησιν, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ χριστοῦ ἔλεγον, τοῦ ἐκ δύο φύσεων πεφυκότος.

θ οἱ περὶ ὠριγένην προϋπάρξιν τῶν ψυχῶν κατὰ τοὺς ἕλληνας ἐδογμάτιζον, καὶ τέλος τῆς ἀτελευτήτου κολάσεως ἐψηφίζοντο, καὶ τὰς ψυχὰς γυμνὰς τῶν σωμάτων ἀνίστασθαι.

ι οἱ περὶ πέτρον τὸν κναφέα, τῷ τρισαγίῳ προσέθηκαν τὸ, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς· παθητὴν τὴν ἀπαθῆ ποιοῦντες θεότητα.

οἱ περὶ

ſta Chriſto prior eſſet. Iidem & illud, Poteſtatem ei cõceſſit etiam exercendi iudicij, quod filius ſit hominis, id ne miremini: hoc igitur ita legunt, Et poteſtatem ei conceſſit etiam exercendi iudicij, quod filius ſit hominis. Hîc integra diſtinctione poſita, verſum alium inchoantes, rurſum legunt: Id ne miremini.

Neſtoriani dicebant, Chriſtum habere 7
propter virtutẽ inſeparabiliter ſibi coniunctum dei ſermonẽ: ita quidẽ, ut in eo filij duo cõſiderentur, unus dei, virginis alter. Eaq; de cauſa Chriſtiperam, non deiperam vocabat eam, quæ reapſe deipara eſt. Verum & hi quũ de pluribus alijs dictis coarguuntur, tũ de illo: Sermo caro factus eſt.

Sergij Pyrrhiq; complices, unam voluntatem, 8
& unam actionem in Chriſto, qui duabus ex naturis eſſet, tradebant.

Origeniani more paganorũ exiſtere ani- 9
mas ante corpora docebant, & finẽ ſupplicij numquam finiendi ſtatuebant, & animas à corporibus nudas reſurgere.

Petri cognomẽto Fullonis adſeclæ, hymno 10
quẽ Trishagium vocãt, (quod ſancti vox ter in eo repetatur) adiecerũt hæc verba; Qui crucifixus es propter nos: paſſibilem ſcil. diuinitatẽ facientes, quæ paſſionis omnis expers eſt.

ια οἱ περὶ μαρκίωνα καὶ μάνεντα τὴν παλαιὰν τοῦ πονηροῦ δημιουργοῦ λέγουσιν εἶναι νομοθεσίαν. οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπειδάν τις ἀβάπτιστος παρ' αὐτοῖς ἀποθάνῃ, ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τετελευτηκότος κρύψαντες τινὰ ζῶντα, προσιᾶσι τῇ κλίνῃ, καὶ ἐρωτῶσι τὸν νεκρὸν εἰ βούλοιτο βαπτισθῆναι. καὶ ἀποκρίνεται κάτωθεν ὁ κεκρυμμένος, ναί. καὶ οὕτως αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος βαπτίζουσι. καὶ ἐρωτώμενοι, λέγουσι τὸν ἀπόστολον τοῦτο διδάξαι ἐν τῷ λέγειν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ἀγνοοῦντες, ὡς διὰ τὸ ἐπὶ ὁμολογίᾳ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ ἐπ' ἐλπίδι* ταύτῃ οὐκ βαπτιζομένους βαπτίζεσθαι, τοῦθ' οὕτως εἴρηται. οὗτοι οἱ μανιχαῖοι λέγουσι τὸν χριστὸν ἀποθέμενον ἐν τῇ γῇ τὸ σῶμα, ψιλὸν θεὸν εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν. οἱ αὐτοὶ καὶ τὸν κόσμον πονηρὸν, καὶ τὴν σάρκα διαβάλλουσι, τῆς τοῦ θεοῦ ταύτην δημιουργίας ἀλλοτριοῦντες. οὗτοι καὶ δύο ἀρχὰς δογματίζουσι, πονηράν τε καὶ ἀγαθὴν, ἤτοι θεὸν τε καὶ ὕλην. τὴν παλαιὰν βλασφημοῦσι διαθήκην. σελήνην καὶ ἀστέρας προσκυνεῖν, οἷα θεοὺς, ἐπιτρέπουσι. σαρκὸς ἀνάστασιν ἀρνοῦνται. μετεμψύχωσιν διδάσκουσι. βοτάνας, καὶ δένδρα, καὶ ὕδωρ ἔμψυχα εἶναι φάσκουσι. μανιχαῖοι δὲ λέγον-

* ταύτης

ται,

Marcionitæ ac Manichæi legislationem testamenti veteris mali rerũ opificis esse dicũt. II
Idem quoties apud ipsos baptissatus aliquis moritur, sub lectulo defuncti vivo quodam occultato, lectulũ adeunt, ac mortuum interrogant, an baptissari velit. Respondet occultatus ab imo, velle. atq; ita loco defuncti eum baptissant. Caussam rogati, dicunt hoc apostolum docuisse, quum ait: Si prorsus mortui non resuscitantur, cur etiam baptissantur pro mortuis? Sed ignorant, id hoc modo prolatum propterea, quod quicunque baptissantur, in confessione resurrectionis mortuorum, eius q; spe baptissentur. Hi Manichæi Christum dicunt deposito in terra corpore, purum solumque deum in cælum adscendisse. Idem & mundum, ut malum, & carnem criminantur, ac dei ab opificio excludunt. Tradunt & duo principia, malum & bonum, sive deum & materiem. De testamento veteri sacrilege loquuntur. Lunam & sidera, ceu deos, adorare iubent. Carnis resurrectionem negant. Animarum de corporibus in corpora migrationem docent. Herbas, & arbores, & aquam, esse res animatas aiunt. Manichæi vero dicuntur, quod dogmata Ma-

Baptismus pro mortuis.

1. Cor. 15.

ται, ὡς πρεσβεύοντες τὰ τοῦ μαίνεντος, ὃς παράκλητον ἑαυτὸν ἐκάλει, καὶ τὴν χριστὸν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ εἰσηγεῖτο πεφηνέναι.

ιβ οἱ περὶ τὸν μάρκελλον, καὶ φωτεινὸν, καὶ σωφρόνιον, τὴν ἁγίαν τριάδα μὴ ὁμολογοῦντες, ἀλλὰ πνεῦμα μόνον τὸν θεὸν ὀνομάζοντες, τὸν τούτου λόγον ἐνέργειαν ἔλεγον εἶναι τῷ ἐκ σπέρματος δαβὶδ ἐνοικήσασαν, οὐκ οὐσίαν * ἐνυποστάτως. κακῶς φρονοῦντες. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὔτε προφορικός ἐστιν, οὔτε ἐνδιάθετος: (οὗτοι γὰρ τῶν καθ' ἡμᾶς τε, καὶ φυσικῶν) ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν ὢν, οὐχ ὑποβάλλεται τοῖς κάτω τεχνολογήμασιν.

*ἐνυπόστατον

ιγ οἱ περὶ τὸν εὐνόμιον, ταυτὰ τῷ ἀρείῳ καὶ μακεδονίῳ φρονοῦντες, καὶ τοὺς αὐτοῖς προσερχομένους κατὰ κεφαλῆς ἐβάπτιζον εἰς μίαν κατάδυσιν: καὶ τὴν κόλασιν δὲ τὴν μέλλουσαν, καὶ τὴν γέενναν, οὐ κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ φόβον ἔλεγον ἀπειληθῆναι. οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνόμοιοι καλοῦνται, διὰ τὸ λέγειν μηδεμίαν ἔχειν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν πατέρα.

ιδ οἱ ἐπὶ τὸν ναυάτον, τἄλλα εὐσεβοῦντες, τὴν διγαμίαν ἐβδελύσσοντο, καὶ τοὺς παραπεσόντας, μετανοήσαντας οὐκ ἐδέχοντο.

ιε οἱ περὶ τὸν σαββάτιον, ταυτὰ φρονοῦντες

τοῖς

nis in pretio habeant; qui se Paracletum adpellabat, & Christum specie tenus conspectum adparuisse docebat.

Marcelli, Photini, & Sophronij sectatores, 12
non confitentes sanctam trinitatem, sed spiritum solum deum adpellantes, eius sermonem esse dicebant efficacitatem, quæ in prognato de semine Davidis habitasset; non substantiam, quæ suam habeat hypostasin: male quidē sentientes. Nam Dei sermo nec is est, qui profertur; nec ei similis, qui mente concipitur: (hi namq; sermones, humani sunt, & naturales) sed quum ultra naturam sit positus, terrenis argutijs minime subijcitur.

Eunomiani eadem, quæ Arius & Macedo- 13
nius, sentiebant: & eos, qui se partibus ipsorū adiungebant, demissos in caput, una mersione baptisabant. Minas quoq; futuri supplicij, & gehennæ, non ad veritatem, sed ad metum prolatas aiebant. Vocantur ijdem & Anomæi, (dissimiles) quod filium & spiritum ratione substantiæ nullam cum patre similitudinem habere dicerent.

Novatiani, cetera pij, nuptias secundas 14
abominabantur; & lapsos, postquam resipuissent, non admittebant.

Sabbatiani cū Novatianis eadē sentien 15

τοῖς ναυατιανοῖς, καὶ τοῖς ἰουδαίοις ἦσαν συνεορτάζοντες. οἱ αὐτοὶ καὶ ἀριστεροὶ καλοῦνται, ὅτι τὴν ἀριστερὰν εἰσὶ βδελυσσόμενοι χεῖρα, δι' αὐτῆς προσίεσθαι τὸ οἰονοῦν μὴ τολμῶντες. οἱ αὐτοὶ καὶ τεσσαρεσκαιδεκατῖται, ὅτι μὴ κατὰ τὴν κυριακὴν, ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆς σελήνης τὸ πάσχα μετὰ ἰουδαίων τελοῦσιν. οἱ αὐτοὶ καὶ τετραδῖται, ὅτι τὸ πάσχα ἑορτάζοντες, οὐ καταλύειν, ἀλλὰ νηστεύειν αἱροῦνται, ὡς ἐν ταῖς τετράσιν ἡμεῖς, ἰουδαίους καὶ τούτῳ μιμούμενοι, οὗτοι μετὰ τὸ πάσχα, ἄζυμα καὶ πικρίδας ἐσθίοντας.

ιϛ οἱ περὶ τὸν μοντανὸν, ὃς ἑαυτὸν παράκλητον προσηγόρευε, καὶ γυναῖκας εἶχε δύο παρεπομένας αὐτῷ, πρίσκιλλαν καὶ μαξιμίλλαν, ἃς καὶ προφήτιδας ἐκάλει, καὶ πέπουζάν τινα κώμην φρυγίας ἐκθειάζων ἱερουσαλὴμ ὠνόμαζεν· οὗτοι οὖν εἰς ἐν πρόσωπον τὴν ἁγίαν συναιροῦντες τριάδα, καὶ τὸ πάσχα διέστρεφον. καὶ αἷμα παιδὸς κατακεντουμένου ἀλεύρῳ συμφύροντες, καὶ ἀρτοποιοῦντες προσέφερον, καὶ μετελάμβανον ἐξ αὐτοῦ. καὶ τὸν γαμον ἐκώλυον, καὶ βρωμάτων ἐδίδασκον ἀποχήν.

ιζ οἱ περὶ τὸν δονάτον, ὀστοῦν τῇ χειρὶ κατέχοντες, ἐκεῖνο πρότερον ἠσπάζοντο, καὶ οὕτω μετελάμβανον τῶν ἁγιασμάτων.

οἱ ἐπὶ

tes, Iudæorum morẽ in celebrandis festis observabant. Vocãtur & Sinistri, quod manũ lævam abominẽtur, nec ea sumere quidquã audeant. Iidem & Quartodecumani dicuntur, quod non dominico die, sicut nos; sed lunæ decimotertio, cum Iudæis Pascha celebrẽt. Adpellantur ijdem & Quartani propterea, quod Pascha celebrantes, non ad alios divertere, sed ieiunare malũt, quo pacto nos quarto quoq; die facere solemus: in hoc quoq; Iudæos imitantes, qui una cũ Pascha, panes nõ fermẽtatos, & lactucas silvestres comedunt.

Montani sectatores, eius qui se paracletum 16
adpellat, & mulierculas duas se comitantes habebat, Priscillam ac Maximillã, quas etiã vates nuncupabat; quiq; Pepuzam, Phrygiæ vicum, augustiorem reddẽs, Hierusalemam nominabat: hi ergo sanctam trinitatem in unam personam contrahentes, etiam Pascha pervertebant; sanguinemq; pueri confossi cũ farina commiscentes, panẽ inde confectum invicem sibi offerebant, eoq; vescebantur. Matrimonium quoq; prohibebant, & abstinendum certis à civis docebant.

Donatistæ quoddam os manu tenẽtes, id- 17
ipsum prius exosculabantur; atq; ita sacramenta percipiebant.

ιη Οἱ μασαλιανοὶ, τὰ τῶν μανιχαίων νοσοῦν-
τες προσεξεῦρον καὶ ἄλλ' ἅπτα μιαρώτερα.
τὸν γὰρ νοῦν τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δαιμό-
νων κατέχεσθαι λέγουσι· τὴν ἀνθρωπείαν φύ-
σιν, τῶν δαιμόνων εἶναι κοινωνικὴν· τὸ βάπτισ-
μα, μὴ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον, μὴ δὲ τὴν μετά-
ληψιν· ἀλλὰ μόνην τὴν παρ' αὐτοῖς εὐχὴν·
φύσει εἶναι τὰ κακὰ ἐν ἡμῖν. τῆς κοινωνίας τοῦ
νυμφίου αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχὴν, ὡς ἡ γυ-
νὴ αἰσθάνεται τῆς τοῦ ἀνδρὸς συνουσίας. τὸν
σταυρὸν βδελύσσονται. τὴν θεοτόκον οὐ τιμῶ-
σιν, οὐδὲ τὸν πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν ἰωάν-
νην, οὐδὲ τοὺς ὁσίους, εἰ μὴ μόνον τοὺς μάρ-
τυρας. οἱ βουλόμενοι, ἀποτέμνονται. λύου-
σι τοὺς γάμους. ὀμνύουσιν ἀδεῶς. ἐπιορκοῦ-
σιν. ἀναθεματίζουσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν.
ταύτης τῆς λύμης ὑποπλησθεὶς καὶ ἐλευ-
θέριος ὁ παφλαγὼν, προσεξεῦρε καὶ
αὐτὸς ἄξια ἑαυτοῦ: τὸν μοναχὸν δυσὶ συν-
ευνάζεσθαι γυναιξὶ, καὶ χρόνον ἕνα ἐγκρα-
τευσάμενον, τοῦ λοιποῦ καὶ ταῖς συγγενέ-
σιν ἀδεῶς χρῆσθαι, μηδὲν διαστέλλοντα.
τὸ δὲ, τῶν μασαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνι-
ζόμενον εὐχίτας δηλοῖ. πολὺ γὰρ παρ'
αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα, ἣν καὶ τοῖς
πολλοῖς ποιοῦσιν ἀνέκφορον. καλοῦνται
δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ ἐνθουσιασταί.
δαίμο-

Masaliani Manichaorum erroribus infecti, quædam insuper alia magis impura excogitarunt. Quippe mentem hominum à dæmonibus occupatam dicunt: naturam humanam in dæmonum esse consortio: nec baptismum, nec perceptionem sacramentorum hominem purificare: sed solam ipsis familiarem precationem. Mala in nobis natura existere. Sic animam sponsi communionem sentire, quemadmodum viri coitum mulier sentiat. Crucem abominantur. Deiperam nullo dignantur honore, neque præcursorem ac baptistam Ioannem, neque sanctos, martyribus exceptis. Qui volunt, castrantur. Matrimonia solvunt. Impune iurant, ac peierant. Sectam suam anathematissant. 18

Eleutherij Paphlagonis delira.

Hac peste totus infectus Eleutherius ille Paphlago, præterea se digna quædam adinvenit: debere monachum cum duabus cubare mulierculis, unoque anno continenter exacto, posse deinceps impune cognatarum quoque consuetudine citra discrimen uti. Nomen ipsum Masalianorum Græcam in linguam traductum, Euchitas sive precum studiosos significat. Nam precatio magno est apud ipsos in pretio, quâ & in vulgus efferri vetât. Ex re quoq; vocantur Enthusiastæ.

δαίμονος γὰρ ἐνέργειαν λαβόντες, πνεύματος ἁγίου, εἶναι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν. οἱ γὰρ τέλεον τὴν νόσον ταύτην εἰσδεδεγμένοι, ἀποστρέφονται μὲν τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν, ὡς πονηρὰν· ὕπνῳ δὲ τὰ πολλὰ σφᾶς αὐτοῦ ἐκδιδόντες, ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνείρων φαντασίας καλοῦσι. φύσει λέγουσιν εἶναι τὰ κακὰ, καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ πνεῦμά τε θεῖον συνοικεῖν, καὶ δαίμονα. τοῦ τικτομένους παῖδας ἐκ τοῦ προπάτορος ἕλκειν ἀδὰμ ὥσπερ τὴν φύσιν, οὕτω δὴ καὶ τὴν πρὸς τοῦ δαίμονας δουλείαν, καὶ συνουσιωμένον φέρειν δαίμονα, ἑκάστῳ τούτων συνοικοῦντα καὶ κατεξουσιάζοντα. καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ἀδυνάτως ἔχειν ἐξελαύνειν αὐτὸν, ἢ τὰς ῥίζας ἀνασπᾶν τῶν ἁμαρτημάτων· μόνην δὲ τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτοῖς εὐχὴν ἐκεῖνόν τε ἐξωθεῖν, καὶ ταύτας καθαίρειν. καὶ μετὰ τὴν γενομένην τοῖς αὐτῶν τελειοτέροις ἀπάθειαν, ἐπιφοιτᾶν αὐτοῖς ὁρατῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τῆς τῶν παθῶν κινήσεως τὸ σῶμα ἐλευθεροῦν: ὡς μηκέτι λοιπὸν δεῖσθαι μήτε νηστείας, πιεζούσης αὐτὸ, μήτε διδασκαλίας χαλινούσης, καὶ μὴ βαίνειν ἄτακτα παιδευούσης. τὴν ἁγίαν τριάδα τοῖς αἰσθητοῖς λέγουσιν ὁρᾶν ὀφθαλμοῖς, κἀντεῦθεν τὰ μέλλοντα προβλέπειν. νομοθετοῦσι μὴ δεῖν μεταδιδόναι τοῖς

Nam dæmonis vi correpti, eam sancti spiritus esse opinantur. Quos enim morbus iste prorsus invasit, omnem ij manuum laborē, ceu malum, aversantur: & somno plerumq; deditī. species illas insomniorum vocant enthusiasmum. Mala dicunt esse natura, & quovis in homine tam spiritum divinum, quā dæmona cohabitare. Pueros, qui nascantur, ex Adamo primo parente generis humani, ut naturam trahere, sic etiam servitutē illam, qua dæmonibus obstringantur: adeoq; consubstantiatum gestare dæmonem. singulis eorum cohabitātem, & potestatem in eos habentem. Ac baptisma quidem illum expellere non posse, vel peccatorum radices evellere: solum eis præscriptam precationem & ejcere dæmonem, & radices ipsas expurgare. Postquam vero perfectiores ex ipsis statum expertē adfectionum cōsequuti sint, venire super eos spiritum sanctum adspectabiliter, & corpus ab impulsu vitiorum adfectuumq; liberare: ut amplius deinde nec ieiunio corpus premente sit opus, nec doctrina frenum inyciente, quæque non insolenter incedere doceat. Sanctam trinitatem oculis se sensibilibus videre dicunt, indeque futura prospicere. Mendicis nihil impertiendum le-

ge quasi lata statuunt, sed sibi dumtaxat: quum quidem se spiritu pauperes dicant, quos ipse dominus beatos prædicaverit. Vocantur ydem & Valentiniani, quod Valentini & Valentis temporibus hæresis eorum pullulaverit. Adpellantur & Bogomili.*

*Hæc Bogomilorum hæresis non multo ante nostram ætatem exorta fuit, pars sectæ Masalianorum, & cum eorum dogmatibus maiori ex parte consentiens: excogitatis præterea nonnullis alijs, & aucta peste. Significat autem Bogomilus iuxta * Mysorum linguã, qui* dei misericordiam implorat. Hi veteris & novi testamenti libros repudiant, una cum expositio in eis deo; quasi qui per adflatum satanæ perscripti fuerint, septem dumtaxat exceptis, in quorum numero et Evangelium est. Hos ipsos quoq; libros falso interpretantur, & sacrilegis exsecrandis sensibus ad ea, quæ ipsis videntur, detorquent. Ignominia crucem divinam adficiunt, veluti quæ dominum necaverit; inidemque reverentia dignum illud sacrum dominici corporis atque sanguinis: quod quidem inhabitantium templis dæmonum sacrificium adpellant. Nam in omnibus sacris ædibus habitare dæmonas aiunt. Noſtrum baptisma,*

*Valetinia-ni.

19

*qui & Bulgari.

*Bog, deus, Mile, propitius, lingua Hebræa.

βάπτισμα τοῦ ἰωάννου λέγοντες, τὸ δὲ παρ' αὐτοῖς τοῦ σωτῆρος, μόνην ὀνομαζουσι προσευχὴν, τὸ, πάτερ ἡμῶν· τὰς δ' ἄλλας ἀθετοῦσι βαττολογίαν καλοῦντες. θεοτόκους λέγουσι, οὗς παρ' αὐτοῖς ἔνοικον κτησαμένους τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς τὸν λόγον ἐν τῷ διδάσκειν γεννῶντας. λέγουσιν οὐ μόνον ὄναρ, ἀλλὰ καὶ ὕπαρ βλέπειν, τὸν μὲν πατέρα, ὡς γέροντα, καθειμένον ἱκανῶς τὴν ὑπήνην· τὸν δὲ υἱὸν, ἄρτι τὸν ἴουλον παραμείβοντι ἐοικότα· τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα, ὡς νεανίαν δεινῶς ἐψιλωμένον τὰς παρειὰς. τῶν δαιμόνων οὕτως ἐξαπατώντων αὐτοὺς, καὶ διδασκόντων ἄνισον εἶναι τὴν ἁγίαν τριάδα, κατὰ τὴν τῶν σχημάτων τούτων διαφορὰν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥ-λου περὶ πίστεως ὀρθοδόξου.

Πιστεύειν δεῖ τὸν ὄντως χριστιανὸν, ὡς αἱ ἁγίαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπεκύρωσαν, εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ἄναρχόν τε καὶ ἀτελεύτητον, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἕνα κύριον ἰησοῦν χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἀϊδίως καὶ ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς γεννηθέντα, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ

Ioannis; suum vero, servatoris esse dicunt. Solam vocant precationem, Pater noster: ceteras repudiant, & battologiam nominant. Deiperos dicũt eos, quotquot apud ipsos hoc consequuti sint, ut spiritus sanctus in eis habitet; quasi qui sermonem in docendo gignant. Non modo per somnum, sed vigilantes etiam uidere se dicunt, patrem, ut senem; cui prolixa barba sit admodum: filium ei similem, qui recens lanuginem primam mutet: spiritum sanctũ, instar iuvenis, cui valde nudæ sint genæ. quod quidem ita fit, decipientibus eos dæmonibus, & inæqualem esse trinitatem docentibus, pro ipsarum formarũ diversitate.

EIVSDEM HARMENOpuli de fide orthodoxa.

HOminem reapse Christianum oportet credere, sicuti sacræ ac universales synodi sanciverunt, in unum deũ patrẽ omnipotẽtem, principij & finis expertem, omnium tam adspectabilium, quam inadspectabilium conditorem: & in unum dominũ Iesum Christum, dei filium unigenam, ab æterno, citraq; passionem ex ipso deo ac patre natum, lumen de lumine, deũ verum de deo

ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ συναϊδιον, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον, τὸ συναϊδίως ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπορευόμενον, φῶς ὂν καὶ αὐτὸ, καὶ θεὸν ἀληθινὸν, καὶ τῷ πατρὶ καὶ υἱῷ συναϊδιόν τε καὶ ὁμοούσιον: τριάδα ὁμοούσιον, καὶ ὁμότιμον, καὶ ὁμόθρονον, εἰς μίαν συνιοῦσαν θεότητα. τριάδα γὰρ ἐν μονάδι πιστεύομεν, καὶ μονάδα ἐν τριάδι δοξάζομεν: τριάδα μὲν, ὡς ἐν τρισὶ προσώποις καὶ ὑποστάσεσι τὴν θεότητα θεωρουμένην· μονάδα δὲ, ὡς μιᾶς ὄντα πάντα οὐσίας τε καὶ θεότητος, καὶ εἷς θεὸν. εἷς γὰρ θεὸν πιστεύομεν, καὶ ἐν τριάδι γινώσκεται· καὶ εἷς κύριον ὁμολογοῦμεν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι δείκνυται· καὶ οὔτε εἰς τρεῖς θεότητας, οὔτε εἰς τρεῖς κυριότητας ἡ μία θεότης καὶ ἡ μία κυριότης ἐκφέρεται· οὔτε μὴν ἕτερός τις ἐστὶν ὁ θεὸς, ὥσπερ τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα, ἅπερ ἐστὶν ὁ πατὴρ, ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐκ οὐσίαις ταῦτα καὶ φύσεσιν διῃρημένα ἀλλ' ὑποστάσεσι καὶ ἰδιότησι νοεραῖς καὶ τελείαις. ἡ γὰρ παναγία τριὰς πῆς προσώπις διαιρουμένη, ἀδιαίρετός ἐστι τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ θεότητι. μίαν οὖν οὐσίαν, μίαν βασιλείαν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν ἐνέργειαν, μίαν βουλὴν, μίαν θέλησιν, μίαν δεσποτείαν, μίαν κυριότητα, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ καὶ φύσει τῆς παναγίας τριά-

δος.

vero, consubstantialem patri, et coæternum, per quem omnia facta sunt: & in spiritum sanctum, coæterne* de deo ac patre procedentem, lumen & ipsum, deumq; verum, & patri ac filio coæternũ, & consubstantialẽ: trinitatẽ unius et eiusdẽ substantiæ, dignitatis, soliꝰ, qua unam in divinitatem coit. quippe trinitatem in unitate credimus, & unitatem in trinitate statuimus: trinitatẽ, quod in tribus personis & hypostasibus divinitas consideretur: unitatem, quod unius hæ substãtiæ sint ac divinitatis, & unus adeo deus. Nam unum deũ credimus, licet in trinitate adgnoscatur: & unũ dominũ cõfitemur, licet in tribus hypostasibus ostendatur. ac neq; in tres divinitates, nec tres dominatus, una divinitas, & unus ille dominatus exorbitat; neq; rursus alius quispiã deꝰ est, præter hasce tres personas, q̃ sunt pater, filiꝰ, & spiritꝰ sanctꝰ: et q̃ nõ substãtiꝰ ac naturis numerãtur, sed hypostasibus & intellectilibus atq; pfectis pprietatibus. Etenim sanctissima trinitas psonis distincta, ratione substãtiæ ac divinitatis est indiuidua. Quapp. unã substãtiã, unũ regnũ, unã potestatẽ, unã efficacitatẽ, unũ cõsiliũ, unũ impriũ, unum dominatum, in una substantia et natura sanctissimæ trinitatis

*hoc more Græcorum dicitur.

δος γινώσκομεν, μὴ εἰς ἓν πρόσωπον ἢ μίαν ὑπόστασιν ταύτην συγχέοντες. διὰ τοῦτο τέλειος θεὸς ὁ πατὴρ, τέλειος θεὸς ὁ υἱὸς, τέλειος θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπεὶ δὴ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἕκαστον ἀνελλιπῆ καὶ τελείαν ἔχει θεότητα. θεὸς γὰρ, καὶ θεὸς, καὶ θεὸς. ἀλλ' εἷς τὰ τρία θεὸς, ὡς τοῖς ἁγίοις πατράσι κηρύττεται. οὐδὲν γὰρ κτιστὸν ἐν αὐτοῖς, ἢ δοῦλον, ἢ ἐπείσακτον, ὡς ὕστερον γεγονὸς. οὕτω δὴ τοῦ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος ἔχοντος λόγου, συνομολογεῖν ἀνάγκη καὶ τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως οὕτω μυστήρια. ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς αὐτὸς ὢν ὁ τῆς ἁγίας τριάδος εἷς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἑκουσίᾳ βουλῇ καὶ θεοῦ θελήματι τοῦ γεννήσαντος, ἐπὶ γῆν κατελθὼν, ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας κατὰ ἀλήθειαν, οὐ κατὰ φαντασίαν γεγέννηται, σάρκα ἐξ αὐτῆς ἔννουν καὶ ἔμψυχον ἑαυτῷ συστησάμενος, καὶ τέλειος γεγονὼς ἄνθρωπος τέλειος ὢν θεὸς ὡς εἶναι τὸν αὐτὸν ὅλον τε θεὸν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον· ἐκ δύο φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἐν ὑποστάσει μιᾷ τὴν σύστασιν ἔχοντα, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως: καὶ διὰ τοῦτο δύο φυσικὰς θελήσεις, καὶ δύο ἐνεργείας κεκτημένον. τοιγαροῦν οὐ δύο υἱοὺς,

ἕκαστος.

adgnoſcimus; nõ in unam perſonam, vel unam hypoſtaſin eam confundentes. Ideo perfectus deus eſt pater, perfectus deus, filius; perfectus deus, ſpiritus ſanctus: quum unam et eamdem quilibet, citra defectũ, perfectamq; divinitatem habeat. Deus enim, & deus, & deus: ſed hæc tria deus unus, ſicut ſancti patres prædicant. Nam nihil in eis creatum, vel ſervum, vel extraneum, quaſi factum ortumque poſterius. Quum hæc ſanctæ ſit & conſubſtantialis trinitatis ratio, ſimul etiã incarnationis myſteria hoc quodam modo confiteri neceſſe eſt. quippe dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui unus eſt è ſancta trinitate, dei filius, propter ſalutem noſtram, ſuopte conſilio, deiq; patris voluntate, in terram deſcendens, ex ſancta deipera, perpetuaque virgine Maria, vere, non ſpecie tenus natus eſt, compoſita ſibi ex ea carne, mentis atque animi compote; perfectusque deus exiſtens, perfectus homo factus eſt: ita quidem, ut idem totus ſit deus, & totus homo; de naturis duabus, divinitate ac humanitate, una in hypoſtaſi ſubſiſtens, abſque confuſione, mutatione, diviſione; ideoque duas voluntates naturales, & actiones duplices habens. Non tamen duos filios, aut duos Chriſtos,

υἱοὺς, ἢ δύο χριστοὺς, ἢ δύο κυρίους φαμὲν· ἀλλ' ἕνα υἱὸν, τὸν αὐτὸν καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν· ὁμοούσιον τῷ τε θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις. διὸ καὶ τὴν ἁγίαν παρθένον, τὴν ἀρρήτως αὐτὴν τέξασαν, θεοτόκον προσαγορεύομεν, ὡς τὸν ἕνα τῆς τριάδος τετοκυῖαν θεὸν· ὃς καὶ σταυρὸν ὡς ἄνθρωπος ὑπομείνας, ὡς θεὸς ἀνέστη τριήμερος ἐν ἀφθάρτῳ τῷ σώματι, καὶ τοῖς μαθηταῖς πολλάκις ἐμφανισθεὶς, εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ σώματος ἀνελήλυθε, μέλλων πάλιν οὕτως ἐλεύσεσθαι, κρίσιν ζώντων καὶ νεκρῶν ποιησόμενος, ἀτελεύτητον τὴν βασιλείαν ἔχων, καὶ τὸ κράτος ἀπέραντον. προσδοκητέον δὲ καὶ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασιν μετὰ τοῦ οἰκείου σώματος ἀφθαρτισθέντος, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τήν τε τῶν δικαίων ἀγαλλίασιν αἰώνιον ἔχουσαν, καὶ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν ἀτελεύτητον:.

ΤΟΥ

aut duos dominos dicimus: sed unum filiũ, & ante incarnationem, & post incarnationem eumdem: consubstantialem deo & patri, ac nobis hominibus. quamobrem & sanctam illam virginem, quæ ipsum ineffabili modo peperit, deiperam adpellamus, uti quæ deum pepererit, unũ è sancta trinitate; qui & crucem sustinuit, tamquam homo; & tãquam deus, tertio die resurrexit in corpore corruptionis experte; quumq; se discipulis sæpius conspiciendum exhibuisset, in cælum cum corpore sursum abijt, eodem modo rediturus ad iudicandum vivos atque mortuos, quum regnum finis expers, & imperiũ numquam terminandum habeat. Exspectanda quoq; singulorum hominum resurrectio cum corpore ab interitu vindicato, futuriq; sæculi vita; quæ & iustorum æternam lætitiam, & fine carens peccatorum supplicium habebit.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΥΓΟΥ-
ΣΤΙΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΡΙΑΔΟΣ,

Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ περὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθοῦς ζωῆς ἐπιγραφομένου· ἐν ᾧ ὡς ἐν διαλόγῳ ἐρωτῶσι μὲν οἱ ἀδελφοὶ, ἀποκρίνεται δὲ ὁ διδάσκαλος.

ΑΔΕΛΦΟΙ. Ὥσπερ τὸ τῆς σαρκὸς βάρος πιέζει τὴν ψυχὴν, οὕτω καὶ ὁ σαρκικὸς λογισμὸς τὴν θεωρὸν τῶν θείων διάνοιαν ἐνοχλεῖ. ἀνοτέρω μὲν ὁ σὸς λόγος ἕνα θεὸν ἀπέδειξεν ἀληθέστατα, καὶ αὐτὸν μόνον παρέστησεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πάντα παραγαγεῖν. ἀλλὰ νῦν πάλιν τρεῖς θεοὺς προσκυνεῖν ἡμᾶς εἴποι τις ἂν, διδάσκοντος σοῦ, τέλειον θεὸν τὸν πατέρα, τέλειον θεὸν τὸν υἱὸν, τέλειον θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δεῖν ὁμολογεῖν. ὅταν γὰρ τρία πρόσωπα τις ὁμολογῇ διακεκριμένα, οὐδὲν ἕτερον ἢ τρεῖς θεοὺς ἀναγκασθήσεται πάντως ὁμολογεῖν. ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. αὐτῆς τῆς ἀληθείας εαυτὴν δεικνύσης, καὶ τοῦ λόγου συνεπιψηφιζομένου, ὄψεσθε ἐξ ἀνάγκης ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τριάδα προσώπων, καὶ πάλιν ἀναγκαίαν διὰ πάντων ἐν τοῖς τρισὶ προσώποις μίαν ἀδιαιρέτου οὐσίας ἑνότητα. ὅτε τοίνυν ἀνωτέρω διελεγόμην περὶ θεοῦ δι' αἰνίγματος, ἐπεὶ κυρίως οὐχ οἷός τε ἦν, τί ποτε τὴν οὐσίαν ἔφην τοῦ θεοῦ, εἰ μέμνησθε; ΑΔΕΛΦΟΙ. *πῶς;

*Φῶς.

ΔΙΔ.

SANCTI AVGVSTINI DE TRINITATE.

Ex libro, qui de cognitione veræ vitæ inscribitur: in quo, tamquam in dialogo, fratres interrogant, magister respondet.

FRATRES. Quemadmodum pondus carnis animam adgravat, sic & carnalis cogitatio mentẽ divina contemplantem pulsat. Quum enim superius ratio unũ deum verissime esse demõstraverit, et ipsum solum cuncta ex nihilo fecisse probaverit: quomodo quasi tres deos adorare docemur, dum patrem perfectum deum, filium perfectum deum, spiritum sanctum perfectum deum confiteri monemur? Dum enim subdistinctæ tres personæ distinguuntur, quid aliud, quam tres dij à nobis intelliguntur? MAGISTER. Ipsa veritate se demonstrante, & ratione probante, citius videbitis necessariam in una essentia personarum trinitatem; item per omnia necessariam in tribus personis individuæ substantiæ unitatem. Quum iam superius ænigmatice* de deo loquerer, quia non poteram proprie; quid dixi essentiam dei esse? FRAT. Lucem.

* al. in ipsa

* al. de eo

* ἢ ἀκτῖς ΔΙΔ. ἐκ τοῦ φωτὸς τί γίνεται; Α'ΔΕΛ. *ἀπαύγασμα. ΔΙΔ. *τί δὲ πάλιν ἐν τῷ φωτὶ καὶ τῷ ἀπαυγάσματι κοινῶς θεωρεῖται; Α'ΔΕΛ. θέρμη. ΔΙΔ. μὴ τοίνυν ἐν τῇ τοῦ φωτὸς, τοῦ ἀπαυγάσματος, τῆς θέρμης οὐσίᾳ ἐστί τις διαφορά; Α'ΔΕΛ. οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ταυτότης. ΔΙΔ. ἀλλ' ἆρα μὴ ἡ αὐτὴ καὶ τοῖς ὀνόμασι καὶ ταῖς ἐνεργείαις θεωρεῖται ταυτότης; Α'ΔΕΛ. οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον διαφορά. τὸ μὲν γὰρ τοῦ φωτὸς ὄνομα, αὐτὴν τὴν οὐσίαν· τὸ δὲ τοῦ ἀπαυγάσματος, τὴν τοῦ φωτὸς χάριν· τὸ δὲ τῆς θέρμης, τὴν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος δρᾶσιν ἐκφαίνειν δοκεῖ. ΔΙΔ. δῆλον τοίνυν, ἐν τούτοις, διάφορα μὲν εἶναι τὰ ὀνόματα, μίαν δὲ καὶ ἀδιαίρετον τὴν οὐσίαν. Α'ΔΕΛ. διαριδηλότατα. ΔΙΔ. τὸ ἄκρον τοίνυν πνεῦμα, τὸν πατέρα, φῶς προσαγορεύοντος ἠκούσατε ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου· ὁ θεὸς φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. πάλιν τὸ ἄκρον πνεῦμα, τὸν υἱὸν, τοῦ ἀποστόλου παύλου ἠκούσατε ἀπαύγασμα λέγοντος· ὃς ὢν, φησὶν, ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἄκρον πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, θέρμην ὀνομάζει ὡς παρὰ τῷ μωϋσεῖ· ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστίν. ὥσπερ τοίνυν τὸ φῶς, τὸ ἀπαύγασμα, ἡ θέρμη, μία μὲν φύσις, καὶ ἀδιαίρετος οὐσία, τοῖς δὲ ὀνόμασι διαιρουμένη· δῆλον ἀναμφιβόλως πατρὸς, καὶ υἱοῦ,

καὶ

MAGIST. De luce quid gignitur? FRAT. splendor. MAGIST. quid in luce & splendore simul consideratur? FRAT. calor. MAGIST. Num in substantia lucis, splendoris, & caloris, inuenitur diuersitas? FRAT. Non, sed identitas. MAGIST. Num in vocabulis vel officijs prædicatur identitas? FRAT. minime, sed diversitas: nam lucis vocabulum ipsam substantiam, splendoris vocabulum lucis gratiam, caloris vero vocabulum videtur exprimere lucis efficaciam. *MAG. Igitur patet, tria vocabula diversa, unam constare individuam essentiam. FRAT. per omnia patet. MAGIST. Summum spiritum, patrem, lucem adpellari, habetis in Ioanne apostolo: Deus lux est, & in eo tenebræ non sunt ullæ: Summum quoque spiritum, filium, splendorem nuncupari, habetis in alio apostolo: qui est splendor [gloriæ, & character] substantiæ eius. Summum nihilo minus [spiritum,] spiritum sanctum calorem nominari apud Moysem: Deus noster ignis [consumens] est. Quum itaque lux, splendor, calor, una sit natura, & individua substantia,* vocabulis *vero diversa: constat profecto, patris, & filij,*

* Græci legerunt, lucis & splendoris efficaciam.

1. Ioan. 1.

Hebr. 1.

Inclusa latinis desunt. Deut. 4.

*al. vocabula.

καὶ ἁγίου πνεύματος, μίαν φύσιν καὶ ἀδιαίρετον οὐσίαν εἶναι· ὅταν ᾧ δηλοῦται τὸ τί ἐστιν ἐν αὐτῇ οὐσιωδῶς, πνεῦμα λέγηται· καὶ πάλιν ἐν τοῖς προσώποις τὴν διάκρισιν ἀναγκαίαν, ὅταν ὁ πατὴρ μὲν γεννῶν, ὁ δὲ υἱὸς γεννώμενος, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον κηρύττηται ἐξ ἑκατέρου ἐκπορευόμενον. ΑΔΕΛ. φανερῶς τριάδα ἐν τοῖς προσώποις ὁρῶμεν, καὶ * ἀναγκαίως ἐν τῇ οὐσίᾳ ἑνότητα ἀριδήλως κατέχομεν. ΔΙΔ. ὅθεν ἀκριβέστατα τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα, ἡ οὐσία καὶ τὸ πρόσωπον δηλονότι, ἐφαρμόζονται τῇ θείᾳ ὑπάρξει. ἡ γὰρ οὐσία ἀεὶ κατὰ τῶν ἀτόμων τῶν ἐν πλήθει ὑφεστότων κατηγορεῖται. τὸ δὲ πρόσωπον, κατὰ τῆς ἀτόμου λογικῆς φύσεως. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς εἰώθαμεν τοῖς μὲν προσώποις πλῆθος ἀποδιδόναι, τῇ δὲ ὑπάρξει ἑνότητα. ΑΔΕΛ. τίνι ὁμοιώσει ὁ πατὴρ ἀΐδιον καλεῖται φῶς; ΔΙΔ. διότι ἐξ ἑαυτοῦ ἀπαύγασμα γεγέννηκεν ἴσον. ΑΔΕΛ. καὶ οὐ μᾶλλον δοκεῖ προσφυέστερον αὐτῷ τὸ τῆς μητρὸς ἁρμόζεσθαι ὄνομα; ΔΙΔ. ἀεὶ ἐν τῷ πατρὶ ἐστὶν ἡ ἀρχοειδὴς αἰτία τοῦ τέκνου διὰ τοῦτο καὶ τῷ τοῦ ἀρχοειδεστέρου ἐν τοῖς γονεῦσιν ὀνόματι προσηκόντως ἔδει καλεῖσθαι· ΑΔΕΛ. τίνι ὁμοιώσει λέγεται γεννᾶν; ΔΙΔ. ἀναμφίβολον ὡς ὁ νοῦς λογισμὸν γεννᾷ. ὅταν δ' ὁ νοῦς ἀναλογίζεται ἑαυτὸν, ὥσπερ ἕτερον ὅμοιον ἑαυτοῦ γεννᾷ. οὕτω καὶ ὁ ἄκρος

* ἀναγκαίαν

*& spiritus sancti, unam naturam [&] individuam essentiam esse; dum in *ea, quod significat quid sit substantialiter, spiritus nominatur: & item in personis diversitatem necessariam, dum pater gignens, filius nascens, spiritus sanctus ab utroque procedens prædicatur. FRAT. Plane trinitatem in personis perspicue videmus, & necessariam in substantia unitatem evidenter tenemus. MAG. Ideo vigilantissime hæc duo nomina, scilicet substantia & persona, divinæ essentiæ coaptantur, quia semper substantia de individuis in pluralitate consistentibus; persona autem, de individua rationali natura prædicatur: quum nos soleamus personis pluralitatem, substantia autem designare *essentiæ *unitatem. FRA. Qua similitudine vocatur æterna lux pater? MAG. Quia ex se *splendorem genuit æqualem. FRA. Nonne sibi magis matris nomen cõvenire videretur? MAG. In patre est semper principalis caussa prolis. & ideo à principali sexu debuit iure hoc nomine appellari. FRA. Qua similitudine dicitur gignẽs? MAG. Certũ est, quod mens gignit cogitationẽ. Quum autẽ mens seipsam cogitat, quasi *aliud sibi simile generat. Sic sum-*

*al. eo.

*inclusa vox à Græcis abest

*male alij, prolem.

*aliam sibi similem

κρὸς θεὸς ἑαυτὸν τοιοῦτον, οἷός ἐστι, λογιζόμενος ἀναμφιβόλως ἑαυτῷ διὰ πάντων ὁμοίαν εἰκόνα γεγέννηκε. καὶ ὥσπερ πατὴρ ὁ γεννῶν δικαίως καλεῖται, οὕτω καὶ ὁ γεννηθεὶς ὀρθότατα υἱὸς ὀνομάζεται. ΑΔΕΛ. εἰ γεγέννηκε τὸν υἱὸν ὁ θεὸς, δόξειεν ἂν, ὡς ἦν ποτὲ, ὅτε οὐκ εἶχεν υἱὸν, καὶ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο τὸ ὄνομα κτήσασθαι. εἰ δὲ τοῦτ' εἴη, τὰ ἀνωτέρω δειχθέντα διαρρυήσεται, δι' ὧν ἐδείκνυτο, μηδὲν συμβεβηκὸς, ἀλλ' ὅλον οὐσιῶδες εἶναι τὸ ἐν τῷ θεῷ. ΔΙΔ. ἔφθη διδάξας ὁ λόγος τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν ζωὴν αἰώνιον εἶναι, οὐδαμῶς ἀρχὴν καὶ τέλος εἰδυῖαν. εἰ τοίνυν
* ἀνάρχως ἡ ἀΐδιος καὶ ἡ ἀληθὴς αὐτὴ ζωὴ * ἄναρχος ἦν ἀεὶ, δῆλον ὡς ᾔδει ἑαυτὴν ζῶσαν ἀνάρχως. εἰ γὰρ ἑαυτὴν οὐκ ἐγίνωσκε ζῆν, οὐκ ἂν ἦν σοφή. ὃ περὶ θεοῦ λέγειν, ἀνόσιον. εἰ δέ ποτε τὴν σοφίαν ταύτην ἑτέρωθεν ἔλαβεν, ἧς ἐστέρητο πρότερον, τότ' ἂν ἦν ἐκεῖνο βέλτιον τοῦ θεοῦ, παρ' οὗ τὸ τοσοῦτον εἴληφεν ἀγαθόν. ὃ νομίζειν, ἀνόητον κομιδῆ. ἡ ἀΐδιος τοίνυν ζωὴ, ἀεὶ ἑαυτὴν ζῶσαν ἐνόει. καὶ αὕτη τῆς νοήσεως ἡ σοφία οὐχ ἑτέρωθεν ἐκείνῳ συμβέβηκεν, ἀλλ' ἀϊδίως τούτῳ συνῆν. εἰ καὶ ταύτην ὡς ἑαυτοῦ γέννημα, ἐξ ἑαυτοῦ ἀρρήτως ἐγέννησεν. ὁ πατὴρ τοίνυν οὐδέποτε ἦν ἄνευ υἱοῦ, ἢ ὑπῆρξεν. ΑΔΕΛ. τίνι ὁμοιώματι τὸ τοῦ ἀϊδίου φωτὸς ἀπαύγασμα υἱὸς, ἀλλ' οὐ θυγάτηρ καλεῖται.

ΔΙΔ.

mus Deus, quum seipsum talem, qualis est, cogitavit: proculdubio similem sibi per omnia imaginem generavit. Et sicut gignens iure pater vocatur, ita rectissime genitus filius nominatur. FRAT. *Si deus filium genuit, videtur aliquando fuisse, quod filium non habuerit: & hoc nomen ex accidenti possederit. Quod si hoc ita est, superior prolatio labefactatur: qua* * *deo nihil accidentale, sed totum essentiale prædicabatur.* MAG. *Iam docuit ratio, dei essentiam esse æternam vitam, initij & finis nesciam. Quod si hæc singularis [&] vera vita, absq; initio semper fuit; constat, quod & absq; initio semper se vivere intellexit. Quod si vivere se non intellexit, sapiens non fuit: quod nefas est, de deo dicere. Quod si aliquando sapientiam aliunde accepit, qua prius caruit: tunc id, à quo tantū bonum accepit, deo melius exstitit: quod absurdissimum est. Sed si sempiterna vita semper se vivere intellexit, hæc intelligentiæ sapientia non aliunde ei accidit, sed semper ei coessētialis fuit: quamquam hanc ex se, ut prolem suam, ineffabiliter genuerit. Igitur pater numquam sine filio exstitit.* FRAT. *Qua similitudine splendor æternæ lucis filius vocatur, non filia?*

* Græcl. in deo.

ΔΙΔ. ὅτι διὰ πάντων ἐν τούτῳ ἡ τοῦ πατρὸς ὁμοιότης ἐκφαίνεται. ὅθεν καὶ ὁμοιότης αὐτοῦ λέγεται. ἐν δὲ τοῖς κτιστοῖς πράγμασιν οὐδὲν τὴν ἄκραν ὁμοιότητα πρὸς τὸ γεννῆσαν τηρεῖ. αἱ γὰρ τρίχες παρὰ τῆς κεφαλῆς ἐγεννήθησαν, ἀνόμοιαι οὖσαι τῇ κεφαλῇ· τοῖς δένδρεσιν οἱ καρποὶ, καί τοι παρ' αὐτῶν γεννηθέντες· τὰ ἔρια, παρὰ τῶν προβάτων, τούτοις ἀνόμοια· τὰ τῶν ζώων νήπια, καὶ αὐτοὶ τῶν πατέρων οἱ υἱοὶ, οὐ διὰ πάντων ὅμοιοι τῇ τῶν γονέων ποιότητι. οὗτος δὲ διὰ πάντων ὅμοιος ἐστὶ τῷ γεννήσαντι, καὶ διὰ τοῦτ' * ἀληθέστατος υἱὸς, ἀλλ' οὐ θυγάτηρ, καλεῖται. ΑΔΕΛ. τίνι δ' ἀναλογίᾳ ὁ υἱὸς οὗτος λόγος καλεῖται; ΔΙΔ. πολλαχῶς ὁ λόγος νοεῖται. λόγου χάριν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὸν λόγον τοῦτον προφέρῃ τῷ στόματι, ἢ ὅταν τὸν αὐτὸν λόγον ὁ ἄνθρωπος ἔνδον ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ ἄνευ ἤχου γλώττης ἀνατυποῖ, ἢ ὅταν αὐτὸ τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου σημαινόμενον πρᾶγμα οἷον ἐστὶ νοῆται. τούτων τὸν τρίτον τρόπον ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ γεγέννηκε λόγον, ὃν ἑαυτὸν λογιζόμενος εἶπεν. ἐπεὶ καὶ τὸ ὅλον εἶδος τοῦ κόσμου τούτου τῷ αὐτῷ λογισμῷ πεποίηκε, λέγεται πάντα τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ δημιουργῆσαι. ὅθεν καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου ποιήσεως λέγεται· αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶν ὁ υἱὸς, ἢ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, εἰ μὴ ὁ λογισμὸς, ἢ ἡ τέχνη, ἢ ἡ σοφία αὐτοῦ.

* ἀληθεστάτως

ἀμέ-

MAGIST. *Quia per omnia similitudo patris in eo exprimitur. Vnde & similitudo eius dicitur. Nihil enim in rebus creatis ad integrum eius similitudinem servat, à quo nascitur. Capilli namque à capite nati sunt, capiti dissimiles: poma ab arboribus nata sunt, illis dissimilia: lana dissimilis ovibus: fetus animalium, vel ipsi filij hominum, non per omnia similes qualitati genitorum. Hic autem per omnia gignenti est simillimus, & ideo verissimè non filia, sed filius vocatur.* FRAT. *Qua autem habitudine filius verbum vocatur?* MAGIST. *Multipliciter verbum intelligitur: verbi gratia, quum hoc verbum homo profert ore: aut quum idem verbum homo absque motu linguæ, in corde suo format: aut quum res ipsa: quam significat illud verbum, qualis sit, intellectu cogitatur. Hoc tertio modo Deus verbum suum genuit, quum seipsum cogitando dixit. Et quia totam mundi formam eadem cogitatione creavit, ideo dicitur, quod omnia in verbo suo fecerit. Vnde & de creatione mundi legitur: Ipse dixit, & facta sunt. Nihil enim aliud est filius, vel verbum Dei, quam cogitatio, vel ars, vel sapientia eius.*

*Latini, triplicitèr. *male idē, homo, homo profert.

** Græci, quod

ἀμέλει καὶ ἡμεῖς, ὅταν περὶ τινος διαλογιζώμεθα ἐν τοῖς λογισμοῖς, ἐκείνου τοῦ πράγματος εἰκόνα ἐν τῷ ἡμετέρῳ τυποῦμεν λογισμῷ. οὕτω καὶ ὁ θεὸς, ὅταν ἑαυτὸν λογίζηται, ὁμοίαν ἑαυτῷ κατὰ πάντα εἰκόνα ἐτύπωσε, καὶ οὗτος ὁ λόγος [ἐκεῖ] εἰκὼν ἢ ὁμοιότης λέγεται τοῦ θεοῦ: ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον ἐκεῖθεν ἐκφαίνεται, εἰ μὴ ἡ αὐτὴ ἐκείνη οὐσία. ὅθεν καὶ λόγος, ὡσανεὶ ἀληθῶς ἀγαθὸν. ΑΔΕΛ. ἐπεὶ ἀριδήλῳ καὶ ἀκαταγωνίστῳ λόγῳ μίαν καὶ ἀδιαίρετον οὐσίαν εἶναι τοῦ λόγου τούτου μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος δέδεικται, πῶς ἂν εἴη δυνατὸν, μόνον τὸν υἱὸν σαρκωθῆναι; εἰ γὰρ τοῦ πατρὸς οὐσίας χωρισθεὶς, ἰδίως σεσάρκωται· δῆλον, ὡς ἡ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐσία, οὐκ ἔστιν ἀδιαίρετος, πάθος ὑποστᾶσα χωρισμοῦ. ΔΙΔ. ὥσπερ ἡ ἀΐδιος δύναμις καὶ θειότης, διὰ τῶν γινομένων καθορᾶται· οὕτω δυνατὸν νοηθῆναι καὶ τὸ βαθὺ τοῦτο καὶ συνεσκιασμένον, διὰ τῶν παρ' ἡμῖν γινομένων, καὶ διὰ τοῦ λόγου διερευνωμένου, δυνατὸν καὶ τοῦτο καθοραθῆναι. δῆλον γὰρ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν λογιζόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ γεννῆσαι τοῦτον δὴ τὸν τοῦ κοινῆς διαλέκτου λόγον· καὶ τοῦτον τὸν λόγον ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ μνήμῃ, ὁμοῦ μίαν εἶναι οὐσίαν. ὅταν δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον καὶ ἄλλοις ἐπιθυμήσῃ ποιῆσαι γνώριμον, οἰκονομεῖ μετὰ τοῦ ἰδίου λογισμοῦ, ὃς οὐδὲν ἕτερόν

*Nempe quum nos aliquam rem cogitamus, ipsius rei imaginem in cogitatione nostra formamus. Sic deus, quum seipsum cogitavit, similem sui per omnia imaginem formavit. Ideo hoc verbum, imago, vel similitudo dei dicitur; sed nihil aliud, nisi eadem essentia, exprimitur. Vnde & hoc verbum dicitur, quasi vere bonum. FRAT. Quum evidens ratio idem verbum cum patre, & spiritu sancto, unam & individuam substantiam inexpugnabiliter probaverit; quomodo solum incarnari potuit? Si enim à patris & spiritus sancti essentia est separatum, & sic singulariter * inhumanatum: constat profecto, quod patris, & filij, & spiritus sancti substantia, non est individua; quæ potuit pati separationis discrimina. MAGIST. Sicut semiterna virtus divinitatis per ea, quæ facta conspiciuntur, potest intelligi: sic hoc profundum mysterium & occultum, per ea, quæ in nobis geruntur, ratione perscrutante poterit inspici. Notũ est enim, quod humana mens verbum communis loquutionis ex se cogitando gignit: et idẽ verbum in mente, et in memoria, simul una essentia existit. Quũ vero mens verbũ suũ alijs innotescere cupit, cum eadẽ cogitatione, quæ nihil*

* Latini codiceshabẽt, In humanitate.

τερόν ἐστιν, ἢ ὁ λόγος αὐτοῦ· καὶ μετὰ τῆς μνήμης, αὐτὸν λόγον σῶμα φωνῆς ἐνδύσασθαι, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκουστὸν, καὶ ταῖς τῶν ἀκουόντων καρδίαις ὁρατὸν ἐφίησι γενέσθαι· ἔτι καὶ γράμμασι περισφίγγων τὸ σῶμα τοῦ λόγου. ἀλλ' ὅμως ὁ λόγος ἐκεῖνος ἀόρατος μένων τῆς τοῦ νοῦ καὶ τῆς μνήμης ὑπάρξεως οὐκ ἀποχωρεῖ. οὐ τοίνυν ὁ νοῦς ἢ ἡ μνήμη, ἀλλὰ μόνος ὁ λόγος ἤχησε διὰ τοῦ αἰσθητοῦ σώματος τῆς φωνῆς· καὶ ὅμως ἀδιαίρετος ἔμεινεν ἐν τῇ τοῦ νοῦ καὶ τῆς μνήμης οὐσίᾳ. οὕτω καὶ ὁ ἄκρος πατὴρ τῷ νοεῖν ἑαυτὸν τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐνόησε, καὶ τῇ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐσίᾳ ὁμοουσίως ὑφέστηκεν. ἀλλ' ὅμως διὰ τοῦτο οὔθ' ὁ πατὴρ, οὔτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ὁ λόγος μόνος, ὁ τοῦ πατρὸς υἱὸς δηλαδὴ, ἰδίως ἀνθρώπινον σῶμα αἰσθητὸν ἐνεδύσατο, καὶ ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις παρέστησε. τὸ προσληφθὲν σῶμα ἀτιμίαν ὑπενεγκεῖν συνεχώρησεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀχωρίστως ἐν τῇ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐσίᾳ ἀπαθὴς διαμένηκε, καὶ ἀόρατος. ΑΔΕΛ. τίνι λόγῳ τὸ πνεῦμα ἔρως ὀνομάζεται τοῦ θεοῦ; ΔΙΔ. τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν, ζωὴν εἶπον εἶναι. ἡ δὲ ἀληθὴς ζωὴ, ἑαυτὴν ζῶσαν νοεῖ. εἰ τοίνυν ἑαυτὴν ζωὴν οὖσαν νοεῖ, ἑαυτὴν πάντως ἀγαπᾶ. τοῦ δὲ θεοῦ τὸ ζῆν, τὸ νοεῖν, τὸ ἀγαπᾶν, οὐδέν ἐστιν ἕτερον, ἢ τὸ εἶναι. ἡ ἀγάπη τοί-

νυν

*aliud est, quam verbum suum, & cum memoria disponit; quod idem verbum corpus vocis induit, & auribus audibile, & cordibus audientium visibile procedit; & litteris etiam corpus suum ligari permittit: & tamen invisibile manens, ac essentia mentis & memoriæ non recedit. Non ergo mens, neque memoria, sed solum verbum singulariter sonuit per corpus vocis sensibile⌣: & tamen inseparabiliter mansit in essentia mentis & memoriæ. Sic summus pater verbum suum, seipsum cogitando, genuit: quod in patris, & spiritus sancti essentia simul coessentiale consistit. Sed tamen nec pater, nec spiritus sanctus; sed solum verbum, quod est patris filius, singulariter humanum corpus * induit sensibile⌣, se hominibus exhibuit, corpus sumptum indigna pati permisit, & ipsum, inseparabiliter in essentia patris & spiritus sancti invisibile & impassibile permansit. FRAT. Qua autem similitudine amor dei spiritus sanctus nominatur? MAG. Dei essentiam dixi esse vitam, vera autem vita se vivere intelligit, & si se vitam intelligit, se utique diligit. Dei autem vivere⌣, intelligere, diligere⌣, nihil est aliud, quam existere⌣. Dilectio ergo*

*Hæc in latinis traiecta sunt.

νυν τοῦ θεοῦ, ζωή ἐστι· καὶ ἡ ζωὴ, πνεῦμα ἐστὶ. καὶ ἐπεὶ ὁ θεὸς δι' ἀγάπην πᾶσι τὸ εἶναι καὶ ζῆν δέδωκε, διὰ τοῦτο πνεῦμα προσαγορεύεται. ἐκεῖ δὲ τὸ ἅγιον πρόσκειται, ὅτι δι' αὐτοῦ πάντα ἁγιάζεται. ΑΔΕΛ. πῶς δείκνυται τοῦτο πνεῦμα παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκπορευέσθαι; ΔΙΔ. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἔρως τοῦ θεοῦ νοεῖται. ὅθεν καὶ ὁ θεὸς ἀγάπη λέγεται. δῆλον δὲ, ὡς ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν ὡς ἑαυτὸν, ἀγαπᾷ· καὶ πάλιν ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ὡς ἑαυτὸν, ἀγαπᾷ. καὶ γὰρ ἡ ζωὴ ἀγαπᾷ ἑαυτὴν γινώσκειν, καὶ ἡ σοφία ἀγαπᾷ ἑαυτὴν ζῆν. τῆς δὲ ζωῆς καὶ τῆς σοφίας δεδεικται ὁμοίαν εἶναι οὐσίαν. ἡ φιλία τοίνυν ἢ ὁ ἔρως, ἢ ἀγάπη, ἥτις ἐστὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὁμοούσιος ἐστὶ, καὶ παρ' ἑκατέρου ἐκπορεύεται ἐπίσης. ΑΔΕΛ. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πατρὶ καὶ υἱῷ ἐστὶν ὁμοούσιον, πῶς τῆς ἀδιαιρέτου οὐσίας χωρισθῆναι δεδύνηται, ὅτε περιστερᾶς εἴδει ἐπὶ τὸν κύριον, ἢ πυρὸς μορφῇ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐφάνη; ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐσία οὐκ εἰς τὴν περιστερὰν ἠμείφθη, ὥσπερ οὐδὲ ἡ τοῦ λόγου εἰς τὴν σάρκα μεταβέβληται· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ τῆς περιστερᾶς ἔπλασε σῶμα.·.

ΤΟΥ

*dei, est vita; & vita, est spiritus. Et quia deus per dilectionem cunctis esse, vel vivere tribuit: iccirco spiritus nuncupatur. Ideo autem sanctus additur, quia cuncta per eum sanctificantur. FRAT. Qualiter probatur hic spiritus à patre & filio procedere? MAGIST. Nihil aliud spiritus sanctus, quam amor dei intelligitur. Vnde & deus caritas dicitur. Constat autem, quia pater filium, ut seipsum, diligit: & item filius patrem, ut seipsum, diligit. Vita namque diligit se sapere, & iterum sapientia diligit se vivere. Vitæ autem, & sapientiæ, probata est una essentia esse. Igitur dilectio, vel amor, vel caritas, quod est spiritus sanctus, in substantia patris & filij coessentialis existit: & ideo ab utroque aqualiter procedit. FRA. Si spiritus sanctus patri & filio coessentialis existit, quomodo ab individua substantia * separari potuit, quum in specie columbæ super dominum, vel in forma ignis super apostolos adparuit? MAG. Sancti spiritus substantia non in columbam est transmutata, sicut nec verbi [substantia] in carnem est transformata: sed spiritus sanctus columbæ corpus condidit.*

* editi male, sperari.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΛΑΡΙΟΥ ΠΙΚΤΑΒΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ,

Εἰς θεοφάνειαν τὴν πεντηκοστὴν ἀναγινωσκομένου λόγου, εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας τριάδος.

Πιστεύομεν τὴν ἁγίαν τριάδα, πατέρα τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἕνα θεὸν παντοδύναμον, μιᾶς οὐσίας, μιᾶς ὑπάρξεως, μιᾶς ἐξουσίας· δημιουργὸν πάντων τῶν κτισμάτων, ἐξ οὗ πάντα, δι' οὗ πάντα, ἐν ᾧ πάντα· πατέρα ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀφ' ἑτέρου· υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γνήσιον, θεὸν ἀληθινὸν, ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, φῶς ἀληθινὸν, ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ· οὐ μὴν δύο φῶτα, ἀλλ' ἓν φῶς· πνεῦμα ἅγιον, ὃ δὲ πατρὸς καὶ υἱοῦ πίστις ἐκπορευόμενον, ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον πατρὶ καὶ υἱῷ. πατὴρ ἐν ἑαυτῷ πλήρης θεὸς, υἱὸς πλήρης θεὸς, ἐκ τοῦ πατρὸς γνηνηθείς· πνεῦμα ἅγιον πλήρης θεὸς, ὃ δὲ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. οὐ τρεῖς δὲ φαμεν θεοὺς, ἀλλ' ἕνα θεὸν παντοκράτορα, αἰώνιον, ἀόρατον, ἀμετάβλητον, ὅλον παντὸς παρόντα, οὐκ εἰς μέρη διαιρούμενον, ἀλλ' ὅλον ἐν πᾶσιν, οὐ τοπικῶς, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν· ὃς ἀμετάβλητος ὢν, ἔκτισε τὰ μεταβλητὰ, καὶ τὰ κτισθέντα κυβερνᾷ· ἀεὶ μένων, ὅπερ ἐστὶν· ᾧ συμβεβηκὸς ἀδυνάτου τι παρεῖναι· (τῇ γὰρ ἀπλῇ τῆς

SANCTI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI,

Ex sermone, qui post Pentecosten, in festo sanctæ trinitatis, recitatur.

Non exstat inter edita huius opera

CRedimus sanctam trinitatem, hoc est, patrem & filium, & spiritum sanctũ, unum deum omnipotẽtem, unius substantiæ, unius essentiæ, unius potestatis, conditorem omnium creaturarum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: patrem à seipso, non ab alio: filium ex patre genitum, deum verum, de deo vero; lumen verum, ex vero lumine; non tamen duo lumina, sed unum lumen: spiritum sanctum, à patre ac filio æqualiter procedentem, consubstantialem & coæternum patri ac filio. Pater, in seipso perfectus deus; filius, perfectus deus, ex patre natus; spiritus sanctus, perfectus deus, à patre ac filio procedens. Non tres autem deos dicimus, sed unum deum omnipotentem, æternum, invisibilem, incommutabilẽ, totum ubiq; præsentẽ, nõ in partes divisum, sed totũ in universis; nõ localiter, sed potestate: qui quum sit incommutabilis, mutabilia creavit, & creata gubernat; semper id manens, quod est; cui impossibile est, accidẽs ali-

τῆς θεότητος φύσει προςεθῆναι ἢ ἀφαιρεθῆναί τι ἀμήχανον, ἀεὶ γάρ ἐςιν ὅπερ ἐςιν) ᾧ ἴδιον ἐςὶν, ᾧ ἀΐδιον ἐςὶν, ᾧ ταυτὸν ἐςὶ, τὸ εἶναι, καὶ ζῆν, καὶ νοεῖν· καὶ ταῦτα τὰ τρία, εἷς θεὸς· καὶ ὁ εἷς θεὸς, ταῦτα τὰ τρία. τουτέςι θεὸς καὶ κύριος, ἀληθὴς καὶ ἀΐδιος ἐν τοῖς προσώποις τριὰς· ἀληθὴς καὶ ἀΐδιος ἐν τῇ οὐσίᾳ μονὰς. ἐπεὶ μία οὐσία ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. αὕτη δὲ ἡ ἁγία τριὰς, οὐδέν τι μεῖζον ἐςὶν ἐν τοῖς τρισὶ προσώποις ὁμοῦ ῥηθεῖσιν, ἢ ἐν ἑνὶ ἑκάςῳ προσώπῳ ἅπαξ ῥηθέντες. ἕκαςον γὰρ τῶν προσώπων πλήρης ἐςὶν οὐσία ἐν ἑαυτῷ. οὐ μὴν τρεῖς οὐσίαι, ἀλλ' εἷς θεὸς, μία οὐσία, μία ἐξουσία, μία ὕπαρξις, μία ἀϊδιότης, μία μεγαλειότης, μία ἀγαθότης, πατὴρ, καὶ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα. οὐχ ἕτερον δέ ἐςιν ὁ πατὴρ ἐν τῇ φύσει τοῦ υἱοῦ, ἢ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οὐθ' ἕτερον ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ πατρὸς ἐν τῇ φύσει. οἷς ἐςὶ μία φύσις. πλὴν ἄλλος ἐςὶν ὁ πατὴρ, τῷ προσώπῳ· ἄλλος ὁ υἱὸς, τῷ προσώπῳ· καὶ ἕτερον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῷ προσώπῳ. ἐν τῷ πατρὶ ἀϊδιότης, ἐν τῷ υἱῷ ἰσότης, ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι τῆς ἀϊδιότητος καὶ τῆς ἰσότητος σύνδεσμος.

ἐν οἱ

quod adesse: (nam simplici divinitatis naturæ quidquam adjici, vel adimi nequit. semper est enim, quod est) cui proprium est, cui æternum, cui idem, & esse ⌣, & vivere ⌣, & cogitare ⌣. atque hæc tria, deus unus; & unus deus, hæc tria. hoc deus est ac dominus, vera & æterna in personis trinitas; vera & æterna in substantia unitas. quoniam una substantia pater, & filius, & spiritus sanctus. Hæc autem sancta trinitas nihilo magis est in tribus personis simul dictis, quam si qualibet in persona semel enuntientur. Nam qualibet persona perfecta in se substantia est. non tamen tres substantiæ sunt, sed unus deus, una substantia, una potestas, una essentia, una æternitas, una maiestas, una bonitas; pater, & filius, & spiritus sanctus. Non est autem aliud pater in natura filij, vel spiritus sancti; nec aliud filius, & spiritus sanctus, in natura patris; quum una sit his natura: verum alius est pater, persona; alius est filius, persona; alius est spiritus sanctus, persona. In patre æternitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto æternitatis & æqualitatis connexio.

σὺ δὲ πάντες τῇ οὐσίᾳ, τῇ ὑπάρξει, τῇ παντοδυναμότητι, τῇ θεότητι. ὥσπερ γὰρ αὐτὴ ἡ ἁγιαστείας ἀδιαίρετός ἐστι τῇ οὐσίᾳ, οὕτω καὶ τοῖς ἔργοις ἐστὶν ἀδιαίρετος. εἰ καί τινα τῶν τοῦ θεοῦ ἔργων ἰδίως πισὶ τῶν προσώπων ἁρμόζουσιν, ὥσπερ ἡ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἠχήσασα φωνὴ, ὅτε ὁ χριστὸς ἐβαπτίζετο, τῷ πατρὶ καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ ἰοῦ μόνῳ προσήκει ἡ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσληψις· καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἰδίως ἡ πρεσβεία, ἧς ἐν εἴδει τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἅγιον κατελήλυθεν ἐπὶ τὸν ἰὸν τοῦ θεοῦ, ὡς ἄνθρωπον βαπτιζόμενον. πλὴν ἀναμφιβόλως τῷ φωνῷ ἐκείνῳ, καὶ τῷ πρεσβείᾳ, καὶ τῷ ἀνθρωπότητι τοῦ χριστοῦ, ὅλη ἡ τριὰς ἐνήργησεν, ἧς τὰ ἔργα ἀδιαίρετά ἐστιν.

ΑΙΩΝΙΑ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

Vnum omnes substantia, essentia, omnipotentia, divinitate. Nam quemadmodum haec sancta trinitas individua est substantia, sic & operibus est individua: licet ex operibus dei quaedam singulariter aliquibus personis congruunt, ut vox ista, quae de cælis sonuit, quando baptisabatur Christus, patri: & soli personae filij, humanitatis adsumtio competit: & singulariter personae spiritus sancti, columba; in cuius specie idem spiritus sanctus supra filium dei, qui ut homo baptisabatur, descendit. Procul dubio tamen et vocem illam, & columbam, & humanitatem Christi, tota trinitas effecit, cuius opera sunt individua.

ÆTERNA DEO GLORIA.

INDEX RERVM PRAE-
cipuarum quæ hoc volumine continentur.

A

Abrahamus Chaldæus 393
Acephali quinam 469
Accidens per se non subsistit 289
Accidentia propter substantias existunt nõ cõtra 15
Accidentia quomodo hypostasin habere dicantur 495
Accidentis natura 289
Accidentium indiuidua 389
Actiones Christi duplices 123
Adamus immortalis quomodo fuerit ante lapsũ 357
Adpetitio maioris noxia 295
Adpetitus quis nos lætitia afficiat 301
Aduolendum comparatũ esse, et uelle differunt 121
Aeterna substantia non mutatur, 293
Aeternos nos esse ex Manichæorum principijs colligitur 325
Aeui nomẽ quid designet 555
Αγαθὸν unde apud Græcos 335
Agnoetarum hæresis 475
Agnoetæ quare dicantur 475
Alexandrina plebs et Aegyptus deficiunt 469
Aliud atq; aliud in Christo non autem alius atque alius 45
Aliud de quo intẽlligatur itemq; alius 47
Alius atque alius, nõ autẽ aliud atq; aliud in trinitate 47. ratio ib. et 61
Ambitio quare mala 255
Ἄμβων qualis locus 155

Am-

Ambrosius duas in Christo naturas probat 51.75
Amici unam animam habere quomodo dicãtur 453
Angeli negãtur à Samaritanis 425. eosdem esse probatur. ibid.
Angeli non peccant deinceps 365
Anima nulla culpa 285
Animam immortalem negant Samaritani 425
Animam nostram nil mali cogitare corpus nil boni facere ex Manichæorum hypothesi concluditur 327
Anima pars lucis 281
Anima quid 125
Animas peccasse antequã immisse corpori contẽdit Origenes 551
Anima supplicij causa corpori alligata secũdum Origenem 551
Animi summißio Deũ cõmouet 385
Annonæ caritas in Palæstina 395
Antechristus quis nam 219
Appetendi uis quare data 323
Apollinaris dementia 179 hæresis 447
Apollinarista dicitur Cyrillus ab Orientalibus 525.527
Argumentorum tria genera 479
Arma aduersus omnia uitia 383
Arrij blasphema dicta 91. eiusdem rationes 5. ibid. delirium 499. 57. error circa incarnationem 439 circa diuinitatem 439
Arrius duas naturas sermonis statuit 89. in quibus errauerit 439. Presbyter Alexandrinus 443. quibus locis scripturæ abutatur 441
Artemas Christum purum hominem tantum statuit 181

Athanasij auctoritate cõprobãtur duæ in Christo naturæ 33
Auaritia fulcrum multorum uitiorum 383. eandem quæ uitia comitãtur. ibid.
Aues duæ mundæ quid significent in veteri Testamẽto 41
Augusti 55

B

BAptismo unde sua perfectio 29
Basilius 49
Benignitas Dei erga Diabolum 295
Boni speciem quæ habeãt 303
Boni ut simus in cuius potestate sit 355
Bonos omnes fecit Deus 359
Bonum aliud uariè efficit bonum 321
Bonum esset illi homini, non esse natum: locus ille explicatur 353
Bonum & malum eodem respectu nõ est unũ 321
Bonum habitus ratione dicitur 273
Bonumne sit Diabolum esse 299
Bonum perfectum quod 353
Bonum quodnam 305. & 311. 247.
Bonum secundum magis et minus quomodo cõsideretur 353
Bonum uerè quod nam sit 313. comparatione illustratur. ibid.
Bonus non conniuet ad peccata 365
Bruta uirtute quare careant 363

C

CAlamitatũ finis 379
Cæci quare nascantur quidam 353
Cæcitas 251
Capita tria quibus omniũ hæreticorũ opiniones falsæ euertuntur 199
Carne nuda an Christus passus 45
Carni Christi quid tributũ ex unione personali 107

Carnis

Carnis Christi ubiquitas tollitur ex Cyrillo 37
Carnis ueræ negatio, corporeæ paßionis negatio 221
Caro Christi naturam nostri generis non reliquit 211
Caro, dei caro non diuinitas 39
Caro in diuinitatis naturã non est cõuersa 171
Castigatio boxum 379. eius finis. ibid.
Causa originaria imaginis 245
Ceropißi cõpositio unde fiat 289
Chalcedone Marcianus habet generale concilium 463
Chalcedonense concilium duas naturas in Christo probat 55
Chalcedonensis synodi cõfeßio de filio Dei 167. 169. 171. 173. 175. eadẽ quibus se sectis opponat 177
Chalcedon. synodus 457
Chalcedonensis synodus nommatur Cyrilliana 537
Chalcedonensis synodus quare non recipienda 479
Chananæa terra siue Palæstina Abrahamo pollicetur 393
Christi aduentus duplex 415. eius nomina uaria 417. conceptio, ortus, 201. 205. corpus corruptibile an incorruptibile ante resurrectionem 471
corpus incorruptibile non natura, sed gratia 543. corpus inanimum esse uolebat Arrius 439. 443.
nomen quid 9
Christum animã habuisse probatur 443
Christum hominem nudum statuit Samosatenus 435
Christum in utero matris 9. mensibus et 5. diebus habitasse an uerũ 117

Christum non eadem qua nos mala perpessum 539
Christum patre mimorem uult Arrius 179
Christum quod attinet, Hebræis tria in quæstionē ueniunt 413. eundem uenisse contra Hebræos. ibid. eum non esse Deum 417
Christum uerum hominē testimonijs sancta scripturæ probatur 201. 203. suscepisse nostras infirmitates 207
Christus carne passus quid 47
Christus idem loquitur nō uno modo 51. utraq; natura perfectus 53
Christus in cordibus nostris habitat, & similia de qua parte Christi dicantur 47
Christus in hominis natura passus 43
Christus in nostra natura passus 63
Christus ipse se uarijs miraculis uerum hominē & Deum probat 217. 219
Christus patri æqualis & mæqualis 215
Christus perfectus Deus et homo quare 81
Christus per immißionem ciborum substantiam corporis sui seruauit. 541
Christus primitiæ nostræ resurrectionis 543
Christus quæcunque hominem sustinere oportuit sustinet 397
Christus quare comederit post resurrectionem 543
Christus quare sermo, sapientia, et filius dicatur Arrio 89. 91
Christus quatenus homo an diem iudicij sciuerit 475
Christus quomodo Deus & homo dicatur Nestorio 451
Christus sponte seruijt naturæ legibus 539
Christus substantiæ eiusdem

dem nobiscum & cum patre 51
Christus uoluntate præditus quatenus homo 115 117. eadem non eligens sed naturalis 110
Chrysostomus de duab. in Christo naturis 55 et 75
Chrysostomus lumen orbis 129
Clauorum cicatrices Christi 543
Cogitationes bonæ et malæ quid efficiant 387
Colloquium cum catholico Armeniorum quo anno habitum 1
Colloquium in rebus diuinis quomodo sit instituendum 3. & 5
Color absq; corpore non subsistit 289
Composita facilè dissoluũtur 287
Compositio ex simplicibus 287
Compositio hominis ex diuersis naturis unam hypostasin fieri ostendit 71. 73
Compositum omne naturæ soluitur 357
Confessio de Trinitate uera 23
Cõfessio uera de Iesu Christo 161
Consilia dei nobis ignota 363
Constantinopolis Augusta nominatur 187
Constantinopolitanæ synodi patres 5
Constantinopolitana synodus 449. Diodorus Episcopus aduersus Arrianos et Macedonium 449
Contemptus principium 381
Continuum quid sit 501
Contraria cum contrarijs in unã hypostasin quãdo non coeant 327
Conuictus quãdo quis circa religionem dicatur 3
Corpora sanctorũ faciunt bona 327
Corpus Christi animã habere sed carere mente 447

Corpus Christi de terra naturam suam habet 37
Corpus Christi eiusdē nobiscum substantia 543 idē est incorruptibile post resurrectionē. ibi.
Corpus eiusdem negatur cum sermone 107
Corpus & animā ex corporeo & incorporeo composita, ex Manichæorum delirio colligitur 327
Corpus et anima una natura etiā in Christo 73
Corpus nostrum post resurrectionē nullis passionibus obnoxium erit 543
Corpus omne per se immobile 287
Corpus opificiū tenebrarum 281
Corpus quale Christus assumserit 169. quatenus nobis similis. ibid is à patre genitus, ex Maria natus. ibid.
Corpus undenam componatur 339
Corruptibile nihil suscepit caro sermonis 545
Corruptibilis uox aquino ca 545
Creata nulla esse in mundo ex Manichæorū falsa hypothesi colligitur 327
Creatio quid sit 307
Creatis quid proprie conueniat 323
Creatum in Christo quo referatur 49
Cultus astrorum à Manichæis probatur 433
Cyrilli probatio de duab. in Christo naturis 37
Cyrillus ad Nestorium scribens 453
Cyrillus adurrsus Diodorū quare scripserit 451
Cyrillus Alexandrinus Episcopus 451
Cyrillus in Zachariā 537
Cyrillus Nestorium remouendū censet 453
Cyro regnante redeunt Iudæi è Perside 427

D

Daemonas & angelos in integrum restitu-

restitutum iri cõtendit Origenes 551
Dæmones, angeli, archangeli Origenis 551
Daniel de Christi glorioso aduentu 415
Dauid ex qua tribu 407
Dauidis posteri quamdiu in possessione regni mã serint 419
Dauid sequitur in regno Saulum 407
Decretum Dei confirmatur 375
Decretum et prædestinatio differunt 371. & quid sint. ibid.
Deficientes à religione Christiana in sinũ Ecclesiæ recipiuntur 155. eorundem pœnæ ibi.
Definitio 87
Dei attributa 369. eius substantia, uoluntas, prouidentia incognita 369. simili illustratur. ibid.
Dei hypostases etiam facultates sunt 241
Dei numen quare mutationis expers 351
Delictum ex ignorantia post mortẽ remitti 195
Deo proprie quæ conueniant 323
Deum finibus inclusum, bello peti, etc. blasphema dicta 341
Deus Abrahamum patriã relinquere iubet 393
Deus bonum ac malũ æquè nouit 311
Deus Diabolo suum esse largitur 295
Deus est ὑπερούσιος 14
Deus ex nihilo per sermonem substãtias producit 243
Deus humanam naturam suscepit 45
Deus liberum agens 313
Deus sciẽs Diabolum malum futurum quare tamen condiderit 297
Deus semper uoluit opificium à se præstituto tempore fieri 239
Deus quæ nobis reuelarit 363. idem in ordinem non cogendus 363.

mortem non uult 363
Lux quænam sit 363
Deus uolens Diabolum fecit 351. idem sua sponte mutatus ibid.
Deus unum & triplex lumen quomodo 31
Deus unus quando seruetur 29
Deuteronomij argumentum. 405. unde dictũ. ib.
Diaboli casus 293
Diaboli lapsum præuidit Deus 303
Diaboli uitium 295
Diabolo bona dãtur à Deo quæ recusat 357
Diabolo quare concedat homines oppugnare 295
Diabolus à Deo reiectus 549
Diabolus bonus conditus 305. quare idem malus factus. ibid.
Diabolus quatenus bonus 353
Diabolus remissionẽ peccatorũ quare non consequatur 297
Diabolus sui ipsius carnifex 305
Diem & horam ne quidẽ filium nouisse quare dicat Christus 547
Dilectionis argumentum quod nam 381
Diluuio qui nõ perierint 391
Dioscori delirium 183
Dioscori uiolentia 461
Dioscorus S. Cyrilli opera corrupit 533
Dioscorus uocatus non comparet 463. idem remouetur ab officio. ibid. in exilium mittitur. ibid.
Diuina natura non pati potest 63
Diuinitati nil accedere potest 105
Diuinitatem qualem statuant Manichæi 433
Dormire dominus cur & quando dicatur 377
Duo de uno quomodo in Christo dicantur 51
Duo dicuntur duobus modis 503
Duo rerum principia Bonum

num & malum 231

E

Ecclesiæ iudiciũ de incarnatione 401
Ecclesiæ iudicium de Trinitate 499
Ecclesiastici libri diuidũtur 403
Electio in dominum non cadit 121 cadẽ quid sit. ib.
Emanuel una hypostasis 111
Ephesinæ synodi patres 5
Epiphanius Cypri antistes 401
Epiphanius Hebræus 135
Episcopi pij officium 191
Episcoporum series 471. 473. 475
Episcoporum 318 synodus Niceæ coacta tempore Constantini aduersus Arrium 443
Epistolæ Catholicæ quot 411. quare sic dictæ. ib.
Erechthius inter patres non recensetur 535
Esaias de Christi aduentu humili 415
Esdras duodecim libros bibliorum restaurat 429
Esdras liber quid contineat 409
Esurijsse Christũ scriptura non dicit 545
Euangelia Thomæ & Philippi à Manichæis excogitantur 433
Eunomij error 181
Eutyches naturas confundit 7
Eutyches remouetur 461
Eutyches restituitur 461
Eutyches sæpe conqueritur apud imperatorẽ 461
Eutychetis blasphema cõfessio 223
Eutychetis error 401
Eutychetis opinio falsa 457
Exaltationis principiũ 181
Exclamationis illustris exemplum 339
Exemplis quatenus utendum 83. in scriptura quæ eorum ratio. ibid.
Exemplo dissimili hominis quare patres utantur 81. & 83
Exemplum Christi imitã-

dum 227
Exilij primorum parentum causa 391
Exodi argumentum 403
Exodum Manichæi ad Deũ malũ referũt 433
Exoterici aliter quam Ecclesiastici scriptores quibusdam uocibus incomplexis utuntur 11
Ezechiæ quod deus adiecit annos id non pœnitentia factum 375

F

FActus ante me 557
Facultatũ animæ uetus usus 353
Femina unde condita 391
eiusdem nomen à quo. ibid.
Ferula qualis locus 155
Fidei defensio uera 227
Fides non admittit coactionem 461
Filij Adæ tres 391
Filij Dei maiestas 209. noua natiuitatis. ibid.
Filij nomen utriq; naturæ accommodatur 49
Filij Samuelis degeneres 407
Filium et spiritum sanctũ patris creata Arius docebat 499
Filium unum non etiam duos ut duas personas, Nestorius cur statuat 499. 401
Filius Dei duarum naturarũ ante incarnationem fuisse impiè dicitur 225
Filius Dei quomodo unitus corpori humano 395
Filius quomodo ex patre gignatur, non inuestigandum curiosè 389
Finis omnium rerum quis 317
Formam quo referãt Manichæi 433
Fratres nõ sunt nominãdi Manichæi 341
Fratrum amulatio erga Iosephum 395

G

GAianus per uim sit Episcopus 473
Generalis

Generalis Armeniorum conuersus 125. quare idem unam naturã in Christo crediderit, ib. & 127
Generalis Armeniorum Ioannes laudatur 185
Generalis Armeniorum quas synodos recipiat 5. quorum doctorũ scripta 5.7
Generalis Armeniorum ritus benè precandi 195
Geneseos argumentum 403
ἕνωσις, πρόσνωσις, ἐπίσνωσις quid differant 363.371
Gaianitarum hæresis 539
Gregorius Episcopus conuersus 61
Gregorius Nazianzenus de duabus in Christo naturis 43
Gregorius Nyssensis Episcopus 47
Gregorius prodigiorum effector 529

H

Habitus cuiusq; artis quomodo comparetur 395
Hæresewn caussa 197
Hæreses 84 Epiphanius recitat 401
Hæreses quatuor 57
Hæretici quinam falsam à Deo doctrinam habeant 397
Hæreticorum dicta non omnia reijcienda 527
Hebræi fatẽtur Christum ab alijs occidendum 415. ijdem scripturam corrumpunt ibid.
Hebræi Sanctum ingrediebantur 153
Hebræi unde dicantur 393
Hieroboamo regnũ promittit Deus 419. iuvencas aureas facit idem 423
Historici in Biblijs quot et qui 403
Homines duo in uno quomodo 45
Homines inaspectabiles

fiunt 435
Homines transformati qui 435
Hominis naturæ si sint duæ, Christi erũt tres 511
Hominis primi causſa efficiens 281
Homo diuinitatem ſuſcepit 45
Homo ex animo & corpore conſtans unã naturam habet 509
Homo primus quis 281
Homo quare peccatorum remißionem conſequatur 297
Homo ſuam uoluntatem non cognoſcit 369
Homo ſua ſponte malus fieri poteſt 295
Homo unius naturæ quare dicatur 309
Homo ζῶον μιμητικὸν 384
Humanitas ſynodi Nicænæ 153
Humanitatem Chriſti ignorare Agnoetæ contendunt 545
Humanũ genus unde autum 35
Hymnus totam trinitatem concelebrans 139. 141
exemplo illuſtratur 143. 145
Hypoſtaſeis in Trinitate quomodo differant 385
Hypoſtaſeis tres quando retineantur 29
Hypoſtaſeon trium unum principium 235
Hypoſtaſeos mentio cur fiat in Trinitate 25
Hypoſtaſes diuidit Neſtorius 451
Hypoſtaſes non ſeparantur à ſe inuicem 241
Hypoſtaſes ſunt tria diuiſa non natura, ſed proprietatibus 31
Hypoſtaſin unam eſſe Trinitatis Hebræi quomodo probent 411
Hypoſtaſis & perſona in patrũ ſcriptis non differunt 389
Hypoſtaſis quid ib.
Hypoſtaſis quid exotericis 11
Hypoſtaſis una & natura in-

incommutabiles 81
Hypostaticũ & hypostasis duo significant 493
Hypostaticam unionem qualem Nestorius admittat 521

I

IBas Nestorianus 485
Idiomatum communicatio 397
Idiomatum communicatio refutat Arrianos 443
Iesum soluere quid sit 219
Infidelitas quid 323
Infidelium nota quæ 381
Ignis non præcedit tempore lucem 237
Ignoratio priuatio 229
Immortale æquiuocum 553
Imperatorum omnium finis præcipuus 1
Incarnatio Christi à Manichæis qualis fingatur 433
Incarnationem qui nam impugnabant 499
Incarnationis doctrina uera 59
Incarnationis mysterium 395
Incorporeum incorporea producit 325
Indiuiduorum particulares esse substantias, & unam communem 477
Indiuiduum quid Aristoteli 11
Interitus quid nam 307. 335
Inuoluntaria mala quare introducantur, & unde pendeant 379
Ioannes Antiochenus Episcopus commouetur aduersus Cyrillum 455
Ioannes Antiochenus Episcopus constituitur in Ephesina synodo 453
Ioannes Cyrillo scribit 457
Iosephus uenditus 395
Iosuæ libri argumentum 405
Irrationalia corporis ratione mutabilia 351

Isaacus in Palæstina genitus 393
Israelitæ ab Aegyptijs affliguntur 395
Israelitæ conquesti de Salomonis seueritate 419
Israelitæ, Hebræi & Iudæi nomina synonima omnia 393
Israelitæ in deserto legem non obseruant 395
Israelitæ quænam tribus dicantur 421
quare autem ib.
Israelitæ unde dicantur 393
Israelus id est mens Deum aspiciens 393
Iudæa tribus in possessione regni manet 407
Iudæi à quo in captiuitatem abducti 427
Iudæi ex Assyria quando redierint 409
Iudei non offenduntur à Salmanassare 423
Iudei quinam dicantur, unde etiam 393
Iudex non autor pœnæ 373
Iudex puniens non est p
cati causſa
Iudicium Dei ex futur
præcognitione
Iudicium ultimum co
probatur 4
Iudicum libri quid do
ant 405. quare
dicti
Iulij Romani põtificis
epistola suppositicia
Iustinianus se synodit
profitetur
Iustinus de duab. in Ch
sto naturis
Iustinus in imperio suc
dit Anastasio 4
Iustus non est qui in p
cato moritur 3

L

Laetitia uera quæ
Leo ex unguibu
187
Leones Samaritanos q
re interfecerint 4
Leonis confessio de du
bus naturis in Chri
481

Leo Papa excanduit 463
Leuitici argumentum & unde dictus 403
Lex de adoranda arca 421
Lex quid nam 309
Liberum arbitrium asseritur 359
Liberum quid nam 351
Librorum Ecclesiasticorũ ueterum numerus 403. eorundem diuisio 403
Lignum ex quatuor elementis compositum 79
λόγος quale corpus assumserit 395

M

Macedoniani spiritum S. seruum & creaturam fingunt 559
Macedoni hæresis 445
Mactare filium Dei quid 153
Magistratus officium 109
Mala nulla fiunt à bono 293
Mali nullius Deus autor 379
Malos puniri post hanc uitam iustum 313
Malum bono non prorsus contrarium est 273
Malum duplex 379 321
Malum nihil est eorũ quæ sunt facta 271
Malum quid 337
Manes Christum purum Deum tantum negatur 181
Manichæi de singulis sectis aliquid colligunt 433
Manichæi pueris puerilliores 247
Manichæorũ deliramenta 231
Manichæorum principia an aliquid commune habeant necne? 289
Manichæorum sectã quis ritè intelligat 433
Manis impurissima dogmata 341
Marcelli hæresis 25
Maria Christipera dicitur Nestorio 451
Martyrum ira 255

Materiam in compositis quo referant Manichæi 433
Materiæ locus quis 291
Materiem incorpoream secundum Manichæos condidisse corpus 285
Materies an corporis expers 285
Materies Manichæi 323. 325
Materies quid 273. quare mutabilis 275
Mediatoris uox duas in Christo naturas probat 55
Mediū est ipsa ueritas 59
Mendacium quid 227. 229
Mensæ Hebræorum minores nostris 129. eosdem quomodo metiantur ib.
Mentem pollutam peccato Apollinaris uolebat 449
Modus incarnationis 171
Monarchiæ laus 247
Monophysitæ impugnantur 185
Montanorū secta sub qui bus patribus floruer 431
Morales libri in Scripr ris qui 4
Morbus sanitati quom do aduersetur 2
Mortalis quomodo sit dam factus 3
Mortem ipsi attraxim 357
Mortis causa 3
Moses educit sexcenta n lia ex Aegypto 3
Mosis libri 5 uocant Pentateuchus 4
Mosis tertij libri argum tum 4
Motus expertia quæ na 335
Mundus quare condit iuxta Origenem 5
Mutabiles quare sint r 293
Mutabilia principio nc carent 3
Mutationi quæ nam si subiecta 3
Mutationis modi qui no esse possint 2
Mutatio nulla post mo ter

tem 365
Mutatio quid 309
Mutatio quomodo fiat 293
Mutatio quorum sit 277

N

NAbuchodonosor Hierosolymã capit 407
Natalis seruatoris quando celebrandus 135
Natiuitas carnis manifestatio humanæ naturæ 211
Natiuitatem Christi tempora subsecuta diuiduntur 429.431.
Natura Christi, & natura Sermonis incarnata diuersa 7
Natura cõposita Christus esse non potest 81
Natura de uniuersalibus dicitur 85.87
Naturæ Christi quomodo sint hypostaticæ & nõ hypostaticæ 495.497
Naturæ creatæ uirtus præcipua 293
Naturæ cui usq; propriè rectè de tota persona dicuntur 215.217
Naturæ duæ, et natura una in Christo an rectè quis dicat 65.67
Naturæ duæ hypostasin non diuidunt 59
Naturæ duæ quomodo coiuerint 39
Naturæ quomodo in Christo sint unitæ 69
Natura hominũ una, plures hypostases 11
Naturalis uoluntas quid 121
Naturam unã in Christo statuit Eutyches 55.57
Naturarum discrimen unione non tollitur 55
Naturas Christi tres quomodo hæretici colligant 511
Naturas distinguere nõ est Christum diuidere 39
Natura una ex duabus fieri potest 71
Natura una in Christo quare dici non possit demonstratur 77.87

Natura una si statuatur, confusio naturarũ introducitur 79
Natura utraq; unum quomodo sit 501
Neapolis eadem quæ Samaria 421
Neminem iudicare 385
Nestorij error 499
Nestorij & Samosateni hæreses in quo differant 435
Nestorij nullum erratum circa Trinitatem 437
Nestorius duarũ naturarũ unionẽ negat 37.39
Nestorius Episcopus Constantinopolitanus 451
Nestorius & Eutyches ex opposito inter se pugnant 59
Nestorius in qua synodo condemnatus 5
Nestorius quare hæreseos damnatus 101. idem Mariam non uolens uocare θεοτόκον 103 unionem negat ibid.
Nestorius suum dogma ex Diodori & Theodori scriptis probant 4
Nomina nuda in trinitate non fingenda 2
Nominum nulla contentio quando 3
Non hominibus, sed ueritati assentiendum 9
Non hypostaticum duplici ter sumitur 49
Notitia habitus 225
Noua doctrina quæ sit 403
Numeri diuinum quantitatis expers 241
Numerus dicitur etiam de Quantitate continua 499
Numerus discreta Quantitatis 499
Nycæna synodi sancti patres 5

O

Odium quatenus bonum & iustum 255
Oleum absque appendice liquor ex oliua intelligitur 151

Oliueta in Armenia non sunt 147
Omnia per ipsum facta, quomodo Arriani interpretentur 557
Omnipotens quid 365
Opera humanæ & diuinæ naturæ in Christo 213
Opificium hoc quomodo productum sit 239
Opulentia quid 251
Ordo naturalis quis 381
Orientalis plagæ oliuetis caret 147
Origenes sacrificat 547. factum deplorat 549. Arrianos oppugnat 549
Origenis dogmata refutantur 553
Origenis opiniones 547. in literis sacris uersatus ib.
Origenis pater martyr factus 547
Ortus & interitus unius & eiusdem respectu non est idem 321
Ortus quid nam 355
Ortus unde 277

P

Paralipomenon libri quid agant et unde dicti 409
Partus uirginis, diuinæ uirtutis indicium 211
Pascha quare aliquando Martio, Aprili aliquando celebretur 133
Paschatis tempus apud Hebræos fixum 133
Passio Christi qualis statuitur à Manichæis 431
Pater non prior tempore Sermone & spiritu 237
Pater semper erat pater 239
Patriarchæ 12 quare dicti 393
Patres corporis Christi mentionem facientes, animatum & mente præditũ nominant 527

Patres quare solliciti de libris Canonicis 433
Patres quibus locis Scripturæ Arrij opinionē confutent 441
Patres qui nam uixerint ab imperij Constantini principio usq; ad synodum Chalcedonensem 437
Patres qui nam uixerint à natiuitate Christi, usq; ad imperium Constantini 431
Patres quomodo loca Scripturæ, quibus abutuntur Arriani, explicent 441
Pauli epistolæ quot sint 411
Paulus anathema fieri vult 189
Paulus Samosatenus in quibus errauerit 435. idem solum patrem fatetur ib.
Paupertas quid 251
Pernicies uitam non habet 273
Peccata fieri necessum fuisse in Christo 417
Peccati caussa quæ nã 303
Peccator si in pœnitentia moriatur, nulla memoria suorum delictorum 365
Peccatorum miseria 365
Peccatum quid 253
Peccatum superare quare possimus 201
Persona quid 13.17.19
Personarum proprietates in Trinitate notãdæ 25
Personas duas Nestorius fingit 57
Philippus inaspectabilis factus 435
Philoponi error ex Aristotele 477
Philoponus Thritheitarũ princeps 475
Philoponus tres naturas in trinitate statuit 477
Photini error 183
Pios uoluptatis æternæ frui iustum est 311
Pœna quid 365
Pœnitentia in Deum non cadit 375
Pœnitētia in hac uita tantum

tum conceditur 363
Pœnitentia post mortem quare tollatur 363
Pœnitentia quantum possit 375
Pœnitere quomodo dicatur Deus 375
Πολυαρχία ἀναρχία 151 247
Præceptum 10 Decalogi 255
Prœcognitio Dei non præbet causſam malis 305
comparatione illustratur ibid.
Prœcognitio diuina 369. & 371
Prœcognitio est rei futuræ 351
Prœcognouit Deus multa quæ illi non placent 373. simili illustratur ibid.
Prædicationes contrariæ de Christo, conuenienter naturis tribuendæ 53
Præexistentia Origenis 549
Prænotio Dei causſam ex nobis non habet 373
Præscientia Dei non est causſa mali 373
Præter naturam quæ sunt unde eueniant 583
Precatio summißionis argumentum 383
Preces pro mortuis 159
Primigenia diutius in utero morantur 129
Principia duo esse non posse ratione loci demonstratur 239.
ratione dignitatis 241
Principia quinque colliguntur ex duobus Machæorum 239
Principij expers quid 233
Principij significata 233
Principio carens, non mutatur 291
Principium bonum quod nam 231
Malum ibid.
Priuationis natura, exempla 251
Probationes probabiles & necessariæ 187.

Prophetici libri quot 409
Propitiationis festum septimo celebrabant Hebræi mense 133
Proprietates duarum naturarũ in Christo salua 51
Proterio succedit Timotheus 465
Proterius in locum Dioscori substituitur 465
Proterius uiuus crematur 465
Prouidentia diuina 361. hæc cum decreto coniuncta ibid.
Prouidentia diuina non ociosa 371
Prouidentiæ diuinæ ratio incognita nobis 369
Psalmodia intra ecclesiam autoritate S. probatur 151
Purgatio nostra quomodo fiat 41
Purgatorium eluditur 363

Q

Quantum ab oculis, tantum à corde 385
Quaternionis falsa opinio 103. quomodo statuatur 105. & 111. euitari possit 111
Quietem ueram quomodo nobis comparemus 385. 387

R

Rationale æquiuocum 553
Rationalia mutantur pro uoluntatis ratione 351
Rationalia omnia libera 351
Ratione prædita quare libera 293
Refutatio aduersus Apollinarim 449
Reges Israelitarũ ex qua tribu confirmati 393
Regum libri quid doceant 407 unde sic dicti ib.
Rerum naturalium æterna contensio arguit duo rerum principia con-

contraria 289. 291
Res creata nulla dignè se gerit suo creatore 361
Res existendi ratione commune quiddam habẽt 249
Res per se nullæ sunt malæ 253. 255
Respondetur querulis qui dicunt Deum non debuisse producere eos, quos peccaturos præcognouit 359
Res universæ quatenus bonæ 353
Resurrectionẽ negant Samaritani 425
Roboamus deliberat cum natu maioribus 421. eiusdem tyranniciũ responsum ibid.
Romana imperium orientale 287
Ruthæ liber quid agat & unde dictus 405

S

Sabellianorum figmẽtum 559
quibus arguantur ib.
Sabellij error 25. 57. 397
Sabellius quid de Trinitate statuat 437
Sacerdos à Salmanasare ad Samaritanos mittitur 423
Sacerdotes extra Ecclesiã canentes 151. undemos ille 153
Sacra scriptura se nobis accommodat 377
Salmanasar quare Israelitas & Iudæos muadat 423
Samarita Hebræis custos ibid.
Samaritani in locum Israelitarum substituuntur 423
Samaritanorum hæresis 419. 425
Samosatenus quomodo Trinitatem explicet 437
Samuel dicitur habuisse duos filios 407
Samuel postremus Iudicum ibid.

Samuel regē populo constituit 407
Sancta trinitas & una diuinitas condidit uniuersa 391
Sāctificatio spiritus quomodo fiat 221
Sanguis animalis anima est quomodo dicatur 425
Sappirij Episcopus auctoritates patrum peruertit 61.
disertus ibid.
Sarcasmo luduntur Manichæi 305
Satanæ natura 109
Saul ex qua tribu 407.
quamdiu regno potitus 407
Saulum quod unxerit in regem quomodo dicatur Deum pœnituisse 377
Scortatio quare mala 255
Scortatio quid 323
Scortatio sæpius eximia quædam organa produxit 321.
quatenus Bonum quid uel malum 321
Scriptura quare uocibus Patris, Filij & Spiritus S. utatur in Triade 389 391
Sectarum diuisio 397
Sensiliū recordatio mentem perturbat 385
Septimanæ Danielis 413
Sermo à mente non separatur 241.
facultas patris ibid.
Sermo assumsit naturam non culpam 209
Sermo in carnis naturam non translatus 171
Sermo, Mens, spiritus, una mens 241
Sermonis uaria epitheta 141
Sermonis una natura 9
Sermonis una natura ex Cyrillo quomodo intelligendum 89. 931 93
Sermo non adsumsit hypostasin 111

Sermo non eiusdem cum corpore substantiæ 35
Sermo, quale quid sit 243
Sermo quare caro factus 105
Sermo quid nam sit Samosateno 437
Serpens ubi gignat 387
Seueri tyrannis 109. eius hæresis 111
Similitudine illustrissima duplices in Christo actiones demonstrantur 123
Similitudo figuli ex Paulo 359
Simplicia natura uniri nõ possunt 327
Sion id est ueritas 537
Solomon. 10. menses in corpore 129
Solomonis sapientia 419. idem idolorum cultor. ibid.
Specie duo dicimus Christum 503
Species quid 389
Spiritus, aqua & sanguis tres testes, quid denotent 223
Spiritus sanctus facultas patris ab eo non recedens 241
Spiritus sanctus patris & filij uoces non humano more usurpandæ 389
Spiritus sancti substantia in congressu 150 patrum Constantinopoli tradita 159
Spiritus sanctus Deus ubi nominetur 445
Spiritus sanctus non intelligitur flatus 243
Spontaneum ubi locum habeat 253
Substantia à subsistentia non differt 289. quomodo eadem repugnet substantiæ. ibid.
Substantiæ diuisio 15. 337
Substantiæ & ὑποστάσεως analogia. 21. discrimen 23
Substantia & hypostasis diuersa de Deo intellecta 11
Substantia & Hypostasis

quid 17. à persona quid differat 19
Substãtia & natura apud patres non differunt 389
Substantia & natura idẽ 15. 17. quid, unde. ibid.
Substantia & natura patribus quid nam 11. & 13. 15
Substãtia philosophorum species 389
Supplicium Diaboli quod nam 301
Supplicium finis expers futurum post resurrectionem fingit Origenes 551
Supplicium futuri sæculi quod nam 379
Supplicium nõ est malum 311
Supplicium quid nam 381
Sursum uolare quomodo posßimus 385
Synhodi quartæ Chalcedonẽsis decretum 157. quos condemnet 191. & 193.

T

TEmplum Dei quare non ingrediendũ 153
Temporum partitio 429
Tenebræ lucem adorarũt 279
Tentationes quare immittantur a Deo 311
Testamenti N. libri qui 409
Theodoreti & Nestorij fictitiæ epistolæ 455. eiusdem liber de sectis 457
Theodori phantasma 183
Theodoritus Cyrillum Arianum esse conuincere conatur 455
Theodosij responsum pertinax 463
Theodosio scribit Valentinianus 463
Theodosius ad Ioannem & Cyrillum 457
Theodosius minor synodum Ephesinam indicit 455
Theodosius quidam episcopus

ſcopus factus è throno deijcitur 473
Thritheitarũ dogma 475
Tomus Leonis 461
Tribus decem feceßionem faciunt à Roboamo 421. *ijdem belligerantur cum Iudæis ibid. Iudæi quænam tribus dicantur* 421
Trias 369
Trinitas illuſtriſſimo ſimili confirmatur 113 *& duæ naturæ in Chriſto* 115
Trinitas quaternio quomodo fiat Syro epiſcopo 97
Trinitas quomodo uice uerſa incarnationis myſterio reſpondeat 401
Trinitatem quibus argumentis ſcripturæ poſſimus probare 411
Trinitatis communia 389
Trinitatis & Chriſti comparatio 61
Trinitatis uox numerum ſignificat 111
Trishagiũ an ſoli filio adſcribendum 337

V

VAlentinianus ad uim dictam incitatur à Papa 463
Valentini delirium 281
Vbiquitarij à Cyrillo perſtringuntur 69. *ab Ambroſio* 75
Veritas quid 227
Vetus doctrina quænam 403
Via optima quæ 57
Vina ex diuerſis arboribus conficiuntur 149
Vinum cuiuſcunq; coloris in cœna adhiberi poteſt 149. *per miniſterium ſanctificatur. ibi.*
Virtus quid 209. 309. & 311
Virtutẽ quæ in nobis promoueant 389
Vitæ alterius felicitas 301
Vitium expers principij ſtatuunt Manichæi 285
Vitium priuatio eſt 229

Vitium quid 311
Vltrasubstantialia ex nostris rebus adumbrantur 243
Vnam naturam SERMONIS *esse incarnatam, quid* 7.9
Vna natura Dei *sermonis incarnata quomodo intelligendum* 523
Vnigena dei filius quomodo dicatur Christus 557 559
Vnio non unius rei coitio 39
Vnita incõfusa si dicamus quid inde sequatur 505
Vnitas binarij principium 235
Vniuersa non ex dei substãtia sed de nihilo creata 369
Vnum Christum *quomodo uerè confiteamur* 39
Vnum de quibus dicatur 65
Vnum in Christo *non à natura, sed propter coitionem* 45
Vnum numero Christum *dicimus* 503
Vnum tribus modis dicitur 501
Voces bonæ male intellectæ 95
Voluntas Dei *qualis* 311
Voluntas *distinguitur* 375
Voluntas præcedens quid 375
Voluntas sequès quid 375
Voluntate qua omnes homines saluos uelit 375
Voluntates *in* Christo *duæ* 119
Voluntates naturales non hypostaticæ 119
Voluptas *corporis* 381. 383
Voluptas *animi quæ nam* 381
Vox χειστόκος *patribus reiecta* 95

Z

Zenonis *scriptum de unione* 467
Zenoni *succedit* Anastasius *imperator* 469

FINIS.

CANDIDE LECTOR ERrata, quæ nobis invitis irrepserunt sic emendabis.

Prior numerus paginam, posterior autem lineam denotat.

PAgina 101. linea. 16. Nestorianos. 128. 1. naturam. 174. repone pro 172. & deinceps 175. 179. 19. patre 205. ult. autem. 217. 15. homine. ibidem 25. dubitatio 221. 15. Ecclesia dei. 231. 1. vitio. 233. 5. illam 323. 2. lætitiæ. 325. 19. & incorporeum. 355. 3. proficiscentibus. 409. 25. Evangelistas: 443. 1. soboles, 493. 20. hypostaticæ. 527. 25. ut 535. 15. indicaverimus. 539. 18. sitire 541. 1. concessisse 543. 4. vicissim.